Ebubekir Sifil

sana din'den sorarlar

II

RİHLE KİTAP

Fıkh'ı, "müslümanların önünü açmakla görevli bir mekanizma" olarak görme eğiliminin giderek ısrara dönüşmekte olduğu bir ortamda, "ahiretimiz için neyin zararlı olduğu" değil, "dünyamız için neyin faydalı olduğu" sorusu ve endişesi ön plandadır. Seküler dünyanın talepleri, dayatmaları, kuşatmaları karşısında -"direnmek" şöyle dursun-, "uyum sağlama"yı hayat ilkesi edinmiş müslümanların, Fıkh'a "durumu meşrulaştırıcı" bir misyon yüklemesi kaçınılmaz olmaktadır.

Fıkıh'la ilişkimizdeki tayin edici faktör, dünya merkezli/seküler tercihlerimiz olunca Fıkıh da dünyayı ahirete yönelik olarak tanzim etmenin vahiy merkezli zemini olmaktan çıkıp, dünyayı dünya için tanzim eden "hukuk"a dönüşmektedir. Üstelik de pek çok boyutu tırpanlanmış olarak...

Elinizdeki kitap, esas itibariyle bu kırılmanın İslamî ilimlerin hemen tamamına taalluk eden tezahürlerini mercek altına almaktadır. Sorulan sorular, hükmü merak edilen fer'î-fıkhî meselelerle sınırlı olmayıp, bütünüyle Din telakkimizi ilgilendiren alanları ihata etmektedir. Akaid/Kelam başta olmak üzere bütün İslamî ilimlerle ve Kur'an-Sünnet başta olmak üzere edille-i şer'iyyenin hemen tamamıyla ilgili soru ve cevapları ihtiva eden bir kitabın özet/muhtasar olması mümkün değildi. Bu sebeple sorulara "el-Cevap: Caizdir/değildir" demekle yetinilmemiş, kimi zaman soruların arka planına da inilerek detaylı cevaplar verilmeye çalışılmıştır.

www.rihlekitap.com

ISBN 605563431-7

sana din'den sorarlar

II

Ebubekir Sifil

İ S T A N B U L 2 0 1 5

Ebubekir Sifil

25.12.1960 tarihinde Kars'ın Sarıkamış ilçesinde dünyaya geldi. İlk ve Ortaokulu Sarıkamış'ta, Lise'yi Kars İmam-Hatip Lisesi'nde okudu. 1978 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi Kâzım Karabekir Eğitim Enstitüsü'ne (şimdiki adıyla Eğitim Fakültesi) girdi.

1980 yılında bu okuldan ayrıldı ve aynı yıl Ankara Gazi Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu'na (şimdiki adıyla İletişim Fakültesi) girdi. 1984-85 öğretim yılında bu okulun Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Bölümü'nden mezun oldu.

1986 yılına kadar serbest çalıştı. Bu arada kısa bir süre özel bir şirkette Arapça mütercimlik yaptı.

Aralık-1986 – Nisan-1987 tarihlerini kapsayan askerlik dönüşü bir süre yine serbest çalıştıktan sonra 1989 yılından 1993 yılı sonuna kadar Türkiye Diyanet Vakfı'nda yayın editörlüğü yaptı.

1993-1996 arası Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde (Van) ve 1998-1999 arası Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde (Eskişehir) Araştırma Görevlisi olarak çalıştı; her iki görevinden de kendi isteğiyle ayrıldı.

Hadis Bilim Dalı'nda yaptığı Yüksek Lisansını (Konya Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi) 1996, Doktorasını 2006 yılında bitirdi.

Halen Yalova Üniversitesi İslamî İlimler Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak çalışmaktadır.

1999-2000 arası *Yeni Mesaj* gazetesinde, 2000-2013 yılları arasında *Millî Gazete*'de günlük yazılar yazdı.

Evli ve 3 çocuk babasıdır. Arapça ve İngilizce bilmektedir.

İlmî ve Edebî Çalışmaları

– 1989 yılından itibaren *Girişim, Kitap Dergisi, İlim ve Sanat, Bilgi ve Hikmet, İslamî Araştırmalar, İslami Edebiyat, Beyan, Altınoluk, Semerkand* gibi dergilerde yazıları yayımlandı. Halen sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni olduğu 3 aylık RIHLE dergisinde yazmaktadır.

– *Modern İslam Düşüncesinin Tenkidi* adıyla başlattığı bir seri çalışmanın ilk ürünü (Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk'ün görüşlerinin ele alındığı cilt) Mayıs 1997 tarihinde (5. baskı RıhleKitap, Temmuz 2013), Fazlur Rahman'ın görüşlerinin ele alındığı cildin 1. kısmı Ocak 1998 tarihinde (5. baskı RıhleKitap, Temmuz 2013) ve 2. kısmı Aralık 1999 tarihinde Kayıhan Yayınevi tarafından neşredildi. Bu seri farklı ilim adamlarının görüşlerinin kritiğine tahsis edilecek çalışmalarla devam edecek.

– Yukarıda adı zikredilen dergilerde yayımlanmış bulunan yazılarının bir kısmı ile neşredilmemiş bazı makaleleri *Çağdaş Dünyada İslamî Duruş* adlı kitapta (Rıhle yayınları, 1999; RıhleKitap, 2010) bir araya getirildi.

– *Modern Fetvalar Çağdaş Hurafeler* adıyla Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk'ün görüşlerinin eleştirisine tahsis ettiği bir seri çalışmanın ilk ürünü Alperen yayınları arasında (Aralık, 2001) yayımlandı.

– Arapça'dan çevirdiği *Makâlâtu'l-Kevserî* adli eserin ilk cildi RıhleKitap yayınları arasında neşredildi (Temmuz, 2014).

– Arapça'dan yaptığı bir çeviri Risale Yayınları arasında *İhtilaftan Rahmete* adıyla 1989 yılında neşredildi. 1997 yılında bu çalışmanın ikinci baskısı (*Mezhep Meselesi ve Fıkhî İhtilaflar* adıyla) yapıldı. 2012 yılında bu çeviri RıhleKitap yayınları arasında neşredildi.

– *Millî Gazete* yazılarını *İslam ve Modern Çağ* adıyla neşredilen (Kayıhan yayınları, 2005; RıhleKitap, 2011) 3 ciltlik seride bir araya getirdi.

– *İstikamet Yazıları* adlı iki ciltlik kitabı da yine gazete yazılarından derlenerek oluşturuldu (RıhleKitap, 2012).

– Çeşitli ilmî dergiler tarafından neşredilen akademik makalelerini *İslamî Bilincin İhyası* (RıhleKitap, 2010) adlı kitapta bir araya getirdi.

– Yine akademik formattaki diğer bir kısım makaleleri *İdrak ve Tasdik* isimliyle neşredildi (RıhleKitap, 2010).

– RIHLE Dergisi'nde neşredilen makaleleri *İhya ve İnşa* adlı eserde bir araya getirildi (RıhleKitap, 2014).

– Doktora tezi, *Hz. Ömer ve Nebevî Sünnet* adıyla basıldı (Kayıhan, 2007; RıhleKitap, 2010).

– Çeşitli yayın organlarında neşredilen mülakatları *Sözü Müstakim Kılmak* adlı kitapta (RıhleKitap, 2011) bir araya getirildi.

– Gerek internet üzerinden, gerekse yazılı basında İslamî ilimlerin hemen her dalıyla ilgili olarak kendisine sorulan sorulara verdiği cevaplar *Sana Din'den Sorarlar* adıyla basıldı (RıhleKitap, I. Cilt: 1. baskı, 2009, 3. baskı, 2012).

– Türkiye Diyanet Vakfı tarafından neşredilmiş olan İslam Ansiklopedisi'nde 20 civarında madde telif etti. Telif ettiği maddeler, adı geçen ansiklopedinin XIV. cildinden itibaren neşredildi.

– 1980 yılından 1993 yılına kadar yazdığı şiirler *Mavera, Dergâh, Yedi İklim, İslâmî Edebiyat, Kayıtlar, Güneysu* dergilerinde yayımlandı.

– 2012 tarihinden bu yana İSEGAH (İslamî İlimler Eğitim, Araştırma ve Hizmet Vakfı) bünyesindeki Sahn-ı Seman İslamî İlimler Eğitim ve Araştırma Merkezi'nde çok yönlü ilmî çalışmalarına devam etmektedir.

– 2011-12 yıllarında TV Net kanalında Talha Hakan Alp'in sunduğu İlm-i Hâl isimli ilmî programa daimi konuk olarak katkı verdi.

– Sayıları 100'ü geçmiş bulunan radyo-televizyon programları ve yurt içi ve yurt dışı konferansları devam etmektedir.

İçindekiler

İçindekiler 7

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'AN MESELELERİ

Tevil ile Tenzil 21
Recm Cezası Kur'an'da Var mı? 21
Abdullah İbn Mes'ud (r.a) Felak ve Nâs Sürelerini Kabul Etmemiş mi? 31
Ehl-i Kitap'la İlişkimiz Nasıl Olmalı? 31
Müteşabih Ayetler 32
Ayeti Yanlış Tevil Eden Küfre Girer mi? 37
Hz. İbrahim'in Babası Put Yapmış mıdır? 37
Nisa 115. Ayeti Hakkında 38
Şifa Ayetleri 39

İKİNCİ BÖLÜM

SÜNNET/HADİS MESELELERİ

Kudsî Hadisler Vahiy midir? 45
Hadislerin Yazılmasını Yasaklayan Rivayetler 45
Sünnet Nedir? Terkedilirse Ne Gerekir? 46
Sünnet-i Hüdâ ve Sünnet-i Zevâid 47
Bid'at-ı Hasene Var mıdır? 47
Hadis Kitaplarının Musanniflerine Aidiyeti 50
İmam-ı Azâm ve Hadis İmamları 54
Uydurma Rivayetlerle Amel Etmek 59
Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in Hanımları Dünyalık İstedi mi? 60
Suriye Meselesi Bağlamında Fitne Hadisini Nasıl Yorumlamalıyız? 60

Diktatör/Zorba Yöneticiler ve Giyinik Çıplaklar 62
"İki Günü Birbirine Eşit Olan Zarardadır" Hadisi 64
Recep Ayı İle İlgili Bir Rivayet 65
el-Hidaye'deki Zayıf Hadisler 66
Ebû Hanife'nin Müsned'indeki Bazı Hadisler 66
Âsım b. Behdele Zayıf Bir Ravi midir? 67
Sa'lebe b. Abdurrahman ve Güneşin Secde Etmesiyle İlgili Riyavetler 68
Ruhu'l-Beyan Tefsirinde Vitir Namazıyla İlgili Rivayet 73
Vahyin Kaynağıyla İlgili Bir Hadis 76
Cebrail (a.s)'ın Hz. Ebûbekir (r.a) İçin Ayağa Kalktığı Rivayeti Sahih midir? 80
Kadının Kocasına İtaati Hadisi 81
Kadınlarla İstişare Edilir mi? 81
Abdullah b. Huzâfe (r.a)'nin Ateşe Atılması 83
Abdullah İbn Ümmi Mektûm'un Bir Yahudiyi Öldürmesi 84
Kırtas Hadisi Sahih midir? 85
Yemeğe Tuz İle Başlama Sünneti 86
"Allah Teâlâ'nın Aile Fertleri" Rivayeti 86
"Halanız Olan Nahleye Saygı Gösteriniz" Rivayeti 87
Allah (c.c)'ın Dünya Semasına İnmesi Hadisi 88
Kabir Ehlinden Yardım İstemekle İlgili Rivayet 88
Kertenkele Hadisi 89
İmamın Gizli Okuması Gereken Şeyler 92
Paygamber Efendimiz (s.a.v) "Benim Gibi Giyinin" Dedi mi? 92
Efendimiz (s.a.v)'in Başkalarını Tenkid Etmesi 93
Öğle Namazının Sünnetini Terk Etmekle İlgili Hadis Var mı? 93
Yatsıdan Önce Dört Rekât Namaz Kılmakla İlgili Rivayet 94
Öğle ve İkindi Namazlarından Sonra Okunan Aşırlar 95
"s.a.v." Kısaltması Neden Kullanılır? 96
"Ölen de Öldüren de Ateştedir" Hadisi 97
Recm Uygulandı mı? 97
Recm Konusu ve Abdülaziz Bayındır'ın İddiası 99
Pişmanlıkla İlgili Hadisi Şerif Var mı? 100

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKAİD/KELAM MESELELERİ

Hangi Ehl-i Sünnet? 103
Ehl-i Sünnet'te Buluşmak Vahdet midir? 112
Ehl-i Sünnet Tabiri Kur'anda Var mı? 112
Sünneti İnkâr Edenler 113

Selef Kimdir? ... 114
Günümüzdeki Selefiler Ehl-i Sünnet Değil mi? ... 114
"Allah Her Yerdedir" Denir mi? ... 116
Allah (c.c)'a Cihet Nispet Edilmesi ... 117
"Arşın İnlemesi" ve "İp Sarkıtma" Hadisleri ... 121
Arş'ın Nev'î Kıdemi Hakkında ... 131
Tevessül ve İstiğase Arasında Ne Fark Var? ... 132
İstiâze İle İlgili Hadisler ... 133
Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Amellerimizi Görür mü? ... 135
Amentü'ye İman ... 135
Cehenneme Atmak Allah'ın Merhametiyle Bağdaşır mı? ... 136
Amentü'deki Hayır-Şer İfadelerinin Anlamı ... 137
Ecel Değişir mi? ... 138
Eş'arilik ve Cebriyye ... 140
Kaza ve Kader Allah (c.c)'ın Sıfatı mı? ... 142
Kaderin Değişmesi Mümkün müdür? ... 143
Kişinin Evleneceği Kişi Doğmadan Yazılı mıdır? ... 143
Riya Şirk midir? ... 144
Allah'ın İsim ve Sıfatlarını Kendine İzafe Etmek ... 144
"Kıdem" ile "Beka" Arasındaki Fark ... 145
İmam Ebû Hanîfe'nin (rh.a) Müteşâbihat Konusunda Tavrı ... 146
Allah (c.c)'ın -bilâ keyf- "El"i Var Demek Caiz mi? ... 147
Cehm b. Safvan'ın Durumu ... 147
Peygamberler "Masum" mudur? ... 149
Tekfir ... 151
Tağut Ne Demektir? ... 151
Allah (c.c)'ın Kanunlarına Karşı Kanun Koymak ... 152
Demokrasi ve Laiklik ... 153
Oy Kullanmaya Karşı Tavrımız Ne Olmalı? ... 156
Devlet Memuru Olurken Yapılan Yemin Kişiyi Dinden Çıkarır mı? ... 159
Mealcilerin Hadisi İnkârı ve Durumları ... 160
Allah (c.c)'a Sövmek ... 160
Cehennem'in Sonu Var mıdır? ... 161
"Taaddüd-i Evâdim" Rivayeti ... 161
"Lâzım-ı Mezheb, Mezheb Değildir" ... 163
12 İmam Hakkında Rivayet ... 163
Allah (c.c) Vaadinden Döner mi? ... 165
İnanma İhtiyacı ... 166
Hz. İsa (a.s) Tüm İnsanlığa mı Gönderilmişti? ... 166
Peygamber (s.a.v) Hz. İsa'nın Şeriatına Uydu mu? ... 167
Mesih'in Geleceğini İnkârın Hükmü Nedir? ... 167

Hz. İsa (a.s) Nereye Kaldırıldı? 168
Kur'an Mahlûk mudur? 170
"Tanrı" Kelimesini Kullanmak 170
Zorunlu Bilgi Ne Demektir? 171
"Allah Azze ve Celle" Ne Demek? 172
Halku'l-Kur'ân Fitnesi ve Emeviler 173
Dinde Şüpheye Düşmek Normal midir? 176
Şeytan Melek midir, Cin midir? 178
Allah (c.c.) Hakkında Kullanılması Caiz Olan ve Olmayan Fiiller 179
Allah (c.c)'ın "Nefs"i Var mı? 180
Varlık Arasındaki Efdaliyet, İtikad Umdesi midir? 180
Hanefî Kadıların Mutezile'ye Meyletmesi 181
Sahabe ile Sonraki Kuşakların Arasındaki Fark 182
Hulul Akidesi İle İlgili Delil Olan Ayet Var mı? 183
Ehl-i Sünnetin Şia'ya Karşı Duruşu Nasıl Olmalıdır? 183
Tevrat ve İncil'in Nüzulü 186
Kabir Azabı 188
Cinlere Peygamber Geldi mi? 190
Ehl-i Kitap'ın Kurtuluşu 190
Hristiyanlar Cennete Girebilir mi? 192
Yahudiler Lanetlenmiş midir? 194
İslâm'a Düşmanlık Eden Yahudi ve Hristiyanlar 195
Timurtaş Hocanın, Kâfirleri Dost Edinmekle İlgili Sözü 197
Ölüler Dirilere Dua Eder mi? 197
Kimlere Kâfir Denir? 198

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

USÛL/FIKIH MESELELERİ

Dört Mezheb'e Uymanın Sebepleri Nedir? 201
Mezheplerle İlgili Bazı Konular 201
Diğer Mezhepleri Taklid Etmek 207
Mezhep İmamlarının İçtihadını Sorgulamak 209
Başka Mezhebin Fıkıh Kitaplarını Okumak 209
Mezhepler Arasındaki Farklarda Her Mezhebin Delili Var mı? 210
Müçtehidin İçtihadı 212
Sahabelerin Kavli Bağlayıcı mıdır? 213
İcmaa Muhalefet ya da Sa'd b. Ubade (r.a)'ın Durumu 214
Alimlerin Hata Yapması ya da İsabet Etmesi Halinde Ecir Alması 215
Dinde Reform 216

Pozitif Bilimler 218
Dinde Yenilik Olur mu? 218
Ayakların Meshedilmesi 220
Avret Yerlerinin Temizliği Nasıl Yapılmalı? 221
Diş Dolgusu Gusle Mani midir? 222
Özür Halinde Abdestin Süresi 223
Hafızlık Yaparken Abdest Konusunda Özür Hali 224
Abdestsiz Namaz Kılınır mı? 224
Fermuarından Su Alan Meste Mesh Edilir mi? 226
Çorap Mestin Hükmü 227
Hayızlı Kadının Pişirdiği Yemek Yenir mi? 227
Hayız Halinde Namaz Kılmak, Oruç Tutmak ve Kur'an Okumak 228
Adetli Kadınların Kur'an Ezberlemesi Mümkün mü? 230
Hat Sanatı Çalışan Hanımlar Adet Halinde Ayet Yazabilir mi? 231
Şehvet Olmadan Gelen Sıvının Hükmü 233
Ensenin Mesh Edileceğine Dair Rivayet Var mı? 233
Teşehhüdde Parmak Kaldırmak 234
Mezheplere Göre Avret Yerinin Tayini 236
Cariyelerin Avret Mahalli 237
Namazda Ayakların Durumu ve Cenaze Namazı 237
Hanefi Mezhebine Göre Namazda Eller Niye Kaldırılmaz? 244
Namaz Vaktinin Çıkması Namazı Bozar mı? 245
Yatsı ve Vitir Namazının Kazası 245
Kaza Namazı Olanın Teravih Namazı Kılması 245
Sünnet ve Nafile Namazlar Kaza Yerine Geçer mi? 246
Tesbih Namazı, Nafile Namazın Cemaatle Kılınması 247
Namazlardan Sonra Yapılan Tesbihat 247
Tek Sûre İle Namaz Kılınır mı? 248
İmamın Bayılması Halinde Cemaatin Durumu 248
İmamın Sesini Duyamayan Cemaatin Durumu 249
Türkiyede Cuma Namazı Kılınır mı? 250
Cuma Namazına İzin Vermeyen Fabrikada Çalışmak 250
Okul Yüzünden Cuma Namazına Gidememek 253
Gıyabi Cenaze Namazı 254
Kıble Yönünün Herhangi Bir Amaç İçin Değiştirilmesi Caiz midir? 254
Bid'at Ehlinin İmameti 255
Veled-i Zinanın Arkasında Namaz Kılınır mı? 265
Mealcilere İmamlık Yapmam Doğru mu? 265
İçki İçenin Namazı Kabul Olmaz mı? 265
Tavla ve Satranç 270
1. Tavla Oynamanın Hükmü: 270

2. Satranç Oynamanın Hükmü: 270
Namazda Saf Düzeni 271
Doktorun Ameliyat Dolayısı ile Namazları Cem Etmesi Caiz mi? 272
Zeval Vakti Nasıl Hesaplanır? 273
Fatiha ile Sure Arasında Besmele Çekilir mi? 273
Yurt Dışında Namaz Vakitlerinin Farklı Olması 274
Yatsıdan Evvel Sünnet Bir Namaz Var mı? 274
Dat Harfinin Okunuşu 275
Seferilik Nedir? Hükümleri Nasıldır? 275
Vatan-i aslî Nedir? Hangi Şartlarda Değişir? 276
Kadın Yalnız Başına Yolculuk Yapabilir mi? 276
Orucun Keffareti 277
Sahuru Bir Yerde, İftarı Başka Yerde Yapmak 277
İstimna (El ile Boşalmak) Keffaret Gerektirir mi? 278
Mazeretsiz Olarak Oruç Bozmak 278
Hastalık Sebebiyle Oruç Tutamamak 279
Hastalık Sebebiyle Tutulamayan Oruçlar İçin Fidye Yeterli mi? 280
Eminevim Sistemi 281
Elbirliği Sistemine Gelen İtirazlar 285
Elbirliği Sistemi Fıkh'ın Hangi Bahsine Sokularak Değerlendirilmeli? 288
Finans Kurumlarından Kredi Almak 288
Yurt Dışında Ev Almak İçin Kredi Almak Caiz midir? 289
Faiz Parasının Yardım Olarak Verilmesi 290
Emekli Olmak İçin Faizli Kredi Çekmek 291
İnternetten Kitap İndirmek ve Paylaşmak 291
Hisseli Alınan Evin Satışı 293
Katılım Bankalarına Para Yatırma 295
Daru'l-Harp'te Faiz 295
Türkiye Daru'l-Harp midir? 296
Banka Promosyonları 298
Faizli Kredi Veren Bir Kurumda Çalışan Kimsenin Durumu 299
Emekli Olmak İçin Toplu Para Yatırmak 300
Kredi Kartı Kullanmak ile Kredi Çekmek Arasındaki Fark 301
Bankada Bulunan Faizli Paranın Kullanılması 301
Kentsel Dönüşümden Faydalanmak Caiz mi? 302
Vadesi Gelmemiş Çeki Kırmak 303
İçki Satılan Yerlerden Alışveriş 303
İçki Satılan Otellerden Hisse Satın Almak 305
Alkollü Gıda Ürünleri Üreten Yerde Çalışmak 306
Belediye İmkânlarının Hayır İşlerinde Kullanılması 306
Komsiyon Almak 307

İş Bağlama Karşılığında Hizmet Alma 307
Faiz Mesnetli Bir Hediyenin Kabulü 307
İETT Kartlarından Ücretsiz Yararlanmak 308
Lüks Otellerde Tatil Yapmak Caiz mi? 309
İmitasyon (Taklit) Ürünlerin Alınması 312
Şirketin İzni Olmadan Telefonunu Kullanmak 313
Anlaşmalı Zekât Verme 314
Zekâtın Birden Fazla Kişiye Verilmesi 314
Anne ve Babası Zengin Olan Birine Zekât Düşer mi? 315
Ev – Araba Almak İçin Biriktirilen Paranın Zekâtı 315
Evlilik Yardımı 317
Ehl-i Sünnet Birinin Şii Biriyle Evlenmesi 317
Ehl-i Kitab'la Evlilik 318
Zina Eden Birisi Temiz Biri İle Evlenebilir mi? 321
Boşama Hakkı 321
Evlilikten Önce Yapılan Anlaşma ve Boşanma 322
Boşanmada Üç Talakın Aynı Anda Söylenmesi 323
Üç Talak İle Boşananların Geriye Dönüşü Var mı? 324
Boşama Amacı İle Söylenmeyen Sözler 325
Resmi Mahkeme Boşadığı Zaman Dinen Boşanmış Sayılır mı? 326
Sarhoşun Eşini Boşaması Geçerli Olur mu? 327
Şiddet Gören Bir Kadın Boşanabilir mi? 327
İnternet Üzerinden Tanışılan Biriyle Evlenmek Doğru mu? 328
Baba Rızası Olmadan Evlenmek Doğru mu? 328
Evlilikte Gençlerin Onayını Almak 329
Evlenilecek Kişide Aranacak Özellikler 335
Oral Seks 337
Ters İlişki Konusunda Hüküm nedir? 338
Çeyizin Başkalarına Teşhir Edilmesi 339
Müslüman Kadının Modern Toplumda Yeri 340
Taaddüd-i Zevcat (Çok Eşlilik) Meselesi 342
İslam'da Kadın-Erkek İlişkileri 344
Haremlik-Selamlığa Dikkat Etmeyen Akrabaları Ziyaret 346
Sohbetlerde Kadın ve Erkeğin Durumu 346
Karma Eğitim 347
Başörtüsü Farz Değil mi? 347
Çarşaf ve Diğer Tesettür Biçimleri 347
"Giyinik Çıplaklar" 348
İslam'da Kadının Şahitliği 349
Kürtaj 350
Hayati Tehlike Anında Kürtaj Caiz mi? 351

Tecavüze Uğrayıp Hamile Kalan Kadın Kürtaj Yaptırabilir mi? 351
Bayanların Çalışması 351
Kadınların Cihadı 352
Kadınların Araba Kullanması Doğru mudur? 353
Doktorun Namahrem Kimseyi Muayenesi 354
Sütannelik Nasıl Oluşur? 354
Borçluyken Kurban Kesmek 355
Peygamberimize Kurban Kesilmesi 356
Akika Kurbanı 356
Adak Kurbanından Zenginler Yiyebilir mi? 357
Av Halinde Boğazlama 357
Allah (c.c) Adına Kesilmeyen Etler 358
Deve İdrarı İçmek Caiz midir? 359
Cola ve Gazlı İçecekler 359
Cariyeliğin Mahiyeti 363
Mürtedin Katli 367
Konu Hakkındaki İtirazlar 369
Felsefe Öğrenmenin Hükmü Nedir? 377
Ehl-i Beyt'in Ganimetteki Hususiyeti 377
Bir Müslümana "Cahil" Demenin Hükmü 378
Kâfir ya da Münafıkların Cesedine İşkence/Müsle 378
Mekke'nin Fethi Programı 379
Hızır (a.s)'ın Çocuk Öldürmesi Şeriate Uygun mu? 379
Domuz Kılından Yapılan Ürünler 381
İlim Yolunda Anne-Babanın Rızası 382
Dini Konularda Ebeveyne Muhalefet Caiz mi? 384
Müslüman Olmayan Anne–Babaya Dua 385
Antronörlük Yapmak 386
Kul Hakkı 387
Boks ve Kick Boks 389
Kabir Başında Kur'an Okumak 390
Sadakada Ölçü Nedir? 391
Kabirler Üzerine Türbe Yapmak 392
Saltanat ve İslam 398
İnançsız Birinin Verdiği Hediyeyi Kullanmak 399
Laik Devlette Askerlik Yapmak 400
Nazar Hakkında 400
Kolonya Haram mı? 401
Zihinsel Engelli Bir Çocuğun Sünnet Edilmesi Gerekir mi? 401
Müslümanın Kilisedeki Ayine Katılması 401
İşlediğimiz Günahlarımızı Başkalarına Söylemek Doğru mudur? 402

İsimlerin Uğurlu ya da Uğursuz Sayılması 403
Kalple Niyet ile Dille Niyet Arasındaki Fark 403
Din Kitaptan Öğrenilmez mi? 404
Cinci ve Muskacıya Gitmek 404
Kadınların Cuma ve Bayram Namazlarına Gitmesi 406
Kadir İsmini Kullanmak Doğru mu? 408
Domuz Akciğerinden Yapılan İlacı Kullanmak 409
Fitre'yi Birden Çok Kişiye Vermek 409
Mirası Çocuklardan Birine Bırakmak 410
"Avl" Meselesi 410
Tevbe Ettikten Sonra İşlediğimiz Günahları Nasıl Unutabiliriz? 414
Ayak Kıllarının Tıraş Edilmesi Caiz midir? 415
Zina Eden İki Kişi Evlenmeyi Kabul Ederse Had Cezası Uygulanır mı? 416
Ateist Olan Kardeşime Nasıl Davranmalıyım? 416
Zaruret Olmadan Alınan Yardım 417
Hayvan Artığı ile Yapılan Yemden Yiyen Hayvanın Durumu 418
Hâkimlik, Savcılık, Avukatlık Yapmak 419
Müslümanın Hukuki Özgürlüğü 420
Kur'an Bulunan Yerde Yatmak 420
"Sadakallahu'l-Azîm" Neden Söylenir? 421
Gayrimüslimlere Benzemek 421
"İçiçe"lik Nedir? 422
Özel Günleri Kutlamak Caiz midir? 423
Ölmüş Olanlara Sevap Ulaşır mı? 423
Recm'in Delili Ayet midir, Sünnet mi? 425
"Camide Ayin" 425
Sanat ve Sinemanın İslam İçin Kullanılması 426
Mescid-i Aksa'yı Ziyaret Etmek 427
Şahmeran Duası Nedir? 427

BEŞİNCİ BÖLÜM

TASAVVUF/AHLÂK MESELELERİ

Tasavvuf ve İslam 431
Tasavvufu Neden Savunuyorsunuz? 431
Tasavvufta Şeriata Uymayan Haller 433
Bazı Tasavvuf Kaynaklarındaki Hadisler 434
Keşfî Bilgi Kesinlik İfade Eder mi? 441
Hadisin, Herhangi Bir Tasavvuf Büyüğünün Eserinde Yer Alması Keşfen Tashih Edildiği Anlamına Gelir mi? 442

Hadislerin Keşfen Tashihi Meselesi Ne Zaman Ortaya Çıktı? 442
Ehl-i Keşif Bir Kimse Kalp Okuyabilir mi? 443
Sufilerin İbadetlerini Sadece Allah İçin Yapmaları 444
Levlake Hadisi 445
Ahbaşlar Tarikatı ve Vahdet Vakfı 446
Tasavvuf Ehlinin Zahiri Görünümü 447
Tasavvuf Ehlinin Bazı Sözleri Hakkındaki Tavrımız 449
Zâhid el-Kevserî'nin Rabıta Hakkındaki Görüşü 449
Mahmud Efendi ve Süleyman Hilmi Tunahan Hazretleri 450
Mesnevî'deki Müstehcen Hikâyeler 452
İmam Rabbanî Hz. Peygamberimiz (s.a.v)'e Ulûhiyet mi İsnad Ediyor? 453

ALTINCI BÖLÜM

ŞAHIS/ESER MESELELERİ

İmam Tahavî Müstakil Bir İmam mıdır? 457
ez-Zehebî'nin Kitabı Güvenilir mi? 457
İbn Teymiyye'nin Anlaşılması 458
İmam-ı Azam'a Nisbet Edilen Sözler 459
İmam eş-Şâtıbî Muteber Bir Âlim midir? 459
Hz. Hasan'ın Çok Evlilik Yaptığının Kaynağı 460
Ahmet Yesevi Hz. Hakkında Rivayet Edilen Bir Menkıbe 460
Muhammed Enverşâh el-Keşmîrî ve Zahid el-Kevseri 461
Mustafa Sabri Efendi'nin Kitabı 461
Said Havva'nın Kitapları Okunur mu? 461
Takiyüddin en-Nebhani 462
Lütfi Doğan ve Ekrem Doğanay Hocaefendiler 467
Yusuf Kerimoğlu Hocanın Biat Hakkındaki Görüşleri 467
Bediuzzaman Said Nursi 469
Said Nursi Mason mudur? 520
Risale-i Nur İlhamla mı Yazıldı, Hatasız mıdır? 520
Bediüzzaman'ın Şia Kaynaklarını Kullanması 522
Hüseyin Hilmi Işık'ın Saadeti Ebediyye'si 522
Mustafa İslamoğlu Hakkında 524
Abdullah b. Sebe' Hayal mi, Hakikat mi? 524
Muhammed Esed Meali 526
Mızraklı İlmihal'de Anlaşılmayan Bölüm 528
Sahih-i Buhari Güvenilir midir? 529
Kimleri Okuyalım? 530
Nefis Tezkiyesi İçin Tavsiye Eser 530

Barnabas İncili 531
Usûl-i Fıkıh Kitabı Tavsiyesi 531
Kaynak Eser Tavsiyesi 532
Ruhu'l-Furkan Tefsiri'nden Bir Mesele 533
Âdâb Öğrenebileceğimiz Kaynak Tavsiyeleriniz 534
İsmail Lütfi Çakan'ın Hadis Usulü Kitabı Hakkında 534
Ehl-i Sünnet Akaidine Dair Kitap Tavsiyesi 535
İslami İlimler Eğitimi 535
Akaid Üzerine Tavsiye Eser 537
Hangi Tefsiri Okuyayım? 537
Beydavi Tefsiri Şerhi 538
İslamî Ölçülere Göre Cinsellik Konulu Tavsiye Eser 538
Meallerdeki Farklılık 538
Fethü'l-Bari'nin Türkçe Tercümesi Hakkında 539
Batınî Fırkasına Ait Tefsir Var mıdır? 540
Şafii İlmihali Hakkında 540
Ahad Haberle İlgili Kaynak 540
"Muhtelefun Fih" İsimli Makaleniz Hakkında 541
İlim Talebesine Tavsiye 542
Şamil İslam Ansiklopedisi'nden Bir Mesele 543

Bibliyografya 545
Karma İndeks 555

BİRİNCİ BÖLÜM

KUR'AN MESELELERİ

Tevil ile Tenzil

Soru:

Kur'an-ı Kerim'de tevili ile tenzili aynı veya farklı olan ayetler var. Tevil ve tenzil farklı ise ayetin Kur'an'dan olduğunu inkâr etmek (yani tenzilini) küfür, fakat yanlış da olsa tevil etmek küfür değil. Tevil ve tenzil aynı ise ayetin Kur'an'dan olduğunu inkâr etse de küfür veya ayet Kur'an'la sabittir ancak farklı şekilde tevil etse bu durumda aynı ayeti inkâr etmiş gibi kâfir olur. Çünkü tevili ve tenzili aynı olan ayetlerin delalet vecihleri yoktur. Tek bir delaleti vardır, o da kat'ıyyu'd-delaledir. Sorum şu, Kur'an'da hırsızlık edenin elini kesin ayeti var. Evet, bu ayet Kur'an'dan deyip, ancak "buradaki el kesme mecazdır ve maksat yollarını kesin demektir" diye tevil etse, bu hangi guruba girer. Yani bu sirkat ayeti tevil ve tenzilinin aynı mı yoksa farklı mı olduğu ayetlerden. Yani bu ayeti kabul edip de böyle tevil eden kimse kâfir mi olur yoksa sapık mı?

Cevap:

Tevili tenzilinin aynısıdır demek, başka türlü anlaşılması mümkün olmayan "muhkem" ayet demektir. El kesme cezası getiren ayetin tevil edilebileceğini söylersek, tevil edilemeyen ayet kalmaz. Bu sebeple önce "tevil" üzerinde durmak gerekir. İmam el-Gazzâlî'ye *Kânûnu't-Te'vîl*'i yazdıran da budur.

Kaldı ki bu ayetin uygulaması da ortadadır. Efendimiz (s.a.v) bu ayeti nasıl anladı ve uyguladıysa, aslolan odur. Asr-ı Saadet'ten beri bu ayet hep aynı şekilde anlaşılmış ve uygulanmıştır. Dolayısıyla bu konuda yapılacak herhangi bir tevilin geçerliliği yoktur. Böyle kimselerin küfründen korkulur.

Recm Cezası Kur'an'da Var mı?

Soru:

Kur'an'da Nisa suresi 34. ayette geçen "fadribuhunne" diye bir kelime var. Bu kelime Arapçada otuza yakın anlama gelmektedir. Kimi meallerde "dövün", kimi

meallerde ise "uzaklaştırın", "ayrı yerde bulundurun" manasında kullanılıyor, hangisi doğrudur? Ayrıca etimolojik olarak uzaklaştırın diye çevirenler nisa suresinde 101. ayette bu kelimenin uzaklaştırın diye geçtiğini, boşanmaya gitmeden ön tedbirler için ayetin indirildiğini, kocanın halledememesi durumunda 35. ayette akraba, arkadaşlardan hakemlerin getirilmesi gerektiğini, sonuç alınamazsa boşanma olacağını dile getiriyor. Rum 21'de ise eşler arası sevgi ve merhamet varsa dayağın olamayacağı, kesinleşmiş zinada ancak dövme uygulanabileceğini söylüyorlar (Yaşar Nuri Öztürk, *İslam Nasıl Yozlaştırıldı* ve Hüseyin Hatemi, *İlahi Hikmette Kadın* adlı eserleri). Son olarak da erkeğin nuşuzunda ise Nisa 128'de sulh varken 34. ayette niye dayak var? Üstelik kadının dövülmesi kadını daha da hırçınlaştıracağı gerçeği varken! Hz. Peygamberin de hiçbir hanımına fiske vurmadığı nedenleriyle de olaya bakılırsa, işin özeti kadın dövülemeyeceği dile getiriliyor. Ayrıca "dövün" diye çevirenler, örneğin Prof. Mehmet Dağ Hoca ise *fadribuhunne* kelimesi -an takısı almalı ki -den-dan uzaklaştırmak manasına gelsin. Böyle bir şey olmadığı için ayet kadını dövün diye çevrilmelidir. "Darabe" kelimesi bu manaya gelir yorumu da var. Özetle hocam, sizin bu konuda görüşünüz nedir?

Ayrıca recm konusunda bazı yazarların ısrarlı savunmaları var. Benim bu konuda da merak ettiklerim bulunmakta, yanıtlarsanız sevinirim.

1. Kur'an'da Yüce Allah zinadan bu kadar söz ederken recmden niye söz etmiyor? Sonuçta 100 sopa cezası da varken bu durumda Kur'an'da olmayan bir şey sünnette nasıl var olabiliyor? Allah'ın Kelamı eksik olamayacağına göre bunun mantığı nedir?

2. İslam'da suç misliyle cezalandırılırken -cinayette kısas örneğinde olduğu gibizinada ise recm ile ölüm cezası verilebiliyor. Bunu da anlamış değilim bu çelişki değil mi?

3. Son olarak Kur'an'da zina eden erkek ve kadınla evlenmek yasak. Ayrıca zina eden erkek ve kadının yine zina eden biriyle evleneceğine dair hükümler var. Buradan zina edene yaşama hakkı tanındığını görüyoruz. Aksi durumda evlenmek yasak ya da zinakar, zina edenle evlenir durumu çelişirdi. Malum, ölüyle evlenilemeyeceğine göre bu ayetler başka türlü anlaşılmazken recmi hala nasıl savunuyorsunuz? Yanıtlarınızı bekliyorum, saygılarımla.

Cevap:

4/en-Nisâ, 34. ayeti nüşuzundan endişe edilen kadın hakkında koca tarafından aşamalı olarak üç tedbire başvurulacağını hükme bağlıyor: Nasihat, yatağında yalnız bırakma ve dövme.

Dikkat çekici bir durum var: Ayette sözü edilen aşamalı tedbirler arasında –ilk ikisi her nedense atlanarak– sadece üçüncüsü üzerinde duruluyor. Elbette burada "şiddet" içeren bir hüküm bulunduğu, dolayısıyla Allah Teâla'nın böyle bir şey emretmiş olamayacağı tarzında bir akıl yürütme söz konusu.

Ancak meselenin sadece bu yönü üzerinde duranlar ve buradaki "fa'dribûhunne" hükmünü etimolojik tahliller, hermenötik atraksiyonlar ve daha başka türlü ayak oyunlarıyla "çağdaş aklın kabul edebileceği" noktaya getirme gayretiyle hareket edenler, gerçekten meseleyi çözmüş oluyor mu?

Birisi kalkıp, "Efendi, esasen burada baştan eşitsiz bir durum var; sen niçin onu söz konusu etmiyorsun da, buradaki "darabe"nin anlamları üzerinden durumu kurtarmaya çalışıyorsun? Bu ayette nüşuzundan endişe edilen kadına kocası tarafından bir dizi tedbirin uygulanacağı hükme bağlanırken, aynı surenin 128. ayetinde kocasının nüşuzundan endişe eden kadına herhangi bir yaptırım uygulama hakkı vermeksizin, sadece "arayı bulma" tavsiye ediliyor. Kadın aleyhine işleyen bu eşitsizlik üzerinde niçin durmuyorsun?" diyecek olsa, kim ne diyebilir?

Dolayısıyla aslolan Kur'an ve Sünnet ahkâmını çağdaş kabuller ve değer yargılarını esas alarak "yorumlamak" değil, olduğu gibi kabul etmektir. Uygularsınız veya uygulamazsınız, o ayrı mesele. Herkes yarın ahirette kendi hesabını kendi verecektir. Ama mü'min, Allah ve Peygamber'le pazarlık yapmaz. Pazarlık yapan mü'min olamaz! Mü'min iman eden ve teslim olan insandır ve bu mesele de iman ve teslimiyetin keskin bir şekilde test edildiği meselelerden birisidir!

"Darabe" fiilinin "çok anlamlı" bir fiil olduğu doğrudur. Kur'an'da muhtelif kipleriyle 59 yerde geçen bu kelimenin, geçtiği yerlerde bağlama göre farklı anlamlar ifade ettiği de doğrudur. Ancak bu, mezkûr kelimenin geçtiği her bir yerde ifade ettiği anlamın "kafamıza göre" tayin edilebileceği anlamına gelmez.

Soru metninde Prof. Dr. Mehmet Dağ'a atfen yer verilen tesbit gerçeği ifade etmektedir. Sadece "darabe" fiili değil, Arapça'daki kelimelerin hemen tamamı,

farklı edatlara veya mef'ullere/tümleçlere göre farklı anlamlar ifade eder. Bunların kimi hakikat, kimi mecazdır.

Birkaç örnek:

Darabe: Vurdu; dövdü; sür'at yaptı; uzadı; hareket etti; oynadı; seyahat etti; ticaret, gaza vb. bir sebeple bir yerden bir yere gitti.

- Darabe bi nefsihi'l-ard: Bir yerde ikamet etti, kaldı.
- Darabe bi yedihî: Eliyle işaret etti.
- Darabe alâ yedeyhi: Tuttu, engel oldu, kesinleştirdi, ifsad etti.
- Darabe an...: ...den yüz çevirdi.
- Darabe beynehû: ...den uzaklaştırdı.
- Darabe'ş-şey'e bi'ş-şey': Bir şeyi başka bir şeye kattı, karıştırdı.
- Darabe fi'l-mâi: Suda yüzdü.
- Darabe bi zekanihi'l-ard: Korktu.
- Darabe'l-akrebu: Akrep (bir kimseyi) soktu...

Örnekleri artırmak mümkün. Daha detaylı bilgi isteyenler *Tâcu'l-Arûs* gibi, *Kamus Tercemesi Okyanus* gibi mufassal lügatlere bakabilirler.[1]

Dolayısıyla bu kelimeye keyfemâyeşâ anlam vermek demek, cümleyi kendi istediği gibi kurmak demektir. Oysa Allah Teâla'nın kelamı, biz onu yeniden anlamlandıralım, kendi anlayışlarımızı ona söyletelim diye değil, sabit anlamlarının ihtiva ettiği hakikatleri benliğimize yerleştirerek teslim olalım diye indirilmiştir.

Unutmayalım, Ehl-i Kitap da kendi kitaplarını –başka değil– tam da bu tarz mülahazalarla tahrif etmişlerdir. İçlerine sindiremedikleri, izah edemedikleri, zor buldukları, ele-güne izah edilemez gördükleri hükümleri kimi zaman Kitap'tan çıkararak, kimi zaman bağlamlarını tahrif ederek, kimi zaman da yorum metoduyla devre dışı bırakarak "hevalarına uygun" dinler ortaya çıkarmışlardır...

Söz buraya gelmişken Ehl-i Kitab'ın, kendi kitaplarını tümüyle reddetmemiş oldukları gerçeğine de dikkat çekmemiz gerekiyor. Adı "Tevrat" olan, "İncil" olan, hakiki Tevrat ve İncil'den cümleler, pasajlar taşıyan, ama muhtevasında Ehl-i Kitab'ın ileri gelenlerinin heva ve heveslerinin de yer bulduğu kitaplardır onlar.

---

[1] Bkz. ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, III, 237 vd.; Mütercim Âsım, *Kamus Tercemesi Okyanus*, I, 186 vd.

Modern dönemde Müslümanların Kur'an'la ilişkisi, bilhassa Yahudilerin Tavrat üzerinde gerçekleştirdiği tasarruflarla gerçekten çarpıcı bir benzerlik gösteriyor. Günümüzde meal çalışmalarının önemli bir kısmının arz ettiği görüntü, hahamların Tevrat'ı tuttuğu muameleden farklı değildir. "Ben böyle anlıyorum" tavrıyla Kur'an'ı heva kaynaklı "özgürlük" algısının kurbanı kılanlar, etki alanlarını Kur'an merkezli söylemlere ular elbette...

"Darabe" fiilinin hakiki ve mecazi anlamlarına bağıl kullanımları bağlamında lugatlerin dikkatimizi çektiği bir husus var: Bu kelimenin hakiki anlamı "vurmak"tır. Mecazi kullanımlarının tamamında "vurmak"la mutlaka bir biçimde ilişkili bir durum vardır.[2]

Bir önceki yazıda zikrettiğim örneklerden bir kaçı üzerinden bu durumu tahkik edebiliriz:

Söz gelimi "Darabe bi nefsihi'l-ard" tabiri "bir yerde ikamet etti, kaldı" anlamındadır. Bu tabirin birebir kelime anlamı: "Kendisini yere vurdu"dur. Kişi herhangi bir mekânda kendisini yere vurduğu, ağırlığını oraya verdiği, orada sabit kaldığı zaman "orada durmuş, yerleşmiş, kalmış" olacaktır. Buradan hareketle mecazi anlam "Bir yerde yerleşip kalmak" olarak ortaya çıkacaktır.

Bir diğer örnek: "Darabe bi yedihî": Bir kimse elini uzaktan bir yere doğru uzattığı ve orada sabit tuttuğu zaman elini oranın üzerine koymuş (gibi) olur. Buradan hareketle bu tabir, "Eliyle işaret etti" anlamını kazanacaktır.

Bir başka örnek "Darabe alâ yedeyhi": Bir kimse bir şeye elini uzattığında bir başkası onun el(ler)ine vurursa, onun, el uzattığı o şeyi almasına engel olmuştur. Yahut bir kimse ıslah etmek veya amacı doğrultusunda kullanmak/istihdam etmek amacıyla bir şeye elini uzatır, bir başkası da onun eline vurarak buna mani olursa, fiili ifsat etmiş/bozmuş olur. Buradan hareketle bu tabirin, "Tuttu, engel oldu, kesinleştirdi, ifsad etti" anlamlarını kazanması son derece anlaşılabilir bir husus olarak tebellür etmektedir.

Şu halde "Hakikatten mecaza dönmemizi gerektiren herhangi bir delil olmadıkça kelamda/sözde aslolan hakikattir/hakiki anlamdır" kaidesinden hareketle 4/en-Nisâ, 34. ayetindeki "fa'dribûhünne" ifadesinin hakiki anlamda "dövmek" olduğunu

---

[2] Mesela bkz. Mütercim Âsım, *Kamus Tercemesi Okyanus*, I, 186.

söylediğimizde, "darabe" fiilinin bu hakiki anlamdan kaynaklanan mecazi anlamlarını/kullanımlarını öne sürerek hakiki anlamın önüne geçilemez. Bu ancak bir şekilde mümkündür: Usul'ü, kaideyi, dilin kullanımlarını, mantığı, iletişimin tabii/zazuri ilkelerini, Kur'an'ı, Sünnet'i... kendi heva ve heveslerimizden başka bir dayanağı/gerekçesi olmayan saçma sapan tevillere kurban etmeyi ilke edinmek...

Mevzumuza dönelim...

Bu ayette anlatılan durum, nüşuzundan endişe edilen kadınla kocası arasında cereyan etmesi gereken süreçle ilgilidir. Bu aşamada eşler arasındaki münasebet henüz "şikak" noktasına gelmemiştir. Eşler, aralarındaki anlaşmazlığı kendi aralarında çözebilecekleri iletişim ortamını henüz kayıp etmemişlerdir.

Eşler aralarındaki problem(ler)i kendi aralarında çözemezlerse durum ne olacak?

İşte bu durumda 4/en-Nisâ, suresinin 35. ayetinde ifade buyurulan durum gündeme gelecek. Yani eşler arasındaki problem, eşlerin arasının tamamen açılmasına (şikak) gelip dayanmışsa, her ikisinin ailesinden aklı başında, görmüş-geçirmiş, dirayet ve fetanet sahibi insanlar devreye girecek ve problemi bir kez de onlar kendi aralarında görüşecek. Ola ki eşlerin göremediği çözüm yolları vardır ve o çözüm yollarını o hakemler görür...

Onlar da meseleyi görüşürken eşlerin arasını bulup aile yuvasının devamından yana tavır sergileyecek, meseleyi bu çerçevede hal yoluna bakmanın gayreti içinde olacaklar.

Bu da olmazsa o yuva artık devam edemeyecek demektir ve bu aşamada boşanma süreci devreye girecektir.

Bir kere daha tekrar edelim, 34. ayette ifade buyurulan hususlar, eşler arasındaki ilişkinin henüz kopma noktasına gelmediği, hal yoluna girme ihtimalinin kopma ihtimalinden daha güçlü olduğu durumlarla ilgilidir.

Okuyucu sorusunun recmle ilgili kısmına gelince;

Genellikle recm bağlamında ileri sürülen bir argüman soru metninde de yer almış: "Kur'an'da Yüce Allah zinadan bu kadar söz ederken recmden niye söz etmi-

yor? Sonuçta 100 sopa cezası da varken bu durumda Kur'an'da olmayan bir şey sünnette nasıl var olabiliyor? Allah'ın Kelamı eksik olamayacağına göre bunun mantığı nedir?"

İlk bakışta "mantıklı" gibi duran bu soru, Usul açısından Kur'an-Sünnet ilişkisi bağlamında çok anlamlı değil. Zira neyin Kur'an'da yer alacağına ve neyin Sünnet'e havale edileceğine bizim karar verebileceğimiz gibi bir ön kabul var bu sorunun kurgusunda.

Meseleyi birkaç örnek üzerinden irdeleyelim:

Kur'an, İslamî devlet modelinin nasıl olması gerektiği konusunda herhangi bir talimat içermemektedir. Şura'dan, adaletten.. vb. bahseden ayetler devletin "modeli"yle ilgili değildir. Bu son derece önemli mesele Sünnet tarafından açıklığa kavuşturulmuştur.

Durum böyle olmasına böyledir; ama tam bu noktada meseleyi "kendisi olarak" algılamamızı engelleyen modern refleks, "Kur'an bir yönetim modeli getirmemekle meseleyi Müslümanların içtihadına, çağın gereklerine... vs. havale etmiştir" diyerek dikkatimizi başka noktalara çeler.

Dolayısıyla dikkatimizin çelinmesine izin vermeyelim ve sorulması gereken esas soruyu soralım: Yönetim modeli önemsiz bir mesele midir ki, miras taksimatını en ince detaylarına kadar düzenleyen Kur'an-ı Hakim bu noktayı sükût geçmiştir?

Bir diğer örnek abdest ve namazdır. Kur'an'da abdestin nasıl alınacağı detaylı bir şekilde anlatıldığı halde[3], hatta teyemmüm tarif edildiği halde[4] namaz hakkında herhangi bir detaya yer vermemiştir. Namazla ilgili bütün detaylar Sünnet-i Seniyye tarafından gösterilmiştir. Oysa ne abdest ne de teyemmüm namazla kıyaslanabilir önemdedir!

Kur'an'da geçmeyip de Sünnet'in teşri kıldığı hususlara bir diğer örnek "sefer/yolculuk namazı"dır. Yolculuk halinde 4 rek'atli farzları 2'şer rek'at kılmak önemsiz bir mesele midir?..

---

3 5/el-Mâide, 6.

4 4/en-Nisâ, 43.

Şu halde "bu kadar önemli bir husus Kur'an'da zikredilmeliydi" tarzındaki bakış açısının Usul açısından herhangi bir geçerliliği yoktur!..

Sorunun bir kısmında da zina için Kur'an'da zaten 100 sopa cezası belirlendiği halde, Sünnet tarafından nasıl olup da başka bir cezanın belirlenebildiği sorgulanıyor.

Biliyoruz ki Sünnet Kur'an'ın umumunu tahsis, mutlakını takyid eder. Zina edenlere 100 sopa cezası getiren ayet[5] zina eden herkesi içine alan umumî bir ifade taşımaktadır. Bu umumî ifade Sünnet tarafından kimi noktalarda tahsis edilmiş, ihtiva ettiği umumî hüküm, bir kısım zanilere tahsis edilmiştir.

Sünnet'in Kur'an'ın umumunu tahsis, mutlakını takyid edeceği, recm hükmüne itiraz edenler tarafından da zımnen veya açıkça kabul edilmektedir. Söz gelimi "Ey iman edenler! Cuma günü namaz için çağrı yapıldığı zaman..."[6] ayetinde "namaz" mutlak olarak zikredilmiş, hangi namaz için yapılan çağrının kastedildiği belirtilmemiştir. Sünnet bu mutlak ifadeyi "Cuma namazı" için yapılan çağrı (ezan) şeklinde kayıt altına almıştır.

Keza 5/el-Mâide, 5. ayetinde zikredilen, "Ehl-i Kitab'ın muhsan kadınları" ifadesinde mü'minlerin kendileriyle evlenmesi helal kılınan kitabî kadınların herhangi bir vasfı belirtilmemiş, yani ifade mutlak bırakılmış, Sünnet, harbî kitabîleri dışarıda bırakarak bu ibahayı zimmî kitabî kadınlarla takyid etmiştir.

"Hırsızlık yapan erkeğin ve hırsızlık yapan kadının... ellerini kesin"[7] ayetinde çalınan malın değeri zikredilmemiş, hüküm umumî olarak bırakılmıştır. Sünnet, çalınan malın değeri 4 dinarın altındaysa el kesme cezasının uygulanmayacağını hükme bağlayarak Kur'an'ın bu umumunu tahsis etmiştir.

Yine aynı şekilde Kur'an'da, evlenilmesi haram olan kadınlar bir bir sayıldıktan sonra, "Bunların dışındaki kadınlar... size helal kılındı" buyurulmuştur. Sünnet, kişinin evli bulunduğu kadının halasını ve teyzesini bu hükümden istisna tutarak ayetteki "bunların dışındaki kadınlar" ifadesinin umumunu tahsis etmiştir.

---

5 24/en-Nûr, 2.

6 62/el-Cumu'a, 9.

7 5/el-Mâide, 38.

Dolayısıyla bütün bu konularda Sünnet'in Kur'an'ın umumunu tahsis, mutlakını takyid ettiğini söylerken/kabul ederken, aynı Sünnet'in 24/en-Nûr 2 ayetindeki 100 sopa cezasını bekâr zanilere tahsis etmesine itiraz etmek tutarlı değildir.

Yine zikrettiğim bu hususlar, meselenin "Allah'ın Kitabı'nda eksiklik-fazlalık" bulunması gibi bir bakış açısıyla ele alınamayacak kadar teknik ve hassas olduğunu ortaya koymaya yeterlidir.

Okuyucunun recmle ilgili ikinci sorusu şöyleydi:

"İslam'da suç misliyle cezalandırılırken -cinayette kısas örneğinde olduğu gibi- zinada ise recm ile ölüm cezası verilebiliyor. Bunu da anlamış değilim bu çelişki değil mi?"

Doğrusu recmin zina suçu için "ağır" bir ceza olduğunu hangi kritere dayanarak söylediğimiz hayli önemli. Önemli, zira hukuk felsefesinin önemli alanlarından birini, belki birincisini oluşturan "suç-ceza dengesi" meselesi suça ve cezaya hangi açılardan bakıldığıyla doğrudan ilişkilidir.

Her şeyden önce bir noktanın altını çizelim: Seküler bir bakış açısıyla yapılacak "suç" ve "ceza" tarifi, elbette İslamî açıdan yapılacak tariflerle bağdaşmayacaktır. Söz gelimi İslam, keffaretlere, "suçun vebalini temizleyici" unsur olarak bakar. Bir kimse keffareti mucip bir suç işlemişse, o suçun vebali, manevi kiri ve ağırlığı ancak o suça keffaret olarak belirlenmiş cezanın icra ve infazıyla temizlenebilir.

Bu açıdan baktığımızda, "büyük günahlar" kategorisine giren zina fiilinin kişinin manevi hayatında ve ruhunda oluşturacağı leke, ancak o suçu "günah" olarak işaretleyen iradenin öngördüğü cezanın uygulanmasıyla ortadan kalkabilecektir.

Bu sebeple asr-ı saadette zina eden evli kadın hiçbir baskı ya da zorlama olmadığı ve işlediği fiili zina ettiği kişiyle Allah Teâla'dan başka bilen olmadığı halde kendi iradesiyle Efendimiz (s.a.v)'e gelmiş ve "Ey Allah'ın Resulü! Ben zina ettim, beni temizle" demişti! "Allah'ın huzuruna bu vebalin kiri ve lekesiyle çıkmak istemiyorum, beni temizle!!..

İmdi, eğri oturup doğru konuşalım: Zina fiilinin "hayatın sıradanları", hatta kimilerine göre "vazgeçilmezleri"!! arasında yer aldığı (çünkü "özgürlükler" alanıyla doğrudan ilgilidir), yasaların suç olmaktan çıkardığı ve hemen hepimizin gözünde,

algısında –sık rastlananlar arasında olduğu için– bir anlamda "normalleştiği" günümüz anlayışında bırakın Sünnet'le teşri kılınan recmi, Kur'an'ın getirdiği 100 sopa cezası bile "ağır" bulunacaktır! Evet, insan göre göre, duya duya bir yerden sonra zina fiilini "adiyattan" olarak algılamaya başlıyor. Böyle olunca da onun "cezalandırılması gereken" bir fiil, bir "suç" olması bile kimilerine anormal gelebiliyor.

Böyle bir ortamda elbette evli bir kimsenin işlediği zina fiili ile recm cezası arasında bir "dengesizlik" bulunduğu(!) söylenecektir. Oysa evli bir kimsenin zinasının Allah indinde neye tekabül ettiği, ne kadar ağır bir suç teşkil ettiği konusunda elimizde bir ölçü aleti yok! Bunun büyük bir günah olduğunu biliyoruz, o kadar! Bir de belki işin "hikmeti" kabilinden, evlilerin zinasının bireye, aileye ve topluma nelere mal olduğu konusunda bir şeyler söyleyebiliriz...

Okuyucunun recmle ilgili üçüncü sorusunun cevabıyla tamamlamış olalım:

"Son olarak Kur'an'da zina eden erkek ve kadınla evlenmek yasak. Ayrıca zina eden erkek ve kadının yine zina eden biriyle evleneceğine dair hükümler var. Buradan zina edene yaşama hakkı tanındığını görüyoruz. Aksi durumda evlenmek yasak ya da zinakar, zina edenle evlenir durumu çelişirdi. Malum, ölüyle evlenilemeyeceğine göre bu ayetler başka türlü anlaşılmazken recmi hala nasıl savunuyorsunuz?"

Soru sahibi okuyucumun bu noktada bir kafa karışıklığı yaşadığını söylemem lazım. Kısaca izah etmek gerekirse;

1. Sahabe kuşağından itibaren bir kısım alimler "Zina eden erkek, ancak zina eden veya şirk koşan bir kadınla evlenir..."[8] ayetinin "inşaî" değil "ihbarî" olduğunu, yani herhangi bir hüküm getirmeyip, bir vakıayı haber verme mahiyetinde olduğunu söylemiştir.[9] Yani zinayı bir hayat tarzı haline getirmiş olanlar, ancak kendileri gibi zinakârlarla veya müşriklerle evlenebilecek kadar alçalmış kimselerdir.

2. Yine Sahabe kuşağından itibaren bir kısım alimler, bu ayetin inşaî olduğu, ancak hükmünün nesh edildiği görüşündedir. Zira bu ayet zina eden kişinin yine kendisi gibi zina eden birisiyle veya bir müşrikle evlenebileceğini hükme bağlamakta-

---

8 24/en-Nûr, 3.

9 el-Kurtubî, *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*, XII, 150.

dır. Oysa yine bizzat Kur'an'da, "İman edinceye kadar müşrik kadınlarla evlenmeyin"[10] buyurulmaktadır.

3. Nihayet, burada biz, "evli zanilerin" cezasından bahsediyoruz. Okuyucumun mantığına göre söz gelimi bir erkek evli bir kadınla zina ederse onunla evlenmek durumundadır. Oysa kadın zaten evlidir!

Dolayısıyla 24/en-Nûr, 3 ayetinin recm cezasıyla çeliştiğini söylemenin tutarlı bir yanı yoktur.

Abdullah İbn Mes'ud (r.a) Felak ve Nâs Sürelerini Kabul Etmemiş mi?

Soru:

Hocam, Abdullah İbn Mes'ud (r.a) hakkında onun Felak ve Nas surelerini Kur'an'dan saymadığı ve namazlarında okumadığına dair sahih bir bilgimiz var mı ve eğer varsa bunu nasıl anlamalıyız?

Cevap:

İbn Mes'ud (r.a)'ın mushafına Fatiha, Felak ve Nas surelerini yazmadığını anlatan rivayetler var. Ancak "haber-i vahid" olmaktan öte bir kıymeti olmayan bu rivayetlerin, ondan tevatürle nakledilen ve her üç sureyi de ihtiva eden kıraatle çeliştiği görülüyor. Ki bu kıraat, İslam Dünyasının büyük kısmında olduğu gibi ülkemizde de hemen hemen tek kıraat olarak bilinen ve okunan Asım kıraatidir.

Söz konusu haber-i vahidlerse onun, bu süreleri, herkes tarafından bilindiği için mushafına yazmaya ihtiyaç duymadığını anlatır.

Ehl-i Kitap'la İlişkimiz Nasıl Olmalı?

Soru:

Okulda yaşadığımız bir meseleyi size aktarmak istiyorum. Okulda noel kutlaması olmasa da kış etkinlikleri olduğu için bazı Hristiyan öğrenciler çam ağacı (Noel'e

[10] 2/el-Bakara, 221.

binaen) almış. Tabi olarak bu noel ile yakın bir zamana denk geldiği için - mütedeyyin bir vakıf üniversitesi olması hasebiyle- bazıları (toplu olarak) rahatsız oldu. Ben endişelerini gayet haklı buluyorum, böylesine bir okulda bunlar yaşandığı için ben de çok şaşırmıştım. Bu etkinliklerden sonra bu arkadaşlar bir bildiri yayınlamışlar. "Noel bir Hristiyan âdetidir. Hristiyanların kutlamasına bir itirazımız olmasa da müslüman kardeşlerimizi uyarmak vazifemizdir. Onlara benzemeyiniz, bu tür kutlamaların dinimizde yeri yoktur." minvalinde İngilizce ve Türkçe kâğıtlar asmışlar okula. Ki gayet de güzel bir metindi. Sonuna da Maide Sûresi 51. ayetin meâlini eklemişler. Tabi okulda çok yabancı (Hristiyan) öğretmen ve öğrenci olduğu için bu durumdan (Ayetin mealinden) rahatsız olmuşlar. Yerli hocalar ve öğrencilerden de rahatsız olanlar vardı ve bunlar karşıt bir bildiri yayınladı. Şimdi Noel ile ilgili meselenin altına bu ayetin "mealini" koymak doğru mu? Tefsirli bir açıklama yapılması gerekmez miydi? (Bu benim görüşüm.) Yoksa ayetin meali gayet açık mı? Yani meal, Arapça mana ile çok yakın mı? Mehmet Vehbi Efendi'nin tefsirinden okudum ilgili mealin tefsirini ama size danışmak istedim.

Cevap:

Bahsettiğiniz ayet, Ehl-i Kitap ile "velayet" ilişkisi kurulmasını yasaklıyor. Onlarla iyi geçinmeyi, komşuluk ve alış-veriş etmeyi yasaklamıyor. Onların adetlerine uymayı doğrudan yasaklayan hadisler varken bu ayetin mealinin yazılması ancak dolaylı bir yorumla yılbaşı kutlamasıyla ilişkilendirilebilir.

Fi emanillah.

Müteşabih Ayetler

Soru:

Ali İmran Suresinin 7. ayetinin bir okunuşuna göre müteşabih ayetlerin tevilini yalnız Allah bilir ve ilimde derinleşenler "Hepsini kabul ettik" derler. Diğer bir okunuşuna göre müteşabih ayetlerin tevilini yalnız Allah ve ilimde derinleşenler bilir.

Bu ayeti kerime iki türlü anlaşılabileceği için buradan iki tür hüküm çıkartılabilir. Dolayısıyla tartışma, müteşabihleri tevil caiz mi değil mi noktasında oluyor. Fakat

hangi okuyuş en doğrusu hocam? Sonuçta Allah'ın demek istediği ve Rasulullah'ın ve Ashabı Güzin'in bundan anladığı tek bir şey olması lazım.

Cevap:

Evet, 3/Âl-i İmrân, 7. ayetinde söz konusu vakfın (durağın) nerede olacağına göre anlamın değişmesi söz konusudur. Önce ayeti görelim:

"O Allah ki, sana Kur'an'ı indirdi. Ondan bir kısmı muhkem ayetlerdir ki, onlar o Kitab'ın aslıdır. Diğer bir kısmı da müteşabih ayetlerdir. Artık kalplerinde eğrilik bulunan kimseler fitne aramak ve onu tevil arzusunda bulunmak için o kitaptan müteşabih olanına ittiba ederler. Halbuki, onun tevilini Allah Teala'dan başkası bilemez. İlimde rüsuh sahibi olanlar ise "Biz ona iman ettik, hepsi de Rabbimizin katındandır" derler. (Bunları) akılları tam olanlardan başkası tezekkür edemez."

Kur'an'ın bir kısım ayetlerinin "muhkem" olduğu ve bunların "Ümmü'l-Kitab"ı teşkil ettiği, bir diğer kategori olmak üzere de "müteşabihat"ın mevcut olduğu, mezkûr ayetin ifadesinden açıkça anlaşılmaktadır. Ancak açıkça anlaşılmayan birkaç nokta var: "Muhkem" ayetlerle "müteşabih" ayetlerin birbiriyle ilişkisi, hangi ayetlerin muhkem, hangilerinin müteşabih olduğu, muhkem ve müteşabihin ölçüsü.. vb.

Buradan hareketle şunu söylemek gerekir: Bu ayette geçen "muhkem", "müteşabih" ve "tevil" kavramları üzerinde gereği gibi sarf-ı mesai etmeden, bir de ayetin mantuku ve mefhumu üzerinde yeterince düşünmeden ayette ne anlatıldığını kavramak mümkün olmayacaktır.

Kısaca bunları görelim:

1. Muhkemat: Ayet, bunların "Kitab'ın anası/esası" olduğunu bildiriyor. Öyleyse "Kitab'ı anlama" faaliyetinin bunları merkeze alması zorunludur. Ne var ki mesele bu noktanın anlaşılmasıyla bitmiyor. "Muhkem" kavramının ne anlattığı üzerinde yoğunlaşmak durumundayız.

Terminolojide "muhkem", kendisiyle ne kastedildiği açık ve manaya delaleti kat'i olan, başka bir anlama ihtimali bulunmayan ifadedir. Bu kategoride yer alan lafızlar kendi aralarında 4 gruba ayrılır ki, delalette zayıftan kuvvetliye doğru sırasıyla şunlardır: Zahir, nass, müfesser ve –hususi/dar anlamıyla– muhkem.

Tafsilatı Usul-i Fıkıh kitaplarında görülebilecek bu kategorilerden her birinin, vuzuh ve delalette farklı bir yeri ve birbirleriyle çeşitli açılardan münasebeti vardır.

2. Müteşabihat: Bu kategoride yer alan ayetler, ancak muhkemat merkeze alınarak anlaşılabilir. Zira bunlardan muradın ne olduğu ilk bakışta anlaşılmaz. Bu kategoride yer alan ayetler de –muhkematta olduğu gibi– 4 gruptur: Hafi, müşkil, mücmel ve –hususi/dar anlamıyla– müteşabih.

Müteşabihat için ayrıca, "lafız cihetinden", "mana cihetinden" ve "hem lafız hem de mana cihetinden" müteşabih olmak üzere ayrı bir taksim daha söz konusudur.

Ebû Hayyân'ın *el-Bahru'l-Muhît*'i gibi eserlerde, "muhkem" ve "müteşabih" kavramlarının ne anlattığı konusunda ulemadan yapılan uzun uzadıya nakillerden ve ihtilaflı tariflerden sarf-ı nazar ederek verdiğim bu açıklamadan günümüze bir pencere açacak olursak şunu göreceğiz:

Kur'an'ın "apaçık bir kitap" olduğu söyleminden yola çıktığı halde, ayetler hakkında "bana göre bu ayet şunu anlatıyor", "benim kanaatim bu ayetin yorumunun şöyle olduğu şeklindedir"... tarzındaki sübjektif yaklaşımlarla ahkâm kesenler, "anlamın buharlaşması"ndan başka bir şeye hizmet etmiyor! Hatta sadece bu değil; muhkem müteşabih demeden her bir ayet üzerinde aynı "serbestiyet" içinde sarf-ı kelam edilebileceğini düşünmek, Kelam-ı İlahi'nin tahrifine giden yola ilk adımı atmak demektir.

Söz gelimi, Ehl-i Kitab'ın akıbeti konusunda Kur'an-ı Kerim'de mevcut onlarca muhkem ayeti bir kenara bırakarak, 2/el-Bakara 62 ve 5/el-Mâide, 69. ayetlerini –ki mücmel olmakla genel anlamıyla müteşabihata dahildirler– hükme medar kılmak, bu kabil bir gaflet veya cehaletin yol açtığı tahriften başka bir anlam ifade etmez! Ehl-i Kitab'ı cennete buyur edenler, farkında olarak veya olmayarak müteşabihatı merkeze alan bir tevil arayışıyla onlarca muhkem ayetin hükmünü berhava etmek suretiyle imanla küfrü bir anlamda eşitlemekte, dolayısıyla sadedinde bulunduğumuz ayette anlatılan kimseler zümresine iltihak etmiş olmaktadırlar!..

Konuya dönecek olursak;

3. Burada dikkatimizi çeken 3. unsur da tevildir. "Te'vil" kelimesinin bu ayetteki kullanılışı gerçekten dikkat çekicidir. Ayette, kalbinde eğrilik bulunan kimselerin

"fitne çıkarmak ve müteşabihatın tevilinin peşine düşmek" gibi bir maksatla hareket ettiği vurgulanmaktadır. Bu durumda müteşabihatın tevilinin peşine düşmenin kınanan bir tutum olduğu aşikârdır.

Bununla birlikte müfessirler, ilimde rüsuh sahibi olanların tevil faaliyeti ile iştigal edip etmeyeceği konusunda ihtilaf etmiştir. Hasılası şudur: Yukarıda 2. sırada zikrettiğim müteşabihat içinde dar/hususi anlamdaki müteşabihin veya hem lafız hem mana itibariyle müteşabih olan ayetlerin hakiki anlamına nüfuz etmek mümkün değildir. Bunun dışındaki müteşabihler, muhkemata arz edilmek suretiyle anlaşılabilir ve onların bildirdiği istikamette tevil olunabilir.

"Tevil" kelimesinin Kur'an'da geçtiği yerler dikkate alındığında iki farklı anlamla karşılaşırız:

1. Bir işin hakikati ve varacağı nokta.

2. Tefsir, beyan, yorum, maksadın izahı...

Bu anlamlardan ilki, Allah Teala'dan başkasına ayan değildir. Kur'an'da bu anlamıyla tevilini Allah Teala'dan başkasının bilmediği ayetler vardır. Ağırlıklı görüş, bazı surelerin başındaki "huruf-u mukattaa"nın böyle olduğu şeklindedir.[11]

İkinci anlam ise herkesin kendi durumuna göre derece derece tahakkuk eden çok katmanlı bir yapıyı işaret etmektedir. Herkes Kur'an'dan kendi müktesebatı oranında istifade eder.

Nitekim İbn Abbâs (r.a)'dan şöyle dediği nakledilmiştir: "Tefsir dört türlüdür: Kimsenin anlamamakta mazur sayılmayacağı tefsir, Araplar'ın kendi dilleri olması hasebiyle bildiği/anladığı tefsir, ilimde rüsuh sahibi olanların bilebileceği tefsir ve Allah'tan başkasının bilmediği tefsir."[12]

Burada bizim için ilgi çekici bir nokta var: Abdullah b. Abbâs (r.a), hem 3/Âl-i İmrân 7. ayetinde vakfenin, "Onun tevlini ancak Allah bilir" anlamını verecek şekil-

---

[11] Huruf-u mukattaa konusunda farklı görüş benimseyenlerin, onlardan muradın ne olduğunu "muhkemat" ölçüsünde netleştirmenin mümkün olmadığı noktasında farklı düşündüğünü söylemek inandırıcı değildir.

[12] Bkz. et-Taberî, *Câmi'u'l-Beyân*, I, 56; İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, I, 7.

de "lafza-i celal" üzerinde olması gerektiğini söyleyenlerdendir; hem de kendisinin, "Kur'an'ın tevilini bilen rasihundan" olduğunu söylemiştir.[13]

Bu durum meselenin nasıl aydınlatılacağı noktasında bize önemli bir imkân sunmaktadır. Zira İbn Abbâs (r.a) zımnen şöyle demiş olmaktadır: Kur'an'ın ihtiva ettiği –bir birkaç kategoriden oluşan– müteşabihat içinde, ilimde rüsuh sahibi olanların bilebilecekleri yanında, bilemeyecekleri de vardır. Ki onların tevilini bilemeyeceği ayetler –daha önce de vurguladığım gibi– hususi/dar anlamıyla müteşabih olanlardır.

Toparlayacak olursak, 3/Âl-i İmrân 7. ayetindeki vakfenin nerede olacağı konusundaki ihtilafın semeresi, giderilemeyecek bir çelişki değildir. Burada ilk bakışta "çelişki" gibi görünen noktanın, aslında "muhkem", "müteşabih" ve "tevil" kavramlarının tafsiline gidilmemesinden kaynaklanan zahiri bir durum olduğu, mesele tafsil edildiğinde problemin de kendiliğinden çözüldüğü –bu kısa açıklamayla– ortaya çıkmış olmaktadır.

Burada bir parantezle günümüze bir pencere daha açalım: "Tercümanu'l-Kur'an" İbn Abbâs (r.a)'ın, Kur'an tefsirinin tek düze bir faaliyet olmadığını anlatan yukarıdaki tesbiti hayatî önemdedir. Özellikle günümüzde Kur'an'ın "apaçık bir kitap" olduğu vurgusu eşliğinde, herkesin meal vasıtasıyla murad-ı ilahiye ulaşabileceği propagandasını yapanlar kitlelerin gözünden bu temel gerçeği ısrarla kaçırıyor. Evet, hiç kimse Kur'an'da manasını herkesin anlayabileceği ayetler bulunduğunu inkâr etmiyor. Hatta bunun inkârı küfür olur! Ama bu başka şeydir, Kur'an'ın bütün ayetlerinin, herkes tarafından kolaylıkla anlaşılabilecek şekilde apaçık olduğunu iddia etmek başka şeydir...

Eline tutuşturulan meali okuyup bitirdikten sonra, "Anladım ki, bugüne kadar bize Kur'an, meal, tefsir, itikad ahkâm, din... konusunda ezberletilenler hayli tartışmalı şeylermiş. Ben hakikati şimdi buldum" moduna giren bir kimse, anladığı şeyin gerçekten Allah Teala'nın kelamı ve muradı olup olmadığının muhakemesini yapabilir mi? Yürüdüğü onca yolu geri gidip, sıfırdan başlayarak yeni ve eni-konu meşakkatli bir yolculuğa çıkmayı göze alacak kaç babayiğit çıkar dersiniz?...

---

[13] İbn Kesîr, *a.g.e.*, I, 460.

Ayeti Yanlış Tevil Eden Küfre Girer mi?

Soru:

"Ves sâriku ves sârikatu faktaû eydiyehumâ..." (5 / Mâide,38: "Ve hırsızlık yapan erkek ve kadının yaptıklarına karşılık olmak üzere, Allah'tan bir ceza olarak ellerini kesin.") ayetini bir kimse kabul etse, ancak burada el kesme yoktur, bundan maksat hırsızlığın yollarını kesin, yani hırsızlığa sebep olan şeyleri ortadan kaldırın demektir dese, bu kimse ayeti fasit olarak ve delilsiz tevil etmiş ve dahi hata etmiş olur. Sanırım ayeti kabul edip hükmünü inkâr etmiş oluyor. Bu kimse kafir mi olur, yoksa ehli bid'at mı olur?

Cevap:

Ayetin böyle anlaşılabileceğini söyleyenler, devamındaki kısma ne diyor? Bu apaçık bir tahriftir. Hırsızın elinin kesileceği Kur'an, Sünnet ve İcma ile sabittir. Ulemanın ahkâmın delilleri konusunda böyle bir tadada gitmesi tesadüf değildir. Herhangi bir mesele hakkında sadece "Kur'an'la sabittir" demek yeterlidir; diğer deliller (Sünnet ve İcma) zaten ona bağlıdır" gibi bir yaklaşım içinde olanlar var. İşte bu tadat, bu tesbitin ne kadar nahif olduğunu gösteriyor.

Eğer bu meselede sadece "Kur'an'la sabittir" deyip bu kadarla yetinseydik, ayeti sizin yazdığınız şekilde tevil edenler için bir "çıkış/kaçış yolu" kalmış olurdu. Ancak "Bu mesele Kur'an, Sünnet ve İcma ile sabittir" denildiğinde, Kur'an ayetini böyle tevil edenlerin sadece bir ayeti "farklı" tevil etmiş olmadıkları, aynı zamanda ilgili hadisleri, uygulamayı ve icmaı da inkâr etmiş oldukları ortaya konulmuş oluyor.

Dolayısıyla netice olarak burada hem muhkem bir ayetin, hem Sünnetin hem de kat'î icmaın hükmünü inkâr vardır. Yani mesele sadece bir ayetin "farklı" anlaşılması meselesi değildir. Bu kadar şeyi inkâr eden bir kimsenin küfründen korkulmayacak da kimin küfründen korkulacak?

Hz. İbrahim'in Babası Put Yapmış mıdır?

Soru:

Hocam, İbrahim (a.s)'nın babası Kur'an'da put yapan birisi olarak geçiyor. İmam Gazalî Hazretleri ayette geçen "eb" kelimesinin amca yerinde istimâl edildiğini söylüyor. Bu konu hakkında biraz malûmat verebilir misiniz?

Cevap:

Evet, o zatın Hz. İbrahim (a.s)'ın babası olduğunu söyleyenler yanında, "eb" kelimesinin Amca'ya da itlâk edildiğini söyleyerek İmam el-Gazzalî'den naklettiğiniz görüşü benimseyenler de olmuştur.

Nitekim 2/el-Bakara, 103'te Hz. Ya'kub (a.s)'ın oğulları, Hz. Ya'kub (a.s)'ın, "Ben öldükten sonra kime ibadet edeceksiniz?" şeklindeki sorusuna, "Babaların İbrahim, İsmail ve İshak'ın ilahına" diye cevap verdikleri zikredilmiştir. Açıktır ki Hz. İsmail (a.s) onların "babası" da değildir, "babasının babası" da. O, Hz. Ya'kub (a.s)'ın amcasıdır.

Nisa 115. Ayeti Hakkında

Soru:

"Kim kendisine doğru yol besbelli olduktan sonra Peygamber'e karşı çıkar, Mü'minlerin yolundan başkasına uyup giderse onu döndüğü yolda bırakırız ve cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir gidiş yeridir." (Nisa, 115) Ben, İmam Eş'ârî'den başka bid'ât ehli olup da sonradan Hakk'ı bulan hiç duymadım. Mü'minlerin yolundan çıkanı Allah bir daha doğru yola iletmiyor..."

Hocam siz böyle demişsiniz. Ben Taberî Tefsiri'ne baktığım zaman söylediğiniz ayet için Tu'me b. Übeyrik gibi, ihanet eden, ihanetinden sonra tevbe etmeyen, aksine müminleri bırakıp putlara tapan müşriklere sığınan ve dinden dönerek Rasûlullah ile ayrılığa düşen kimseler hakkında nazil olmuştur deniyor. Mesela Abdullah Yolcu'ya bu sözü söylemiş olsak "Evet Eş'ari ve Maturidî bid'at yoldur, selefin yolu dosdoğru yoldur. Kim dosdoğru yolu bulursa bir daha bid'ate dönmüyor" diyecektir.

Ayet-i Kerime'de 'Peygamber (s.a.v)'e karşı çıkar, mü'münlerin yolundan başkasına uyup giderse'den kasıt imandan sonra küfür yolunu tutması değil midir? Yani bunu bid'atlere sapması olarak tarif etmek doğru mudur?

Cevap:

O ayet-i kerime -tıpkı diğer pek çok ayet gibi- hususî bir sebep üzerine inmiştir. Bununla birlikte "sadece hakkında indiği olayı ve kişileri bağlar" demek doğru değildir. Aksi halde Kur'an-ı Kerim'deki bütün ayetleri geçmişe hapsetmiş ve hiçbir ayetin bugüne hitap etmediğini söylemiş oluruz. Dolayısıyla başından beri bu ümmetin ana gövdesini oluşturmuş bulunan Ehl-i Sünnet çizgiye aykırı bir inanç ve tutum benimsemiş olan herkes -Allâhu a'lem- bu ayetin kapsama alanı içindedir. Abdullah Yolcu örneği bu sebeple isabetli değil. Çünkü Osmanlı'nın yıkılmasıyla oluşan boşlukta ortaya çıkan Vehhabîlik, Modernizm/Reformizm gibi inanç, akım ve ideolojiler 1400 küsur yıllık tarihimiz içinde hiçbir zaman "ana gövde" olmadılar! Bunların zaman zaman kendilerini, tarih içinde ortaya çıkmış bazı akım ve kişilerle irtibatlandırması "telbis/kafa karıştırma/saptırma"dan başka bir şey değildir. Dolayısıyla o ayet-i kerimenin Eş'arîleri veya Mâturîdîleri anlattığının da ileri sürülebileceğini söylemek mümkün değil! Çünkü modern zamanlarda yaşadığımız bu kimlik krizi öncesindeki uzun asırlar boyunca Eş'arîler ve Mâturîdîler bu ümmetin ana gövdesini oluşturuyordu.

Şifa Ayetleri

Soru:

Kur'an-ı Kerim'deki şifa ayetleri diye bilinen 6 ayetin bu şekilde müstakil, şifa niyetiyle okunması kimin tavsiyesidir, asr-ı saadete ait bir uygulama mıdır?

Cevap:

Öncelikle soruda değinilen ve "şifa ayetleri" olarak bilinen ayetlerin yerlerini zikredelim: 9/et-Tevbe, 14; 10/Yûnus, 57; 16/en-Nahl, 69; 17/el-İsrâ, 82; 26/eş-Şu'arâ, 80 ve 41/Fussılet, 44.

Tıp ilminin alanına giren sağlık, tedavi yolları vb. konular, günümüz Müslümanlarının ne ölçüde modernitenin etkisi altında bulunduğunu görmemizi sağlayan alanların başında gelmektedir. Mesele müstakil çalışma konusu teşkil edecek kadar önemli boyutlara sahip olmakla birlikte burada kısaca şunu söyleyebiliriz: Kur'an-ı

Kerim'de "şifa ayeti" olarak bilinen ayetler vardır ve bunların muhtelif hastalıkların tedavisinde umulan neticeyi hasıl ettiği, asırlara dayalı tecrübelerle ortaya konulmuş bir hakikattir.

Kur'an'ın tamamı şifadır. Evet, batılı ve dalaleti açıklamak, hakkı ve hidayeti göstermek, insanda bu konuda mevcut bilgisizlik hastalığını ortadan kaldırmak anlamında Kur'an bir şifa kaynağıdır.

Bu umumî özellik dışında Kur'an –tabir yerindeyse– "özel anlamda" da şifa kaynağıdır. İnsanda iki türlü hastalık bulunur: Ruhanî hastalıklar ve cismanî hastalıklar.

Ruhanî hastalıklar da iki türlüdür:

A. Batıl ve asılsız itikadlar/inançlar. Özellikle ilahiyat, nübüvvet (peygamberlik), kader vb. hususlardaki fasit (bozuk) inançlar böyledir. Kur'an bütün bu hususlarda insanı doğru bilgiye ve inanca götüren deliller ihtiva eden bir hidayet ve şifa kaynağıdır.

B. Kötü ahlak. Kur'an, insanın bu konudaki eksikliklerini de gideren bir hususiyete sahiptir. Onda sadece nelerin ahlak-ı zemime kapsamında olduğu belirtilmekle kalmaz, aynı zamanda onlardan kurtulmanın yolları da gösterilir. A maddesi, Kur'an'ın itikadî arızalar konusundaki tedavi edici özelliğini vurgularken, B maddesi, itikad olarak sağlam bir yolda bulunmakla birlikte ameli ve ahlakı düzelmeye muhtaç olanlar için şifa verici ve tedavi edici özelliğinin altını çizmektedir.

Cismanî hastalıklar meselesine gelince –ki soruda esasen bu nokta söz konusu edilmektedir–, yukarıda da geçtiği gibi Kur'an okumanın pek çok cismanî (bedensel) hastalığa şifa olduğu bilinen ve tecrübe edilmiş bir husustur.

Esasen "*Biz Kur'an'dan, mü'minler için şifa ve rahmet olacak şeyler indiriyoruz...*"[14] ayeti, Kur'an'ın mü'minler için bir şifa kaynağı olduğunu açık biçimde ifade etmektedir. "*De ki: "O, iman edenler için hidayet ve şifadır.*"[15] ayeti de bu gerçeği beyan buyurmaktadır. Bu ayetlerde Kur'an'ın "şifa verici" olduğunun ayrıca zikredilmiş bulunması elbette sebepsiz değildir.

---

[14] 17/el-İsrâ, 82.

[15] 41/Fussılet, 44.

"*(Şu) iki şifa (kaynağından şifa bulma)ya bakın: Bal ve Kur'an.*"[16] hadisi ve aynı doğrultudaki başka birçok rivayet, Kur'an'ın şifa verici hususiyetinden istifadeye teşvik etmektedir. Bu doğrultuda Kur'an ile şifa bulma, Selef'ten halefe tevarüs edilen bir uygulama olarak dikkat çekmektedir.

Efendimiz (s.a.v) çeşitli hastalıkları Kur'an ayetleri okuyarak ve dua ederek tedavi etmiş, Sahabe de O'ndan öğrenerek aynı şeyi yapmıştır. Bu konuyla ilgili olarak hadis kitaplarının ilgili bölümlerinde hayli rivayet mevcuttur. Bunlardan bir kaçını teberrüken zikretmiş olalım:

Cebrâil (a.s) bir keresinde Efendimiz (s.a.v)'e gelerek, "Ya Resulallah! Hasta mısın?" diye sordu. Efendimiz (s.a.v), "*Evet*" deyince Cebrail (a.s) şu duayı okudu: "Allah'ın adıyla, sana eza veren bütün hastalıklara karşı, bütün kötü nefis ve hasetçi gözlere karşı sana okuyorum. Allah sana şifa versin. Ben Allah'ın adıyla sana dua ediyorum."[17]

Efendimiz (s.a.v)'in, bir hastayı ziyarete gittiği veya kendisine bir hasta getirildiği zaman şöyle dua ettiği nakledilmiştir: "*Ey insanların Rabbi! Acıyı gider, şifa ver. Sen Şâfi(şifa verici)sin. Senin şifandan başka şifa yoktur. Senden, hiçbir hastalığı hariç tutmayan şifa istiyoruz.*"[18]

Dipnotta belirttiğim yerdeki el-Buhârî rivayetinde, Hz. Enes (r.a)'in, tedavi maksadıyla Efendimiz (s.a.v)'den öğrendiği bu duayı okuduğu belirtilmektedir. Yani Sahabe de dua ile tedavi sünnetini devam ettirmiştir. Keza aşağıdaki rivayetler de bu hususu açık bir şekilde göstermektedir.

Sahabe'den Osman b. Ebi'l-Âs şöyle nakletmiştir: "Hz. Peygamber (s.a.v)'e, Müslüman olduğum günden beri bedenimde çekmekte olduğum bir ağrımı söyledim. "*Elini, bedeninde ağrıyan yerin üzerine koy ve şu duayı oku*" buyurdu: "*Bedenimde*

---

[16] İbn Mâce, "Tıb", 7; el-Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 200. *ez-Zevâid*'de isnadının sahih, ravilerinin güvenilir olduğu söylenmiştir. ez-Zehebî de, el-Hâkim'in bu rivayetin sahih olduğu yolundaki hükmünü *Telhîsu'l-Müstedrek*'de onaylamıştır. Ancak el-Beyhakî, *Şu'abu'l-Îmân*'da, bu sözün İbn Mes'ûd'a ait olduğunu söyler. Öyle de olsa, Kur'an'ın "şifa verici" özelliğinin o büyük sahabî tarafından bedensel hastalıkların şifası bağlamında zikredilmiş olması önemlidir. Bunun Nebevî bir arka planının bulunduğu izahtan varestedir.

[17] Müslim, "Selâm", 40; et-Tirmizî, "Cenâiz", 4.

[18] el-Buhârî, "Merdâ", 20; "Tıbb", 38; et-Tirmizî, "Da'avât", 122.

çekmekte olduğum şu hastalığın şerrinden Allah'ın izzet ve kudretine sığınıyorum."[19]

Bu rivayeti nakleden Osman b. Ebi'l-Âs (r.a) diyor ki: "Bunu birçok kere yaptım. Allah Teala (her seferinde) benden hastalığı giderdi. Bunu aile fertlerime ve başkalarına da söylemekten geri durmadım."

Ebû Sa'îd el-Hudrî (r.a) şöyle demiştir: ""Biz, (Hz. Peygamber (s.a.v)'in emriyle çıktığımız) bir seferdeydik. Bir yerde konakladık. Yanımıza bir cariye gelip: "Obamızın efendisi Selim'i bir zehirli soktu. Onunla meşgul olacak erkekler de şu anda yoklar. Aranızda rukye yapan biri var mı?" dedi. Bunun üzerine bizden rukye hususunda mahâretini bilmediğimiz bir adam kalkıp onunla gitti ve adama okudu. Adam iyileşti. Kendisine otuz koyun verdiler. Bize sütünden içirdi. Ona: "Sen rukye bilir miydin?" dedik. "Hayır, ben sadece Fatiha okuyarak rukye yaptım" dedi. Biz kendisine "Resulullah'a (s.a.v) sormadan (bu koyunlara) dokunma!" dedik. Medine'ye gelince, durumu O'na söyledik. Resulullah (s.a.v), (rukye yapan arkadaşımıza hitaben) "*Fatiha'nın rukye olduğunu (tedavi maksadıyla okunacağını) sana kim söyledi? Verdikleri koyunları paylaşın, bana da bir hisse ayırın.*" buyurdu."[20]

Efendimiz (s.a.v)'in, o sahabiye Fatiha'nın rukye olduğunu kendisine kimin haber verdiğini sorduktan sonra, yaptığının yanlış olduğuna dair herhangi bir şey söylememesi, onun davranışını tasdik ettiğini gösterir. Koyunlardan kendisine bir pay ayrılmasını emir buyurması da bunu destekleyen bir diğer husustur.

Efendimiz (s.a.v) ve Sahabe'nin Kur'an ayetleri ve duayla tedavi olması ve bunu tavsiye etmesi, esasen sağlık ve hastalık meselelerine bakışı meselesi, modernitenin karşı konulmaz raddeye gelmiş şartlandırmalarının etkisinden sıyrılabilenler için hayli çarpıcı gerçekler ihtiva eden bir alan. Peşin hükümlerden sıyrılabilenler için gerçekten "çarpıcı" uygulamalar var.

---

[19] Müslim, "Selâm", 67; *el-Muvatta*, "Ayn", 9.

[20] el-Buhari, "Tıbb", 39; Müslim, "Selâm", 66.

İKİNCİ BÖLÜM

SÜNNET/HADİS MESELELERİ

Kudsî Hadisler Vahiy midir?

Soru:

Ben size Hadis-i Kudsî'lerin muhteviyatı hakkında soru soracağım. Bu hadisler Rasûlüllahtan bize gelen ve doğrudan Allah Teâla'nın kelamı olarak bize haber verilen hadisler. Bu durumda bunların vahiy olarak algılanması doğru olur mu? Şayet durum böyleyse Kur'an'dan başka vahiy (gayr-i metluvv) var mıdır?

Cevap:

Kudsî hadisler, manası Allah Teâlâ'dan, lafzı Efendimiz (s.a.v)'den olan hadislerdir ve bu anlamda gayr-i metluvv vahiydirler. Nebevî hadisler de vahye dayanır. Bunların Kudsî Hadis'ten farkı şudur: Nebevî hadislerin manası da lafzı da Efendimiz (s.a.v)'dendir ve bunlar vahyin kontrolündedir. Manasında veya lafzında ilâhî iradeye muhalif bir husus olursa vahiy tarafından düzeltilir. Kudsî Hadis'te ise böyle bir durum yoktur. Onların zaten manası Allah Teâlâ'dandır.

Vallâhu a'lem.

Hadislerin Yazılmasını Yasaklayan Rivayetler

Soru:

Hocam Sünneti dışlayan bazıları, aşağıdaki söz ve hadisleri naklediyor. Yorumunuz nedir?

"Benden Kuran dışında hiçbir şey yazmayın. Kim benden Kuran dışında bir şey yazmışsa imha etsin." (Müslim, Sahihi Müslim Kitab-ı Zühd, Hanbel, Müsned 3/12, 21, 33) Darimi'deki hadis ise şöyledir: "Sahabe Allah'ın elçisinden sözlerini yazmak için izin istediler. Ancak onlara izin verilmedi." (Darimi, es-Sünen) El Hatib'teki hadis şöyledir: "Biz hadis yazarken Hz. Peygamber yanımıza geldi ve yazdığınız şey nedir? dedi. Senden işittiğimiz hadisler (sözler) dedik. Hz. Peygamber Allah'ın kitabından başka kitap mı istiyorsunuz? Sizden evvelki milletler Allah'ın kitabı yanında

başka kitaplar yazdıkları için yoldan çıktılar." (El-Hâtib, Takyid, 33) Tirmizi'den de bunu öğrenebiliriz: "Allah elçisinden sözlerini yazmak için izin istedik, bize izin vermedi." (Tirmizi, es-Sünen, K. İlm, sayfa 11)

Cevap:

Hadislerin "yazılmasını" yasaklamak başka şeydir, bunu "Sünnet'i dışlamak için istismar etmek başka şeydir. Efendimiz (s.a.v)'in, hadis ve sünnete itimadı, hadisi ve sünneti delil almayı yasaklayan ve/veya sadece Kur'an'la yetinilebileceğini ifade eden bir hadisi gösterilebilir mi?

Kaldı ki hadislerin yazıya geçirilmesinin Efendimiz (s.a.v) tarafından "geçici bir süre için" yasaklandığı, ancak daha sonra serbest bırakıldığı da bilinen bir husus. Bu geçici yasaklama da birtakım makul ve zorunlu sebeplere dayanıyordu. O sebepler ortadan kalkınca yazım yasağı da kalktı. Meselenin detayları Muhammed Acac el-Hatib'in dilimize "*Sünnet'in Tesbiti*" adıyla çevrilen eserinde -ve konuyla ilgili daha başka çalışmalarda- bulunabilir.

Sünnet Nedir? Terkedilirse Ne Gerekir?

Soru:

Hocam geçenlerde arkadaşlarla bir yere gidiyorduk. Varacağımız yere bir hayli geciktik. Arkadaşımız varır varmaz öğlenin farzını kılar programa katılırız dedi. Bu arada gideceğimiz yer arkadaşlarla bir sohbet ortamı.

Ben buna karşı çıkarak sünnetler ne olacak dedim. Arkadaşımız da bana itiraz etti. "Adı üstünde sünnet, isteyen kılar isteyen kılmaz" dedi. Müekked sünnet olduğuna dair birçok açıklama yaptım ancak fayda vermedi. Müekked sünnetlerin dinimizdeki yeri nedir. Benim bildiğim müekked olan sünnetleri terk eden azarlanır, ahirette de azarlanmaya müstehak olur. Bunu insanlara nasıl anlatabiliriz.

Cevap:

Sünnet, Efendimiz (s.a.v)'le aramızdaki bağı kıvamda tutan biricik zemindir. Herhangi bir husus için, "adı üstünde, sünnet; dileyen yapar, dilemeyen yapmaz" demek, "dileyen Efendimiz (s.a.v)'e ittiba eder, muhabbet duyar, dilemeyen duymaz" demekten farksızdır. Çok dikkat etmek lazım.

Sünnet-i Hüdâ ve Sünnet-i Zevâid

Soru:

Sünnet-i Hüda, Sünnet-i Zevaid diye sünnetler ikiye ayrılıyor. Peki, hangi amel Hüda kısmına giriyor bunu öğrenme metodu ilkesi yöntemi var mı? Mesela sakal bırakmak ve sakalı kesmek hangi kısma giriyor? Ya da bu kısma giriyor mu?

Cevap:

Sünen-i Hüda, yerine getirildiğinde sevap, getirilmediğinde ikapla karşılaşacağımız sünnetlerdir. Yapılması emir buyurulmuş, terki sakındırılmıştır. Sünen-i zevaid ise yapıldığında sevap getiren, ama yapılmaması günah olmayan sünnetlerdir. Sakal bırakmak ekseriyeti teşkil eden ulemaya göre Sünen-i Hüda'dandır. Yani sakal bırakmak sevap, özürsüz kesmek haramdır.

Bid'at-ı Hasene Var mıdır?

Soru:

TV Net'te yaptığınız 'Kutlu Doğum' ile ilgili programın 'bid'at-ı hasene' ile ilgili olan kısmını izledim. Sizin gibi, Ehl-i Sünnet'e bağlı ve bid'atlere karşı duyarlı bir hocamızdan böyle bir tabir duymak beni şaşırttı. Aklımda bir takım soru işaretlerinin oluşmasına sebep oldu.

1- Efendimizden (s.a.v) bid'atlerle ilgili bu kadar sert hadisler, bilhassa "... her bidat sapıklıktır..." gibi haberler rivayet edildikten sonra bidatler hakkında güzel-çirkin ayrımı yapmak ne derece doğrudur?

2- İslam dini Allah tarafından ikmâl edildikten, nimet tamamlandıktan ve bu din için Allah'ın rızası gerçekleştikten sonra; sonradan icat edilmiş bir şey için "güzel" ifadesini kullanabilir miyiz? Zira İmam Rabbani'nin (rh.a) beyan ettiği gibi "Nass üzerine ziyade neshtir."

Yani bidatçi kişi, dinde;

Bir eksiklik mi buluyor ki ona bir şey ekleme ihtiyacı hissediyor?

Bir fazlalık mı buluyor ki onu kaldırıyor?
Yoksa yanlış bir şey buldu da onu mu tamir ediyor?
Hâlbuki din kâmildir; ekleme, çıkarma ve tebdil kabul etmez.

3- Programda söylediğiniz "men senne sünneten..." hadisi, "... her bidat sapıklıktır..." ve "Muhakkak ki her bid'at bir sünnetimi geri gelmeyecek şekilde ortadan kaldırır." gibi hadislerin zahirî manalarının dışına çıkmamız yeterli bir sebep midir? Sünnet ihdas etmek açısından şöyle bir örmek verebiliriz. Bir adam aile ehline "Bundan sonra ailecek her gün birer cüz Kur'an okuyalım ve ayda şu kadar hatim okumuş olalım." dese, bu adam kendi ailesi için –sünnet kelimesinin lügavi manasını ele alırsak- bir sünnet ihdas etmiş olur. Ama bid'at icat etmiş olmaz. Bu konuda şöyle denilebilir: "Rasûlullah (s.a.v) zamanında olmayan ama Sahabe-i Kiram zamanında ortaya çıkmış bazı şeyler vardır. Mesela Hz. Ebûbekir Kur'an'ı cem etmiştir, Hz. Ömer teravihi cemaatle kıldırmış, üstüne de "Ne güzel bid'at oldu." demiştir, Hz. Osman cuma namazı için iç ezan okutmuştur vs. Bid'atı hasene ve seyyie olarak ikiye ayırmazsak bu sahabeleri sapıklıkla itham etmiş oluruz." Cevaben denebilir ki; "Rasûlullah (s.a.v)'den "Size düşen aç adamın bütün dişleri ile ekmeğe sarıldığı gibi benim ve 'raşit halifelerimin' sünnetine sarılmaktır." şeklinde bir rivayet vardır. Böylece Rasûlullah (s.a.v) hulefasına bir anlamda icazet vermiş olur, onların daha önce görülmemiş uygulamalarını kendi sünnetine dâhil etmiş olur. Hz. Ömer'in "Ne güzel bid'at oldu." sözündeki bid'at, lügavi bir kullanımdır. Sizin de programda belirttiğiniz gibi bir hüküm taşımaz. Hem bid'at hususunda muteber bir tanım olan Cürcani'nin (rh.a) "Rasûlullah'ın (s.a.v), Sahabe-i Kiram'ın ve tabiinin zamanında olmayan, her hangi bir şer'i delil ile delillendirilemeyen amel veya anlayış." tanımını dikkate alırsak Sahabenin uygulamaları da bidat kapsamının dışında tutulmuştur. Artık, Rasûlullah (s.a.v) zamanında olmamasına rağmen, sahabenin ihdas ettiği şeyler bid'at olmayınca, onu güzel veya çirkin diye ikiye ayırmanın bir manası kalmaz.

4- Yalnızca "men senne sünneten..." hadisinin teviline dayanarak bidat-ı hasene diye bir şeyin varlığını kabullenmek, bidatın bir kısmını güzel görmek, Peygamberimizin (s.a.v) bid'atle ilgili diğer hadislerini hükümsüz ve savunmasız bırakmaz mı? Zira birbirine muarızmış gibi görünen hadisler çoktur. Bu konuda yaptığımız gibi, bir hadisin tevili uğruna on hadisi feda edersek sünnetten çıkarılan ahkâmı tartışmaya açmış olmaz mıyız?

5- Günümüzün modern İslam anlayışına bakacak olursak şer'a aykırı birçok şeyi geçer akçe yapmak için "bidat-ı hasene" kavramının arkasına sığınıldığını görüyoruz. Eğer Ehl-i Sünnet de böyle bir kavramın mevcudiyetini meşru' kabul ederse, bid'at mucitlerinin eline bir koz verilmiş olmaz mı? Gayr-i meşru anlayış ve işlerini bidat-ı hasene diye satmaya başlarlarsa artık onlara nasıl mani olabiliriz? Yapmış olduğunuz ayrıma göre, bir bid'atın hasene veya seyyie olduğunu şer'i bilgileri yeterli olmayan insanlar nasıl ayırt edebilirler? Kısacası, bid'atın güzelinin de var olduğunu kabul etmek; sünneti yayıp, bidatleri imha etmek zorunda olan biz Ehl-i Sünnet'in kendi ayağına kurşun sıkması demek değil midir? Şöyle toparlamak istiyorum:

1- İslam dini kâmildir, tebdil kabul etmez.

2- "Kim bizim şu dinimizde onda olmayan bir şey icat ederse, o reddolunur." "Muhakkak ki her bid'at bir sünnetimi geri gelmeyecek şekilde ortadan kaldırır." gibi hadisler bid'at-ı haseneye yer bırakmamaktadır.

3- "Men senne sünneten..." hadisi Rasûlullah'ın (s.a.v) sünnetleri dâhilinde açılan çığırları kapsayabilir. Aksi takdirde diğer hadislerle ciddi bir tenakuza düşmüş olur.

4- "Size düşen aç adamın bütün dişleri ile ekmeğe sarıldığı gibi benim ve 'raşit halifelerimin' sünnetine sarılmaktır." hadisi, halifelerin sünnetini Efendimizin (s.a.v) sünnetine dâhil edip, onların işlerini bidatin dışında tutmaktadır. Cürcani'nin tanımı da bunu desteklemektedir.

Cevap:

Gayret-i diniyyen şayan-ı tebrik. Allah razı olsun ve gayretini artırsın kardeşim. Bütün yazdıklarına karşılık bir tek şey söyleyeceğim: "Bid'atın hasenesi seyyiesi olmaz; her bid'at merduttur" diyen İmam-ı Rabbani'nin, ne Sahabe döneminde ne de daha ilk asırlarda bilinen birtakım kavram ve uygulamaları benimsemiş olması sana ne anlatır? Tarikattaki birtakım hal ve makamlar, tarikat için birtakım uygulamalar (rabıta, virdu... gibi) Sahabe'de ve Selef'te görülen şeyler midir?

Hadis Kitaplarının Musanniflerine Aidiyeti

Soru:

"(...) Birkaç gün önce bizim buraya (Almanya'ya E.S.) Türkiye'den misafir olarak gelen yazar bir abi, sohbetin bir kısmında şöyle bir iddiada bulundu: Hadis kitapları tahkik edilmemiştir; bu kitapların, yazarlarına ait oldukları bile belli değildir..."

"Şimdiye kadar sadece Buhari'nin Hadis kitabı tahkik edilmiş (Fuat Sezgin'den "*Buhari'nin Kaynakları*"). Sonuç olarak Buhari'ye atfedilen iki nüshanın ortaya çıktığını bildirdi. Birisinde olan 100'lerce hadis öbüründe yokmuş. Sonra dedi ki "Şimdi hangisi Buhari'nin?"

Hocam bunlar doğru mu? Nasıl anlamalıyız bunu? Yanlış mı anladım? Bu konuda bize yardım edebilir misiniz? Bu durum tuhaf geldi bana? Bu tür yaklaşımlar bütün hadis kitaplarını büyük bir şüphe altına sokmuyor mu?

"Bu konuda (hadislerin bize ulaşması/sıhhati/gibi...) kaynak (eserler) tavsiye edebilir misiniz?"

Cevap:

Müslümanların kendi kaynaklarından bu derece şüphe etmesi elbette son derece anormal bir durum. Maalesef müsteşriklerin maksadı büyük ölçüde hâsıl olmuş durumda. Artık kendi elimizle kendi kimlik kodlarımızı tahrip ediyoruz. Türkiye'den Batı'ya, oradaki insanımıza bir nebze olsun nefes aldırsın, dinî şuurunu kıvamda tutsun, moral ve maneviyat takviyesinde bulunsun diye gönderilen/çağırılan insanlar arasından, kendi bunalımlarını, vesveselerini, vehim ve şüphelerini oralardaki insanımıza bulaştırmayı "hizmet" sayanlar da çıkıyor ne yazık ki!

Bizim oralardaki insanımızın meselesi gerçekten bu mudur? Diyelim ki bu tarz halüsinasyonlar gerçek zannedildi ve insanımız dininden, kaynaklarından, tarihinden ve aidiyetlerinden şüphe eder duruma geldi. Ne olacak? Bu şüphe, insanımızı nereye götürecek? Onlara yeni bir kimlik ve yeni bir "Müslümanlık" mı vereceğiz? Birey, toplum ve ümmet olarak dünyanın bugününe ve yarınına "Müslümanca" ve orijinal katkılarda mı bulunacağız?

Böyle bir şey aklen ve adeten mümkün müdür? Bunun insanımızı kimliksizleştirmekten başka bir işe yarayacağını gerçekten düşünüyor muyuz?

Maksada gelmeden önce dile getirilmesi gereken bir husus daha var: Bu gibi kimseler acaba kaynaklarımızla, bu tarz "ürküntü verici" iddialarda bulunacak kadar haşır-neşir olmuşlar mıdır gerçekten? Bu tarz bir "kaynak tenkidi" yapabilecek ölçüde yazma eserler dünyasına vakıf mıdırlar? Sened/isnad meseleleriyle bu seviyede ilgilenmelerine yetecek düzeyde rical/isnad bilgileri var mıdır?

Şunu baştan itiraf edelim: Ülkemizde özellikle Hadis sahasında kaynak tetkiki, ravi ve isnad araştırması akademik dünyada Fuat Sezgin hocanın çalışmasının yanına dahi yaklaşabilmiş değildir. Bu sahada mezkûr çalışmanın aşıldığını söyleyen varsa, işte meydan!..

Akademik özgürlüğe bir diyeceğimiz yok, ama en azından "Müslüman hassasiyeti" bu insanları bu tarz iddialarda bulunmakta aceleciliğe düşmekten korumalı değil midir? Vicdan ve Allah korkusu sahibi bir insanın, ciddi bir şekilde araştırıp, gerçeğe bizzat dokunmadan bu tarz iddialarda bulunması tasavvur edilebilecek bir durum değil. Müsteşrik efsununun dayanılmaz hafifliğiyle sarhoş olmuş birtakım kimselerin bu ifrazatına, en hafif tabiriyle "hafifmeşreplik" diyeceğim...

Soruda, Almanya'ya giden yazarın, "Buhari'ye atfedilen iki nüsha ortaya çıktığını" ve "bunlardan birisinde olan yüzlerce hadisin diğerinde olmadığını" söylediği zikredilmişti.

Bu yazar her kimse, ya boyundan büyük işlere kalkışmayı seven safderun ya da bilerek tahripkârlık yapan kasıtlı birisi olmalı!

Bizim ilim usulümüzde nakil konusu olan şey (rivayet, kitap vb.) birkaç yolla alınır ve aktarılır. Hadis Usulü eserlerinde alabildiğine detaylı olarak incelenmiş olan bu "nakil usulleri", aynı zamanda kendi aralarında belli bir tasnife tabi tutulmuştur. "Kıraat, sema, münavele, vicade... gibi kavramlar nakil konusu olan bilginin, nasıl alındığını (ahz) ve nasıl aktarıldığını (arz) anlatır.

Bunlar içinde en zayıf olanı "vicâde"dir. Eser sahibinden bizzat dinlemeden veya ona okumadan ve ondan nakil için izin/icazet almadan bir eseri herhangi bir şekilde elde edip/bulup başkalarına aktarmak bilhassa Hadis ilimlerinde pek itibar ve itimat edilen bir tarz değildir.

İslam epistemolojisini başta Batılı epistemoloji olmak üzere diğerlerinden ayıran en önemli hususlardan birisi budur. Onlar bilginin yazılı bir kaynağa dayandırılmasını önemserken, sözlü nakli itibara almazlar. Müslümanlarsa, bilginin alındığı kaynaktan bizzat işitilip aktarılmasını ve bunun her aşamada güvenilir insanlar tarafından yapılmış olmasını esas alır.

Esasen "isnad" sistemi münhasıran Müslümanlar tarafından geliştirilmiş ve işletilmiş bir sistemdir. Ve bizim için "bizzat işitme" (kıraat/sema), "buluntu nüshadan nakletme" (vicade) den kesinlikle daha muteber addedilir. Zira bir eserin, yazarına ait olduğu kesinlik kazanmış olsa bile, onun izni olmadan elde edildiği için "vicade"de biraz "kolaycılık", hatta "kopya çekme" havası sezilir. Bu sebeple "vicade" yoluyla ele geçirilmiş bir nüshadan genellikle ancak, kaynağından isnat sistemiyle alınmış bilgiyi teyid amacıyla ya da ikinci-üçüncü derecede önemli bir bilgiyi nakletmek için istifade edilir.

Bu sebeple bizim isnad usulümüz sadece hadis rivayetlerini değil, şiirleri, özdeyişleri vs. de içine alır. Ve yine bu sebeple rivayete dayalı mütekaddimun eserlerinde bir tek kelimenin nakli için yarım sayfayı bulan sened zincirlerinin nakledildiğini görürsünüz.

Tasnif döneminden sonra her kuşakta yetişen –ve hamdolsun ki günümüzde de yetiştirilen– Hadis hafızları, sadece İmam el-Buhârî'nin *Sahîh*'ini değil, diğer Hadis musannefatındaki rivayetleri de ezberlemek suretiyle naklin en güvenilir yoluyla birbirlerine aktarırlar.

Bunun için hayatında hiç "meşyeha" görmemiş, bir "sebet"e dokunmamış bir kimsenin, Allah'tan korkup haddini bilmesi ve "bu benim konum değil" deyip edebiyle kenara çekilmesi gerekir.

İmam el-Buhârî'nin *Sahîh*'i özeline gelirsek, elbette o da yazarından öncelikle isnad sistemiyle nakledilmiştir. Dolayısıyla onun bize kadar intikalinde de öncelikle aranması gereken şey aynı şekilde isnad usulüdür.

İmam el-Buhârî'nin *Sahîh*'i, bu noktada diğer eserlerin pek ulaşamadığı bir mazhariyete nail olmuştur. Bu eseri ondan 90 bin öğrencinin dinlediği yaygın olarak bilinen bir husustur. Elbette bu kemiyet, tek meclisteki insanları anlatmaz. O, ese-

rini tasnif ettikten sonra, pek çok kez muhtelif periyotlarla öğrencilerine aktarmıştır. 90 bin rakamı bunların toplamını ifade etmektedir.

İmam el-Buhârî'nin *Sahîh*'inin iki nüshasının bulunduğu ve bunlardan birinde mevcut olan yüzlerce hadisin diğerinde olmadığı iddiası üzerinde duruyorduk.

Sahîhu'l-Buhârî'nin belli başlı nüshaları Ebû Abdillah Muhammed b. Yusuf el-Firebrî, Ebû İshak İbrahim b. Ma'kıl en-Nesefî, Ebû Muhammed Hammâd b. Şâkir en-Nesevî ve Ebû Talha Mansûr b. Muhammed el-Pezdevî'ye aittir. *es-Sahîh*'i, İmam el-Buhârî'den en son nakleden kişi el-Pezevî'dir.

Bu nüshalar içinde en ekmeli el-Firebrî'ye ait olandır. O, *es-Sahîh*'i İmam el-Buhârî'den iki kere dinlemiştir.

İbnu's-Salâh, *Sahîhu'l-Buhârî*'deki hadislerin toplam adedinin –tekrarlar dahil– 7.275 olduğunu söylemiştir. en-Nevevî'nin verdiği rakam da budur. İbn Hacer ise 7.397 rakamını vermiştir.[21] Rakamlar arasındaki bu farklılıklar, bir kısım rivayetlerin *Sahîhu'l-Buhârî*'nin aslını oluşturan rivayetler (usûl) arasında mı, yoksa "mütâba'ât ve şevâhid" babından zikredilenler arasında mı zikredileceği, keza *es-Sahîh*'in bir yerinde mu'allak, mevkuf olarak (senedsiz veya Efendimiz (s.a.v)'e dayandırılmadan) zikredildiği halde başka yerinde senedli ve merfu olarak zikredilen rivayetlerin nereye dahil olacağı... gibi bakış açısı farklılıklarından kaynaklanmaktadır.

el-Irâkî, yukarıda İbnu's-Salâh'dan naklen verilen rakamın, *Sahîhu'l-Buhârî*'nin el-Firebrî nüshasına ait olduğunu, en-Nesevî nüshasının bundan 200 hadis, en-Nesefî nüshasının ise 300 hadis eksik olduğunu söylemiştir.[22]

Sahîhu'l-Buhârî'nin iki nüshasının bulunduğu ve bunlardan birinde olan yüzlerce hadisin diğerinde olmadığı "keşf"inin sahibinin farkında olmadığı nokta işte bu "nüshalar" meselesidir.

Mezkûr nüshalar arasındaki bu farklılığın kaynağı ve sebebi nedir?

Hemen belirtelim ki, burada adı geçen üç zat da (el-Firebrî, en-Nesevî ve en-Nesefî) *es-Sahîh*'i İmam el-Buhârî'den bizzat ahzeylemiştir ve aslında bu nüsha

---

21 İbn Hacer ise bu rakamı 7.397 olarak verir. (Bkz. Tâhir el-Cezâirî, *Tevcîhu'n-Nazar*, I, 233).

22 el-Irâkî, *et-Takyîd ve'l-Îdâh*, 15. Ayrıca bkz. ez-Zerkeşî, *en-Nüket alâ Mukaddimeti İbni's-Salâh*, I, 189.

sahiplerinin hiç birisinin nüshasındaki hadisler diğerinden kemiyet itibariyle farklı değildir.

Bu ravilerin nüshaları arasında farklılıklar bulunduğu yolunda söylenenler, *es-Sahîh*'in ne kadarını İmam el-Buhârî'den –kıraat veya sema yoluyla– vasıtasız olarak aldıkları meselesiyle ilgilidir.

Bir diğer ifadeyle bu ravilerden her birinin nüshası, muhtevasındaki hadislerin kemiyeti noktasında diğerleriyle aynıdır. Farklılık şuradan kaynaklanıyor: en-Nesefî ve en-Nesevî, *es-Sahîh*'in son kısımlarından bazı yerler dışında tamamını İmam el-Buhârî'den bizzat kıraat veya sema yoluyla almışlardır. Geri kalan yerleri ise yine İmam el-Buhârî'den aldıkları icazetle nakletmişlerdir.

en-Nesefî şöyle demiştir: "... Kitâbu'l-Ahkâm'ın başından *es-Sahîh*'in sonuna kadar olan kısım için el-Buhârî bana icazet verdi."

en-Nesevî de *es-Sahîh*'in Kitâbu'l-Ahkâm bölümünün bir kısmından eserin sonuna kadar olan yerleri eser sahibinden bizzat dinleme (sema) yoluyla değil, icazet yoluyla almıştır.[23]

Tekraren söyleyelim: Dipnotta verdiğim yerde İbn Hacer'in de vurguladığı gibi, bu nüshaların hiçbiri diğerinden –ihtiva ettikleri hadis miktarları noktasında– farklılık göstermez. Dolayısıyla yukarıda zikrettiğim inceliğin farkında olmayanların, *Sahîhu'l-Buhârî* nüshaları arasında farklılık bulunduğu şeklindeki hezeyanları, cehaletlerini ortaya koymaktan başka bir anlam taşımaz.

İmam-ı Azâm ve Hadis İmamları

Soru:

Sayın hocam arkadaşın biri, "Kütüb-i Sitte müellifleri İmam-ı Azâm'a güvenmedikleri için ondan hadis nakletmemişler" dedi. Bu konuyu biraz geniş şekilde izah edebilirseniz duacınız olurum.

---

[23] Bütün bu nakiller için bkz. İbn Hacer, *en-Nüket alâ Kitâbi İbni's-Salâh*, I, 295.

Cevap:

İmam Ebû Hanîfe hakkında Hadis imamlarından bazılarının menfi bir kanaat taşıdığı doğrudur. Bunun sebepleri üzerinde ayrıntılı olarak durmak gerekir. Şimdilik şu kadarını söyleyelim: Bu menfi kanaat, İmam Ebû Hanîfe hakkında "bizzat" gözlemlenmiş ve tecrübe edilmiş "gerçeklere" değil, ya birtakım yanlış anlamalara veya önyargılara dayanmaktadır.

Kütüb-i Sitte müelliflerinin tutumu üzerinde duracağım. Ancak daha önce genel bir çerçeve çizmek faydalı olacak.

Biyografisi hakkında farklı mezheplere mensup ulema tarafından en fazla eser yazılmış kişinin İmam Ebû Hanîfe olduğunu söylersek abartı yapmış sayılmayız. Bu durumun izahını, bir yandan İmam Ebû Hanîfe hakkındaki su-i zannın makbul bir gerekçeye dayanmamasında, diğer yandan da onun üstün meziyet ve faziletlerinin yeterince anlaşılamamış olmasında aramak gerekir.

Hanefî mezhebine mensup ulemanın kaleme aldıklarını bir kenara bırakacak olursak, İmam Ebû Hanîfe'nin biyografisi konusunda Mâlikî mezhebine mensup İbn Abdilberr'in *el-İntikâ*'sı, Şâfiî mezhebine mensup ez-Zehebî'nin *Menâkıb*'ı, Muhammed b. Yusuf es-Sâlihî'nin *Ukûdu'l-Cümân*'ı, es-Süyûtî'nin *Tebyîdu's-Sahîfe*'si, İbn Hacer el-Mekkî'nin *el-Hayrâtu'l-Hısân*'ı, Hanbelî mezhebine mensup Cemâluddîn Yusuf b. Abdilhâdî'nin *Tenvîru's-Sahîfe*'si ilk akla gelen eserlerdir.

Bunlar ve benzeri muhtevadaki diğer eserlerde İmam Ebû Hanîfe hakkındaki iddia ve ithamlara yeterli cevap mevcuttur. Arapça bilen kardeşlerimin bu eserleri incelemesini tavsiye ederim.

Bunlar dışında özel olarak İmam Ebû Hanîfe hakkındaki iddia ve ithamların ele alındığı çalışmalar da vardır. İmam el-Kevserî'nin *Te'nîbu'l-Hatîb*'i bunların başında gelir. Merhum allame İmam el-Leknevî'nin *er-Refʿ ve't-Tekmîl*'i, Zafer Anhmed et-Tehânevî (Tanevî)'nin *Kavâ'id fî Ulûmi'l-Hadîs*'i ve Abdülfettâh Ebû Gudde'nin bu eserlere yazdığı son derece kıymetli notları da burada mutlaka anmak gerekir.

İdrak ve Tasdik'te yer alan "İmam Ebû Hanîfe ve Hadis İlmindeki Mevkii" başlıklı makalede bu konuyu işlemiştim. Detaylı bilgi için oraya başvurulabilir.[24]

---

[24] *İdrak ve Tasdik*, 24 vd., RıhleKitap yay.

İbn Abdilberr şöyle der: "Hadisçiler Ebû Hanîfe'nin zemminde ifrata gitmiş ve bu hususta haddi aşmışlardır. Onlara göre bunu gerektiren sebep, rivayetlere re'y ve kıyası sokması ve bu iki unsura itibar etmesidir. (...) Onun bazı ahad haberleri reddi, makul tevile dayanıyordu ve bunların birçoğunda daha önceki ulema aynı şeyi yapmıştır. Ebû Hanîfe gibi re'y ile hüküm verenler de bu hususlarda daha evvelki ulemanın izinden gitmiştir. (...)

"Hiçbir ilim ehli bilmiyorum ki bir Kur'an ayeti konusunda tevil yapmamış veya bir Sünnet(in anlaşılması) konusunda bir mezhep benimsemiş ve o mezhep sebebiyle başka bir Sünnet'i reddetmiş olmasın. Bu şekilde bir sünneti reddederken de makul bir tevile veya nesh iddiasına dayanmışlardır. Şu kadar ki Ebû Hanîfe'nin bu tarz davranışı başkalarına göre daha fazladır.

"Yahya b. Selâm şöyle demiştir: "(...) el-Leys b. Sa'd şöyle dedi: "Mâlik b. Enes'in, hepsi de Hz. Peygamber (s.a.v)'in sünnetine muhalif olan 70 meselesini tesbit ettim. Mâlik bu meselelerde re'yi ile hüküm vermiştir. Kendisine nasihat babından bu meseleleri ona yazdım."

"Bu Ümmetin âlimlerinden hiç kimse, herhangi bir hadisin Hz. Peygamber (s.a.v)'den sabit olduğunu kabul ettikten sonra, kendisi gibi bir rivayet veya icma yahut kendisine teslim olmak gereken bir asla dayanan uygulama tarafından nesh edildiğini iddia etmeden yahut senedinde bir kusur bulunduğunu ileri sürmeden onu reddetmemiştir. Eğer bir kimse böyle yapacak olursa, imam ittihaz edilmesi şöyle dursun, "adalet" sıfatı düşer; fasık sınıfına girer."[25]

Kütüb-i Sitte müelliflerinin İmam Ebû Hanîfe'nin rivayetlerine yer vermemesinin son derece önemli teknik boyutları vardır. Böyle meselelerin herkes tarafından ve uluorta konuşulması büyük zararlara sebebiyet verir. Bizler, bütün mü'min kardeşlerimiz hakkında, ancak özellikle de bu ümmetin rehberleri olan o imamlar hakkında konuşurken, onların hemen yanı başımızda durduklarını farz ederek ve ağzımızdan onlar hakkında çıkan her sözün mahkeme-i kübrada mutlaka karşımıza dikileceğini bilerek konuşmalıyız. Belki sıradan bir insanın hakkına girmenin zararı kendimizle sınırlı kalır; ama o büyük insanların hakkına-hukukuna tecavüz etmenin zararı çok daha büyük olur. Bu, bütün ümmeti ilgilendiren bir meseledir ve bu sebeple son derece dikkatli olmak gerekir.

---

[25] İbn Abdilberr, *Câmi'u Beyâni'l-İlm*, 497 vd.

Meselenin aslına gelince; İmam Ebû Hanîfe'den hangi büyük muhaddislerin rivayette bulunduğunu görmek için el-Mizzî'nin *Tehzîbu'l-Kemâl*'ine göz atmak yeterlidir.[26] Onlar arasında Kütüb-i Sitte müelliflerinin hocaları ve hocalarının hocaları da mevcuttur.

Kütüb-i Sitte müelliflerine gelince, İmam Ebû Dâvud, İmam Ebû Hanîfe'nin dinde "imam" olduğunu tasrih etmiş ve kendisini diğer büyük imamlarla birlikte anarak şöyle demiştir: "Allah Mâlik'e rahmet eylesin, kendisi dinde imamdı. Allah eş-Şâfi'î'ye rahmet eylesin, kendisi dinde imamdı. Allah Ebû Hanîfe'ye rahmet eylesin, kendisi dinde imamdı."[27]

İmam et-Tirmizî, İmam Ebû Hanîfe'yi cerh-ta'dil otoriteleri arasında görmüş ve onun Atâ b. Ebî Rabâh hakkındaki ta'dili ile Câbir el-Cu'fî hakkındaki cerhini Sünen'inin "Kitâbu'l-İlel" bölümünde zikretmiştir.[28]

Keza İmam en-Nesâî de *es-Sünenu'l-Kübrâ*'da[29] ravileri arasında İmam Ebû Hanîfe'nin de yer aldığı bir hadis nakletmiştir. İlginç olan şu ki, en-Nesâî, bu hadisi, senedindeki bir ravi sebebiyle taz'if etmiş olmasına rağmen, İmam Ebû Hanîfe hakkında herhangi bir şey söylememiştir.

Denebilir ki, "Bütün bunlar, Kütüb-i Sitte müelliflerinin İmam Ebû Hanîfe'ye güvenmedikleri gerçeğini değiştirmez. Zira aksi olsaydı, onun rivayetlerine eserlerinde yer verirlerdi."

Hemen belirtelim ki, bu, ya aceleyle veya önyargıyla verilmiş bir hükümdür. Zira onların, İmam Ebû Hanîfe'nin rivayetlerine eserlerinde yer vermemiş olması "güven" meselesiyle ilgili değildir.

Zira mesela İmam el-Buhârî ve İmam Müslim, Sahîh'lerinde İmam eş-Şâfi'î'nin hadislerine yer vermemişlerdir. Keza İmam el-Buhârî, *Sahih*'inde İmam Ahmed b. Hanbel'in sadece iki hadisine yer vermiştir. Bunlardan birisi ta'lik (senedsiz) olarak, diğeri ise başka bir ravi vasıtasıyladır. Oysa İmam el-Buhârî, İmam Ahmed ile bizzat görüşmüştür!

---

[26] el-Mizzî, *Tehzîbu'l-Kemâl*, XXIX, 420 vd.

[27] İbn Abdilberr, *el-İntikâ*, 67.

[28] Sünenu't-Tirmizî, "Kitâbu'l-İlel", 741; ayrıca bkz. a.g.e., İbn Receb'in *Şerhu İleli't-Tirmizî*'si ile birlikte, 74.

[29] *es-Sünenu'l-Kübrâ*, IV, 322-3.

Daha enteresan olanı, İmam Müslim'in, hocası ve gözbebeği İmam el-Buhârî'nin bir tek hadisine bile Sahih'inde yer vermemiş olmasıdır!

Keza İmam Ahmed b. Hanbel, İmam eş-Şâfi'î ile uzun süre hoca-talebe ilişkisi içinde bulunduğu ve kendisinden İmam Mâlik'in *el-Muvatta*'ını bizzat dinlediği halde, Müsned'inde İmam Mâlik'in İmam eş-Şâfi'î kanalıyla gelen pek az hadisine yer vermiştir.[30] Şimdi bu durum sebebiyle bütün bu imamlar arasında bir "güven problemi" bulunduğunu ileri sürebilir miyiz?

Dolayısıyla şunu söylemek durumundayız: Kütüb-i Sitte müellifi olan Hadis imamlarının İmam Ebû Hanîfe'nin rivayetlerine yer vermemesi "özel bir anlam" ifade eden bir durum değildir. Bu tesbitten hareket ederek kendi kanaatlerimizi, hatta önyargılarımızı o imamlara tescil ettirme yanlışına düşmemeliyiz.

İbn Hacer el-Askalânî'nin, *Ta'cîlu'l-Menfa'a*'sı konumuz açısından son derece önemli bir çalışmadır. Zira bu eserde 4 mezhep imamı tarafından rivayetleri alınmış olduğu halde Kütüb-i Sitte'de rivayetlerine yer verilmemiş isimler bir araya toplanmıştır. Tek başına bu eserin incelenmesi bile konu hakkında tatmin edici bir fikir verecektir.

Öte yandan "bir ravinin güvenilir olup olmadığını tayin için tek başına Kütüb-i Sitte müellifleri tarafından hadisinin kabul edilip edilmediğine bakmak gerekir" şeklinde bir kaide bulunmadığının altını kalın bir çizgiyle çizelim. Kütüb-i Sitte müellifleri ne bütün güvenilir ravilerin rivayetlerine yer vermek, ne de sadece güvenilir ravilerin rivayetlerine yer vermek gibi bir amaç gütmüştür. Sıhhati iltizam eden (eserinde sadece sahih hadislere yer verme şartıyla kendisini bağlayan) el-Buhârî ile Müslim'in Sahîh'lerini istisna ederek konuşacak olursak, Kütüb-i Sitte'nin geri kalan 4 kitabında güvenilir ravilerin hadisleri bulunduğu gibi, başka Hadis imamları tarafından cerh edilmiş ravilerin hadisleri de vardır. Hatta bu durum Sahîhân'daki bazı raviler için dahi söz konusudur.

Dolayısıyla İmam Ebû Hanîfe'nin Kütüb-i Sitte müellifleri tarafından güvenilir bulunmadığı ve bu sebeple onun hadislerinin bu eserlerde yer almadığı şeklindeki tesbit ya konuya yüzeysel bir bakış açısıyla ya da art niyetli yaklaşıldığının ifadesi olarak görülmelidir.

---

[30] Bütün bun hususlar için bkz., el-Hâzimî, *Şurûtu'l-Eimmeti'l-Hamse*, 160-1 (İmam el-Kevserî'nin notu).

Bir noktaya daha değinerek bitirelim:

İmam Ebû Hanîfe'nin "güvenilir" olup olmadığı meselesi ciddi anlamda araştırılmak isteniyorsa, Kütüb-i Sitte müellifleriyle yetinilmemeli, Hadis konusunun otoritesi olan bütün imamların kanaatleri araştırılmalıdır. Başta İmam'ın çağdaşı olan Hadis ve Fıkıh imamları olmak üzere, ulaşılabilen bütün otoritelerin kanaatlerini bir araya toplamadan ne onun, ne de dinde "imam" olduğu teslim ve itiraf edilmiş diğer büyüklerin –hatta sıradan ravilerin bile!– aleyhinde konuşmak dinî hassasiyet olarak değil, "gıybet" olarak değerlendirilmelidir! Zira tek taraflı ve art niyetli olarak yapılan her cerh, sadece sahibinin boynunda bir vebal olarak kalır!

Şu bir gerçek ki, İmam Ebû Hanîfe hakkındaki cerhler, vefatının üstünden uzun yıllar geçtikten sonra görülmeye başlamıştır. Onunla akran olan imamların hiçbirisinden onun hakkında mutlak cerh ifadesi nakledilmiş değildir. Bu konuda başta el-Hatîbu'l-Bağdâdî'nin *Târîhu Bağdâd*'ı olmak üzere birçok eserde İmam'ın çağdaşlarından cerh ifadeleri nakledildiğini biliyoruz. Ancak bu nakillerin sened yönünden itibara alınacak durumda olmadığını da biliyoruz. İmam el-Kevserî'nin *Te'nîbu'l-Hatîb*'i bu sahada hakikate vasıl olmak isteyenler için bulunmaz bir kaynaktır.

İmam Ebû Hanîfe hakkında kimin ne söylediği ve söylenenlerin değeri hakkında derli toplu bilgi edinmek isteyenler, *Kavâ'id fî Ulûmi'l-Hadîs, er-Ref' ve't-Tekmîl, Zaferu'l-Emânî* gibi eserlere ve Allame Abdülfettâh Ebû Gudde merhumun bu eserlere yazdığı notlara, daha önce adlarını zikrettiğim ulemanın İmam'ın biyografisine tahsis ettiği kitaplara ve Muhammed Kâsım Abduh el-Hârisî'nin *Mekânetu'l-İmâm Ebî Hanîfe Beyne'l-Muhaddisîn*'ine bakabilir.

Uydurma Rivayetlerle Amel Etmek

Soru:

Mübârek gün ve geceler hakkında uydurulan rivâyetlerle amel edenlere ve bu haberleri nakledenlere karşı nasıl bir tavır takınmalıyız?

Cevap:

O rivayetlerin uydurma olduğunun, güvenilir Hadis âlimleri tarafından ortaya konulduğunu söyleyerek kendilerini ikaz ederiz. Yaptıkları işe devam ederlerse sorumluluk kendilerinindir. Her ne kadar onlar başka âlimlere hüsn-i zanlarından

dolayı o hadislere uydurma diyenlere katılmıyor iseler de, yaptıkları yanlıştır. Zira genellikle onların hüsn-i zan ettikleri âlimler Hadis konusunda otorite olmayan kimselerdir. Bununla birlikte onların üstüne fazla gitmek de doğru değil. En doğrusu uygun bir şekilde kendilerini ikaz edip geri çekilmektir.

Peygamber Efendimiz (s.a.v)'in Hanımları Dünyalık İstedi mi?

Soru:

Hocam, bir tanıdığım bana: "Peygamberimizin hanımları bir zaman peygamberimizi *'Bizim de bazı dünyalıklarımız olsun' diye daralttılar, o kadar ki ayet indi. Ayette boşa onları denildi"* diyor. Tabii ben daha önce duymadığım için annelerimizle bağdaştıramadım. Ama işin aslını da merak etmedim değil. Doğru mudur böyle bir vakıa? Bilgilendirirseniz seviniriz.

Cevap:

Kaynaklar, Hz. Aişe (r.anha) validemizin, mü'minlerin annelerinin nafakalarının artırılması gibi bir sebeple Efendimiz (s.a.v)'e başvurduğunu, bunun üzerine "Ey peygamber, zevcelerine de ki: "Eğer siz dünya hayatı ve onun zînet (ve ihtişam)ını arzu ediyorsanız gelin size boşanma bedellerini vereyim de hepinizi güzellikle salıvereyim"[31] mealindeki ayetinin indiğini kaydeder. Ayet inince Efendimiz (s.a.v), eşlerine tek tek kanaatlerini sormuş, onların tamamı Efendimiz (s.a.v)'i tercih ettiklerini belirtmişler, bunun üzerine -adeta bir teşekkür ve ödül mahiyetindeki ayet inmiştir: "Bundan sonra, güzellikleri hoşuna gitse bile başka kadınlarla evlenmek, (mevcut) eşlerini boşayıp başka eşler almak sana helâl değildir..."[32]

Suriye Meselesi Bağlamında Fitne Hadisini Nasıl Yorumlamalıyız?

Soru:

Suriye konusundaki görüşlerinizi ara ara bu konuya değindiğiniz gazete yazılarınızdan ve sosyal medyadan takip ediyorum. "Emperyalizme karşı durma" maskesi

---

[31] 33/el-Ahzâb, 28.

[32] 33/el-Ahzâb, 52

altında yapılan propagandalara karşı ferasetli bir duruşunuz ve akl-ı selim sahibi düşünceleriniz olduğu kanaatindeyim.

Sormak istediğim şu idi: bu konu açıldığında kimi kardeşlerimiz, "Evet Beşşar Esed zalimin teki ve hatta firavun gibi bir lider ama" ile başlayan ve devam eden cümleler kuruyorlar. Tabii ki cümlelerin arasında muhaliflerin ABD işbirlikçisi olduğu, batının oyununa geldiği gibi ithamlar da yer alıyor. Bu, işin neredeyse ezbere söylenen ve cevabı belli olan kısmı. Fakat aklımı kurcalayan asıl kısım şu oluyor: konuşmanın akabinde bazı Hadis-i Şeriflerden örnek veriliyor ve mü'minlerin fitne zamanlarında Ehl-i Kıble'ye karşı savaşmaktan men edildiği, böyle durumlarda yürüyenin koşandan, oturanın yürüyenden daha hayırlı olduğu, kılıcını kırıp evde -bazı rivayetlere göre yüzünü örterek- beklemenin en hayırlısı olduğundan bahsediliyor. Bu anlamlara gelebilecek Hadis-i Şerifler olduğunu biliyoruz fakat malûm durumla ilişkili olup olmadığını ve nasıl değerlendirmemiz gerektiği konusunda bilhassa hadis ilmine vakıf olmadığım, usul-i hadis bilmediğim için net bir cevabım yok, sormak gerekliliğini hissettim.

Cevap:

Bahsettiginiz muhtevadaki rivayetler "müslümanlar arası" mücadelelerle alakalıdır. İki müslüman taraf savaştığında yapılacak iş "aralarını bulmak"tır.[33]

Ama Suriye'de iki müslüman taraf çarpışmıyor ki! Bir tarafta, çoğu Şiilerin bile (kendi kaynaklarına bakılırsa) "müslüman" saymadığı batınî kan dökücü bir zâlim; diğeri tavuk boğazlanır gibi boğazlanan, kadın, çocuk, yaşlı, hasta demeden katledilen mazlum müslüman halk. Bu manzara karşısında "oturalım" diyecek kadar akıl tutulmasına maruz kalmak yahut İran kaynaklı "emperyalizmin oyununa gelmeyelim" masalını yutacak derecede dirayetini kaybetmek nasıl bir şeydir, anlamakta zorlanıyorum. Hani biz kim olursa olsun mazlumdan yanaydık? Şiiler gözümüzün içine baka baka hem değerlerimize küfrediyor, hem de kardeşlerimizin kanını akıtırken o kana bizi de ortak ediyor! Bunun adına "gaflet" demek de hafif kalıyor. Allah hidayetimizi karartmak isteyenlere fırsat vermesin.

---

[33] 49/el-Hucurât, 9

Diktatör/Zorba Yöneticiler ve Giyinik Çıplaklar

Soru:

"Muhterem Hocam, Müslim, Cennet; 52 nolu Hadis-i Şerifte buyurulan, "Cehennemliklerden kendilerini dünyada henüz görmediğim iki grup vardır; ... *diğeri de giyinmiş oldukları halde çıplak görünen ve öteki kadınları kendileri gibi giyinmeye zorlayan ve başları deve hörgücüne benzeyen kadınlardır...*" hadisinde geçen "giyinik çıplaklar"dan ve özellikle "başları deve hörgücü gibi" olanlardan murad nedir? Yani bugün toplumun genelinde kadınların yaptıkları topuz bu ifadeye dâhil olabilir mi? Bir de topuzlu saçlar ile kılınan namazların kabul edilmeyeceğine dair Hadis-i Şerif varid mi?

Cevap:

Soruda geçen hadis; Mâlik, Müslim, Ahmed b. Hanbel ve daha başka imamlarca nakledilmiştir ve sahihtir.[34] Teberrüken İmam Müslim'in naklettiği bir varyantı zikredelim: "*Cehennemliklerden, görmediğim iki sınıf vardır. (Biri) yanlarında sığırkuyrukları gibi kamçılar bulunup, onlarla insanları döven bir kavim, (diğeri de) giyinmiş çıplak, sallanarak yürümeyi öğreten, kırıtkan, başları develerin eğilmiş hörgüçleri gibi birtakım kadınlar. Bunlar cennete giremeyecek, onun kokusunu da duyamayacaklardır. Hâlbuki onun kokusu şu kadar ve şu kadar uzaktan duyulacaktır.*"

Burada zikredilen sınıflardan ilki, yönetici pozisyonunda bulunan ve sorumluluğunu taşıdığı insanlara zorbalıkla hükmedenlerdir. Bu anlamda devlet yönetenlerden yanında çırak çalıştıran esnafa kadar herkes eğer işini zorla, baskıyla, dayatmayla yürütüyorsa bu hadisin anlattığı sınıfa dâhil olur.

İkinci sınıfa –ki sorunun mihveri de onlardır– gelince, hadiste gerçekten son derece beliğ ve çarpıcı bir ifade kullanıldığını görüyor ve Efendimiz (s.a.v)'in "cevamiu'l-kelim" olma özelliğini bir kere daha müşahede ediyoruz. "Giyinmiş çıplak" (kâsiyâtun âriyât) ifadesi birkaç türlü anlaşılabilir:

1. Çok ince olup altını gösteren elbise giyen kadınlar.

2. Dar olup vücut hatlarını belli eden elbise giyen kadınlar.

---

[34] Hadis için bkz. *el-Muvatta*, "Libâs", 4; Müslim, "Libâs", 125, "Cennet", 52; Ahmed b. Hanbel, II, 223, 355, 440...

3. Bedenin bir kısmını örttüğü halde bir kısmını açıkta bırakan elbise giyen kadınlar.

Bu maddelerin hepsi bir hususu işaret etmektedir: Hadiste bahse konu edilen kadınların üzerinde "elbise" namıyla bir şeyler bulunmakla birlikte, o elbiseden beklenen "örtme/gizleme" olgusu gerçekleşmez. Dolayısıyla kadının cinselliğine dikkat çeken ve çekiciliğini artıran her türlü elbise hadisin kapsam alanı içine girer.

Kadının başını deve hörgücü gibi yapmasından maksat, saçını topuz yaparak bağlamasıdır ki, bunun da dikkat çekmek için yapılacağı açıktır. Normalde Müslüman kadın sokağa çıktığında örtünmeye ve dikkat çekmemeye mümkün olduğunca özen göstermelidir. Oysa hadiste anlatılan kadınların özellikleri bir arada düşünüldüğünde iffet, hayâ, vakar, ciddiyet gibi Müslüman şiarlarının çok uzağında bir manzaranın söz konusu olduğunu görüyoruz. Onlar –yine hadiste ifade buyurulduğu gibi– giyim-kuşamlarıyla, yürüme tarzlarıyla, tavır ve davranışlarıyla fitneye, fahşaya çağıran kadınlardır ve bu özellikleriyle toplumda münkeratın yayılmasına önayak olmaktadırlar.

Hadiste geçen bir hususa daha işaret edelim: Söz konusu kadınlar "mümîlât" olarak tavsif edilmiştir. Bu kelime de birkaç türlü anlaşılabilir:

1. Salınarak ve kırıtarak yürümeyi –kendisi yaptığı gibi başkalarına da doğrudan veya dolaylı biçimde telkin eden kadınlar.

2. Saçını dikkat çekecek şekilde tepesinde toplatan, bu işi başkasına yaptıran kadınlar.

Her iki şıkta da söz konusu kadınların cinselliği ön plana çıkaran bir tavır içinde oldukları ve bu tavrı bir şekilde başkalarına da telkin ederek yaygınlaştırmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır.

Bu hadisten, saçını topuz yapan bütün kadınlar anlaşılabilir mi? Bir kadın, hadiste anlatılan diğer özellikleri de taşıyorsa evet, o özellikleri taşımıyor ve bunu dikkat çekmek için ve dikkat çekecek şekilde yapmıyorsa hayır.

"İki Günü Birbirine Eşit Olan Zarardadır" Hadisi

Soru:

İnanç sistemimizde yer alan, fakat hayatımıza aksetmeyen "İki günü birbirine eşit olan zarardadır" hadisi şerifini bize geniş manada izah edebilir misiniz? İbadet hayatımıza iş hayatımıza sosyal hayatımıza nasıl yön vermesi gerekir? Yani daha fazla ibadet mi yapacağız, daha fazla para mı kazanacağız, daha fazla insan mı tanıyacağız, daha fazla kitap mı okuyacağız?

Cevap:

Halk arasında hayli yaygın olan bu cümle, aslında uzun bir hadisin bir parçasıdır. Hadisin aslı şöyledir: "*İki günü birbirine eşit olan aldanmıştır. Bugünü dününden kötü olan lanetlenmiştir.*" Buraya kadar olan kısım, bazı kaynaklarda Abdülazîz b. Ebî Ravvâd'ın rüyası olarak nakledilmiştir.[35] 159/775 yılında vefat etmiş, abid, salih bir zat olan İbn Ebî Ravvâd, bir gece rüyasında Efendimiz (s.a.v)'i görmüş, kendisinden tavsiye istemiş, Efendimiz (s.a.v) de tavsiye babında böyle buyurmuştur.

Rüyanın şer'î bir delil olmayacağı bedihidir. Ancak herhangi bir şer'î delil ile çatışmadığı sürece rüyayı gören, rüyasıyla amel edebilir.

Rivayetin, bazı kaynaklar tarafından nakledilmiş daha uzun bir varyantı şöyledir: "*İki günü birbirine eşit olan aldanmıştır. Bugünü dününden kötü olan lanetlenmiştir. Artmayan eksilir. Eksilen için ise ölüm daha hayırlıdır. Cennet'i arzulayan hayırlı işlere koşsun. Cehennem ateşinden korkup çekinen, şehvani işlere uzak olsun. Dünyada zühd içinde yaşayan kimseye musibetlere karşı sabretmek kolay gelir.*"

ed-Deylemî tarafından Hz. Ali (r.a)'nin Efendimiz (s.a.v)'den rivayeti olarak nakledilen[36] bu varyant, senedindeki Muhammed b. Sûka isimli ravi sebebiyle zayıf bulunmuştur.[37]

Araştırabildiğim kadarıyla ulemanın bu rivayet hakkında "uydurma" hükmü vermemiş olması, tamamen kaldırılıp atılmayacağını gösterir. En az bunun kadar önemli bir diğer husus da hadisin nasıl anlaşılması gerektiği meselesidir.

---

35 Ali el-Karî, *el-Masnû'*, 174.

36 Bkz. *el-Firdevs*, III, 611.

37 Bkz. es-Sehâvî, *el-Makâsıdu'l-Hasene*, 402; el-Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, II, 274.

Bu rivayeti zikreden kaynakların, metnin ne anlattığı noktası üzerinde dururken el-Büstî'den (İbn Hibbân?) naklettiği bir beyit ufuk açıcı niteliktedir:

"Kişinin bu dünyada sahip olduğu fazlalık aslında noksanlıktır;

Mahza hayır olmayan her kazancı da hüsrandır."[38]

Halk arasında yaygın olarak dolaşan bu rivayeti Efendimiz (s.a.v)'den sadır olmuş sahih bir hadis olarak itibara almak ve özellikle de dünya malı elde etmeye teşvik bağlamında kullanmak doğru değildir. Her şeyden önce Efendimiz (s.a.v)'in dünya ile ilişkisi ve ümmetine dünya ile ilişkileri konusunda yaptığı tavsiyeler bellidir. O (s.a.v) kendisi dünyaya hiçbir şekilde meyletmediği gibi bizleri de bu tehlikeye düşmekten şiddetle sakındırmış, "hayırlı" ve "kalıcı" olan ahiret hayatını merkeze alarak düşünce, davranış ve amellerimize bu istikamette yön vermemizi tavsiye buyurmuştur.

Sonuç olarak bu zayıf rivayeti, "daha çok dünyalık elde etmeye bakın; bugün kazandığınız dünyalık dün kazandığınızdan mutlaka daha fazla olsun. Yoksa zarar etmiş olur ve hüsrana uğrarsınız" şeklinde anlamak büyük bir hata olur. Bunun bizi götüreceği nokta sekülerleşmeden başkası olmayacaktır. Bu itibarla söz konusu rivayetin, "uydurma" olduğunu söyleyemesek bile, "zayıf" olduğunu unutmamak, manasının ise, "yapabildiğiniz ölçüde her geçen gün daha fazla hayırlı ve salih amel işleyin" şeklinde olduğunu düşünmek –Allahu a'lem– en doğrusudur.

Recep Ayı İle İlgili Bir Rivayet

Soru:

Aşağıdaki rivayet hakkında neler söyleyebilirsiniz? Güvenilir mi, aslı var mı?

"... Recebin ilk Cuma gecesinden gafil olmayın, çünkü o, meleklerin, kendisine (rağbet edilecek bol bahşişler ve mükâfatlar anlamına gelen) 'Reğaib' ismini verdikleri bir gecedir. O gecenin üçte biri geçince, göklerde ve yerde bir melek bile kalmayıp hepsi Kâ'be ve civarında toplanırlar.

---

[38] el-Aclûnî, *a.g.e.*, II, 275.

O anda Allahû Te'âlâ onlara bir tecelli ile muttali olarak: 'Ey benim meleklerim! Benden dilediğinizi isteyin' buyurur. 'Senden dileğimiz, Recep orucunu tutanları bağışlamandır' derler.

Allâh-u Te'âlâ da : 'Muhakkak ben bunu yaptım' buyurur." (Hâfız Muhammed İbni'n-Nâsır, İbni'l Husayn, Meclis No:14, Abdülkadir-i Geylâni, el-Ğunye, 1/331, Safûrî, Nüzhetü'l-mecâlis, Zebîdî)

Cevap:

İmam el-Gazzâlî tarafından *İhya*'da, ondan önce Abdülkadir Geylani Hz. tarafından *Gunye*'de zikredilmiş bulunan bu hadisin uydurma olduğunu el-Leknevî merhum *el-Âsâru'l-Merfû'a*'da açıkça beyan etmiştir. Ondan önce el-Irâkî, ondan önce de İbnu'l-Cevzî bu hususu açıkça belirtmişlerdir.

el-Hidaye'deki Zayıf Hadisler

Soru:

Hocam Hanefî fıkhı "Hidaye" kitabında, Hanefî mezhebinin ihticac edemeyeceği kadar zayıf hadisler var. Bunlara nasıl bakacağız? Hükme mi bakacağız yoksa Hadis'e mi?

Cevap:

ez-Zeyla'î'nin *Nasbu'r-Râye*'sine ve Kasım b. Kutluboğa'nın *Münyetu'l-Elma'î*'sine ve İbnu'l-Hümâm'ın *Fethu'l-Kadîr*'ine ve el-Aynî'nin *el-Binâye*'sine bakacağız.

Ebû Hanife'nin Müsned'indeki Bazı Hadisler

Soru:

Imam Ebû Hanife'nin Müsnedi'ndeki şu iki rivayetin dereceleri (belki Ali el-Kari şerhinde vardır) nedir?

İbn Ömer (r.a), Hz. Peygamberin (s.a.v) şöyle söylediğini rivayet etti. «Her kim yatsının (farzını) kıldıktan sonra mescidden ayrılmadan dört rekât namaz kılarsa, kadir gecesinde kılmış kadar sevap alır.»

İbn Ömer (r.a)'den rivayete göre: Peygamber (s.a.v) şöyle buyurdu: «Her kim yatsı namazından sonra, dört rekât, arada selâm vermeksizin, kılar; birinci rekâtta «fâtihâ» ile «Tenzil-Secde» suresini; ikinci rekâtta «Fâtî'hâ» ve «Hamim-Duhân» suresini; üçüncü rekâtta «Fatiha» ile «Yâsin'i»; son rekâtta da «Fatiha» ve «Tebâreke-Mülk» suresini okursa Kadir gecesinde ibadet yapmış kimsenin sevabı gibi, Ona sevap yazılır. Ayrıca, halkından cehennem ateşinde yanma cezasına çarptırılmış olanlara şefaat etmek için yetki verilir. Kabir işkencesinden de korunur.»

Cevap:

Zikrettiğiniz ilk hadis hakkında el-Aynî, *Sünenü Sa'îd b. Mansûr*'da (aynı lafızlarla değilse de) anlam olarak rivayet edildiğini, ayrıca el-Beyhakî'nin de Hz. Aişe (r.anha) validemizin sözü olarak naklettiğini belirtir.[39] Keza İbn Ebî Şeybe[40] ve Abdurrezzâk'ın[41] *Musannef*'lerinde de birkaç tarikten mevkuf olarak mevcuttur. Bu türlü konulardaki mevkuf hadislerin hükmen merfu olduğu malumdur. Ali el-Kari merhum, *Şerhu Musnedi'l-İmam Ebi Hanîfe*'de[42], ilk hadis için herhangi bir şey söylememiş. İkinci hadisi ise et-Tirmizî, et-Taberânî ve İbnu's-Sunnî'nin rivayet ettiğini, et-Tirmizî'nin "Hasen-sahihtir" dediğini nakletmiş.

Âsım b. Behdele Zayıf Bir Ravi mldir?

Soru:

Âsım b. Behdele, kıraat imamı. Neden bazı hadisçiler tarafından zayıf ravi deniyor? Hıfzı sağlam değilmiş? Bir kıraat imamının hıfzının sağlam olmaması gerçekten bizim okuduğumuz kıraat rivayetlerine de şüphe düşürmez mi?

---

39 *Umde*, VII, 234.

40 V, 100.

41 III, 45.

42 *Şerhu Musnedi'l-İmam Ebi Hanîfe*, s.269.

Cevap:

Âsım b. Behdele Ebi'n-Necûd, İmam Ebû Hanîfe'nin hocalarındandır. Kıraat ilminin imamlarındandır. Bazı Hadis imamlarının onu "hafızası" yönünden cerh etmiş olduğu doğrudur.

Ancak burada iki husus var:

1. Onu hafızası sebebiyle cerh edenler (mesela ed-Dârekutnî), onun münhasıran hıfzının çok iyi olmadığını söylemiştir. Bunu Hafız ez-Zehebî *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*'da[43] tasrih eder ve şöyle der: "ed-Dârekutnî, Âsım'ın Kıraat konusundaki hıfzını değil, Hadis konusundaki hıfzını kasdetmiştir. Âsım kıraat konusunda hüccettir; hadiste ise "sadûk"tur. (Bu tabir "sika/güvenilir" tabirinin altında yer alan bir ta'dili anlatır, E.S.) Bu öteden beri böyledir. Bir âlim bir ilim dalında "imam" iken, diğer ilim sahalarında daha aşağı mertebede olabilir. Âsım'ın arkadaşı (meşhur Kıraat imamı, E.S) Hafs b. Süleyman da öyledir. O da Kıraat'ta imam iken, Hadis konusunda vâhî (çok zayıf) dir. el-A'meş ise tam tersine Hadis'te çok sağlam iken Kıraat konusunda gevşektir."

2. Kaldı ki, Hadis imamlarının tamamı Âsım hakkında aynı kanaatte değildir. Rical kitaplarında rahatlıkla görülebileceği gibi, Hadis imamlarından bir grup onun Hadiste de güvenilir olduğunu söylemiştir.

Sa'lebe b. Abdurrahman ve Güneşin Secde Etmesiyle İlgili Riyavetler

Soru:

Ben bir hadis işittim; Salebe adında bir sahabi cihada giden bir arkadaşının hanımına kötü gözle bakmış... Hadis uzun.. En sonunda Cebrail (a.s) Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e gelerek onun affedildiğini bildiriyor. Daha sonra bu sahabe Peygamber Efendimiz (s.a.v) namaz kılarken heyecandan ölüyor. Peygamber Efendimiz (s.a.v) onun cenazesinde çok melek olduğu için ayakuçlarına basmak zorunda kalıyor diye bir hadis. Bu hadis sahih midir? Benim anlayamadığım melekler olduğu

[43] *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, V, 260.

zaman bizim ayakuçlarımıza basmamız bir şeyi değiştirir mi, yani onlar bizim bulunduğumuz yere geldiğinde bir sıkışma olur mu?

İkincisi; güneş battığı zaman, güneşin secde etmeye gittiğini ifade eden hadisler duyuyoruz; bunlara nasıl manâ vermeliyiz?

Cevap:

Soruda işaret edilen ilk rivayet, kaynaklarda birbirine yakın lafızlarla yer almıştır ve hayli uzundur. Detaylarına girmeden şu kadarını kaydetmiş olalım: Efendimiz (s.a.v), zaman zaman hizmetlerini gören, çocukluktan gençliğe yeni geçmiş – Ensar'dan– Sa'lebe b. Abdirrahman isimli delikanlıyı bir yere göndermişti. Delikanlı yolda giderken gözü, yıkanmakta olan bir hanıma ilişti. Ancak hemen arkasından, bu durumun vahiyle Efendimiz (s.a.v)'e bildirilebileceğini düşündü. Korkusundan geri dönemedi ve dağlara kaçtı. 40 gün geri dönmedi. Sonunda Cebrail (a.s) gelerek Efendimiz (s.a.v)'e onun yerini ve durumunu bildirdi. Efendimiz (s.a.v), Hz. Ömer ve Hz. Selmân (r.anhuma)'yı gönderdi. Onlar, bir çoban vasıtasıyla son derece pişman ve korku içindeki Sa'lebe'nin yerini öğrendiler ve kendisini Medine'ye getirdiler. Medine'de hastalandı ve çok geçmeden bağışlandığını bildiren haberi alır almaz vefat etti.

Araştırabildiğim kadarıyla kaynaklarda olay ana hatlarıyla bu şekilde yer almaktadır.[44] İbn Hacer bu rivayeti zikrettikten sonra şöyle der: "İbn Mende bu rivayeti muhtasar olarak zikrettikten sonra, "(senedindeki) Mansûr (b. Ammâr) bu rivayetin naklinde tek kalmıştır ve o zayıf bir ravidir" demiştir. Ben derim ki: Mansûr'un bu rivayeti aldığı kişi (babası)[45] ondan daha zayıftır..."[46]

İbn Hacer'in muhtemelen sadece İbn Mende'nin zikrettiği senede münhasır olarak söyledikleri üzerine biz de şunları ekleyelim: Senedde yer alan el-Münkedir b. Muhammed b. el-Münkedir, hadis tenkitçileri tarafından taz'if edilmiş ve hakkında

---

[44] Bkz. Ebû Nu'aym, *Hilyetu'l-Evliyâ*, (Mansûr b. Ammâr'ın tercemesinde), IX, 329 vd.; el-Harâitî, *İ'tilâlu'l-Kulûb*, III, 138 vd.; İbn Kudâme el-Makdisî, *et-Tevvâbîn*, 79.

[45] el-Harâitî'nin bir önceki dipnotta zikrettiğim eserinde bu ifade hatalı olarak "Ebi'l-Münkedir" şeklinde geçmektedir.

[46] İbn Hacer, *el-İsâbe*, (Sa'lebe b. Abdirrahmân (r.a)'ın tercemesinde), I, 405.

"Bir şey değildir", "kuvvetli değildir", "salih bir kimseydi ama hadisten anlamazdı, hatası çok biriydi", "güvenilir değildir..." gibi ifadeler kullanılmış bir ravidir.[47]

İbnu'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*'ında Sa'lebe b. Abdirrahman (r.a) hakkındaki bu rivayete hususi bir babda yer vermiş ve yaklaşık 2 sayfa tutan bir rivayeti zikrettikten sonra şu noktalara dikkatimizi çekmiştir:

1. Rivayette Sa'lebe'nin şiddetli teessür ve pişmanlığı üzerine "Rabbin ne seni terk etti, ne de sana darıldı" (93/ed-Duhâ, 3) ayetinin indiği zikrediliyor. Oysa olay Medine'de geçtiği halde bu ayet Mekke'de nazil olmuştur.

2. Sahabe arasında "Düfâfe" isimli birisi mevcut değildir.[48]

3. Rivayetin senedinde bulunan el-Münkedir, Süleym b. Mansûr ve Ebû Bekr el-Müfîd zayıf ravilerdir.

4. Bu rivayeti Ebû Abdirrahmân es-Sülemî de dedesi İsmail b. Necîd kanalıyla Ebû Abdillah Muhammed b. İbrahim el-Abdî'nin Süleym (b. Mansûr)'den nakli olarak aktarmıştır ki, adı geçenlerin hiçbirisi rivayetleri delil olarak kullanılabilecek kimseler değildir.[49]

İmam es-Süyûtî de bu rivayeti zikrettikten sonra "uydurma" olduğunu tasrih eder ve İbnu'l-Cevzî'nin yukarıda aktardığım tesbitlerini aynen tekrarlar. Arkasından bu rivayeti el-Harâitî'nin de naklettiğini belirtir ve sadece onun senedini zikrederek sözlerini sonlandırır.[50] el-Harâitî'nin senedinde de –yukarıda adı geçen– el-Münkedir ve Süleym b. Mansûr bulunmaktadır ki, durumları hakkında bilgi vermiştim.

Bütün bunların hasılası şudur: Söz konusu Sa'lebe rivayeti güvenilebilecek bir rivayet değildir. Senedinde ve metninde birçok kusur vardır.

---

47 İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, X, 281.

48 Hz. Ömer ve Selmân (r.anhumâ)'ın dağda rastlayıp Sa'lebe (r.a)'ın yerini öğrendikleri çoban.

49 İbnu'l-Cevzî, *el-Mevdû'ât*, III, 121 vd

50 İbn Arrâk da bu bilgileri tekrarladıktan sonra rivayetin "uydurma" değil, "zayıf" olduğunu söylemeyi tercih eder. Bkz. *Tenzîhu'ş-Şerî'a*, II, 283 vd.

Bu rivayet hakkında sadece "uydurmadır" veya "zayıftır" deyip geçmek mümkün olduğu halde sözü bu kadar uzatmamın iki sebebi var:

1. Birtakım internet sitelerinde bu rivayetin sahihmiş gibi nakledilmesi. Üstelik de Sa'lebe (r.a) hakkında "cihada giden mü'min kardeşinin karısına âşık oldu" gibi asılsız ithamların yapılması ve kendisinden "aşk şehidi" gibi saçma sapan nitelemelerle bahsedilmesi. Meselenin bu kadar sulandırılması aynı zamanda zihniyetimizdeki çözülmeyi de ele vermesi bakımından manidardır. Ülkemizde 80'lerin ortalarından itibaren sol kesimin, ideolojilerinin cazibesini yitirmesi üzerine parayı ve cinselliğe dayalı "aşk"ı keşfetmesini çağrıştırır biçimde "İslamî kesim"in de bu tarz bir çözülmeyle maddiyatı ve "aşk"ı keşf etmesi gibi bir durum bahis konusu. Özellikle gençlerin bu noktada müteyakkız olması gerekiyor.

2. Yine birtakım internet sitelerinde bu rivayetten "Kaynaklarda geçmemektedir, senedi bilinmemektedir, kimin naklettiği belli değildir" gibi yüzeysel ve gerçeği yansıtmayan değerlendirmelerle bahsedilmesi.

Oysa –görüldüğü gibi– kaynaklarda zikredilmektedir ve Hadis uleması, onun durumunu alabildiğine açık bir şekilde ortaya koymuştur. Bu durumu vesile edinerek bir kere daha vurgulamış olalım: İnternet sitelerini esas alarak ilmî araştırma yapılmayacağı gibi, herhangi bir İslamî mesele hakkında hüküm de verilemez! Bundan şiddetle sakınmak gerekir...

Belki bu rivayet üzerinde dururken metnini de tam olarak vermekte fayda vardı. Böylece zaten uydurma olan bir rivayetin bir kere daha nasıl ibretamiz bir şekilde üretildiği açıkça görülmüş olurdu.

Ancak rivayetin birkaç versiyonu var ve hemen her birinin orijinali 2'şer sayfa yer tutuyor. Bundan dolayı metnin ana unsurlarını zikrederek sened ve metindeki arızalara dikkat çekmekle yetindim. İsteyenler belirttiğim kaynaklara başvurarak rivayetin orijinalini görebilirler.

Okuyucu sorusunun ikinci kısmı şöyleydi:

"... Güneş battığı zaman, güneşin secde etmeye gittiğini ifade eden hadisler duyuyoruz; bunlara nasıl mana vermeliyiz?"

Güneşin, battığı zaman Arş'ın altında secde etmeye gittiğini anlatan ve Ahmed b. Hanbel[51], el-Buhârî[52], Müslim[53] ve daha başka Hadis imamları tarafından nakledilmiş olan bu rivayetler sahihtir.

Kur'an-ı Kerim'de insanlar dışındaki varlıkların, hatta bizim "cansız" olarak nitelendirdiğimiz varlıkların dahi secde ettiği tasrih buyurulmaktadır: "Görmedin mi ki, muhakkak Allah'a göklerde olanlar, yerde olanlar, güneş, ay, yıldızlar, dağlar, ağaçlar ve bütün hayvanlar ve insanlardan birçoğu secde ederler..."[54]

Bu manada daha birçok ayet-i kerime mevcuttur. Keza göklerde ve yerde olan her şeyin ve hatta "bütün mahlûkatın Allah Teala'yı zikir ve tesbih ettiği de yine Kur'an'ın açıkça zikrettiği bir husustur. [55] Bu ayetlerde zikredilen gerek "tesbih"in ve gerekse bahsimize medar olan ayet ve hadislerdeki "secde"nin, her varlığın kendi fıtratınca ve kendi lisanınca işlediği fiiller olduğunu söylemek gerçeğin ifadesi olur. Bütün bunlar birer "itaat" ve "inkıyad" (boyun eğme) secdesidir.

İlgili hadiste geçen "güneşin secde etmesi" meselesi özeline gelecek olursak, bu mesele hakkında bir kısım şarihler rivayetin zahirini esas alıp, secdenin bizzat güneş tarafından işlenen hakiki bir fiil olduğunu söylerken, bir kısım şarihler bunun mecaz olduğunu ve secde edenin, güneşin idaresinden sorumlu bulunan melek(ler) olduğunu söylemiştir.[56]

Ancak –Allahu a'lem– doğrusu, buradaki "secde"nin, güneşin de diğer varlıklar gibi yaratıcısının emirlerine harfiyen riayet etmesi ve fıtratının/yaratılış maksadının gereğini aksaksız olarak yerine getirmesidir.

Öyleyse, güneşin secdesinin "Arş'ın altı" ifadesiyle çerçevelenmesinden maksat ne olabilir?

Yine "Allahu a'lem" diyerek söyleyelim ki, Arş, bütün mahlûkatı çepeçevre kuşatan "en büyük mahlûk"tur. Dolayısıyla âlemde cereyan eden her şey "Arş'ın altın-

---

51 Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, II, 201.

52 el-Buhârî, "Bed'u'l-Halk", 4.

53 Müslim, "İman", 250.

54 22/el-Hacc, 18.

55 17/el-İsrâ, 44; 24/en-Nûr, 41; 59/el-Haşr, 24; 62/el-Cumu'a, 1; 64/et-Teğâbün, 1.

56 el-Mübârekfûrî, *Tuhfetu'l-Ahvezî*, VI, 419.

da" cereyan etmektedir. Dolayısıyla güneşin secdesi de normal olarak Arş'ın altında tahakkuk edecektir.

Burada cevaplanması gereken bir diğer soru da şudur: Güneş yeryüzünün bir bölgesinde doğarken bir başka yerinde batmaktadır. Dünyanın devamlı surette dönüyor olması dolayısıyla güneşin "doğması" da "batması"da izafidir. Bir başka ifadeyle her saat güneş yeryüzünün bir bölgesine nazaran doğmakta, bir başka bölgesine nazaran da batmaktadır. Öyleyse hadiste geçen "güneşin battığı zaman Arş'ın altına gitmesi" durumunu nasıl anlamamız gerekir?

"İmamu'l-asr" Muhammed Enverşâh el-Keşmîrî merhum, güneşin secdesinin, dünyanın kendi etrafındaki bir turunu tamamladığı an meydana gelen bir hadise olduğu görüşüne meyletmiştir[57] ki, Allahu a'lem doğrusu da bu olmalıdır.

Ruhu'l-Beyan Tefsirinde Vitir Namazıyla İlgili Rivayet

Soru:

Bir kitapta (...) şöyle okumuştum: "Vitir namazında kunut için tekbir alırken elleri kaldırmanın nereden geldiği ve nasıl sünnet olduğu hususunda ise Ruhu'l-Beyan tefsirinde çeşitli rivayetler kaydedilmektedir. Bu rivayetlerden birisi şu şekildedir: Miraç gecesi Resul-i Ekrem Efendimiz (a.s.m.) Mescid-i Aksâ'da bütün Peygamberlere imam oldu ve onlara iki rekât namaz kıldırdı. Hz. Musa Peygamberimizden Sidre-i Müntehâ'ya vardığı zaman kendisi nâmına bir rekât namaz kılmasını istedi.

Peygamberimizin Hz. Musa ile Miraç Gecesinde karşılaşacağı Secde Sûresinde meâlen şöyle ifade edilir: 'And olsun ki, Biz Musa'ya Tevrat'ı verdik; o Tevrat'a nasıl kavuştuysa sen de bizim vaadimize kavuşacağından öylece şüphe etme. Biz o kitabı İsrailoğulları için bir hidayet rehberi kılmıştık'. Bu ayetin birkaç tefsiri vardır. Bunlardan birisi, Peygamberimizin, Kur'ân'ın tamamına kavuşacağından şüphe etmemesi, diğeri de Miraç Gecesinde Hz. Musa'ya kavuşacağından şüphe etmemesidir.

"Peygamberimiz (a.s.m.) Miraç'ta, Sidre-i Mühteha'ya çıktı, bir rekât namaz kıldı. Buna bir rekât da kendisi ilâve etti. Namaz iki rekât oldu. Cenab-ı Hak kendisine

---

[57] el-Keşmîrî, *el-Arfu'ş-Şezî*, I, 182.

bir rekât daha kılmasını emretti. Böylece namaz, akşam namazı gibi vitir [tek] oldu. İşte Peygamberimiz üçüncü rekâtı kılacağı sırada İlâhî rahmet ve nur tecelli etti. Peygamberimiz o nur içinde kaldı. Ve kendinden geçmiş vaziyette elleri çözüldü. Sonunda ellerini kaldırarak tekbir aldı. İşte elleri kaldırmak böylece sünnet oldu.

"Başka bir rivayette ise, Peygamberimiz üçüncü rekâtı kılacağı sırada Fatiha ve zamm-ı sûre okudu. Rükûa gideceği sırada Cehennemi gördü. Cehennem ehli kömür gibi simsiyah olmuştu. Peygamberimiz bu halde de kendisinden geçti ve elleri çözülüverdi. Hemen Cebrail (a.s.) geldi, Peygamberimizin üzerine Kevser suyundan döktü. Böylece Peygamberimiz kendine geldi. Tekbir alıp kunut dualarını okudu. Kunut duasında Cehennemden ve Cehennem ehlinden Allah'a sığındı." (Ruhu'l-Beyan, 4:413-414.)

Mezkur eser ve rivayetler hakkında düşünceleriniz nedir?

Cevap:

İsmail Hakkı Bursevî (v. 1725), İslamî ilimlerin hemen her dalında eser vermiş bir mutasavvıf ve müfessirdir. Tasavvuf'ta İbn Arabî ekolünün sıkı takipçilerindendir. Ehl-i Sünnet hadis alimlerinin itibar etmediği bir kısım rivayetleri keşfe dayanarak sahih kabul etmesi ve onlar üzerine hüküm/kanaat bina etmesi, mesela bu çerçevede kâfirlerin cehennem azabından zaman zaman kurtulabileceklerini ve ilahî cemali bir şekilde müşahede edebileceklerini söylemesi ve bunlara paralel diğer bir kısım meselelerdeki görüşleri, Ehl-i Sünnet'in genel kabulleriyle örtüşmeyen hususlar arasındadır.

Onun Rûhu'l-Beyân isimli tefsiri, kalbe rikkat veren menkıbelere ve sufîlerin ayetlerden elde ettiği işarî manalara ve tevillere yer vermesiyle, ayetlere getirdiği ilgi çekici ve hoş izahlarla hususiyet kazanmış bir eserdir. Muhammed Zâhid el-Kevserî bu eserden bahsederken, nakil ve rivayet konusunda kaynak seçimine titizlik göstermediğini, önüne gelen her kitaptan iktibasta bulunduğunu söyleyerek önemli bir noktaya dikkatimizi çeker.

Abdülettâh Ebû Gudde de adı geçen eserdeki bir kısım mevzu hadislere değinir ve onun bu konudaki tutumu ile usulcü ve fakih tarafını bağdaştırmanın zorluğundan şaşkınlıkla bahseder. Onun mezkûr eseri ile birlikte ez-Zemahşerî'nin, el-

Beydâvî'nin ve Ebussuud Efendi'nin tefsirlerindeki her rivayete güvenilemeyeceğini belirtir ve bizi bu noktada uyanık olmaya davet eder.

Bir kısım tefsirlerde böyle bir zaafın bulunması, müelliflerinin Hadis ilimlerinde gerekli donanıma sahip olmamaları ve kendilerinden önceki müfessirlere olan itimatları sebebiyle onların naklettiği rivayetleri, araştırma gereği duymadan eserlerine almalarındandır.

Hemen belirteyim ki yukarıda söylediklerim, hususen bu eserde geçen bir rivayet hakkındaki soruyla irtibatlı olarak söylenmiştir. İslamî ilimlerin muhtelif sahalarında 100'den fazla eserin müellifi, aynı zamanda büyük bir Tasavvuf şeyhi olan Bursevî (rh.a)'in hal tercemesi (biyografisi) için müstakil kitap çalışması yapmak gerekir. Hayatı ve eserleri hakkında geniş bilgi için Ali Namlı'nın Prof. Dr. Hasan Kâmil Yılmaz hocanın danışmanlığında hazırladığı *İsmail Hakkı Bursevî –Hayatı, Eserleri ve Tarikat Anlayışı–* isimli doktora çalışmasına bakılabilir.

Bu soru vesilesiyle benim dikkat çekmek istediğim mesele şu: Elimizin altında bulunan kaynaklardan ne şekilde istifade etmemiz gerektiği konusunda maalesef çoğumuz bilgi sahibi değiliz. Hangi kaynağın meziyeti nedir, hangi kaynağa hangi noktalarda itimat edilir, hangi bilgi nereden alınır... Bu ve benzeri meseleler hakkında yeterli bilgimiz olmadan hareket ettiğimizde yanlışlıklar yapmamız kaçınılmaz oluyor.

Bu "bilgi çağı"nda birileri bizi adeta delicesine kitap okumaya sevk ediyor. Biz de ne okuyacağımıza, nereden başlayacağımıza ve kendi başımıza neyi ne kadar yapabileceğimize dair sağlıklı bilgi edinme ihtiyacı duymadan, daha doğrusu bunun bir "ihtiyaç" olduğunun dahi farkında olmadan kendimizi kitapların dünyasına salıveriyoruz.

Oysa bu bir kültürdür. Kitabı, yazarını, yazılış gayesini... bilmeden bu sahaya – tabirimi hoş görün– "balıklama" atladığımızda bir süre sonra arızalar yaşamamız kaçınılmaz oluyor. Daha önce de değişik vesilelerle yazmıştım. Rivayet tefsiri tarzındaki kaynaklarımızda birtakım zayıf veya uydurma rivayetler bulunduğunu görenler, bir gerçeği atladıkları için bu eserleri ve yazarlarını topa tutuyor. Bu eserlerin yazarlarını gafletle, hatta belki hıyanetle suçlayanlar oluyor.

Oysa o eserleri kaleme alanlar, eserlerinin ihtiva ettiği rivayetlere güvenilsin diye bir gayeyle yola çıkmamıştır. Onlar, hususen senedli olarak naklettikleri rivayetler konusunda belli bir bilgi seviyesini ihraz etmiş olan kimselere hitap ediyorlar. Bunlar ihtisas eserleridir ve herkes tarafından okunacak, anlaşılacak, sindirilecek diye bir kayıt yoktur. O alimler mezkur rivayetleri birer ilmî emanet olarak görüp, öncekilerin kendilerine ulaştırdığı gibi, onlar da kendilerinden sonra gelenlere ulaştırma gayretiyle hareket ediyorlar. Bu arada rivayetleri senedleriyle zikrettikleri için, aynı zamanda sıhhat-zaaf durumunu da belirtmiş oluyorlar. O eseri eline alan Hadis formasyonuna sahip ilim adamı, herhangi bir rivayetin itimada şayan olup olmadığını, senedine bakarak kolaylıkla anlıyor ve herhangi bir problem yaşamıyor.

Ama ne zaman ki Hadis ve rical (ravi) bilgisi ortadan kalktı, o zaman o eserlerin sahipleri suçlanmaya, kınanmaya başladı. Oysa o alim nereden bilebilirdi bizim o eserlerden istifade edecek seviyeyi ve birikimi çoktan kaybettiğimizi?!..

Maksada gelecek olursak, vitir namazının nasıl teşri kılındığı konusunda Rûhu'l-Beyân'da[58] zikredilen rivayet, *et-Takdime Şerhu'l-Mukaddime* adlı bir eserden alınmış. Eğer bu eser, Ebu'l-Leys es-Semerkandî'nin Mukaddime (ki *Mukaddimetu Ebi'l-Leys* diye meşhurdur) adlı eserine Cibrîl b. Hasen b. Osman el-Gencânî (*Hediyyetu'l-Ârifîn*'de el-Gencâvî diye geçiyor) tarafından yazılan ve *Keşfu'z-Zunûn* ve *Hediyyetu'l-Ârifîn*'de *et-Takdime fî Şerhi'l-Mukaddime* adıyla zikredilen eser ise, bu esasen bir Hadis kaynağı değildir.

Vahyin Kaynağıyla İlgili Bir Hadis

Soru:

Hocam internette rastladığım bir rivayetin durumunu soracaktım. Ünlü bir hoca da kürsüden naklediyor. Videosunu izledim. Rivayet şöyle:

"Peygamberimiz (Sallallahu aleyhi vesellem) Cebrail (Aleyhis-selam)'e:

- Ya Cebrail! Sen bu vahyi nerden alıyorsun? Cebrail (Aleyhis-selam):

---

[58] IV, 413-4.

- Sidretü'l-Münteha'da bir yeşil perde arkasından bana söyleniyor dedi. Peygamberimiz (Sallallahu aleyhi vesellem):

- Bundan sonra gittiğinde o perdeyi kaldır, sana söyleyene bak dedi. Cebrail (Aleyhis-selam) Sidretü'l-Münteha'da o yeşil perdeyi kaldırdı. Peygamberimiz (Sallallahu aleyhi vesellem)'i gördü. Kendisine söyleyen o idi. Bir rivayette 360 kanadını bir rivayette de altıyüz kanadını (Ramuzu'l-Ehadis, Hadis No: 3857) çırpıp var hızı ile dünyaya geldi. Cebrail (Aleyhis-selam):

- Muhammed'den evvel dünyaya gideyim dedi. Dünyaya geldi baktı ki Peygamberimizi yerinde gördü. Peygamberimiz (Sallallahu aleyhi vesellem) Cebrail (Aleyhis-selam)'a sordu, Cebrail (Aleyhis-selam) cevab verdi:

- Ya Muhammed! Ben de hayret ettim; vahyi Allahu Teala'dan alıp bana söyleyen de sensin. Burada benden alıp halka söyleyende sensin dedi."

Cevap:

Son zamanlarda sıklıkla sorulan bir rivayet bu. Soru metninde rivayetin *Râmûzu'l-Ahâdîs*'te geçtiği ima ediliyor. Ancak mezkûr rivayeti ne bu eserde, ne de elimdeki diğer kaynaklarda bulabildim.

Bu rivayetle ilgili olarak ulaşabildiğim tek bilgi, Muhammed Abduh el-Bürhânî'nin *Tebrietu'z-Zimme fî Nushi'l-Ümme* adlı kitapta yer verdiği nakil. Ancak rivayet bu eserde, okuyucu sorusunda zikredilenden farklı bir şekilde ve daha uzunca yer alıyor. Buna göre Cebrail (a.s), Efendimiz (s.a.v)'in, Câbir b. Abdillah (r.a)'a hitaben, "Allah'ın yarattığı ilk şey, senin peygamberinin nurudur ey Câbir"[59] şeklindeki sözünü hayretle karşılayınca ona kaç yaşında olduğunu sorar. O şöyle cevap verir: "Bilmiyorum ey Allah'ın Resulü. Ancak (bildiğim şu ki), dördüncü perdede, 70 bin yılda bir kere doğan bir yıldız var ve ben o yıldızı 70 bin kere gördüm." Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v), "Rabbimin izzetine yemin olsun ki, işte ben o yıldızım" buyurur.

---

[59] el-Leknevî, *el-Âsâru'l-Merfû'a*'da (42) bu rivayetin (Nur-u Muhammedî'nin ilk yaratılan şey olduğunu anlatan rivayet) naklen sahih olmadığını, ancak mana itibariyle doğru olduğunu söylerken, Ali el-Karî de (*Mirkât*, I, 269-70) ilk yaratılan şeyin Nur-u Muhammedî olduğu görüşünü tercih ettiğini belirtir ve konuyla ilgili olarak *el-Mevrid li'l-Mevlid* isimli eserine gönderme yapar.

Bu rivayet üzerinde duran İbn Hacer el-Heytemî, el-Aclûnî, el-Leknevî gibi alimler onun Abdürrezzâk tarafından nakledildiğini söylemişlerdir. Ancak Abdürrezzâk'ın *el-Musannef*'inde bu rivayeti bulmak mümkün olmadı.

Daha sonra Cebrail (a.s)'a, vahyi nereden getirdiğini sorar. O, "Göklerin herhangi bir köşesindeyken zil sesi duyar ve hemen Beyt-i Ma'mur'a gider, vahyi oradan alır, (götürmem gereken) resul veya nebiye götürürüm" diye cevap verir. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v) ona, "Şimdi Beyt-i Ma'mur'a git ve benim nesebimi zikret" der. Cebrail (a.s) derhal gider ve "Muhammed (s.a.v) b. Abdillah b. Abdilmuttalib..." diye Efendimiz (s.a.v)'in nesebini sıralamaya başlar. Bunun üzerine, daha önce Cebrail (a.s)'a hiç açılmamış olan Beyt-i Ma'mur açılır. Cebrail (a.s), içeride Efendimiz (s.a.v)'i görür. Şaşırır ve hemen yeryüzüne döner. Döndüğünde Efendimiz (s.a.v)'i, bıraktığı gibi, Câbir (r.a) ile birlikte oturuyor halde bulur.

Cebrail (a.s)'ın, Efendimiz (s.a.v)'i Beyt-i Ma'mur'da gördükten sonra hızla yeryüzüne indiği, O'nu ve Hz. Câbir (r.a)'ı bıraktığı yerde ve bıraktığı gibi otururken bulduğu zikredildikten sonra şöyle deniyor:

"Bunun üzerine Cebrail (a.s) tekrar olağanüstü bir hızla Beyt-i Ma'mur'a gitti. Resulullah (s.a.v)'ı yine orada buldu. Tekrar aynı şekilde yeryüzüne indi. Resulullah (s.a.v) ve Câbir (r.a) yine aynı yerde ve aynı şekilde oturuyorlardı. Bunun üzerine Câbir (r.a)'a, Efendimiz (s.a.v)'in onun yanından herhangi bir şekilde ayrılıp ayrılmadığını sordu. O, Efendimiz (s.a.v)'in oradan hiç ayrılmadığını söyledi. Bu defa Cebrail (a.s) şaşkın bir vaziyette Efendimiz (s.a.v)'e dönerek,

"Ey Allah'ın Resulü! Eğer vahiy senden çıkıp yine sana geliyorsa ben arada niçin yoruluyorum?" diye sordu. Efendimiz (s.a.v) şöyle cevap verdi:

- "Teşri için ey kardeşim Cebrail!"[60]

Bu rivayeti naklettikten sonra Muhammed Osman Abduh el-Bürhânî şöyle diyor: Eğer vahiy Cebrail (a.s) tarafından Allah Teala'dan alınıp Efendimiz (s.a.v)'e getiriliyor olsaydı, kelime-i tevhidin anlamı bozulurdu. Zira o zaman "Lâ ilâhe illallâh Muhammedun Resulullâh" (Allah'tan başka ilah yoktur; Muhammed O'nun resulüdür) değil, "Lâilâhe illallâh Muhammedun Resulu Resulillâh" (Allah'tan başka ilah yoktur; Muhammed O'nun resulünün resulüdür/elçisinin elçisidir) dememiz gerekirdi.

Bu rivayeti bende mevcut –zayıf ve uydurma hadisleri zikreden– kitaplarda bulamadığımı daha önce belirtmiştim. İnternetten ulaşabildiğim kadarıyla bu rivaye-

---

[60] Muhammed Osman Abduh el-Bürhânî, *Tebrietu'z-Zimme, fî Nushi'l-Ümme*, 281-3.

tin zikredildiği kitap Mısır'da basılmış ve bir süre sonra yasaklanmış. Burada naklettiklerim de yine internet üzerinden ulaştığım bilgilerden ibaret.

Rivayet hakkında ulaşabildiğim bu malumat ne yazık ki sened içermiyor. Yani rivayeti kimlerin naklettiğini şu an için bilmiyoruz. Dolayısıyla sened kritiği yapma imkânımız şuan için yok.

Eğer bu haliyle bu rivayet, el-Bürhânî tarafından da senedsiz olarak nakledildiyse, onun naklettiği kaynağa ulaşmak durumundayız. el-Bürhânî sened zikrettiyse sened üzerinden bir şeyler söyleme imkânımız olacak.

Bu rivayetin herhangi bir senedine ulaşamasak bile, doğrudan metninden hareketle şunları söylememiz mümkün:

1. Bu rivayete göre vahiy, Efendimiz (s.a.v)'den yine Efendimiz (s.av)'e geliyor. Peki, Efendimiz (s.a.v) Beyt-i Ma'mur'da vahyi nereden/kimden alıyor? Eğer bir başka kaynaktan alıyorsa, yine arada bir aracı var demektir. Yok, doğrudan Allah Teala'dan alıyorsa Kur'an'ın –mecazen– Cebrail (a.s)'ın sözü olduğu Kur'an'da zikredildiği halde[61] Efendimiz (s.a.v)'e izafesine herhangi bir ayette niçin rastlamıyoruz?

2. Rivayetin sonunda Cebrail (a.s)'ın aracılığının "teşri sebebiyle" olduğu söyleniyor. Bunun hiçbir anlamı yok. Zira önemli olan vahyin esas kaynağı ise, aradaki elçilerin melek veya insan olması bir şeyi değiştirmez.

3. Eğer Efendimiz (s.a.v) vahyin Cebrail (a.s)'dan önceki kaynağı ise, Cebrail (a.s) ilk vahiy getirdiğinde niçin O'nu sıkıp "Oku!" dediğinde "Ben okuma bilmem" diye cevap verdi?

4. Efendimiz vahyin Cebrail (a.s)'dan önceki kaynağı ise niçin kendisine vahiy geldiğinde vahyin ağırlığından bir nevi baygınlık halinden kendinden geçiyordu?

5. Bu rivayet belli ki Efendimiz (s.a.v)'in kadr-ü kıymetini yüceltmek (!) için tedavüle sokulmuş. Oysa Efendimiz (s.a.v) böyle şeylerle tebcil edilmeye muhtaç değildir. O'nun indallahtaki kadr-u kıymeti zaten yücedir.

---

[61] 69/el-Hâkka, 40.

Sorular ve itirazlar çoğaltılabilir. Ama zikrettiklerimizden de kolayca anlaşılacağı gibi yaratılış, vahyin mahiyeti ve kaynağı, peygamberlik, tebliğ... gibi son derece önemli konulara taalluku bulunan ve kendisine inananı bu konularda tehlikeli yerlere sevk edecek bir muhtevaya sahip olan bu rivayet uydurmadır.

Cebrail (a.s)'ın Hz. Ebûbekir (r.a) İçin Ayağa Kalktığı Rivayeti Sahih midir?

Soru:

Dün sohbet dinlerken bir hadis geçti. Sohbetten sonra hatip gitmek zorundaydı ve soramadım. Duyduğum hadis, kafamı karıştırdı ve böyle bir şey olabilir mi dedim. Hadis şöyle:

Bir gün Allah Rasûlü (s.a.v) evde istirahat ederken, Hz. Ebûbekir (r.a) içeriye girmek için izin istedi. Hz. Ebûbekir (r.a) içeriye girince, Allah Rasûlü (s.a.v) elbisesini ve oturuşunu düzeltti. Hz. Aişe (r.anha), "Niye yaptın" diye sorunca Allah Rasûlü (s.a.v) şöyle buyurdu; *"Ebûbekir içeri girince, Cebrail ayağa kalktı ve bende kalktım. Sonra Cebrail'e sordum, neden kalktın diye, O'da şöyle anlattı; 'Kalû Belâ'da Allah bizlere Âdem'e secde etmemizi emredince, şeytan secde etmedi. Ben ilk secdeye gittim, ama ikinci secdeye giderken tereddüt ettim. Birden arkamdan iki parmak beni secdeye itti ve tereddüt etme dedi. Bende secde ettim. Bir de arkama baktım ki, Ebûbekir. O benim hocamdır ve o yüzden ayağa kalktım."*

Bu hadis benim bildiğim kadarıyla mevzu. Hatip bunu sohbette anlatınca, ben ve arkadaşlarım şok olduk. Bu hadisin sıhhati hakkında bilgi verebilir misiniz? Böyle bir hadis var mıdır? Varsa nasıl anlamamız gerekiyor? Yoksa bunu en güzel şekilde, hatibin de gönlünü kırmadan, nasıl anlatabiliriz?

Cevap:

Bu hadis bildiğim kadarıyla *Hakikat Neşriyat* tarafından neşredilmiş olan *Menakıb-ı Cıhar-ı Yar-i Güzin* isimli kitapta[62] geçiyor. Senedsiz bir rivayet. Senedsiz olduğu için hiçbir şekilde itibar edilmez. Metninde de hakikatle örtüşmeyen hususlar var. Başka bir kitapta geçtiğini de bilmiyorum.

---

[62] *Menakıb-ı Cıhar-ı Yar-i Güzin*, 22-3.

Kadının Kocasına İtaati Hadisi

Soru:

Hocam aşağıdaki hadisle ilgili düşünceniz nedir? Bu hadis, uydurma mıdır, yalan mıdır?

"Eğer bir kimsenin başkasına secde etmesini emretseydim, kadına kocasına secde etmesini emrederdim ve eğer bir erkek karısına kırmızı bir dağdan siyah bir dağa ve siyah bir dağdan kırmızı bir dağa taş taşımayı emretseydi, uygun olan, kadının bu emri yerine getirmesidir." Kütüb-i Sitte/6529.

Cevap:

Her ne kadar çeviride hatalar varsa da, onu görmezden gelerek şunu söyleyeyim: Hadisin, "Bir kimsenin başkasına secde etmesini emredecek olsaydım, kadının kocasına secde etmesini emrederdim" kısmı başka rivayetlerde ve başka bağlamlarda da nakledilmiştir. Bunların tamamı bir arada değerlendirildiğinde, 10 civarında sahabiden 10 küsur rivayet halinde nakledildiği görülüyor. Dolayısıyla hadisin bu kısmının sahih olduğu rivayet cihetinden açık bir şekilde görülmektedir. Bu hadisin dirayet cihetinden uydurma olduğunu söyleyenler hadisin ifadesi üzerinde -karı koca ilişkilerine dair diğer rivayetleri dikkate alarak- ciddiyetle durmuşlar mıdır, bilmiyorum. Ama meselenin "kadın hakları" ve "kadın-erkek ilişkisi" söyleminin etkisi altında ele alınmasının doğru olmadığını düşünüyorum. Müslüman kadın, kocasına itaat konusunda hiç bu kadar "rahat" olmamıştı. Bu noktada modernitenin kadınlarımız -esasen sadece kadınlarımız değil, hepimiz- üzerindeki bariz etkisinin üzerinde ciddiyetle durmak zorundayız. Rabbim bizi sırat-ı müstakiminde sabit-kadem eylesin.

Kadınlarla İstişare Edilir mi?

Soru:

"Kadınlarla istişare edin fakat dediklerinin tersini yapın" şeklinde bir Hadisin sıhhati nedir? Arkadaşlarla aramızda geçen bir tartışma neticesinde ileri sürülen bu Hadis-i Şerif hakkında bir arkadaşımızın "Peygamber böyle bir şey diyebilir mi?"

şeklindeki reformist, materyalist tutumu neticesinde, hadisin sıhhatini araştırmak istedik. İnternetten uydurma olduğu bilgileri mevcut. Fakat güvenirliliği meçhul. İşin aslı nedir?

Hocam, bizler aklımızla çelişen, daha dürüst olmak gerekirse, işimize gelmeyen bir hadis duyduğumuzda, neden "Peygamber böyle bir şey diyebilir mi?" şeklinde küstah bir soru ile mukabele ediyoruz? Bu işin âdâba uygun olan yolu nedir?

Cevap:

"Kadınlarla istişare edin, dediklerinin tersini yapın" şeklindeki söz, merfu hadis olarak sabit değildir. es-Sehâvî, *el-Makâsıdu'l-Hasene*'de[63] şöyle der: "Bu sözün merfu (Efendimiz (s.a.v)'in sözü) olarak herhangi bir kaydını görmedim." Daha sonra anlam olarak bunu destekleyen bir hadis zikreder ki, şöyledir: "Sakın hiçbiriniz istişare etmeden bir iş yapmasın. İstişare edecek kimse bulamazsa bir kadınla istişare etsin ve sonra da onun dediğinin aksini yapsın." Bu rivayeti zikrettikten sonra es-Sehâvî, senedindeki ciddi kusurlara dikkat çeker ve güvenilmez olduğunu ortaya koyar.

Yine es-Sehâvî, bu bağlamda Hz. Aişe (r.anha) validemizden nakledilen, "Kadına itaat pişmanlıktır" rivayetini zikreder. Ancak bu rivayetin de bir önceki gibi ciddi zaafları bulunduğunu belirtir.

Sözlerinin sonunda es-Sehâvî, Ebû Bekre (r.a)'dan gelen "Erkekler kadınlara itaat ettikleri zaman helak olmuşlardır" rivayetini zikreder, ancak bu rivayet hakkında herhangi bir şey söylemez.

Hatta İmam Ahmed[64] ve daha başkalarının nakletmiş olmasından hareketle, bu son rivayeti mevzu hadisler arasında zikreden İbnu'l-Cevzî'nin bu tutumunun doğru olmadığını söyler.

Ancak bu rivayet de –senedindeki Bekkâr b. Abdilazîz isimli ravi sebebiyle– zayıftır.[65]

---

63 *el-Makâsıdu'l-Hasene*, 249.

64 *el-Müsned*, XXXIV, 106.

65 Bkz. *el-Müsned*, XXXIV, vd.; Şu'ayb el-Arnaût'un notu. Ayrıca bkz. el-Albânî, *İrvâu'-Ğalîl*, II, 226 vd.

Ala külli hal, bu rivayetin "uydurma" olduğunu söylemek doğru değildir. Zayıf olduğunu söylemek daha isabetli görünmektedir.

Ancak "kadınlarla istişare" meselesini bu rivayete inhisar ettirmek doğru değildir. Yukarıda kendisinden nakiller yaptığım es-Sehâvî, konuyla ilgili sözlerinin en sonunda, Efendimiz (s.a.v)'in, Ümm Seleme (r.anha) validemizle istişaresini hatırlatır ve bu olayın, akıllı ve fazilet sahibi kadınlarla istişare etmenin cevazına delalet ettiğini vurgular ki, hakikat de budur.

Hadisler konusundaki tavrımızın –sadece kadınlarımızın değil, erkeklerimizin de– hayli problemli olduğu aşikâr. Modernitenin değer yargılarının ve değerlendirme tarzının bize de sirayet etmediğini ve birtakım Kur'an ya da Sünnet ahkâmı hakkında konuşurken bu etki altında konuşmadığımızı kimse garanti edemez. Ümmet-i Muhammed'in tarih içinde hiçbir şekilde tartışma konusu yapmadığı birtakım meseleleri bugün tartışıyor olmasının başka bir izahı yoktur.

Abdullah b. Huzâfe (r.a)'nin Ateşe Atılması

Soru:

Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'dan bir alıntıda Abdullah b. Huzâfe (r.a)'nin başından geçen bir olay anlatılıyor. O olayda bildiğiniz gibi Rum melîki onu ateşe attıracağı sırada o ağlıyor ve sorulunca "Saçımın telleri kadar canım olsaydı da Allah için feda etseydim diye ağlıyorum" diyor. Siz bu olayı herhalde duymuşsunuzdur. Fakat internette görebildiğim kadarıyla bazı hadisçiler bu olayın aslının olmadığını söylüyorlar. Öte yandan Zehebî merhum asılsız bir kıssayı nakledecek bir âlim değil. Bu haberin sıhhati hakkında bilgi verebilir misiniz?

Cevap:

Abdullah b. Huzâfe (r.a) kıssasını el-Albânî *İrvâu'l-Ğalîl*'de[66] üç noktada taz'if etmiştir:

A. Olayı nakleden ez-Zührî, Abdullah b. Huzâfe (r.a) ile görüşmemiştir.

---

[66] *İrvâu'l-Ğalîl*, VIII, 156-7

B. Seneddeki Yezîd b. Semure zayıf bir ravidir.

C. Yine bir diğer seneddeki Hişâm b. Ammâr'da da zayıflık vardır.

Bu kıssayı el-Beyhakî *Şu'abu'l-Îmân*'da[67] ve İbn Asâkir *Târîhu Dimaşk*'ında[68] zikretmişlerdir.

İbn Hacer,[69] el-Aynî[70] ve daha başka âlimler (ki ez-Zehebî'nin *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*'da zikrettiğini de siz belirtmişsiniz) bu kıssayı eserlerinde zikrettikleri halde herhangi bir zaafına değinmemişlerdir. Bu durumu, kıssanın senedlerinde zikredilen -yukarıda mezkûr- zaafların şiddetli olmadığına delil sayabiliriz. Bünyesinde mezkûr zaafları taşısa da bu kıssanın "aslının olmadığını" söylemek Hadis ilimlerinden biraz anlayan bir insanın yapabileceği iş değil. Zira teknik olarak "zayıf" başka şeydir, "asılsız/lâ asle leh" başka. Esasen asılsız olsaydı adı geçen âlimlerin bu kıssayı eserlerinde herhangi bir olumsuz ifade kullanmadan zikretmeleri mümkün olmazdı.

Allahu a'lem.

Abdullah İbn Ümmi Mektûm'un Bir Yahudiyi Öldürmesi

Soru:

Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ'dan alınan bir olayda İbn Ümmi Mektûm, (r.a) Efendimiz (s.a.v)'e hakaret ettiği için Yahudi bir kadını boğarak öldürüyor. Olay Efendimiz (s.a.v)'e getirilince İbn Ümmi Mektûm (r.a), O'nu Efendimiz (s.a.v) hakaret ettiği için öldürdüğünü söylüyor. Efendimiz (s.a.v) de bunun üzerine kadının diyetini iptal ediyor. Dipnotta ricâlin sika olduğu söyleniyor. Ebû Davûd'daki bir rivayetin de buna şahit olduğu belirtiliyor. Benim sorum şu: Eğer bu olay yeterli sıhhatte bize ulaşmışsa bundan ibaret midir yoksa daha detaylı bir açıklaması var mıdır?

---

67 *Şu'abu'l-Îmân*, II, 244

68 *Târîhu Dimaşk*, XXVII, 358 vd.

69 *el-İsâbe*, IV, 59

70 *Umdetu'l-Karî*, II, 41-2

Cevap:

Bu olayı İbn Ebî Şeybe[71] ve İmam en-Nesâî *es-Sünen*'de[72] daha detaylı bir şekilde zikretmiştir. İmam es-Sübkî'nin *es-Seyfu'l-Meslûl*'de[73] ve İbn Teymiyye'nin *es-Sârimu'l-Meslûl*'de[74] zikrettikleri de bu varyanttır. Burada zikredilen a'ma sahabî İbn Ümmi Mektûm (r.a) olmalıdır.

Vallahu a'lem.

Kırtas Hadisi Sahih midir?

Soru:

Hocam, benim Şii bir tanıdığım var. Görüşmemeye çalışıyorum ancak denk geldiğinde de birçok safsatalar söylüyor. Hiç bir dediğine inanmıyorum veya söylediklerine cevap verebiliyorum. Ancak bugün bir rivayet nakletti epey afalladım, cevap veremedim. Dediğine göre Sahih-i Müslim'de geçiyormuş. Tam aklımda olmamakla birlikte "Efendimiz (s.a.v) vefat anında bir kalem ve kâğıt istemiş. Hz. Ömer (r.a) ise "Peygamber (s.a.v) bunadı." diyerek engel olmuş. İbn-i Abbas (r.a)'ın rivayet ettiğini söylüyor. Sizden istirhamım bu rivayet Müslim'de geçiyor mu? Geçiyorsa bir açıklama yazarsanız çok memnun olurum. Çünkü söyledikleri baya aklımı karıştırdı.

Cevap:

Bahsettiğiniz rivayet "kırtas hadisi" diye bilinir. Sahih bir rivayettir. Ancak bahsettiğiniz kişi hadisin muhtevasını çarpıtarak aktarmış. Doğrusu şudur: Efendimiz (s.a.v), çok ağır seyreden vefat hastalığı esnasında birkaç kere bayılıp ayılmıştı. Bunlardan birinde "Bir kalem kâğıt getirin; size bir şey yazayım ki, ondan sonra artık yoldan sapmayasınız" buyurdu. Orada bulunan Hz. Ömer (r.a), "Resulullah (s.a.v) zaten çok ağır bir hastalığın pençesindedir. Tabir yerindeyse kendi derdi kendine yeter. Bir de biz ona ayrıca bir şeyler yazdırma şeklinde bir yük yüklemeyelim. Hem Kur'an elimizdedir ve o elimizde olduğu sürece yolumuzu şaşırmamız söz konusu

---

71 Avvâme tahkiki, XX, 137

72 es-Süyûtî şerhi ve es-Sindî haşiyesiyle birlikte, VII, 123-4

73 *es-Seyfu'l-Meslûl*, 330 vd.

74 *es-Sârimu'l-Meslûl*, II, 140 vd.

olmaz" demiştir. Bunun üzerine kâğıt-kalem gelsin-gelmesin şeklindeki konuşmalar uzayıp belki sesler de biraz yükselince Efendimiz (s.a.v) kendisini rahat bırakmalarını emir buyurmuş ve mesele böylece kapanmıştır.

Kafanız karışmasın. Şiilerin âdetidir. Her şeyi çarpıtarak, işlerine geldiği gibi anlatırlar. İçiniz rahat olsun; bildiğiniz doğrudan şaşmayın.

Yemeğe Tuz İle Başlama Sünneti

Soru:

Peygamber (s.a.v)'in "Yâ Ali, sana tuzu tavsiye ederim. Çünkü tuz, yetmiş derde şifâdır" hadisi sağlam mıdır, uydurma mıdır? Abdülfettâh Ebû Gudde'nin bu hadis uydurmadır dediğini biliyoruz.

Cevap:

Yemeğe tuz ile başlamanın sünnet olduğu konusunda Efendimiz (s.a.v)'den nakledilmiş sahih bir rivayet olmadığı doğrudur. Hz. Ömer (r.a)'dan gelen bir rivayet biliyorum: "(Yemeğe başlarken) ilk katığınız tuz olsun. Zira onda, başta cüzzam olmak üzere yetmiş hastalığa deva vardır."[75]

Allahu a'lem.

"Allah Teâlâ'nın Aile Fertleri" Rivayeti

Soru:

Muhterem Hocam, Televizyon'da bir dizide şöyle bir yazı gördüm:

"Yaratıkların tümü Allah'ın çocuklarıdır." Hz. Muhammed (s.a.v)

---

[75] *Mu'cemu İbn Mukri'*, s. 255.

Kafam karıştı ve malumat bulma umudu ile internete girdim. Bir yazıda, "Bütün yaratılanlar Allah'ın aile fertleri hükmündedir. Allah'a en sevgili olan, onun yarattıklarına en çok faydası dokunandır."[76] Ve yine bir başka yazıda mezkûr hadisle ilgili olduğunu düşündüğüm "Bütün yaratılanlar Allah'ın ailesidir. Allah da ne güzel aile reisi!"[77] bilgilerine ulaştım. Hocam, bu hadisin sıhhati ve nasıl telakki etmemiz gerektiği konusunda malumat verirseniz müteşekkir olacağım.

Cevap:

"el-Halku ıyâlullah" lafzıyla gelen bu rivayet hakkında kimi âlimler "uydurma", kimileri de "zayıf" ifadesini kullanmışlardır. Yani rivayet sahih değildir. Anlamına gelince, "ıyâl" kelimesi Arapça "âle-yu'ûlu" kökünden gelir, "muhtaç" demektir. Dilimizdeki "evlâd-u ıyâl" tabiri de bu anlamdadır. Kişinin eşi ve çocukları ona muhtaç olduğu için böyle denmiştir. İmam eş-Şâfi'î (rh.a)'in de "en-Nâsu ıyâlun fi'l-Fıkhi li Ebî Hanîfe" anlamında bir söz söylediği nakledilir ki, insanların (alimlerin) fıkıhta İmam-ı A'zam (rh.a)'e muhtaç olduğunu anlatır.

"Halanız Olan Nahleye Saygı Gösteriniz" Rivayeti

Soru:

İmam-ı Rabbani'nin Mektubatının 162 mektubunda "Halanız olan Nahle'ye saygı gösteriniz! Çünkü bu ağaç, Âdem (a.s)'ın çamurundan kalan artıktan yaratılmıştır" şeklinde bir hadis var. Yaşar Nuri Öztürk bu hadise hemen sarıldı. Gene ne yumurtlayacaksa internetten ve diğer kaynaklardan aradım bu hadisin kaynağına ulaşamadım. Sizlerin yardımcı olacağınızı düşünüyorum. Bana bu hadisin alındığı kaynağı ve ravilerini ne tür bir hadis olduğunu bildirebilir misiniz?

Cevap:

Bahsettiğiniz, İbn Adiyy, el-Ukaylî, Ebû'ş-Şeyh, İbn Hibbân ve daha başka Hadis alimleri tarafından nakledilmiş çok zayıf, hatta bazı Hadis alimlerine göre uydurma bir rivayettir. Bütün senedleri tek bir kişide (Mesrûr b. Said isimli ravide) birleşmek-

---

[76] *el-Câmi'u's-Sağîr*, Hadis No: 4135.

[77] "Mesnevi 1. Ciltten Notlar" isminde bir yazıdan.

tedir. Bu zat, bu tarz münker rivayetleri çokça nakleden birisi olmakla tanınmış birisidir. Rivayetine itibar eden yoktur.

Allah (c.c)'ın Dünya Semasına İnmesi Hadisi

Soru:

"Gecenin son üçte biri kaldığı zaman (imsak vaktinden önceki vakitlerde) ulu ve yüce olan Rabbimiz her gece dünya semasına şekilden münezzeh olduğu halde iner ve: bana kim dua eder ki onun duasına icabet edeyim! Benden kim hacet (dilek) ister ki, ona (dilediğini vereyim)! Benden kim mafiret diler ki, ona mağfiret edeyim! buyurur." (Müslim, Ebû Davud, İbn Mace, Darimi, Ahmed ibn Hanbel) Buradaki hadisde kastedilen Allah Teâlâ'mı şekilden münezzeh olarak iner yoksa görevli bir melek mi iner? El-Habeşi cemaati bu Hadis-i Şerif'e uydurma diye iddiaları var. Sırf Allah Teâlâ inmez melek iner yorumu var. Bu konuda en sağlam delil olarak hangi yorumda bulunup reddiye sunmak durumundayız. Allah Teâlâ şekilden münezzeh olarak iner diyen kâfirdir ithamı mevcut. Bu ithamı hangi icmai delili ya da hadisi-ayeti delil edinerek uygun cevaplar verebiliriz.

Cevap:

Bu hadisin en-Nesâî'deki varyantında, Allah Teâlâ'nın, o şekilde nida eden bir meleği indirdiği tasrih edilmektedir. Dolayısıyla o rivayetler bu rivayet ekseninde yorumlanmalıdır. İkinci anlama şekli ise Allah Teâlâ'nın o saatte af, mağfiret ve rahmet kapılarını açması tarzındadır. Evet, o kapılar her zaman açıktır, ama nasıl ki duanın kabul edileceği belli saatler, anlar, yerler bulunduğu hadislerde bildirilmiş ise, o vakitler de af ve mağfiret kapılarının, o saatte uyanık olanlara ve talepte bulunanlara mahsus olmak üzere daha farklı bir kapsamda açılması şeklinde anlaşılabilir.

Kabir Ehlinden Yardım İstemekle İlgili Rivayet

Soru:

Hocam, İbn Kemal (rh.a)'in Kırk Hadis kitabında bir rivayet vardır *"İşlerinizde darlığa düştüğünüz zaman kabir ehlinden yardım isteyiniz"* şeklinde. Ama bu hadisin güvenilirlik derecesi üzerinde çok ciddi ihtilaflar var ve tabii ki bu ihtilaflı durum

tasavvuf ilmine de yansıyor. Siz bu hadisin sahih mi yoksa mevzu hadis mi olduğu konusunda bizi bilgilendirebilir misiniz?

Cevap:

Şu ana kadar herhangi bir senedine rastlanmadığı için o sözün "hadis" olarak anılması doğru değil. Ğurabâ mecmuası'nın 5. sayısında Huseyin Avni Hoca'nın konuyla ilgili bir yazısı neşredildi. Geniş bilgi için yazıya bakmamızda fayda var.

Kertenkele Hadisi

Soru:

(...) Kertenkele hadisi varmış: "Kertenkele şerrlidir, çünkü Hz. İbrahim (a.s)'ın ateşine daha iyi yanması için üfürdü", ya da "Kertenkeleyi nerede bulursanız öldürün." Bu şekilde hadisler var. Şimdi bu konu bir kavga konusu oldu. Birileri başkalarının kalplerini kırdı. Bir kardeş Biyolojiyle çok uğraşıyor; dedi ki, "Kertenkele ne üfürebiliyor, ne zehirli, ne de pis bir varlık. Nasıl olur ki bu böyle olur?" Bu kardeş İsmailağa'da okumuş bir hocaya sormuş, bu hoca kendisi aslen Amerikalı, İsmailağa'dan sonra İngiltere'ye gitmiş, oradan da geri vatanına dönmüş. Bu Hoca Biyoloji gibi bir şey okumuş, ama daha çok haşere/böcekler üzerine. Bu hoca dedi ki, "Bu hadislerde kullanılan kelime Arabistan'a has olan bir kertenkeleyi anlatır. Hadiste her türlü kertenkele kast edilmemişdir." Kendisi yoğun araştırma yapmış bu konuda. Zikri geçen kardeş bunu bizlere ve başka kardeşlere anlattı. Şimdi bazı kardeşler bunu duydu, hocaya modernist vesaire diyorlar, hakaret ediyorlar ve bu kardeşe de "Hadisin üstüne tükürüyor", "Hadis inkârcısı" vs. diyerek çok büyük hakaretler ettiler:

Ben de düşündüm taşındım, sizin her iki taifeden sevildiğinizi düşündüm ve dedim ki, bunu bir hocamıza sorayım.

Bu hadislerde her kertenkele mi kast edilmiştir? Edilmişse, kertenkele bir kötü varlık mıdır? Kertenkele üfüremiyor ve bugün bildiklerimize göre zehirli bir varlık da değil. Bize bu konuları açıklarsanız, sevinirim.

Cevap:

Soruda "kertenkele hadisi" olarak ifade edilen rivayet, teknik tabiriyle "müşkil" hadislerdendir. Yine soruda "kertenkele" olarak ifade edilen hayvan "el-Vezağ"dır ki, esasen dilimize "kertenkele" olarak tercüme edilmesi yanlıştır. Ya da bu hayvan, "bir tür kertenkele" olmalıdır.

Mütercim Âsım Efendi'nin bu kelime hakkında verdiği bilgi şöyle: "el-Vezeğa: (...) Sâmm-ı Ebrâs ismidir ki, Alaca keler ve Ağulu keler dedikleri kelerdir. Cist-ü (veya cüst-ü?) çalak (seri hareketli, kapıp kaçan) olduğu için (böyle) isimlendirildi."[78]

Söz konusu hadisi "müşkil" olarak nitelendirmemin sebebi, kimi rivayetlerde bu hayvanın öldürülmesi emredilirken, kimi rivayetlerde öldürülmesiyle ilgili bir kayıt yoktur veya sahabî ravi, Efendimiz (s.a.v)'in, onun öldürülmesini emir buyurduğunu bilmediğini söylemektedir.

Soruda zikredilen sürüngenin "bir tür kertenkele" olabileceğini söylemiştik. Şu ana kadar yeryüzünde yaşayan 3000 kertenkele türü tesbit edilmiştir. Bunlar arasında zehirli olanlar da mevcuttur.[79] Ali el-Karî gibi âlimler de bu noktaya dikkat çekmişlerdir.[80] Az önce söylediğim yazıda Mütecim Âsım Efendi'nin bu kertenkele türü hakkında "Ağulu keler" ifadesini kullandığını da tekrar hatırlamakta fayda var.

Efendimiz (s.a.v) tarafından öldürülmesinin emir buyurulmasının asıl sebebi de onun zehirli olması ve insanlara eziyet vermesi olmalıdır. Aşağıda da geleceği gibi Hz. İbrahim (a.s) Nemrut tarafından ateşe atıldığında bu hayvanın ateşe üfürmüş olması, cinsinin habisliğine işarettir. Yoksa bu hayvan cinsinin her bir ferdinin o fiili işlediğini düşünmek elbette mümkün değildir.

Şu halde soru metninde yer alan "Kertenkele ne üfürebiliyor, ne zehirli, ne de pis bir varlık. Nasıl olur ki bu böyle olur?" tarzındaki itiraz yerinde değildir.

Onu ilk vuruşta öldürene şu kadar, ikinci vuruşta öldürene bu kadar (ilkinden daha az) ve üçüncü vuruşta öldürene –ikinciden de daha az olmak üzere– şu kadar

---

78 Mütercim Âsım Efendi, *Kamus Tercemesi Okyanus*, II, 722.

79 http://tr.wikipedia.org/wiki/Kertenkele

80 Ali el-Karî, *Mirkâtu'l-Mefâtîh*, IX, 51.

sevabın vaat edilmesine[81] gelince, bu zararlı hayvanın son derece seri hareket etmesi dolayısıyla onu elden kaçırmamaya teşvik anlamı taşımaktadır.

Yukarıda bu hayvanla ilgili rivayetlerin "müşkil" olduğunu söylemiştim. Sebebi şudur: "Sâmm-ı Ebras" denen bu kertenkele türünün öldürülüp öldürülmeyeceği konusunda rivayetler muhtelif gibi görünür. İmam el-Buhârî ve daha başka Hadis imamlarının naklettiğine göre Hz. Aişe (r.anha) validemiz, Efendimiz (s.a.v)'in bu hayvanı "füveysık" (fasıkcık) olarak tavsif ettiğini söylemiştir. Aynı rivayetin devamında Hz. Aişe (r.anha) validemizin, bu hayvanın öldürülmesi konusunda Efendimiz (s.a.v)'den bir şey işitmediğini söylediği nakledilmiştir.[82]

Buna mukabil en-Nesâî, Ahmed b. Hanbel gibi Hadis imamlarının naklettiğine göre Sâibe isimli bir kadın Hz. Aişe (r.anha) validemizin evine gitmiş, orada duvara dayalı bir süngü görünce ne olduğunu sormuş, validemiz şu cevabı vermiştir: "Biz onunla kertenkele (vezâğ) öldürürüz. Zira Resulullah (s.a.v) bize, İbrahim (a.s) ateşe atıldığında kertenkeleden (vezağ) başka her hayvanın o ateşi söndürmek için uğraştığını haber verdi."[83]

Bu iki rivayet arasında bir çelişki var gibi görünmektedir. Zira ilk rivayette Hz. Aişe (r.anha) validemiz bu hayvanın öldürülmesi konusunda Efendimiz (s.a.v)'den bir şey işitmediğini tasrih ederken, ikinci rivayette bizzat kendisi onun öldürülmesine iştirak ettiğini ve bu iş için bir gereç kullandığını belirtmektedir.

"İbn Hacer bu çelişkiyi ortadan kaldırma meyanında, Hz. Aişe (r.anha) validemizin, ikinci rivayette anlattığı durumu doğrudan Efendimiz (s.a.v)'den değil, Sahabe'nin O'ndan nakli olarak işitmiş olabileceğini söyler.[84]

Ümm Şerîk (r.anha), Efendimiz (s.a.v)'den bu kertenkele türünün öldürülmesini emir buyurmasını istemiş, Efendimiz (s.a.v) de emir buyurmuştur.[85] Ümm Şerîk (r.anha) rivayetinin devamında da bu hayvanın Hz. İbrahim (a.s)'ın atıldığı ateşe üfürdüğü zikredilmektedir. Dolayısıyla Hz. Aişe (r.anha) validemizin, bu hayvanın

---

81 Bkz. et-Tirmizî, "Ahkâm", 2; Ahmed b. Hanbel, II, 355.

82 el-Buhârî, "İhsâr", 18.

83 en-Nesâî, "Menâsik", 85; Ahmed b. Hanbel, VI, 83.

84 İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, VI, 354.

85 el-Buhârî, "Enbiyâ", 11.

öldürülmesine izin veren hadisi Ümm Şerîk (r.anha)'dan işitmiş olması ihtimal dahilindedir.

Esasen Hz. Aişe (r.anha) validemizin bu hayvanın öldürülmesi meselesinde Efendimiz (s.a.v)'den bir şey işitmediğini söylemesi, onun öldürülmesine itiraz ettiğini göstermez. Bizzat kendisi işitmemiş olsa bile –yukarıda belirttiğim gibi– başkalarından bu konuda işittiği hadisle amel etmesine bir mani yoktur.

İmamın Gizli Okuması Gereken Şeyler

Soru:

Aşağıdaki hadisin tamamını yazabilir misiniz? İbn-i Mes'ûd (r.a): "Dört şey vardır, imam onları gizli okur" diye söylerken eûzu, besmele ve âmin'i onlardan saymıştır. (el-Müstedrek c. I s. 234 ve 299; Darekutni c. 1 s. 116)

Cevap:

Bir rivayette Sübhaneke yerine Rabbena leke'l-hamd diye gelmiştir. Bir de imamın beş şeyi gizli okuyacağı nakli vardır, orada da Euzü, Besmele, Sübhaneke, Âmin ve Rabbena leke'l-hamd zikredilmiştir. Ancak bu rivayetler İbn Mes'ud (r.a)'dan değil, İbrahim en-Nehai'den gelmiştir. İbn Mes'ud'dan, şu üç şeyi gizli yaptığı (onun fiili olarak) nakledilmiştir: İstiaze, besmele ve Rabbena leke'l-hamd. Bütün bu nakiller için *Nasbu'r-Raye*'ye[86] bakabilirsiniz.

Paygamber Efendimiz (s.a.v) "Benim Gibi Giyinin" Dedi mi?

Soru:

Diyanetin Mayıs 2003 sayılı aylık dergisinde Prof. Dr. İ. Hakkı ÜNAL'ın yazısının bir kısmı şöyle: "Hz. Peygamber benim gibi namaz kılın dediği halde, benim gibi giyinin, benim gibi yiyin-için, benim gibi yatın dememiştir. Kendi kişisel zevk ve

[86] *Nasbu'r-Raye*, I, 365-6.

tercihlerini empoze etmemiştir" diyor. Eğer öyle ise şalvar, cübbe, takke gibi sünnetler hangi bağlamda değerlendirilmeli? Bu sözleri nasıl değerlendirebiliriz?

Cevap:

Efendimiz (s.a.v) "Benim gibi giyinin" dememiştir ama birçok hadisinde "gayrimüslimlere benzemeyi yasaklamıştır. "Kim bir kavme benzerse, onlardandır" hadisi bunlardan biridir.

Efendimiz (s.a.v)'in Başkalarını Tenkid Etmesi

Soru:

Mahmut Topbaş, bugünkü yazısının sonunda: "Sevgili peygamberimiz yirmi üç yıllık peygamberliği döneminde şahıs ismi vererek düşmanları hakkında hakaret edici bir tek kelime kullanmamıştır." Bu durumda siz ve benim gibi isim vererek Ehl-i Sünnete uymayan kişileri ilmî hataları vardır demek suretiyle tenkid edenler hata mı ediyorlar? Efendimiz (s.a.v)'in zamanı ve şartlarını aynen günümüze oturtmak ne derece isabetlidir?

Cevap:

Efendimiz (s.a.v)'in öyle yaptığı doğrudur. Ama kendisi yapmamış, ashabının yapmasını istemiştir. Bunun örnekleri çoktur. O'nun yüce şahsiyeti sebebiyle yaptığı (veya yapmadığı) bazı şeyleri aynen alıp uygulamak bu sebeple doğru değildir. Sahabe ve daha sonraki nesiller bu sebeple bilinen uygulamaları yapmışlardır.

Öğle Namazının Sünnetini Terk Etmekle İlgili Hadis Var mı?

Soru:

el-Hidaye kitabında şöyle bir hadis geçiyor; Resûl-i Ekrem (sav): "Öğle namazının farzından önce, dört rek'at sünneti terk eden kimse şefaatime nail olamaz." buyuruyor. Bu hadis sahih midir?

Cevap:

Ögle namazının farzından önceki dört rekât sünnet namazının faziletleriyle ilgili birçok hadis rivayet olunmuştur. Ama *el-Hidaye*'de zikredilen bu rivayetin aslı yoktur. Bu eserin hadislerini tahric eden ez-Zeyla'î mezkûr rivayet için, "Cidden garibdir" şeklinde konuşmuş,[87] onun eserini telhis eden İbn Hacer de "Böyle bir rivayet bulamadım" demiştir.[88] Keza *el-Hidaye*'ye *el-Binâye* ismiyle şerh yazmış olan el-Aynî de bu rivayetin "asılsız" olduğunu söylemiştir.

Yatsıdan Önce Dört Rekât Namaz Kılmakla İlgili Rivayet

Soru:

Sizin yatsı namazının ilk sünnetine dair gazete yazınızı okudum, orda bildiğiniz kadarıyla bir delil olmadığını söylüyorsunuz. Ben yatsı namazından önce dört rekât namaz kılınmasına dair açık bir rivayet bulabildim.

Bu rivayete göre Said b. Cübeyr, sahabelerin yatsıdan önce dört rekât namaz kılmayı müstehab görüyorlardı demiş. Gördüğüm kadarıyla rivayet, İmam Mervezî'nin Kiyamu'l-Leyl eseri, sayfa 58'de nakledilmiş. Bu rivayet hakkındaki değerlendirmeniz nedir? Ayrıca rivayetin sahihlik bakımından isnadı ne durumda?

Cevap:

Benim elimde el-Mervezî'nin *Kiyamu'l-Leyl*'inin el-Makrizî tarafından yapılmış muhtasarı var. el-Mervezî mezkur Said b. Cubeyr rivayetini "Akşam namazı ile Yatsı namazı arasında namaz kılmaya teşvik babında zikretmiş. Orada, "Evvabin namazı" diye bilinen namaza delalet eden rivayetleri sıralamış. Zikrettiğiniz rivayetin hemen öncesinde, "(Sahabe) Akşam namazından sonra dört rek'at kılmayı müstehab görürlerdi" şeklinde bir rivayet var. Hemen ardından sizin zikrettiğiniz "(Sahabe) Yatsı namazından önce dört rek'at kılmayı müstehab görürlerdi" rivayeti yer alıyor. Buradan el-Mervezi'nin, bu rivayetin Evvabin namazına delalet ettiği görüşünde olduğu sonucunu çıkarabiliriz. Ama bu son tahlilde bağlayıcı bir istidlâl değildir. Dolayı-

---

87 *Nasbu'r-Râye*, II, 162.

88 *ed-Dirâye*, I, 205.

sıyla *Kiyamul-Leyl*'in aslını bulup, bu rivayetin senedini tahkik etmek gerekiyor. Eğer sened sağlam ise bu rivayetin Yatsı'nın ilk sünnetine delalet ettiğini söyleyebiliriz.

Öğle ve İkindi Namazlarından Sonra Okunan Aşırlar

Soru:

İkindi ve öğle namazlarından sonra cehri olarak okunan aşırların bid'at olduğunu öğrendim. İmamlara sorduğumda bid'at-ı hasene olduğunu, Kur'an okumanın bir sakıncası olmadığını söylüyorlar. Bilindiği üzere öğle ve ikindi namazları hafi olarak eda edilir fakat sonra okunan aşırlar cehridir. Eğer bu haseneyse Efendimiz (s.a.v) niye böyle bir şey yapmamış? Bid'at-ı hasenede olsa bizi Ehl-i Sünnet itikadından uzaklaştırır diye düşünüyorum, haklı mıyım?

Bir hocaefendiye bu soruyu sordum cevaben bana şunu gönderdi:

Değerli Kardeşim, dediğiniz gibi öğle ve ikindi namazlarının ardından ülkemizde çeşitli camilerde aşır okunmaktadır, bu amel sünnete muhaliftir, dinde yoktur, delili bulunmamaktadır, bidattir, kaçınmak şeriatın ve sünnetin gereğidir, müslüman bidat çıkartan değil sünneti yayan olmalıdır. Dinde bidati ikiye ayırmak mümkün değildir, her bidat yerilmiştir, sapıklık olarak gösterilmiştir, bidatin iyisi ve kötüsü olmaz, müslüman bu hususta selefin ibadette bidatlere bakış yöntemini/usülünü bilmesi lazımdır, ibadette asla ihdasa yer verilmez, ibadette Şâri hüküm belirleyicidir, o halde kardeşim, bidatin tümü sapıklıktır. Allah ayetinde "Ey İman edenler! Eğer bir hususta anlaşmazlığa düşerseniz Allah'a ve ahirete gerçekten inanıyorsanız onu Allah ve Resulüne götürün, (Onların emrettiği gibi hükmedin.) bu hem hayırlı, hem de netice bakımından daha güzeldir." (Nisa, 59) buyurmaktadır. Rasulullah'ın (s.a.v.) hadislerinde, "Şüphesiz ki en doğru söz Allah'ın sözüdür, en hayırlı yol ise Muhammed'in (s.a.v.) yoludur. En kötü işler sonradan uydurulanlardır, sonradan uydurulan her şey bidattir, her bidat sapıklık her sapıklıkta ateştedir." (Müslim) Yine Rasulullah şöyle buyurmaktadır, "Benim sünnetime, hidayete ermiş doğru yolda olan Raşit Halifelerin sünnetine sarılın. Ona sımsıkı sarılın, azı dişlerinizle ısırıp bırakmayın. Sonradan icat edilmiş işlerden uzak durun. Çünkü sonradan icat edilmiş her şey sapıklıktır, her bidat da sapıklıktır."

Cevap:

Soruyu ve cevabı okudum. Ben bu gibi meseleleri biraz "zaman" ve "durum" merkezli değerlendirmeyi tercih ediyorum. Özellikle Efendimiz (s.a.v) ve Sahabe döneminden bir asla, uygulamaya dayanıyor, oradan bir destek buluyor ve de Şer'î prensiplerle çelişmiyorsa, mü'mini hayra sevk eden uygulamaların "mezmum bid'at" sınıfında değerlendirilmemesi gerektiğini düşünüyorum. Yani eğer Sahabe Kur'an'ı belli kısımlara ayırarak her gün belli bir miktar okuyor idiyse, aslolan böyle yapmaktır. Namazların arkasından birtakım dua ve zikir cümlelerinin söylenmesi, "Ayetel Kürsî" gibi birtakım Kur'an pasajlarının okunması Sünnet'te ve Sahabe uygulamalarında mevcuttur; tavsiye edilmiştir. Demek ki namazların arkasından Kur'an okumak aslen bid'at (mezmum/yerilmiş bid'at) değildir. Günümüzde insanların camiye, cemaate, namaza, Kur'an'a karşı genel bir kayıtsızlık ve gevşeklik içinde bulunduğu malumdur. Namazların arkasından Kur'an okunduğunda hem Kur'an okuma/dinleme sevabı alınmış, hem de Sünnet'te bu hususta yer alan tavsiye yerine getirilmiş olur. Yani geçmişte insanlar İslam'ı şimdikine göre daha bilinçli, samimi ve mütekâmil yaşadığı için, onların Din'le ilişkilerini kavi tutmak adına mesela kandil gecesine ayrı bir ehemmiyet vererek Kur'an okumaya, namaz kılmaya... teşvik edilmelerine gerek yoktu. Ama bugün bunun bir ihtiyaç olduğuna inanıyorum. Yine mesela bir kimsenin namazda her zaman aynı sureleri okuması Selef'te rastlanan bir şey değildi. Efendimiz (s.a.v) de böyle yapmazdı. Ama bugün namaz kılan insanların kahir ekseriyeti, bütün rekâtları, ezberindeki birkaç kısa sure ile kılıyor. Şimdi bu gerçekten hareketle insanlara "namazı böyle kılmak bid'attir" derseniz, birçok insanı altından kalkamayacağı bir külfetin (uzun sureler ezberleme ve her namazda değişik sure ve ayetler okuma külfetinin) altına sokmuş, dolayısıyla belki de namazdan soğutmuş olursunuz. Hâsılı Şer'î bir asıl ile çelişmedikçe, tam tarsine Şer'î bir maksadı yerine getirmeye hizmet eden uygulamaları en azından zemmetmemek, kötülememek gerektiğini düşünüyorum.

"s.a.v." Kısaltması Neden Kullanılır?

Soru:

Hocam muhtelif kitaplarda zikredilen s.a.v. tabiri bazı yerlerde "Rasülüllah Efendimiz (s.a.v.)'in" diye ve bazı yerlerde de "Rasülüllah Efendimiz'in (s.a.v.)" diye geçmektedir. Hürmeten bunu sormaya ihtiyaç duydum.

Cevap:

Önemli olan, Efendimiz zikredildiğinde "sallallâhu aleyhi ve sellem" veya "aleyhissalatu vesselâm" demeyi ihmâl etmemektir. Ötesi teferruattır. Nasıl isterseniz öyle yazar veya okursunuz.

"Ölen de Öldüren de Ateştedir" Hadisi

Soru:

Müslümanlar arasında bazı istenmeyen savaşlar olmuş. (Hz. Aişe- Hz. Ali – Hz. Muaviye bağlamında) İki taraftan da ölenler var. Öldürme kastı olmuş. İki mü'min birbirine silah çekerse "ölende öldürende ateştedir" mealindeki hadisi bu savaşları göz önüne alarak nasıl anlamak lazım? Amacım sahabe Efendilerimize (Allah Hepsinde Razı olsun) kara çalmak değil ama anlayamadım.

Cevap:

Sahabe arasında cereyan eden hadiseleri 49/el-Hucurât, 9 ayeti çerçevesinde ele almak gerekir. İki Müslüman arasında, her birinin kendince meşru gördüğü bir maksada ulaşmak için bazen savaş vuku bulabileceğini anlatan bu ayet, bir şeye daha dikkatimizi çekiyor: Böyle bir durumda birbiriyle vuruşan gruplardan hiç biri "mü'min" sıfatını kaybetmez. "Ölen de öldüren de ateştedir" hadisi ise (ki 4/en-Nisâ, 93 ayeti ile paraleldir) gayri meşru bir maksat için/haksız yere öldürmenin uhrevî müeyyidesini ifade etmektedir.

Recm Uygulandı mı?

Soru:

Bu akşam bir yakın akrabamıza ziyarete gittik ve sohbet esnasında konu Osmanlı'yı mevzu edinen bir diziye geldi. Ben dedim ki; "Dizide ecdad hakkında menfi bir hava var."-kasıtlı ya da kasıtsız-. Bir kaç örnek de verdim ve rahatsız olduğumu bildirdim. Bir tanesi Tarih öğretmeni olan diğerleri de diziyi savundular ve beğen-

diklerini söylediler. Konu Osmanlı'ya geldi ve ben "Peygamberlerden başka kimsenin masum, günahsız olmadığını" da belirterek ecdadımı savundum. Sonra konu İslam'a ve recm konusuna geldi. Ben de Efendimiz (s.a.v) döneminde recm cezasının uygulandığını söyledim. Onlar da meâl ve tefsir okuduklarını böyle bir şey olmadığını söylediler. Ben de olduğunu söyledim. Sonradan "Evet oldu biz olmadı demedik ama zina edenler recm cezasında ölmediler." dediler. Ben de ölüp ölmedikleri konusunda emin değilim soracağım dedim ve size bu mektubu yazdım. Hocam, Efendimiz (s.a.v) zamanında ben bu cezanın uygulandığını biliyorum. Bu ceza uygulandı mı ve zina edenler vefat mı ettiler yoksa hayatta mı kaldılar?

Konu ecdad ve oradan da maneviyat-İslam olunca bir netice alamayacağımı bildiğim halde tartıştım, bildiğim doğruları savundum. Daha öncede bu tip konuşmalar olmuştu ama susmuştum. Sonunda da dayanamayarak orayı terk ettim. Münakaşa ettiklerim benim yakın akrabalarımdı ve benden büyüklerdi. Buna binaen bu yaptığımın Kur'an, Sünnet ve İslam ahlâkına göre durumu nedir?

Cevap:

Recm cezası "hadd" cezalarındandır. Hadd cezalarının maksadı hâsıl etmesi için yarım bırakılmaması, tam olarak yerine getirilmesi gerekir. Yoksa "hadd" olmaktan çıkar. Söz gelimi hırsızın elinin kesilmesi Kur'an emridir. -Detayları Sünnet'le belirlenmiş- bir hırsızlık suçu işleyen kimseye "el kesme" haddi uygulanırken elini kısmen kesmek veya eline bir çizik atıp bırakmak... maksadı hâsıl etmez. Elin tam olarak kesilmesi gerekir. Aksi takdirde hadd cezası uygulanmış olmaz.

Asr-ı saadette zina ettiği için recm cezasına çarptırılan Mâ'iz b. Mâlik isimli sahabî, ceza uygulanırken kaçmak istemişti. Ancak Sahabe kaçmasına mani oldu. Müeyyide uygulandıktan sonra gelip durumu Efendimiz (s.a.v)'e haber verdiler. O da "Keşke bıraksaydınız" buyurdu.[89]

Bu meseleyi konuştuğunuz kişilerin "ölmediler" ifadesiyle kasdettikleri olay muhtemelen budur. Bunun dışında recmedilirken kaçan ve Efendimiz (s.a.v)'in "Keşke bıraksaydınız" buyurduğu başka bir vaka bilmiyorum.

Esasen burada da recm cezasının, Mâ'iz (r.a) ölene kadar uygulandığı, ilgili rivayetlerin tamamında sarih olarak belirtilmektedir. Asr-ı saadette olsun, daha sonra

---

[89] Ebû Dâvud, "Hudûd", 24; ed-Dârimî, "Hudûd", 13; Ahmed b. Hanbel, II, 450, V, 216-7

olsun recm cezasının uygulandığını bildiren herhangi bir rivayette cezanın uygulandığı kimsenin hayatta kaldığına dair tek bir rivayet dahi malum değildir.

Dolayısıyla konuştuğunuz kişilerin, recm cezası uygulanıp da ölmediğini söyledikleri kişiler kimlerse (naklettiğiniz ifadede çoğul geçtiğine göre bunlar birden fazla olmalı!) adlarını yahut konuyla ilgili rivayetleri/kaynakları zikretmeleri gerekir.

Bu tarz meselelerin konuşulduğu ortamlarda sessiz kalmak, hakkı bile bile gizlemek anlamına gelir. Gerek hakkı tebliğ anlamında, gerekse emr-i ma'ruf nehy-i münker anlamında böyle ortamlarda sessiz kalmamak, doğruluğundan emin olduğumuz hususları münasip bir üslupla dile getirmek gerekir.

Buradaki "münasip üslup", en az hakkı dile getirmenin kendisi kadar önemlidir. Zira üslubumuzu iyi ayarlayamazsak, hakkı dile getirelim derken muhataplarımızın haktan yüz çevirmesine sebebiyet vermiş oluruz. Bu gibi meselelerin, mütehassıs ulema tarafından nasıl belirtilmişse öylece kabul edilmesinin gerekli olduğu, İslamî ilimleri tahsil etmemiş kimselerin böyle meselelerde fikir beyan etmesinin, cahil, hatta ondan da ağır bir "suç/günah" olduğunu vurgulamak gerekir.

Recm Konusu ve Abdülaziz Bayındır'ın İddiası

Soru:

Bir cuma akşamı Ülke Tv'ye çıkan Abdülaziz Bayındır'a recm konusu sorulduğunda bunun Kuran'da olmadığını söyledi. Bunun üzerine biz e-mail ile Kütüb-i Sitte (İ.Canan) 5.cilt, 161.sayfadaki, Buhari ve Müslim dahil birçok sahih kaynakta geçen Hz.Ömer (r.a.)'ın hutbe sırasında bu konuya dair söylediklerini ihtiva eden Hadis-i Şerif'i ilettik. Ne var ki kendisi bu hadisi İbn-i Abbas (r.a)'dan nakleden ravinin Hz. Ömer vefat ettiğinde 2 yaşında olduğunu, böyle bir rivayetin mümkün olamayacağını söyledi. Başta mantıklı gibi gelse de İbn-i Abbas (r.a)'dan rivayet eden kişinin Hz. Ömer vefat ettiğinde kaç yaşında olduğunun konuyla ne alakası var anlamış değiliz. Sizden ricamız şudur: Ortada tilaveti mensuh hükmü bâkî bir ayet varsa bunu nereden öğreniyoruz? A. Bayındır'ın hadisin metninin Kur'an'a uymadığını söyleyerek bu hadisi reddetmesi ve bunun hadisin sahih olup olmamasıyla alakasının olmadığını ayrıca bir e-mailde söylemesini nasıl değerlendirmeliyiz?

Cevap:

Recmle ilgili rivayetler sadece Hz. Ömer (r.a) tarafından rivayet edilmemiştir. Sadece Ma'iz b. Malik (r.a)'ın recmiyle ilgili rivayeti Sahabe'den en az 15 kişi nakletmiştir. Pek çok âlim recm rivayetlerinin manen mütevatir olduğunu açıkça belirtmiştir. Hz. Ömer (r.a)'den nakledilen rivayete gelince, onu Abdullah b. Abbas (r.a) nakletmiştir. Ondan nakleden kişi ise Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe b. Mes'ûd'dur. Bu zat Tabiin'in ileri gelenlerinden, Medine'li meşhur "yedi fakih"ten birisidir. Ömer b. Abdilaziz (rh.a)'in hocasıdır. Vefat tarihi ihtilaflıdır. Vefat tarihi konusunda verilen rakamlar hicri 94 ila 102 arasında muhteliftir. Her halukârda Abdullah b. Abbas (r.a)'tan (ve daha başka sahabilerden) rivayeti sabittir. Eğer rivayeti bu zat doğrudan Hz. Ömer (r.a)'dan nakletmiş olsaydı Bayındır haklı olabilirdi. Ancak arada İbn Abbas (r.a) var ve bu zatın İbn Abbas (r.a) ile görüştüğünde şüphe yok. Herhangi bir ayetin tilavetinin mensuh olduğunu ancak rivayetler kanalıyla bilebiliriz. Eğer herhangi bir metnin tilaveti mensuh bir ayet olduğunu açıkça nakleden sahih bir rivayet varsa biz bunun böyle olduğuna inanırız. Bunun herhangi biri sakıncasından da söz edilemez. Kaldı ki recm hükmü sadece tilaveti mensuh bir ayetten değil, Efendimiz (s.a.v)'in uygulamalarından da bilinmektedir. Yukarıda söylediğim gibi bu uygulamaların manen mütevatir olduğunu biliyoruz.

Recm rivayetinin metninin Kur'an'a aykırılığı iddiasına gelince, "Sana Din'den Sorarlar 1"in birçok yerinde bu meseleyi detaylı olarak ele almıştım. Kitabın sonundaki "indeks" kısmından "recm" maddesini bulup geçtiği sayfalara göz atarsanız sanıyorum konuyla ilgili olarak gündeme getirilen hususların cevabını fazlasıyla bulursunuz.

Pişmanlıkla İlgili Hadisi Şerif Var mı?

Soru:

Şu konuda yardımınıza ihtiyacım var: sinirlerine hakim olamayan agresif bir insanım. Ahiretime zarar verdiğini bildiğim için gerçekten üzülüyorum ama şunu unutmayalım; üzülmek kelimesi ile pişmanlık kelimesi aynı anlama gelen kelime değildir. Acaba bu üzüntü duyguları öbür dünyada bana bir şey kazandırır mı? Hepsinden daha önemlisi bu konuyla ilgili bir hadis biliyor musunuz?

Cevap:

"Tevbe pişmanlıktır." Yani tevbenin özü, kulun yaptığı hatadan dolayı pişmanlık hissetmesidir. Pişmanlık hissi eşliğinde yapılmayan tevbe tevbe değildir. Ya da şöyle diyelim: Yaptığınız bir hata dolayısıyla pişmanlık hissediyorsak, bağışlanmanın olmazsa olmazı yerine gelmiş demektir. Geriye "Estağfirullâhe'l-Azîm ve etûbu ileyh" demek kalıyor.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKAİD/KELAM MESELELERİ

Hangi Ehl-i Sünnet?

Soru:

Yukarıdaki linkte (okuyucu burada bir internet adresi veriyor) şöyle bir iddia gündeme gelmiştir ve peşinden "İsterseniz Sifil Hoca'ya sorunuz" denmiştir. İddialar şunlardır:

"Önce hangi Ehl-i Sünnet demek gerek... Sonra soru cevaplanabilsin... Maturidi mezhebi fesatta mutezileden daha aşağı değildir[90]. İmam Buhari, İmam-ı Azam Ebû Hanife'ye mürcie derken ne kadar Ehl-i Sünnet?[91] Muhaddis İbn Hibban "Kitabu'l-Mecrûhîn"de Ebû Hanife'ye mürcie derken ne kadar Ehl-i Sünnet? İbn Kuteybe, Ebû Hanife'ye mürcie derken ne kadar Ehl-i Sünnet?[92] İmam Pezdevi'den başka Ehl-i Sünnet mi olduğunu düşünüyorsunuz yoksa?! Pezdevi mücessime bahsinde Hanbelileri ve Yahudileri aynı safta değerlendirir.[93] Yine Pezdevi'ye göre İmam Eşari bidatçıdır.[94]"

Hocam, bahsi geçen kaynakları tedkik etme imkânım yoktur. İsm-i şerifi geçen zatların bu ifadeleri neden, nasıl ve ne zaman kullandıklarını; hatta kullanıp kullanmadıklarını da bilemiyorum. Bu iddiaların tarafınızdan cevaplanmasını ve mümkünse ilgili kaynakların tarafınızca tedkik edilmesini rica ederim. Şimdiden Allah razı olsun. Selam ve saygılarımla...

Cevap

Bu soruya internet üzerinden özel bir cevap göndermiştim. Sorunun "kışkırtıcı" özelliği, verilen örneklerle daha da pekiştirilmiş. Gerek olgu olarak, gerekse günümüzün, Müslümanlığı konjonktürel hassasiyetler ekseninde değerlendirme alışkanlığı karşısında ne ifade ettiği noktasında Ehl-i Sünnet'e daha mütecessis bir nazarla yeniden bakmak zorunda olduğumuzu vurguluyor. Bu soruyu cevaplandırmak, bir

---

90 Mustafa Sabri Efendi, *Tahte Sultâni'l-Kader*, s.42

91 Buhari, *et-Tarihu'l-Kebir*, VIII, 81.

92 İbn Kuteybe, *el-Maarif*, 625

93 Pezdevi, s.348

94 A.g.e, s.366

bütün olarak geçmişi ve şimdiyi konuşmak demek. Onun için üzerinde hassasiyetle durulması gerektiğini düşünüyorum. Hatta soruda vurgulanan "Hangi Ehl-i Sünnet?" meselesinin net olarak aydınlatılmasının, zihnimizin durulmasına ve

Ehl-i Sünnet olduğunu söyleyen ve fakat birbirine mesafeli duran kesimler arasında da buzların erimesine vesile olacağını söylemek abartı olmayacaktır.

Cevap olarak şunları yazmıştım:

Ehl-i Sünnet bir "genel çerçeve", bir "şemsiye kavram"dır. Birtakım temel umdelerin kabulünde ittifak eden kitleler bu çerçevenin içine, bu şemsiyenin altına girer.

"Nedir bu "temel umdeler" diye soracak olursanız, "Kur'an'da ve meşhur-mütevatir hadislerde bildirilmiş, Sahabe tabakasında genel kabul görmüş hususlara iman" şeklinde genel bir cevap verebilirim.

Bir kimse veya kesim, kendisini bu genel cevabın çizdiği çerçeve içinde görüyorsa, o Ehl-i Sünnet'tir.

Ebû'l-Muzaffer el-İsferâynî, et-Tabsîr fi'd-Dîn'de[95] Ehl-i Sünnet'in itikad ilkelerini zikrettikten sonra Ebû Hanîfe, eş-Şâfi'î, Mâlik, el-Evzâ'î, Dâvud ez-Zâhirî, ez-Zührî, el-Leys b. Sa'd, Ahmed b. Hanbel, Süfyân es-Sevrî, Süfyân b. Uyeyne, Yahyâ b. Ma'în, İshâk b. Râhûye, Muhammed b. İshâk el-Hanzalî, Muhammed b. Eslem et-Tûsî, Yahyâ b. Yahyâ, Muhammed b. el-Fadl el-Becelî, Ebû Yusuf, Muhammed, Züfer, Ebû Sevr ile Ehl-i re'y ve Ehl-i Hadis olarak anılan diğer Hicaz, Şam, Irak, Horasan ve Maveraunnehir imamları ve onlardan önceki Sahabe, Tabiin ve Tebe-i Tabiin kuşaklarının bu itikad üzere olduklarını söyler ve ekler: "Ehl-i re'y ile Ehl-i Hadis arasında bu saydığımız hususlarda herhangi bir ihtilaf bulunmadığını tahkik etmek isteyen kimse, Ebû Hanîfe'nin Kelam konusunda kaleme aldığı el-Âlim ve'l-Müte'allim'e, el-Fıkhu'l-Ekber'e, el-Vasıyye'ye ve eş-Şâfi'î'nin eserlerine baksın; Onların eserlerinde (itikadî meseleler hakkında) asla bir farklılık bulamayacaktır..."

Dolayısıyla bu temel umdeler söz konusu olduğunda, Ehl-i Sünnet olduğunu söyleyen kimse ve kesimler arasında farklılık bulunmadığını ikrar etmek insaf gereğidir.

---

[95] Ag.e. 113-4

O halde "Hangi Ehl-i Sünnet?" sorusunun bu bağlamda hiçbir anlamı yoktur. Bu, bu bağlamda yanlış kurgulanmış bir sorudur.

Bu söylenenler, Ehl-i Sünnet olduğunu söyleyen kimse ve kesimler arasında hiçbir ihtilaf bulunmadığı anlamına gelir mi? Elbette gelmez.

Öyleyse "Hangi Ehl-i Sünnet?" sorusunun yerinde olduğu bir bağlam bulunduğunu kabul etmek gerekir. O bağlamın çerçevesini ise şöyle çizebiliriz: Delaleti ve sübutu konusunda ihtilaf bulunan nasslar ve esasen hakkında sarih delaletli herhangi bir nass bulunmayan konular.

"Delaleti ve sübutu konusunda ihtilaf bulunan nasslar" ifadesiyle kasdettiğim şudur: Ehl-i Sünnet'in farklı kesimleri, "İman nedir?" sorusuna farklı cevaplar vermiştir. Kimi sadece "Kalp ile tasdik ve dil ile ikrardır" demiş, kimi de bunlara "azalarla amel"i eklemiştir. "İman nedir?" sorusunun Kur'an ve Sünnet tarafından verildiğini bildiğimiz farklı cevapları vardır ve bu ihtilaf o cevaplardan hangisinin tercih edileceği sorusuna verilen cevaptan kaynaklanmaktadır.

Mesela meşhur "Cibril hadisi"nde iman, "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, Allah'a kavuşacağına, peygamberlerine ve diriliş gününe iman etmendir" diye tarif buyurulduğu halde, başka rivayetlerde "namaz kılmak ve oruç tutmak" da imanın cüzlerinden olarak zikredilmiştir. Oysa Cibril hadisinde bu ibadetlerin "iman"dan değil, "İslam"dan sayıldığını görüyoruz.

Burada bir "delalet ihtilafı" söz konusudur. Elbette amellerin imandan olup olmadığı meselesi değindiğim rivayetlere münhasır olarak yapılmamıştır; başka pek çok ayet ve hadis bu çerçevede taraflarca dayanak olarak alınmıştır.

Keza "müteşabih" olarak ifade ettiğimiz "haberî sıfatlar"la ilgili ihtilaf da burada hatırlanmalıdır. Ehl-i Hadis genellikle tevile kapalı bir tutum sergileyerek bu sıfatları zahiri üzere anlama taraftarı olmuş, Ehl-i re'y ise bu nasslara, geldiği gibi inanmakla birlikte, tevil kapısını da tamamen kapatmamıştır.

Sübutla ilgili ihtilafa gelince, birtakım haberî sıfatlar konusunda senedi zayıf bulunmuş ya da mana ile nakledilmiş rivayetleri bu sadedde zikredebiliriz. Ehl-i Hadis'in bir kısmı bu rivayetlerin kabulü istikametinde tavır belirlerken, Ehl-i re'y genellikle bu türlü rivayetleri Kur'an'a, mütevatir/meşhur hadislere ve Sahabe tavrına aykırı bulduğu için tevil etme ya da zaafları sebebiyle itikada konu etmeme yoluna

gitmiştir. ("Ehl-i Hadis–Ehl-i rey" ayrımının mutlak bir ayrışmayı ifade etmediğini, göreceli olduğunu daha önce birçok vesileyle ifade etmiştim. Elbette burada da aynı durum söz konusudur.

Hakkında sarih delaletli herhangi bir nassın bulunmadığı hususlara örnek olarak ise kesb, istitaat, Ehl-i fetretin akıbeti, Kelamullah'ın mahiyeti... gibi meseleler zikredilebilir.

Bu genel girişten sonra soruda zikrettiğiniz meselelere gelecek olursak; aynı sırayla şunları söyleyebilirim:

"Maturidi mezhebi fesatta Mu'tezile'den aşağı değildir" sözü: Hemen belirteyim, burada bir yanlış çeviri var. Doğrusu, "Matüridriyye mezhebi, mefsedette Mu'tezile'den az değildir" şeklinde olmalı. Mustafa Sabri Efendi merhum bu cümleyi, Muhammed Abduh'un Matüridî görüntüsü altında Eş'arîlere ağır sözler sarf etmesi üzerinde dururken kullanmıştır. Aduh, kulun fiilinin menşei ve mahiyeti ve fiilin meydana gelmesinde kulun kesbi ile Allah Teâla'nın yaratması meselesi üzerinde durmaktadır. Mustafa Sabri Efendi de bu bağlamda Maturidiyye mezhebinin, Mu'tezile'den daha çürük olduğunu isbat edeceğini söylemekte ve ifadeyi bu bağlamda kullanmaktadır.

Bu ifadenin, yukarıda, "hakkında sarih delaletli herhangi bir nassın bulunmadığı hususlar" cümlesinden olarak zikrettiğim ve hakkında Ehl-i Sünnet arasında ihtilaf bulunduğunu belirttiğim meseleler cümlesinden olduğunu gözden kaçırmamalıyız.

Bu meselede Maturidiyye'nin veya Eş'ariyye'nin mezhebinin çürük/tutarsız olduğunu söylemek ne söyleyeni, ne de kastedilen mezhebi Ehl-i Sünnet'in dışına çıkarır.

İmam Ebû Hanîfe'yi "mürcii" olmakla itham eden sadece İmam el-Buhârî değildir. Ehl-i Hadis'in genelinde bu tavır görülmektedir. Sebebi de İmam Ebû Hanîfe'nin, büyük günah işleyen kimsenin küfre girdiğini söylememesi ve mürtekib-i kebire'nin cennete mi, yoksa cehenneme mi gideceği tartışmasında, meseleyi Allah Teâla'nın meşietine havale etmesidir. Yani İmam'a göre tevbesiz olarak ölen mürtekib-i kebire'yi (büyük günah işleyen kimseyi) Allah Teâla dilerse bağışlar, cennetine koyar; dilerse bağışlamaz, cehennemde azaba duçar eder.

Ehl-i Hadis ise –yukarıda değindiğim "iman tarifi"ndeki ihtilafın bir neticesi olarak– amelin imandan bir cüz olduğunu, büyük günah işleyen veya amellerini aksatmış bulunan kimse tevbesiz öldüğü ve/veya bağışlanmadığı takdirde cehenneme gideceğini söylemiştir. (Ancak Ehl-i Hadis'ten hiç kimsenin, mürtekib-i kebire'ye "mürted" muamelesi yapılacağını, böyle kimselerin ebedi olarak cehennemde kalacağını söylemediğini burada hatırlamak gerekir. Dolayısıyla Ehl-i Hadis bu meselede sureta Mu'tezile ve Havaric ile paralel bir görüntü vermiş olsa da, meselenin aslında onlardan oldukça farklı düşünmüş, Ehl-i Sünnet çerçevenin dışına çıkmamıştır.

Aslında kime "mürcii" deneceği konusunda ilk devirlerdeki belirsizlikten kaynaklanan bu ihtilaf, Ehl-i Hadis'in genel olarak Kûfe ekolü hakkında kullandığı bir itham malzemesi olarak işlev görmüştür.

Mürcie iki kısımdır:

Mürcie-i halisa: Kul bir kere iman ettikten sonra hiçbir günah ona zarar vermez ve ahirette azap görmesine sebep olmaz diyenler.

Mürcie-i Sünne: Büyük günah işlese veya amelinde aksaklıklar olsa da mü'min kimsenin mutlaka cehennemlik olduğunu söylemeyip, Allah Teâla dilerse böyle kimseleri bağışlar, dilerse onlara azap eder diyenler.

Bu anlamda İmam Ebû Hanîfe, hocaları, talebeleri ve genel olarak Hanefî/Maturîdîler mürcii olarak isimlendirilmiştir. Bu isimlendirme, "Ehl-i Sünnet mürciesi" anlamında ise doğrudur; "Mürcie-i halisa" anlamında ise doğru değildir. Kaldı ki Ehl-i Hadis içinde de Kûfe ekolü gibi inananlar vardır. Bu mesele hakkında detaylı bilgi için el-Leknevî'nin er-Ref' ve't-Tekmîl'ine[96] mutlaka bakılmalıdır.

Dolayısıyla İmam Ebû Hanîfe'yi mürcii olmakla itham edenler, İmam'ın o dönemde yaygın mürcie-i halisa'dan olduğu zannıyla bunu yapmışlardır. Daha İmam hayattayken bu ithamla karşılaşmış ve Osman el-Bettî'ye yazdığı mektupta (Risale) bu itham hakkındaki düşüncelerini dile getirmiştir.

İmam, yukarıda belirttiğim anlamda mürcii olduğunu (Mürcie-i Sünne'den olduğunu) kabul etmiş ve Sahabe'nin, hatta Peygamberler'in yolunun da aynı olduğunu söylemiştir. er-Risâle'nin okunmasını tavsiye ederim.

---

[96] A.g.e, 81-83; 352 vd.

Mu'tezile, Mürcie gibi bid'at mezheplerin yaygın olduğu Irak coğrafyasında o dönemlerde kimin ne dediğinin herkes tarafından aynı netlikte anlaşılmadığını görmek şaşırtıcı değildir. Şu olay sadece bir örnektir: Abdullah b. el-Mübârek, İmam el-Evzâ'î'nin yanındayken o, "Ebû Hanîfe denen şu bid'atçiyi tanıyor musun?" diye sormuş, İbnu'l-Mübârek bir şey demeden oradan ayrılmış. O gece kaldığı yerde İmam Ebû Hanîfe'nin çözümlerinden derlediği küçük bir risale hazırlamış ve ertesi gün İmam el-Evzâ'î'ye götürüp göstermiş. O, risaleyi okudukça beğenisi artmış ve sonunda, "Meselelerin sonunda adını yazdığın şu en-Nu'man kim?" diye sormuş. O da "İşte o, senin dün "bid'atçi" dediğin Ebû Hanîfe'dir." cevabını verince İmam el-Evzâ'î, "Ondan istifade etmeye bak. O sağlam görüşlü birisiymiş" diye mukabele etmiş.

Keza İmam Muhammed el-Bâkır ile İmam Ebû Hanîfe arasında meşhur konuşma da aynı durumu ispatlayan bir başka calib-i dikkat anekdottur. (Bu konuşma, İmam Muhammed el-Bâkır'ın, İmam Ebû Hanîfe'nin Sünnet-i Seniyye'ye muhalif davrandığı şeklindeki duyumları bizzat kaynağından sorarak tahkik etme ihtiyacıyla hareket ettiğini ve işin doğrusunu bizzat araştırdığını göstermesi bakımından önemlidir. İmam Ebû Hanîfe hakkındaki menfi kanaatlerin hiç biri, kendisiyle bizzat görüşmek suretiyle birinci ağızdan tahkik edilerek oluşmuş değildir. Ya ikinci-üçüncü ağızlardan ya da onun yaşadığı dönemden çok daha sonraları oluşmuş/yayılmış "duyum"lardır.)

Yukarıda kısaca söylediklerim İbn Hibbân ve İbn Kuteybe'nin (ve onların durumundaki daha başkalarının) İmam Ebû Hanîfe hakkındaki "irca" ithamı için de geçerlidir.

el-Pezdevî'nin "tecsim" bahsinde birtakım Hanbelîler'le Yahudiler arasında benzetme yapmasına gelince, bu, ona mahsus bir davranış değildir. Daha başkaları da aynı şeyi yapmıştır. Mesele şudur: Allah Teâla hakkındaki inançlarında Yahudiler'in tecsimci olduğunu biliyoruz. (Birtakım Yahudi mezheplerinin İslam Kelamı'nın etkisiyle tecsim inancını terk ederek onun yerine tenzihe dayalı bir itikadî çizgi geliştirdiğini biliyoruz. Müstakil yazıların konusu olacak kadar geniş ve önemli olan bu noktada şimdilik detaya girmiyorum.)

Yazının başında çizdiğim çerçeveyi hatırlayın. O paralelde birtakım haberî sıfatlar konusunda "geldiği gibi inanır, yorum yapmayız" noktasında durmayıp, yoruma dalan ve sonuçta "insan biçimli" ya da "cisimlere mahsus özellikler taşıyan" ilah

inancına sapan birtakım Hanbelîler veya bir kısım "Ehl-i Hadis" el-Pezdevî'nin bu benzetmede çok da haksız olmadığını göstermektedir. Dediğim gibi, buradaki anlaşmazlık da yazının başında çizdiğim çerçevenin dışında değildir. (Bu mesele de, münhasıran "tecsim" ihtiva den tavır hakkındadır, bütünüyle "itikad" alanını kuşatacak mahiyette değildir.)

Yine el-Pezdevî'nin İmam el-Eş'arî'nin bazı görüşlerinde (yukarıda çerçevesini çizdiğim hususlara giren bazı meselelerde) Ehl-i Sünnet'e muhalif olduğunu söylemesinde de garipsenecek bir durum yoktur.

Hâsılı,

Temel itikadî umdelerde ayrılık-gayrılık içinde olmayan Ehl-i Sünnet kesimlerin, bunların dışındaki (bunların uzantısı kabilinden) birtakım hususlarda ihtilaf etmiş olması –bir birlerini bid'at ehli olarak suçlamış olsalar bile– bid'at ehli olmalarını gerektiren bir durum değildir.

es-Sübkî, Ehl-i Sünnet'in 3 kesimden oluştuğunu söyler:

- Maturidi/Eş'ari kelam âlimleri ile onların görüşlerini benimseyenler (Fukaha ve Usulcüler de bu maddeye dahildir),
- Ehl-i Hadis ve
- Ehl-i Tasavvuf.

Bu üç kesimi bir arada değerlendirmemizi ve tamamını Ehl-i Sünnet saymamızı mümkün/gerekli kılan, yazının başında değindiğim ve sıklıkla atıf yaptığım "temel itikadî umdeler"de aynı zemini paylaşıyor olmalarıdır. Mesela onların tamamı ("Selef"i referans olarak alma tavrının temeli olarak) Sahabe'yi tebcil eder, kabir azabı, şefaat, sırat, mizan... vb. hususlara inanır, Sünnet ve Hadis'i Din'de delil/kaynak olarak kabul eder. (İtikadî ve Fıkhî sahada –detayları ilgili kaynaklarda zikredilmiş olan– metot dâhilinde hadisleri bilgi kaynağı ve bağlayıcı deliller olarak görür.)

Bu ve benzeri hususlarda ortak inancı paylaşan Ehl-i Sünnet'in, –mesela– "Allah Teâla'nın "tekvin" sıfatı ile "halk" sıfatı arasındaki fark konusunda ihtilaf etmiş olması ve hatta birbirlerini bid'ata düşmüş olmakla itham etmesi onların hiçbirisini Ehl-i Sünnet olmaktan çıkarmaz. Bu gibi ihtilafları ileri sürerek, "Ehl-i Sünnet Ehl-i Sünnet diyorsunuz; aslında ortada Ehl-i Sünnet diye bir şey yoktur" demeye geti-

renler ya meseleyi hiç bilmiyor, ya da bile bile demagoji yapıp kafa bulandırmaya çalışıyor...

Günümüzde "Hangi Ehl-i Sünnet?" sorusu daha ziyade şu bağlamlarda gündeme geliyor:

A. Kendisini "Selefî" olarak niteleyen kardeşlerimizin bir kısmının, münhasıran "haberî sıfatlar" konusundaki kabulün belirlenmesinde öne çıkardığı tutum.

B. Yine aynı çevrelerle Ehl-i Tasavvuf arasında rabıta, tevessül gibi konularda yaşanan ayrışma.

Tarihte yaşananları tarihe bırakarak konuşursak, ağırlıklı olarak bu iki başlık altına giren meselelerde yaşanan ihtilaf, günümüzde "gerçek Ehl-i Sünnet"in kim olduğu sorusunun cevabını da şekillendiriyor. Herkes/im bu soruya, bu ihtilaflarda yer aldığı cepheye göre cevap veriyor.

Oysa meseleye şöyle bakmak, bu ihtilafın ortadan kaldırılmasında ya da en azından asgariye indirilmesinde sonuç getirici olabilir:

Mademki Kur'an ve Sünnet'i dinin iki temel kaynağı olarak kabul ediyoruz; mademki Kur'an ve Sünnet nasslarının anlaşılmasında aynı Usul-i Fıkıh sistemini benimsiyoruz; mademki Mu'tezile, Şia, Modernistler gibi Ehl-i bid'at karşısında aynı mevkide konumlanıyoruz; mademki temel itikadî umdeler üzerinde ittifak halindeyiz; mademki aramızdaki ittifak konuları ihtilaf konularından daha fazla, öyleyse bir araya gelip konuşmamız için hayli önemli sebep ve hayli elverişli bir zemin var.

Birbirimizle uzaktan atışmayı bırakıp, bir araya gelmeyi deneyelim. Bir araya geldiğimizde önce ittifaklarımızı konuşup, kalplerimiz arasında ülfet oluşmasını temin edelim. Bunun ilk adımı, kim kimi tekfir ediyorsa önce bundan vaz geçmesidir. Bu ilk adımı atabilirsek şunu göreceğiz: Her şeyden önce niyetlerimiz halis. İkinci olarak "karşı taraf"ın her söylediğini yanlış/batıl olarak kabul etmek zorunda değiliz. Hatta üzerinde tartıştığımız meselelerde bile her noktada farklı düşünüyor değiliz. Rabıta'nın "örnek alma" maksatlı bir iç disiplin sağlama aracı olarak kullanıldığını/kullanılması gerektiğini ve Kur'an ve Sünnet'le sabit kat'î farzlar derecesinde bir uygulama olmadığını yahut tevessülün bazı çeşitlerine İbn Teymiyye'nin veya bağlılarının da itiraz etmediğini, haberî sıfatları tevil edenlerin onların aslını inkâr etmediğini, tevil etmeyenlerin de Kur'an ve Sünnet'e aykırı hareket etmeme

hassasiyetiyle davrandığını niçin görmezden gelelim ki! Bunları düşünerek birbirimiz hakkındaki düşünce ve ithamları pekâlâ nefsimizde gözden geçirebilir ve "karşı taraf"ın da tamamen haksız veya batılda olmadığını fark edebiliriz. Böyle bakmak, bir araya gelmemizi de kolaylaştıracaktır.

Biz ne yapıyoruz? Ya hiç bir araya gelmiyoruz, ya da bir araya geldiğimizde tartışmak için, karşımızdakinin "putunu kırmak" için silahlarımızı kuşanmış olarak hareket ediyoruz.

Şuna karar verelim: Karşımızdaki kitle kâfir mi, mü'min mi? Kâfir deniyorsa bu bizzat Ehl-i Sünnet'in genel kabullerine aykırı düşer. Ehl-i Sünnet'e göre kimlerin hangi durumlarda tekfir edileceği konusunu bu köşede daha önce pek çok kere ele aldığım için burada bunları tekrar etmeyeceğim.[97]

Ama "mü'min" deniyorsa, o zaman yukarıdan beri yazdıklarım üzerinde tekrar düşünülmelidir. En başta da aramızda mevcut olan "iman kardeşliği" dışında, bir de Ehl-i Sünnet'e dâhil olmanın oluşturduğu bağ var demektir. Bu bağın somut yansımalarını görmek için İmam Ebû Hanîfe'nin eserlerini, o eserlerdeki tavrı mutlaka çok iyi görmek ve içselleştirmek durumundayız.

Bu elbette kolay değil. Yılların, hatta yüzyılların biriktirdiği önyargılar, yaşanmış müessif hadiseler ve nesilden nesle nakledilegelen bir birikim var. Bunları aşmak ve bir zeminde buluşmak elbette zor. Ama yine de herkes kabul eder ki, ortak hassasiyetlerimiz, kabullerimiz, problemlerimiz ihtilaflarımızdan fazla.

Bir araya geldiğimizde ne yapacağız, nereden başlayacağız?

İttifaklarımızı, mesela üzerinde ittifak ettiğimiz âlimleri, eserleri, olayları konuşarak başlayabiliriz. Bunların konuşulduğu, müzakere edildiği etkinlikler düzenleyip birbirimizi davet edebiliriz. Hatta birbirimize sadece selam verip çay içmek üzere gidip gelebiliriz. En az bunun kadar önemlisi, hediyeleşebiliriz...

Samimi olarak hayata geçirildiğinde bütün bunların aramızdaki buzların erimesine vesile olduğunu, kalplerimizde birbirimize karşı sıcak bir muhabbetin oluşmasına katkı sağladığını rahatlıkla görebiliriz. Yeter ki kendimize ve "karşıdakine" bu imkânı tanıyalım.

---

[97] www.ebubekirsifil.com adresindeki arama motoruna "tekfir" yazıp aratılırsa ilgili yazılara kolayca ulaşılır.

Aramızdaki ihtilaflar ne olacak? diye sorulacak olursa şöyle derim: Birbirine düşman olanların konuşarak problem çözmesi imkânsızdır; ama birbiriyle mü'minane ilişki içinde bulunanların konuşarak pek çok problemi çözmesi mümkündür. Yeter ki birbirimizden emin olalım ve aramızda bir "kardeşlik hukuku" tesis edebilelim.

Belki bu, aramızdaki ihtilaf konularının tamamının çözülmesi sunucunu doğurmayacak. Ama önemli olan bizim kardeş olduğumuzu yeniden hatırlamamız, hissetmemiz ve yaşamamız değil mi? Varsın bazı meseleler muhtelefun fih kalsın.

Ehl-i Sünnet'te Buluşmak Vahdet midir?

Soru:

Ehl-i Sünnet ve Şia üzerine yazılarınızı okudum. Vahdet söyleminin tuzak olduğunu dile getirmişsiniz. Ehl-i Sünnet olmak zaten vahdet olmuş olmuyor mu? Hak olan zaten vahdettir, hak olduktan sonra vahdet olmuş olmuyor mu? Tevhid akidesi, itikad zaten vahdet ve sahabeye, Mekke'ye bakarsak Ehl-i Sünnet vahdet oluyor çıkarımında bulundum. Bu çıkarımımı doğru değerlendiriyor musunuz?

Cevap:

Vahdetin adresi Ehl-i Sünnet'tir. Bu ümmet bir yerde birleşecekse orası Sünnet-i Seniyye olacaktır; olmak zorundadır. Bunun dışında "Kur'an" merkezli söylemlerin pratik bir değeri yoktur. Zira bütün fırkalar Kur'an'ı esas aldığını söyler. Ancak Sünnet'i esas alıp da bid'ate sapan bir tek fırka yoktur. Meselenin püf noktası burasıdır.

Ehl-i Sünnet Tabiri Kur'anda Var mı?

Soru:

"Eğer onlar da sizin iman ettiğiniz gibi iman ederlerse doğru yola girmiş, hidayeti bulmuş olurlar" (2/el-Bakara, 137)

Hocam yukarıdaki Ayet-i Kerime, Ehl-i Sünnet diye bir kavramın sarahaten veya işareten/delaleten veya zımnen Kur'an-ı Kerim'de var olduğuna dair bir delil olabilir mi?

Cevap:

Bildiğiniz gibi bu ayet Ehl-i Kitap hakkındadır. Bununla birlikte ayetin zahiri, Ehl-i Kitab'ın, Sahabe-i Kiram'ın iman ettiği gibi iman etmesi halinde hidayete ermiş olacağını beyan buyurmaktadır. Bunun mefhum-i muhalifinden, Sahabe'nin iman ettiği gibi iman etmeyenlerin hidayeti bulamayacağı sonucu çıkar. Ayet-i kerimeye böyle bakarsak, Ehl-i bid'atın da -tıpkı Ehl-i Kitap gibi- hidayeti kaybettiği sonucuna ulaşırız. Bunun muktezası ise Ehl-i bid'atın akıbetinin Ehl-i Kitab'ın akıbeti gibi olmasıdır.

Ancak biz Hanefîler mefhum-u muhalif ile amel etmeyiz. Dolayısıyla ayetin mefhum-u muhalifinin muktezası öyle olsa da, itikadda Sahabe'ye muhalefetin Ehl-i Kitab'ın muhalefetinden ibaret olmadığını, Ehl-i bid'atın -her ne kadar Ehl-i Kitab'ınki gibi olmasa da- başka bir vecihten Sahabe'nin itikadına muhalefet ettiğini söylemek gerektiği sonucuna ulaşırız. Bütün bunlar neyi anlatıyor?

Ayetin Ehl-i Sünnet kavramına, yani "zarf"a değil, ama "mazruf"a, "ibarenin delaleti" tarzında delalet ettiğini söyleyebiliriz.

Sünneti İnkâr Edenler

Soru:

Sünnete karşı çıkıp, sadece Kur'an diyenlere, Kur'an'da içki haram ama cezası yok, Recm yok, Miraç anlatıldığı gibi değil, Burak diye bir binit İsrailiyat'tır... gibi eleştirilere onların anlayacağı dilden ne söyleyebiliriz?

Cevap:

Onlara Kur'an'da geçmediği halde niye "Cuma namazı" ve "Bayram namazı" adı altında 5 vakit namazdan farklı namazlar kıldıklarını, Kur'an'da açıkça "ayaklarınızı yıkayın" emri bulunduğu halde mestler üzerine meshi, Kur'an'da kişinin kendisinin

veya kardeşinin torunuyla evlenmesinin, keza kadının halası ve teyzesiyle aynı nikâh altında birleştirilemeyeceğinin yasak olduğuna dair ayet yokken bunları niçin yapamadıklarını sorun.

Selef Kimdir?

Soru:

Sürekli bir selef söylem var ve hızlı bir şekilde yayılıyor. Birçok şahıs/grup görüşlerini selefe nisbet ettiklerini iddia ediyorlar. Düşünce olarak hep birbirine benziyorlar, hepsi "selef şöyle selef böyle" diyor da ihtilafları, selefin kim olduğunda başlıyor. Kimisi selef Elbani, Useymin, İbni Teymiyye ve talebeleri (İbn-i Kayyım, İbn-i Receb vs.) ve İbn Baz gibilerdir" derken, kimisi de İmam Gazzâlî ve Hasan Basrî gibileri selef kabul ediyor. Kimileri de daha başka isimleri. Ehl-i Sünnet'e göre selef kimlerdir?

Cevap:

Selef denince dar anlamda sadece Sahabe, geniş anlamda ise ilk üç asırda yaşayanlar (Sahabe, Tabiîn ve Tebe-i Tabiin) anlaşılır.

Günümüzdeki Selefiler Ehl-i Sünnet Değil mi?

Soru:

Ben Ehl-i Sünnet'i üç biliyordum; Selefi, Mâturidî ve Eş'arî. Geçenlerde bir arkadaş Ehl-i Sünnet ikidir, Selef-i Salihin itikadının devamı Eş'arîyye ve Mâturidîyye'dir. Günümüzdeki Selefiler Ehl-i Sünnet degildir, sapıktır, mücessimedir, çünkü bunların itikadı İbn Teymiyye'ye dayanıyor. Ama İbn Teymiyye Ehl-i Sünnet'tir, sıfat ve isimlerde sapıtmıştır. Günümüzde selef itikadı yoktur, kalmadı, devamı Eş'arîyye ve Mâturidîyye'dir dedi. Benim bir arkadaşım var, kendisi itikatta Selefi ve fıkıhta Hanefi, ama kendisinin ağzından hiçbir zaman Mücessimeye ait bir görüş duymadım. Mesela Yedullah hakkında; "Allah'ın eli vardır, ama keyfiyetini bilmeyiz. Her kim Allah'ın eli vardır der ve kendi elini gösterirse bu sapıktır" diyor. Aynısını Fıkhu'ul-

Ekber ve İmam Ebû Hanîfenin beş eserinde de gördüğümü hatırlıyorum. Ben bu kardeşi çocukluğumdan beri tanıyorum, yalanını hiçbir zaman duymadım, görmedim. Eş'arî veya Matûridî'ye sapık dediğini duymadım, tam aksine Ehl-i Sünnet dedi ve savundu.

Benim için bu konuya bir açıklık getirebilir misiniz? Günümüzdeki Selefiler, Mücessime midir? Bunun sınırı nedir? Bir kişinin Mücessime olması için ne yapması gerekir? Bir kişiden mücessimeye ait bir görüş duymadıysak, ama itikatta selefiyim derse, bu kişi sapık mıdır?

Cevap:

Ehl-i Sünnet ikidir:

1. Selef.

2. Müteahhirun.

Müteahhirun da 3'e ayrılır:

1. Kelam âlimleri.

2. Fukaha ve Usulcüler

3. Ehl-i Tasavvuf.

Dolayısıyla Ehl-i Sünnet itikad mezhepleri içinde "Selefî" diye bir mezhep yoktur. Kendisine Selefî diyenler vardır; ama bunlar homojen bir yapı oluşturmadıkları için bir mezhep teşkil etmeleri söz konusu değildir. Aralarında sizin arkadaşınız gibi mutedil olanlar da vardır; mezhebi ve tasavvufu şirk sayanlar ve Kelam âlimlerini Selef'in yolundan ayrılıp sapmakla itham edenler ve "Cehmî" diye ananlar da. Bu itibarla "günümüzde Selef itikadını devam ettiren kimse yoktur; Ehl-i Sünnet'in devamı Eş'arî ve Mâturîdîler'dir" diyen arkadaşın da -bir açıdan- haklıdır. (Bu arkadaşının iki noktadaki yanlışını da bu vesileyle düzeltelim:

1. Eş'arî ve Mâturîdî'ler Ehl-i Sünnet'in "devamı" değil, "kendisi"dir.

2. İbn Teymiyye birçok meselede Ehl-i Sünnet'e paralel görüşler savunurken, birçok meselede de Ehl-i Sünnet'e muhalefet etmiştir. Cehennem azabının ebedî

olmadığını, Allah Teâla'nın "cisim" olduğunun söylenebileceğini, O'nun Arş'a istivasının, "Arş'ı mekân tutup üzerine oturmak" şeklinde olduğunu, 'harf" ve "ses"le konuşuğunu... söylemesi birkaç örnektir.

Bir kimse şu hususları söyler ve savunursa Mücessime'den olduğunu söylemek gerekir:

Allah Teâla zatıyla Arş'ın üzerindedir, O'nun maddî bir ağırlığı vardır ve bu ağırlık sebebiyle Arş inler; Allah Teâla yukarı cihettedir, O'na yakınlık ve uzaklık manevî olabileceği gibi maddî/mesafeyle de olur, buna göre bir kimse göğe yükseldikçe Allah Teâla'ya daha yakın olur; Allah Teâla bir mekândan başka bir mekâna intikal anlamında hareket eder, yukarıya çıkar, aşağıya iner; Hz. Âdem (a.s)'ı kendi ilahî biçiminde/suretinde (alâ sûreti'r-Rahmân) yaratmıştır, dolayısıyla insan Allah Teâla'ya benzer...

Kim bunları söyler ve savunursa, kendisini Ehl-i Sünnet olarak nitelendirmesinin hiçbir önemi yoktur; o kimse Müşebbihe/Mücessime'dendir!

"Allah Her Yerdedir" Denir mi?

Soru:

"Hz. Allah her yerdedir." ifadesi zaman ve mekândan münezzeh olmaklığa (yani Hz. Allah'ın hadisata mahal olmaması ve hadisatın da Hz. Allah'a mahal olmamasına) aykırı değil midir? Ben, "Yukarıda Allah var" diyen birisine itiraz ederek, "Allah hiçbir yerde değildir. Onu uzay-zaman içine indirgeyemez, kısıtlayamazsın" demiş idim. Bu konuda savunduğum tez doğru mudur?

Cevap:

Allah Teâla'nın " her yerde" olduğunu söylemekle " bir yerde" (mesela Arş'ın üstünde) olduğunu söylemek arasında netice itibarıyla herhangi bir fark yoktur. Doğru olan Allah Teâla'nın mekân ve zamandan münezzeh olduğunu söylemektir ki, siz de bunu ifade etmişsiniz. Allah Teâla'yı mekân ve/veya zamanla bu tarz ilişkilendirilmesi, zincirleme olarak birçok problemi gündeme getirir. Zaman ve/veya mekânın içinde olan varlıklar zamana ve/veya mekâna bağımlı varlıklardır. Bu da

muhtaç, mahkûm, nakıs olmaları demektir. Yani zaman/mekân içinde olmak demek, mahlûk olmak demektir. Bu sebeple Allah Teâla'nın zaman ve makândan münezzeh olduğunu söylemek, O'nun ulûhiyetini itirafın kaçınılmaz bir neticesidir.

Allah (c.c)'a Cihet Nispet Edilmesi

Soru:

Sanal Okul'da size İmam Kurtubi'nin Tefsirinde (Araf Suresi Ayet 54) geçen bir açıklama hakkında soru sormuştum.

Siz de, Allah razı olsun, cevaben İmam Kurtubi'nin tefsirinden Arapça'dan "orijinalinden" Türkçe'ye çevirerek şu bölümü aktardınız: *"Mütekaddimîn ile müteahhirînin çoğunluğuna göre, şanı yüce Allah'ın, cihet ve mekan tutmaktan münezzeh olduğunu kabul etmek zorunlu olduğundan dolayı, yine buna bağlı olarak - mütekaddimînin bütün ilim adamlarına göre ve müteahhirînin önderlerine göre- O'nun, cihetten de tenzih edilmesi bir zorunluluktur. Onlara göre, yüce Allah "yukarı" cihetinde değildir."*

"Bu ibarenin devamında, bundan önce iki defa sorulmuş olan şu cümleler geçiyor:

"Zira, O'nun için özel bir cihetin varlığı kabul edilecek olursa, bu O'nun bir mekanda bulunması anlamına gelir. Mekân ve yer tutmak dolayısıyla yer tutan için hareket, değişmek ve hadis olmak söz konusu olur. Bu, kelamcıların görüşüdür. *Selef-i Salihin'in ilk dönemleri ise, Allah'ın bir cihette bulunuşunu nefyetmiyorlar ve bunu nefyettiklerini de ifade etmiyorlardı. Aksine, onlar da genel olarak herkes de yüce Allah'ın Kitab'ında bildirdiği, peygamberlerinin de haber verdiği şekilde O'na cihet isbat ediyorlardı; Selef-i Salihten her hangi bir kimse, Allah'ın Arş'ı üzerinde hakikaten istiva etmiş olduğunu inkâr etmiyordu."*

Bu son cümleler hakkında sizin düşünceniz nedir? Selefi Salihin gerçekten cihet isbat ediyor muydu? Sonradan gelen âlimler bu görüşün tehlikeli olduğu düşüncesinden yola çıkarak mı bunu nefyetme ihtiyacı duydular?

Cevap:

el-Kurtubî, "*Şüphesiz ki Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra Arş'a istivâ eden, geceyi, durmadan kendisini kovalayan gündüze bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğmiş durumda yaratan Allah'tır. Bilesiniz ki, yaratmak da emretmek de O'na mahsustur. Âlemlerin Rabbi Allah ne yücedir!*" mealindeki 7/el-A'râf, 54. ayetinin tefsiri esnasında şöyle der:

"Bu, "istivâ" meselesidir. Bu mesele hakkında ulemanın çeşitli sözleri ve anlama şekilleri vardır. Biz, ulemanın bu mesele hakkındaki görüşlerini *el-Esnâ fî Şerhi Esmâillâhi'l-Hüsnâ ve Sıfâtihi'l-Ulâ* isimli eserde beyan ve konu hakkında ileri sürülmüş 14 görüş zikrettik.

"Mütekaddimûn'un ve Müteahhirûn'un çoğunluğuna göre Allah Teâla'nın "cihet" ve "tahayyüz"den tenzihi vacip olduğuna göre, Mütekaddimûn ulemanın tamamı ve Müteahhirûn'un ileri gelenleri nezdinde bunun götüreceği zorunlu nokta ve tabii uzantı, Allah Teâla'nın "cihet"ten tenzihidir. Onlara göre (Allah Teâla) "yukarı cihet"te değildir. Çünkü onlara göre Allah Teâla'nın "bir cihette" olduğunun söylenmesi, O'nun bir "mekân"da veya "hayyiz"de olmasını gerektirir. Mekân ve hayyizde olmak ise, mütehayyiz olan varlığın hareket ve sükûnunu, bir halden başka bir hale geçmesini ve hudûsünü (sonradan var olmasını) gerektirir. Bu, Kelamcılar'ın görüşüdür.

"İlk Selef (Allah onlardan razı olsun) Allah Teâla'nın "bir cihet"te olduğu görüşünü nefyetmiyor, nefyedilmesi gerektiğini de söylemiyordu. Aksine onlar ve herkes, Allah Teâla'nın Kitabı'nın söylediği ve Resullerinin haber verdiği gibi Allah Teâla'nın "bir cihet"te olduğunu söylüyorlardı.

"Selef-i Salihin'den hiç kimse Allah Teâla'nın Arş'ına hakiki anlamda istiva ettiğini inkâr etmemiştir. –İstiva fiilinin Arş'a tahsisinin sebebi, Arş'ın, Allah Teâla'nın en azametli mahlûku olmasıdır. – Ancak onlar, istivanın "keyfiyetini" bilmiyorlardı. Zira istivanın hakikati bilinemez. (...)

"İstiva, Arap dilinde "uluvv" ve "istikrar" anlamlarına gelir. (...) Ben derim ki: Allah Teâla'nın "uluvv"u ve "irtifa"sı, O'nun şanının, sıfatlarının ve melekûtunun uluvvu anlamındadır. Yani kendisi için "celal" sıfatına sahip olmanın vacip olması anla-

mında O'nun üstünde hiçbir varlık yoktur. Uluvv sıfatında O'na ortak olmak anlamında hiç kimse O'nunla beraber değildir. Mutlak anlamda "el-Aliyy" O'dur!..

Bu ifadelere iyi dikkat edilmezse İmam el-Kurtubî'nin ayrı, Kelamcılar'ın ayrı, Selef'in ayrı şeyler söylediği gibi bir netice çıkar ortaya.

Dikkat edilirse el-Kurtubî, "Mütekaddimûn'un tamamı"nın, Yüce Allah'ın "cihet ve tehayyüz"den tenzih edilmesi gerektiği görüşünde olduğunu söylüyor. "Mütekaddimun", hiç şüphesiz "Selef"i de içine alan bir tabirdir. Dolayısıyla ya el-Kurtubî'nin ifadelerinin kendi içinde çelişkili olduğunu söyleyeceğiz ya da "cihet" ile "tehayyüz" arasındaki farka yoğunlaşacağız. Yoksa Selef'in "cihet"i nefyetmezken "tehayyüz"ü de nefyetmemesi, daha doğrusu el-Kurtubî'nin Selef'e "cihet" görüşünü atfederken buna "tehayyüz"ü dâhil etmemesi son derece önemlidir.

Burada iki nokta üzerinde durmamız gerekiyor:

1. el-Kurtubî Selef'e "cihet" görüşünü nisbet ettiği halde "tehayyüz" görüşünü nisbet etmediğine göre, Selef'in "cihet" anlayışının, günlük dilde kullandığımız ve Mücessime'nin inandığı gibi "mekân içinde söz konusu olduğu şekliyle bir yönde olmak"tan farklı olduğunu söylememiz gerekiyor. Zira aksi söz konusu olduğunda mutlak surette "tehayyüz" gündeme gelecektir. Tehayyüz, cisimlerin (bir "kütle"ye sahip varlıkların yani) mekânda kapladıkları yeri anlatan bir tabirdir. Hepimiz mücessem varlıklar olarak boşlukta bir yer kaplıyoruz (hacim). Ancak bu, Allah Teâla için söz konusu değildir. Çünkü O, cisimlerin özelliklerine sahip olmaktan ve mekândan münezzehtir.

Nitekim yukarıda adı geçen eserinde (*el-Esnâ fî Şerhi Esmâillâhi'l-Hüsnâ ve Sıfâtihi'l-Ulâ*)[98] şöyle der:

"Mütekaddimun'un ve Müteahhirun'un çoğunluğu cihetin nefyi görüşündedir. Onlar nazarında (Allah Teâla) "yukarı" cihette de değildir. Zira onlar nazarında bir cihette olmak, bir mekân ve hayyizde olmak demektir. Mekân ve hayyiz'de olmak ise mütehayyiz ve müteğayyir hakkında hareket, sükûn ve hudus gerektirir. İlk Selef nefy-i cihet görüşünde değildi; (ancak) "tekyîf"i nefy ederlerdi. Bazıları şöyle derdi: "İstivâ haberî/sem'î bir meseledir; bu hususta aklın herhangi bir dahli söz konusu değildir. Dolayısıyla vacip olan, bu hususta tevakkuf etmektir.

[98] 161 vd.

"Bazıları da "fevkiyyet" meselesinde aynı tavrı benimsemiş ve şöyle demiştir: "Bu, haberî bir meseledir ve ilgili rivayetlerin bildirdiğinden daha ziyade bir beyan söz konusu değildir." Hadis İmamları'nın selefinin mezhebi budur..."

Yine şöyle der (170): "Kim Allah Teâla'nın mutlak anlamda el-Ğanî olduğunu bilirse, O'nu mekândan, zamandan ve cihetten tenzih eder. Selef'in mezhebine sülûk eden kimsenin yapması uygun olan şey ise, bu tür nassların tefsir ve tevilinden ve onlarla ihticacdan kaçınmaktır. Selef imamları bu tutum üzere dünyadan ayrılmıştır."

İki önceki paragrafta kalın puntoyla verdiğim cümleciğe iyi dikkat edilmelidir. Zira el-Kurtubî'nin Selef'e "cihet" görüşüne nisbet ederken "tehayyüz"den söz etmemesindeki ince nükteyi açıklamaktadır. O nükte, "tehayyüz"de kaçınılmaz olarak "tekyîf" bulunmasıdır. Yani aynı anda Allah Teâla'nın hem somut olarak "bir yönde" bulunduğunu ileri sürmek, hem de "bunun keyfiyetini bilemeyiz" demek mümkün değildir.

2. Şu halde el-Kurtubî'nin Selef'in tamamına atfettiği "cihet" görüşünün "mekânsal cihet" değil, "cihet-i uluvv" olduğunu söylememiz gerekiyor. "Uluvv ciheti"nin "mekânsal cihet"ten farkı şuradadır: Bu tabirlerden ilki soyut bir anlatımdır ve Cenab-ı Hakk (c.c)'un "yüceliğini vurgular. "Allah Teâla" derken de bizler bunu ifade etmiş oluruz: Yani "Yüce(liklerde) Olan Allah." İkinci tabir ise O'nun "bir yönde", mesela "yukarı cihette" olduğunu anlatır. Buna göre de "Allah Teâla yukarıdadır" demek gerekir! Üstelik el-Kurtubî, Selef'e atfettiği görüşün, Kur'an'da yer aldığını ve peygamberlerin de haber verdiği bir mesele olduğunu da söylüyor! Acaba Kur'an-ı Kerim Allah Teâla'nın "yukarı cihette" olduğunu mu söylüyor; peygamberler böyle mi inandılar ve tebliğde bulundular ve Selef de böyle mi dedi?

Bu soruları, yukarıdaki ifadelerin sahibine, yani el-Kurtubî'ye sorduğumuzda bize şunları söyleyecek:

"... Bu konudaki haberler çok, sahih ve yaygındır; "uluvv"a işaret ederler. Bunu ancak mülhid veya inatçı cahil kişi reddeder! Bundan (haberlerde zikri geçen "uluvv"dan) murad, Yüce Allah'ın "aşağı" ve "alt"tan tenzih ve tevkîr edilmesi; mekânlar(da bulunmak)la, yönler(e nisbet edilmek)le ve sınırlar(a sahip olmak)la değil –çünkü bunlar cisimlerin sıfatlarıdır–, "uluvv" ve "azamet"le tavsif edilmesidir. Duada ellerim semaya kaldırılmasının sebebi, semanın; vahyin indiği, yağmurun

çıktığı, mutahhar melaikenin bulunduğu, kudsiyete mahal teşkil eden yer olmasıdır. Kulların amelleri oraya kaldırılır/yükseltilir. Onun üstünde de Yüce Allah'ın Arşı ve Cenneti bulunmaktadır. Nitekim Yüce Allah Kâbe'yi de dua ve namazın kıblesi yapmıştır ve O, mekânları yarattığı halde onlara muhtaç değildir. O, ezelindeyken, mekânın ve zamanın yaratılmasından önce, mekânsız ve zamansız idi. Şimdi de, ezelinde olduğu gibidir.

Meseleyi böyle anlamazsak ortaya iki büyük problem çıkacaktır:

1. Bu ümmetin önce geçen ve sonra gelen âlimleri toptan Kur'an'a ve peygamberlere muhalefet etmiştir.

2. İmam el-Kurtubî'nin kendi ifadeleri arasında bir çelişki vardır. Zira bir taraftan Mütekaddimun'un tamamının Allah Teâla'nın "cihet ve tahayyüz"den tenzih edilmesi gerektiği görüşünde olduğunu söylerken, diğer taraftan Selef'in tamamının Allah Teâla'nın "yukarı cihette" olduğu görüşünü benimsediğini söylemek tam anlamıyla bir çelişki olacaktır.

Vallahu a'lem bi's-savâb.

"Arşın İnlemesi" ve "İp Sarkıtma" Hadisleri

Soru:

Hocam bir kitabınızda etîtu'l-arş (arşın inlemesi) ve ip sarkıtma ile ilgili bir hadisten bahsediyorsunuz. İp sarkıtmayla ilgili olan hadisin uydurma olduğunu söylüyorsunuz. Fakat etîtu'l-arş hadisi hakkında bir şey söylemiyorsunuz; bu hadis sahih midir? Ayrıca ben âlim değilim, bazı âlimlerimizin Allah'a mekân isnad etmesine bir anlam veremiyorum. Böyle bir şey olduğuna göre demek ki hadislerde net bir şekilde Allah Teâla'nın mekândan münezzeh olduğu belirtilmiyor mu? Eğer Allah Teâla'nın mekândan münezzeh olduğunu belirten bir hadis varsa bu benim için bir mucize olacak (çünkü aklen bunun aksine inanamıyorum). Fakat bu konudaki şüphemi giderebilmek için araştırdığım hiç bir yerde böyle net bir şekilde bir ifade bulamadım. Beni tatmin edebilecek bir açıklama yaparsanız memnun olurum. Bazıları mekândan münezzeh olduğunu ifade eden net ifade mevcut değil diyorlar. Fakat âlimlerin anlayabileceği, buna işaret eden deliller var deniliyor. Bana bu delil-

leri açıklayabilir misiniz? Ayrıca yukarıda yazdığım mekân isnad eden hadisler zayıfsa bu ne anlama geliyor? Zayıf hadis nedir? Yani bir rivayete zayıf hadis denilmesi, o rivayetin kesinlikle art niyetli insanlarca uydurulduğunu mu anlamalıyız? Eğer böyle olmuyorsa senedinde kopukluk da olsa böyle bir hadisi o zamanki insanlar dillendiriyorsa bunda bir geçerlilik payı olamaz mı?

Cevap:

Önce soruda işaret edilen hadislerin durumuna bakalım

"Etîtu'l-Arş" olarak da ifade edilen "Arş'ın inlemesi" hadisi, birçok Hadis imamı tarafından rivayet edilmiştir. Buna göre bir bedevî, Efendimiz (s.a.v)'e gelerek kuraklıktan şikâyet etmiş ve "Allah'tan bize yağmur iste. Zira biz senin şefaatinle Allah'tan ve Allah'ın şefaatiyle senden isteriz" demiştir. Bunun üzerine Efendimiz (s.a.v), "Yazık sana! Sen ne dediğini biliyor musun?" buyurmuş, uzun süre Allah Teâla'yı tesbih (noksan sıfatlardan tenzih) etmiş, sonra şöyle buyurmuştur: "Yarattıklarından hiç kimseye Allah'ın şefaatiyle başvurulmaz! Allah'ın şanı böyle bir şeyden yücedir. Yazık sana! Sen Allah'ı biliyor musun? O'nun arşı, göklerinin üzerinde şöyledir" (Efendimiz (s.a.v) burada avucunu ve parmaklarını kubbe şekline getirmiş ve şöyle devam etmiştir:) Arş O'nun ağırlığından, genç devenin inlediği gibi inler."[99]

Ebû Ya'lâ bu bağlamda değişik bir metin rivayet etmiştir ki, şöyledir: "Bir kadın Efendimiz (s.a.v)'e gelerek, "Ey Allah'ın Resulü! Beni cennetine sokması için Allah'a dua et" demiş, bunun üzerine Efendimiz (s.a.v) Allah Teâla'yı ta'zim (ve tesbih) ederek şöyle buyurmuştur: "O'nun kürsisi gökleri ve yeri kuşatmıştır. Genç devenin, binici(si)nin ağırlığından inlemesi gibi onun da inlemesi vardır."[100]

Bu ikinci rivayet, "Etîtu'l-Arş" rivayetlerinden ne anlaşılması gerektiği konusunda önemli bir ipucu vermektedir. Ancak rivayetin metnine geçmeden önce sıhhat-zaaf durumuna bir bakalım.

İmam Ebû Dâvud bu rivayeti zikrettikten sonra, seneddeki bir inceliğe dikkatimizi çeker: Ravilerden sadece Ahmed b. Sa'îd, bu hadisi hocaları Vehb b. Cerîr'in kendisinden değil, ona ait yazılı bir nüshadan naklettiklerini söyler ve senedi, "Vehb

---

[99] Ebû Dâvud, "Sünnet", 19; Ebû Avâne, *el-Müsned*, II, 121; et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, II, 128-9.

[100] el-Heysemî, *Mecma'u'z-Zevâid*, X, 159. el-Heysemî bu rivayeti zikrettikten sonra, ravilerinin, Abdullah b. Halîfe el-Hemedânî dışında sahih hadis ravileri olduğunu, adı geçen zatın da güvenilir olduğunu söylemiştir.

b. Cerîr, babası, Muhammed b. İshak, Ya'kub b. Utbe..." şeklinde verir. Ebû Dâvud'un Ahmed b. Sa'îd dışında bu hadisi aktardığı hocaları Abdüla'lâ b. Hammâd, Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr ise sanki doğrudan Vehb b. Cerîr'in kendisinden, babası, Muhammed b. İshak, Ya'kub b. Utbe, Cübeyr b. Muhammed b. Cübeyr'den rivayeti olarak aktarmışlardır.

Ebû Dâvud bu noktaya dikkatimizi çektikten sonra, rivayeti yazılı nüshadan nakleden Ahmed b. Sa'îd'in naklinin sahih olduğunu söyler.

Önce yukarıda geçen ifadede küçük bir düzeltme yapalım. İlk paragrafta yer alan, "... Vehb b. Cerîr'in kendisinden, onun Ya'kub b. Utbe, Cübeyr b. Muhammed b. Cübeyr'den rivayeti olarak aktarmışlardır" cümlesi şöyle olacak: "Vehb b. Cerîr'in kendisinden, babası, Muhammed b. İshak, Ya'kub b. Utbe, Cübeyr b. Muhammed b. Cübeyr'den rivayeti olarak aktarmışlardır."

İmam Ebû Dâvud'un dikkatimizi çektiği teknik ayrıntıya gelince, senedde adı geçen hocaları Abdüla'lâ b. Hammâd, Muhammed b. el-Müsennâ ve Muhammed b. Beşşâr, sadece bu rivayeti doğrudan Vehb b. Cerîr'in kendisinden işittikleri izlenimini verecek bir ifade kullanmakla kalmamış, aynı zamanda senedin daha yukarısında yer alan "Ya'kub b. Utbe ve Cübeyr b. Muhammed b. Cübeyr'in ikisinden de aynı anda aktarım yapılmış gibi bir ifade kullanmışlardır. Oysa doğrusu, rivayetin, Ya'kub b. Utbe'nin Cübeyr b. Muhammed b. Cübeyr'den nakli olarak geldiğini belirten lafızdır.

Bu rivayetle ilgili olarak belirtilmesi gereken bir diğer husus, Muhammed b. İshak'ın, kendisinden bu rivayeti aktardığı Ya'kub b. Utbe'den bizzat işittiğini ortaya koyan bir ifade kullanmamış olmasıdır.

Bazı raviler, rivayet aldıkları hocaları zayıf bulunmuş kimseler olduğu için onların adını açıkça zikretmek yerine ya hiç zikretmez veya çok tanınmayan/bilinmeyen bir künyesiyle zikreder. Böylece onun durumunu bilmeyen kimseler, rivayetin senedindeki zayıf ravinin varlığını fark edemeyebilir. Bu duruma "tedlis" deniyor. Hadis tenkitçileri, tedlis yapan (müdellis) raviler, rivayeti aktardıkları hocalarından bizzat işittiklerini gösteren bir ifade kullanmadıkça onların rivayetine güvenilemeyeceğini belirtmişlerdir.

Bahsimizin konusunu teşkil eden rivayeti İbn İshak, Ya'kub b. Utbe'den bizzat işittiğini anlatan bir ifade kullanmamıştır. Dolayısıyla bu rivayete güvenip muhtevasını sahih kabul etmek doğru değildir.

Acaba bu rivayetin tek senedi bu mudur?

Avnu'l-Ma'bûd sahibinin nakline göre Ebû Bekr el-Bezzâr, bu hadisin İbn İshak dışında başka bir ravi kanalıyla nakledildiğinin bilinmediğini açıkça belirtmiştir.[101]

ez-Zehebî de "etîtu'l-Arş" rivayetini İbn İshak'ta birleşen birkaç senedle zikrettikten ve her birinin senedindeki zaafa değindikten sonra genel bir değerlendirme yapar ve şöyle der: "Bu, *cidden garib, ferd* bir rivayettir. İbn İshak (ancak) Megazi konusunda –rivayetleri kesintisiz bir isnadla verdiği zaman– hüccettir. Onun münker ve acaip rivayetleri vardır. Hz. Peygamber (s.a.v) bu rivayette nakledilen sözü söylemiş midir söylememiş midir, Allah bilir. (...) Öte yandan, "etît/inleme" konusunda sabit bir nass gelmiş değildir.

"Bu hadisler konusundaki tavrımız şudur: Bu hadislerden sahih olanlara ve Selef'in, zahiri üzere kabul ve ikrar edilmesi konusunda ittifak ettiklerine inanırız. İsnadında tartışma bulunan veya ulemanın gerek kabulünde ve gerekse tevilinde ihtilaf ettiği rivayetlere gelince, bu türlü rivayetlerin takririyle iştigal etmeyiz. Aksine bu türlü rivayetleri, konuyla ilgili rivayetler cümlesinden olarak nakil ve durumunu beyan etmekle yetiniriz..."[102]

Ondan önce de bu rivayetin zayıf olduğunu söyleyen ulema olmuştur. Mesela el-Beyhakî bunlardandır.[103]

Dolayısıyla bu rivayetin zayıf olduğu –İbn Teymiyye[104] ve İbnu'l-Kayyım[105] aksini savunmuş olsa da– açıktır.

---

101 el-Azîmâbâdî, *Avnu'l-Ma'bûd*, XIII, 17.

102 ez-Zehebî, *el-Uluvv*, I, 415-6.

103 Bkz. *el-Esmâ ve's-Sıfât*, 418-9.

104 İbn Teymiyye, *Beyânu Telbîsi'l-Cehmiyye*, III, 254 vd.

105 İbnu'l-Kayyım, *Tehzîbu Süneni Ebî Dâvud* (el-Münzirî'nin *Muhtasar*'ı ve el-Hattâbî'nin *Me'âlim*'i ile birlikte), VII, 94 vd. Ayrıca bkz. *es-Seyfu's-Sakîl* ve *Tekmile*'si, 124.

ez-Zehebî'nin ve ondan önce el-Beyhakî'nin, "Etîtu'l-Arş" rivayetlerinin sıhhatiyle ilgili olumsuz değerlendirmelerini vermiştim. M. Nâsıruddîn el-Albânî'nin de bu rivayetleri taz'if ettiği bilinen bir husus.[106]

Buna rağmen günümüzde bazı kesimlerin, –İbn Teymiyye ve İbnu'l-Kayyım'ın aksi doğrultudaki tutumu sebebiyle olsa gerek– bu rivayetin sıhhatini ispatlamak için özel bir hassasiyet gösterdiğini görüyoruz.

"Nasslarda geldiği gibi inanırız; ta'tile de gitmeyiz, tevil de etmeyiz" sloganına sarılarak bu türlü rivayetleri sahih naklin ve selim aklın süzgecinden geçirmeden, olduğu gibi alıp itikat haline getirmenin yeterli dirayete sahip olmayanlar bakımından ne türlü sonuçlara yol açtığını görmek için Osman b. Sa'îd ed-Dârimî'nin *Nakdu'd-Dârimî*'sine bakmak yeterli.

ed-Dârimî, muarızlarının eş-Şa'bî'den, "Allah Teala (varlığıyla) Arş'ı doldurmuştur. Öyle ki Arş'ın, devenin inlemesi gibi inlemesi vardır" dediğini nakledip şöyle tevil ettiklerini söyler: "Arş Allah Teala'nın nimet ve lütuflarıyla öylesine dolmuştur ki bundan dolayı inler. Yoksa onun inlemesi, üzerine bir cismin yüklenmesinden dolayı değildir. Allah Teala göklere, yere ve dağlara "emanet"i yüklemiş, onlarsa onu yüklenmeye yanaşmamıştır. (Oysa) "emanet" cisim değildir..."

ed-Dârimî, eş-Şa'bî'nin sözünün muhaliflerince bu şekilde tevil edilmesine itiraz sadedinde şunları söyler: "Bu muarıza şöyle denir: (...) Sana göre Arş'ın üzerinde olan, Allah'ın nimet ve lütuflarıdır. (...) Eğer senin iddiana göre üzerinde Allah'ın nimetlerinden, lütuflarından ve emrinden başka bir şey yoksa Arş nimet ve lütuflardan dolayı ne diye inlesin? Yoksa o nimet ve lütuflar sana göre taş, kaya ve demir torbaları mıdır da Arş onlardan dolayı inlemektedir?"[107]

ed-Dârimî'nin, Arş'ın üzerinde cisimlere mahsus özelliklere sahip bir varlık bulunduğu, Arş'ın da onun ağırlığını taşımada zorlandığı için inlediği düşüncesini taşıdığı açıkça görülüyor. Zira Arş'ın; taş, kaya, demir gibi cisimlerin ağırlığı gibi bir ağırlık sebebiyle inlediğini söylemenin başka bir anlamı yoktur. Peki, bu, Allah Teâla'ya cisimlere mahsus özellikler atfetmekten başka nedir?

---

[106] Bkz. *Silsiletu'l-Ahâdîsi'd-Da'îfe*, VI, 140, VIII, 207; *Zılâlu'l-Cenne*, I, 308-9; *Da'îfu Süneni Ebî Dâvud*, 387.

[107] Bkz. *Reddu'l-İmâm ed-Dârimî Osmân b. Sa'îd alâ Bişr el-Merîsî el-Anîd*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye bsm., 182; Mektebetu'r-Rüşd bsm., II, 801.

Bu tutumun sadece ed-Dârimî'ye mahsus olmadığını, "nassları zahiri üzere anlama" iddiasının bir adım ötesinde teşbih ve tecsime düşen pek çok âlimin varlığından biliyoruz.

Ebû Hureyre (r.a)'dan nakledildiğine göre bir keresinde Efendimiz (s.a.v) ashabıyla sohbet ederken gökyüzünde bir bulut belirdi. Efendimiz (s.a.v)'in, onun ne olduğunu sormasıyla aralarında şöyle bir konuşma cereyan etti:

- "Bunun ne olduğunu biliyor musunuz?"

- "Allah ve Resulü daha iyi bilir."

- "Bu "anân" (bulut) dır. (Bu bulutlar) yeryüzünün sulayıcılarıdır. Allah Tebareke ve Teâla onu, kendisine şükretmeyen ve dua (ibadet) etmeyen bir kavm(in bulunduğu yer)e (bile) sevk ediyor. Üstünüzde ne olduğunu biliyor musunuz?"

- "Allah ve Resulü daha iyi bilir."

- "O "rakî'"dır.[108] Korunmuş bir tavan ve tutulmuş (serbest kalması engellenmiş) bir dalgadır. Sizinle onun arasının ne kadar(lık bir mesafe) olduğunu biliyor musunuz?"

- "Allah ve Resulü daha iyi bilir."

- "Sizinle onun arası 500 yıldır. Onun üstünde ne olduğunu biliyor musunuz?"

- "Allah ve Resulü daha iyi bilir."

- "Onun üstünde iki sema (katı) vardır ki, araları 500 yıllık mesafedir. (Efendimiz burada 7 kat sema zikretti ve her birinin arasındaki mesafenin, dünya ile dünya seması arasındaki kadar olduğunu söyledi. Sonra konuşma yine şu minval üzere devam etti:) Onun üstünde ne olduğunu biliyor musunuz?"

- "Allah ve Resulü daha iyi bilir."

- "Onun üstünde Arş vardır; onunla (yedinci) sema arasında, iki sema arasındaki kadar mesafe vardır. Altınızda ne olduğunu biliyor musunuz?"

---

[108] Dünya seması veya sema katlarının her biri.

- "Allah ve Resulü daha iyi bilir."

- "Arz (yeryüzü). Onun altında ne olduğunu biliyor musunuz?"

- "Allah ve Resulü daha iyi bilir."

- "Onun altında başka bir arz vardır, aralarındaki mesafe 500 yıldır. (Efendimiz burada da 7 arz zikretti ve her bir arz katının diğeriyle arasındaki mesafenin 500 yıl olduğunu söyledi; sonra şöyle devam etti:) Muhammed'in canını elinde bulundurana yemin ederim ki, şayet siz (imkân bulup da) birisini iple en aşağı yer tabakasına sarkıtacak olsaydınız, mutlaka Allah'ın üstüne inerdi. Sonra Efendimiz şu ayeti okudu: "O el-Evvel'dir, el-Âhir'dir, ez-Zâhir'dir, el-Bâtın'dır; O her şeyi hakkıyla bilendir."[109]

İmam et-Tirmizî bu rivayeti naklettikten sonra şöyle der: "Eyyûb, Yunus b. Ubeyd ve Ali b. Zeyd (gibi Hadis imamları, bu rivayeti Ebû Hureyre (r.a)'dan nakleden) el-Hasen (el-Basrî)'in Ebû Hureyre'den hadis işitmediğini söylemişlerdir.

"Bazı ilim ehli bu hadisi tefsir etmiş ve şöyle demişlerdir: "Sarkıtılan o kişi, Allah'ın, her mekânda bulunan ilminin, kudretinin ve hükümranlığının üstüne iner. O, (kendisini) Kitabı'nda vasfettiği gibi, Arş'ının üstündedir."[110]

İmam et-Tirmizî'nin bu sözleri bu rivayet konusunda dikkatimizi iki noktaya çekiyor:

1. Rivayet zayıftır. Zira el-Hasenu'l-Basrî, Ebû Hureyre (r.a)'dan hadis işitmemiştir. Dolayısıyla bu rivayeti o, Ebû Hureyre (r.a)'den bir başkasının nakli olarak almıştır. O vasıtanın kim olduğu ve durumu bilinmediği sürece bu rivayete güvenilemez.

2. Bir kısım ilim ehli bu rivayeti tevil etmiştir. Demek ki bu rivayet her hal-u kârda zahiri üzere alınır demek isabetli değildir.

Bir noktaya da biz dikkat çekmiş olalım: Her ne kadar İmam et-Tirmizî, ilim ehlinin bu tevilini zikretmekle altı çizilmesi gereken bir hassasiyet örneği sergilemiş ise de, Allah Teala'nın "Arş'ının üzerinde" olduğu tesbiti ve hele de bunun "Kur'an'da zikredildiği" yanılgısı karşısında sessiz kalmış olması manidardır.

---

[109] 57/el-Hadîd, 3.

[110] et-Tirmizî, "Tefsir", Tefsiru Sure 57 (el-Hadîd).

Malumdur ki Kur'an'da zikredilen, Allah Teala'nın "Arş'ın üstünde olduğu" değil, "Arş'a istiva ettiği"dir. Bu ise O'nun zatıyla Arş'ın üstünde olmasını gerektirmez!

Bir taraftan Allah Teala'nın mahlukata benzemekten münezzeh olduğunu söylerken, diğer taraftan bu ümmetin ulemasının, "Allah Teala Âdem'i Rahman'ın suretinde yaratmıştır" denilmesinde bir beis görmediğini, hatta bu türlü şeyler söylemenin cevazı üzerinde ittifak ettiğini ileri süren İbn Teymiyye'nin bu tutumuna "tecsim" demeyeceksek tecsim nedir?

Başlıkta zikri geçen iki hadisin durumunu gördükten sonra okuyucu sorusunda yer alan diğer hususlara geçebiliriz. Soruda şöyle diyordu:

"(...) Zayıf hadis nedir. Yani zayıf hadis deniliyorsa kesinlikle art niyetli insanların uydurduğu rivayet mi demek oluyor, eğer böyle olmuyorsa senedinde kopukluk da olsa böyle bir hadisi o zaman ki insanlar dillendiriyorsa bunda bir geçerlilik payı olamaz mı?..."

Zayıf hadisi, "senedindeki veya metnindeki bir kusur sebebiyle sıhhat seviyesine ulaşamamış hadis" olarak tarif edebiliriz. Usul-i Hadis alimleri zayıf hadisin 40 küsur çeşidi bulunduğunu söylemiş ve "uydurma hadis"i de bunlar arasında zikretmiştir. Bu demektir ki "zayıf olduğu söylenen her hadis uydurmadır" demek doğru değildir. Zayıf olduğu halde zaafı çok şiddetli olmayan ve bazı dış unsurlarla takviye edildiği zaman "hasen" mertebesine çıkan hadisler çoktur. Ancak burada bir noktaya dikkat etmek gerekir: Eğer hadisin zaafı, metninin Kur'an'a, sahih hadislere, selim akla... aykırılığından kaynaklanıyorsa, bu tarz bir zaafın dış unsurlarla takviye edilmesi ve bu suretle "hasen" mertebesine çıkması söz konusu olmaz. Dış unsurlarla takviye edilebilme durumu, ravilerinden birinde veya birkaçında bulunan kusurlar sebebiyle "zayıf" olarak nitelendirilmiş hadisler için söz konusu olabilir. Tabii söz konusu dış unsurların da aynı zaafları/kusurları taşımaması gerekir.

Kendisindeki birtakım kusurlar sebebiyle rivayet ettiği hadis zayıf olarak nitelendirilen ravilerin tamamının art niyetli olduğunu söylemek doğru değildir. Ancak hadis naklinde "iyi niyet"in de kesinlikle yeterli olmadığını bilmek gerekir. Ravi son derece iyi niyetli olabilir, ama dinlediği hadisi yanlış anlamış, dolayısıyla yanlış aktarmış olabilir. Yahut kendisi sağlamdır da, hadisi aldığı kişide veya aktardığı kişide kusur vardır...

Bunlar ve benzeri durumlar sebebiyle Hadis imamları ravilerde hem "adalet" (güvenilirlik ve istikamet), hem de "zabt" (dinlediğini iyi bellemek, unutmamak, karıştırmamak...) bakımından birtakım özellikler aramışlardır ki, Cerh-Ta'dil kitapları bu maksatla kaleme alınmış, orijinal bir kritik sisteminin ürünleridir.

Öte yandan herhangi bir hadisin insanlar tarafından yaygın olarak bilinmesi ve dilden dile aktarılması tek başına o hadisin sahih olduğunu ifade etmez. Halk arasında yaygın olarak tedavülde bulunduğu halde Hadis imamlarının "aslı yoktur/uydurmadır" dediği nice rivayetler vardır! Hadis literatürü içinde sadece bu türlü hadisleri zikreden ve durumlarını ortaya koyan müstakil eserler vardır. es-Sehâvî'nin *el-Makâsıdu'l-Hasene*'si ile el-Aclûnî'nin *Keşfu'l-Hafâ*'sı ilk akla gelen örneklerdir.

Dolayısıyla herhangi bir rivayetin itimada şayan olarak kabul edilebilmesi için münhasıran Hadis ilimlerinin otoritesi olan âlimlerin değerlendirmelerine bakmak gerekir...

Soruda yer alan bir diğer nokta da şuydu:

"(...) Ayrıca ben âlim değilim, bazı âlimlerimizin Allah'a mekân isnad etmesine bir anlam veremiyorum. Böyle bir şey olduğuna göre demek ki hadislerde net bir şekilde Allahu Teâla'nın mekândan münezzeh olduğu belirtilmiyor mu? Eğer Allahu Teâla'nın mekândan münezzeh olduğunu belirten bir hadis varsa bu benim için bir mucize olacak (çünkü aklen bunun aksine inanamıyorum). Fakat bu konudaki şüphemi giderebilmek için araştırdığım hiç bir yerde böyle net bir ifade bulamadım. Beni tatmin edebilecek bir açıklama yaparsanız memnun olurum. Bazıları, Allah'ın mekândan münezzeh olduğunu ifade eden net ifade mevcut değil diyorlar. Fakat âlimlerin anlayabileceği, buna işaret eden deliller var deniliyor. Bana bu delilleri açıklayabilir misiniz?"

Allah Teâla'nın mekândan ve zamandan münezzeh olduğu hakikatinin Kur'an'dan, Sünnet'ten ve ma'kulattan delilleri vardır. Bu deliller Allah Teâla'nın muhdes varlıklara ve cisimlere mahsus özelliklerden münezzeh olduğunu hiçbir şüpheye mahal bırakmayacak şekilde göstermektedir.

Bütün mahlûkatı olduğu gibi, mekânı da yaratan Allah Teâla'dır. O, yarattığı diğer varlıklara muhtaç olmadığı gibi, mekâna da muhtaç değildir. Eğer, "Allah Teâla,

ihtiyacı bulunmaksızın bir mekâna hulul etmiş, mesela Arş'a (üzerine yerleşip mekân tutmak anlamında) istiva etmiştir demenin ne sakıncası olabilir?" diye sorulacak olursa şöyle deriz: Bir mekânda yer tutmak cisimlere mahsus bir özelliktir. Dolayısıyla her ne ki bir mekânda bulunmaktadır; o kaçınılmaz olarak cisimdir.

Eğer "Mekânı yaratmadan önce O'nun zatını mekânla bağlantılı düşünemediğimiz halde, Arş'a istiva ettiğini haber verdikten sonra O'nun Arş'ın üzerinde olduğunu (mekân tutmak anlamında) söyleyebiliriz" denirse bu, O'nun, Arş'ı yarattıktan sonra cisimlere mahsus bir özelliğe büründüğünü –haşa– söylemek anlamına gelir. Bu ise kemal halinden nakıs hale intikal demektir ki, Allah Teâla hakkında böyle bir şey tasavvur olunamaz.

Kur'an'da, "Secde et ve yaklaş"[111] buyurulur. Yani kul secde ederek Allah Teâla'ya yaklaşacaktır. Keza Efendimiz (s.a.v) de, "Kulun Allah'a en yakın olduğu durum secde durumudur"[112] buyurmuştur. Eğer Allah Teâla'nın belli bir yönde, mesela "yukarı" tarafta olduğunu söylemek doğru olsaydı, bu nasslar muvacehesinde –haşa– O'nun aşağı cihette olduğunun söylenmesi icap ederdi! Çünkü kul, Allah Teâla'ya ancak yüzünü en aşağı seviye olan yer seviyesine indirdiğinde yaklaşabilmektedir!

Öte yandan bir kısım Kur'an ayetlerinin zahirinden hareketle Allah Teala'nın "semada" olduğunu söyleyenler, neden başka bir kısım ayetlerin zahirini görmezden gelmektedir?

Mesela Hz. İbrahim (a.s), "Ben Rabbime gidiyorum"[113] diyerek Filistin toprağına gitmişti. Allah Teâla'nın orada olduğunu mu söylememiz gerekiyor? Keza Hz. Musa (a.s)'a dağın sağ yanından[114] ve vadinin sağ yanındaki bir ağaçtan[115] seslenen Allah Teâla'nın oraları mekân tuttuğunu mu söylemeliyiz?

Bunları söylemek ne kadar abes ise, Allah Teala'nın zatıyla semada olduğunu veya Arş'ın üzerini mekân tuttuğunu söylemek de o kadar abestir.

---

111 96/el-Alak, 19.

112 Müslim, "Salât", 215.

113 37/es-Sâffât, 99.

114 19/Meryem, 52.

115 28/el-Kasas, 30.

Allah Teala'ya mekân tayin edenler, "kâinatın/âlemin" nerede olduğu sorusuna da cevap vermelidirler. Evet, "âlem nerededir?" Alemin yaratıcısına mekân tayin etme cür'etini gösterdiği halde, O'nun yarattığı aleme mekân tayin etmekte acze düşen akıl nasıl bir akıldır?..

İmam Ebû Hanîfe'nin, "Din'de fıkıh ahkâmda fıkıhtan daha üstündür/önemlidir" mealindeki sözünü iyi anlamak zorundayız. Bu söz bize, itikadî sahada derinlemesine teemmül ve iyi kavrayış anlamında bir "tefakkuh" faaliyeti yapılması gerektiğini ihtar ediyor. Öyle olmasaydı, itikada taalluk eden ayet ve hadisleri zahiri üzere anlar, öyle iman eder ve "Din'de fıkıh" faaliyetine hiçbir şekilde ihtiyaç duymazdık değil mi?

Arş'ın Nev'î Kıdemi Hakkında

Soru:

"İmam Ebû Hanîfe'nin de dile getirdiği "Allah Teâla bu mekânları yaratmadan önce neredeydi?" sorusuna İbn Teymiyye'nin bulduğu cevap, "Arş'ın nev'î kıdemi"dir. Bu, şu demektir: Allah Teâla ezelden beri üzerine istiva ettiği Arşlar yaratmaktadır. Yenisini yarattığında bir öncekini yok etmektedir ve bu, ezelden beri böyle devam edegelmektedir."[116]

Değerli hocam yukarıda geçen paragraftaki "Arş'ın nev'î kıdemi " görüşü İbn-i Teymiyye'nin görüşü müdür? Veyahut da başka bir âlimin ona izafe ettiği bir görüş müdür? Yoksa sizin İbn Teymiyye'nin genel bakış açısından çıkarttığınız bir kanaatiniz midir? Mümkünse kaynağını verebilir misiniz?

Cevap:

Bu, İbn Teymiyye'nin savunduğu bir görüştür. Başta *Arşu'r-Rahman* olmak üzere birçok eserinde bu görüşü dile getirir ve müdafaa eder.

İbn Teymiyye'nin, "nev'î kıdem"i (ya da "havâdis lâ evvele lehâ") savunduğu eserlerin cilt ve sayfa numaraları aşağıdaki gibidir:

---

[116] (Milli Gazete, 7, 10, 12 Ağustos 2004)

1. *Muvafakatu'Ma'kul*, I, 64, 142, 210, 245...; II, 74...

2. *Minhâcu's-Sünne*, I, 83, 109, 224.

3. *Nakdu Merâtibi'l-İcmâ'*, 168.

4. *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, XVIII, 239

5. *Şerhu Hadîsi'n-Nüzûl*, 161.

Hemen belirteyim ki, bu meseleyi zikrettiği yerler benim belirttiğim yerlerden ibaret değildir. Bu mesele, başka birçok meseleyle bağlantılıdır. Söz gelimi "istiva", "fevkıyyet", "nüzûl"... gibi meseleleri işlediği yerlerde de söz dönüp dolaşıp bu meseleye geliyor. Bu bakımdan İbn Teymiyye'nin bu konudaki görüşünün yukarıda zikrettiğim yerlere münhasır olduğunu düşünmek yanıltıcı olacaktır. Dolayısıyla bu mesele için onun *es-Safediyye* (özellikle baş tarafları), *Beyânu Telbîsi'l-Cehmiyye* (özellikle birinci cilt), *Mecmû'atu'r-Resâil ve'l-Mesâil* (birinci cilt) gibi eserlerine de bakılmalıdır.

Tevessül ve İstiğase Arasında Ne Fark Var?

Soru:

Siz Tahavi Akaidi okumalarınızda istiğasenin tevessülden ayrı bir başlık olduğunu anlatmıştınız. Biz de böyle anlatıyorduk çevremize, ama iki rivayet var cevap bulamıyorum:

1. Rivayet: Yemâme Savaşı'nda Müslümanların şiârı "Ey Muhammed!" sözleriydi.[117]

2. Rivayet: İbn Teymiyye, *el-Kelimü't-Tayyib* adlı kitabının 165. sayfasında diyor ki: "Aynı şekilde Abdullah İbn Ömer'in de ayağı uyuşmuştu. Birisi ona en çok sevdiğinin ismini anmasını söyledi. Abdullah ibni Ömer "Ya Muhammed!" diye nida etti ve ayağının uyuşukluğu hemen geçti."

---

[117] Kaynak: *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, VI, 324. (Ya Muhammed lafzı İbn Sünni rivayetinde يا محمداه "Ya Muhammedâh!" şeklinde geçiyor)

İlk sorum: Rivayette İbn Sünni "Ya muhammedâhu" diye almış. Bu lafız "Ey Muhammed (s.a.v) yardım et" anlamına mı gelmektedir? Yani isimden sonraki elif istiğase elifi midir?

İkinci sorum: İbn Ömer, haşa ve kella "Rasulullah (s.a.v) bana şifa verecek" diye düşünmez. Bu rivayetin sahih olduğunu gördüm. Tercümede de bir hata yok, orijinalinden inceledim. Bu rivayeti nasıl anlayacağız?

Cevap:

İstiğase'nin Tevessül'den ayrı bir başlık olması, mahiyetleri arasındaki farklılıktan dolayıdır. Tevessül'de herhangi bir peygamber, salih kimse veya amel... ile Allah Teâla'ya teveccüh, tazarru ve niyazda bulunmak bahis konusudur. Yani "Ya Rabbi, falan kulun/amel... vesilesiyle senden istiyorum" gibi...

İstiğase'de ise doğrudan doğruya Allah Teâla dışında bir varlığa yönelme vardır. Bu varlık bir peygamber olabilir, salih bir kimse olabilir. İşte bu "yönelme"nin mahiyeti ve nasıl olması gerektiği netleştirilmelidir ki, itikadî tehlikelere kapı aralanmasın. Efendimiz (s.a.v)'e vefatından sonra -tıpkı yanımızdaymış gibi- "Ya ResulAllah" gibi nida kalıplarıyla hitap edilir mi? Bunun cevazında şüphe yok! Biz zaten her namaz içinde Tahiyyat okurken "Esselâmu aleyke eyyühe'n-Nebiyyu (Selam sana ey Nebi!" diyoruz. Bu "nida"dan başka nedir?

Selef tarafından Efendimiz (s.a.v)'e vefatından sonra bu şekilde nida edildiğine, hatta kabr-i saadetin başına gidip onun Cenab-ı Hak nezdindeki âlî makamına sığınma anlamına gelecek davranışlarda bulunulduğuna dair birçok nakil mevcuttur. Problem, Allah Teâla dışında yöneldiğimiz varlığın -ölü ya da diri fark etmez- Allah Teâla'dan bağımsız bir kudret sahibi olduğunun düşünülmesi/vehmedilmesi halinde ortaya çıkmaktadır. Böyle düşünülmediği sürece problem yoktur. Böyle düşünmeyen avam kesimini de hemen tekfir etmek yerine, irşad etmek, doğruya yönlendirmek gerekir.

İstiâze İle İlgili Hadisler

Soru:

Hocam, pazar sohbetlerinizin 2.sinde soru cevap bölümünde soru üzerine bir cevap verdiniz. Konu, malum olduğu üzere Allah Teâla'dan istenecek şeyleri başka-

larından istemek. Peki, İmam Müslim'in tahric ettiği, İmam Nevevî'nin Riyâzu's-Salihîn'e aldığı Ebû'l-Firas Rebi' b. Kaab el-Eslemi hadisinde, bu sahabe-i kiram Hz. Peygambere (s.a.v) hitaben ; "eselüke murâfakateke fil cenneti" diye buyuruyor. Bu ifadeyi ki -tercümesi malumdur- nasıl anlamalıyız. Çünkü cennet ve cennetteki komşuluk Allah Teâla'dan istenir. Eğer anladığımız gibi ise, yani itikad sahih olduktan sonra, bu nevi şeyleri de kullardan istemek sıkıntı değil midir?

Cevap:

Eğer hadisin sıhhatinden şüphe etmiyorsak (ki öyle olması gerekir), o sahabînin bu talebinin, Efendimiz (s.a.v)'in "dile/iste" buyurması üzerine vaki olduğuna dikkat etmemiz gerekir. Eğer Efendimiz (s.a.v)'in "dile/iste" buyurmasında bir işkâl görmüyorsak, bunu O'ndan dua yahut şefaat talebi olarak anlarsak problem kalmaz. Denebilir ki, "o sahabînin kendisinin bu talebini doğrudan Allah Teâla'ya arz etmesi daha uygun değil midir?" Buna cevap olararak şöyle denir: 3/en-Nisâ, 64 ayetindeki yönlendirme, O'nun duasının ehemmiyetini vurgulamaktadır. Şefaat bahsi ise zaten malum ve müsellemdir.

Soru:

Talha (r.a) anlatıyor: Birisi soyunmuş kızgın kumlar üzerinde dönüp duruyor "Ey murdar sabaha kadar geceyi boş geçirdin, senin elinden ne zaman kurtulacağım" diyordu. Rasulüllah (sallallahu aleyhi vesellem) oradan geçiyordu: "Niçin böyle yapıyorsun" diye buyurunca "Nefsim bana hâkim olmak istiyor." dedi. Rasulüllah aleyhisselam buyurdu ki: "Gök kapıları senin için açıldı Allah Teâlâ meleklere seninle övünüyor." Rasulüllah (sallallahu aleyhi vesellem) ashabına: "Gidin nasibinizi ondan alın." buyurdu. Hepsi gidip bize dua edin efendim dediler. Hepsine tek tek dua etti. Rasulüllah (sallallahu aleyhi vesellem), hepsine birden dua eyle diye buyurdu. Bunun üzerine; "Ya Rabbi onların azığını takva eyle ve hepsini doğru yolda bulundur." dedi. Rasulüllah (sallallahu aleyhi vesellem) de; "Ya Rabbi O'nu tesdit eyle", yani diline daha iyi dua ihsan et, deyince O sahabe "Ya Rabbi hepsinin yerini cennet eyle." dedi.

Bu hadisi İmam-i Gazzâlî'nin "Ey Nefsim" sohbetinde tespit ettik. Bu hadis tevessül inancını kanıtlayan delillerden biri olabilir. Selefiler bu konuda bilhassa tevessülü küfür görmede çok iddialılar. Bu hadisi nakledenleri biliyorsanız bilgilendirmenizi rica ediyoruz.

Cevap:

Bu rivayeti İbn Ebi'd-Dunya, *Muhasebetu'n-Nefs* isimli eserinde rivayet etmiştir.[118] Senedi munkatı veya mürseldir. Ravisi "Talha"nin kimliği bilinmemektedir. *İhya*'nın hadislerini tahric eden el-Iraki'nin tesbiti böyledir.[119] Esasen tevessüle itiraz edenler, başkasından dua istemeye karşı değiller. Bunun tevessül olmadığını söylemektedirler. Dolayısıyla bu rivayetin onlara karşı kullanılması yerinde olmayacaktır.

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Amellerimizi Görür mü?

Soru:

Cübbeli Ahmet Hoca "Amellerinizi Allah ve Resûlu görüyor" (9 / et-Tevbe, 105) ayetindeki ifadelerin bizim için de geçerli olduğunu söyledi. Bunu nasıl anlamalıyız?

Cevap:

Birçok rivayette amellerimizin Efendimiz (s.a.v)'e arz edildiği, hayırlıysa hamdettiği, şerliyse bizim için bağışlanma dilediği nakledilmiştir. Bu rivayetler el-Kurtubî, İbn Kesîr, İbn Hacer gibi ulema tarafından nakledilmiştir. Her ne kadar o ayetin bu hususa delaletinin tartışmalı olduğunu söyleyenler olmuşsa da -ki haklıdırlar-, işaret etiğim rivayetler bu ayetten bağımsız olarak da meseleye açıkça delalet etmektedir.

Vallâhu a'lem.

Amentü'ye İman

Soru:

Maide 73. Ayet-i Kerime'de: "Andolsun ki, "Allah üçün, üçüncüsüdür (üç ilâh'tan biridir)." diyenler kâfir olmuşlardır. Ve tek bir ilâhdan başka bir ilâh yoktur. Ve eğer

---

[118] *Muhâsebetu'n-Nefs*, 60.

[119] *İhya*, IV, 394

bu söyledikleri sözlerden vazgeçmezlerse, onlardan (bu sözlerinde ısrar edip) kâfir olanlara, mutlaka "elîm azap" dokunacaktır." buyruluyor. Bu ayet-i kerimeye bakarak bir zat "Hristiyanlardan kâfir olmayan var" diyor. Siz ne dersiniz bu konu hakkında?

Cevap:

Allah Teâla'ya (şirksiz olarak), peygamberlerin ve kitapların tamamına, meleklere ve ahiret gününe inanmayan (isterse bunların tekini inkâr etsin) kâfirdir.

Cehenneme Atmak Allah'ın Merhametiyle Bağdaşır mı?

Soru:

Hocam bir arkadaşım bana şöyle bir soru sordu, kendi verdiğim cevabı da sonuna yazarak sizin düşüncelerinizi ve bu konuda doğru tavrın nasıl olması gerektiğini öğrenmek istiyorum.

Soru şöyle: "Madem Allah ezelî ilmi ile teklif sonucu kâfirin kâfir olacağını biliyordu, o zaman onu yaratmasaydı, sadece mü'min olacak olanları yaratsaydı da kâfirler cehennemde yanmasaydı. Bir insanı ateşe atmak merhametle bağdaşır mı?"

Ben de Bediüzzaman Hazretleri'nin şu mealdeki sözünü naklettim: "Ateşte de olsa ebedi bir hayat yaşamak yok edilmekten iyidir. Nefsi aldatmamak şartı ile insan yok olmaktansa ateşte yaşamayı tercih eder."

Sizce bu soruya karşı tavrımız ne olmalı?

Cevap:

Her şey zıddıyla kaimdir. Çirkinlik olmasa güzelliğin mahiyeti anlaşılmaz ve bilinmez. Kötülük olmasa iyiliğin anlamı olmaz. Kâfirin olmadığı bir dünyada mü'min nasıl imtihan edilecek? Kiminle cihad edip şehid ya da gazi olacak ve cenneti hak edecek? "İnsanları cehennemde yakmak adalet ya da merhametle bağdaşır mı?" tarzındaki soru anlamsızdır. Neyin adalet ve neyin zulüm olduğunu biz kendi süb-

jektif kıstaslarımızla mı belirleyeceğiz, yoksa O'nun koyduğu ölçülere göre mi? Şüphesiz O'nun koyduğu ölçülerdir aslolan. O neye adalet diyorsa adalet odur ve O neye zulüm diyorsa zulüm odur!

Biz varlığımızı O'na borçlu olduğumuz gibi, anlam dünyamızı ve değer ölçülerimizi de O'na borçluyuz. Dolayısıyla hakikat, O ne diyorsa odur! Adalet, O ne yapıyorsa odur!

Amentü'deki Hayır-Şer İfadelerinin Anlamı

Soru:

"M. İslamoğlu Hoca'nın *Kader Risalesi ve Şerhi*ni okuduktan sonra Amentü hakkında küçük bir araştırma yaptım, malûm M.İslâmoğlu şerrin Allah'a nispet edilemeyeceğini savunuyor[120] ve bu tartışma etrafında Cibril Hadisi'nde kadere iman bahsinin sonradan rivayete eklendiğini söylüyor. Zımnen söylediği ise Cibril Hadisi'nde ve Amentü'nün nakledildiği kaynaklarda şerrin Allah'a nispet edildiği. Ben işin aslının böyle olup olmadığını merak ettim. Çünkü Amentü'de geçen ifade şu idi "ve bil gaderi hayrihi ve şerrihi minallahi Teâla" kıt Arapçamla burada şerrin kadere nispet edildiğini gördüm, sonra, Mehmet Keskin'in Çağrı Yayınları'ndan çıkan *İslâm İlmihali*'nin 4. sayfasına baktım ifade şuydu "Kadere, hayır ve şerrin Allah'tan geldiğine iman ettim." Yani şerr Allah'a nispet ediliyordu, bu defa Nevevi'nin Müslim şerhindeki (Polen Yayınları) Cibril Hadisi'ne baktım, "bil gaderi hayrihi ve şerrihi" ifadesini gördüm, şöyle çevrilmişti, "hayrıyle şerriyle kadere iman etmendir". Burada da gördüm ki şerr kadere nispet ediliyor; Allah'a değil (başka rivayetlere bakmadım). Kaderin ise Allah'a ait olduğuna iman ediyoruz, dolayısıyla M. İslamoğlu şerr Kur'ân'da Allah'a isnat ve izafe edilmez derken (s. 194), örneğin "O'nun yarattığı her şeyin şerrinden" (Felak) buyurulurken aynı incelikle Cibril Hadisi'nde de şerrin kadere isnat, izafe, nispet edildiği söylenebilir, yaratılanın şerri, kaderin şerri, ikisi de sonuçta Rabbimize ait. M. İslâmoğlu'nun illüzyonunu anlamakta zorlandım doğrusu, sizin bu konu hakkındaki görüşlerinizi alabilir miyim?

---

[120] M. İslamoğlu, *Kader Risâlesi ve Şerhi,* s.200, Baskı 3.

Cevap:

Hayır ve şerrin kadere nisbet edilmesiyle Allah Teâla'ya nisbet edilmesi arasında bir fark yoktur. Netice aynı kapıya çıkar.

Kur'an'da şerrin Allah Teâla'ya nisbet edilmediği iddiası doğru değil. Mesela Enbiya, 35'te insanın hayır ve şerle imtihan edildiği bildirilmiştir. Eğer hayrın olduğu gibi şerrin de yaratıcısı Allah Teâla değilse insanları şerle imtihan etmesinin hiçbir anlamı/gerçekliği yoktur demek durumundayız!

Ecel Değişir mi?

Soru:

Saygı değer hocam, ecel hakkında kafamda netleşmeyen bir çelişki var. Şöyle ki; kitaplardan okuduğumuz bilgilere göre, ecel artmaz eksilmez. Maktul kendi eceli ile ölür. Ecel-i kaza ve ecel-i müsemma diye ayrı ayrı takdirler de yoktur.

Sadakalar, sıla-i rahim ve duâlar ömrü artırır. Bu artma ve eksilme de Ümmü'l-Kitab'da sabittir.

Öyleyse Ahmed bin Hanbel'in Tahâvî'de geçen şu sözü bir çelişki olmuyor mu: "İmam Ahmed (rh.a) kendisine, "ömrün uzun olsun" diye dua edilmesinden hoşlanmaz ve "Ömrün uzunluk-kısalığı (dua veya başka bir şeyle) değişmez" derdi.

Cevap:

Ecelin dua veya başka saiklerle değişip değişmeyeceği, ulema tarafından üzerinde hayli görüş beyan edilmiş bir meseledir. Ümm-ü Habîbe (r.anha) validemizin, "Allah'ım! Beni kocam Resulullah (s.a.v), babam Ebû Süfyân ve kardeşim Mu'âviye ile faidelendir (onlar sebebiyle ömrümü uzat, esenlik ver.)" şeklinde dua ettiğini işitince Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurmuştur: "Allah'tan, tayin edilmiş eceller, taksim edilmiş rızıklar ve sayılı olarak tesbit edilmiş günler hakkında talepte bulundun. Hiçbir şey vaktinden öne de alınamaz, geriye de bırakılamaz. (Böyle dua etmek

yerine) Allah'tan, seni kabir azabından veya cehennem azabından korumasını isteseydin daha hayırlı ve efdal olurdu."[121]

Ehl-i Sünnet, ölüm sebepleri farklı olsa da ecelin değişmeyeceğini söylemiştir. Yani katil tarafından öldürülen bir kimse hakkında, "öldürülmeseydi yaşayacaktı" demek doğru değildir. Öldürülen kimse eceliyle ölmüştür. Dolayısıyla ne katilin fiili kişinin ecelini öne alabilir, ne de doktorun müdahalesi eceli geciktirebilir.

Mu'tezile ise bunun aksini savunmuştur. Onlara göre maktul kişi katil tarafından öldürülmeseydi yaşamaya devam edecekti. Ancak bu durumda kişinin –biri katl fiiliyle normal vaktinden önce meydana gelen, diğeri ise katl fiili olmasa devam edecek olan hayatın normal bitiş zamanı olmak üzere– iki ecelinin olduğu gibi bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu ise batıldır. Zira Mu'tezile bu görüşü benimsemekle şöyle demiş olmaktadır: Eğer katl fiili olmasaydı maktul daha fazla yaşayacak ve normal eceliyle ölecekti. (Buradaki "ecel", Allah Teâla'nın takdir ettiği eceldir.) Ancak araya katl fiili girdiği için kişi, normal vaktinden daha erken bir zamanda gelen ecelle ölmüş olmaktadır. (Buradaki "ecel" de katil tarafından tayin edilen ecel olmaktadır.) Bu durumda Allah Teâla'nın, katil tarafından tayin edilen eceli bilmediği, onun için maktule daha geç bir ecel tayin ettiği ve dahi Allah Teâla'nın ilmi ve takdiri dışında bir durumun meydana geldiği gibi bir sonuç ortaya çıkmaktadır...

Burada akla şöyle bir soru gelebilir: Eğer ecelin değişmesi söz konusu değilse, kişiye "ömrün uzun olsun" diye dua etmenin ne anlamı vardır? Yine bu durumda Efendimiz (s.a.v)'in, sadaka veya sıla-i rahim gibi "birr" kapsamına giren amellerin ömrü uzattığını beyan buyurmasını nasıl anlamak gerekir?

Bu sorunun cevabını şu şekilde vermek mümkündür: "Birr" kapsamına giren fiiller, kişinin aslında kısa olan ömrünü uzatıyor değildir. Yani bu filleri işlememesi halinde –diyelim ki– 50 yıl yaşaması takdir edilmiş olan bir kimse, bu filleri işlediği için bu süre 70 yıla uzatılmaktadır diye düşünmek doğru değildir. Bu kimse 70 yıl yaşayacaksa 70 yıl birr kapsamına giren fiiller işlemek suretiyle yaşayacaktır. Onun o fiilleri işleyeceğini bilen Allah Teâla, ömrünü de uzun takdir etmiştir. Birr fiiller işlemeyeceğini bildiği kimsenin ömrünü de ondan daha kısa olarak takdir etmiştir.

---

[121] Müslim, Kader, 32; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, I, 390.

Buradan şöyle bir sonuç çıkarmak doğru değildir: Uzun bir ömür yaşayan herkes "birr" kapsamına giren fiiller işlediği için uzun yaşamakta, diğerleri ise bu tarz fiiller işlemediği için ömrü kısa olmaktadır. Zira buradaki sebeb-müsebbeb ilişkisi mutlak olarak ömrün kısa veya uzun olmasını tayin eden bir ilişki değildir. Bir başka ifadeyle, pek çok kimsenin ömrü uzun olarak takdir edilmiştir. Bunlar arasında "birr" işleyenler de vardır. Diğerlerinin ömrünün uzun olmasının ise –her birinin kendine mahsus olmak üzere– başka sebepleri vardır. Kısa ömürlüler için de aynı durum söz konusudur. Yani ömrü kısa olan herkes "birr" fiiller işlemediği için ömrü kısa olarak takdir edilmiş değildir. Bunlar arasında gerçekten "birr" fiilleri terk ettiği için ömrü kısa olanlar bulunduğu gibi, başka sebeplerle böyle bir takdirin konusu olanlar da vardır.

Bu bağlamda bir diğer soru da duanın fonksiyonu hakkında akla gelir: Eğer ömür, ecel ve rızık değişmiyorsa niçin dua ediyoruz?

Eş'arilik ve Cebriyye

Soru:

Üniversitede Eş'arîlerin kader anlayışı konuşuldu ve hocamız Eş'arî anlayışının sanki teorik olarak Cebriye'den ayrıldığını ama pratikte Cebriyeci/Determinist olduğunu açıkladı. Yani insanın kuvvesini/istita'asını/kudresini sonuçta Allah'ın yarattığını söyledi. Hatta insanın bu anlayışa göre 'robot gibi mi?' olduğu sorusuna 'evet' gibi bir cevap verdi. Tabii ki kader konusundaki görüşleri (Hasan el-Basrî, Cehm b. Safvan, Ebû Hanîfe, Dırar b. Amr, İbrahim an-Nazzam, Eş'arî vs.) metinlerle detaylı izah etti. Bu konuda bana *Eş'arî El-İbane, el-Luma, Risâle fî İstihsân, Risâletü'l-İmân* gibi eserlerinden bunun öyle olmadığını gösteren nakiller/yorumlar yollayabilir misiniz? Bu konuda Eş'arî'nin *'Cebrî Mutavassıt'* diye anıldığını ve başka kelam âlimleri tarafından da cebriyeci anlayışa yakın olduğunun söylendiğini tabii ki biliyoruz. Ama İmam Eş'arî'nin vurgulamak istediği Allah'ın kudreti ve ondan bağımsız hiçbir şeyin olmadığı meselesi değil midir? Her an Allah'ın müdâhil olduğu ve "sizi de yaptıklarınızı da yarattım"[122] ayetini bu bağlamda hatırlamak gerek değil mi? Sonuç olarak meseleye siz nasıl bakıyorsunuz? Hocamız, Eş'arî'de (*el-Luma'dan* alıntı ya-

[122] "Hâlbuki sizi de, yaptıklarınızı da Allah yaratmıştır." Saffat/96.

parak) istitâat ve fiili Allah 'aynı anda' yaratıyor. İstitaati yaratmadan kesb mümkün değil ama istitaat Allah tarafından fiille aynı anda yaratılıyor dedi. İmam Eş'arî (rh.a), onun için insanı "muhdis" ya da "fa'il" olarak değil "kâsib" olarak tanımlıyor.

Cevap:

İbn Fûrek'in naklettiğine göre[123] İmam el-Eş'arî (rh.a) insandaki "kesb" kabiliyetinin, aynı anda iki kudretin "hakiki anlamda" tesiriyle var olduğunu söylemektedir: Allah Teâla'nın kadim kudreti ve insanın muhdes kudreti. Bu durumda onun kadim kudret cihetinden vukuu "halk/yaratma", mahdes kudret cihetinden vukuu ise iktisab olmaktadır.

Bu durumda tek makdura (takdir edilene/fiile) iki kâdir tasavvur edilmiş olmuyor mu? Evet, oluyor ve İmam da bunu kabul ediyor ve şöyle açıklıyor: Bunlardan biri "halk/yaratma", diğeri ise "iktisab"dır.

Bunu, "bir fiile iki fail" gibi düşünmek isabetli değil. Zira "halk" ile "iktisab"ın mahiyetleri farklıdır ve ikisi de aynı anda failin fiili olarak ifade edilemez.

Kuldaki iktisab, kabiliyet ve gücünün Allah Teâla'nın yaratmasıyla var olması, kulun ihtiyar ve dilemesini ve dilediği şeyi iktisab etme kudretine sahip bulunmasını engelleyen bir husus değildir. İmam şöyle der:

"Arazlar iki kısımdır: İktisab edilmesi sahih olanlar ve iktisab edilmesi sahih olmayanlar. İktisab edilmesi sahih olan arazlar, muhdes kudret sahibi olan insanın gücünün yettiği/kâdir olduğu arazlardır. (...) İnsan için makdur ve mükteseb olması (takdir ve iktisab edilmesi) sahih olan arazlar konusunda insanın ona yetecek kudretten hâli/mahrum bulunması sahih değildir. Fiil işlemeyi terk veya fiil işlemekten aciz olması durumu bunun istisnasıdır. Târikin (araz üzerinde tesir hâsıl edecek fiil işlemeye kâdir olan ve fakat bu fiili işlemeyi bilinçli/iradî olarak terk eden insanın) bu durumu makuldür/akılla anlaşılabilir. Bu terk durumunun izahı şudur: O fiili işlemeye kâdir olan kimse fiili işlememede muhtardır (ihtiyar/tercih sahibidir); bu durumunu değiştirmeyi (fiili işlemeyi) murad edecek olsa, buna kâdir olur. Aciz kişinin durumu da aynı şekilde makuldür. Aciz olan kimse bu durumunu kendi nefsinde hisseder. Hatta kendisinin aciz olduğu durumu kadir olduğu durumdan tefrik eder (her iki durumdayken nasıl farklı bir hal içinde olduğunu hisseder/bilir)..."

---

[123] *Mücerredu'l-Makâlât*, 93 vd.

Bu konuda benim, Modern İslâm Düşüncesinin Tenkidi isimli çalışmamın 2. cildinde de bir miktar malumat var. Oraya da bakabilirsiniz.[124]

Kaza ve Kader Allah (c.c)'ın Sıfatı mı?

Soru:

Fıkh-ı Ekber'de 'kaza ile kader Allah (c.c.)'ın sıfatlarıdır' ifadesi geçiyor. Diğer eserlerde buna benzer bir ifadeye rastlamadım. Bu ifadeden anlamamız gereken nedir?

Cevap:

Yaratmak, rızık vermek, öldürmek... vb. fiillerin "fiilî sifatlar" olduğu görüşü hem Ehl-i Sünnet, hem de Mu'tezile tarafından kabul edilmiştir. Matûrîdiler bu sıfatların da zati sıfatlar gibi kadim olduğunu söylerken Eş'ariler, bu sıfatların hâdis olduğu görüşünü benimsemiştir. Zati sıfatlar, zıddı Allah Teâla için tasavvur olunamayacak sıfatlardır. Kelam, irade, kudret... gibi. Bunların zıtları acziyet ve noksanlık ifade ettiği için Allah Teâla'ya izafeleri caiz değildir. Fiili sıfatlar ise zıddı böyle bir noksanlık ifade etmeyen sıfatlardır. Yaratmak Allah Teâla'ya izafe edildiği gibi, "yaratmamak" da edilebilir. Rızık vermek ve rızık vermemek, öldürmek ve öldürmemek... de böyledir. Fiili sıfatların "tekvin"e irca edilmesi ise, bu sıfatın anlamının genişliğinden ve diğer fiilî sıfatların bir anlamda ona bağlı oluşundandır. Yani yaratma (tekvin) olmasaydı rızık verme, öldürme, diriltme... gibi fiiller de söz konusu olmayacaktı.

Kaza, bir şeyin olmasına hükmetmek, kader ise şekil, miktar ve vasıf tayin/takdir etmektir. Dolayısıyla bu anlamda kaza ve kaderin Allah Teâla'nin iki sıfatı olduğunu söylemekte herhangi bir garabet yoktur.

---

[124] *Modern İslam Düşüncesinin Tenkidi*, (RıhleKitap Yayınları) II, 246-256.

Kaderin Değişmesi Mümkün müdür?

Soru:

"Allah istediğini siler, istediğini bırakır" (Rad 39) ayeti kaderin değişeceğine işaret midir?

Cevap:

"Silen" de "sabit kılan" da O olduğu için kaderin değişeceğini söylemek doğru değil. Zira "kaderin değişmesi" meselesi, merkezinde "bizim fiillerimiz"in bulunduğu bir zeminde bahis konusu edilir. Yani "biz falanca fiili işlediğimizde falanca netice meydana geliyor. O fiili öyle değil de başka türlü işleseydik netice farklı olurdu" denir mesela. (Bu da bir "varsayım"dan başka birşey değil.) Yukarıdaki ayet ise merkezinde Cenab-ı Hakk'ın bulunduğu bir hakikati ifade eder. Biz O'nun neyi sildiğini ve neyi sabit kıldığını bilmediğimiz için falanca durum değişti mi, sabit mi kaldı, bilemeyiz. Zira biz başımıza gelecek olanı, başımıza geldikten sonra biliyoruz. Başımıza geldikten sonra ise "aslında şöyle miydi, böyle miydi" diye konuşmanın anlamı yok. Çünkü o olay başımıza zaten gelmiştir ve bizim için kader de başımıza gelenden ibarettir.

Kişinin Evleneceği Kişi Doğmadan Yazılı mıdır?

Soru:

Allah (c.c) kaderimize mutlaka evlenilecek bir kişiyi yazar mı? Yazarsa eğer, hayatı boyunca evlenmemiş ve böylece de ölmüş bir kişinin durumunu nasıl izah edeceğiz? Yahut "kaderinde evlenmek varsa yazılıdır, yoksa değildir" mi diyeceğiz? Bendeniz evlenmek istiyorum ve birkaç mecliste bu konu açıldığında insanın ana rahmine düştüğünde yazılan şeylerden birinin de kiminle evleneceği olduğunu söylediler. Ancak hayatı boyunca bekâr yaşamış ve böyle ölmüş kimselerin varlığı, bu iddianın ne kadar sağlıklı olduğu hususunda zihnimde soru işaretlerine sebep oldu.

Cevap:

İnsan anne karnındayken kiminle evleneceğinin yazıldığına dair herhangi bir şey bilmiyorum. Bildiğim şu: Eğer kişinin alnına evlenmek yazılmışsa, o yazıyı yazan Allah Teâla, o insanın kiminle evleneceğini bildiği için yazmıştır. Mesele bundan ibarettir.

Riya Şirk midir?

Soru:

Riya küçük şirktir hadisine göre riya yapan mürted midir?

Cevap:

"Küçük" olarak tavsif edilmesinden de anlaşılacağı gibi buradaki şirk insanı dinden çıkarıcı mahiyette değildir. Evet, riya çok tehlikelidir, amelleri yer bitirir; ama sahibini dinden çıkarıcı fiillerden değildir.

Allah'ın İsim ve Sıfatlarını Kendine İzafe Etmek

Soru:

Allah'ın isim ve sıfatları hususunda kafam çok karıştı. İnternette şu bilgilere ulaştım:

"İmam Malik (Hicrî: 93-179) diyor ki: 'Kim Yüce Allah'ın zatından bir şeyi vasf ederken, kendi vücudundan el, kulak, göz gibi bir şeye işaret ederse, işaret ettiği organ kesilir. Çünkü o, Allah'ı kendisine benzetmiştir.'" (Kâdı İyad es-Sebtî, eş-Şifa: 1053-1054 - Daru'l-Kutub'il-Arabi: 1404/1984)

Sonra Kütüb-i Sitte'de şu Hadis-i Şerif'i okudum ve kafam karıştı:

Hz. Ebû Hüreyre (r.a) anlatıyor: "Resulullah aleyhissalâtu vesselâm'ı şu âyetleri okurken işittim. (Meâlen): Hiç şüphesiz Allah size emânetleri ehline teslim etmenizi ve insanlar arasında hükmettiğiniz zaman adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel öğüt veriyor. Şüphesiz Allah işitir ve görür". (Nisa 58) Bu sırada Resülullah aleyhissalâtu vesselam'ın başparmağını kulağına, onu takib eden (şahâdet) parmağını da gözünün üzerine koyduğunu gördüm." (Ebû Dâvud, Sünnet 19, (4728)

Allah rızası için bana yardımcı olur musunuz? Ebû Davud'da geçen hadisi nasıl anlamamız gerekir? Eğer mümkünse acil cevap bekliyorum, mevzu akide olunca şüphe içinde kalmak istemiyorum.

Cevap:

Ebû Davud hadisinde Efendimiz (s.a.v)'in nakledilen hareketi, Allah Teâla'nın görmesi ve işitmesinin bizim görmemiz ve işitmemiz gibi olduğunu anlatmak için yapılmış değildir. Allah Teâla görmek ve işitmek için göz ve kulak gibi organlara muhtaç olmaktan münezzehtir. Esasen Allah Teâla'nın herhangi bir sıfatında ve fiilinde mahlûkata benzemesi söz konusu değildir. O'nun zatı diğer varlıkların zatından başka olduğu gibi, sıfat ve fiilleri de başka varlıklarınki gibi değildir. Kadı Iyad'ın naklettiği ifadeye dikkatle bakıldığında, "Allah Teâla'nın zatı"yla ilgili benzetmeden bahsettiği açıkça görülüyor. Ebû Davud hadisi ise Allah Teâla'nın "zatını" değil, "sıfatını" muhatapların idrakine canlı bir şekilde anlatmaya matuf olduğu anlaşılıyor. Yani "Allah Teâla bizim gözümüz gibi göze sahiptir ve onunla görür; bizim kulağımız gibi kulağa sahiptir, onunla işitir" gibi bir kasıt yok burada. "Görme" ve "işitme" sıfatlarının isbatı var.

"Kıdem" ile "Beka" Arasındaki Fark

Soru:

Rıhle'nin 15. sayısındaki yazınızda âlemin kıdemini savunan İbn Arabi ile İbn Teymiyye'nin görüşlerini tenkid ederken akaiddeki "evveli olanın sonu da vardır" ilkesiyle temellendiriyorsunuz ve buna binaen âlemin kadim olmasının muhal alacağı sonucuna varıyorsunuz. Bu istidlale şu şekilde itiraz gelmez mi: Bu mantığa göre Ehl-i Sünnet, cennet ve cehennemin ebedi olduğu görüşünde hatalıdır. Çünkü onlar da mahlûktur ve bu ilkeye göre fani olmaları gerekiyor. Oysa Ehl-i Sünnet ebedi olduğunu söylüyor. Buna verilecek olan "evveli olan bir şey Allah'ın dilemesiyle/özel iradesiyle ebedi olabilir" cevabı, âlemin kadim olmasındaki aynı işkale de cevap olur. Dolayısıyla âlemin kadimliğinin butlanı başka bir köklü delil üzerinden temellendirilmeli. Öte yandan özellikle Farabi ve İbn Sina'nın da kail olduğu o görüşün savunması yapılırken bazı kaynaklarda "bu meselenin *teaddüd-i kudemâ*ya götürdüğü için batıl olduğu" iddialarına da şöyle cevap veriliyor: Âlemin kadimliğine hükmederken burada kadimlik ile "evvelinin olmaması" kastediliyor (ki bu İbn Teymiyye'de "havadis la evvele leha" ile ifadesini bulmuş). Yoksa *teaddüd-i kudemâ* tabirindeki "varlığı kendinden olup başka şeye muhtaç olmayan" anlamı kastedilmiyor. Tıpkı sıfatların kadim oluşunun "evveli olmamak" anlamında oldu-

ğundan *teaddüd-i kudemâ*ya götürmediği, Mutezile'ye cevap olarak söylendiği gibi. Bu durumda da ya; sıfatların hükmünü âleme taşıyan haddi evsadın/vechişebehin/ortak noktanın butlanı ispatlanmalı ya da âlemdeki hükmün başkalığına dair köklü bir delil bulunamıyorsa "acaba idrak edemiyoruz diye butlanını ispat yerine husni mahmile haml mi edilmeli" diye bir daha düşünmeli mi acaba?

Cevap:

"Kıdem" ile "Beka" arasında mahlûkat bakımından fark vardır. Hiçbir varlık Allah Teâla'nın var etmesiyle "kıdem" vasfını kazanamaz. Çünkü kıdem, "varlığı kendinden ve zorunlu" olmayı gerektirir. Bu ise Cenab-ı Hak'tan başka hiçbir varlık için söz konusu değildir. Mademki masivaullah, münhasıran Allah Teâla'nın var etmesiyle var oldu. O halde hepsi mahlûktur ve hepsi hâdis/muhdestir. Bu şu anlama gelir: Herhangi bir varlık, varlığını başka bir varlığa borçluysa, o, zorunlu olarak hâdis/muhdestir. Evvelinde adem vardır, varlığının zamanda bir başlangıcı vardır. Ancak beka için böyle bir zorunluluk yoktur. Varlığı Yüce Allah'tan olan herhangi bir varlık, yine O'nun ebedî kılmasıyla pekâlâ ebedî olabilir.

Vallahu â'lem.

İmam Ebû Hanîfe'nin (rh.a) Müteşâbihat Konusunda Tavrı

Soru:

Hocam İmam Azam'a bağlıyız, hanefiyiz. İmam Azam Hazretleri el-Fıkhu'l-Ekber'inde Allah'ın eli için kudreti veya nimeti denilemez diyor. Böyle denirse sıfatlar inkâr edilmiş olur diyor.

Oysa yine itikatta bağlı olduğumuz İmam Mâturîdî ise el kelimesini Allah'ın nimeti/kudreti vs. gibi tevil ederek, İmam Azam'la çelişiyor. Biz nasıl inanmalıyız? İmam Mâturîdî niçin İmam Azama aykırı düşmüş?

Cevap:

İmam Ebû Hanîfe Selef'tendir ve Selef'in tutumu öyledir. Aslolan da odur. Ancak İmam el-Mâturîdî dönemine gelindiğinde ilmî seviye ve kavrayış kapasitesindeki gerileme sebebiyle "yedullah" dendiğinde insanların aklına hemen "insan eli" gelir olmuş. Tıpkı bugün bazı kesimlerin durumunda olduğu gibi. Oysa Selef "yedullah"

tabirinden bizim "el" dediğimiz organ gibi bir organ anlamıyordu. Bunun, Allah Teâla'nın şanına layık bir sıfat olduğunu düşünüyor ve biliyordu.

Bu sebeple İmam el-Mâturîdî, bu türlü haberî sıfatları, tenzih ayetlerinin gerekli kıldığı sınırları korumak için Arap dilinin sınırları içinde kalarak uygun şekillerde tevil etmiştir.

Allah (c.c)'ın -bilâ keyf- "El"i Var Demek Caiz mi?

Soru:

Allah'ın eli var bizim gibi değil, yüzü var bizim gibi değil demek caiz mi? Bu caiz-se o zaman "Allah arşa oturdu ama bizim oturmamız gibi değil" demek niçin caiz olmuyor, aradaki fark nedir?

Cevap:

Eğer nasslarda "oturdu" diye haber verilseydi, öyle derdik. Allah'ın eli, Allah'ın yüzü denildiğinde bir organ veya vücudun bir uzvu anlaşılmaz. Dolayısıyla "Allah'ın eli var, ama bizim elimiz gibi değildir" derken, Allah'ın "el" denilen bir uzvu vardır; ama o uzuv bizim elimiz gibi değildir, başka türlüdür" demiş olmuyoruz. Peki, ne demiş oluyoruz? Allah'ın "el" diye bir "sıfatı" vardır ("organı" değil!), ama mahiyeti bizce meçhuldür demiş oluyoruz.

Ancak iş "istiva"ya gelince, bu fiil yaratılmışlar hakkında kullanıldığında bunun, "bir mekânda" işlenmiş bir fiil olması söz konusudur. Ancak Allah Teâla için mekân ve zaman söz konusu değildir. Dolayısıyla "istiva" fiili Allah Teâla bakımından "bir mekânda işlenmiş" bir fiil olarak anlaşılamaz. Bu anlamda "oturdu" diyemeyiz. El, yüz gibi sıfatlar söz konusu olduğunda mahlûkata ait/mahsus şeylerin anlaşılmasını önlemek mümkündür; ama "oturdu" ve benzeri fiiller için böyle bir imkân yoktur. Zira zaman ve mekân söz konusu ise orada "havâdis" söz konusudur ve Allah Teâla havâdisin kendisine hulûlünden münezzehtir...

Cehm b. Safvan'ın Durumu

Soru:

"Allah zamandan ve mekândan münezzehtir" sözünün; ilk defa Cehm bin Safvân tarafından söylendiğini okudum, bu doğru mu? Kafam çok karışık Hocam, lütfen bana yardımcı olun. Bu mevzularla alâkalı okuyabileceğim hangi kitapları tavsiye

edersiniz. Ya da bu konuda bilgi edinebileceğim hangi makale veya yazılar var, bana gösterebilir misiniz?

Cevap:

Bu sözü ilk olarak Cehm b. Safvân'ın söylemiş olması tek başına bu sözün yanlış olduğunu göstermez. Durmuş bir saat bile günde iki kere doğru zamanı gösterir değil mi kardeşim? Evet, Cehm b. Savfân, pek çok konudaki sapkınlığına rağmen bu konuda doğruyu söylemiştir. Nitekim bu, aynı zamanda Ehl-i Sünnet imamlarının da söylediği bir sözdür. Çünkü hakikat budur. İmamımız İmam Ebû Hanîfe el-Vasıyye isimli eserinde şöyle der: "Allah arşı ve arşın dışındaki varlıkları onlara ihtiyaç duymaksızın korumaktadır. Eğer Allah oturmaya ve "mekân tutmaya" muhtaç idiyse, arşı yaratmadan önce nerede idi? Allah Teâla bu şekilde (bir mekânda bulunmakla) vasıflandırılmaktan yüce ve münezzehtir."

Bu, "Allah mekândan münezzehtir" demek değil midir? Yine İmam Ebû Hanîfe Hz.'leri, el-Fıkhu'l-Ebsat'ta şöyle der: "Mekân yok iken de Allah Teâla vardı. O, varlıkları yaratmadan önce de vardı. Mekân, yaratık ve şey olmadan O mevcut idi. O her şeyi yaratandır. "Bu ifadeler açık bir şekilde Allah Teâla'nın bir mekânda bulunmaktan münezzeh olduğunu anlatmıyor mu? İmamımızın ifadelerinde de geçtiği gibi mekân Allah Teâla'nın mahlûkudur. O'nun mahlûku olmak bakımından mekânla zaman arasında hiçbir fark yoktur. O nasıl ki diğer yarattıklarına ihtiyaç duymaktan münezzehtir; aynı şekilde "mekân" ve "zaman" dediğimiz mahlûklarına muhtaç olmaktan da münezzehtir. Mekân da zaman da O'nun kudreti ile var olmuştur. Müşeebbihe/Mücessime taifesinin aklı "zaman ve mekân üstülük"ü anlamaktan aciz olduğu için Allah Teâla'ya mahlûkatın özelliklerini atfediyorlar. Oysa Allah Teâla "hiçbir özelliğinde/vasfında" mahlûkat gibi değildir. Zamanın ve mekânın yaratıcısının zaman ve mekân tarafından kuşatıldığını söylemekten daha abes, daha mantıksız ve daha çirkin bir söz olabilir mi? "Yaratan, yaratmayan gibi olur mu? Hiç düşünmüyor musunuz?"[125]

Allah Teâla'nın zaman ve mekândan münezzeh olmadığını iddia edenlere basit bir soru soralım: Üzerinde konuştuğumuz bu "zaman" ve "mekân" nedir? Bize onları tarif edebilir misiniz?

---

[125] 16/en-Nahl, 17.

Peygamberler "Masum" mudur?

Soru:

"İslamîyette yer alan peygamberlerin günahsız oluşu anlayışı ile Fetih Suresi 2. ayette ifade buyurulan "Ta ki Allah, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlasın" ayetini nasıl değerlendirmeliyiz? Bu ayette kastedilen nedir kastedilen nedir acaba?

Cevap:

Peygamberlerin günahsızlığı inancı, "Amentü" diye icmal edilen 6 iman esasından "Peygamberlere iman"ın levazımatındandır. Peygamberlerin, Allah Teâla'dan aldıkları vahyi ve elçilik görevini hakkıyla yetine getirmiş olmaları, "ismet" sıfatını haiz olmalarına bağlıdır. Risalet görevinin lekesiz, şaibesiz ve eksiksiz yerine getirilebilmesi, bu görevi deruhte edecek kişinin günahtan, günahın kişinin kalbinde ve benliğinde oluşturduğu arıza ve noksanlıklardan beri oluşuna bağlıdır. Aksi durumda insanın, risalet görevine kendi heva ve kusurlarını karıştırması söz konusu olacaktır ki, böyle kişinin Allah Teâla'dan aldığı emanetin gereğini hakkıyla yerine getirdiği konusunda hiçbir güvence verilemez.

Fahruddîn er-Râzî, peygamberlerin masumluğu konusunda şu noktalara dikkatimizi çeker:

1. Ümmet-i Muhammed, peygamberlerin küfür ve bid'at işlemekten masum (korunmuş) olduğu üzerinde icma etmiştir. Sadece Hariciler'in Fudayliyye kolu bunun istisnasıdır. Onlar peygamberlerin küfür işleyebileceğini söylemiştir. Bu görüşün temeli, onların, günahın küfür olduğu görüşüne dayanır. Onlara göre peygamberlerden günah sadır olabilir. Her günah küfür olduğuna göre, bu hüküm, peygamberlerden küfrün sadır olabileceği –haşa– anlamına gelir.

2. Ümmet-i Muammed, peygamberlerin, ahkâm ve şeriatlerin tebliğinde amden veya sehven tahrif ve hıyanet yapmalarının söz konusu olmayacağı üzerinde icma etmiştir.

3. Yine bütün Ümmet, peygamberlerin, fetvada amden hata yapmasının söz konusu olmayacağı üzerinde ittifak etmiştir. Sehven hata yapabileceklerinin söylenip söylenemeyeceğinde ise ihtilaf vardır.

4. Çeşitli ahval ve fiillerinde büyük veya küçük günah işlemeleri konusunda ise şu şekilde ihtilaf edilmiştir:

A. Haşeviyye'ye göre peygamberlerin büyük veya küçük günah işleyebileceğini söylemek mümkündür.

B. Mu'tezile'nin ekseriyetine göre peyamberlerin büyük günah işlemesi söz konusu değildir. Küçük günaha gelince, insanların nefretini uyandırıcı mahiyette olmamak kaydıyla küçük günah işlemeleri söz konusu olabilir.

C. Mu'tezile'den Ebû Ali el-Cübbâî'ye göre peygamberlerden büyük veya küçük günah amden sadır olmaz. Ancak tevil ve hata yollu küçük günah sadır olabilir.

D. Mu'tezile'den en-Nezzâm'a göre tevil veya hata yoluyla bile olsa peygamberlerden büyük ve küçük günah sadır olmaz. Hata ve unutma yoluyla onlardan küçük günah sadır olabilir. Ancak hemen arkasından bu hata ve unutma sebebiyle kınanır, itab olunurlar. Çünkü onların ilimleri kemal noktasındadır; bu sebeple teyakkuzun da zirvesinde olmaları gerekir.

E. Şia'ya göre peygamberlerden sehven olsun amden olsun, hataen olsun tevil yoluyla olsun büyük veya küçük günah sadır olmaz. (Ancak onlara göre peygamberlerden takiyye yoluyla günah sadır olabilir.[126])

F. Ehl-i Sünnet'e göre ise peygamberler, amden büyük veya küçük günah işlemez. Bununla birlikte onlardan sehven birtakım kusurlar sadır olabilir.[127] Ancak o hal üzere devam etmeleri söz konusu değildir. Hemen vahiy tarafından uyarılır ve o hatadan dönerler. Hatta bu sebeple vahyin itabına/kınamasına da muhatap olurlar.[128]

Peygamberlerdeki ismet sıfatı, onların da imtihana muhatap olduğu gerçeğini ortadan kaldırmaz. İsmet sıfatı peygamberleri taate icbar etmediği gibi, günah işlemekten aciz de bırakmaz.

Bu izah temelinde sorunun cevabına gelecek olursak, şunu söylemek mümkündür: Efendimiz (s.a.v)'den "zelle" kabilinden sürçmeler sadır olmuştur. O (s.a.v)'in

---

[126] et-Teftâzânî, *Şerhu'l-Makâsıd*, V, 50.

[127] Fahruddîn er-Râzî, *Ismetu'l-Enbiyâ*, 39-40.

[128] Nuruddîn es-Sâbûnî, *el-Bidâye mine'l-Kifâye*, 95.

Bedir savaşının sonunda esir edilen müşrikleri, fidye karşılığında serbest bırakma kararı, Tebük savaşına katılmak istemeyenlere izin vermesi vb. durumların akabinde inen ayetlerde Efendimiz (s.a.v)'e hitaben itab/kınama ifadeleri bulunduğu malumdur.[129] Soruda zikredilen ayet ve benzerleri, O'ndan sadır olmuş ve olacak bu tarz bütün zellelerin/sürçmelerin bağışlandığını ifade buyurmaktadır.

Tekfir

Soru:

Bir kişi "Ben Müslümanım" dese ona gerçekten, kesinlikle "sen kâfirsin" denilmez mi? Kur'ân'ı veya Kur'ân'ın kat'î ayetlerini Müslümanım dediği halde inkâr etse, yine de kâfir denilmez mi? Mesela, "Ben Müslümanım, ama bana göre Kur'an İncil gibi değişmiştir" dese veya "ben Müslümanım, ama 5 vakit namaz bence uydurmadır" dese veya "Ben Müslümanım ama İsa Allah'ın oğludur" dese yine mi kâfir denilmez. Benim abim sizin Kelsterbach'daki sohbetinize katılmış ve sizi "Ben Müslümanım" diyen bir kişiye kesinlikle kâfir denilmez şeklinde anlamış.

Cevap:

Ağabeyin yanlış anlamış olmalı. Kesin delillerle sabit (kat'î) hususların inkârı küfürdür. Böyle bir inkâr içinde olan kimse kendisini istediği kadar Müslüman ilan etsin, o kimsenin küfründe şüphe yoktur.

Vesselam.

Tağut Ne Demektir?

Soru:

Tağut ne demek? Tağut kavramından hareket eden tekfirci gruplar ve siteler var. Tağut üzerinden tekfir etmek, tağutun mahkemesi, tağutun okulu, tağutun

[129] Bkz. 8/el-Enfâl, 67; 9/et-Tevbe 43.

partisi... Ben bu konuları anlamadım, tağut kavramı hakkında bana yardımcı olabilir misiniz?

Cevap:

Tağut genel bir kavramdır; Allah Teâla'ya ait bir sıfatı, yetkiyi, kudreti sahiplenme iddiasında bulunan her varlık tağuttur. Tağut bir kişi olabileceği gibi, bir grup ya da tüzel kişilik de olabilir. Tekfirci grupların bu kavramı yerli yersiz kullandığı doğrudur. Bu sebeple zaman zaman ifrata düştükleri de olur. Allah bizi de sizi de itidalden ve sırat-ı müstakimden ayırmasın. Âmin.

Allah (c.c)'ın Kanunlarına Karşı Kanun Koymak

Soru:

Hocam aşağıdaki bilgi doğru mu acaba? Doğru veya yanlış deseniz kifayet eder.

"Allah (c.c)'nun helal (serbest) kıldığı birşeyi haram, haram (yasak) kıldığı bir şeyi helal kılıcı kanun çıkaran kimse, müslüman olduğunu iddia etse bile yalnız Allah'a ait olan hüküm verme yetkisini kendisinde gördüğünden dolayı ilahlık iddia etmiş ve tağut olmuş olur. Bütün müslümanların böyle ilahlık iddia eden tağutları tekfir edip reddetmesi, onlardan ve onlara tabi olanlardan uzak durması gerekir. Her kim bunları ve onlara tabi olanları tekfir etmezse veya böyle kimselerin tekfir edilmeleri gerektiğine inanmazsa, Allah (c.c)'nun bir kimsenin müslüman olabilmesi için şart koştuğu tağutu reddetmeyi gerçekleştirmemiş ve dolayısıyla kâfir olmuş olur."

Seyfüddin el Muvahhid.

Cevap:

Allah Teâla'nın haram kıldığının helal, helal kıldığının haram olduğunu iddia etmek ve ilahi haram-helal hududunun geçerliliğini yitirdiğini söylemek küfürdür. Böyle yapanlarla onlara tabi olanı mutlak anlamda bir tutmaksa doğru değildir. Zira onlara tabi olanlar ancak haramı helal-helali haram kıldıkları için onlara tabi olursa ancak o zaman küfür söz konusu olur. Aksi durumda, mesela dünyevi bir maslahat için veya başka ve daha büyük bir mefsedetten kaçınmak için onlara destek olma

durumu varsa ve ihlal edilen helal-haram hudutlarında onlara "tabi olma" durumu yoksa bu küfür olmaz.

Demokrasi ve Laiklik

Soru:

Hocam cumhuriyet, demokrasi ve laikliğin İslama ters oluşunun sebepleri nelerdir? Bunlara sahip çıkmak zararlı mıdır?

Bir müslüman ben demokratım, demokrasiyi kabul ediyorum diyebilir mi? Demokratım diyen şirke düşer mi?

İslama yakın olan bir partiyi reyleriyle destekleyen müslümanlar, demokrasiye iman etmiş veya demokrasiyi kabul etmiş mi oluyorlar?

Cevap:

Mekke döneminde seçim yapılsaydı Ebû Cehil kazanırdı. İslam, hayatın hiçbir alanını, Allah Teâla'nın muradına aykırı görüş ve ideolojiilerin doldurabileceği şekilde boş bırakmamıştır.

Bu tür soruların tek kelimelik cevabı yoktur. Kahir ekseriyetini şuurlu müslümanların oluşturduğu bir ülkede –çoğunluğun idaresinin hâkimiyeti anlamında- demokrasi demek, çoğunluğu oluşturan Müslümanların iradesinin, dolayısıyla İslam'ın hâkimiyeti demektir. Bu anlamda demokrasi elbette şirk değildir. Tersi durumda da tersi söz konusudur. İkinci sorunuza gelince, memleketin İslamlaştırılmasında hizmet ve katkı amacıyla İslâm'a yakın partiyi desteklemek niye şuna veya buna hizmet olsun?

Soru:

"Hocam bugün aldığım bir e-mailde el-Buti hoca, katıldığı bir sempozyumda laikliğin İslam'ın çıkarına olduğunu ifade etmiş ve bunun demokrasinin de yararına olduğunu söylemiş.

"Hocam siz el-Buti hocanın bu sözlerini nasıl değerlendiriyorsunuz ve bu sözlerini Fikhus-Siyre'de açıkladığı siyasi duruşu ile (Peygamber'in (s.a.v) Kureyşlilerin tekliflerini red etmesi) bağdaştırabiliyor musunuz?"

Cevap:

Laiklik hakkında konuşurken, İslam'ın çıkarına mıdır, değil midir sorusu üzerinden yürümenin usul olarak çok sağlıklı olduğunu düşünmüyorum. Zira böyle yapıldığında meselenin aslını ıskalama ya da "usul"ü "esas" yerine koyma riskiyle karşı karşıya kalmak kaçınılmaz olacaktır.

Ramazan el-Bûtî hocanın, soruda sözü edilen sempozyumda laiklik hakkında ne dediğini bilmiyorum. Burada, konu hakkında ancak kendi kanaatimi zikredebilirim.

Efendimiz (s.a.v), Mekke döneminde, müşriklerin vaat ettiği her şeyi elinin tersiyle itmiş, hiçbir uzlaşma teklifine itibar etmemişti. Bu doğru.

Ama bir doğru daha var: Müşriklerin olmazsa olmaz bir şartı vardı: Efendimiz (s.a.v)'in davasından vaz geçmesi. İslam'ın temeli "tevhid" esasına dayanır; müşriklerin itirazları da esas bu noktayadır. Müşriklerin "Allah birdir deme!" teklifini Efendimiz (s.a.v)'in kale alması elbette söz konusu olamazdı.

Bu gerçeğin günümüze bir "ihtilaf" olarak yansıyan yanı şurası: Dünyevî ahkâma ilişkin hükümlerin henüz nazil olmadığı o süreçte –farz-ı muhal– müşrikler; ekonomik, siyasî, sosyal... düzenlerine dokunmaması karşılığında Efendimiz (s.a.v)'e, tevhid esaslı tebliğini icra edebileceği teklifinde bulunsalardı, Efendimiz (s.a.v)'in mukabelesi ne olurdu?

Bu sorunun cevabının "kabul ederdi" şeklinde verilmesinin yanlış olmayacağı görüşünde olanlar, yahut günümüzde başka alternatif olmadığını düşünenler, laiklik şemsiyesi altında tevhid ve iman hakikatlerinin tebliğ edilmesinde bir beis olmadığını söylüyor.

Bunu bir metot olarak doğru bulmayanlar ise işi doğrudan iman ve tevhid esaslarıyla irtibatlandırıp farklı noktalara varıyor.

Meselenin özü şu: Müslüman için hayatı, Allah Teala'nın rızası istikametinde yaşamak ve bunu sadece bireysel hayatında değil, imkân nisbetinde –"Allah'ın mül-

kü" olan– bütün yeryüzüne yaymak esastır. Bunu hangi ahvalde azamî ölçüde gerçekleştirebiliyorsa o ahval diğerlerine göre öncelik kazanacaktır.

Burada unutulmaması gereken, öncelikler sıralamasına riayettir. Tevhid ve imanî hakikatlerin muhafaza, neşir ve yüceltilmesi ön sırada gelir (Hukukullah). Hukuku'l-ibad ve hukuku'n-nefs de onları takip eder.

Önemli olan, Müslümanların, ezelî ve ebedî hakikatleri mümkün olduğunca fazla sayıda insana ulaştırma, mümkün olduğunca fazla sayıda insanı, hayatı bir bütün olarak kucaklayan İslam'ın diriltici soluğuyla buluşturma azminde ve cehdinde olmasıdır. Din'in sabitelerinin, Allah ve Resulü'nin çizdiği sınırların herhangi bir biçimde zedelenmemesine, örselenmemesine azami dikkati göstererek, Din'in bütünlüğünün muhafazasını gözeterek bu temel görevi yerine getirmek, meselenin olmazsa olmazını oluşturuyor. Geri kalan kısım ise nihaî noktada şartlar ve imkânlar göz önünde bulundurularak tesbit edilecek "metot"la ilgilidir.

Müslümanların, yukarıda ifade ettiğim hassas noktaya dikkat ve onu muhafaza etmek kaydıyla, değindiğim amaca ulaşmak için şu veya bu metodu benimsemesi çok fazla büyütülecek bir mesele değildir. Yeter ki metotta da Din'in kırmızı çizgileriyle çatışma teşkil eden hususlar bulunmasın...

Yeri gelmişken bir hususun daha altını çizelim: Bu mesele konuşulurken İslam'ın ideolojileştirilmesi handikabına düşmemeye dikkat etmek zorundayız. Sekülaritenin bizi dört bir yanımızdan kuşattığı bir dünyada, en önemli mesele "kimliğin muhafazası"dır. Özellikle son çeyrek asır içinde Müslümanlar, 61 kuşağı solcularının büyük kısmının yaşadığı durumla tanıştı. Onlar da özellikle gençlik dönemlerinde kendi ideolojilerini en ateşli biçimde savunurken, bunun mücadelesini verip bedelini öderken, "dünyevileşme" çarkının dişlileriyle tanışınca solculukları bir anda "muhafazakârlık karşıtlığı"na dönüştü. "Hayatın gerçekleri"yle (!) tanıştılar çünkü. Parayı, mevkii, etiketi ve konforu tattılar; "kapitalizmin nimetleri"nin yol açtığı dönüşüm neticesinde Che ile ilgileri, t-shirtlerle ve filmlerle sınırlı kaldı.

Şimdi Müslümanlar aynı encamı yaşıyor. Onlar da "hayatın gerçekleri"ni (!) gördüler. Bükemediği bileği öpmenin adı bu şimdi!

Niye böyle oldu dersiniz?

Bu sorunun tek cevabı var: Marksizm nasıl bir ideoloji idiyse ve soğuk savaşın bitmesiyle ideolojiler anlamlarını nasıl yitirdiyse, İslam'ı ideolojilere mahsus zihin kodları ve kalıplar esasında algılama yanlışına düşen Müslümanların da aynı akıbete düçar olması kaçınılmazdı. Şimdi "İslamî" çevrelerde sıklıkla tekrarlanan "mücahit-müşahit-mütahit (müteahhit)" tekerlemesi, dünyevileşen Müslümanların hikâyesini hayli çarpıcı biçimde özetliyor.

Herhangi bir ideoloji mensubunun bu çarka kolay biçimde kapılması şaşırtıcı değildir. Çünkü hiçbir ideolojinin "ahiret inancı" yoktur! Dünyanın, dört bir yanınızı kuşatarak bütün cazibesiyle kendisini dayattığı bir süreçte, sizi kıvamda tutacak ahiret inancınız yoksa ne kadar direnirseniz direnin, bir süre sonra kendinizi akıntıya bırakmanız adeta "kaçınılmaz son"dur.

Müslümanların dünyevileşme denen akıntıya bu kadar kolay kapılması neyin göstergesidir diye soracak olursanız, bana gör bunun tek cevabı var: İslam'ı ideolojileştirmenin sonucunda sekülerleşmek. Zira haddini aşan, dozu kaçırılan her şeyin, sonunda zıddına inkılap etmesi (dönüşmesi) kaçınılmazdır.

Burası, "ideoloji" ile "itikad"ın da ayrıştığı noktadır. Şartlar sizi zorluyorsa, ideolojinizi siyah-beyaz gençlik fotoğraflarına terk ediverirsiniz ve bunun kimseye bir zararı olmaz. Başkaları için hayatınızı feda edecek değilsiniz ya!

Ama "itikad" etmişseniz, yani ne pahasına olursa olsun benliğinizi imanın çözülmez bağıyla ilahî hakikate rapdetmişseniz yüzünüzdeki, "ideolojinin maskesi" değil, "imanın itmi'nan ve sekineti"dir... Ve bunun "sahtesi" olmaz!

Oy Kullanmaya Karşı Tavrımız Ne Olmalı?

Soru:

Kıymetli hocam, malumunuz zor bir çağda yaşıyoruz, haramların çok rahat işlendiği, fitnelerin her taraftan bizleri kuşattığı, türlü türlü İslam tasavvurlarının ortaya atıldığı bir çağ. Maalesef devlet olarak İslam'ı yaşayamıyor, laik devlet tarafından bizler için öngörülen bir din anlayışı içinde yaşıyoruz. Hakka tabi olmak isteyen, Efendimizin sünnetinden gitmeye gayret gösteren Müslümanlar için, elbette izlemesi gereken, tavır alması gereken bir siyasi duruşu olması ge-

rektiğini düşünüyorum. Ancak yanlış bir mecrada da suyun doğru yöne akmayacağı da malum. Böyle bir ortamda, yaşadığımız ülkede bir Müslümanın güncel politika veya partilerle arasındaki ilişki gerek oy verme olsun gerekse desteklemek veya hepten çizgi çizip tavır almak olsun, nasıl olmalıdır? Elbette ki oy verenin veya vermemenin de bir sorumluluğu var, maslahat açısından vermek mi daha makul vermeyip muhalif durmak mı? Veya ikisi arası bir yol tutmak mı? Benim ve benim gibi birçok kafası karışık ve hakkı arayan Müslümanın bu konudaki tavrı, duruşu, hareketi nasıl olmalı?

Cevap:

Yaşadığımız ortamın Allah Teâla'nın rızasına uygun hale getirilmesi, hakkın ve adaletin hâkimiyetinin temin edilmesi öncelikli görevlerimiz arasındadır. Bu görevi tek başımıza yapamıyorsak, gücümüzü, enerjimizi, birikimimizi bir araya getirerek "birlikte" yapmalıyız. Ülkemizde vaki cemaatleşme, gruplaşma hadisesi işte bu noktada kendisini gösteriyor. Bir araya gelerek İslam için, kendi sorumluluğumuzu yerine getirmiş olmak için bir şeyler yapma kararı insanları belli yerlerde gruplar halinde toplanmaya götürüyor. Bu gruplardan birisi eğitim yoluyla, diğeri nefis terbiyesi yoluyla, öteki siyasi çalışmalarla... Bu sorumluluğun bir veçhesini yüklenip götürmeye çalışıyor. Meseleye böyle bakıldığı zaman, bu topraklara Allah Teâla'nın muradı hâkim olsun diye siyasi çalışma yapan insanları itham etmenin doğru olmadığını söylemek durumundayız. Bu çalışmalara katılmayabiliriz; ama katılanları küfürle, şirkle vs. itham etmek doğru değil. Nitekim siyaset yoluyla bu ülkede İslam'a ve Müslümanlara "hiçbir şekilde" hizmet edilmediğini söyleyen insanlar meseleye önyargılı baktıkları için birtakım ayan-beyan hakikatlere gözlerini kapatanlardır. İslamî hassasiyeti, şüpheli gördüğü alanlara girmekten kendisini alıkoyacak derecede yüksek olanlar, siyasi çalışma yapanların çalışmalarına ihtiyaç duymaksızın daha doğrudan ve daha sonuç getirici hizmetler yapabiliyorsa, bunu yapsın. Bunu yaparken de başkalarına ilişmesin.

Ama bunu yapamıyorsa, hiç olmazsa bu gayret içinde olanları itham etmesin. Son söz olarak şunu söylüyorum: Bir kimse, siyasi çalışmaları oy vermek şeklinde de olsa desteklemekten uzak durmayı tercih edebilir. Bu onun kendi tercihidir, kimse bir şey diyemez. Ama bu tercihi ona, oy kullananları şu veya bu şekilde itham etme hakkını vermez.

Bir kimse "Ben Türkiye'de mevcut partilerin hiç birisinin samimiyetine inanmıyorum ve bu ülkeye bu partiler vasıtasıyla İslamî bir atmosferin hâkim olacağına inanmıyorum" gibi bir gerekçeyle oy vermekten imtina etse bir şey lazım gelmez. Kendisine illa oy vereceksin diye dayatma yapmak doğru değildir. Ancak şu veya bu mülahazayla mütedeyyin siyasetçilerden müteşekkil bir partiye oy verenlerin de şirk vesaire ile suçlanması kabul edilemez.

Birbirimizi tekfir etmekten şiddetle sakınmalıyız.

Dua edin, Allah'a emanet olun kardeşim.

Soru:

Benim size danışmak istediğim bir mesele var. Ama soracağım sorudaki samimiyetimi anlatabilmek için önce bana ait bir bilgiyi sizinle paylaşmak isterim. Ben alevi bir aileye mensubum, iki buçuk sene öncesine kadar ben de kendimi bu şekilde tanımlıyordum, fakat elhamdulillah Allah Teâla bana hidayet nasip etti. 2010 yılında örtündüm ve namaz kılmaya başladım. O günden beri de dinimi öğrenip öğrendiğimle amel etme derdindeyim. Fakat beni sıkıntıya sokan bazı meseleler var. Sizden bilgi almak istediğim konu da bunlardan biri. Şeyhu'l-İslam Mustafa Sabri Efendi'nin Hilafetin İlgasının Arka Planı adlı bir kitabı var malumunuz. Bu kitapta şöyle diyor : "Eğer ümmet böyle (lâik) bir hükümeti seçip hoşnutlukla kabullenirse, bana göre kesinlikle dinden çıkar. Bundan [dinden çıkıldığından] şüphe eden de dinden çıkar. Tevbe edip, dinî hüküm ve dinî yönetime dönmedikleri [dönmek gerektiğini kesin olarak kabul etmedikleri] sürece Müslüman sayılmazlar."

On yıllık yakın arkadaşım Mustafa Sabri Efendi'nin (rahimehullah) bu fetvasına tüm kalbiyle inandığını söylüyor ve bu sebeple yakın zaman önce aramızda bir tartışma geçti. Ben oy kullanmıyorum ama oy kullanan insanları tekfir de etmiyorum. (Bir Müslümana Müslüman değilsin demekten Allah'a sığınırım) Bunu bilen arkadaşım oy kullanmanın yanlışlığına inanmadığım gerekçesiyle benim Müslüman olup olmadığım konusunda bir şey söyleyemeyeceğini söyledi ve bu sebeple aramız açıldı. Bu yakın arkadaşım İmam Rabbani ve İmam Gazzâlî (rahimehumullah) hayranı ve aynı zamanda Saadet-i Ebediye okuyor.

Fuarda Kadir Mısıroğlu'nu da gördüm. O gün kitap yanımdaydı ilgili kısmı okuttum kendisine "Mustafa Sabri Efendi böyle bir cümle kurmuş olabilir, şartlar gereği

bir Müslüman daha iyisi şu an olmadığına göre Müslümanların olduğu bir partiye oy verebilir" dedi.

Sizi meşgul etme sebebim şu: Şeyhu'l İslam makamında bulunan bir insanın sözü Müslümanları ne kadar ve ne şekilde bağlar. Kitaptaki bu açıklamaya fetva denir mi bilemiyorum ama öyle bile olsa bu fetvayı nasıl okumalıyız? Bir insan bu fetvaya göre oy kullanan ama Ehl-i namaz birine sen Müslüman değilsin dediği zaman onun durumu ne olur?

Cevap:

Mustafa Sabri Efendi merhumun fetvasının tartışılabilecek bir yanı yok. Yani herhangi bir Müslüman, "Ben İslamî hükümleri değil, başka kanunları esas alarak ülkeyi yöneten bir hükümet istiyorum" derse o "başka kanunlar"ı Allah Teâla'nın hükümlerine tercih ettiği için -Allah korusun- dinden çıkar.

Ama böyle bir niyet yoksa, mesela "mevcut hükümetten daha iyisi, İslâm'a daha yakını olmadığı için veya islamîleşmeye hizmet edeceğine inandığım için bu hükümete oy veriyorum" gibi bir düşünceyle hareket ediyorsa dinden çıkmaz. Merhum Şeyhülislam'in kasdettigi, laik yönetimi İslamî hükümlere tercih durumudur.

Devlet Memuru Olurken Yapılan Yemin Kişiyi Dinden Çıkarır mı?

Soru:

Hocam, ben ve arkadaşlarım diyanet işleri başkanlığına imam olarak girmeyi düşünüyorduk ki bir mesele öğrendik. İmamlara ve 657'ye tabi tüm devlet memurlarına şu metin elini bayrağın üzerine koydurup koro halinde okutuluyor. Sonra imzalatılıp sicil dosyasına koyuluyormuş. Bu metni okuyup imzalamak dinden çıkarır mı? Tüm hayallerimiz yıkıldı bunu görünce.

"Türkiye Cumhuriyeti Anayasasına, Atatürk İnkılâp ve İlkelerine, Anayasada ifadesi bulunan Türk Milliyetciliğine sadakatla bağlı kalacağıma; Türkiye Cumhuriyeti kanunlarını Milletin hizmetinde olarak tarafsız ve eşitlik ilkelerine bağlı kalarak uygulayacağıma; Türk Milletinin millî, ahlâkî insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyip, koruyup, bunları geliştirmek için çalışacağıma; insan haklarına ve Anayasanın temel ilkelerine dayanan millî, demokratik, lâik bir hukuk devleti olan Tür-

kiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarımı bilerek, bunları davranış halinde göstereceğime namusum ve şerefim üzerine yemin ederim."

Cevap:

Böyle bir uygulama olup olmadığını bilmiyorum.

Olsa bile insanların iradesi dışında yaptırılan bir şeydir.

Bir de buradaki metin fıkhen "yemin" sayılmaz. Dolayısıyla kişiyi dinden çıkarması söz konusu değildir. Rahat olun, gidin başvurun ve görev alıp bu millete, bu dine hayırlı hizmetler yapın.

Mealcilerin Hadisi İnkârı ve Durumları

Soru:

Ayette de geçtiği üzere, Allah'ı seviyorsak Peygamber Efendimiz'e ittiba etmeliyiz ki o da bizi sevsin. Yani Allah'ı sevdiğimizi ispat etmenin yolu Rasûl'e tabi olmaktan geçiyor. Rasûl'e tabi olmayan bir insanın Allah'ı da aslında sevmediğini anlayabiliyoruz. Peki, Hocam Kur'ancı/mealcilerin durumu nedir? Biz Allah'ı da, Rasulünü de seviyoruz diyorlar. Kur'an'a şu veya bu şekilde tabi oluyorlar. Ama sünnete yaklaşımları malûm. Bu konuda aydınlatır mısınız beni?

Cevap:

Onlar işin içine kendilerince bir tevil katıyorlar. Yani "hadislere güvenmeyiz, çünkü hatalı, eksik, yanlış..." nakledilmiş olabilir" diyorlar. Bu tevil dolayısıyla onların doğrudan doğruya o ayete muhalefet ettiğini söyleyemiyoruz. Ama bunun onları "bid'at ehli" yaptığını da unutmamak gerekir. Bid'at da ucu küfre kadar varabilen son derece tehlikeli bir bataktır.

Allah (c.c)'a Sövmek

Soru:

Allah (c.c), dine, peygambere veya Kur'an'a bir anlık sinirle söven dinden çıkar mı?

Cevap:

Evet, çıkar. Hemen tevbe etmesi, evliyse nikâh tazelemesi gerekir.

Cehennem'in Sonu Var mıdır?

Soru:

Ben TV5 kanalında yayınlanan bir sohbetinizde Ehl-i Sünnet akaidine göre cehennem sonsuz ama bazı kişiler, mesala İbn Teymiyye ve yanılmıyorsam İbn-i Kayyım cehennemin sonunun olduğunu savunuyorlar demiş eser ve isim de vermiştiniz. Ben de sizi ve Ehl-i Sünnet âlimlerini takip etmeye çalışan bir müslüman olarak, çeşitli ortamlarda delillendirmek için hangi kitabında ve hangi konuda bunu söylediğini öğrenebilir miyim?

Cevap:

Bu konuda detaylı bir makale yazmıştım. İslamî Bilincin İhyası isimli kitabımda[130] o makale mevcut. Oradan bakabilirsiniz.

İbn Teymiyye'nin konuyla ilgili eserinin adı *er-Redd âlâ Men Kale bi Fenâi'l-Cenneti ve'n-Nâr*. İbnu'l-Kayyım da bu meseleyi *Hâdi'l-Ervâh*'ta ve daha birçok eserinde nakleder.

"Taaddüd-i Evâdim" Rivayeti

Soru:

Hocam, geçen kurban bayramı gecesi M. Ali Bulut'un bir televizyon programında Hz. Âdem (aleyhisselam) ve "insan" hakkında söylediği şeyler kafamı hayli karıştırmış durumda.

---

[130] *İslami Bilincin İhyası*, s. 71-87, RıhleKitap, İstanbul, 2013.

M. Ali Bulut; "İnsanın, Âdem olmasının idrak halinin verildiği an olmasından bahsetti... Âdem (aleyhisselam)'dan evvel yedi Âdem olduğunu iddia eden Bulut, bu Âdemlerin yarı insan yarı hayvan olduğunu öne sürdü. Ben de ona şu şekilde bir mail attım;

"Ağabey, kurban bayramı gecesi bir kanalda, insanın yaratılışı bağlamında söylediğiniz şeyler tam olarak evrimin savunduğu şeye tekabül ediyor. Bu ise insana taalluk eden (sizin söylediğiniz tekâmülün aksine yaratılış olgusuna ilişkin) naslarla apaçık bir tenakuz içerisinde. Ben mi yanlış anlıyorum?"

O ise şu şekilde mukâbele etti;

"Hayır, ben evrimi savunmuyorum. Evrim, yaradılışın maksatsız olduğunu insanın da tesadüfen ortaya çıktığını söyler. Ben diyorum ki kâinattan maksat insandı. Ama onun bu konvansiyonel haline gelmesi için üzerinden uzun bir süre geçti. Dehr suresinin ilk ayeti de bu hakikatten söz eder. Hz. Âdem de tek değil. Bu dünyanın bir kaç kere dolup boşaldığı birçok rivayetlerde var. İnsanın hakikati sabittir. Aklı vardır ve Rabbini bulmakla mükelleftir. Bunu hiç bir şey değiştiremez. Evet, yapı olarak insan ile hayvan arasında ancak binde üçlük bir fark ver ama bu farkın içinde idrak, akıl ve emaneti yüklenmiş olan ene de vardır. Dolayısıyla eğer insan Ademiyet idrakine varamamışsa hayvandır. Eğer Ademiyet idraki yani Rabbini bilmesi idrakine ermişse insan olur ve insan kalır."

Şimdi hocam bu; Hz. Allah'ın insanı elleriyle yaratması ve cennetten indirmesi vakıasıyla tenakuz halinde değil mi? Ben mi yanlış anlıyorum. Tasrih ve tashih edilmesi gereken yer neresidir?

Cevap:

Rivayet kültüründe "Taaddüd-i Evâdim" (birden fazla Âdem bulunduğunu anlatan rivayet anlamında) diye bilinen rivayete atıf yapmış. Bu, İbn Abbâs (r.a)'dan dan gelmiş bir rivayettir. Hadis âlimleri bu rivayetin güvenilir olmadığını açık bir şekilde belirtmiştir. Efendimiz (s.a.v)'den bu konuda nakledilmiş herhangi bir rivayet mevcut değildir. Sahabe'den de sadece İbn Abbâs (r.a)'dan dan gelmiştir; dediğim gibi o da güvenilir/sahih bulunmamıştır.

Böyle bir mesele üzerine kocaman bir tasavvur inşa edilebilir mi? İşin burası selim akıl sahiplerinin takdirine havaledir.

"Lâzım-ı Mezheb, Mezheb Değildir"

Soru:

Hocam mezhebin lazım-ı mezhep veya mezhep değil deniyor. Bu söz ne demek acaba? Hanefi, Şafii mezhebiyle ilgili olan bir şey mi bu?

Cevap:

Bir kimsenin bir konuda bir görüşü olur. O görüşü benimserken meselenin bütün veçhelerini düşünüp taşınarak, muhtemel bütün sorulara cevap vererek benimsememiştir. Sonra birisi çıkıp der ki: "Sen bu görüşü benimsedin, ama buradan yola çıkarsak şöyle bir neticeye varırız; bu netice senin tasdik etmeyeceğin bir neticedir. Dolayısıyla o görüşün yanlıştır/tutarsızdır/tartışmalıdır." Oysa o kişi, bu neticeyi kast ederek o görüşü benimsemiş değildir. Bu türlü durumlarda işletilen bir kaidedir bu.

12 İmam Hakkında Rivayet

Soru:

Kütüb-i Sitte hadis kitaplarında Peygamber Efendimiz'den rivayet olunan 'Benden sonra 12 halife gelecek ve hepsi Kureyş'ten olacak.' hadisi sahih midir? Bazı tefsirlerde ve hadis kitaplarında bu rivayetin İsrailiyattan olduğu söylenir. Yine aynı şekilde Şia ve diğer bid'at mezheplerin etkileri de anlatılır. Bu da, bu tür bir hadis midir? Şia bu hadisten 12 İmama işaret edildiği manasını çıkarıyor."

Cevap:

Önce mezkûr hadisin durumunu görelim: Efendimiz (s.a.v), hepsi de Kureyş kabilesinden olmak üzere kendisinden sonra 12 halife geleceğini haber vermiştir.[131] İmam Müslim'in, hadislerin metinlerindeki değişiklikleri zikretme âdeti doğrultusunda yer verdiği metinlere bakıldığında değişik lafızlarla nakledildiğini gördüğümüz bu rivayetin sıhhati konusunda herhangi bir şüphe yoktur. Bu söylediğimin

[131] el-Buhârî, "Ahkâm, 51; Müslim, "İmâre", 5-10; Ebû Dâvûd, "Mehdî"; et-Tirmizî, "Fiten", 45; Ahmed b. Hanbel, V, 90, 2...

özellikle –bütün varyantlarda müştereken yer alan– "Benden sonra 12 emir gelecektir" ve "hepsi de Kureyş'tendir" kısımları için hakikat olduğu açıktır.

Bu rivayetin hangi Hadis ve Tefsir kaynaklarında İsrailiyat'tan addedildiğini ve İsrailiyat iddiasının nasıl bir dayanağının bulunduğunu bilmiyorum. Ancak muhtevasına bakıldığında bu rivayetin İsrailiyat ile ilişkilendirilemeyeceği ortadadır.

Yine bu rivayette Şia etkisi aramak da tutarlı değildir. Zira rivayette Şia'nın temel tezlerine dayanak teşkil edebilecek herhangi bir nokta yoktur. Şia'nın "12 imam" inancı ile bu rivayet arasındaki tek ortak nokta "12" rakamıdır. Oysa rivayetteki 12 rakamı Kureyş kabilesine mensup olacak emirleri/halifeleri anlatırken, Şia'nın temel inanç umdelerinden birisini oluşturan "12 imam" telakkisinin emir/halife muhtevalı olmadığı aşikârdır.

Esasen Şia'nın tamamının "12 imam" inancını paylaşmadığı malumdur. Bu inanç Şii gruplar içinde sadece İsnaaşeriyye'ye aittir. Onlar imametin babadan oğula intikal etmek üzere sırasıyla Hz. Ali, Hz. Hasan, Hz. Hüseyin, Ali Zeynelabidîn, Muhammed el-Bâkır, Ca'fer es-Sâdık, Musa Kâzım, Ali er-Rıdâ, Muhammet et-Takî, Ali en-Nakî, Hasan el-Askerî ve Muhammed el-Mehdî'ye intikal ettiğini, Muhammed el-Mehdî'nin, küçük bir çocukken gaybete çekildiğini ve kıyamete yakın tekrar geri geleceğini söylerler. Mehdî-i muntazar odur.

Şii gruplardan Zeydiyye, Hz. Hasan'dan sonra sırasıyla oğlu Ali, torunu Zeyd ve onun oğlu Yahya'nın imametine inanır.

Keysaniyye, Hz. Hüseyin'den sonra Muhammed b. el-Hanefiyye'nin imam olduğunu söyler. Ondan sonra imametin kime geçtiği konusunda ise ihtilaf etmişlerdir. Bir kısmı, oğlu Abdullah'a, bir kısmı ise kardeşi Hz. Hüseyin (r.a)'ın oğlu Ali Zeynelabidin'e intikal ettiğini söylemiştir.

Farklı Şii grupların imamet konusundaki görüşleri bunlardan ibaret değildir. Ancak meselemiz bu olmadığı için burada detaya girmeyeceğim. Örnek olarak zikrettiklerim Şia'nın imamet inancı konusunda fikir verici mahiyettedir.

Ehl-i Sünnet'in Mehdi telakkisi

Yeri gelmişken Mehdi inancından da bir nebze bahsedelim: Yukarıda İsnaaşeriyye'nin, Muhammed el-Mehdî'nin mehdiliğine inandıklarını ve Mehdî-i muntazar

(beklenen Mehdi) olarak onu gördüklerini söylemiştim. Şia'nın hemen her bir alt grubunun "beklenen mehdi" olarak gördüğü şahıs farklıdır. Fırak ve Milel-Nihel kitaplarında Şia'dan bahsedilirken bu nokta detaylı olarak zikredilir.

Ehl-i Sünnet'in Mehdi telakkisi ile bunları birbirine karıştırmamak gerekir. Aradaki en önemli farklar şunlardır:

1. Şia, tarih içinde yaşayıp ölmüş –bir kısmının adı yukarıda zikredilen– şahısların kıyamete yakın rücu edeceğine (geri geleceğine) inanır. Her bir şii grubun "beklenen mehdi"si farklıdır. Ehl-i Sünnet'te ise böyle bir inanç yoktur. Ehl-i Sünnet Mehdi'ye herhangi bir olağanüstülük atfetmez. Biz onun, bu Ümmet'in yetiştirdiği üstün kabiliyetli liderlerden biri olacağına inanırız. O da her insan gibi normal bir ana-babadan doğup büyüyecek ve kader-i ilahinin sevkiyle tabii süreçler sonucunda işbaşına geçecektir.

2. Şia'da "Mehdi beklemek" temel bir inanç umdesidir. Hatta "takiyye" inancının bununla doğrudan ve sıkı bir ilişkisi vardır. Ehl-i Sünnet'te ise "Mehdi beklemek" diye bir inanç ve telakki yoktur. Bizde herhangi bir işimizi Mehdi'ye havale ederek, onun zuhurunu bekleme tavrı ne dün vardı, ne de yarın olacak.

3. Ehl-i Sünnet'in Mehdi inancı sahih hadislere dayanır. Ulemamızın belirttiği gibi bu hadisler manevî mütevatir seviyesindedir.

Hammûd b. Abdillah b. Hammûd et-Tüveycirî'nin el-İhticâc bi'l-Eser alâ Men Enkera'l-Mehdî el-Muntazar isimli eseri, Mehdi meselesini ciddi anlamda rivayet ve dirayet yönünden işleyen çalışmalardan olarak şayan-ı tavsiyedir.

Allah (c.c) Vaadinden Döner mi?

Soru:

"Vaadimden dönmem demek aynı zamanda vaidimden dönerim demektir..." sözü ne demek? Yani bu "kâfir olarak öleni cehenneme atacağım derim ama atmam" demek mi? Bu konuda kısa bir malumat vermenizi sizden rica edeceğim.

Cevap:

Cenab-ı Hakk'ın va'dinden dönmesi söz konusu değildir. Va'idinden (tehdidinden) döner mi, bu konuda ihtilaf olmuş. Bazıları Cenab-ı Hak tehdit eder, ama rahmeti gazabını geçtiği için tehdidini yerine getirmeyip, merhamet edebilir demişler. Şefaat edicilerin şefaati gibi etkenler de burada bahis konusudur. Ancak kimin hakkında bu durum geçerlidir, kimi kapsamına almaz, bunu Allah'tan başkası bilmez. Diğer bir kısım âlimlerse va'din de va'idin de hakikat ifade ettiğini ve Cenab-ı Hakk'ın, va'dinden olduğu gibi va'idinden de dönmesinin söz konusu olmayacağını söylemiştir.

Mustafa Sabri Efendi merhum, Musa Carullah Bigiyef'e reddiyesinde bu meseleyi gayet güzel işlemiştir. Oraya bakabilirsiniz.

İnanma İhtiyacı

Soru:

İnsan niçin inanma ihtiyacı duyar?

Cevap:

İnanmak "fıtrî"dir. Yani insanın tabiatında vardır. "Ben inanmıyorum" diyen kimse bile bir şeye inanır. Ateşin yakıcı, suyun akıcı olması gibi inanmak da insanın yaratılışında/mayasında mevcut bulunan bir duygu ve ihtiyaçtır.

Hz. İsa (a.s) Tüm İnsanlığa mı Gönderilmişti?

Soru:

"Hak Yahudilik", "Hak Hristiyanlık"?! başlıklı yazınızda,

"*Oysa biliyoruz ki Hz. Musa (a.s) İsrailoğulları'na Yahudiliği tebliğ etmedi. Keza Hz. İsa (a.s) da öncelikle Yahudilere ve sonra tüm insanlara "Hristiyan olun" demedi. Her iki peygamberin tebliğ ettiği din de İslam'dı.*" paragrafındaki tüm insanlara

kısmını nasıl anlamamız gerekir hocam? Hz. İsa (a.s) tüm insanlara mı peygamber olarak gönderilmiştir? Yani tüm insanlara, peygamber olarak sadece Peygamber Efendimiz (s.a.v) gönderilmiştir değil mi?

Cevap:

Dikkat ve hassasiyetiniz için teşekkür ederim. Allah razı olsun.

Hz. İsa (a.s)'ın tüm insanlara peyagamber olarak gönderilmediği bir vakıa. Alıntıladığınız cümledeki "tüm insanlar"dan kasıt "Yahudi olmayanlar"dır. Yani Hz. İsa (a.s) tebliğini İsrailoğullarıyla sınırlı tutmamıştır. O'nun, Hak Din'i sadece İsrailoğulları'na tebliğ etmek ve onlar dışında kalan insanlarla hiç bir şekilde ilgilenmemek/muhatap olmamak gibi bir tavrı olmamıştır. Kastedilen budur.

Peygamber (s.a.v) Hz. İsa'nın Şeriatına Uydu mu?

Soru:

Peygamber (s.a.v) bi'set'ten önce haniflik dinindendi. Hâlbuki kendisinden önce peygamber olan Hz. İsa'nın şeriatından olması gerekmez miydi?

Cevap:

Efendimiz (s.a.v) peygamber olarak gönderilmeden önce herhangi bir şeriatla amel etmiyordu. Çünkü ortada tahrif olmamış bir şeriat yoktu. Kendisine henüz vahiy de gelmediği için sahih bir şeriata muttali olma imkânı da yoktu.

Mesih'in Geleceğini İnkârın Hükmü Nedir?

Soru:

Malûm Mesih ve Mehdi (a.s) hakkındaki hadis-i şerifler mütevatir derecesindedir. Yine malûm ki mütevatir Hadis-i Şerif'i inkâr Ayet-i Kerime'yi inkâr gibidir. Yani küfürdür. Mütevatir icmayı inkâr da bid'attir. Şimdi Mesih'in geleceğini veya bedenen değil de şahs-ı manevi olarak geleceğini söylemenin fıkhî/kelâmî bakımdan hükmü nedir?

Cevap:

Sorunuzun son kısmı -yanlış anlamadıysam- Mesih'in geleceğini "inkârın" (ve tabii bedenen değil de şahs-ı manevi olarak geleceğini söylemenin) hükmü hakkında.

Mesih (a.s)'ın geleceğini inkâr iki gerekçeye istinat edebilir:

1. Bu konuyla ilgili hadislerin tamamen uydurma/güvenilmez olduğunun iddia edilmesi.

2. İlgili hadislerin -aslını inkâr etmemekle birlikte- haber-i vahid kategorisinde olduğu söylenmek suretiyle ilim ifade etmediğinin ileri sürülmesi. Bu maddelerden ilki tevatürün inkârı olduğundan, sahibinin küfründen korkulur. Zira Kelam ve Usul-i Fıkıh kitaplarında mütevatir hadisin inkârının kişiyi küfre götüreceği açıkça belirtilmiştir. İkinci maddeye gelince, tafsile muhtaçtır. Meseleye bu maddedeki gibi yaklaşanlara önce ilgili riayetlerin mütevatir olduğu isbat edilir ve tevatürün inkârının tehlikesi anlatılır. Ardından, haber-i vahidler arasında bile kesin ilim ifade edenler bulunduğu, ilim ehlinden naklen bildirilir. Buna rağmen inkârında diretirse, yine tekfir edilmez. Zira bu kişi meselenin aslını inkâr etmemekte, sadece delil hakkında şüphesi bulunmaktadır. Hz. İsa (a.s)'ın nüzulünü şahs-ı manevi olarak yorumlayanlara gelince, tekfir edilmezler. Ancak deliller ve delalet vecihleri konusunda aydınlatılmaları gerekir. Şahs-ı manevi meselesinin Bediüzzaman Said Nursi merhuma nisbetinin isabetli olmadığını da burada belirtmiş olalım. Zira Risale-i Nur'un pek çok yerinde -şahs-ı manevi meselesini de ikincil bir istinbat mevzuu olarak zikretmekle birlikte- bizzat nüzulü de açıkça müdafaa etmektedir.

Hz. İsa (a.s) Nereye Kaldırıldı?

Soru:

Kur'an-ı Kerim ayetlerinde Hz. İsa'nın semaya yükseltildiğine dair bir ibareye rastlayamadım. Binaenaleyh, semaya yükseltilme gibi bir ifade yer almazken "ileyye" ve "ileyhi" kelimelerinden "sema" anlamının nasıl çıkarılabileceğini de izah etmenizi rica ediyorum.

Cevap:

3/Âl-i İmrân, 55 ve 4/en-Nisâ, 158. ayetlerde geçen "ileyye" ve ileyhi" ifadeleri etrafında, Hz. İsa (a.s)'ın nereye kaldırıldığı konusunda önemli soru işaretleri ortaya atılmıştır. Allah Teâla'ya mekân tayin edenler, O'nun bir yönde ve bir mekânda bulunduğunu söyleyenler, işaret edilen ayetlerdeki "Seni kendime yükselteceğim" ve "Bilakis Allah onu kendisine yükseltti" ifadelerinden hareketle şunu söylüyorlar: Burada Allah Teâla Hz. İsa (a.s)'ı "kendisine" yükselteceğini/yükselttiğini beyan buyurmuştur. Bu da O'nun yüksek bir mekânda bulunmasını gerektirir. Yoksa Hz. İsa (a.s)'ın "bir yere yükseltilmesi"nin bir anlamı olmaz.

Burada hemen belirtelim ki, mezkûr ifadelerden hareketle Allah Teâla'ya mekân tayin edilmesi doğru değildir. Zira mesela Hz. İbrahim de ateşe atıldıktan sonra gerçekleşen o büyük mucizenin ardından kavminin tebliğe olumlu cevap vermemekte direnmesi üzerine ilahi emirle Şam tarafına (Filistin'deki "el-Halil"e) hicret etmişti. Kur'an onun bu hicretini "Ben Rabbime gidiyorum" ifadeleriyle dile getirdiğini beyan etmektedir.[132] Nasıl Hz. İbrahim (a.s)'in "Rabbime gidiyorum" demesinden "Allah Teâla'nın –haşa– bulunduğu bir mekâna gittiği" anlaşılmıyorsa, "Seni kendime yükselteceğim" ve "Bilakis Allah onu kendisine yükseltti" ifadelerinden de Allah Teâla'nın bir mekânda bulunduğu ve Hz. İsa (a.s)'ı oraya yükselttiği anlaşılmaz.

Geriye, Hz. İsa (a.s)'ın "kaldırıldığı" yerin neresi olduğu sorusunun cevabı kalmaktadır. Buna şu şekilde cevap verilebilir:

Burada ilgili ayetlerin tefsiri meyanında "sema/gök" kelimesinin kullanılması, insanların kudret ve inisiyatifinin yetişmediği bir mekânı ifade içindir. Hz. İsa (a.s), kendisine zarar vermek isteyen Yahudiler'in ve Romalılar'ın kötülüklerinden uzak tutulmak maksadıyla dünyadan alındığına göre, onların elinin uzanamayacağı bir yere intikal ettirilmiş olmalıdır. İnsanın sözü ancak yeryüzünde geçer. Gökler ise insan elinin uzanamadığı, tamamen kudret-i ilahiyyenin taht-ı tasarrufunda olan mekânlardır.

Biz insanlar, uzay boşluğunda yer küre dışındaki her tarafı "gök" olarak isimlendiririz. Buna göre Hz. İsa (a.s) dünyadan alındığında dünya dışı bir yere götürül-

[132] 37/es-Sâffât, 99.

müş/kaldırılmış olmalıdır ki, dünya dışında neresi olursa olsun bizim için "gök/sema"dır.

Öte yandan, ilgili ayetlerin, Hz. İsa (a.s)'ın manevi mekân ve makamının yükseltildiğini anlattığı, dolayısıyla O'nun ruh ve bedeniyle yeryüzünden gökyüzüne kaldırıldığını söylemenin doğru olmadığını iddia edenler bulunduğu da malumdur. Yukarıdaki izahat, aynı zamanda bu görüşü benimseyenler için de cevap mahiyetindedir.

Kur'an Mahlûk mudur?

Soru:

Eş'âri kitaplarında : "Kur'an Kerim mahlûk değildir. O Allah'ın (c.c) kelamıdır. Allah (c.c) ses ve harflere muhtaç değildir. Ama elimizde olan mushaf halinde, harfe ve sese muhtaç olan kelam-i lafzide Kur'an mahlûktur." şeklinde geçen bu ibareyi sarihan anlatabilir misiniz? Bizim akrabalardan bazıları Kur'an Kerim-i getirerek: "Bakın işte bu mahlûk" diye önümüze koyuyorlar.

Cevap:

Elimizdeki mushaf ve orada mevcut bulunan harfler, o harflerin mürekkebi vs. mahlûktur. Esasen o harfler bizi sözün kendisine götüren vasıtalardır. Biz onları her telaffuz edişimizde Allah Teâla'nın kelamının harflere dökülmüş halini sesle tekrar ederiz. İşte bu mahlûktur. Ama kelamın aslı mahlûk değildir. Bizim "Elif-Lâm-Mîm" deyişimiz harf ve ses vasıtasıyla telaffuzdur ve mahlûktur. Allah Teâla'nın kelamı olarak "Elif-Lâm-Mîm" ise mahlûk değildir. Yani biz mahlûk olmayan kelamı tekrar ederiz. Bizim tekrarımız mahlûktur; ama kelamın kendisi, aslı, mahlûk değildir.

"Tanrı" Kelimesini Kullanmak

Soru:

Bir Müslüman'ın zaman zaman Allah (c.c)'yu kastederek "Tanrı" kelimesini kullanmasının hükmü nedir?

Cevap:

Allah Teâla'nın "esma-i hüsna"sı vardır; Kur'an ve hadislerde açıklanmıştır. O "en güzel isimler" dururken O'nu niçin kendi uydurduğumuz isimlerle analım? Bir kimse bize, kendi seçip beğendiğimiz isim(ler) dışında başka birisinin ismiyle hitap etse hoşumuza gider mi? Bilindiği gibi "Tanrı" kelimesi batıl/sahte mabutlar için de kullanılır. Ama hiçbir sahte mabud "esma-i hüsna" ile anılmaz. Dolayısıyla Allah Teâla'dan "tanrı" diye bahsetmek caiz değildir.

Vallahu a'lem.

Zorunlu Bilgi Ne Demektir?

Soru:

Bir kitapta rastladığımız ve zihnimizi epeyce meşgul eden "zorunlu bilgi" kavramını Allah Teâla için düşünüldüğünde nasıl anlamalıyız?

Cevap:

Okuduğunuz metinde "zorunlu bilgi" kavramının Allah Teâla ile nasıl ilişkilendirildiğini yazsaydınız belki nokta atışı yapma imkânımız olurdu. Ancak yine de şunları söyleyebilirim:

"Zorunlu bilgi", kabulünde herhangi bir ispata gerek duyulmayan, bizde kendiliğinden tasdik oluşturan, aksi düşünülemeyen, yanlışlanması mümkün olmayan bilgidir. 10, 5'ten sayısal olarak fazladır; su, içine konulduğu kabın şeklini alır, normal şartlarda güneş ısıtır ve aydınlatır... gibi. His ve müşahede âleminde gördüğümüz ya da zihnimizle algıladığımız şeyler hakkındaki zorunlu bilgi böyledir.

Bu kavramın Allah Teâla söz konusu olduğunda neye tekabül edeceği meselesi birkaç noktada konuşulabilir:

1. Allah Teâla zorunlu olarak vardır. Zira bu âlemin varlığı O'na bağlıdır. Bu âlem bir var edici olmadan var olamayacağına göre (tesadüf saçmalığını bir kenara bırakıyorum) ve dahi âlem var olduğuna göre bir var edici de zorunlu olarak vardır.

2. O var edici zorunlu olarak "tek"dir. Zira birkaç var edicinin varlığı varsayıldığında, bunların hiçbirisinin varlığı, iradesi, kudreti... "mutlak" olmayacaktır. Bu noktalarda izafiliğe mahkûm bir varlık ilah olamaz.

3. Hiçbir varlık, kendine mahsus hususiyetlerinde Allah Teâla'ya denk/benzer değildir. O'nun dengi, eşi, misli, benzeri yoktur. Böyle olmak zorundadır. Zira yaratan, yaratmayan gibi olmaz.

Başlıklar halinde ve özetle zikredebileceğim hususlar böyle.

"Allah Azze ve Celle" Ne Demek?

Soru:

Okuduğum eserlerdeki Osmanlıca kelimelerin manâlarına baktığım -alanında en iyi olduğu bilinen- "Ferit Devellioğlu, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lugat"de "celle" bahsinde şöyle yazmaktadır: *"Celle (Arapça nida): "yüce ve azîz olun!" manasına bir duâ sözü. Celle ve alâ, celle şânuhû, celle celâlühû: "onun şânı, yüksekliği, büyüklüğü artsın" anlamına gelen Tanrı için kullanılan saygı sözleri."*

Sorum, Allah (c.c) hakkında buradaki "artsın" kelimesi küfür olmaz mı? Böyle bir şey caiz olur mu? Eğer bu ibare yanlış ise sanırım sözlükteki dini ıstılahların açıklamalarına temkin ile yaklaşmam gerekiyor.

Cevap:

Bu tarz ifadeler Allah Teâla hakkında kullanıldığında "dua ve temenni" değil, "ilan, ikrar ve ta'zim" ifade eder. Söz gelimi "tevhid", Allah Teâla'nın "tek" olduğunu, "tekbir", Allah Teâla'nın "en büyük" olduğunu ilan ve ikrar anlamına gelir. Kur'an-ı Kerim'de "Ve li tükebbiru'llâhe"[133] buyurulur. Yani "Allah'ı tekbir etmeniz, en büyük olduğunu ilan ve ikrar etmeniz için..." demektir.

Şu halde "Allah azze ve celle", "Allah Teâla"... gibi ifadeler, "Yüce Allah", "İzzet sahibi Yüce Allah"... şeklinde Türkçe'ye çevrilmelidir.

---

[133] 2/el-Bakara, 185.

Halku'l-Kur'ân Fitnesi ve Emeviler

Soru:

Sayın hocam, Kur'an mahlûk mudur değil midir tartışması az çok herkesin malumu. M. İslamoğlu hocanın sitesinde bu konuyla ilgili değişik bir yorum okudum. Herhangi bir yanlış aktarım olmaması için hocaya sorulmuş soruyu ve hocanın cevabını aynen aktarıyorum. Bu meselenin okuyacağınız cevaptaki gibi bir arka planı var mıdır gerçekten? Varsa bu arka planı nasıl tahkik edebiliriz? Aydınlatırsanız sevinirim.

Soru ve cevap şöyle:

"SORU: *Ben felsefeye giriş dersini anlatırken konu tasavvufa oradan da nasılsa 'Kur'an mahlûk mu değil mi' tartışmasına uzandı. Daha doğrusu bir öğrencim bu konuda bir şeyler görmüş ve hayretle "Hocam bu tartışmanın niye yapıldığını anlayamadım dedi." Ben de dilimin döndüğü kadar anlattım ama pek tatmin olmadığını gördüm yüz ifadelerinden. Bu konuda bir üniversite hocası için böyle bir soru sormamın uygun olmayacağını düşünmezseniz bu konuda bana hangi eserinizden istifade ederek cevap verebileceğimi yazmanızı isteyeceğim. Çünkü sizin bir eserinizde böyle bir yorum hatırlıyorum.*

CEVAP: *Kur'an'ın mahlûk olup olmadığı sorunu, aslında Allah'ın kelam sıfatının "zati" mi, "fiili" mi olduğu sorunuyla alakalı olarak çıktı. Peki, bunun arkasında ne var? Tahmin edeceğiniz gibi siyasi tavırlar var. Mutezile'nin Kur'an mahlûktur görüşünü savunmasıyla, Hasen el-Basri'nin katı kaderciliği/fatalizmi savunan Emevi halifesi Abdülmelik'e karşı "iradeyi" savunan Risale fi'l-Kader'i (Kader hakkında mektup) aynı kaygının eseriydi. Emeviler atalarının günahlarına bir kılıf bulmak için, Kur'an'ın ezelde yazıldığını, müşrik atalarının da bu senaryonun kötü rol oyuncuları olduğunu, sonuçta mazur sayılabileceklerini zımnen söylemeye çalışıyordu. Ayrıca bu yaklaşımla kendi zulümlerini de meşrulaştırmış oluyorlardı. Yezid'e "katil" diye bağıran Fatıma bt. Ali'ye Yezid'in cevabını hatırlayalım: "Onu Allah öldürdü". Vs... Vaktim olsa daha birçok örnek verirdim. Umarım meselenin telaffuz edilmeyen en derin kısmı anlaşılmıştır."*

Cevap:

Öncelikle soruların bu tarzda sorulmasını doğru bulmadığımı belirteyim. Soru, "Falan kimse şöyle diyor, siz ne diyorsunuz" tarzında sorulduğunda bir nevi "hoca çarpıştırma" havası oluşuyor. Burada "doğruyu bulma" amacı, yerini sanki başka bir şeye bırakıyor. Ya da en azından işin safiyeti bozuluyor. Okuyucu kardeşlerimden beklentim, kafalarına takılan bu tarz meseleleri, isim belirtmeden sormalarıdır. Sadece bana değil, başkalarına da sorarken bunu bir hassasiyet olarak yaşatmaları, hem farklı yanlış anlamalara mahal bırakmaz, hem de "bize yakışan" tavrın izhar ve idamesi anlamına gelir. Buna rağmen bu soruyu buraya taşımam, mesele net anlaşılsın içindir.

Maksada gelecek olursak, Kur'an'ın mahlûk olduğu görüşünün Müslümanlar arasına hangi yolla girdiği konusunda farklı görüşler vardır. Bir yaklaşıma göre bu görüş Tevrat'ın mahlûk olduğunu savunan yahudi asıllı Lebid b. el-A'sam kanalıyla Tâlût isimli yeğenine intikal etmiş, Tâlût bu konuda bir de kitap yazmıştır. Kur'an'ın mahlûk olduğu görüşü Tâlut'tan ilham alan Beyân b. Sem'ân'a intikal etmiş ondan sonra da el-Ca'd b. Dirhem, Cehm b. Safvân ve Bişr b. Ğiyâs el-Merîsî tarafından savunulmuştur.[134]

Bir diğer yaklaşıma göre bu inanç, Müslümanlara, Hz. İsa (a.s)'ın –haşa– "üçlü ilah" panteonunun bir unsuru olduğuna inanan Hristiyanlardan sirayet etmiştir. Hristiyanlar, mu'tezilî kelamcılarla münakaşa ederken Hz. İsa (a.s)'ın "ilah" olduğunu ispat sadedinde Kur'an'da Hz. İsa (as.)'dan "Allah'tan bir kelime"[135] ve "Allah'ın kelimesi"[136] olarak bahsedildiğini, Allah'ın kelimesinin ise mahluk olamayacağını söylemişler, bunun tabii sonucu olarak Hz. İsa (a.s)'ın da mahluk olamayacağının kabul edilmesi gerektiğini söylemişlerdir. Mu'tezilî kelamcılar bu durum karşısında Hz. İsa (a.s)'ın ilah değil, insan (mahlûk) olduğunu ispatlamak amacıyla Kur'an'ın da mahlûk olduğunu söylemeyi tercih etmişlerdir.[137]

---

134 Bkz. İbnu'l-Esîr, *el-Kâmil*, IV, 121 vd; es-Safedî, *el-Vâfî*, XI, 67 vd.

135 3/Âl-i İmrân, 45.

136 4/en-Nisâ, 171.

137 İbnu'l-Murtadâ, *Tabakâtu'l-Mu'tezile*, 123 vd. (İbn Ebî Duâd ile İmam Ahmed b. Hanbel'in münazarası esnasında.); *Resâilu'l-Câhız*, III, 347.

Halku'l-Kur'an tartışmalarının arkasında, zikrettiğim iki husus dışında başka saikler tesbit edenler de olmuştur.[138] Sebep her ne olursa olsun, bu iddiayı "siyasî" olarak nitelendirip Emevîler'le irtibatlandırmaktan daha anlamsız ve "uçuk" bir tez olamaz. Zira Mu'tezile'nin bu tezi siyasî planda Emevîler'e muhalefet maksadıyla ortaya attığına ve kullandığına dair en küçük bir veri yoktur!

Söz konusu tartışmanın ve tarihî gerçeklerin az-buçuk farkında olan herkes bilir ki, Mu'tezile, ne Emevîler dönemindeki muhalefet konumunda, ne de 218-234 (833-849) yıllarını kapsayan Mihne sürecindeki iktidarları döneminde Kur'an'ın mahlûk olup olmadığı tartışmasını siyasî bir temelde gündeme getirip sürdürmüştür. Zira Kur'an'ın mahlûk olduğu söyleminin Mu'tezile tarafından Emevîler'e karşı bir siyasî muhalefet silahı olarak devrede tutulduğunu söylemek doğruysa, aynı silahın Mihne döneminde bu kez iktidarda olan Mu'tezile'ye yönelmesi kaçınılmazdır. Oysa Mu'tezile ne evvelki muhalefetleri döneminde, ne de sonraki iktidarları döneminde bu meseleyi siyasî bir tavrın dinî gerekçesi olarak asla kullanmamıştır!

Bu gerçekler Kelam tarihi sahasında mübtedi olanların dahi gizlisi değilken, "Emeviler atalarının günahlarına bir kılıf bulmak için, Kur'an'ın ezelde yazıldığını, müşrik atalarının da bu senaryonun kötü rol oyuncuları olduğunu, sonuçta mazur sayılabileceklerini zımnen söylemeye çalışıyordu. Ayrıca bu yaklaşımla kendi zulümlerini de meşrulaştırmış oluyorlardı. Yezid'e "katil" diye bağıran Fatıma bt. Ali'ye Yezid'in cevabını hatırlayalım: "Onu Allah öldürdü"" tarzında cümleler kurmak için insanın aklını peynir-ekmekle yemiş olması gerekir.

"Kur'an'ın ezelde yazılması" ne demektir? Kur'an "ezelde yazılmış" olunca zulme geçit verir de, "mahlûk" olduğunda aksi nasıl söz konusu olur? Emevîler, "ezelde yazılmış" olan bu Kur'an'ın, kendi iktidarlarına ne suretle "meşruiyet" kazandıracağını düşünmüş olabilir? Eğer Kur'an'da Emevîler'in işbaşına geçeceği yazılıysa(!), onun mahlûk olması ile olmaması neyi değiştirir? "Ezelde yazılmış Kur'an"da yazılı olan bağlayıcıdır da, "mahlûk Kur'an"da yazılı olan niçin değildir? Mu'tezile Kur'an'ın mahlûk olduğunu ileri sürmekle Emevî zulmüne ne suretle muhalefet etmiş oluyordu? Kur'an'ın mahluk olup olmadığı tartışması ile Yezid'in mezkûr tavrı arasında nasıl bir ilişki bulunduğunu düşünmeliyiz?...

---

[138] Bkz. *DİA*, XV, 371 vd.

İslamoğlu'na bu soruyu yönelten kişi ne düşünmüştür; aldığı cevaptan tatmin olmuş mudur, bilemiyoruz. Ama bu alakasız, tutarsız ve en önemlisi de yanlış kurgulara dayanan cümlelerin soruyla hiçbir ilişkisi olmadığı açıktır. Tabii, "Mutezile'nin Kur'an mahlûktur görüşünü savunmasıyla, Hasen el-Basri'nin katı kaderciliği/fatalizmi savunan Emevi halifesi Abdülmelik'e karşı "iradeyi" savunan Risale fi'l-Kader'i (Kader hakkında mektup) aynı kaygının eseriydi" şeklindeki tesbitin de.

Mu'tezile'nin Kur'an'ın mahlûk olduğunu savunması ile Emevîler'e muhalefetleri arasında İslamoğlu'nun kurmaya çabaladığı –bu tam anlamıyla "zorlama"– ilişki, anlaşıldığı kadarıyla şöyle bir "vehim"e dayanıyor: Kur'an'ın mahlûk olmadığını savunmak, Cebriye'nin savunduğu anlamda "kaderciliği" savunmak demektir. Bunlar birbirinin lazım-melzumudur.

Dolayısıyla bu sakat mantık tersinden kurgulandığında, "adaleti savunan, zulmü onaylamayan herkesin Kur'an'ın mahlûk olduğunu söylemesi gerekir" gibi bir sonuç doğmaktadır. Acaba bu "hikmetli kurgu"nun sahibi bize, Kelam kitaplarında Kur'an'ın mahluk olduğunu savunan Mu'tezile'nin ya da bu görüşü reddeden Ehl-i Sünnet'in böyle bir zeminde hareket ettiğini gösteren bir polemik örneği lütfeder mi?

Dinde Şüpheye Düşmek Normal midir?

Soru:

"Ben merak ediyorum: acaba dinden şüpheye düşmek normal midir? Aklen kesin delil olmadıkça, mesul sayılır mıyım? Benim şüphelerimi ne giderebilir? Yani benim anladığım kadarıyla din, bilim gibi kesinlik kazanamamış tarihte bu kadar zamandır. Hep iman mevzuu olarak kalmış. Demek ki hep şüpheli kalacak. Yani "imân" demek "bilgi" demek değildir değil mi? Allah bana diyebilir mi öte hayatta "sen ne diye imansızdın?" Ben de derim ki "Mevzu muallaktaydı, yeterli delil yoktu, mevzu o kadar ihtilaflıydı ki dünya yüzeyinde 30 tane farklı din vardı ve en akıllı insan olan bilim adamları sana inanmıyordu bile..." Haklı olmaz mıyım?"

Cevap:

Dinden şüpheye düşmek normaldir. Ama bu durumu devam ettirmek normal değildir. Allah korusun şüphe halindeyken ölümün bizi bulması ihtimalini göz ardı etmemek gerekir. Şüphelerimiz -her ne olursa olsun- mutlaka güvendiğimiz kimselerle irtibat kurup acilen giderilmelidir.

Şöyle diyelim: Din'in gerçekliği, bizim varlığımız, elle tutup gözle gördüğümüz nesneler dünyasında idrak ettiğimiz gerçekliklerden farklı değildir. Arada şöyle bir farklılık var: Biz nesneler dünyasının gerçekliklerini "biricik" gerçeklikler olarak algılıyor, öyle olduğunu "zannediyoruz." Oysa hayatta nesneler dünyasının gerçekliklerinden başka gerçeklikler de vardır. Aklımızın varlığı böyledir, ruhumuzun varlığı böyledir, duygularımız böyledir. İnsanların herhangi bir konuda ihtilaf etmiş, farklı kanaat ve inançlar benimsemiş olması, bunların hepsinin ötesinde ve "üstünde" bir "hakikat"in varlığını kabul etmemize engel değildir. Zira hakikat insanlarla, insanların inanç ve kanaatleriyle kaim değildir. O bizden bağımsız olarak, "kendisi" olarak vardır; hep vardı ve hep var olacaktır. Gözlerimizi kapatmakla güneşin varlığından şüpheye düşme hakkına sahip olduğumuzu vehmedebiliriz belki; ama bu, "güneşin varlığının şüpheli olduğu" gibi bir tezi doğrulamak için hiçbir zaman yeterli olmayacaktır.

İman-bilgi meselesi bu noktada son derece önemlidir. Bizler bilimsel bir neticenin "kesin" olduğunu nereden biliyoruz? Birileri "bilim adamı" sıfatıyla bizim önümüze birtakım neticeler koyuyor; "bunlar kesinliği test edilmiş, onaylanmış bilgilerdir" diyor, biz de buna inanıyoruz. Peki, bu bilgilerin gerçekte "kesin" olup olmadığını nasıl bilebiliriz? "Gözlemcinin etkisi" gerçeği, bize "bilimsel gerçekler" olarak takdim edilen şeylerde, onları keşf ve takdim edenlerin yüzde yüz objektif davrandığından, meseleyi kendi sübjektif katkı ve yorumlarından tamamen arındırdığından emin olamayacağımızı söylüyor. Newton, belli şartlarda elektronun hızının, ışığın hızının iki katına çıkabileceğini düşünürken Einstein bunun mümkün olmadığını, ışığın hızının mutlak ve limit hız olduğunu söyledi. Einstein'ın "görelilik" teorisi, Newton'un "determinist" tutumunun tam karşısında yer alır. Örnekler çoğaltılabilir. Belki de bu sebeple Russel, "Bilim alanında tam kabul görmüş bir sonucu kesin doğru olarak değil, rasyonel bir eylem için yeterince olası bir temel olarak kabule hazırım" der. Bilim'de durum böyledir de Felsefe'de farklı mıdır? Yahudi filozoflarla

Hristiyan filozoflar niçin farklı vadilerde seyreder? Ateist felsefe niçin yolunu diğerlerinden ayırmıştır? Bunların hangisi hakikati temsil ediyor?

Sonuçta bilim ve felsefe, varlığı ve tabiatı anlama faaliyetinin adıysa eğer, o varlığı/tabiatı var eden de, bize aynı konuda vahiy gönderen de aynı kudrettir. Bunlardan birisi -tabir yerindeyse- "aşağıdan yukarıya doğru" bir seyir izlerken, diğeri "yukarıdan aşağıya doğru" seyreder.

Diyeceksiniz ki, bilimde ve felsefede görelilik vardır da Din'de yok mudur?

Bir yerde insan varsa, onun kanaat ve düşünceleri belirleyiciyse, elbette orada görelilik olacaktır. Ama bu, varlık âleminde değişmeyen, nesnel bir hakikat olmadığı anlamına gelmez tabii. Allah vardır. İnsanlara peygamber ve vahiy göndermiş ve "amentü ilkeleri" diye bildiğimiz hakikatlerden bizi haberdar etmiştir. Diyebilirsiniz ki, eğer bunlar mutlak hakikat ise niçin bütün insanlar buna inanmıyor? O zaman ben de size şöyle derim: İstisnasız bütün insanların inandığı herhangi bir şey var mı? Bu eğer bizi "hakikat diye bir şey yoktur" sonucuna götürmeyecekse şu sonuca götürür: İnsanların hakikate ulaşmak için izledikleri yol, aynı zamanda -paradoksal biçimde- onları hakikatten mahrum eden bir mekanizmaya dönüşebilir. Zira yol nereye giderse yolcu oraya gidecektir. Dolayısıyla en baştan ihtiyaç duyduğumuz şey şu sorunun doğru cevabıdır: İzlediğimiz yolun doğruluğunu veya yanlışlığını bize kim söyleyecek?

Şeytan Melek midir, Cin midir?

Soru:

Hocam, arkadaşımın sorusu üzerine yaptığım araştırmada farklı görüşlere rastlayınca size müracaat etmem gerekti. Konu şu: Şeytan melek midir, cin midir? Melek olsa onun itaat etmeme gibi bir seçeneği olmadığını biliyorum ama Hz. Âdem'e secde edin emri meleklere verilmişti. İblis melekse nasıl karşı çıktı? Birçok hocamız İblis'in meleklerin hocası olduğunu söylüyor, ateşten yaratıldığı için böbürleniyor. Meleklerde ateşten mi yaratılmıştır? Bazı sitelerde cindir diye yazılar var, bazılarında melektir diye. Eğer zahmet olmazsa cevap verebilir misiniz?

Cevap:

Kehf suresinin 50. ayet-i kerimesinde İblisin cinlerden olduğu zikrolunmaktadır. Bazı müfessirler, bu ayetin zahirini esas alarak İblis'in aslının cin olduğunu söylemişlerdir. Diğer bir kısım müfessirler ise, meleklerin hepsinin bir olmadığını, görevleri ve yaratılışları itibariyle farklı olduğunu söylemiştir. Meleklerin bir kısmının (Cennet bekçilerinin) iradeli varlıklar olduğu, dolayısıyla isyan etme kabiliyet ve potansiyeline sahip oldukları, İblisin de bunlardan olduğu söylenmiştir.

İlk izah tarzı daha makul görünüyor; zannederim çoğunluğun benimsediği görüş de odur.

Allah (c.c.) Hakkında Kullanılması Caiz Olan ve Olmayan Fiiller

Soru:

Bir yazınızda Ali Bulaç'ın 'Allah (c.c.)'ın karar vermesi' ifadesini kullanmasından bahisle, Allah (c.c.) hakkında kullanılması caiz olan ve olmayan fiillerden bahsettiğinizi hatırlıyorum. Mezkûr yazınızda bazı fiillerin Allah (c.c.) hakkında kullanılmasının tecsim ve teşbihe kadar giden bir yanlışlığa yol açabileceğini vurguluyordunuz. Allah (c.c.) hakkında kullanılması caiz olan ve olmayan fiiller nelerdir? Düşünmek, karar vermek, plan yapmak gibi fiillerin Allah (c.c.)'a izafesi ya da Allah (c.c.)'ın gücüne gider, Allah (c.c.)'ın ağırına gider gibi ifadeler imana zarar verir mi? Bazı eserlerde, yaratmak, rızık vermek, öldürmek, diriltmek gibi fiillerin Allah(c.c.)'ın fiilî sıfatları olduğu ifade ediliyor. Sonra da bunların aslında 'tekvin' sıfatına dâhil olduğu söyleniyor. Bu konudaki doğru itikadi tavır ne olmalıdır? Cenab-ı Hakkın her fiili bir fiilî sıfattır mı demeliyiz yoksa her fiil tekvin sıfatının tecellileridir şeklinde mi düşünmeliyiz?

Cevap:

İnsanlara ya da diğer mahlûkata mahsus herhangi bir fiilin Allah Teâla'ya izafesi caiz değildir. Karar vermek, öncesinde kararsızlığın, hatta belki bir miktar bilgisizliğin, dolayısıyla bir anlamda "acziyetin/yetersizliğin" bulunduğu bir eylemdir. Önümüzde birkaç seçenek ya da "yapmak" ve "yapmamak" gibi ikili tercih durumu vardır. Biz bunların hangisinin en uygun olduğunu birtakım zihnî süreçler sonucun-

da belirleriz. Yani noksandan, eksikten, yetersizlikten, kemâle, olgunluğa doğru bir tekemmül veya tekâmül söz konusudur ki Allah Teâla böyle bir eksiklikten münezzehtir. O'nun bilmesi ve hükmetmesi böyle süreçler sonucunda olmaz. O olmuşu, olanı ve olacağı aynı anda ve aynı şekilde bilir. O'nun için birşeyi sonradan öğrenmek ya da kararsızlık durumundan karar durumuna intikal etmek gibi nakısalar söz konusu değildir. Allah Teâla'nin kızması, gazaplanması... gibi hususlara gelince, bunlar hakkında da nasslarda varit olduğu kadarıyla keyfiyetsiz olarak inanırız. Allah Teâla veya Efendimiz (s.a.v) zat-i ilahi'ye hangi fiilleri izafe etmişse biz de onları izafe eder, keyfiyete dalmaz ve gayrısında sükût ederiz.

Allah (c.c)'ın "Nefs"i Var mı?

Soru:

Vakıftaki derslerimizde Kur'an'ın inzal sürecini anlatırken siz 'kelam-ı nefsî' şeklinde bir ifade kullanmıştınız. 'Allah (c.c.)'ın zâtı' ifadesini kullanmanın caiz olduğunu biliyoruz. Yine bazı eserlerde 'Allah (c.c.) bir şeydir' ifadesi geçiyor. Peki, nefs kelimesini Allah (c.c.)'a izafe etmek doğru mudur? Eğer öyleyse bundan anlaşılması gereken Allah (c.c.)'ın zâtı mıdır?

Cevap:

"Yüce varlığının kendisi" anlamında "nefis" kelimesi Allah Teâla'ya izafe edilebilir, edilmiştir. Kelam-i nefsi derken, Allah Teâla'nın mahlûkat âlemine intikal etmemiş kelamı kast edilir. Allah Teâla'ya "şey" denmesi, varlığı itibariyledir. Yani "şey" kelimesi "var" olanlar hakkında kullanılır. Maduma, yani "yok"a, "olmayan"a "şey" denmez.

Varlık Arasındaki Efdaliyet, İtikad Umdesi midir?

Soru:

Akaid kitaplarından öğrendiğimize göre; peygamberler (a.s.) bütün meleklerden, büyük melekler Müslümanların avamından, Müslümanların avamı diğer me-

leklerden üstündür. Bu bir itikat umdesi midir? Eğer öyleyse mesela evliya-i kiram büyük meleklerden üstün müdür? (Büyük meleklerden benim anladığım, Cebrail (a.s.), Mikail (a.s.), Azrail (a.s.) ve İsrafil (a.s.)'dır.)

Bir de bazı eserlerde bu husus mütalâa edilirken 'meleklerin resulleri' şeklinde bir ifade geçiyor. Bu ifade ile kastedilen nedir?

Muhterem hocam, çok fazla soru sormanın İslâm büyükleri tarafından zemmedilmiş bir tavır olduğunu biliyorum. Ancak yukarıdakiler gibi özellikle de akaid sahasına taallûk eden bir takım sorular zaman zaman zihnime takılıyor. Bu tür soruları çok meraklı ya da meseleleri kurcalamayı seven bir yapıda olduğumdan sormuyorum. Aslında bunları yok saymak nefsime daha kolay gelen bir yol. Üstelik siz bir yazınızda avamın, kendi kapasitesini aşan konulara dalmaması gerektiğini yazmıştınız, onu da biliyorum. Ama yine akaid kitaplarında geçen 'Müslüman itikadî konularda tam anlayamadığı hususları mutlaka sorup öğrenmelidir, bunu geciktirmesi caiz değildir ve bunu yapmazsa imanı tehlikeye girer' hükmü sebebiyle bunları sorma ihtiyacı duyuyorum. Acaba bu yaptığım doğru mudur? Yoksa bu şeytanın bir vesvesesi midir? Görmezden gelinmesi gereken bir kuruntu mudur? Çünkü bu tür şeyler bir vesvese gibi bir anda aklıma takılıyor ve imanım tehlikeye düşer diye cevabını bulana kadar çok huzursuzluk yaşıyorum. Adeta akaid kitaplarını elime almaya korkar oldum. Çünkü bir meseleye bakarken bir başka mesele aklıma takılıveriyor.

Cevap:

Hangi sınıf insanın hangi sınıf melekten üstün olduğu konusunda yazdıklarınız bir "itikad umdesi" değildir. Nasslarda açık biçimde belirtilmemiştir. İstidlal ve istihraç neticesi söylenmiş bir söz, yapılmış bir tesbittir. Meleklerin resulleri ifadesinden kasıt -Allahu a'lem- ins ve cin âlemiyle irtibatı bulunan meleklerdir. Sorduğunuz hususların hiç birisi "bastırılması gereken" şeyler değil. Hele sizin gibi okuyup araştıran kimseler için. Yani yaptığınız yanlış değil. Hatta yapılması gerekeni yapıyorsunuz.

Hanefî Kadıların Mutezile'ye Meyletmesi

Soru:

Hanefi Kadılarının Fıkh'ul-Ekber ellerindeyken Mutezile'ye meyletmeleri mümkün müdür? Hanefi mezhebinden denince biz itikadi/ameli anlıyoruz. Yukarıdaki

iddia doğru mudur? Mutezile mensublarının amelde Hanefî mezhebini taklid etmeleri bendenize biraz garib geldi doğrusu.

Cevap:

İtikaden Mu'tezile'ye mensup bazı kimselerin fıkhî mezhep olarak Hanefîliği tercih ettiği malum ve meşhurdur. Bu, Hanefîlerin Mu'tezilîliğini değil, Mu'tezile'nin bir kısmının Hanefîliğini ifade eder. Mesela Ebû Ali el-Cübbai, oğlu Ebû Haşim gibi erken dönem Mu'tezilîleri gibi, Ebû'l-Hüseyin el-Basrî, ez-Zemahşerî gibi daha muahhar mu'tezilîler de Hanefî mezhebine intisap etmiştir.

Sahabe ile Sonraki Kuşakların Arasındaki Fark

Soru:

Arkadaşlar arasında ilim müzakeresi yaparken şöyle bir meselemiz oldu: Peygamberin sadece bir sohbetinde bulunup, ondan sonra dağa çekilip, çoban hayatı yaşayan, İslam'a ve müslümanlara bir hizmeti olmamış fakat iman etmiş bir sahabi mi daha üstündür yoksa günümüzde yaşayan, muttaki, ilmiyle amel edip, insanları aydınlatan ve hayatının tamamını İslamî ilimleri yayma ve cihad uğruna vakfetmiş olan mücahit bir âlim mi?

Soruda geçtiği gibi böyle bir sahbiye 'pasif' demek edebe mugayir midir veya bu sahabe günümüz aktif âlimlerinden pasif midir? Bu hususta sizin yazılarınızı taradım fakat bu konuyla ile ilgili net bir ifade bulamadım. Buradaki dengeyi nasıl sağlamamız lazım? Nelere dikkat etmek gerekir? Suâlimi cevaplar iseniz, bu fakiri memnun etmiş olacaksınız.

Cevap:

"Sohbet" (Efendimiz (s.a.v)'in yanında/yakınında bulunmuş, Onu görmüş ve dinlemiş olma, dolayısıyla O'nun Sahabesi arasına girme) fazileti başka herhangi bir amelde yoktur. Sahabe, İslamî nesiller içinde Efendimiz (s.a.v)'i görme şerefine ulaşabilmiş tek nesildir. Dolayısıyla hiçbir amel, hiçbir kimseyi sohbet şerefine ermiş bulunanların derecesine çıkaramaz. Ümmet'in daha sonra gelen nesilleri içinde Sahabe'den herhangi birisinin amelinden daha fazla amel işleyenler elbette olabilir.

Ama onların nail olduğu dereceye amel ile ulaşılamaz. Efendimiz (s.a.v)'in buyurduğu gibi, "zâlike fadlullâhi yü'tîhi men yeşâ' (*Bu, Allah Teala'nın fazl-u keremidir ki, dilediğine verir*)."

Hulul Akidesi İle İlgili Delil Olan Ayet Var mı?

Soru:

Hocam malumunuz hulul akidesi şirktir. Ancak biri bize dese ki; "Bu akidenin şirk olduğuna dair hangi ayet delildir?" Yani hangi ayet bu akideyi reddediyor dense ne cevap veririz? Kur'an'dan bunu reddeden bir ayet olması lazım. Ama hangi ayet olabilir?

Cevap:

Kur'an ayetlerinin meselelere delalet tarzları birbirinden farklıdır. Kimi ayetlerin delaleti "doğrudan", kimilerininki dolaylı olur. Biz bunları nassın, ibarenin, işaretin, iktizanın... delaleti gibi kavramlarla anlatıyoruz.

Hulul (havadisin Allah Teâla'ya hululu) akidesinin tevhide aykırı olduğu hakikatini genel olarak "tenzih ayetleri" diye bilinen ayetlerin delaletinden, "iktizanın delaleti" olarak elde ediyoruz.

Söz gelimi 42/es-Sûrâ, 11 ayeti, hiçbir şeyin Allah Teâla'nın misli olamayacağını, keza 16/en-Nahl, 17 ayeti, yaratanın yaratmayan gibi olamayacağını ifadeye koyarken hep bu hakikate dikkatimizi çeker.

Ehl-i Sünnetin Şia'ya Karşı Duruşu Nasıl Olmalıdır?

Soru:

Şia hakkında Ehl-i Sünnetin duruşu ve tutumu nasıl olmalıdır, Şiilerin inançları küfre götüren bidat mıdır?

Cevap:

Bu soruya daha önce muhtelif vesilelerle cevap vermiştim.[139] Burada özet olarak şunları söyleyebiliriz: İnsanı küfre düşüren haller ve sözler vardır. Kendisinden bu hal ve sözlerden biri –herhangi bir baskı söz konusu olmaksızın, bilerek, isteyerek, iradî ve ihtiyarî olarak–sadır olan kimse küfre girer. Burada onun hangi itikadî mezhebe mensup olduğuna bakılmaz.

Söz gelimi bir kimse Kur'an'a hakaret etse, içindeki emir ve nehiylerin bağlayıcı olmadığını söylese, Hz. Peygamber (s.a.v)'e saygısızlık etse yahut Sünnet'in bağlayıcı olmadığını söylese kâfir olur.

Bu cümleden olarak Kur'an ve Sünnet ahkâmının "tarihsel" olduğunu, yani sadece nazil ve varit olduğu dönemin insanlarını bağlayacağını, o tarih ve coğrafya dışındaki insanlar için bağlayıcılığının bulunmadığını söylemek küfürdür. Hatırlayalım, Hz. Ebû Bekr (r.a) dönemindeki "ridde olayları"nda Sahabe, sadece yalancı peygamberlere iman edenlerle değil, aynı zamanda –dinin diğer bütün ahkâmını kabul etmekle birlikte, sadece– zekâtın Efendimiz (s.a.v)'in şahsına tevdi edilmesi gereken bir ibadet olduğunu, O vefat ettikten sonra zekât mükellefiyetinin düşeceğini söyleyen bir grupla da savaştı...[140]

Bu meselede doğru düşünme biçimi şudur: Bir fırkayı toptan tekfir etmek veya kendisini o fırkaya nisbet edenleri toptan aklamak yerine, kişi(ler)den sadır olan hal, söz ve fiillerin hükmünü tesbit etmek gerekir. Bunlar kimden iradî ve ihtiyarî olarak sadır olursa o kimse dinden çıkar.

"Filanca fırka kâfir midir?" şeklindeki soru, tartışma konusu kabul/red, söz ve fiillerin genellikle o fırka mensuplarından sadır olması sebebiyle yaygınlık kazanmıştır. Ancak yanlış genellemelere yol açacak biçimde formüle edildiği için yanlış sonuçlara götürme ihtimali vardır. Bu noktaya azami dikkat göstermek gerekir.

Şia özelinde meselemize gelecek olursak, öncelikle Şia'nın tamamının aynı kefede değerlendirilmesinin doğru olmadığını söyleyelim. Mesela Zeydiyye de kategorik

---

[139] Bkz. *Sana Din'den Sorarlar*, I, 255 vd.

[140] Kişinin hangi hallerde dinden çıkacağı konusunda da bu köşede daha önce birçok yazı yazmıştım. Detaylı bilgi için o yazılar dikkatle okunmalıdır. Bkz. *a.g.e.*, I, 224 vd.

olarak Şia içinde değerlendirildiği halde, bu fırka ile Ehl-i Sünnet arasında büyük ölçüde mutabakat mevcuttur.

Ancak Şia içinde öyle gruplar da vardır ki, dinden çıktığında diğer Şii fırkaların dahi Ehl-i Sünnet'le ittifakı söz konusudur. Söz gelimi Gurabiyye,[141] Batıniyye[142] vb. fırkalar böyledir.

Yine Şia içinde Efendimiz (s.a.v)'den sonra Sahabe'nin –birkaç kişi dışında– tamamının irtidat edip dinde çıktığını söyleyenler vardır.

Bu iddia, Din'in özüne doğrudan taalluk ettiği için sahibini küfre sokar. Zira bu Din bize Sahabe kanalıyla intikal etmiştir. Kur'an'ı ve Sünnet'i bize onlar aktarmıştır. Onların güvenilirliği noktasında ortaya atılan en küçük şüphe, onlar kanalıyla intikal etmiş Kur'an, Sünnet, itikad, ahkâm ve sair hususların güvenilirliği ve sıhhati meselesini gündeme sokar. Dolayısıyla bu meseleyi hafife alma gafletine düşmemek gerekir.[143]

Konunun tafsilatı için Kelam ve Fırak kitaplarına başvurulmalıdır.

Soru:

1- Zât-ı âliniz 80'li yıllarda Kâbe baskınında bulunsaydınız "İran" askerlerine silah çeker miydiniz?

2- Milli sınırlarımızı tehdit etmesi söz konusu olsa ve İran'a karşı bir seferberlik ilan edilse, silah sıkar mıydınız? (İran içinde Devlet, Asker, Ehl-i Sünnet'i düşman görenler ve masum halk ayrımları yapılabilirse anlamam için daha net bir cevap olur.)

Cevap:

Samimiyetinize inandığım için size cevap veriyorum.

---

[141] Efendimiz (s.a.v)'le Hz. Ali (r.a)'ın, iki karga kadar birbirlerine benzediğini, bu sebeple Cebrail (a.s)'ın esasen Hz. Ali (r.a)'a vahiy getirecekken, bu benzerlik sebebiyle yanlışlıkla Efendimiz (s.a.v)'e getirdiğini söyleyen fırka.

[142] Dinî mir ve hükümlerin zahirinin değil, iç anlamlarının (batın) esas olduğunu, bu iç anlamlara da yalnızca kendilerinin erişebileceğini söyleyen fırka.

[143] Bu nokta hakkında doyurucu bilgi için bkz. Takiyyüddîn es-Sübkî, *Fetâva's-Sübkî*, II, 563 vd.

Siz şu sorulara ne cevap verirdiniz:

1. İran'da devrim sonrası süreçte infaz edilen sünniler arasında sizin annenizbabanız, kardeşiniz olsaydı ve sizin elinize hesap sorma fırsatı geçseydi ne yapardınız?

2. Bir milyondan fazla insanın öldüğü, en az bir o kadarının yaralandığı, sakat kaldığı, işkencelere, tecavüzlere maruz kaldığı Irak işgalinin sadece ABD'nin marifeti olmayıp, ABD-Şia ortak yapımı olduğu gerçeğinden hareketle ve kendinizi o mazlumların yerine koyarak: elinize oradaki zulümlerin hesabını sorma fırsatı geçse sadece ABD'ye hesap sormakla yetinebilir miydiniz? Yetinseniz, Allah'a hesabını verebileceğiniz adil bir uygulama yapmış olur muydunuz?

Bunları niçin yazdım? Çünkü sorularınızda "yönlendirme" var; "hayır" desem kendimle çeliştiğimi, "evet" desem "mezhepçilik/bölücülük" yaptığımı söyleyeceksiniz!

Tevrat ve İncil'in Nüzulü

Soru:

Tevrat ve İncil kitap halinde mi nazil oldu? Bunları Yahudiler ve Hıristiyanlar mı tahrif etti? Kur'an'ı koruyan Allah (c.c) –haşa– onları niye korumadı? Onlar tahrif olmasaydı Kur'an gelir miydi?

Cevap:

A. Tevrat ve İncil'in (hatta Zebûr'un) bir kerede ve toptan nazil olduğu bilinen bir hususdur. Rivayet tefsirlerinin 2/el-Bakara, 185. ayetinin tefsiri esnasında yer verdiği nakil bunu açıkça ifadeye koymaktadır.[144]

B. Evet, Tevrat'ı Yahudiler, İncil'i de Hristiyanlar tahrif etmiştir. Bu iki kitap üzerinde gerçekleştirilen tahrif faaliyeti birkaç şekilde vuku bulmuştur. Bunları, anlamı çarpıtmak, metinden bir şeyler çıkarmak veya metne bir şeyler ilave etmek, metin-

[144] Bkz.İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, I, 292.

de tağyir ve tebdil ve kelimelerin/cümlelerin yerlerini değiştirmek şeklinde özetleyebiliriz.

C. Kur'an'ı koruyan Allah Teâla o kitapları niçin korumadı? Çünkü Sünnetullah, ilahî vahyin insanlar (o vahyin bağlıları) eliyle korunması şeklinde cereyan etmektedir. Allah Teâla o kitapları tahriften korumaya elbette kadirdir. Ama murad-ı ilahi böyle tecelli etmemiştir. Bu, o kitapların indirildiği peygamberlerin ümmeti olduğunu iddia edenler için bir imtihan tarzıdır. Onların imtihan tarzı bizimkinden farklıdır. Onlar kendilerine teslim edilen kitaplarına sahip çıkıp çıkmayacakları konusunda imtihan edildiler ve kaybettiler. Bizim imtihanımız ise ilahî koruma altındaki Kur'an'ın hükümleriyle amel edip etmeyeceğimiz noktasında cereyan ediyor. Böyle bir ilahî garanti olmasaydı, Kur'an'ın da bizzat Müslüman olduğunu söyleyen bazı kimse ve kesimler eliyle çeşitli şekillerde tahrife maruz bırakılabileceği gün gibi ortadadır! Söz konusu olan sadece 19 mucizesine (!) uymadığı için bazı ayetlerin mushafa sonradan sokuşturulduğunu söyleyenler değil; Kur'an ayetlerinin – özellikle ahkâm ayetlerinin– tarihsel olduğunu (dönemini doldurduğunu, günümüz için geçerliliğinin olamayacağını) söyleyenler, pek çok ayette geçen mucize anlatımlarının gerçeğe tekabül etmediğini, bu ayetlerin, nazil olduğu dönemin insanlarını etkilemek için indirilmiş mitolojik mahiyetli cümleler olduğunu iddia edenler hep kendilerini "Müslüman" olarak tanımlayan insanlardır!

Öte yandan "Allah Teâla o kitapları niçin korumadı?" tarzındaki bir soru, "Allah Teâla niçin onları ve bizi farklı hükümlere muhatap kıldı?" sorusuyla aynı mahiyettedir. Dolayısıyla Allah Teâla bildirmedikçe cevabı tam olarak asla bilinemeyecek bu türlü soruların en doğru karşılığı, "murad-ı ilahî öyle tecelli ettiği için" olmalıdır. Yukarıda söylediklerim veya benzeri tarzda verilecek cevaplar sadece konunun hikmeti boyutunda tesbit edebildiklerimizdir.

D. O kitaplar tahrif olmasaydı Kur'an yine de gönderilir miydi? Nazarî olarak evet, vakıa itibariyle hayır. Evet, zira Allah Teâla aynı zaman diliminde faklı kavimlere farklı şeraitler gönderebilir. Yani bu, mümkinattandır. Hayır, zira Kur'an insanlık tarihinin muhatap olacağı nihaî kitaptır ve kendisinden önce gönderilmiş bütün kitaplardaki ahkâmı nesh etmiştir.

Kabir Azabı

Soru:

Kabirde azap var mıdır? Var ise Hz. Âdem (a.s) zamanında ölen ile Hz. Muhammed (s.a.v) zamanında ölen aynı azaba mı çekilecek? Daha sonra ölen daha avantajlı mı oluyor? Ayrıca kabir azabı bir nevi yargısız infaz olmuyor mu?

Cevap:

Sondan başlayalım: Engin rahmet ve merhametiyle kullarını, sürekli olarak gönderdiği peygamberler ve kitaplar vasıtasıyla uyaran, varoluşun gerçeğini ve serencamını haber veren, yapacağımız her davranışın bir karşılığı olduğunu bildiren ve bizi sonumuzu belirleyecek olan tercihler yapma kudretiyle donatan Âlemlerin Rabbi, bütün bunlara rağmen hak etmiş kimselere –önceden haber verdiği gibi– kabirde azap ettiğinde bu niçin "yargısız infaz" olsun?

Ayrıca "mahkeme-i kübra", ne işleyiş ne de mahiyet bakımından bu dünyadaki mahkemelere benzer. Bu dünyadaki mahkemelerde, suçlu olsanız bile suçunuzu örtme ve hâkimi/savcıyı aldatma imkânınız var. Dolayısıyla dünya mahkemeleri, delil, savunma ve hâkim kanaatinin bileşkesi olarak ortaya çıkar.

Mahkeme-i kübra'daki yargı ise savunmadan savunmaya değişebilen, azabı hak etmiş olanların savunmayla kurtulabileceği türden bir mahkeme değildir. Herkes amel defterini ayan beyan görecek, bu dünyada bütün yapıp ettiklerinin en ince detaylarına kadar kayıt altına alındığını müşahede edecektir. Dolayısıyla oradaki yargı, nötr bir hakimin savunmaya ve delillere bakarak karar verdiği dünyevî yargı gibi değildir. Hangi günahkâr azabı hak ettiği halde "iyi bir savunma" yaparak mahkeme-i kübrada beraat edebilir?

Hz. Adem zamanında ölen ile Hz. Muhammed zamanında ölen aynı azaba mı çekilecek? Daha sonra ölen daha avantajlı mı oluyor?

Her şeyden önce "Allah'ın adaleti" meselesinin basit ölçülerle ele alınamayacağını belirtelim. Bu dünyada 50, 60, bilemediniz 100 senelik bir ömür süresince küfür içinde yaşayanların, bunun karşılığında sonsuz bir azaba çarptırılması hangi maddî/beşerî adalet ölçüsüyle izah edilebilir? Cehennem hayatının kâfirler için de

ebedî olmadığını söyleyenlerin bu mülahazayla hareket ettiğini biliyoruz. Ancak burada hesabın yanlış yapıldığını görmek durumundayız.

Konumuza gelirsek, kabirdeki azabın mahiyeti konusunda kaynaklarda farklı görüşler benimsendiğini görüyoruz. Kabir azabını inkâr eden Mu'tezile ve bir kısım Rafızîler'i paranteze alarak söylersek, bir kısım âlimler kabir azabını sadece ruhun, bir kısmı da ruh ve cesedin birlikte göreceğini söylemiştir. İkinci görüşün Ehl-i Sünnet kaynaklarının geneli tarafından benimsendiğini belirtelim.

Ancak "ceset toprağa konulduktan bir süre sonra çürüdüğüne göre nasıl azap görmeye devam edecektir?" sorusu önemlidir. İşte burada kabirdeki azabın mahiyeti meselesi gündeme gelmektedir. Kelam âlimleri genellikle bu soruya, "mahiyetini ancak Allah Teâla bilir" diye cevap vermiştir. Buna göre Allah Teâla kabirdeki insana bir nevi hayat verecektir. Bu hayat, bizim bu dünyada yaşadığımız hayat boyutundan farklı olacaktır. Dolayısıyla oradaki farklı hayatta tadılan farklı bir azap söz konusu olacaktır.

Bu soruya, kabirde cesedin bir kısmına hayat verilecektir. Dolayısıyla azabı da, hayat verilen kısım tadacaktır şeklinde de cevap verilmiştir.

Kabir azabının, kabirde kalış süresiyle bağlantılı düşünülmesi bu bakımdan ayrıca izaha muhtaçtır. Mesele böyle ele alındığında, daha önce ölenin azabının biraz daha hafif, sonra ölenin daha ağır tutulup, aradaki zaman farkının azabın şiddetiyle dengelenmesi şeklinde cevaplar verildiğini biliyoruz.

Keza kişinin kabirde gördüğü azabın şiddetine bağlı olarak cehennemdeki azabının şiddetinin değişiklik göstereceği söylenmiştir. Yani kabirdeki azabı şiddetli olan, kabirde daha kısa süre azap görene oranla cehennemde biraz daha hafif azaba çarptırılacaktır. Ancak bunların aklî izahlar olup kesinlik arz etmediğini unutmamak gerekir.

Konuyla ilgili olarak İbnu'l-Kayyım'ın *Kitâbu'r-Rûh*'u ile es-Süyûtî'nin *Şerhu's-Sudûr* isimli eserleri kâfi miktarda malumat ihtiva ihtiva eden müstakil eserlerdir. Ayrıca Hadis şerhlerinin ilgili bölümleri ile Tefsir kaynaklarında 40/el-Mü'min, 46 ve 32/es-Secde, 21. ayetlerinin tefsirlerine bakılabilir.

Her hal-u kârda kişinin bu dünyada hayatını ma'siyet içinde geçirmesi durumunda kabirde azap görmesi söz konusu olacaktır. Kabirdeki azabın –ilgili rivayet-

lerde belirtildiğine göre– bazı zaman dilimlerinde –mesela Cuma günü ve gecesi– hafifletileceğini biliyoruz. Bunun dışında azabın süresi, mahiyeti vb. ile ilgili hususlara verilecek cevaplar kesin değildir.

Allâhu a'lem.

Cinlere Peygamber Geldi mi?

Soru:

Hocam yeryüzünde Hz. Âdem'den önce cinlerin yaşadığı vaki peki Hz. Âdem'den önce yeryüzünde yaşayan cinlere kendi cinslerinden peygamber gelmiş midir? Biz ilk insan ilk peygamber Hz. Âdem diyoruz. Son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v). Ve ikisi arasında gelen peygamberlere iman ederiz diyoruz. Eğer Hz. Âdem'den önce cinlere peygamber geldiyse onu kabul etmemiş olmaz mıyız?

Allah razı olsun.

Cevap:

Biz, "insanlığa gönderilmiş" peygamberlere inanmakla yükümlüyüz. Vahiy bize, cinler ve onlara gönderilen peygamberlere ilgili olarak çok fazla bir bilgi vermemiştir. Dolayısıyla bu konu, sorumluluk alanımız içinde değildir.

Ehl-i Kitap'ın Kurtuluşu

Soru:

Hocam, ben Marmara İlahiyat Fakültesi'nde okuyorum. Ehl-i Kitap'ın kurtuluşu ve fetret ehli ile ilgili olarak bazı sorular kafama takılıyor. Konu çok problemli gibi görünüyor. Bununla ilgili birkaç soru sormak istiyorum.

Kişi "İslam" diye bir din duymuş ama kendisine açık bir tebliğ yapılmamış. Bir kimse bunu duyduğu halde kafasında soru işareti oluşmamış, doğruyu araştırmadı-

ğı için sorumlu olur mu? Bu bağlamda müslümanların mı tebliğ konusunda sorumluğu daha fazladır yoksa bu kişinin mi araştırma sorumluluğu daha fazladır?

Psikolojik engel olarak ifade edilen bazı durumların imana etkisi ve bunların iman konusunda mazeret olarak ileri sürülmesi ne derece geçerlidir?

Hristiyan veya Yahudi ya da başka bir inanca sahip bir ailede, hem de İslam düşmanlığı olan bir ailede doğan bir çocuğa Müslüman bir ailede doğan bir çocuktan daha fazla sorumluluk yüklenmiş olmuyor mu? Allah'ın adaletinden asla şüphe edemeyiz, öyleyse bu duruma nasıl bir açıklama getirmek lazımdır?

Bütün bunlar etrafında Müslümanın tebliğ faaliyeti sınırları nasıl olmalıdır?

Cevap:

Sorduğunuz hususta Eş'arîlerle Maturîdîler arasında ihtilaf var. Eş'arîlere göre İslam diye bir dinin varlığından haberdar olmak yetmez. Tebliğ veya çağrının, kişiyi harekete geçirecek ölçüde ve şekilde yapılmış olması gerekir. Mâturîdîler ise böyle bir şart aramaz. Herkese Allah Teâla'nın varlığını ve birliğini akledecek kadar muhakeme ve yetenek verilmiştir. Kişi bunları harekete geçirerek Tek Allah'a (c.c) iman etmekle mükelleftir. İslam davetinden hiç haberdar olmamış ise bu kadarı yeterlidir. Ancak davetten haberdar olmuş ise İslam'ın diğer hükümleriyle de mükellef olur. Bu noktada Müslümanlar, "yapabildikleri kadarından" sorumludur. Yeryüzünde yaşayan herkese İslam davetini ulaştırmak aklen de adeten de mümkün değildir.

Psikolojik engelden kastınızın ne olduğunu anlayamadım.

Yahudi veya Hristiyan bir ailede doğmuş olan çocuk Müslüman ailede doğmuş olana göre daha ağır bir yükle muhatap kılınmış mıdır? "Allah Teâla dileseydi bütün insanlar iman ederdi" anlamındaki ayet-i kerime, meselenin "adalet" zemininde değil, "hikmet" zemininde ele alınması gerektiğini ihtar ediyor. Zira burada neyin adalet olduğu ve neyin adalet olmadığı konusunda bizim sübjektiviteden kurtulmamız mümkün değil.

Müslümanın tebliğ faaliyeti, diğer müşterek sorumluluklarımız gibi Ümmet tarafından yerine getirilmesi gereken "farz-ı kifaye"ler cümlesindendir. Herkes terk ederse herkes sorumlu olur. Ancak bu faaliyetin münferit gayretlerden çok, mües-

seseler eliyle ve bu iş için yetiştirilmiş ehil kadrolar tarafından yürütülmesi esastır. Böyle kadrolar yoksa yetiştirilmesi gerekir. Bu da bir ortak sorumluluktur.

Hristiyanlar Cennete Girebilir mi?

Soru:

Hocam, Hristiyanların cehenneme gideceğini kabul ediyorum ancak aşağıda tarif ettigim kişi mü'min olabilir mi onu merak ediyorum. Biliyorsunuz, Süleyman Ateş ve Hayreddin Karaman da bu çizgide beyan veriyorlar. Ancak onları ben pek tutmam, benim aşağıdaki sorumun onlardan farkı şu: Allah'ın birliğini tasdik etmek yetmez, ona eksiklik de isnad etmemeli. Ehl-i Kitab'ın *'tanrı'* anlayışıyla bizim Allah anlayışımız örtüşmüyor, onlar eksiklik isnad ediyorlar. Kur'anda bir ya da iki yerde geçen bir ayet var: Ehli-i Kitap ve sabiinden Allah'a iman edip iyi işler yapanlar için korku olmayacağına dair. Bu ayetin aşağıda tarifini yaptığım kişileri muhatap aldığını düşünüyorum. Sorumu cevaplarsanız çok sevinirim.

Bir Yahudi veya Hristiyan sadece bir tanrıya inanıyor, ortak koşmuyorsa ve sıfatlarında Allah'a eksiklik isnad etmiyorsa, ahiret gününe iman ediyorsa, iyi işler yapıyorsa o vakit bu kişi Ehl-i cennet olabilir mi? (Biliyorsunuz Hz. İsa'yı haşa tanrı olarak görmeyen mezhepler de var Hristiyanlarda. Yahudilerde zaten böyle bir sorun yok.) Bu kişi velev ki bulunduğu şartlarda iyi bilgilenememekten ötürü Müslümanlar hakkında kötü şeyler düşünse bile. Böyle bir kişinin mevcudiyeti çok küçük bir ihtimaldir ama pekâlâ olabilir. Kur'an'da Ehl-i Kitap açıkça İslâm'a çağrılmıyor ama bazı nasihatlerde bulunuluyor, bunlardan yola çıkarak yukarıdaki soruyu soruyorum.

Cevap:

Hangi dine mensup olursa olsun, bir kimse İslâm'ın mesajından yeterli ölçüde ve gerekli biçimde haberdar olmamış ise uhrevi akıbetinin ne olacağı konusunda Matûrîdiler ile Eş'ariler arasında bir ihtilaf var. Maturidiler bu durumdaki bir kimsenin, sırf kendisine verilen aklı kullanarak Allah Teâla'nın var ve bir olduğunu keşf etmesi gerektiğini, bu kadarının kurtuluş için yeterli olduğunu söylerken Eş'ariler bunu da şart koşmaz. Onlara göre İslâm'ın davetinden yeterli ve gerekli biçimde

haberdar olamamış kimseler sorumlu değildir; İslâm'a girmedikleri, ya da Allah Teâla'nın var ve bir olduğunu keşfetmedikleri için ahirette azap görmezler.

Bir kimse İslâm'ın çağrısından yeterli ölçüde ve gerekli biçimde haberdar olduktan sonra "Ben zaten Allah'a ve ahirete inanıyor ve güzel işler yapıyorum; dolayısıyla müslüman olmam gerekmez" diyemez. Bu durumdaki kimselerin kurtuluşa erebilmek için mutlak surette Efendimiz (s.a.v)'e ve Kur'an'a iman etmeleri gerekir.

Soru:

1. Günümüzdeki "Yahudiler ve Hristiyanlar Cennete Girecek" diyen zihniyeti tekfir edebilir miyiz?

2. Tekfir edilsin/edilmesin aynı zihniyetin hocalarının fetvalarına ehemmiyet vermek gerekir mi?

3. Hocam siz hangi kursları veya nasıl bir eğitimi önerirsiniz? Kısaca bilgilendirirseniz çok sevinirim.

Cevap:

1. Bunu bir tevil neticesi söylüyorlar. 2/el-Bakara, 62 ve 5/el-Mâide, 59. ayetlerinin zahirini esas alarak –ifadeleri birbirlerine yakın olan– bu ayetlerde zikredilen 4 grubun (İman edenler, Yahudiler, Hristiyanlar ve Sabiiler) cennete gideceğini söylüyorlar. Esasında bir Usul'e bağlı kalarak bu ayet-i kerimelerin ne anlattığını tesbite çalışsalar bu hayatî hataya düşmeyecekler. En basitinden bu ayetlerin "muhkem"mi, "müteşabih" mi olduğu sorusundan hareket etseler doğruyu bulacaklar. Ama Kur'an ayetlerini, birbirleriyle irtibatsız biçimde ve Sünnet-i Seniyye'yi dikkate almadan anlama ve "yorumlama" hatasında ısrar ettikleri için sonunda iman ile küfür birbirine karışıyor ve kâfirler de mü'minlerle beraber cennete gönderiliyor!

Hatta burada daha "ironik" bir durum var: Mezkûr ayetleri bu şekilde yorumlayanlara, "Bir kimse ilahî kitapları, peygamberleri ve melekleri inkâr etse mü'min olabilir mi?" diye sorsanız, "Hayır" derler. Devamla, "Böyle kimseler cennete girebilir mi?" diye sorsanız, yine "Hayır" cevabını alırsınız! Yani kendisini "mü'min" olarak ifade eden kimse, iman umdelerinden üçünü inkâr ettiği için cehenneme gidecek, ama Yahudi ve Hristiyanlar cennete gidecek!!

Ancak bütün bunlara rağmen, belli Kur'an ayetlerini tevil etmek suretiyle bu fasit görüşü benimsedikleri için böyle kimselerin tekfir edilmeleri doğru değildir.

2. Herkes fetva ehliyeti bakımından farklıdır. Genelleme yapmak doğru değil. Fetvaya ehil olanların usulüne uygun fetvalarına itibar edilir.

3. Arapça öğrenimi için başlangıç olarak herhangi bir kursa gidebilirsiniz. İlk adımdan sonra merhale merhale tekâmül edersiniz. İsmailağa'nın kurslarına gidebilirsiniz mesela.

Yahudiler Lanetlenmiş midir?

Soru:

İslam dinine göre Yahudiler lanetlenmiş kavimdir. Hâlbuki Allah katında bütün insanlar eşittir. Bunun açıklaması nedir?

Cevap:

Yahudiler'in lanetlenmesi meselesine, "Yahudi iken Müslüman olanlar oluyor. Eğer onlar toptan lanetliyse bu nasıl oluyor?" sorusuyla itiraz edildiği de malum. Hatta bir meslekdaşımız "Lanetli kavim yoktur, lanetli mantık vardır" demişti. Oysa Kur'an Yahudiler için lanetlenme fiilini bir yerde değil, birkaç yerde kullanıyor. İsrailoğulları'ndan, münkeri yasaklamayan bir grubun Hz. Dâvud ve Hz. İsa (ikisine de selam olsun) diliyle lanetlendiğini bildiren ayet (5/el-Mâide, 78-9), lanetlenme meselesinin sadece Mısır'dan çıkış sonrası yaşanan uzun yolculuk serüveni esnasında (mesela bkz. 2/el-Bakara, 65) meydana gelen bir hadise olmadığını açıkça gösteriyor. Esasen ayetin mantuku, lanetlenme hadisesinin hem Hz. Davud, hem de Hz. İsa (ikisine de selam olsun) diliyle vuku bulduğunu ifade etmekle, iki ayrı zaman diliminde meydana gelmiş iki ayrı olaya dikkatimizi çekmektedir. Zira Hz. Davud (a.s) ile Hz. İsa (a.s) arasında yüzlerce yıl vardır.

Öte yandan ne Kur'an'da ne de Sünnet'te bilhassa itikadî tercihleri sebebiyle tuttukları yollar cihetiyle çeşitli dinlere mensup bulunan insanlar arasında "eşitlik" bulunduğuna dair bir veri vardır. Tam aksine "Cihaddan geri kalıp oturan mü'minler ile Allah yolunda cihad eden mü'minlerin dahi eşit olmadığını belirten Kur'an, me-

sela "ateş ehli, cennet ehliyle bir/eşit değildir", "pis ile temiz bir olmaz"... gibi ayetlerle insanların dinî tercihlerinin Allah Teala katındaki değer veya değersizliklerinin en temel belirleyicisi olduğunu vurgular.

İslâm'a Düşmanlık Eden Yahudi ve Hristiyanlar

Soru:

Maide suresinde geçen, "İslâmiyete en çok düşmanlık eden Müşrikler ve Yahudilerdir"[145] mealindeki Ayet-i Kerime'de ifade buyrulan "düşmanlık" hakkında acaba tefsirlerde ne gibi izahlar var? Zira Asr-ı Saadet hariç, tarih Müslümanların hep Hristiyanlardan düşmanlık gördüğünü; ama Yahudilerden düşmanlık görmediğini gösteriyor. Yakın tarihimizdeki siyonist hareket müstesna tabii. Ama Yahudi milliyetçiliği olarak tavsif edilecek bu hareket bütün Yahudilere teşmil edilebilir mi? Bu da ayrı bir mesele. Üstelik Yahudi şeriatinde Hristiyanlar müşrik kabul edilip cehennem ehli olarak görülüyor. Müslümanlar ise muvahhid oldukları için cennete gidecek, ama İsrailoğlu olmadıkları için Musa (a.s) ile beraber olamayacak bir topluluk olarak kabul ediliyor. Günümüzde belki müşriklere muadil kabul edilebilecek olan ateistlerin de çoğunda din düşmanlığı müşahade edilmiyor. Hâlbuki diyalog furyasına mensup şahıslar, hristiyanlar hakkında gösterdikleri "hüsnü teveccühü" nedense Ehl-i Kitap ve sahib-i şeriat ve muvahhid oldukları halde yahudilere göstermiyor. Bu da bana enteresan geliyor. Bu sözlerimden Ehl-i kitabın bu haliyle Ehl-i necat olduğuna kailiyetim anlaşılmasın. Ben sadece mezkûr ayeti kerimenin medlulunü merak ediyorum. O halde bu ayeti kerime acaba asr-ı saadete mi münhasır? Yoksa Müslümanlığa girmekte çekingenliği mi ifade ediyor? Nitekim malumdur ki Müslüman olanlar umumiyetle Hristiyanlardandır. Yahudilerden azdır.

Cevap:

Tefsirlerde ifade edilen hususlar iki noktada toplanıyor:

1. Bu ayetin[146] şüphesiz Efendimiz (s.a.v) dönemine bakan bir yönü var. O yön itibariyle ayetin hükmü ve delaleti gayet açık. Efendimiz (s.a.v), Yahudilerden ve

---

[145] *Mâide, 82.*

[146] *Mâide, 82.*

müşriklerden gördüğü eza, cefa ve düşmanlığı başkalarından görmemiştir. İslâm'a davet mektuplarına bile gerek Heraklius gerekse Mukavkıs -daveti kabul etmeseler de- hayli makul ve yumuşak mukabelelerde bulunmuşlardı.

2. Ayetin söz diziminde enteresan bir husus var: Yahudi ve müşriklerden bahsederken onların vasıflarını zikrediyor; yani "el-Yehûd" ve "ellezîne eşrekû" diyor (Yahudiler ve şirk koşanlar). Demek ki yahudilik ve şirk, bünyelerinde aslî unsur olarak "İslâm'a düşmanlık" barındıran vasıflar. Oysa diğer gruptan "Hristiyanlar" olarak bahsetmiyor ayet, bunun yerine *"Biz Hristiyanlarız diyenler"* diyor. Buradan iki şey anlaşılabilir:

A. İslâm'a düşmanlık Hristiyanlığın temel vasfı değildir.

B. Kendilerini "Hristiyan" olarak ifade eden ve Hristiyanlık içinde görülen herkes aynı değildir. Onlar arasında bir grup var ki, onlar 84. ayete kadar vasıfları sayılan kimselerdir. Mezkûr vasıflarına bakılırsa bunları genel Hristiyan dünyadan ayırmak gerekiyor. Her ne kadar onlar kendilerini şu veya bu sebeple "Hristiyan" olarak ifade etse de, diğer Hristiyan kitlelerden temel birtakım vasıflarda ayrı olmaları gerekiyor.

Bu kimseler, sayılan evsafları cümlesinden olarak Kur'an'ı ve hakikat çağrısını işittikleri zaman İslâm'a girmekte tereddüt etmezler. Böyle kimseler Efendimiz (s.a.v) döneminde mevcut olduğu gibi (Necaşi vd.) bugün de mevcuttur. Günümüzde Avrupa'da kendilerine "Hür Hristiyanlar" diyen bir grubun varlığını biliyoruz.[147] Bunların Allah-Peygamber inancı resmî Hristiyanlığınkinden farklı. "Tek Allah"a inanıyor, Hz. İsa'yı "Kul" olarak görüyorlar. Dolayısıyla ayetin günümüze bakan yüzünde onları görmek mümkündür desek inşaallah hata yapmış olmayız.

3. Ateistlerle, ayette zikredilen "müşrikler" (politeistler) farklıdır. Bugün bile Allah Teâla yanında -farkında olarak veya olmayarak- başka tanrılara, öğretilere, ideolojilere/ideologlara kulluk edenler İslâm dünyasında Müslümanlara karşı büyük bir kin duyuyor, acımasızca davranıyor...

---

[147] http://www.freie-christen.com

Timurtaş Hocanın, Kâfirleri Dost Edinmekle İlgili Sözü

Soru:

Timurtaş Hoca "George Bush benim dostumdur diyen bu ayete göre (Yahudi ve Hristiyanları dost edinmeyin diye başlayan mealdeki ayeti anlatırken söylüyor.) kâfir olur" diyor. Avrupa'da biri, bir Hristiyana arkadaşım derse küfür müdür?

Cevap:

Dostluk" başka, "arkadaşlık" başkadır. Bir gayrimüslimle arkadaş olmak ve ona arkadaşım demek küfür değildir. Şu kadar var ki, biz onlarla dostluk ilişkisi kurmaz, sırlarımızı paylaşmaz, onlarla samimiyet tesis edemeyiz.

Ölüler Dirilere Dua Eder mi?

Soru:

Hocam, babam erken bunama hastalığı sebebiyle 73 yaşında yanımızdan ayrıldı. Ölümüne bir kaç hafta kala her ziyarete gidişimde yağmur gibi iki dünyam içinde bana dua ederdi. Kendi kendime diyorum ki; eğer Allah o duaları kabul etmeyecek olsaydı o duaları ona yaptırmazdı. Çünkü bu duaların iki özelliği var; birincisi baba duası olması, ikincisi hasta duası olması. Ben kendi kendimi avundurmuyorum değil mi? İkincisi çok kişiye şunu sordum: "Biz ölüler için dua ettiğimiz zaman onlarda bizim için dua ederler mi?" İhtilaflı cevap alınca bir de size sormak istedim.

Cevap:

Evet, rahmetli babanın duasının makbul olacağından şüphen olmasın. Şu aşamada dua etme sırası sende. Baban için bol bol Kur'an oku, mağfiret dile. Rahmet-i Rahman'a kavuşmuş olanların hayattaki sevdikleri için dua etmesi söz konusu değildir. Ama şefaat edicilerden iseler, ahirette şefaat ederler.

Kimlere Kâfir Denir?

Soru:

Hocam size imanla ilgili bir soru sormak istiyorum: Bir kişi "Ben Müslümanım" dese, ona gerçekten, kesinlikle "sen kâfirsin" denilmez mi? Kur'an'ı veya Kur'an'ın kat'î ayetlerini Müslümanım dediği halde inkâr etse yine mi kâfir denilmez? Mesela, "Ben Müslümanım, ama bana göre Kur'an da İncil gibi değişmiştir." dese veya "Ben Müslümanım, ama 5 vakit namaz bence uydurmadır." dese veya "Ben Müslümanım, ama İsa Allah'ın oğludur." dese yine mi kâfir denilmez?

Cevap:

Kesin delillerle sabit (kat'î) hususların inkârı küfürdür. Böyle bir inkâr içinde olan kimse kendisini istediği kadar Müslüman ilan etsin, o kimsenin küfründe şüphe yoktur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

USÛL/FIKIH MESELELERİ

Dört Mezheb'e Uymanın Sebepleri Nedir?

Soru:

Ehl-i Sünnet olduğunu söyleyen birini dört mezhepten birine uymaya (zaruretler hariç) mecbur bırakan sebep nedir?

Cevap:

Esasında mezhepler arasında (delillere bakarak) tercih yapabilecek durumda olmayan kimselerin, fetva sordukları kişinin verdiği cevapla (yani müftilerinin mezhebiyle) amel etmekten başka bir yolu yoktur. Zira aldığı cevabın hangi mezhebe ait olduğunu, delilini, muarız deliller karşısındaki müdafaasını... bilebilecek durumda değildir. Olsaydı başkasına sormazdı.

Dolayısıyla burada sorumluluk, onlara fetva verenlerdedir. Eğer onlara, şu mezhebin görüşü budur, bununki şudur... gibi seçmeli cevaplar verirlerse, avam zaman içinde hevasına kapılarak kolaylıkların peşine düşebilir, işin "kaytarma" cihetine gidebilir; hatta bir süre sonra telfike sapabilir.

Bütün bunların önüne baştan geçmek ve kişinin ahireti için en eslem yolu tercih etmesini sağlamak üzere 4 mezhepten birini iltizam etmesi telkin ve tavsiye edilmiştir.

Mezheplerle İlgili Bazı Konular

Soru:

Mezhepsizliği ağır bir şekilde eleştirmiştiniz. Bir kaç şey sormak istiyorum. Sorularımın basitliğini bu konularındaki bilgisizliğime bağışlayın:

1. Ebû Hanîfe'den önceki avam topluluğu hangi mezhebe göre amel etmiştir?

2. Mezhep imamlarından Ebû Hanîfe'nin de hocası olan İmam Cafer neden mezhep imamı kabul edilmez? Şiiler kabul ederken sünniler neden kabul etmezler?

3. Bir mezhebe girmek İslâm'da şart mıdır? Farz mıdır, sünnet midir, vacip midir? Mezhepsiz birisi dinden çıkmış olur mu?

4. İslâmda içtihad âlimleri 4 metod kullanırlar. Bunlardan kıyası kabul etmeyenler vardır. Kıyası kabul etmeyen bir imamın peşinden gidilir mi?

5. Kıyas yapacak olursak; oruç namazdan daha mı önemli bir ibadettir? Hayızlı bir kadın neden namazını kaza etmezken orucunu kaza eder. Zina, adam öldürmekten daha mı büyük bir suçtur? Neden zina edene dört şahit, adam öldürene iki şahit yeterlidir.

6. Âlimler masûm mudur? İctihatta hata da yapsalar, bir sevap alıyorlar. Masûmiyet İslâm'da var mıdır? Varsa neden Şiiler 12 imama masûm dediklerinden tekfir edilirler? Oysa sünniler, tüm âlimlere ve sahabelere masûm derler. Bunların ayrıcalıkları nedir?

7. Yaptığımız tüm amelleri Allah istediği için mi yaparız? Yoksa biz yaptığımız için mi Allah yaratmıştır? Amel mi önce gelir, Allah'ın yaratması mı?

Cevap:

1- İmam Ebû Hanîfe'den önce de sonra da avam, ilmine güvendiği insanların/âlimlerin içtihadlarıyla amel etmiştir. Bu, Sahabe döneminden beri böyledir. Bugün de herkes (avam) ilmine güvendiği âlimlerin içtihadıyla amel etmelidir. Bugünü ya da mezhepler dönemi sonrasını öncesinden farklı kılan şey, mezhep müntesibi olmayan âlim bulunmamasıdır. Yani önceki dönemlerde her âlimin müstakil bir mezhebi vardı. İnsanlar da gidip bizzat onlara sorarak amel ediyordu. Ancak mezheplerin teessüs dönemi sonrasında müstakil mezhep sahibi ilim adamı kalmadı. Her âlim bir mezhepe mensup. Dolayısıyla avam da fetva ehli olarak başkasına müracaat etmek gibi bir seçeneğe sahip bulunmuyor. Fetva ehline sorularak alınan cevap da belli bir mezhebin içtihadı olduğundan, avamın belli bir mezhebi iltizam etmesi gibi bir sonuç çıkıyor ortaya.

2- İmam Cafer de bir mezhep imamıdır. Ancak onun mezhebi Sünnî kaynaklar vasıtasıyla bize kadar kâmil anlamda intikal etmediği için onun mezhebiyle amel etme şansımız yok. Şia da Ehl-i Beyt imamlarının mezhebi olduğunu söylediği sis-

temin içine tarih içinde bin türlü şey sokuşturmuştur. Dolayısıyla bu sahada onlar kanalıyla intikal eden şeylere itimat edilmez.

3- Bir mezhebi iltizam etmek –hele de günümüz şartlarında– şarttır. Zira Din'in hükümlerini belli bir sistem doğrultusunda öğrenip gereği gibi amel etmenin başka bir yolu yoktur. Halkın dinî hassasiyeti zayıflamış, insanlar adeta dinî mükellefiyetlerden –tabir mazur görülsün– kaytarmanın derdine düşmüştür. Böyle bir ortamda dini, mezhebin sağladığı bütüncüllük içinde yaşamanın başka bir alternatifi yoktur.

4- Kıyası kabul etmeyen kimsenin "imam" olma vasfını haiz olması düşünülemez. Âlim olur, ama "imam" olamaz. Çünkü kıyas İslâm ahkâmına evrensellik ve kuşatıcılık sağlayan en önemli unsurların başında gelir.

5- Bu soru ancak kıyasın nasıl işlediğini bilmeyen birisinden sadır olabilir. Zira nassın bulunduğu yerde kıyas yapılmayacağını herkes bilir.

6- Masûmluk ile içtihadda hata yapıldığı takdirde bir sevap almak birbiriyle hiç ilişkisi olmayan şeylerdir. Hata ile masûmluğun bir arada bulunmayacağı bedihidir. "Masûm", hata yapmayan, günah işlemeyen demektir. Oysa içtihadda hata edene bir sevap verileceğini bildiren sahih hadiste böyle bir mesele yer almamaktadır. Burada hata yapana sevap verilmesi, kişinin bütün gücünü sarf ederek ictihad yapmış olması dolayısıyladır. Yani sevap, içtihadın sevabıdır hatanın değil. İsabet eden müçtehide iki sevap verilmesi de bunu gösteriyor. Sünnilerin, 12 imama masûm dedikleri için Şiileri tekfir ettiğini kim söylemiş? Bu yanlış bir bilgi. Sünniler, Hz. Ali (r.a)'ın peygamberliğini veya ilahlığını iddia eden aşırı gruplar dışında Şiileri "kâfir" olarak değil, "bid'at ehli" olarak görür. Sünnilerin tüm âlimlere ve Sahabe'ye masûm dediğini söylemek de tamamen hata. Böyle bir şey söyleyen tek bir Sünni âlim dahi gösterilemez.

7- Bir iş yapmayı biz ister ve bu yolda harekete geçer, gücümüzü kullanırız. Allah Teâla da o işin olmasını murad etmişse onu yaratır. Böylece o iş meydana gelmiş olur. Yani ilk adım bizden gelir. Biz fiili kesb ederiz, Allah Teâla ise halk eder.

Soru:

Mezhepler (Hanefi, Şafi, Hanbeli, Maliki) hakkında yazabilir misiniz? Kişi tabi olduğu mezhebi neye göre belirler? Mezhepler arası geçiş hangi hallerde olabilir? Özetle, mezhepler konusunda detaylı açıklama yapma imkanınız olabilir mi?

Cevap:

Mezhep, kısaca hayatı vahyin gösterdiği istikamette yaşayabilmek için, bir başka ifadeyle vahyi hakkı verilmiş bir anlama faaliyetinin konusu yapabilmek için gerekli usul ve ilkelerin adıdır.

Bunun kolay bir iş olmadığı, dahası, masa başı ve münferit birtakım faaliyetlerle yapılamayacağı, anlamamız gereken ilk hususdur. Bu itibarla bir kimsenin, eline aldığı bir Kur'an mealiyle yahut Hadis kitabıyla doğrudan amel etmeye kalkışması, züccaciye dükkânına dalan filin yol açtığından farklı bir manzara doğurmayacaktır. Zira mesele, sadece okuma yazma bilmekle ve Kur'an ve Hadis metninin yüzeysel biçimde anlaşılmasıyla sınırlandırılamayacak kadar hayatî ve hassastır.

Kur'an ve Sünnet nasslarının yapısı, bu iki kaynağın birbirleriyle ilişkisi, kaynağını bunlardan alan diğer Usul meseleleri bu noktada merkezî öneme sahip hususlardır.

Allah Teala'nın ve Resulü'nün bizden nasıl bir hayat istediğini sahih bir şekilde anlayabilmek için, vahyin nüzulüne ve Sünnet'in vüruduna kimi zaman sebep teşkil etmiş, kimi zaman doğrudan şahit olmuş bulunan Sahabe neslinin tutumu da behemehal dikkate alınmak durumundadır. Daha önce de değişik vesilelerle vurguladığım gibi, Peygamberi (s.a.v) terk-i dünya etmiş bir ümmetin, Peygamber (s.a.v)'e arkadaşlık, yoldaşlık etmiş ilk ve tek kuşağının olaylar karşısındaki tutum ve tavrında o Peygamber (s.a.v)'in etkisinin bulunmayacağını söylemek herhangi bir kasıt söz konusu değilse cahillikten başka bir şeyin ifadesi olamaz!

Kısacası Kur'an ve Sünnet'in bizden ne istediğini tam anlamıyla kavrayabilmek için, öncelikle belli bir Usul'e ihtiyaç vardır. İşte mezhep bize bu Usul'ü ve bu Usul doğrultusunda ortaya konulmuş füruu/pratiği veren biricik sistemdir.

Bu noktada yaşanan bir kafa karışıklığına parmak basmanın sırasıdır: "Kur'an ve Sünnet elimizde olduğu halde mezhep imamlarının ve ulemasının görüşlerine niçin ihtiyacımız olsun?" derler.

Bu çerçevede gündeme gelen herhangi bir soruya, "dinî cevabı ayrı, mezhebî cevabı ayrı" veya "Kur'an/Sünnet'e göre şöyle, mezhebe göre böyle" gibi bir yaklaşımla mukabelede bulunmak, yahut herhangi bir ibadeti –mesela namazı– Kur'an ve Sünnet'e göre kılınması durumunda ayrı, mezheplere göre kılınması durumunda

ayrı bir mahiyet kazanacakmış gibi takdim etmek meseleyi çarpıtmaktan, ya da cehaleti ifşadan başka bir anlama gelmez.

Zira mezhep Din'in, yani Kur'an ve Sünnet'in "alternatifi" değildir! Meseleye böyle bakıldığında mezhebi reddetmek dinin gereğiymiş veya mezhebi reddetmedikçe Din'in özüne vakıf olunamayacakmış gibi bir düşüncenin oluşmaması mümkün değildir.

Oysa dediğim gibi Din'in ve konunun kaynaklarının bizden ne istediğini mezhep olmadan anlamak ve o anlaşılan şey doğrultusunda bir hayat yaşamak mümkün değildir...

Sorunun, "Kişi tabi olduğu mezhebi neye göre belirler?" kısmının cevabı şudur: Elbette bir imamı taklid etmek durumundaki kişi (mukallid), taklid edilen kişi konumundaki insanların (imamların) ilmî seviyelerini, ya da usullerini değerlendirecek konumda değildir. Bu itibarla mezhep seçiminde daha başka hususlar belirleyici olmaktadır. Bunların başında, taklid edilecek kişinin ya da mezhebin özellikleri gelmektedir.

Söz gelimi "İmam Ebû Hanîfe nassların yapısına, delalet vecihlerine, gayelerine, lafızların altında yatan manalara daha fazla ehemmiyet atfeder" diye düşünerek bu imamın mezhebini taklidi tercih etmek böyledir. Yahut "İmam Mâlik Medine'de yaşadı; Medine'de yaşamış alim sahabîlerin mezhep ve uygulamaları ona intikal etti" diyerek onun mezhebi tercih edilebilir. İmam eş-Şâfi'î'nin "Kureyş alimi" ünvanına sahip olduğu, Hanefî mezhebine muttali olma avantajıyla mezhebini oluşturduğu söylenerek ya da İmam Ahmed b. Hanbel'in, kendisinden önceki imamların mezheplerinin fıkhî birikimine varis olmuş bir Hadis imamı olduğu ve hadislere daha büyük bir önem atfederek re'yden sakındığı gibi gerekçelere dayanarak mezhep tercihinde bulunulabilir.

Bütün bunların ötesinde, kişinin, sadece yaşadığı çevrenin etkisinde kalarak mezhep tercihinde bulunması da bahis konusu olabilir. Bunu da küçümsememek gerekir. Zira böylece kişi, tabi olduğu mezhebin hükümlerini kolayca sorup detaylarıyla öğrenme imkânına/avantajına sahip olmaktadır.

Sorunun, "Mezhepler arası geçiş hangi hallerde olabilir?" kısmına gelince; özellikle içinde bulunduğumuz zaman diliminde bu soru ve cevabı hayli önem arz et-

mektedir. Zira modern hayatın bize "armağan" ettiği kolaylık ve rahat düşkünlüğü, mezhepler arası geçiş meselesinin istismar edilmesi durumunda "dindarlıkta gevşeklik" gibi bir arızaya yol açabilmektedir.

Tasavvuf ehlinin, sürekli azimetlerle amel etme gayesiyle hareket ettiği malumumuzdur. Bunun altında yatan biricik saik, nefse olabildiğince muhalefet ederek onu terbiye altına almaktır. Modern zamanlarda ruhsatların peşine düşen Müslümanın, bir süre sonra bunu alışkanlık haline getirerek nefsinin isteklerinin zebunu olması pekala söz konusu olabilmektedir.

Bu itibarla mezhepler arası geçişi şöyle bir çerçeveyle sınırlandırmak –Allahu a'lem– en doğrusudur: Herhangi bir meselede tabi olduğu mezhebin hükmüyle amel etmesi halinde büyük bir sıkıntıyla karşılaşacaksa, böyle bir durumda kişi, diğer bir mezhebin hükmüyle amel edebilir.

Ancak burada dikkat edilmesi gereken bazı noktalar var:

1. Kişi bunu bir alışkanlık haline getirmemelidir. Zira bu durumda bir süre sonra mezhep konusunda bir algı arızasının meydana gelmesi kaçınılmaz olmaktadır.

2. Amel edilen ikinci mezhebin hükmü güzelce ve bütün detaylarıyla öğrenilmelidir. Ki bu çoğu zaman ihmal edilmektedir. Diğer mezhebin hükümlerini iyi bilen bir alime sorarak amel etmelidir.

3. Tek bir konuda birden fazla mezhebin hükmünü birleştirerek telfik yapmamalıdır.

4. Ruhsatların peşine düşmemelidir. Zira bize sürekli olarak kolaylık, rahatlık ve konfor telkin eden modern hayat, sürekli kolaylık arama alışkanlığıyla bir süre sonra nefsî heva ve telkinleri "din hükmü" olarak gösterebilir.

Mezhepler arası geçişin "sıkıntı anına" münhasır olarak uygulanması, sair zamanlarda tek bir mezhebi iltizam tavrının benimsenmesi, aynı zamanda din algısına da olumlu tesir eden bir hassasiyettir. Elbette münhasıran tek bir mezhebin hükmüyle amel etmek, hiçbir ahvalde ondan ayrılmamak diye bir mecburiyet yoktur. Ama Tasavvuf ehlinin tavrında da almamız gereken büyük bir ibret vardır!..

Diğer Mezhepleri Taklid Etmek

Soru:

Hocam size sorulan bir soruya cevaben: Her bir ibadeti tabileri ile birlikte bir mezhebe göre yapmak lazım. Abdesti Şafi'ye göre alan namazı da Şafi'ye göre kılmalıdır dediniz.

Ben Cuma namazı meselesinde Hüsnü Aktaş hocanın fetvasına göre amel ediyordum. Ama içim de bir türlü rahat etmiyordu (gerçi işin doğrusu şimdi de çok rahat değil). Çünkü cuma namazı çok önemli. Birkaç haftadır sizin fetvanıza göre Şafi mezhebini taklit ederek kılıyorum.

Sorum: Şimdi yukarıdaki ifadelerine göre, cumanın niyetini Şafi mezhebine göre olunca namazı da mı Şafi mezhebine göre kılacağım. Mesela Şafi'ler gibi ellerimi kaldırarak. Burada kafam karıştı. İkinci bir konu da ben Kur'an'ı Kerim'i ezberlemeye gayret ediyorum. Hafızlık yapmaya karar verdim. 3 sayfa kadar ezberledim. Ama işim tekrarımı çok yapmaya engel oluyor. Ezberlediklerim unutturuluyor.

Birde şöyle bir hadis meali okudum: "Kur'an'ı öğrendikten sonra unutan kimse, kıyamet gününde Allah'a elleri kesik olarak kavuşur." Bu bağlamda ben ve benim gibiler de bu hadisin hükmüne girer miyiz hocam?

Cevap:

1. Cuma namazını Şâfiî mezhebini taklid ederek kılarken (rükûa gidişte ve rükûdan doğruluşta) ellerinizi kaldırmanız gerekli değil. Şafiî mezhebinde böyle yapmak farz (rükün) değil, müstehaptır. Bu noktada riayet etmeniz gereken nokta şudur: Şafiî mezhebine göre ameli geçersiz kılacak bir fiil işlememek.

2. Kur'an' ezberlemek bir sistem işidir. Tek başınıza bunu yapmanız çok zordur. Ya hafız yetiştirme konusunda tecrübeli bir hoca eşliğinde çalışın, ya da kısa sureleri ezberlemek ile yetinin.

Soru:

Ben Hanefiyim. Biz Hanefiler her konuda Hanefi mezhebini taklit ediyoruz. Bir Hanefi bir Şafi'den almıyoruz. Her konuda tek mezhebin hükümleriyle amel ediyoruz. Ancak Selefiler buna mu'terizler. Çünkü her konuda tek mezheble amel etmek

caiz değil. Sahabe devrinde taklit bu şekilde olmamıştır. Zaman-ı sahabede avam hangi müçtehidi görse ona sorar idi. Bu da her konuda sadece bir mezhebi/müçtehidi değil farklı farklı müçtehitleri taklit ediyorlardı anlamına geliyor. Ama şimdi biz sadece tek bir mezheple amel ediyoruz ve sahabe devrinde durum bu olmadığı için, selefiler sadece tek mezhep taklidine, *selef-i salihîne* muhalefet anlamına geldiği için caiz değil diyorlar. Onlar haklı mı?

Cevap:

Sahabe döneminde yaşamıyoruz ki! Onların dinî hassasiyeti, dini yaşama konusundaki tutumları ile daha sonraki dönemlerde yaşayanların durumu bir değil. Özellikle günümüzde herkesin "ruhsat/kolaylık" peşinde koştuğu malûm. Herkes her önüne gelen ictihadla amel etmeye kalktığında ortaya Sahabe'nin hassasiyeti mi çıkar, yoksa başıboşluk, yozlaş-tır-ma ve kaos mu?

Soru:

Aşağıdaki yazı size ait. Bir kimse iki farklı hüküm ile iki farklı zamanda amel etmesi caiz denmiş. Yani ben bu gün abdestte Şafii mezhebini, yarın ise Hanefi mezhebini taklit edebilirim demek oluyor bu. Oysa ben Hanefi isem her zaman Hanefi olmak ve Hanefilerin içtihatlarıyla amel etmek zorunda değil miyim? Mesela sizin dediğinize göre, bu gün namazı Hanefi'ye göre, yarın Şafii'ye göre kılmam caiz/sahih midir? O zaman ben hangi mezhepten olurum veya orucu Şafii'ye göre tutup, namazı Maliki'ye göre kılmam sahihse ve biri bana dese ki sen amelde hangi mezheptensiz ne cevap veririm?

"Mukallidin, iki veya daha fazla mezhebin bir meseledeki farklı hükümlerini birleştirerek amel etmesi." Örnek verecek olursak: Bir mukallid, abdest aldıktan sonra vücudunun herhangi bir yerinden kan çıktığı ve bu kan akacak şekilde çok olduğu zaman Şafiî mezhebinin görüşünü taklid ederek abdestinin bozulmadığına hükmedebilir. Ancak aynı abdesti devam ederken o kimse şehvetsiz olarak kadının vücuduna dokunsa ve bu durumda da abdestinin İmam Ebû Hanîfe'nin mezhebine göre bozulmadığına hükmetse, bu kimse telfik yapmış demektir. Zira bu durumlardan ilki İmam eş-Şâfi'î'nin mezhebine göre abdesti bozmaz ise de İmam Ebû Hanîfe'ye göre bozar. İkinci durumda ise İmam Ebû Hanîfe'ye göre abdestli iken İmam eş-Şâfi'î'ye göre değildir. Ancak bir kimsenin bu iki farklı hüküm ile iki farklı zamanda amel etmesi caizdir."

Cevap:

Alıntıladığınız son cümle tek başına alındığı zaman "istediğiniz zaman istediğiniz mezhebin hükmüne göre amel edebilirsiniz" gibi anlaşılabiliyor. Ancak orada söylenmek istenen şudur: Kendi mezhebimiz dışında herhangi bir muteber mezhebin hükmüyle amel etmek durumunda kaldığımızda, iki ayrı amelde olmak kaydıyla amel edebiliriz. Yani bir tek meselede iki mezhebin ictihadıyla amel edilmez; ama iki ayrı meselede edilebilir. Elbette bunu keyfemayeşa yapmak doğru değil. Gerektiği zaman, dara düştüğümüz zaman...

Mezhep İmamlarının İçtihadını Sorgulamak

Soru:

Bir Müslümanın aşağıdaki gibi söylemesi caiz mi?

"Ebû Hanîfe'nin sarhoşken boşamayı geçerli saymasını kabul ederiz. Ama ikrah (zorlama ve baskı halinde) ile boşamayı geçerli saymasını kabul etmeyiz. Zira ikrah altında kalben olmaksızın söylenen inkâr bile inkâr değildir."

Cevap:

Delillere bakabilecek durumdaki bir insanın, delilden hareketle böyle söylemesi anlaşılabilirse de, delilleri değerlendirecek durumda olmayanların böyle söylemesi hiçbir şey ifade etmez.

Başka Mezhebin Fıkıh Kitaplarını Okumak

Soru:

Hocam ben Hanefi mezhebi mukallidiyim. Lâkin elime Malikî allamesinden olan İmam Şatıbî Hazretleri'nin el İ'tisam ve el-Muvafakat isimli kitapları geçti. Sanırım bunlar Usul-i Fıkha taalluk eden mesaili muhtevidir. İmam Şafi Hazretleri'nin er-Risalesi, İmam Subki Hazretlerinin Cemu'l-Cevami'i elimde bulunuyor. Belki bunlar

beni aşabilir, ama dini konulara vukufiyetim az da olsa vardır. Bunların tarafımdan tetkik ve mütalaasını bana tavsiye eder misiniz?

Cevap:

Bilgi edinmek için okuyabilirsiniz.

Mezhepler Arasındaki Farklarda Her Mezhebin Delili Var mı?

Soru:

Bildigimiz gibi "telfik-i mezahip, ´sahih hadisle amel adına kişinin mezhebi hükmüne uymaması, taklid-tahkik meselesi´," gibi konular bugün hep mezhepler bağlamında doğru-yanlış konuşulan, tartışılan konular oluyor. Bunu ilmi olanda yapıyor ilmi olmayanı, hatta cehl-i mürekkepler de yapıyor ahir zamanda. Tabi sözde "zamanın ruhu gereği" bizde bunlara katlanıyoruz. Hatta bazen katılıyoruz. Şimdi size bir özel bir örnek verip bu bağlamda **"telfik, sahih hadisle amel, kişinin, diğer mezhebin görüşünün delilleri "sözde" daha sahih diye mezhebini terk etmesi"** ile ilgili görüşünüzü öğrenmek istiyorum.

Sormak istediğim meselenin özü şu: Mezheplerin özellikle bugün yaygın olan Hanefî, Mâlikî, Şafî ve Hanbelî başta olmak üzere her konuda ve her meselede hüküm verirken, nassları/delilleri kendi metodolojisi doğrultusunda anladı diye bütün hükümleri sahihtir, amel edin demek ve herkesin her konuda kendine göre delili vardır diyerek, mezhepleri "tahkik" etmeye çalışmayı tamamen ve her meselede reddetmek doğru mudur? (Bütün hükümlerde demiyorum, yani sadece gerçekten görüş sahiplerinin belirli, muayyen bir meseledeki delilleri ve bunların takip ettikleri usulleriyle birlikte tahkik etmek ve bilmek şartıyla, yani işin ehli olarak.) Sorumun soyut bölümü buydu. Şimdi somut bir örnek vererek sualimi sunayım. Cevabınızı da bu somut örnek bağlamında verirseniz çok müteşekkir olurum.

Mesele çok meşhur, "Raf'u'l-Yedeyn" meselesi. Yani rükûya inerken ve kalkarken elleri kaldırmak. Şimdi bu meselede özellikle selefi meşrepli kardeşler hep şunu söylüyor: "Bu konuda birçok sahih hadis var özellikle Buhari gibi kitaplarda. İmam Şafi, İmam Ahmed b. Hanbel (rh.a) gibi mezhep imamları da bunu kabul etmiş. O zaman bu konuda sünnet olan odur. Hanefilere saygımız sonsuz ama her halde

onlar bu sahih hadisleri görmemişler. (Zamanlarında hadisler tam olarak tedvin edilmediği için özellikle Ebû Hanîfe (rh.a) bu konuya tam vakıf olamamışlar. Ama asıl doğru olan birçok sahabeden birçok sahih hadisle nakledilen budur ve bunu esas almak gerekir." Bu konuda ki hadisleri buraya taşımaya lûzum yok. Meseledeki hadisler zaten malûm. Diğer taraftan bu sadece Ebû Hanîfe'nin değil, İmam Malik ve Sufyan Es-Sevri gibi âlimlerin de görüşüdür. Hatta bir tartışma nakledilyor. *İmam el-Evzai (rh.a) Mekke'de İmam Ebû Hanîfe ile görüşmüş ve O'na demiş ki:" Size ne oluyor ey Irak Ehli ki ellerinizi kaldırmıyorsunuz? (rükûya giderken ve rükûdan kalkarken). Bunu bize İbn Şihab ez-Zuhrî, Sâlim'den, O'da Abdullah b. Ömer'den nakletti. Ve İbn Ömer dedi ki: "Peygamber rükûdan önce ve sonra ellerini kaldırdı." Bu halde neden bunu uygulamıyorsunuz? İmam Ebû Hanîfe cevap verdi: "Bu konuda sağlam ve sabit bir şey nakledilmemiştir." El-Evzai der ki: "Bunu nasıl dersin Ibn Şihab ez-Zuhrî, Sâlim'den, O'da Abdullah b. Ömer'den naklederken!" Ebû Hanîfe: "Tamam ama bize Hammad İbn Süleyman, O'da İbrahim en-Nehai'den, O'da Alkâme'den, O'da Abdullah ibn Mes'ûd'dan bize Rasûlullah'ın namazın başında ellerini kaldırdığını sonrada bunu yapmadığını nakletti..." Sonra Ebû Hanîfe, Hammad'ın İbn Şihab ez-Zuhriden daha fakih, İbrahim en-Nahai'nin de Salim'den daha fakih, Alkame'nin de İbn Ömer'in sahabe olması hasebiyle ondan daha fazileti olmasına rağmen İbn Ömer'den daha aşağı bir fakih değildir, Abdullah b. Mesû'd'a gelince O, "Abdullah"dır demiş. Böyle bir olay nakledilyor, sıhhat durumunu bilmiyorum doğrusu.*

Kısacası Hanefiler de Ebû Hanîfe'nin bunu direk İbn Mes'ûd (r.a) ekolünden aldığını söylüyorlar. Şimdi bunu nasıl anlayabiliriz? Diğer taraftan birçok sahabiden onlarca rivayet var. Hatta İmam Buhâri (rh.a) *Raf'u'l-yedeyn* risalesi var. Bu risalede İmam Buhâri o kadar rivayet toplamış ki üstelik sahih ve iki görüşü de destekleyecek rivayetleri sunuyor. Yanlış hatırlamıyorsam İbn Mes'ûd'dan nakledilen rivayeti de inceliyor. Sonuç olarak İmam Buhâri de asıl sünnetin bu olduğunu söylüyor. Yani bu konuda iki tarafın da gerçekten eşit derecede delilleri var mı? Ve genel olarak bu tür tartışmalarda herhangi bir mezhebin daha sahih delillere dayanması ve bizim, bugünün insanları olarak bunu anlamaya imkânımız var mı?

Cevap:

Kısa yoldan belirteyim: Hindistan'ın son asırlarda yetiştirdiği tahkik ehli büyük âlimlerden, "İmâmu'l-Asr" olarak anılan Muhammed Enverşâh el-Keşmîrî'nin bu

konuda bir kitabı var. (Bu zatın Buhârî ve Tirmizî'ye şerhleri var; başka da pek çok eseri mevcut.) "*Neylu'l-Ferkadeyn fî Mes'eleti Ref'i'l-Yedeyn*" isimli o eserinde allame el-Keşmîrî, kanaatini ve ulaştığı neticeyi şöyle veriyor: Ref'u'l-yedeyn meselesinde tarafların delilleri kuvvet, delalet ve sarahatte eşit yapıdadır. Dolayısıyla namazda ellerini kaldıran da, kaldırmayan da diğerini "Sünnet'e muhalefet"le itham edemez. Her ne kadar bu mesele hakkında *İ'lâu's-Sünen*'de de sadra şifa malumat var ise de, ismini zikrettiğim eser bu konuda son noktayı koymuş gibidir. İmam el-Buhârî gibi müctehid bir muhaddisin *Ref'u'l-Yedeyn* isimli bir risale yazmış olması, onun bu konudaki ictihadını yansıtır.

Sorunuzda, namazda ellerin kaldırılmayacağı (tabii iftitah tekbiri dışında) görüşünü sadece Hanefîler'in benimsediğinin söylendiğini yazmışsınız. Bunu söyleyenler gerçeği dile getirmiyor. Zira Şafiîlerle Hanbelîler ellerin kaldırılacağına kail iken, Malikîler, ellerin kaldırılmayacağı görüşünde Hanefîler'in yanında yer almıştır. Malikî mezhebinin kaynakları bu hususta gayet nettir. İbn Abdilberr, namazda iftitah tekbiri dışında ellerin kaldırılıp kaldırılmayacağı konusunda İmam Mâlik'ten farklı nakiller geldiğini, mezhep ulemasının, ellerin kaldırılmaması naklini benimsediğini tasrih eder.[148] Diğer Malikî kaynaklarından da bu husus tahkik edilebilir. Dolayısıyla şunu söylemek durumundayız: Mezheplerin fetvaya esas kabul edilmiş görüşleri, "mezhep" mekanizmasının muhtelif katmanlarında icra-i faaliyet eden değişik seviyedeki âlimlerin bitmez tükenmez sa'y-u gayretleri neticesinde ortaya çıkmıştır. Bu mekanizma, yeri geldiğinde mezhep imamına bile muhalif çalışmış, yani mezhep imamının dahi delile muhalif bir ictihadı söz konusu olduğunda, ictihadı terk ederek delili esas almıştır. Bu itibarla dört mezhep içinde takarrur etmiş ictihadların delil zayıflığı ya da benzeri bir gerekçeyle tartışma konusu yapılması kolay iş değildir

Müçtehidin İçtihadı

Soru:

Malumunuz Allah'tan başka hüküm/kanun koyucu yok: "İnil hükmü illa lillah". Ben bunu şöyle anlıyorum: Allah-u Teâla bir konuda hüküm vermişse/koymuşsa, onun tam zıddına olarak kimse hüküm veremez, kanun koyamaz. Zina, faiz, şarap,

---

[148] *el-İstizkâr*, IV, 96 vd.

kumar haram diyorsa, kimse bunlara helal diyemez. Derse kâfir olur. Hatta Rasulü'de bir konuda bir hüküm vermişse, o da zaten Mevlası'ndan alarak o hükmü koymuştur. Yani mecazî manada şarii Rasulullah olsa da hükmü koyan asıl şarii Rabbimiz'dir. Ancak Allah Teâla ve Rasulü bir konuda hüküm vermemişse, yani o alan/sahada boşluk varsa, kulların İslâmın ahkamına zıt olmayacak şekilde hüküm koyması ve hüküm vermesi caizdir ve bu "Allah'tan başka kimse hüküm koyamaz" ayetiyle çelişmez, bu ayetin hükmünü çiğnemez diye biliyorum. Bu durumda şunu diyebilir miyiz? : Allah ve Rasulü'nün hüküm verdiği konuda onlara zıt hüküm vermek asla caiz değil. Ancak Allah ve Rasulü, hülasa din-i İslâm bir konuda bir hüküm vermemişse, o konuda hüküm vermek, kanun koymak (İslâma zıt olmamak şartıyla) asla şirk küfür ve haram değildir. İnancım bu, yanlışlık var mı acaba?

Cevap:

Allah Teâla'nın ve Rasulü Efendimiz'in boş bıraktığı alan "ictihada açık" alandır. Yani tamamen "boş" değil, "içtihad ehli için" boştur. O alanda ictihad ehli içtihad ederek hüküm verdiğinde (ictihadın dayandığı arka planda da yine Kur'an ve Sünnet'ten elde edilmiş ilkeler bulunduğu için) "müçtehidler hüküm koydu/teşride bulundu" denmez. İçtihadın meşruiyeti, dayandığı ilkelerden gelir. Yoksa kimse "ben içtihad ediyorum" diyerek Kur'an ve Sünnet'e dayanmaksızın hüküm veremez, görüş beyan edemez.

Sahabelerin Kavli Bağlayıcı mıdır?

Soru:

Hocam şu an Prof. Dr. Zekiyuddin Şaban'ın Usul-i Fıkıh eserini okuyorum. Anlamadığım bir konu oldu, zamanınız olursa ve cevaplayabilirseniz sevinirim.

"Sahabi Kavli" bahsinde geçiyor. Lafı çok uzatmak istemiyorum, siz de konuyu biliyorsunuz. Sahabenin kendi reyi olmaksızın söylenilen görüşler kabul edilir, daha doğrusu Rasulullah'tan duyulan bir ilme dayandığı ihtimali yüksek olduğundan sünnet gibi sayılır. Ama burada devam ediyor. Rey ve ictihada dayanan sahabi kavli, sahabeden sonra gelen nesiller için bağlayıcı bir kaynak teşkil etmiyor. Yani fakihler arasında ihtilaf var. Ama "İmam Şafii'nin üzerinde karar kıldığı görüş budur.

Sonraki Hanefi bilginler ile Şafii ve Malikîlerden bir gurup ve kelamcıların çoğunluğu da bu görüşü seçmişlerdir. Tabi diğer görüşü de anlatıyor. Ama sonuçta yazarın tercih ettiği görüş rey'e dayanan sahabi kavlinin bir kaynak olmamasıdır, delillerini de anlatıyor. Bu konuda ne dersiniz hocam?

Cevap:

Sahabi kavlinin bağlayıcı olup olmadığı konusunda ihtilaf olduğu doğrudur. Şahsî ictihada dayanan hususlarda ictihad mertebesindeki âlim, delillere bakarak sahabi kavline muhalif olan delili esas alabilir.

Yani burada daha sonraki bir nesle mensup bir âlimin sahabiye muhalefeti, sahabi kavlinin aksini gösteren delil sebebiyledir. Böyle bir delil yoksa ve ortada sadece sahabi kavli varsa o zaman elbette sahabi kavli alınır.

Fi emanillah.

İcmaa Muhalefet ya da Sa'd b. Ubade (r.a)'ın Durumu

Soru:

"Hocam icmaa muhalefet etmek caiz değil. Hz. Ebûbekir'in (r.a) hilafeti konusunda sahabe beyninde icmaa tahakkuk ettiği malumunuz. Ancak bu icmaa Sa'd b. Ubâde (r.a) isimli sahabi, Hz. Ebûbekir'e biat etmeyerek muhalefet etmiştir. Bu muhalefet Sa'd b. Ubâde (r.a)'yi mesûl etmez mi? Sa'd b. Ubâde (r.a)'yi müctehid kabul edersek, bir müctehid bile muhalefet etse, icmaa oluşmaz. Bu durumda Hz. Ebûbekir (r.a)'in hilafeti konusunda icmaa yoktur dememiz lâzım ya da bu durumu nasıl anlamamız gerekiyor? Ya icmaa yok diyecez ve Sa'd b. Ubâde (r.a)'yi kurtaracağız veya icmaa var ve Sa'd b. Ubâde (r.a) icmaa muhalefet etmiş diyeceğiz?"

Cevap:

Sa'd b. Ubâde (r.a)'nin Hz. Ebû Bekr (r.a)'a bey'at etmediği doğrudur. Mevcut bir halifeye bey'at etmeyenin cahiliye ölümüyle öleceği de doğrudur. Ancak Sa'd b. Ubâde (r.a)'ın kişisel faziletleri yanında Sahabe'yi tezkiye eden nassların tamamının muhtevasına o da dâhildir. Efendimiz (s.a.v) ile birlikte bütün gazalara iştirak etmiş-

tir. Bedir bunun istisnasıdır. Ona iştirak ettiğini söyleyenler de vardır. Dolayısıyla onu tezkiye eden hususi ve umumi deliller dolayısıyla halifeye bey'atsız ölenlere yönelik tehdidin onu kapsamına almayacağını söylemek gerekir.

İcma meselesine gelince, halifeye bey'atin tahakkuku için icma şartı aranmaz. Hz. Ebû Bekr (r.a)'in hilafetinde icma olduğunu söylemek hem şart değildir, hem de doğru değildir. İcma'ı oluşturacak ehil insanlardan biri de Sa'd b. Ubâde (r.a) olduğu için onun icmaa muhalefet ettiğini söylemek isabetli değildir. Bu, herhangi bir müctehid imamın, kendisi dışındaki diğer bütün müctehidlere muhalif olarak ictihadında tek kalması gibidir. Böyle bir durumda o imamım icmaa muhalefet ettiği söylenmez. Zira icmadan söz edilebilmesi için bir asırdaki müctehidlerin tamamının bir hüküm üzerinde görüş birliğine varmış olması gerekir. Bir teki bile muhalif kalsa icma tahakkuk etmez. Kaldı ki mesela Hz. Ali (r.a)'ın hilafeti konusunda da icma bulunmadığı malumdur.

Alimlerin Hata Yapması ya da İsabet Etmesi Halinde Ecir Alması

Soru:

"Bir işi "iyi niyetle" yapmak "meşruiyet" için kesinlikle yeterli değildir; onu "olması gerektiği gibi" yapmak, kaidesine-kuralına uygun bir şekilde icra etmek de şarttır. Aksi halde yapılan iş –amel-i salih olması şöyle dursun– "gayri meşru" olur; yerine göre sahibine vebal de getirir. Hatta eğer iş Ümmeti ilgilendiren boyutlara sahipse, yanlışa sevk ettiği insanların vebalinin bir misli de o işin failine yüklenir."

Tefsir piyasası başlıklı yazınızda bu şekilde değinmişsiniz hocam ama malum günümüzdeki ilahiyatların ve hocalarının durumu ortada. Bazı hocalar derste günümüzdeki âlim olarak vasıflandırdıkları bazı insanların (Hayrettin Karaman hoca vs.) hata yaptıklarında üzerlerine çok gidildiğini, oysaki günümüzde böyle hocalara ihtiyaç olduğu ve bu alanın açılması gerektiği, günümüz meselelerine çözüm, fetva üretecek insanlara ihtiyaç olduğu hususunu Sahih-i Buhari'de geçen "Âlim, ictihadında hata ederse bir, isabet ederse iki sevab alır." hadisi ile ilişkilendirerek açıklamalarda bulunuyorlar.

Bu Hadis-i Şerif göz önünde bulundurularak hataları bariz olan ya da hataları, güvenilen hocalar tarafından delilleri ile açıklanmış insanlara bakış açımız nasıl olmalı?

Cevap:

Hakkını vererek içtihad yapabilecek âlimin, hata yapması halinde bir sevap alacağı doğrudur; ama bu, bizi o âlimi yanlışlarında eleştirme sorumluluğundan kurtarmaz. Yani ehil bir âlim içtihadında hata ettiğinde, durumun farkında olanların onun hatasını ortaya koyma ve ümmeti uyarma sorumluluğu vardır.

Dinde Reform

Soru:

Bazı hocalar dinde reformun gerektiğini, hatta geç bile kalındığını söylemektedir. Ancak, bunu böyle iddia edenlerin; halk arasında alışılagelmiş İslam anlayışına ters düştüğünü görüyoruz. Acaba eskiler mi Kur'an'ı anlayamadı, bizler mi Kur'an'ı yanlış anlıyoruz? Düzeltilmesi gereken şeyler şöyle sıralanmaktadır:

Kadının boşanma hakkı vardır, mahkeme iledir. Kuran'da kadını dövme yoktur. Boşanma erkeğin elinde değildir, mahkeme iledir. Kuran'da erkek kadından daha erdemli değildir. Kuran'da miraç olayı yoktur. Kuran'da kadere iman yoktur. Kuran'da şefaat yoktur. Kuran'da kadınların çalıştıkları kendilerinindir. Kuran'da boşanmanın tek nedeni geçimsizliktir. Kuran'da idare sistemi şu'radır. Farz namazların kazası yok, tövbesi vardır. Kadınların başı açık, Kuran okumaları, namaz kılmaları caizdir. Başı örtmek, namazla ilgili değildir. Hz. İsa ölmüştür, tekrar gelmeyecektir. İslam'da mehdi inancı yoktur. İslam inancında Deccal yoktur. Ama her ulusu düşüren fasık, facir, deccaller zaman zaman çıkabilir. Kadınlar erkeğin eğe kemiğinden yaratılmamışlardır. Kuran'da eşcinselliğin hükmü bulunmamaktadır. Gusül'de ağıza, buruna su vermek gerekmez. Oruçta kefaret yoktur. Kuranda İslam ve iman ayrıdır. Tövbe kefaretten daha büyük cezadır. İslam'ın din bilgisi kaynağı akıl ve Kur'an'dır. İslam'ın şartı beş değildir. Kuran'ın bütün emirleri İslam'ın şartıdır. Kuran'a gidip Fıkhın, Tasavvufun, Kelamın, hüküm ve kurallarını gözden geçirip değiştirmenin temel kuralı şudur: Günümüzün şartlarına göre ayetleri insanın, toplumun, yararına

göre yorumlamaktır. Kuran'ın amacı insanın yararıdır. Evet, sayın hocam günümüzde yukarıda belirtilenleri bazıları ters gibi geliyor insana, bu hususta sizin görüşünüz nedir?

Cevap:

Yukarıdaki listede yer alan ve reforme edilmesi gereken hususlara örnek olarak zikredilen maddeler arasında birtakım doğrular yanında, eksikler ve yanlışlar da mevcut. Hatta çoğunluğunu böyle maddeler oluşturuyor. Bu maddelerden her biri üzerinde müstakil olarak durmak hayli zaman ve yer işgal edecektir. Dolayısıyla meseleyi "esastan" ele alırsak, hem yanlışın nerede yapıldığı ortaya çıkmış, hem de bu maddelerden her birinin cevabı zımnen de olsa verilmiş olacaktır.

1. Bütün mesele, "İslam'ın din bilgisi kaynağı akıl ve Kur'an'dır" cümlesinde. Bu hüküm cümlesinin kendisi bile Kur'an'a aykırıdır! Zira bizzat Kur'an bize Hz. Peygamber (s.a.v)'e itaat ve ittiba etmemizi, O'na muhalefet etmememizi emrediyor. Bu türlü ayetleri "Peygamber'e itaatten maksat O'nun tebliğ ettiği Kur'an'a itaattir" gibi saçma sapan yorumlarla devre dışı bıraktığınız zaman Kur'an üzerinde istediğiniz gibi hüküm yürütebiliyorsunuz! Herkesin Kur'an'ı dilediği gibi yorumlama "özgürlüğüne" sahip olduğu söylemi, Din'de reform yandaşlarının karakteristik özelliğidir. Protestanlığın kurucusu Luther, Calvin ve Zwingli'nin söyleminden bunun ne farkı var?

2. Sünnet olmadan ne Kur'an'ı doğru anlamak, ne de İslam'ı hayata yansıtmak mümkündür. "Gusülde ağza ve buruna su vermek gerekmez" diyenler acaba Kur'an'ın neresinde gusül şöyle alınır, şuraları yıkamak gerekmez" gibi bir hüküm görmüşler? Sadece gusül değil, namaz, oruç, hac, zekât gibi temel ibadetlerin hiçbiri Sünnet'e müracaat etmeden yerine getirilemez! Getirilebilir diyen varsa buyursun, göstersin.

3. Din'de reform talebi, Din'in yapısından ve özünden değil, İslam'a yabancı değer yargılarına Din gibi bağlananların, bu değer yargılarıyla bağdaşmayan İslamî hüküm ve ilkelerin değişmesi gerektiği düşüncesinden/vehminden kaynaklanmaktadır.

4. Din, her bozuk anlayış paralelinde "değişmek ve dönüşmek" için değil, bozulan yapı ve anlayışları "değiştirmek ve dönüştürmek" için gönderilmiştir. Dolayısıyla "Din'de reform" söyleminin de reforme edilerek düzeltilmesi gerekir!

Pozitif Bilimler

Soru:

Hocam, yaklaşık 12 asırdır İslâm Tarihi'nde bitmeyen bir tartışma vardır: Pozitif bilimler karşısında hangi tavırda olmalıyız? Bazı İslam âlimleri Fahreddin Razi gibi radikal bir çizgi üzerinde olumlu taraftayken bazı İslam âlimleri (eğer tekfir edilmediyse) aynı İbni Teymiyye gibi tam zıt tarafta bulunmuştur ve bu tartışma bu günde bitmemiştir. Ama Said Nursi hazretleri bu tartışmaya son noktayı koymak için nice yazılar yazmıştır. Hiç de orta bir yoldan gitmemiştir. Bilimlere olumlu yönden bakan bir kişi olduğu açık seçik ortadadır. Peki, niçin tek bir âlim dahi ona karşı haklı veya haksız olarak bir reddiye yazma cesareti gösterememiştir?

Cevap:

Zannediyorum mesele "cesaret" meselesi değil. Bediüzzaman merhum döneminde genel olarak pozitif bilimlere karşı bir zaaf vardır. İslam dünyasının modernleştirme projelerine tabi tutulduğu o dönemde ilke olarak buna direnenler bile mesela Batı'nın teknojojideki ilerlemesine ve hayatı bütünüyle yeniden dizayn eden mentalitesine kayda değer bir itiraz getirmemişlerdir. Belki de o herc-ü merc arasında bunu düşünenler olduysa da dile getirmeyi -öncelikler sıralaması gibi bir mülahazayla- doğru bulmadılar.

Allahu a'lem...

Dinde Yenilik Olur mu?

Soru:

"Sözü Müstakim Kılmak" kitabınızın ilk sayfalarında "Dinde yenilik olur mu?" Sorusunu cevaplamışsınız. Orada şöyle yazıyor: "Şer'an muteber olan örf esas alınarak vaz edilmiş bulunan hükümler, örfün değişmesi ve yerine yine İslam'ın öngörülerine uygun bir başka örf cari olduğu zaman yenilenebilir ve cari olan örfe göre yeniden düzenlenebilir (ve öyle devam ediyor)."

Burada İslama aykırı olmayan örf bağlamında bir tecdidden bahsettiğinizi anladım. Bunda bir sorun yok. Ama hocam, modernizm bugün bir hayat tarzı ve örfü belirlediği gibi, bu örfün arkasında bir düşünce bir ideoloji yatıyor. Biz kardeşlerle bu yeni çıkan Âlâ Dergisi hakkında çok tartışıyoruz. Güya Müslüman hanımlara yazılmış bir moda dergisi. Kardeşler hep şunu ortaya koyuyor. Tamam, Kadınlar böyle resim çekilebilir mi o biraz kritik ama giysileri tesettüre uygun olduktan sonra buna kim karşı olabilir ki? Hocam, belki İslamî çerçevede de olsa Müslüman hanımlarına moda oluşturulması yanlış değil mi? Burada sorumu biraz daha belirgin kılmak için şöyle diyeyim: Yeni bir "örf" çıktı Müslüman hanımlara, moda ama bu tesettür modası. Ne yapmalı? Bunun arkasında kapitalizm yatıyor. Bunun arkasında dünyevileşmek, materyalizm yatıyor. Bunun arkasında giysilerin toplumda "hangi statüde olduğunu gösteren" bir kibirlenme unsuruna dönüşmesi yatıyor. Başka misaller gerekirse, mesela globalizm Türkler'e, Araplar'a Jeans giydirdi. Globalizm hocalarımıza takım elbise giydirdi. Bunlar örfi ve nasslar açısından da helal. Çünkü avret yerleri kapanıyor. Ama jeans, kravat, takım elbiseler bir düşünceyi, bir ideolojiyi bir hayat tarzını sembolize ediyor. İskilipli Atıf Hoca'nın bir şapkaya reddiye yazması herhalde boşuna değildi.

Belki bu zamanlarda, İngilizce' de bir tabir vardır "melting pot", biraz Türkçe tabirle bir "turşuya" dönüştüğü için artık siyah - beyaz, Müslüman - kâfir değil, gri tonlarda konuşur olduk. Bu yüzden batı dünyasının her yerimizden kemirdiğinin farkında değiliz. Belki bu yüzden Jeans'e de takım elbiseye de, kısa sakala da evet diyoruz. Hocam, burada bir yanlış düşünce mi var? Yoksa modernizmden gelen örfleri İslam'ın nasslarına aykırı olmadığı müddetçe kabul edebilir miyiz? Peki, onun arkasında yatan ideolojiyi ne yapacağız? O halde, yukarıda sunduğum örneklerden yola çıkarak, bunların Şer'an caiz olmadığını söyleyebiliriz değil mi? Yani bundan da, düşüncelerimizden öte de giyinişimizde de modernleşmeye karşı tavır almalıyız ve arkasında gayri İslamî bir ideolji yatan her şeyi reddetmeliyiz. Burada ölçümüz insanların bu örf ile neyi bağdaştırdığı olabilir mi? Yani Jeans bir Amerika sembolü ise markalaşma kapitalizmi gösteriyor ise o zaman bunu reddetmeliyiz. Doğru mu anladım hocam?

Cevap:

Meseleyi can damarından yakalamışsınız maşaallah. Şer'an muteber örf, şeriatın sahiplenmekte bir beis görmeyeceği örftür. Kimseye bir zararı yoktur. Müslü-

man bir toplum gündelik hayatı Müslümanca yaşarken ortaya tabii bir şekilde çıkan ve kimsenin uymakta şer'an bir beis görmemesi dolayısıyla örf haline gelen uygulamaları kastediyoruz. Bugünkü gibi arkasında küresel(leştiği söylenen) bir ideolojinin bulunduğu, yapay ve ihraç şeyler değil. Belirttiğiniz hususların Fıkh'ın itibar ettiği "örf"ten sayılması, dolayısıyla onlar esas alınarak birtakım hükümlerin vaz edilmesi söz konusu olamaz. Evet, söyleyebiliriz.

Ama bir noktaya dikkat etmek durumundayız: Şer'î bir maslahatı gerçekleştirmek için hedef kadar metot da şer'î ve "sonuç getirici" olmalıdır. Sosyal hadiseler yavaş seyreder, sosyal değişimler yavaş gerçekleşir. İnsanların/toplumun, çok güçlü ve sürekliliği olan küresel enformasyon bombardımanı tarafından belirlenmiş kabullerini/alışkanlıklarını bir anda değiştirmek mümkün değil. Dolayısıyla tedrice ve sabra dayalı bir "ikna metodu" takip edilmelidir. Bir diğer husus da "öncelikler" meselesi. Daha önemli olandan daha az önemli olana doğru bir tedric izleyerek emr-i ma'ruf nehy-i münker yapmak gerekir.

Ayakların Meshedilmesi

Soru:

Kur'an-ı Kerim'de Maide suresi 6. ayette ayakların yıkanması mı, yoksa mesh edilmesi mi emrediliyor?

Cevap:

Gerek rivayet tefsirlerinde 5/el-Mâide, 6. ayetinin tefsirinin zikredildiği yerlerde, gerekse Hadis kaynaklarında abdestin nasıl alınacağını bildiren rivayetlerin ve tatbikatın zikri sadedinde nakledilenler, abdestte ayakların yıkanacağını bildirmektedir.

Sahabe'den birkaç kişi ve bir kısım Sünnî âlimler, mezkûr ayette geçen "ayaklarınızı" kelimesinin, meshi anlatacak şekilde okunacağını söylemiştir. (Arapça gramatik izahlar gerektiren bu noktayı bu kadarla geçiyorum. Detay mufassal Tefsir ve Fıkıh kitaplarında görülebilir.)

Hemen belirtelim ki, bu kıraat vechini tercih/kabul edenler iki gruptur ve bunlardan hiç birisi abdestte ayakların meshiyle yetinilebileceğini söylememiştir. Şöyle ki:

A. İlgili ayetin ayakların meshini ifade ettiğini söyleyenler, buradaki "mesh"in "yıkama" anlamı ifade ettiği görüşündedir. Bu görüşün çeşitli delilleri vardır. Ancak yer kaplamaması için onların zikrine girmeyeceğim.

B. İlgili kelimenin ayakların yıkanacağını değil, mesh edileceğini anlattığını, "mesh" kelimesinin "yıkama" anlamı ifade etmediğini, ancak bu hükmün Sünnet tarafından "yıkama"ya tahvil edildiğini söyleyenler.

Bu iki görüşten hangisi kabul/tercih edilirse edilsin aynı kapıya çıkar. Bu meselede son sözü Sünnet söylemiş ve abdestte ayakların meshiyle yetinilemeyeceği taayyün etmiştir.

Bu mesele Kur'an-Sünnet ilişkisi bahsinde ilginç bir örnek oluşturmaktadır. "Sadece Kur'an" sloganını benimseyenler, Sünnet'in ayakları yıkamak şeklinde takarrür etmiş olmasını ve Efendimiz (s.a.v)'in, ayakların her tarafının yıkanmasının "abdestin tastamam alınmış olması" için şart olduğunu tasrih buyurmasını izah edemez. Ulema abdestte ayakların yıkanmasının Efendimiz (s.a.v)'den tevatürle sabit olduğunu ifade etmiştir.[149] Bu sebeple Sahabe, abdestte ayakların yıkanması gerektiği konusunda icma etmiştir.[150]

Avret Yerlerinin Temizliği Nasıl Yapılmalı?

Soru:

Hocam benim sorum etek tıraşı ile ilgili, kusura bakmayın. Ayrıntılı olarak bu konu da hiçbir yerden bilgi alamadım, bu konu ile ilgili sorularımı cevaplarsanız sevinirim.

---

[149] Bkz. İbn Kesîr, *Tesîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, II, 31. (5/el-Mâide, 6. ayetinin tefsiri sadedinde); el-Aynî, *Umdetu'l-Karî*, III, 21; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, I, 266; el-Kettânî, *Nazmu'l-Mütenâsir*, 45.

[150] Sa'id b. Mansûr'un *Sünen*'inden naklen el-Aynî, a.g.e., a.y.; İbn Hacer, a.g.e., a.y.

Etek tıraşında sınır nedir? Bölge olarak nereden nereye kadar bölgeyi tıraş edeceğiz?

Bu tıraşı jilet ile mi yapmak zorundayız? Daha sonra çok çıkmasın diye tüy dökücü krem kullanabilir miyiz?

Bir de hocam, benim özel durumum: göbekten itibaren erkeklik organına doğru (aşağıya doğru) dört parmak genişliğinde bir kısımda kıllar seyrek çıkıyor, buralara jilet vurmasak da (daha çok çıkmasın diye) tüy dökücü krem kullanarak ya da elle çekerek bu kısmı temizlesek dini açıdan ya da sağlık açısından bir sakıncası var mı? Bir de erkeklik organının hemen etrafına ben jilet vurarak temizlik yapıyordum, bu şekilde mi yapmak daha iyi yoksa buralarda da tüy dökücü krem kullanılabilir mi?

Cevap:

Gerek koltuk altının, gerekse etek tıraşının sınırı, normal insanlarda tabii olarak o bölgelerde çıkan kılların giderilmesinden ibarettir. Bazı insanlar çok kıllı olur ve kıllar o bölgelerin dışına taşar. Böyle durumlarda da aslolan yine sadece o bölgelerin temizlenmesidir. "O bölgeler" neresidir?

Koltuk altlarında normal olarak kolumuzu kaldırdığımızda görünen kısımdır ki, terlediğimizde o bölge yoğun olarak nemlenir. Etekte ise cinsel organın ve husyelerin çevresidir. Çok kıllı olmayan insanlarda zaten tabii olarak sadece o bölgelerde kıl biter. Temizliğin nasıl yapılacağına gelince, kaynaklarımızda, bu bölgelerdeki kılların "yolunması"ndan bahsedilir. Kıllanmanın azaltılması bakımından bu etkili bir yoldur. Günümüzde tüy dökücü kremler de aynı işi görmektedir. Dolayısıyla bunu tüy dökücü kremle yapmakta bir beis yoktur.

Diş Dolgusu Gusle Mani midir?

Soru:

Hocam, "Emanet ve Ehliyet" isimli, Yusuf Kerimoğlu hocaefendinin ilmihalinde diş dolgusu olan Hanefilerin gusül abdestinde Şafii mezhebini taklit etmeleri şart deniyor. Yani diş dolgusu olan Hanefilerin, gusül abdestinde Şafii mezhebini taklit etmezlerse gusül abdestleri sahih olmaz deniyor. Bu bilgi doğru mudur?

Cevap:

Diş dolgusunun diş yerine geçeceğini başta Mustafa Sabri Efendi merhum olmak üzere pek çok son dönem Hanefi âlimi söylemiştir. Muhtemelen Yusuf Kerimoğlu hocanın dikkatinden kaçmıştır bu durum.

Özür Halinde Abdestin Süresi

Soru:

Büyük İslam İlmihali'nde okuduğumuza göre özürlü insan aldığı abdestle vakit içinde tüm namazını ve ibadetini eda edebilir. Diğer bir kısım İslam ülkelerinde ezandan hemen sonra değil de belli bir müddetten sonra namaza başlanıyormuş. Bizde ise hemen namaza duruluyor. Yani abdesti vakit içinde almam gerekiyorsa cemaata nasıl yetişeceğiz?

Cevap:

Şu iki şeyden birini yapabilirsiniz:

1. Ezan vakti yaklaştığında abdest için hazır olursunuz. Ezan başladığında siz de abdeste balşarsınız. Cemaat öğle, ikindi ve yatsı namazlarında) ilk sünneti kılarken siz abdestinizi rahatlıkla almış olursunuz. Önemli olan farzı cemaatle eda etmek olduğuna göre, rahatlıkla yetişmiş olacağınız farzı cemaatle eda ettikten sonra (öğle namazı için söylüyorum), kılamadığınız ilk sünneti farzın arkasından kılarsınız. Mest giymeniz için bir engel yoksa özellikle kış mevsiminde bu imkândan faydalanmalı, abdest için gereken süreyi, mestler üzerine meshederek kısaltmalısınız. Böyle yaparsanız, ezan bitene kadar siz de abdesti rahatlıkla bitirmiş ve ilk sünneti de zamanında kılmış olursunuz.

2. Eğer imkân varsa mesela bir arkadaş grubuyla (ya cemaat farzı bitirdikten sonra camide veya cami dışında uygun bir mekânda) ayrı bir cemaat teşkil edip namazı kılarak cemaat sevabına nail olursunuz.

Hafızlık Yaparken Abdest Konusunda Özür Hali

Soru:

Hocam, Kur'an ezberlemek istiyorum ancak benim abdestim kısa zamanda bozuluyor. Hanbeli'yim abdest alıp bozulduktan sonra Kur'an'a dokunabilir miyim?

Cevap:

Abdestin sık sık bozuluyorsa sen zaten dinen "özürlü" hükmündesin. Her namaz için ayrı abdest alır, namazını öyle kılarsın. Kur'an ezberi yaparken de abdestinin bozulması bir zarar vermez. Çünkü dediğim gibi sen dinen özürlü hükmündesin.

Abdestsiz Namaz Kılınır mı?

Soru:

"Prof. Dr. Hayreddin Karaman, bazı durumlarda abdestsiz namaz kılınabileceğine fetva verdi. Bu konudaki görüşünüz nedir?"

Cevap:

Abdestsiz namaz meselesi, abdest alma ve teyemmüm yapma imkânı bulunmayan abdestsiz (veya cünüp) kimsenin namaz vakti girdiğinde ne yapacağı sorusuyla ilgilidir. Bu durumdaki kimse namazı abdestsiz mi kılacaktır, yoksa erteleyecek midir?

Karaman hocanın konu hakkında söyledikleri şöyle:

"... Şu halde abdestin yanında teyemmüm yapma imkanı da bulunmadığında namaz yine kılınacak ve iade veya kaza da edilemeyecektir. Ahmed b. Hanbel, Müzenî ve Sehnûn işte bu ictihadı ileri sürmüşlerdir. Bundan başka şu ictihadlar da vardır:

"b) Bu durumda namaz farz olmaz.

"c) Namazı bu durumda abdestsiz kılmazlar, ama sonradan kaza ederler (Ebû Hanîfe, Sevrî ve Evzâ'î'nin ictihadları böyledir.)

"d) Namazı kılarlar, ama sonra imkan bulunduğunda abdest alıp yeniden kılarlar (iâde).

"e) Bu durumda namazı (abdestsiz) kılmak müstehab, yeniden kılmak ise farzdır.

"Bu farklı ictihadlar içinde benim tercih ettiğim, "Namazın -abdest ve teyemmüm imkanı bulunmadığında- abdestsiz ve teyemmümsüz de olsa kılınması, her hal ve kârda geçirilmemesi, kazaya bırakılmamasıdır.

"Son umre yolculuğumuzda uçakta iken namaz vakti girmiş ve son dakikalarına ulaşılmıştı. Bazı erkek ve kadınların abdestleri yoktu, abdest alma ve teyemmüm etme imkanları da mevcut değildi. Gündüz namazlarının (mesela ikindinin) gece namazları ile (mesela akşam namazı ile) birleştirilerek sonradan kılınması da genel olarak kabul edilmiş cem kuralına uymuyordu. Bana durumu soranlara, bu hadisi ve ictihadı hatırlattım."[151]

Karaman hocanın konu hakkında bulabildiğim ifadeleri böyle.

Dört mezhebin fukahasının bu konudaki hükmüne gelince, özetle şöyledir:

1. Hanefîler: Hanefî mezhebinin müfta bih görüşü İmam Ebû Yusuf ile İmam Muhammed eş-Şeybânî'nin kavlidir. Buna göre bu durumdaki kimse namazı "şeklî olarak" kılar; yani niyet etmeksizin namaza durur gibi yapar, kıraat etmez, namaz kıldığı yer elveriyorsa rükû ve secde yapar. Aslında bu, namaz değildir. Ancak vakti girmiş/geçmekte olan bir namaz söz konusudur ve kişi, bu durumda namaza kayıtsız olmadığını, şeklen de olsa kılarak namaz konusunda hassasiyet sahibi olduğunu ortaya koymuş olmaktadır. Abdest almaya veya teyemmüm yapmaya imkân bulduğu zaman ise kişi o namazı iade eder.

2. Mâlikîler: Bu durumdaki kimseden namaz borcu düşer. Onun durumu, hüküm bakımından hayızlı kadının durumu gibidir. Bu durumdaki kimse o namazı eda etmekle mükellef olmadığı gibi, bilahare kaza etmekle de mükellef değildir. Zira kaza,

[151] http://www.hayrettinkaraman.net/makale/0267.htm

ancak kişinin edasıyla mükellef olduğu yükümlülükler için söz konusudur. Abdest alma veya teyemmüm yapma imkânı bulamayan kimseden, bu durumunun devam ettiği süre içindeki namazlar sakıt olduğu için, o kimse bunların kazasıyla da mükellef değildir.

3. Şâfiîler: Bu durumdaki kimse niyet ve kıraat ile vaktini idrak ettiği namaz(lar)ın farzını kılar. Sünnet ve/veya nafile kılmaz. Abdast alma veya teyemmüm yapma imkânı bulduğu zaman da o namaz(lar)ı iade eder.

4. Hanbelîler: Bu durumdaki kimse namaz(lar)ın farzını kılar. Namaz kılarken asgari sınırlarla yetinir. Yani kıraat esnasında sadece Fatiha okur. Rükû, sücud, ka'deyi tuma'ninetin asgari şartı yerine gelecek kadar yapar. Şartı yerine getirmeye engel olan bir acziyet durumu, meşrutun terkini gerektirmez. Bu durumdaki kimse, abdest alma veya teyemmüm yapma imkânı bulduğu zaman o namaz(lar)ı iade etmez. Zira insan, yapabildiği kadarından sorumludur.[152]

Bu kısa izahtan da anlaşılacağı gibi, Karaman hoca, bu ictihadlar arasından Hanbelî mezhebine ait olanı tercih etmiştir. Her ne kadar Hanbelî mezhebinin, bu durumda nasıl namaz kılınacağına ilişkin –bir kısmını yukarıda zikrettiğim– önemli detaylar ihtiva eden ictihadı Karaman hocanın fetvasında yer almıyor ise de, fetvanın ana hatlarıyla Hanbelî mezhebinin ictihadına dayandırıldığı anlaşılmaktadır.

Dolayısıyla Karaman hocanın söz konusu fetvası hakkında dört mezhepten birisine uygunluk açısından söylenecek bir şey yoktur.

Fermuarından Su Alan Meste Mesh Edilir mi?

Soru:

Hocam ben deri mest aldım. Su geçiriyor mu diye denemek için musluğun altına tuttum fermuarından su alıyor. Bu meste mesh edilir mi?

---

[152] ez-Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh*, I, 451 vd.

Cevap:

Sadece fermuar kısmından su sızdırmasının bir etkisi olmaz. O mestin üzerine mesh yapabilirsiniz.

Çorap Mestin Hükmü

Soru:

Hocam, eski âlimlerden çoraba meshe cevaz veren olmuş mu? Ve günümüzde bu şartları taşıyan çorap var mı?

Cevap:

Eskiden (hadis metinlerinde yer alan) çorap, ayakkabının üzerine veya doğrudan ayağa giyilen bir giysi idi ki, onunla yol yürünürdü. Yani yaya yolculuklarında çorapla yol yürünürdü. O çoraplar içine su geçirmezdi ve -tıpkı bugünkü "mest"ler gibi yere konulduğunda kendiliğinden dik dururdu. İşte üzerine mesh yapılabilecek çorap böyle çoraptır. Yoksa bugünkü gibi ayakkabının içine giyilen, son derece ince, içine su geçiren giysi değil. Bugün giydiğimiz çorapların üzerine kesinlikle mesh yapılmaz. Bu konuda Selefilerin çok itibar ettiği Şevkani'nin *Neylu'l-Evtar*'ında yeterli bilgi mevcuttur.

Soru:

Eshel mest hakkındaki görüşünüzü öğrenmek istiyorum.

Cevap:

Eshel mest'i elime alıp inceleme fırsatım olmadı. Eğer yere bırakıldığında kendi kendine dik durabiliyorsa, mest yapıldığında içine su geçirmiyorsa ve giydiğimiz takdirde ayakkabısız olarak yol yürümemize imkân veriyorsa mest yerine geçer ve üzerine mesh yapılabilir.

Hayızlı Kadının Pişirdiği Yemek Yenir mi?

Soru:

Hayızlı kadının evde kocasına yaptığı yemek hariç, bu hallerde umuma/halka yaptığı yemeği yemenin caiz olmadığı söyleniyor doğru mudur?

Cevap:

Hayızlı kadının yaptığı yemek herkes tarafından yenebilir. Aksini ifade eden bir delil yoktur.

Hayız Halinde Namaz Kılmak, Oruç Tutmak ve Kur'an Okumak

Soru:

Ben size eşimle ilgili bir soru yöneltmek ve sizden cevabını öğrenmek istiyorum. İkimiz de üniversite mezunuyuz. Eşim hayızlı iken namaz kılıp oruç tutuyor, Kuran'a dokunup okuyor. Bunların ayette açık bir şekilde yasaklanmadığını, kimsenin de Allah'ın haram kılmadığı bir şeye haram diyemeyeceğini söylüyor. Hadislerle kendisini ikna edemiyorum. Ayetler kesindir ama hadisler arasında birçok uydurma hadis olabilir diyor. Hayızlı halin cünüplük hali olmadığına inanıyor. Ayetteki "temizlenene kadar yaklaşmayın" emrini hep meallerden ve tefsirlerden okuyup farklı yorumlamış diye düşünüyorum. Arapçamız da yeterli seviyede değil, orada geçen kelime ve ifadeler, cünüplükten temizlenmek manasını mı içeriyor acaba? Kanamadan dolayı namaz abdestinin de bozulmayacağına inanıyor (ki normalde Şafi mezhebine de bağlı değil) ve normal abdestini alıp namaz kılıyor. Bu hali sona erince gusül etmenin farz olmadığını, sadece bedensel temizlik için, isterse yıkanılabileceğini söylüyor. Hayızlı halde iken sadece cinsel ilişkinin ayette yasaklandığını söylüyor. Böyle bir durumda karım abdestsiz dolaşıp abdestsiz namaz kılıyor oruç tutuyor diye itikadı tehlikededir diyebilir miyim? Onu cezlandırmam, boşamam, gerekir mi? İlköğretimde Anadolu İmamhatip Lisesi'nde okumuş. Üniversite çağlarına kadar pek çok klasik kitapları okuduğunu biliyorum. Hadis ve ilmihal kitaplarından okuyup öğrenmiş. Ama üniversite ikinci sınıfta iken Seyyid Kutup, Mustafa İslamoğlu ve benzeri ekolden kitaplar okumaya, mezheplerin geçerli olmadığını söyleyen kişilerle sohbetlere gitmeye başlamış. Onların görüşlerinden etkilenmiş, şimdi mezheplere de bağlılık hissetmiyor. Her şeyi Kuran-ı Kerim meali okuyarak anlayabileceğini başka bir şeye ihtiyaç olmadığını söylüyor. Herkes anladığı kadarından sorumludur diyor. Şeyh, tarikat ve birçok tasavvufi hadisenin şirke götürebileceğini düşünüyor. Aslında birçok uygulamada hak mezheplerin hepsine riayet edecek şekilde takvayı tutturuyor, ama bazı meselelerde, mesela hazıylı iken oruç tutması, bize göre abdesti olmadığı halde, namaz kılması gibi, itikadi problemler ortaya çıkıyor. Kendisi-

ne, bunu destekleyen kitaplar, hocalar da bulabiliyor. Ben yetersiz kalıyorum ikna etmekte. Kısacası, ilmi anlamda arapça bilmiyor, tefsir usulu hadis usulu, fıkıh usulu de çok okuduğunu zannetmiyorum. Yani çok İslamî bir eğitimi yok hocam, evde ne okuyorsa o kadar ki o da eskidenmiş. Şimdi sadece modern yaklaşımlara ait kitaplar, tefsirler ve sürekli meal okuyor.

Cevap:

İlk olarak; Eşinize sorun: Hayız hali "hades" midir, "hastalık" mıdır, yoksa "hem hades hem hastalık" mıdır? Hades halidir derse, hayızlı kadının temizlenmeye muhtaç olduğunu söylemiş olacaktır. Ayet de[153] hayızdan temizlenmenin, ancak adet kanının kesilmesiyle olacağını ima ediyor. (Çünkü kocalara, eşlerinin hayız hali devam ettiği sürece onlardan uzak durmaları emrediliyor. Ancak temizlendikleri zaman onlara yaklaşabilecekleri belirtiliyor.) Öyleyse hades halindeyken yapılamayacak şeyleri yapmamalıdır. Mesela namaz kılmamalıdır. Hastalık halidir derse, ayetin devamındaki "temizlenme"nin illetini ve Kur'an'ın hastalığı niçin "temizlenilmesi gereken bir hal" olarak tavsif etmiş olabileceğini ve kocalara niçin hayızlı eşlerinden uzak durmalarını emrettiğini sorun. Ham hades hem hastalık halidir derse, hasta ve hades halindeki insanlarla ilgili hükümleri aynı anda kabul etmiş olacaktır. Eğer hades de değildir, hastalık da değildir derse o zaman ayette geçen "ezâ"nın anlamını, sürecin sonunda "temizlenme" emrinin sebebini ve eşlerine yönelik onlardan uzak durma emrinin gerekçesini sorun. Her hal-u kârda burada sıradan hastalık halinden farklı bir durum bulunduğu açık.

İkinci olarak;

Kur'an bize, aramızda çıkan ihtilaflı işleri Efendimiz (s.a.v)'e götürmemizi, O'nun verdiği hükme tam bir teslimiyetle teslim olmamızı emir buyuruyor ve eğer böyle yapmazsak iman etmiş sayılmayacağımızı ihtar ediyor.[154] Siz bu meselede eşinizle anlaşmazlığa düştünüz ve meseleyi Efendimiz (s.a.v)'e götürdünüz. Sadece Ehl-i Sünnet âlimler değil, fıkıh konusunda eserleri ve görüşleri bize kadar gelmiş bütün İslam fırkaları ve başta Sahabe olmak üzere fakihler, muhaddisler, müfessirler ittifak etmiştir.

---

[153] 2/el-Bakara, 222.

[154] 4/en-Nisa, 65.

Adetli Kadınların Kur'an Ezberlemesi Mümkün mü?

Soru:

Adetli olan kadının Kur'an'dan ayet yazmasına izin vermeyen bir izahattan sonra adetli olan kadınların Kur'an ezberlemesi ve ezberletmesi konusundaki hükümler nelerdir. Bu konuda bir yazınız varsa bilgilendirebilirseniz memnun olurum yoksa bu konuda bir yazı hazırlayabilirseniz inanın ki çok memnun olurum.

Cevap:

Konunun mezheplere göre tafsilatı aşağıdaki gibidir:

Hanefîler:

Hayızlının Kur'an'dan bir tam ayet veya bir ayetin bir bölümünü okuması haramdır. Bu hüküm, Kur'an okumak niyetiyle yapılan kıraat hakkındadır. Ancak dua niyetiyle tam ayet de okuyabilir, kısa sureleri de okuyabilir. Buna göre hayızlı, dua niyetiyle Fatiha Suresini okuyabilir. Ama mesela Tebbet suresini –dua muhtevalı olmadığı için– okuyamaz.

Başkalarına Kur'an öğreten kadın hayızlıyken Kur'an ayetlerini kelime kelime telaffuz edebilir. Ayetleri, kelime aralarında fasılalar vererek telaffuz etmesi ve böylece talebelerine öğretmesi caizdir. Aynı şekilde ayetleri heceleyerek telaffuz etmesi de caizdir. Bu hükümler cünüp kimse için de aynen geçerlidir.

Şafiiler:

Hayızlının Kur'an'dan –dua niyetiyle de olsa– bir harf bile telaffuz etmesi caiz değildir. Ancak kalbinden geçirerek (yani diliyle telaffuz etmeden, içinden) Kur'an okuyabilir. Aynı şekilde, mushafa bakarak da yine diliyle telaffuz etmeksizin içinden okuması veya kendi sesini duymayacak şekilde dilini hareket ettirerek okuması da caizdir.

Malikîler:

Hayızlının, hayız kanı geldiği sürece –temizlenme imkânı olmadığı için– Kur'an okuması caizdir. Bu mezhebe göre hayız kanı kesildikten sonra temizlenme imkânı bulunduğu için, gusletmeden Kur'an okumak caiz değildir.

Hanbelîler:

Hayızlının, Kur'an ayetlerini heceleyerek okuması caizdir. Aynı şekilde –Şafiîler'in görüşüne benzer tarzda– harfleri telaffuz etmeden yalnızca dudaklarını kımıldatarak okuması da caizdir. Başkasına Kur'an öğreten hayızlının, kendisi telaffuz etmeksizin, okunan ayetleri dinlemesi caizdir. İbn Teymiyye, Kur'an'ı unutmaktan endişe eden kadının, hayızlıyken dahi okumasının caiz, hatta vacip olduğunu söylemiştir.[155]

Bu durumda, hafızlık yapan ve yaptıran hanımların, Malikî mezhebinin içtihadıyla amel ederek Kur'an hıfzına ara vermeden devam etmelerinin caiz olduğunu söylemek mümkündür.

Vallahu a'lem.

Hat Sanatı Çalışan Hanımlar Adet Halinde Ayet Yazabilir mi?

Soru:

Hat sanatı çalışan hanımların adet halinde ayet yazmalarında bir sakınca var mıdır?

Cevap:

Muhtasaru'l-Kudûrî şerhi *el-Cevheretu'n-Neyyire*'de, Kudûrî'nin, "Hayızlının ve cünübün Kur'an okuması caiz değildir" ifadesinin şerhi esnasında şöyle denir: "Cünübün Kur'an (ayetlerini) yazması caiz midir? *Münyetu'l-Musallî*'de, "Caiz olmaz" denmiştir. el-Hocendî'de şöyle zikredilmiştir: "Hayızlı veya cünüp kimse, üzerine ayeti yazacağı levhaya ve sayfaya eliyle dokunursa, böyle bir durumda o kimsenin Kur'an (ayeti) yazması mekruh olur. Eğer ayet yazacağı levha ve sayfayı yere koyar ve üzerine elini koymadan yazarsa bunda bir beis yoktur."[156]

Sedîduddîn el-Kaşgârî'nin, yukarıda adı geçen *Münyetu'l-Musallî* isimli eserine *Gunyetu'l-Mütemellî* adıyla yazdığı şerhte[157] İbrahim el-Halebî, *el-Münye* sahibinin,

---

[155] *el-Mevsû'atu'l-Fıkhiyye*, XVIII, 321-2.

[156] *el-Cevheretu'n-Neyyire*, I, 35.

[157] *Halebî Kebîr* olarak da bilinir.

"Aynı şekilde onlara (cünüp, hayızlı ve nifaslıya, E.S.) Kur'an (ayetleri) yazmaları da caiz değildir" sözünün şerhi esnasında şöyle der: "Çünkü bunda onların Kur'an'a dokunmaları söz konusudur ki, bu haramdır." (...)

Münyetu'l-Musallî sahibinin, "Kadıhan'a nisbet edilen *el-Câmi'u's-Sağîr*'de şöyle zikredilmiştir: "Üzerine ayet yazdığı sayfa veya levha yerde veya yastık (gibi bir şey) üzerinde bulunduğu takdirde cünübün oraya Kur'an (ayeti) yazmasında İmam Ebû Yusuf'a göre bir beis yoktur" sözünü şerh ederken de el-Halebî şunları söyler: "İmam Muhammed bu görüşe muhaliftir. Bu görüşün gerekçesi, bu fiilde "Kur'an'a dokunma" fiilinin bulunmamasıdır. Bu sebeple "mekruh olan, üzerine ayetin yazılı olduğu yere dokunmaktır, sayfadaki boş yerlere değil" denmiştir. Bunu İmam et-Timurtâşî zikretmiştir. Bu meselede tafsile gitmek gerekir: Eğer kişi, sayfayla eli arasına doğrudan teması engelleyen bir şey koyarak yazarsa, İmam Ebû Yusuf'un kavli esas alınır (cevaz hükmü verilir). Çünkü bu durumda kişi ne yazıya, ne de üzerine yazı yazılan şeye dokunmuş olmaktadır. Böyle olmazsa İmam Muhammed'in kavliyle amel edilir. Çünkü aksi durumda kişi, her ne kadar yazılan yazıya dokunmasa da, üzerine ayetin yazıldığı şeye dokunmuş olmaktadır..."[158]

Burada İmam Muhammed'in ictihadına değinilmekte ise de, mesele net olarak ortaya konmamaktadır. Onun bu konudaki görüşü şudur: Hayızlı/nifaslı veya cünüp kişi ayet yazarken her ne kadar mushafa dokunmasa da, ayeti yazdığı kaleme dokunmaktadır. Dolayısıyla böyle kişinin ayet yazması mekruhtur.[159]

Hanefî mezhebindeki hüküm budur. Konu hakkında diğer mezheplerin görüşleri için o mezheplerin kaynaklarına vakıf mütehassıs kimselere müracaat edilmelidir.

Hat sanatı çalışan hayızlı/nifaslı bir hanımın ya da aynı işle iştigal eden cünüp kimsenin, meşk ettiği kâğıtlara dokunmaması ya da her zaman kâğıtla eli arasına mendil gibi bir şey koyması pek mümkün olmaz. Bu durumda iki seçenek bulunmaktadır:

1. Meşk ederken ayet yazmamak; bunun yerine Arapça darb-ı mesel, kelam-ı kibar cinsinden bir şeyler yazmayı tercih etmek. Bunun, Arapça güzel sözler ezberlenmesine de faydası olacaktır.

---

[158] el-Halebî, *Gunyetu'l-Mütemellî*, 58.

[159] *el-Mevsû'atu'l-Fıkhiyye*, XXXVIII, 8.

2. İlla ayet yazılacaksa, dört mezhepten, bu meseleye cevaz veren olup olmadığını araştırmak ve eğer cevaz veren varsa, bu hususta o mezhebi taklid etmek. Ancak bu ikinci yol, çok mecbur kalmadıkça tercih edilmemelidir. Zira sıklıkla bir mezhepten diğerine geçilirse, bunun bir süre sonra kişinin dindarlığında gevşemeye yol açmasından, fıkıh, mezhep, fetva konusunda laubaliliğe sebebiyet vermesinden endişe edilir.

Zira rubsatların peşine düşmenin marifet sayıldığı günümüzde, "otorite" telakki edilen kimi insanların bile, deliline bakmadan, şazz mıdır, değil midir diye araştırmadan, herhangi bir alimden nakledilmiş bir görüş tesbit etmesi o doğrultuda fetva vermesi için yeterli olmaktadır!

Şehvet Olmadan Gelen Sıvının Hükmü

Soru:

Hocam, uyurken ihtilam olduktan sonra uyandığımda gusül abdesti aldım. Daha sonra tekrar meni gelip gelmediğini görmek için bir peçete ile uzvumun ucunu sildim. Fakat bunu çok fazla derecede yaptığımdan bir sıvı geldi. Bu mezi ise sorun yok fakat meni ise, gereksiz yere fazla kurcaladığım için -şehvet ve sertleşme olmasa bile- meniyi dışarı çıkarttığımdan dolayı tekrar gusül gerekir mi?

Cevap:

Vücut meniyi dışarı attıktan sonra idrar yapılırsa, mesanede kalan kalıntı da idrarla birlikte dışarı çıkar. İdrardan sonra çok zorlama sonucu gelen sıvı muhtemelen "meni" değil, "mezi"dir. Rahat olun. Bu gibi meseleleri vesvese derecesine vardıracak kadar ince eleyip sık dokumak doğru değil. Meni normal bir şekilde dışarı çıktıktan sonra idrarın yapılmış olması yeterlidir. Başka bir işleme gerek yoktur. İdrar yapıldıktan sonra gusül abdestinizi alın ve işinize bakın.

Ensenin Mesh Edileceğine Dair Rivayet Var mı?

Soru:

Zahiru'r-Rivaye'de İmam Ebû Hanife, İmam Muhammad yahut İmam Ebû Yusuf'tan ensenin mesh edileceğine dair bir nakil var mıdır? Varsa nerede vardır?

Cevap:

İmam es-Serahsî, ensenin/boynun "müstahsen" olduğunu söylemiştir.[160] *Bedayi*'de meşayıhın bu konuda ihtilaf ettiği, bir kısmı "sünnet" derken, bir kısmının "edep" olduğunu söylediği belirtilmiştir.[161] Abdulhayy el-Leknevî merhumun bu konuda müstakil bir risalesi vardır. *Tuhfetu't-Talebe fî Tahkîki Meshi'r-Rakabe* isimli bu risalede el-Leknevî, ulemanın bu konuda ihtilaf ettiğini, kimisinin sünnet, kimisinin müstehap, kimisinin de mekruh ve bid'at olduğunu söylediğini belirtir. Merhum, ilgili rivayetleri büyük bir dikkat ve tarafsızlık ile tahkik etmiştir. Vardığı netice şudur: Bu konudaki rivayetlerin senedi zayıftır. Bunlara "uydurma" demek doğru değildir. Bu türlü rivayetler fezail, tergib-terhib... konularında amel edilebilir. Dolayısıyla bu rivayetlere dayanılarak abdestte boynun müstehab olduğunu söylemek en doğrusudur. Bununla birlikte, abdest alırken boynunu meshetmeyen kimsenin abdestinde bir eksiklik olduğunu söylemek de doğru değildir. İlgili hadisleri zikredip durumlarını ortaya koyduktan sonra el-Leknevî, boynu meshetmenin Hanefîler'in cumhuruna göre müstehab olduğunu uzun nakillerle ortaya koymuş, Abdulhakk ed-Dihlevî'den naklen, bazı Şafiiler'in de aynı görüşte olduğunu belirtmiştir.

Teşehhüdde Parmak Kaldırmak

Soru:

Hocam üzerinde epey araştırma yapmama rağmen halen cevabını bulamadığım bir soru: Teşehhüdde işaret meselesi. "La ilahe" derken parmağın kaldırılması "illallah" derken indirilmesi bize Ebû Hanife'den veya İmam Muhammed'den mi gelmiştir yoksa daha sonra ulema mı bunu ortaya koydu. İbnü'l Hümam bunu Şemsü'l-Eimme de Halvanî'ye nisbet ediyor ama sanırım Hanefi seleften buna dair bir nakil yok. Haddimiz olmayarak hadisleri değerlendirdiğimizde sanki Şafii'lerin görüşünün sünnete daha yakın olduğu izlenimi insanın aklına geliyor. Çünkü hadislerde açıkça parmağın kaldırılmış bir vaziyette teşehhüd duasının okunduğu rivayet edilmekte.

---

[160] *el-Mebsut*, I, 8.

[161] A.g.e. I, 117.

Buna göre sadece "la ilahe" derken kaldırılan parmakla sahih sünnet arasında epey fark var gibi. Hindistan ulemasından Raşid Ahmet Gangohî ve Yusuf Bennuri gibi âlimlerinden aslında parmağın tıpkı Şafiiler gibi olumlama lafzında kaldırılması gerektiğini söylediklerini gördüm. Âcizane bende bir Hanefi mukallidi olarak böyle yapabilir miyim? Zira kalbime yatan görüş bu. Bu konuda bilginiz varsa beni aydınlatırsanız çok memnun olurum.

Cevap:

Teşehhüdde işaret meselesi hakkında Hanefî mezhebinin kavlinin tahkiki bağlamında Ali el-Karî ve İbn Âbidîn'in müstakil risaleleri mevcut. Ayrıca mezhebin temel kaynaklarında da bu mesele enine-boyuna işlenmiştir. Ali el-Karî, konuyla ilgili *Tezyînu'l-İbâre li Tahsîni'l-İşâre* isimli risalesinde mezhep imamlarımızın üçünden de Teşehhüd'de işaret meselesini nakletmiştir. İmam Muhammed el-Muvatta'ında (el-Leknevî'nin *et-Ta'lîku'l-Mümecced*'i ile birlikte, I, 462 vd.), İmam Mâlik kanalıyla Efendimiz (s.a.v)'in teşehhüdde otururken sağ avucunu sağ dizinin üzerine koyduğunu, sonra işaret parmağı dışındaki parmaklarım yumup, işaret parmağıyla işarette bulunduğunu, sol avucunu da sol dizi üzerine koyduğunu naklettikten sonra, "Biz de Resulullah (s.a.v)'in yaptığını esas alırız. Bu, Ebû Hanîfe'nin de kavlidir" der. Yine el-Karî, eş-Şumunnî'den naklen İmam Ebû Yusuf'un da el-Emâlî'de işarete kail olduğunu aktarır ve mezhebin muhtar olan kavlinin de bu olması gerektiğini vurgular.

İbnu'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*'de[162] şöyle der: "Şüphe yok ki avucu diz üzerine koymak, parmakların yumulması halinde tahakkuk etmez."

(Yani parmakları yumarak elimizi dizimiz üzerine koyduğumuz zaman "avucumuzu" diz üzerine koymuş olmayız. Oysa rivayetlerde Efendimiz (s.a.v)'in, mesela "yumruğunu" veya "elini" değil, "avucunu" diz üzerine koyduğu nakledilmektedir. Burası son derece önemlidir.)

"Allahu a'lem murad, önce avucun (parmaklar açık olarak) diz üzerine konulması, sonra işaret esnasında (Kelime-i şehadeti söylerken) parmakların toplanmasıdır. İmam Muhammed'den, işaretin keyfiyeti bağlamında nakledilen de budur."

Ali el-Karî, mezkûr risalesinde el-Muhît'ten naklen şöyle der: "İşaret sünnettir. Parmağını (kelime-i şehadet'in) nefy kısmında kaldırır, isbat kısmında indirir. Bu, Ebû Hanîfe ve Muhammed'in kavlidir."

---

[162] Ag.e. I, 321.

Bu nakil, parmağın hangi aşamada kaldırılacağı konusunda mezhebin iki imamının kavlini tasrih etmesi bakımından önemlidir.

Yine el-Karî, *Mevâhibu'r-Rahmân*'dan şöyle nakleder: "Ellerini dizleri üzerine koyar. Parmaklarını açar. Bize göre sahih ve mutemed olan şudur ki, sağ elini ancak işaret esnasında yumar. Çünkü bu konudaki rivayetlerin lafızları muhtelif, ibareleri farklıdır. Bizim tercih ettiğimiz uygulama ile delillerin arası cem edilmiş olur. Zira ilgili rivayetler işaret konusunda ittifak halindeyken, bir kısmı, sağ elin diz üzerine konulduğu anda parmakların yumulacağına, bazıları da esasen parmakların yumulmayacağına delalet etmektedir. Bu sebeple bazı ulema, sağ el yumulmadan işaret edileceğini, bazıları da işaret esnasında parmakların yumulacağını tercih etmiştir. Ashabımızın cumhuruna göre sahih ve muhtar olan şudur: Avuçlarını dizleri üzerine koyar. Sonra Kelime-i Tevhid'e geldiğinde serçe ve yüzük parmaklarını yumar, orta ve başparmaklarını halka yapar ve işaret parmağıyla da işaret eder. Şöyle ki, parmağını nefy esnasında kaldırır, isbat esnasında indirir. Sonra da (namazın sonuna kadar) bu şekilde devam eder. Çünkü işaret esnasında parmakların yumulacağında ihtilaf yoktur. İşaretten sonra elin durumunun değişmesi konusunda herhangi bir emir yoktur. Aslolan, eşyanın bulunduğu hal üzere bekasıdır. "

Bu nakiller meseleyi yeterince açıklıyor zannederim.

İşaret parmağının, Teşehhüd'ün neresinde kaldırılacağı konusunda hadislerde bir tasrih bulunmadığına bilhassa dikkat edilmelidir. Böyle olduğu için bu noktanın ihtilaflı olması da tabiidir.

Vallahu a'lem.

Mezheplere Göre Avret Yerinin Tayini

Soru:

Hanefi mezhebine göre erkeğin avret mahalli göbek ile diz kapağı arasıdır. Lakin kadınlar karşı cinsin daha çok göğüs kısmından şehvet hissine kapılıyorlar. Şimdi bu mezhebdeki kadınlar, avret bölgesine dâhil edilmediği için erkeğin göğüs bölgesine rahatça bakabiliyorlar. Bildiğim kadarıyla bir insan duvara bile şehvetle baksa haramdır. Peki, o zaman bu mezhep neden böyle bir hükümde bulunmuş?

Cevap:

Erkekler için göbekle diz kapağı arasının avret yeri olarak tayini, "namaz içinde" örtülmesi gereken asgari sınırı ifade eder. Yani o bölge açıksa namazın şartlarından birisi yerine gelmediğinden namaz sahih olmaz. Bu demek değildir ki "erkekler namaz dışında o mahal dışındaki yerlerini açarak gezebilirler, bundan bir sakınca yoktur!" İslam toplumunda, erkeklerin, bırakın göğüslerini, başlarını (sarıklarını) açarak gezmeleri bile mürüvvete aykırılık, sünneti hafife alma ve "zillet işareti" olarak görülmüştür... Siz Osmanlı'nın son dönemlerinde bile başı açık bir âlim fotoğrafı gördünüz mü?

Cariyelerin Avret Mahalli

Soru:

Hocam, cariyelerin hür kadınlardan ayrılmaları için ve işlerini rahat olarak yapabilmeleri için Rabbimizin avret mahalli hususunda onlara genişlik tanıması, yani bazı yerlerini açmaları zaruri midir yoksa bu hususta serbest midirler, yani isterlerse örtünebilirler mi?

Cevap:

Esas olan cariyelerin hür kadınlarla karıştırılmalarını engelleyecek kıstaslardır. Avret yerleri açık olacak diye bağlayıcı ve kayıt getirici bir yükümlülük yoktur.

Namazda Ayakların Durumu ve Cenaze Namazı

Soru:

Namazda ayakların arasını 4 parmak aralıkta tutmanın sünnet olduğunu Nuru'l-İzâh, Merâkı'l-Felâh, Halebi Sağîr kitaplarında okudum. Bu hüküm namazı yalnız başına kılan için mi geçerli? Çünkü Nebi (s.a.s): "Vallahi ya saflarınızı düzeltirsiniz yahut da Allah kalblerinizi başka taraflara çevirir." dedi. Numan (rh.a) dedi ki: Ben sonra gördüm ki herkes omuzunu arkadaşının omuzuna, dizini arkadaşının dizine, topuğunu da arkadaşının topuğuna yapıştırıyordu." (Ebu Davud, 662)

Ayrıca Buhari'de şu rivayet var: Enes (r.a.)'in nakline göre Rasulullah (s.a.v.): "Namaz safflarınızı doğrultunuz. Çünkü ben sizleri sırtımın arkasından da görürüm" buyurdu. Enes (r.a.) şöyle dedi: Bizim her birimiz kendi omuzunu arkadaşının omuzuna, ayağını da arkadaşının ayağına yapıştırırdı. (Buhari, 725)

Abdullah Parlıyan, Riyazus Salihin tercümesinde bu rivayetten sonra şöyle der:

"Bu hadisin son bölümünde "omuzlarımızı ve ayaklarımızı birbirine yapıştırdık" bölümüyle saflardaki düzenleme yerde ayaklarla yukarıda da omuzlarla yapılıyor. Bugün bu hadisi tatbikata koyan bazı Müslümanlar Hacc ve Umre maksadıyla geldikleri Mekke ve Medine'de ayaklarını ayaklarına bitiştiren kimseleri kınayıp ayıplıyorlar. Bu hadisi görmedikleri için böyle düşünüyorlar. Mekke, Medine ve diğer ülkelerde ayaklarını birbirine yapıştıran kimseleri görürsek kınamayalım; bu sünneti yerine getirdikleri için takdir edelim biz de öyle yapmaya çalışalım." (Abdullah Parlıyan, Açıklamalı Tam Riyazu's-Salihin Tercümesi: 326.)

Bu sözleri doğrulayan şöyle bir rivayet gelmiş:

Enes (r.a.)'in nakline göre Rasulullah (s.a.v.): "Namaz safflarınızı doğrultunuz. Çünkü ben sizleri sırtımın arkasından da görürüm" buyurdu. Enes (r.a.); "Her bir kişinin omuzunu yanındakinin omuzuna, ayağını ayağına yapıştırdığını gördüm. Bunu bugün herhangi bir kimseye yapsam, sanki huysuz katır gibi benden kaçar." demiştir. (El Muhlis Fevaid'inde, Ebu Yala, Said b. Mansur, Ibn Ebi Şeybe 1/351 ve İsmaili nakletmiş; bkz. Fethul Bari 2/247)

Fakat böyle yapınca da iki ayağın arasındaki mesafe 4 parmaktan fazla oluyor. Bu işkalin çözümü nedir?

Cevap:

Namazda ayakların durumuyla ilgili olarak Hanefî mezhebinin kaynaklarında "dört parmak" kaydının zikredildiği doğrudur. el-Aynî bunun müstehap olduğunu belirtmiştir.[163]

---

[163] el-Aynî, *Şerhu Süneni Ebî Dâvud*, III, 354.

İbnu'l-Hümâm, namaz kılan kimsenin kıyamda ayaklarının arasındaki açıklığın dört parmak miktarı olmasının uygun olacağını söyledikten sonra, İmam et-Tahâvî'nin, bu görüşün sahih olduğunu belirttiğini vurgular.[164]

Sahîhu'l-Buhârî üzerine yazdığı kıymetli şerhte Muhammed Enverşâh el-Keşmîrî bu mesele üzerinde dururken, namazda ayakların arasındaki açıklığın cemaat halinde kılınan namazla münferit kılınan namazda birbirinden farklı olacağına dair Sahabe ve Tabiun'dan herhangi bir nakil gelmediğini belirtir ve şunları söyler: "Aceleci olma ve düşün: (Safta duranlar için) hem omuzları, hem de ayakları birbirine bitiştirmek, zorlu bir alıştırma devresi geçirmeden mümkün olabilir mi? Hatta ondan sonra da mümkün olmaz! Bu, (ravilerin veya sonrakilerin?) ortaya çıkardığı bir uygulamadır. Ebû Dâvud'da, "Namazda Sağ Eli Sol El Üzerine Koyma" babında "Ayağı hizada tutmak ve sağ eli sol el üzerine koymak sünnettendir" diye nakledilmiştir.[165] Burada "ayağı hizada tutmak"tan maksat, ayakları aynı çizgide ve aralarını açık tutmaktır. Onlar, safta duranların topuklarının birbirine bitiştirilmesinin ardına düşmemişler, bu meseleyi sadece ayakların bitiştirilmesi hakkında zikretmişlerdir. en-Nesâî'de, "Ayakların Bitiştirilmesi" babında şöyle rivayet edilmiştir: "Bir kimse (kıyamda) ayaklarını birbirine bitiştirmişti. İbn Mes'ûd ona, "Sünnet'e muhalefet etti. Eğer ayaklarını serbest bıraksaydı Sünnet'e uygun davranmış olurdu" diye tepki gösterdi."[166]

Namazda ayakların durumuyla ilgili olarak Muhammed Enverşâh el-Keşmîrî sözlerini şöyle sürdürür: "İbn Mes'ûd'un demek istediği, buradaki durumun tam aksidir. Yani o kişi ayaklarını birbirine bitiştirmiş, aralarını açmamıştır. İbn Mes'ûd, "ayakları serbest bırakma (murâveha)" ifadesiyle, ayakların arasını açmayı kasdetmiştir.

"Şu halde Ebû Dâvud rivayetinde geçen "saff" kelimesi ile en-Nesâî rivayetinde geçen "saff" kelimesi birbirinin tam aksi anlamdadır."[167]

---

[164] İbnu'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, I, 258.

[165] Ebû Dâvud, "Salât", 117. Abdullah b. ez-Zübeyr (r.a)'ın sözü olarak nakledilmiştir.

[166] en-Nesâî, "Salât", 13.

[167] *Feydu'l-Bârî*, II, 236-7.
el-Keşmîrî'nin kasdettiği şudur: Ebû Dâvud rivayetinde geçen "saff" kelimesi, cemaatten her birinin saf halinde dururken ayaklarının arasını açarak yanındakinin ayaklarıyla aynı hizaya getirmesini, en-Nesâî rivayetindeki "saff" kelimesi ise kişinin, kendi ayaklarını birbirine bitiştirmesini/yapıştırmasını anlatmaktadır.

Bu bahsi işlediği yerin başında el-Keşmîrî, *Şerhu'l-Vikâye*'den naklen, ayaklar arasındaki açıklığın dört parmak veya bir karış miktarı olacağı görüşünün, konu hakkında Şâfiîler tarafından benimsenmiş görüşlerden birisi olduğunu belirtir. Bunu da bir not olarak eklemiş olalım.

"*Halebî Kebîr*" diye bilinen *Gunye*tu'l-Mütemellî'de[168] şöyle denir: "Kıyamdayken ayakların arasının, birbirine bitişik dört parmak miktarı kadar açık olması uygundur. *el-Hulâsa*'da böyle denmiştir. Bu da –yukarıda zikredilenler gibi– selim yaratılış (sağlıklı bir bedenin normal durumu) itibariyle tekellüfsüz (zorlamayla yapılmamış) olmalıdır. Yoksa kişi (mesela) bacaklarının arası açık birisi olursa, ayakları arasındaki açıklık dört parmaktan fazla bile olsa, yaratılışının aslî durumunun gerektirdiği şeklin dışına çıkmak için kendisini zorlamamalıdır.[169] Zira aslolan, her durumda adem-i tekellüftür (belli şeklî unsurları yerine getireceğim diye kendisini zorlamamaktır). Bütün bunlar namazın edeplerindendir. Terk eden kişi günah işlemiş olmaz."[170]

Burada soruda yer alan bir hususa daha değinelim: Ebû Dâvûd rivayetinde, saftaki cemaatin hem omuzlarını, hem dizlerini, hem de topuklarını birbirlerine bitiştirdikleri zikredilmektedir. Böyle bir durumun bütün namaz boyunca nasıl mümkün olabildiğini düşünmek gerekir. el-Keşmîrî, omuzlarla birlikte ayakların da birbirine bitiştirilmesinin zorlu bir alıştırma aşamasından sonra bile mümkün olamayacağını vurgulamıştı. Buna bir de "dizlerin" birbirine bitiştirilmesini eklediğimizde gerçekten hayli zor bir durumla karşılaşacağımız kesin.

Öyleyse Ebû Dâvûd rivayetinde anlatılan durumu, cemaatin, namaza başlamadan evvel safta düz bir çizgide, aralarda en küçük boşluk bırakmaksızın ve tam bir intizam halinde bulunmak için dikkat ettiği bir husus olarak anlamak –Allahu a'lem– en doğrusudur.

Netice olarak kıyamda ayakların arasındaki açıklığın miktarı, namazın sıhhatine herhangi bir şekilde tesiri olmayan bir uygulama olarak görülmeli ve aynı safta ilahî

---

[168] *Münyetu'l-Musallî* şerhi.

[169] "Halk arasında "parantez bacak" tabir edilen kişilerin bacaklarının arası normal olarak diğer insanlara göre biraz daha açık olur. Böyle kişilerin, ayaklarının arasındaki açıklık dört parmak olsun diye kendilerini zorlamaları doğru değildir. Kastedilen bu durumdur.

[170] İbrâhîm el-Halebî, *Gunyetu'l-Mütemellî*, 339.

huzura durmuş olan mü'minler bu mesele sebebiyle birbirlerini kınamak gibi bir yanlışa düşmemelidirler.

Hatta namazın sıhhatine şu veya bu şekilde tesir etmeyen bu gibi durumlarda farklı uygulamaları/mezhepleri benimsemiş olan mü'minler, zaman zaman diğer mezheplerin tercihleriyle de amel etmelidirler. Zira böylece hem Efendimiz (s.a.v)'den veya Sahabe'den sadır olmuş farklı uygulamalarla amel etmenin sevabını almış, hem de farklı mezheplere mensup mü'minler arasındaki ülfet ve muhabbeti artıran, farklı mezheplere vücut veren rahmet-i ilahiyyenin tecellisine mazhar oluruz.

Soru:

1. Hocam; köşenizde yayımlanmış olan yazınızda kıyamdayken ayakların durumu ile ilgili bir soruyu yanıtlamışsınız. Buna bağlı olarak ben kıyamın devamında ayakların durumunu da Hanefi Ululari'nın Mezhebi çerçevesinde izah etmenizi istiyorum. Sorduğum kısım ayakların rûku ve secdedeki durumuyla ilgilidir. Konuyla ilgili Hadis-i Şerifler'den ve fıkıh kitaplarından nakiller yaparak soruyu uzun tutmak istemiyor, fakat kısaca şu iki hususu belirtmeden geçmeyi de soruya açıklık getirmek ve ciddiyeti sağlamak açısından doğru bulmuyorum.

- Rûku'a varırken ayakları birleştirmek, rûkuu bu şekilde tamamlamak, ayaklar hala topuklarla birleşik vaziyette secdeye gitmek,

- Secde süresince ayak topuklarını, ta ki secdeden kalkmaya yeltenildiğinde birbirlerinde ayırıncaya dek bitişik tutmak.

Fıkıh kitaplarından baktığımda bunu anlıyorum. Bu işin uygun olanı daha doğrusu sünnete uygun olanı bu mudur?

Şunu da belirtmeliyim ki, kıyamda ayakların durumuyla ilgili konuda, kişinin kendi bedeni ve uzvuyla ilgili durumunu göz önünde bulundurarak hareket etmesinin doğruluğunu ve bu noktada kendisini zorlamasını gerektirecek ehemmiyette bir durumun söz konusu olmadığını kavramış durumdayım.

2. İkinci sorum ise cenaze namazının sonunda ellerin salınmasıyla ilgili. Bu konuyu kitaplarda net biçimde göremedim.

- Son tekbir ile birlikte okuma / dua etme işi bittiğinden el bağlamak da son bulmuştur. Zira bu kıraatin / okumanın gereğidir. Bundan ötürü eller çözülür ondan sonra selam verilir. (Böyle yapıyordum; fakat selâm verirken ölüye selam verme noktasında bir niyet söz konusu olduğundan bu artık bana uygun gibi gelmedi. İzahınıza göre tavır belirleyeceğim.)

- Sağa selam verirken sağ el, sola selam verilirken sol el çözülür.

- Her iki el de sola selam verme tamamlandıktan sonra çözülür.

Bunun doğrusu hangisi?

Cevap:

Rükû ve secdede ayakların birbirine bitişik mi, yoksa birbirinden ayrı mı tutulacağı konusunda herhangi bir rivayet nakledilmiş değildir. İbn Âbidîn, *ed-Dürrü'l-Muhtâr*'daki, "(Rükûda) topuklarını birbirine yapıştırması sünnettir" ifadesiyle ilgili olarak şöyle der: "Seyyid Ebû's-Su'ûd şöyle demiştir: "Secdelerde de aynı şekilde yapması sünnettir. Sünnetler bahsinde de geçmişti." Onun "geçmişti" dediği, şu sözüdür: "Secdelerde topuklarını yapıştırması sünnettir."

"Bunun bir göz kayması olduğu açıktır. Zira şarihimiz bunu ne *ed-Dürrü'l-Muhtâr*'da ne de *ed-Dürrü'l-Müntekâ*'da zikretmiştir. Başkasının da bu ifadeyi kullandığını görmedim.

"Evet, bu ifade şunu anlatıyor olabilir: Rükûda sünnet, topukların yapıştırılması olduğuna ve rükûdan sonra ayakların arasının açılacağını da zikretmediklerine göre, aslolan, topukların secde durumunda da yapışık olarak kalmasıdır..."[171]

İbn Âbidîn merhum, birkaç sayfa sonra da şöyle der: "Rükû bahsinde (rükûda) topukların yapıştırılmasının sünnet olduğu zikredilmişti. Ulema topukların secdelerde de yapıştırılacağına dair bir şey zikretmemiştir. Orada da belirttiğimiz gibi, ulemanın, rükûdan sonra topukların birbirinden ayrılacağına dair herhangi bir şey zikretmemiş olması, topukların secde halinde de bitişik tutulacağı anlamına gelebilir. Zira aslolan, topukların, secdede de rükûdaki şekilde kalmasıdır..."[172]

---

[171] İbn Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr*, II, 196-7.

[172] A.g.e., II, 211.

Rükûda ve secdede ayakların nasıl bir pozisyonda tutulacağı konusunda Efendimiz (s.a.v)'den herhangi bir rivayet nakledilmediğini bir önceki yazıda belirtmiştik. Rükû ve secdede ayak topuklarının bitiştirilmesinin sünnet olduğunu kaydeden kaynaklarımızda da bu konuda herhangi bir rivayet nakledilmemiştir. Dolayısıyla bu konuyu abartıp, öyle yapmayanları kınamak doğru değildir.

Okuyucu sorusunun ikinci kısmı, cenaze namazı kılınırken namazın sonunda ellerin çözülmesiyle ilgiliydi.

Şöyle deniyordu soruda:

"- Son tekbir ile birlikte okuma / dua etme işi bittiğinden el bağlamak da son bulmuştur. Zira bu kıraatin / okumanın gereğidir. Bundan ötürü eller çözülür ondan sonra selam verilir. (Böyle yapıyordum; fakat selâm verirken ölüye selam verme noktasında bir niyet söz konusu olduğundan bu artık bana uygun gibi gelmedi izahınıza göre tavır belirleyeceğim.)

- Sağa selam verirken sağ el, sola selam verilirken sol el çözülür.

- Her iki el de sola selam verme tamamlandıktan sonra çözülür.

Bunun doğrusu hangisi?"

Bunlar arasında doğru olan, her iki tarafa selam verdikten sonra ellerin çözülmesidir. Sağa selam verirken sağ elin, sola selam verirken sol elin çözülmesi, cenaze namazlarında sık gördüğümüz bir uygulamadır. Ancak bu doğru değildir. Her iki tarafa selam vermeyi tamamlamadıkça namaz içinde sayıldığımızı unutmamak gerekir. Namaz içindeyken de ellerin ikisinin veya birisinin çözülmesi uygun değildir.

Şu halde cenaze namazını bitirip namazdan çıkışta uygulama şöyle olmalıdır: Dördüncü tekbiri alır, arkasından önce sağa, sonra selam veririz. Bu esnada bağlı olan ellerimizi çözmeyiz. Sola selam vermeyi bitirdikten sonra ellerin ikisini birden çözeriz.

Okuyucu sorusunda yer alan, "Son tekbir ile birlikte okuma / dua etme işi bittiğinden el bağlamak da son bulmuştur. Zira bu kıraatin / okumanın gereğidir. Bundan ötürü eller çözülür ondan sonra selam verilir" kısmı –ki okuyucum önceleri

böyle yaparken bilahare bunu terk ettiğini de yazıyor– şu bakımdan doğru değildir: Cenaze namazında alınan son tekbir ile birlikte okuma işi son bulmuştur, ama henüz namazdan çıkılmamıştır. Namazdan çıkış, iki tarafa selam verdikten sonra vuku bulacaktır. Dolayısıyla kıraat bitti diye selam vermeden önce elleri –ikisini veya birini– salıvermek doğru değildir.

Vallahu a'lem.

Hanefi Mezhebine Göre Namazda Eller Niye Kaldırılmaz?

Soru:

Bildiğim kadarıyla Hanefi Mezhebi hariç öteki üç hak mezheplerde namazda intikal tekbirinde elleri kaldırma vardır. Sadece biz Hanefilerde yoktur.

Bunun yanı sıra İmam Buhâri kitabında bu konuyu özel bir bab olarak ele almıştır.

Benim sorum ise;

1. İmam'i Âzam bunu neden almamıştır; içtihada mı dayanıyor, hadislere mi? Bu konuda neler düşünmüştür?

2. Ben bir Hanefi olarak, cemaat ile camide değil de evde tek başıma namaz kıldığımda diğer mezheplere uyup namazda intikal tekbirinde ellerimi kaldırabilir miyim?

Cevap:

İmam Ebû Hanife'nin dayandığı/tercih ettiği deliller vardır ve o deliller Efendimiz (s.a.v)'in, namazda iftitah tekbiri dışında ellerini kaldırmadığını anlatmaktadır. Bu konuda geniş bilgi için *Nasbu'r-Râye*, *Şerhu Müşkili'l-Âsâr* gibi Hadis kaynaklarına başvurabilirsiniz. Türkçe'de de *İ'lâu's-Sünen* isimli eserin tercümesi yapıldı. O eserde geniş bilgi bulabilirsiniz. Siz istiyorsanız (fitneye sebebiyet vermeyecek şekilde -mesela evde münferit olarak namaz kılarken-) ellerinizi kaldırabilirsiniz.

Fi emanillah.

Namaz Vaktinin Çıkması Namazı Bozar mı?

Soru:

"Huruc-i vakit salat-ı fecrin gayrıda ittifaken müfsid değildir."

Nimet-i İslâm'da geçen bu ifade ne demek anlamadım. Açıklayabilir misiniz?

Cevap:

Sabah namazı dışındaki namazlarda namazı bitirmeden vaktin çıkması namazı bozan bir etken değildir. Bu konuda ittifak vardır.

Yatsı ve Vitir Namazının Kazası

Soru:

Hocam, kaza namazı kılınıyor fakat yatsı namazı ile vitir namazı ayrı mı kaza edilir diye bir meselemiz oldu. Bu konuda sizden bilgi almak istiyoruz.

Cevap:

Yatsı ve vitir namazları iki ayrı namazdır. Dolayısıyla kaza edildiklerinde ikisi de ayrı ayrı kaza edilecektir.

Kaza Namazı Olanın Teravih Namazı Kılması

Soru:

Hanefi mezhebine göre kaza namazı borcu olan, teravihi imama uyarak kılamaz mı?

Cevap:

Kılabilir.

Sünnet ve Nafile Namazlar Kaza Yerine Geçer mi?

Soru:

Hocam, Hanefi mezhebinde sünnet ve nafile namazlar farz borcunu ödemek için yeterli olur mu, namazlardan önce ve sonra kılınan sünnetler farz namazların tamamlayıcısı hükmünde midir?

Cevap:

Kaza namazı borcunu ödemek için sünnet ve nafile namazların yeterli olduğunu söylemek doğru değildir. Bu namazlar, zimmetimizdeki kaza borcunu kesin olarak düşürür demek mümkün değildir. Onun için kaza borçlarını ödemeye -tabii bu arada diğer namazları da ihmal etmemeye- dikkat etmek gerekir.

Soru:

Hocam aşağıdaki alıntı Haleb-i Sağir'den. Beş vakit sünnetlerin, kuşluk, tesbih namazı yerine kazaya niyet edilerek namaz kılınması caiz diyor sanırım. Ben yanlış anlamadıysam eğer?

"Kaza Namazları İle Meşgul Olmak

Geçmiş namazların kazası ile meşgul olmak, nafile namazlardan daha evlâdır ve mühimdir. Ancak, beş vakit namazın sünnetleri ile kuşluk namazı, tesbih namazı ve hakkında rivayet bulunan namazlarla meşgul olmak, geçmiş namazların kazasından daha evlâdır. Bu durumda zikrettiğimiz bu namazlar ise kaza niyyeti ile kılınır. Fetâvâyi Huccet'de de böyledir."

Cevap:

Muhtemelen Haleb-i Sağir'in tercümesinden aktardığınız ifadelerde tercüme hatası var.

Doğrusu şöyle olacak:

"Geçmiş namazların kazasıyla iştigal etmek, nafile namazlardan evladır. Malum sünnet namazlarla Kuşluk ve Tesbih namazıyla, hakkında rivayet bulunan diğer namazlar bundan istisnadır. Nafileler nafile niyetiyle, diğerleriyse kaza niyetiyle kılınır. Fetâva'l-Hücce'de de böyledir."

Buna göre revatib sünnetler kaza niyetiyle kılınabilir.

Vallahu a'lem.

Tesbih Namazı, Nafile Namazın Cemaatle Kılınması

Soru:

Hocam, nafile cemaat ile kılınmaz. Ama bazıları kılmak için namaza başlayıp bozuyorlar sonra bu namazı tamamlamak vacip oldu diyerek tesbih ve başka nafile namazı kılıyorlar bu doğru mudur?

Cevap:

Tesbih namazı cemaatle kılınabilir. Diğer şeylere gerek yoktur.

Soru:

Hocam camimizde Regaip Kandili akşamı yatsıdan sonra cemaat ile tesbih namazı kılındı bu fıkhımıza uygun mudur? Nafile namaz cemaat ile kılınır mı hükmü nedir?

Cevap:

Kılınır. Bir mani yok.

Namazlardan Sonra Yapılan Tesbihat

Soru:

Hocam, bir sohbet ortamında ilmihalden namazın vaciplerini okurken, bir abimiz namazlardan sonra camideki toplu tesbihatın Emeviler zamanında yerleşen bir gelenek olduğunu söyledi. Kaynak sordum tam hatırlamadı. Bu konuyu kısaca açıklar mısınız?

Cevap:

Namazlardan sonra toplu tesbihatın Emeviler zamanında ihdas edildiğine dair bir bilgi bende mevcut değil. Bu, tek başına kötü bir şey değil. Yapılmaması halinde cemaat, namazdan sonra tesbihat ve dua yapmadan dağılacaksa -ki öyle olur- yapmak daha iyidir.

Tek Sûre İle Namaz Kılınır mı?

Soru:

Babam sadece İhlas suresini biliyor. Başka bilmiyor. Ezberlemeye çalışıyor ama Fatiha'yı ezberleyemiyor. Namazda ayakta iken İhlas'ı okusa, rükû secde tesbihlerini yapsa böyle namazı kabul olur mu? Bir de namazın oturuşlarında yine İhlası okusa sonra selam verse bu namazı olur mu? Başka çare yok gibi.

Cevap:

Başka çare yoksa olur. En kısa sürede öğrenmek için gayreti bırakmamak gerektiğini unutmayalım.

İmamın Bayılması Halinde Cemaatin Durumu

Soru:

Klasik İslam ilmihalinde aradım bulamadım. Bir imam namazda iken bayılsa ya da başına bir şey gelip devam edemese veya secdede kalsa kalkamasa, arkasındaki cemaatin ne yapması gerekir, imamlığı devralmalı mı? Yani genel olarak namaz bozulmalı mı? Ne gibi bir yol izlenmeli?

Cevap:

Namazda imam bayılacak veya şuurunu kaybedecek olursa en iyisi cemaatin aralarından bir başkasını imam tayin ederek yeniden namaz kılmasıdır. Abdestinin bozulması gibi bir durumda ise imam, namazın başından beri kendisine uymuş olan

cemaatten birini istihlaf eder. Bununla ilgili hükümler Fıkıh ve İlmihal kitaplarında mevcuttur.

İmamın Sesini Duyamayan Cemaatin Durumu

Soru:

Cuma namazında imam mikrofonla okuyor ve o esnada elektrik kesiliyor.

Bu durumda ne yapmalı imamın sesini duyamayan uzaktaki kişiler? Çünkü cemaatten farklı uygulamalar oldu. Biri namazı bozup kendi öğle namazını kıldı. Bazısı takdiri olarak herhalde şimdi rükû oldu, şimdi secde oldu vs. şeklinde namazı tamamladı.

Ne yaparsa yapsın o günün öğle namazını kılmalı mı? Veya kısaca ne yapılmalı?

Cevap:

Fıkıh kitaplarında şöyle bir durumdan bahsedilir. Kişi cuma veya bayram namazında izdihamdan dolayı secde edemeyecek olsa, önü açılana kadar bekler. Bu arada imam namazı bitirmiş olsa bile sorun olmaz. Zira bu kişi tıpkı namazın başına yetişen sonra da abdesti bozulduğu için gidip abdest alan kişi (lahik) gibidir. Nasıl ki, lahik kaçırdığı rekâtları tek başına kılıyorsa, izdihamda kalan kişi de kaçırdığı rekâtları imam selam verdikten sonra tek başına tamamlar. Mikrofon meselesi de bence buna kıyas edilmelidir. Zira sonuçta biri izdihamdan diğeri de imamı duyamadığından rükû ve secdesini yapamamıştır. Hâsılı: İmamı duyamayan kişi namaz bitene kadar kıpırdamadan beklemeli, namaz bittikten sonra da kalan kısmını tek başına tamamlamalı. Namaz içerisinde kendi başına rükû veya secde yaptıysa bunlar imama uyularak yapılmadığı için geçersiz olur. Tek başına yaptığı rükünleri camiden çıkıp gitmeden veya cami dışındakiler arkasını dönmeden kaza ederlerse namazları olur. Fakat namazlarını bozacak bir fiilde bulunmuşlarsa cuma namazı kaçtığı için öğle namazını kılmaları gerekir.

Vallahu A'lem...

Türkiyede Cuma Namazı Kılınır mı?

Soru:

Hocam şu an bir takım topluluklar Cuma Namazı kılmamakta ve gerekçe olarak İmam-ı Azam Ebû Hanife (r.a)'nın "Cuma namazı kıldıracak olan imamın devlet başkanının kendisi veya atadığı birisi olması" şartını dile getirdiği sözünü delil olarak kullanmaktalar. Bu bahsini ettiğim topluluklar "Türkiye laik bir ülkedir, laik yönetimin atadığı bu imamların arkasında cuma namazı kılınmaz." görüşüyle cuma namazı kılmamakta ve biz kılanların da bid'ate düştüğü görüşündeler. Bu kişilere Ehl-i Sünnet'e göre cevap vermeye çalıştım ama siz değerli üstadımın bu konuda vereceği cevap benim için büyük önem arz ediyor, sizden bu konuda bir bilgi edinmek istedim.

Hocam bir diğer sorum ise "oy kullanmanın İslam'da yeri". Yani şu anki laik düzende, laik beyniyatla hazırlanmış anayasa ve bu anayasayı onaylayıp mecliste Allah dışında bazı şeylerin üzerine yemin eden siyasetçilere oy vermemiz caiz mi?

Cevap:

Hanefi mezhebine göre edasının şartlarından biri veya birkaçı bulunmadığı zaman, bu namazın faziletinden mahrum kalmamak için bir başka mezhebi taklid ederek Cuma namazını kılmak gerekir. Hanefi mezhebinde öngörülen bir şart (izn-i âmm) yok diye bu namazın faziletinden mahrum kalmak doğru değildir. Başımız sıkıştığında başka mezhebin hükmü var mı diye araştırıyoruz; aynı hassasiyeti Cuma namazı konusunda da göstermemiz gerekir.

Dua edin, Allah'a emanet olun kardeşim.

Cuma Namazına İzin Vermeyen Fabrikada Çalışmak

Soru:

Hocam araştırdım biraz ama çıkış yolu bulamadım. Ya da buldum da, farkında değilim. Sorum Cum'a namazı hakkında. Ayetle sabit, hadislerle desteklenmiş bir konu. İman ettik. Cum'a namazını kılacağız. Ancak özelde sorum şu:

Petrol ve Kimya ile ilgili bir firmada üç vardiya olarak çalışıyorum. Malum tehlikeli bir iş, diğer çoğu fabrikalara nazaran daha sorumluluk gerektiren bir iş. Hesapladım üç vardiya çalışmam sebebiyle bir senede on iki, bazen on üç cum'a, gündüze geliyor. "Hadi eyvallah ben cum'a'ya gidiyorum." diyemiyorsun. Ancak burada diğer fabrikalara nazaran imkânlarımız daha iyi. Mazerat izinlerimiz oluyor. İzinlerimi gidemediğim cum'a günlerine denk getiriyorum. Diğer arkadaşlarda pek önemsememesi sebebiyle iznimi alıyorum. Aşırı bir şey olmazsa cum'aları kaçırmıyorum inşaallah. Durum bu. Asıl sorum şu: Böyle bir yerde (herkesin de müslüman olduğunu düşünüyoruz) çalışan herkes cum'a için izin istese verilmez fabrikanın konumu itibariyle. Durdurması iki üç günü alır, çalıştırması da bir o kadar. Zaten hafta yedi gün.

Biz müslümanların işi zor. Kanunlar, kaideler kendimizin olmadığından gönül rahatlığıyla ibadetimizi dahi yapamıyoruz. İşten çıksak; on senedir çalışıyorum vardiyalı (Ki vardiyalı çalışanlar sürekli gündüz çalışanlardan daha kârlı). En rahatı burası (İbadet etme yönünden).

Ebûbekir hocam, amacım kendimi rahatlatmak değil. Bizim içinde bulunduğumuz durumumuzun adı ne? Fabrikada cum'a kılınsa dahi, muhakkak yine en az işçilerin yarısı kılamayacak. Aynı yerde iki kere cum'a kılınabilir mi? Bu ayrı bir soru. Savaşta normal vakit namazlarının kılındığı gibi.

Hocalarımızdan kimisi değişik yorumluyor. Çalışmayı mahkûmun durumuna kıyas ediyorlar. Kimisi de "kılacaksın" deyip bitiriyorlar. Bu durumda ne yapmamız gerekir?

Cevap:

Cuma namazı konusunda olsun, daha başka önemli meselelerde olsun, içinde yaşamaya mecbur edildiğimiz şartlar, inancımızın hayatımıza yön vermesine müsaade etmiyor ne yazık ki. Dolayısıyla ya mükellefiyetimizin gereği olan ahkâmı esas alıp sıkıntılı bir hayata mecbur oluyoruz ya da indî teviller, çözülmeler, dolambaçlı yollar... vb. Allah akıbetimizi hayreylesin. Modern hayatın getirdiği tempo, sizin çalıştığınız işyerine benzer yerlerde süreklilik gerektiriyor. Böyle durumlarda elbette istisna kabilinden bulunan ferdî çözümler genele teşmil edilemez. Böyle durumlarda en azından soru sorulan kişi olarak ben kendimi (ahiretimi) riske etmemiş olmak için olması gerekenleri sıralamaya gayret ediyorum.

Bu durumda size söyleyebileceklerim şunlar:

1. Yapabiliyorsanız ibadetlerinizi daha rahat eda edebileceğiniz bir işyerine geçmeye çalışın. ("Hadi ben yaptım; ya diğerleri?" diyeceğinizi dikkate alarak)

2. Hanefî mezhebi kaynaklarından *Muhtasaru'l-Kudurî* isimli meşhur eserin yine meşhur *el-Cevheretu'n-Neyyire* isimli şerhinde[173] şöyle denir: "... Aynı şekilde başka birinin işinde ücretli çalışan kişi ("ecîr") de, işverenin izni olmaksızın cumaya ve cemaate gidemez."

3. İşverenin, Cuma ve cemaat namazlarına gitmek isteyen işçisine izin vermek zorunda olup olmadığı fukaha tarafından münakaşa edilmiştir.

Hanefî mezhebi kaynaklarının hemen tamamında İmam Ebû Hafs el-Kebîr'in, işverenin, dilerse işçisinin Cuma namazına gitmesine izin vermeyebileceği şeklindeki hükmü nakledildikten hemen sonra İmam Ebû Ali ed-Dekkâk'ın, işverenin, cumaya gitmek isteyen işçisine mani olamayacağı... şeklindeki –aksi doğrultudaki– fetvasını zikredilir ve bu hükmün daha doğru olduğu söylenir.

Şafiî kaynaklarından Şeyhülislam Zekeriyya el-Ensârî'nin *Esne'l-Metâlib*'inde[174] taharet, farz namazlar ve Cuma namazı için gerekli olan sürenin, iş akdinde üzerinde anlaşılan çalışma süresinin istisnasını oluşturacağı zikredilir. Cuma namazı konusunda da "işin aksamaması" şartı getirilir.

Buradan da anlaşılıyor ki, işin aksaması gibi bir durum söz konusu olacaksa işveren, işçisinin Cuma namazına gitmesine mani olabilir. Anladığım kadarıyla sizin çalıştığınız işyeri için de böyle bir durum söz konusu.

Netice olarak eğer işveren keyfî olarak işçisinin Cuma namazına gitmesine mani oluyorsa vebal altındadır ve işçi, başka bir işte çalışma imkânı bulana kadar mecburen orada çalışmaya devam edecektir. Ancak vakit namazlarını ve cumayı rahatlıkla eda edebileceği bir iş bulduğunda onu tercih etmelidir.

4. Bir mescitte Cuma namazının mükerrer kılınmasına (ayrı cemaatler olarak ayrı imamların arkasında ve ayrı hutbeler okunmak suretiyle) gelince, Hanefî mezhebi

---

[173] A.g.e. 108.

[174] Ag.e. II, 436.

kaynaklarında bu mesele ile ilgili bir şey bulamadım. Şafiiler'le bir kısım Hanbelîler bunun caiz olmadığını söylerken, diğer bazı Hanbelîler buna itiraz eder ve zaruret durumunda bunun caiz olduğunu söylerler[175]. Sizin zikrettiğiniz durumda, cumayı tamamen terk etmektense, işverenin müsaade ettiği mekânlarda, mekân darlığı sebebiyle iki kere Cuma kılınabileceğini söyleyebiliriz.

Okul Yüzünden Cuma Namazına Gidememek

Soru:

Hocam ortaokul ve lisede ders saati sebebiyle Cuma Namazı'na gidemeyenler hakkındaki hüküm nedir? Yani bunu da zaruret olarak mı değerlendireceğiz, yoksa Cuma namazına gidebilmek için okulu mu bırakacağız? Ve neden bu tip meselelerde kimse bir şey söylemez? Müslümanlara yol göstermez?

Cevap:

Ortaöğretim kurumlarında öğretmenlik yapıp da Cuma namazlarına gidemeyenlerin durumu hakkında şu söylenebilir: Kızların başını açıp okuması meselesinde de söylediğim gibi, burada da yeteri (ihtiyaç) kadar öğretmen istihdam edilmelidir. O öğretmenlere mahsus olmak üzere Cuma namazı yerine öğle namazı kılabilecekleri hükmü verilebilir. Ama başörtüsü meselesinde olduğu gibi burada da belirleyici olan şudur. Türkiyeli Müslümanlar yekvücut olduklarını "sözde değil özde" idrak edecekler ve gereğini tatbikata koyacaklar. Böylece kimin hangi sahada sorumluluk üstleneceği ve kimin hangi hükümlerle muhatap olduğu daha makul ve meşru bir şekilde ortaya konabilir. Bu yapılsaydı belki meselelerimize daha makul ve kalıcı çözümler üretebilirdik. Böyle kolektif hareket etme şuuru olmadığı için herkes kendi başının çaresine bakıyor; yani herkes bireysel hareket ediyor. Sonuçta da bunun sorumluluğunu kimse üstüne almak istemiyor. Bahsettiğiniz konuda kimsenin doğru-dürüst bir şey söyle-ye-memesi bundan.

---

[175] İbn Receb, *Fethu'l-Bârî*, V, 412

Gıyabi Cenaze Namazı

Soru:

Hocam, Uludere olayı ile ilgili okulumuzda yapılan bir uygulamayla alakalı bir soru sormak istiyorum. Yaklaşık 40 kadar arkadaşımız kampüs içinde kütüphane binasının önünde olayda ölen vatandaşlar için gıyabi cenaze namazı kıldılar, bu yapılan caiz midir? Cami dışındaki mekânlarda veya bir özel mülkte cenaze namazı kılınabilir mi? Bu hususla ilgili ne diyebilirsiniz?

Cevap:

Hanefi mezhebinde gıyabi cenaze namazı yoktur, ancak diğer mezhepler buna cevaz veriyor.

Özel mülkte, eğer mülk sahibinin aksi doğrultuda bir irade veya kararı yoksa cenaze namazı kılınabilir.

Kıble Yönünün Herhangi Bir Amaç İçin Değiştirilmesi Caiz midir?

Soru:

Hocam Danimarka'da yaşıyorum. Burada müslümanlar olarak bir cami binası satın aldık. Yönetimdeki insanlar caminin kıblesini bile bile 43 derece batıya çevirdiler, o zamanki görevli imam da onay verdi, din müşaviri de 180 derece sağa sola dönülür diyerek fetva verdi. Bu insanların yüzünden biz bu camide namaz kılamaz olduk. Kıbleyi çevirme sebebleri halıları düz serebilmek. Kıble köşeye denk geldiği için halıları çapraz sermeyelim, düz serelim dediler. Elbette dinen bu caiz olamaz? Ne kadar dil döktüysek de kıbleye dönmek istemediler. Biz de mecburen en yakın 30 km ötedeki camiye gidip gelmek zorunda kaldık. Bu konuda sizin kat'i bir delille nasıl kıbleyi düzeltebileceğimizi açıklamanızı rica ediyoruz.

Cevap:

Kıble namazın farzlarındandır. Kıbleye dönme işini özürsüz terk edenin namazı geçerli olmaz. Halıları düz sermek gibi bir gerekçeyle kıble yönünden dönmenin

hiçbir izahı olamaz. Böyle açık-seçik bir mesele nasıl küçümsenebilmiş, doğrusu aklım almadı.

Kıble istikametinin tam olarak belirlenemediği durumlarda 45 derecelik sapmanın namazın sıhhatine mani teşkil etmeyeceği ulema tarafından beyan edilmiş. Ama bu, kıble istikametinin tam tutturulmasına bir mani bulunduğu durumlar için bahis konusudur. Bir insanın bile bile ve herhangi bir meşru mazereti yokken kıble istikametini 45 derece sektirmesinin izahı yok. Kaldı ki âlimlerin zikrettiği, "yaklaşık olarak 45 derece"dir. Yani gerçekte kıble istikameti 45 derecenin sağında da solunda da kalmış olabilir. Burada ise 43 derece gibi bir şey zikrediliyor. Dolayısıyla "yaklaşık olarak 45 derece" diyen ulemaya göre de bu olayda kıbleden sapılmış olabilir...

Diyanet görevlisinin söylediği şey ise tam deli saçması.

Bid'at Ehlinin İmameti

Soru:

Sayın Hocam, şu anda Yemen San'a Üniversitesi Türk Dili Bölümünde T.C. TİKA tarafından Türkçe Öğretim elemanı olarak görevlendirilmiş bulunmaktayım. İki konudaki görüşünüzü merak ediyorum.

Mısır'da ve Yemen'de gördüğüm bir durum, buradaki Sünni kardeşlerimizin, Türkiye'de olduğu gibi herhangi bir Ehl-i Sünnet mezhebine (Hanefi, Şafii vd.) tabi olmayıp biz Ehl-i Sünnetiz demeleri ve bu dört hak mezhebe mensup ulemanın uygun gördükleri herhangi bir görüşüyle amel etmeleridir. Hatta bu konuda telfik dediğimiz uygulamayı yapanlarına da rastladım. Şimdi, bu kardeşlerimizin durumu nedir? Böyle Ehl-i Sünnet olmak da caiz midir? Bu kimselerin arkasında namaz caiz midir?

İkinci olarak Yemen'de yaşayan Müslüman kardeşlerimizin bir kısmı bildiğiniz gibi Şia'nın en ılımlı kollarından biri olan Zeydiyye mezhebine mensuplar ve İran Şiilerinin yaptığı gibi sahabe efendilerimize hürmetsizlik yapmazlar. Bildiğiniz gibi Raşid halifelerin hilafetlerini de kabul ederler. Buradaki Sünni imamlar Zeydi imamların arkasında namaz kılınabileceğini söyledikleri için onların cemaatine katılıyo-

rum. Ama tam mutmain olmuş değilim. Bu konudaki düşüncelerinizi iletebilirseniz memnun olurum.

Cevap:

Hassasiyeti sebebiyle soru sahibi kardeşimizi tebrik ederek başlayalım öncelikle. Bu zamanda mezhebin, itikadın, bid'atın ne anlama geldiğini idrak etmek ve bunu bir şuur olarak yaşamak gerçekten son derece zor.

Cevaplara gelecek olursak:

1. İtikadî sahada İslam'ı Sahabe'nin anladığı gibi anlamanın ve onların yaşadığı gibi yaşamanın adıdır Ehl-i Sünnet olmak. Bu anlamda itikadî bid'at fırkaların her birinin Usulünü, kabullerini ve duruşunu "İslam'ın alternatif anlaşılma yöntemleri" olarak değerlendirmek son derece yanlıştır.

İtikadî kabulleri "izafîlik" alanından kurtarmak ve meselenin böyle anlaşılması yanlışının önüne geçmek son derece önemli bir görevdir. Daha önce de birçok kereler yazdığım gibi bid'at fırkaların Allah, peygamber, ahiret... tasavvurları birbiriyle bağdaştırılması çoğu zaman mümkün olmayan vadilerde seyretmektedir. Temel kabuller aynıdır, fakat bir adım ileriye geçildiğinde hayli farklılıklar olduğu görülmektedir.

Söz gelimi Ehl-i Sünnet de Mu'tezile de aynı Allah'a inanmaktadır. Ama Allah Teâla'nın adaleti, kudreti, fiilleri, ilmi... gibi hususlarda hayli farklı kabuller söz konusudur.

Dolayısıyla itikadî sahadaki fırkalar ve fırkalaşma için "bunlar bizim zenginliğimizdir" gibi cümleler kurmanın pratikte herhangi bir anlamı yoktur. Allah Teâla'nın ilmi, kudreti, fiilleri ya Sahabe döneminden itibaren Ehl-i Sünnet'in dediği gibidir yahut Mu'tezile'nin kabulleri doğrudur. Bunların ikisinin de aynı anda doğru olduğunu ve birbirini nakz etmediğini söylemek mümkün değildir.

Bunu diğer fırkalara ve diğer itikadî umdelere de rahatlıkla teşmil edebiliriz.

Şu halde bir kimsenin "Ben Ehl-i Sünnet'im" dediği halde itikadî kabuller konusunda "serbest" (!) davranması ve mevcut itikadî-fıkhî mezheplerden biriyle mukayyet hareket etmemesi mümkün değildir.

Ehl-i Sünnet olan bir kimsenin amelî sahada mevcut mezheplerden birisini iltizam etmemesi niçin yanlıştır?

Bu sorunun cevabı, kişinin dinî tutumunu ortaya koyacağı için son derece önemlidir. Bu durumdaki bir kimse mevcut fıkhî mezheplerden birisinin anlama ve açıklama metodunu doğru ya da yeterli bulmadığı için böyle davranıyor olmalıdır. Evet, sıkıntı durumlarında bir mezhepten diğerine intikal caizdir, hatta mükellefin, bir konuda bir mezhebi, diğer bir konuda başka bir mezhebi taklid etmesi de caizdir. Ancak bütün bunları, mezheplerin tamamını aşmak anlamına gelecek şekilde mezheplerin tamamının dışına çıkmak olarak anlamak doğru değildir.

Yeni bir mezhep tesis edecek derecede ilmî yeterlilik ve müktesebat sahibi olmadan bir kimsenin kendisini mezheplerin hiç birisiyle mukayyet görmemesi, dinî şuurundaki bir zedelenmenin ya da çözümlenin işaretidir. Dolayısıyla onaylanabilecek bir davranış değildir.

"Avamın mezhebi müftisinin mezhebidir." kaidesi bu soruya "evet" demeyi kolaylaştırıyor gibi. Ama pratikte öyle midir? İşte burası önemli.

"Avamın mezhebi olmaz." demeye gelen bu kaideye göre avam istediği zaman istediği mezhebin hükmüyle amel edebilir mi? Yani ben avam tabakasına mensup olarak, fıkıh bablarının her birisinde farklı bir mezhebin ictihadıyla amel edebilir miyim?

Bu sorunun cevabı, bir başka sorunun cevabına bağlı: Avam, amel edeceği mezhebi neye göre tayin edecektir? Yani avam olarak ben, namazda Hanefî mezhebini taklid ediyorsam bunu neye göre yapacağım, orucu Şafiî mezhebine göre tutma kararındaysam bu kararım neye dayanmak durumundadır; ya da alış-veriş meselelerinde Malikî, evlilik ahkâmında Hanbelî mezhebini tercih edeceksem bunun dayanağı nedir?

"Avamın mezhebi müftisinin mezhebidir." kaidesine biraz yakından baktığımızda, bu soruların cevabının da bu kaidede mevcut olduğunu görüyoruz aslında. Şöyle:

Kişi, bütün bu konularda iki seçenekten birisiyle hareket etmek durumundadır: Ya mezheplerin delillerine bakacak ve hangi konuda hangi mezhebin delilinin güç-

lü/tercihe şayan olduğunu tesbit edip, ona göre seçim yapacak; ya da bir bilene danışacak.

Burada avam kişiden söz ettiğimize göre, mezheplerin delillerini araştırmak, karşılaştırmak ve aralarında seçim yapmak söz konusu olmayacaktır. (Bunu yapabilecek durumda olan zaten avam olarak ifade edilemez. Bu durumdaki/seviyedeki kişinin durumunu ayrıca ele alıp konuşmak gerekir.) O halde avamın önünde, "bir bilene danışmak" dışında bir seçenek bulunmuyor.

İşte o "bir bilen", yani avam kişiyi istediği istikamete sevk edebilecek durumdaki müfti için de iki durum söz konusudur: Müfti ya müctehiddir veya değildir. Günümüzde müctehid bulunmadığına göre, sözü uzatmadan ikinci şıktan devam edelim: Müctehid olmayan müfti, kaçınılmaz olarak bir mezhebe mensuptur; dolayısıyla mezhebinin ictihadıyla fetva verecektir.

Bu durumdaki müfti, fetva soran avam kendisini hangi mezhebe nisbet ediyorsa, o mezhebin ictihadıyla fetva verecektir. Fetva soran hangi mezhebe intisap ediyorsa, o mezhebin ictihadıyla amel edecek demektir.

Peki, avamın kendisini –söz gelimi– "Hanefî" olarak ifade etmesi, kendisine bir başka mezhebin ictihadıyla fetva verilmesine mani midir? Yani avam bir başka mezhebin ictihadıyla amel edebilir mi, edemez mi? Bu sorunun cevabı için tafsile gitmek gerekir:

İnsanların bir tek mezhebi iltizamının teşviki, dini yaşarken hevaya düşme tehlikesinin önünü almak içindir. Bilhassa günümüzde itikadî meselelerin bile uluorta tartışıldığı, hatta gayrimüslimlerin (Yahudi ve Hristiyanlar'ın) bile cennete gidip gitmeyeceğinin münakaşa edildiği vakıası dikkate alındığında, dinî şuur yaşantıya ne ölçüde bir gevşemenin sirayet ettiği daha kolay anlaşılacaktır.

Böyle bir ortamda itikadı ve ameli mümkün olduğunca kıvamda ve istikamette tutmak, mensubiyetlere daha bir sıkıca sarılmak bir elzemiyettir.

Elbette bu, sıkıntıya düşmüş, darlık ve meşakkate düçar olmuş insanların sıkıntıda bırakılması anlamına gelmemektedir. Özellikle de Ehl-i Sünnet fıkhî mezheplerin her birinin, şeriatın cüzlerinden bir cüz olduğunu ve bu mezheplerin tamamının "şeriat-ı müevvel"i oluşturduğunu kabul eden bizler için, mezhebin dışına çıkmak hiçbir durumda caiz değildir gibi bir hükmü telaffuz etmesi düşünülemez.

Şu halde bir başka mezhebin hükmünü taklid etmenin hangi durumlarda caiz olduğunu görelim:

1. Mukallidin mensup olduğu mezhebin bir konudaki hükmü, güç yetirilemeyecek şiddetli bir sıkıntıya yol açıyorsa,

2. Veya o hükmün alınmasına mani olan kaçınılmaz bir zaruret durumu söz konusuysa.

Bu mesele hakkında da şu noktalara dikkat edilmelidir:

1. Bu konularda "vehim" ve "kanaat" değil, vakıa esas alınmalıdır.

2. Müftü, farklı mezheplerin hükmünün tesbiti konusunda ehil olmalıdır.

Bu mesele ile ilgili olarak konuşulması gereken bir diğer nokta da "telfik"tir.

Telfik kısaca, herhangi bir konuda birden fazla mezhebin ictihadını, sonuçta ortaya çıkan amel herhangi bir mezhebin ictihadıyla örtüşmeyecek şekilde birleştirmektir.

Telfiki bu şekilde tarif etmemizin sebebi, ifta usulünü ilgilendiren bir hususdur ki şudur: Avam bir meselede amel ederken iltizam ettiği mezhebin ictihadlarının dışına çıkabilir mi? "Avamın mezhebi müftisinin mezhebidir" sözü, avamın mezhep iltizamının herhangi bir pratik anlam ifade etmediğini anlatmaktadır. Zira avam hangi görüşün iltizam ettiği mezhebin müfta bih kavli olduğunu zaten bilmez. O, müftisine soracak, müfti de –şayet mukallid ise, ki zamanımız müftileri böyledir– kendi mezhebinin müfta bih kavliyle fetva verecektir. Dolayısıyla avam, müftisinin iltizam ettiği mezhebin kavliyle amel etmiş olacaktır.

Avam bir meselede Hanefî, bir başka meselede Şafiî mezhebine mensup müftilere fetva sorsa ve iki ayrı meselede iki ayrı mezhebin kavliyle amel etmiş olsa bu caiz olur mu?

El-Cevap: Caiz olur. Ve ulemanın men ettiği teflik bu değildir.

Ulemanın men ettiği ve batıl olduğunu söylediği teflik, yazının başında da ifade etmeye çalıştığım gibi, bir tek meselede birkaç mezhebin farklı kavilleriyle aynı anda amel etmektir ki, ortaya çıkan ameli o mezheplerden hiç birisi onaylamaz.

Meşhur örnek: Mükellefin vücudunun bir yerinden kan çıkıp akması durumunda Şafiî mezhebine göre abdest bozulmuş sayılmaz. Hanefî mezhebine göre ise abdesti bozulmuştur. Şafiî mezhebini takliden abdestli olduğuna karar veren bu kişi, aynı abdest devam ederken kadına dokunduğu zaman Şafiî mezhebine göre abdesti bozulmuş olacaktır. Hanefî mezhebine göre zaten daha evvelden vücudundan kan çıktığı için abdesti bozulmuştu. Bu defa da Şafiî mezhebine göre abdesti bozulmuş oldu. Dolayısıyla o kişi, her iki mezhebe göre de abdesti bozucu hallerden birini yaşadığı için abdestsizdir. Bu kişi, ilk durumda Şafiî mezhebini taklid ettiği için bu mezhebe göre abdestlidir. İkinci durumda bu mezhebe göre abdesti bozulduğu halde bu defa da Hanefî mezhebine intikal edip abdestli olduğuna hükmedemez. Çünkü zaten ilk durumda Hanefî mezhebine göre abdesti bozulmuştu.

İşte batıl olan teflik budur ve kanaat-i acizeme göre telfike cevaz verdiği söylenen İbnu'l-Hümâm ve öğrencisi İbn Emîri'l-Hac gibi ulemanın kasdettiği de bu telfik değildir.

Telfike cevaz verdiğini bildiğimiz ulema, her mezhebin ruhsat ifade eden kavillerini/ictihadlarını bir araya toplayarak bunlarla amel etmeyi tecviz etmiştir. Onların bu hükmü de Kur'an ve Sünnet'in "kolaylaştırma"yı öngören nasslarına dayanmaktadır.

Elbette kolaylaştırma dinî bir durum/tavırdır ve bunun caiz olmadığını söyleyen kimse de yoktur. Mesele iki noktada toplanıyor:

1. Ruhsat nitelikli görüş alınırken, bunun, ait olduğu mezhebin fetvaya esas ictihadı olmasına, şazz veya terk edilmiş bir görüş olmamasına dikkat edilmelidir.

Esasen avam hangi meselede hangi mezhebin görüşünün ruhsat mahiyetinde olduğunu bilemeyeceği için, bu meselenin dirayet ve vukufiyet sahibi müttaki müftünün kontrolünde olması gerekir.

2. Devamlı surette ruhsatlarla amel etmeye çalışmak ve bunu alışkanlık haline getirmek bir süre sonra kişinin dindarlığında gevşemeye yol açacaktır. Hele günümüzde Din'le irtibatın hayli zayıfladığı vakıası ortadayken ruhsatlarla ameli genel geçer bir hüküm haline getirmek son derece sakıncalıdır.

Doğrusu bu meselede her mükellefin kendi özel durumunun dikkate alınmasıdır. Öyle kimseler vardır ki, ruhsatlarla amel etmek dindarlık ve takvalarında her-

hangi bir çözülmeye/yozlaşmaya yol açmaz. Ama öyle kimseler de vardır ki, kolayını bulsalar temel mükellefiyetlerinden bile "kurtulma"nın yollarına bakarlar!

Dolayısıyla ruhsatlarla amelde hem "fesad-ı zaman" unsuru, hem de mükellefin kendi özel durumu dikkate alınarak davranılmalıdır.

Bu durumla, herhangi bir tekil konuda başka bir mezhebin ictihadını esas alma durumu da birbirine karıştırılmamalıdır. Yolculuk esnasında vakit darlığı ve benzeri sıkıntılar sebebiyle vakit namazını kazaya bırakma durumuyla karşılaşan kimsenin, Şafiî mezhebini taklid ederek cem edilmesi meşru olan vakit namazlarını cem etmesi böyledir.

Telfik meselesindeki ihtilafın neye telfik deneceği noktasındaki bakış açısı farklılığına dayandığını bir önceki yazıda görmüştük. Rıhle'nin Fıkıh ve Hayat (5-6) sayısında konuyla ilgili bol miktarda malumat yer alıyor. Konuyla ilgilenenleri o sayıya havale ederek okuyucu sorusunun geri kalan kısımlarına dönelim:

Kendisini herhangi bir mezheple mukayyet hissetmeyen kimseler Ehl-i Sünnet olarak tavsif edilebilir mi?

Doğrusu kişiyi Ehl-i Sünnet çerçeveye dâhil eden itikadî hususların herhangi birisini reddetmedikçe kimse Ehl-i Sünnet çerçevenin dışına çıkmaz. Bu, bir bakıma işin "teorik" yönüdür. "Pratik" yönüne gelince, –genelleme yanlışına düşmemeye dikkat ederek söyleyelim–, kendisini herhangi bir mezheple mukayyet görmeyen insanlarda Ehl-i Sünnet dışı kabuller ya da Ehl-i Sünnet kabullerin dışına düşme tavrı daha yaygındır. Bunun sebebi, onların, Ehl-i Sünnet ulemanın Usul-i Fıkh'a ve oradan da fer'iyyata yansıyan kaynak ve istinbat anlayışıyla problem yaşamalarıdır. Keşke İmam es-Süyûtî gibi kendilerinde ictihad ehliyeti gören ve Ehl-i Sünnet'ten de kıl kadar sapmayan insanlar söz konusu olsaydı!...

Okuyucu sorusunun diğer paragrafını hatırlayalım:

"İkinci olarak Yemen'de yaşayan müslüman kardeşlerimizin bir kısmı bildiğiniz gibi Şia'nın en ılımlı kollarından biri olan Zeydiyye mezhebine mensuplar ve İran Şiilerinin yaptığı gibi sahabe efendilerimize hürmetsizlik yapmazlar. Bildiğiniz gibi Raşid halifelerin hilafetlerini de kabul ederler. Buradaki Sünni imamlar Zeydi imamların arkasında namaz kılınabileceğini söyledikleri için onların cemaatine katılıyorum. Ama tam mutmain olmuş değilim."

Zeydiyye'nin Şia'nın Ehl-i Sünnet'e en yakın kolunu oluşturduğu malum. Hatta İmam Muhammed Zâhid el-Kevserî'nin de altını çizdiği gibi[176] Zeydiyye'yi mutlak anlamda (bütün alt gruplarıyla) Rafızî fırkalarından saymak doğru değildir. Gerçek Zeydîler'le kendilerini desiseyle İmam Zeyd b. Ali (rh.a)'a nisbet edenleri birbirinden ayırmak gerekir.

Burada Zeydî fırkalar arasındaki görüş ayrılıklarına girerek bu yazıyı daha fazla uzatmak istemiyorum. Ancak şu hususlara dikkat dilmelidir:

1. Zeydiyye'nin kollarından biri sayılan ve Ebû'l-Cârûd Ziyâd b. el-Münzir'e nisbetle Cârûdiyye diye anılan fırka, Sahabe'yi Hz. Ali (r.a)'a bey'at etmedikleri için ve aşağıda da geleceği gibi ilk iki halife ile onlara tabi olmaları sebebiyle diğer sahabeyi tekfir etmiştir. [177] Bu fırka, "beklenen Mehdi'nin, Hz. Hasan (r.a)'ın soyundan gelen Muhammed b. Abdillah olduğunu, onun ölmediğini ve öldürülmediğini ileri sürer.

Yine onlardan bir grup, gerçek Mehdi'nin, Hz. Hüseyin (r.a)'ın soyundan gelen Muhammed b. el-Kasım, bir diğer grup da yine aynı soydan gelen Yahya b. Ömer olduğunu iddia eder. Bu zatların ikisi de öldürüldüğü halde, söz konusu gruplar onların ölmediğini ve kıyamete yakın geri geleceğini söylemiştir.[178]

2. Zeydiyye'nin Süleymaniyye ("Cerîriyye" diye de anılır) kolu Sahabe'nin genelini tekfir etmemekle birlikte, Hz. Osman (r.a)'ı onlardan ayırır ve tekfir eder. Bu sebeple Ehl-i Sünnet tarafından tekfir edilmişlerdir.[179]

3. Ebteriyye diye anılan Zeydî grup, bir önceki maddede zikredilenlerden farklı olarak Hz. Osman (r.a)'ı tekfir etmez.

4. Zeydiyye'nin Sâlihiyye diye anılan kolu (ki bir önceki maddede zikredilen grupla iç içedir), Ehl-i Sünnet'e en yakın olan koldur. Onlar Hz. Osman (r.a)'ı tekfir etmedikleri gibi, daha önceki bir yazımda da geçtiği üzere, bu grubun reisi durumundaki el-Hasen b. Sâlih b. Hayy, İmam el-Buhârî ve İmam Müslim gibi önde gelen Sünnî Hadis imamları tarafından rivayetlerine itibar edilmiş bir kimsedir. İmam

---

[176] Bkz. el-İsferâynî'nin *et-Tabsîr fi'd-Dîn*'i, 16 (2 nolu dpnt.).

[177] Abdülkahir el-Bağdâdî, *el-Fark beyne'l-Fırak*, 32.

[178] Bkz. el-İsferâynî, *et-Tabsîr*, 16-7.

[179] el-İsferâynî, a.g.e., 17.

el-Buhârî bu zattan, *es-Sahîh*'te değil, *el-Edebü'l-Müfred*'de rivayet almıştır. O iki imam dışında Sünen sahipleri de bu zatın hadislerine itibar etmiştir.[180]

Abdullah b. Dâvud el-Huraybî Kûfe mescidinde imamlık yapıyordu. Bir keresinde namaz kıldırmak üzere ileri geçtiğinde İmam Ebû Hanîfe mescide geldi. Onu gören el-Hasen b. Sâlih b. Hayy, İmam Ebû Hanîfe'ye hürmeten onun imamlık yapması için el-Huraybî'yi tutup geri çekti. Bu hareketi sebebiyle el-Huraybî onun aleyhinde bulunmuştur.[181]

Ebteriyye/Sâlihiyye ve Süleymaniyye, Hz. Ebû Bekr, Hz. Ömer ve onlara tabi olan sahabeyi (Allah hepsinden razı olsun) tekfir eden Cârûdiyye'yi tekfir eder.

"Özellikle Ebteriyye ve Sâlihiyye Ehl-i Sünnet'e bu kadar yakın iken niçin Ehl-i bid'at arasında sayılmıştır?" diye sorulabilir. Bunun belki de en temel sebebi, büyük günah işleyen kimsenin dinden çıkacağı ve ebedî cehennemlik olacağı görüşünde bu iki grubun da diğer Zeydîlerin yanında yer almış olmasıdır.

Sözün özü, Zeydiyye'nin Ebteriyye ve Sâlihiyye kolları Ehl-i Sünnet ile aralarında ince bir çizgiden başka bir şey bulunmayan iki gruptur. Özellikle diğer Şii gruplarla karşılaştırıldığında onların Ehl-i Sünnet'e ne kadar yakın olduğu daha rahat görülür.

Yemen gibi Sünnî imam bulmanın zor olduğu bir yerde, şayet cami imamları bu iki gruptan birine mensup ise, arkalarında namaz kılmak caizdir.

Soru:

Malûm Kütüb-i Fıkhiyye'de Ehl-i bid'at hakkında bazı fıkhî hükümler var. En mühimi arkalarında vakit namazı kılmanın mekruh oluşu. Hatta Mâlikî'de sahih olmayışı hakkındaki hükümlerdir. Kitaplara bakılınca Ehl-i bid'at olarak anlatılanlar umumiyetle Şia, Havaric, Mutezile gibi itikaddaki bid'at fırkalarıdır. Acaba amelde bid'at sahibi olan kimse de böyle midir? Şeriatin men ettiği bidatin haram ve mekruh olan bidatlar olduğu malumdur. Acaba Ehl-i bid'at mefhumu her ikisine de mi şamil? Hadis-i şeriflerde "şöyle şöyle davranınız" şeklinde bahsedilen bid'at sahipleri hangileridir? Bu hususta malumatınız veya imal-i fikriniz var ise benimle paylaşmanızı istirham ederim.

---

[180] Bkz. İbn Hacer, *Tehzîbu't-Tehzîb*, II, 249 vd.

[181] İbn Hacer, a.g.e., II, 251.

Cevap:

Bid'at ehli meselesi hakkında özetle şunları yazabilirim: Bildiğim kadarıyla amelde bid'at işleyene teknik olarak "bid'atci/Ehl-i bid'at" denmiyor. Böyleleri, işledikleri ameldeki bid'atin ağırlığına göre kimi zaman "fasık" kategorisinde degerlendiriliyor. Zira Fıkıh kitaplarında zikredildiği gibi -ki Mektubat-ı Rabbani'de de benzer ifadeler mevcuttur- amelî bid'atlar en fazla tahrimen mekruh olarak nitelendrilebilir. İtikadî bid'atlar ise "haram bid'at" olarak tavsif ediliyor. Keşşafu İstilahati'l-Funun'da bu nokta tasrih edilmiş. Dolayısıyla bid'ati küfre varmayan Ehl-i bid'atin (Mu'tezile, Şia vb.) arkasında namazı kerahetle caiz gören ulema, amelî bid'at işleyenin namazına evleviyetle cevaz vermiş olmaktadır. Burada da kerahet bulunduğu izahtan varestedir. Hadislerde sakındırılan bid'at, her iki kategoriye de şamil olmakla birlikte, itikadî bid'at ehlinin ateşte olacağı tasrih buyrulduğuna göre, ağırlıklı olarak itikadî bid'atçilarin kast edildiğini söylemek inşaallah yanlış olmaz.

Soru:

Hocam, oğlum Kanada'da okuyor. Şöyle bir sorunu var; üniversitede bazen bir Müslüman öğrenciye hadi namazı cemaatle kılalım diyorum. Secde için cebinden bir şey çıkarıyor, Şii olduğu belli oluyor. Bazen onlardan biri geçip imam oluyor. Arkasında Şii - Sünni karışık bir cemaat oluyor. Bu durumlarda ne yapayım, Şii imama uyayım mı, Şiilerle beraber kılayım mı? Muhterem hocam, bu konuda Ehl-i Sünnet'in fetvası nedir? Bizi bu meselede tenvir ederseniz çok memnun olurum.

Cevap:

Ehl-i bid'atin arkasında namaz kılmak kerahet-i tahrimiye ile mekruhtur. Yani harama yakın mekruhtur. Özellikle aşırı fikirlere sahip -mesela Sahabe'ye söven, Ehl-i Sünnet'e kin besleyen- insanların arkasında namaz kılmamaya dikkat etmelidir. Onlarla cemaat oluşturulduğunda, mesela bir Sünni'nin imam olup namaz kıldırmasını sağlamak gibi başka seçenekler üzerinde düşünülmelidir. Bu Sünni'nin âlim olması, hafız olması... gibi şartlar aranmaz. Namazda okunan sureleri yanlışsız okuması yeterlidir.

Veled-i Zinanın Arkasında Namaz Kılınır mı?

Soru:

Veled-i zina olan kişinin arkasında namaz kılınmaz deniyor. Bazılarına göre bunun sebebi çocuğun ilim öğrenme imkânının olmayışı. Şu zamanda ise herkes okuyabiliyor. Bu nedenle veled-i zina ilim öğrendiği takdirde namaz kıldırabilir mi?

Cevap:

İmamet için aranan şartları haiz olmaları halinde kölenin de veled-i zinanın da arkalarında namaz kılınır.

Mealcilere İmamlık Yapmam Doğru mu?

Soru:

Aynı sınıfta olduğum mealciler var. Kendileri ile uzun münazaralar ediyorum ama ikna olmuyorlar. Namaz vakti aynı mescdidde namaz kılıyoruz. Bana hep imamlık teklif ediyorlar geç bize imam ol diye. Israrcı oluyorlar. Onlara imamlık yapmam caiz mi?

Cevap:

İmamlık yapabilirsin. Hatta yapmalısın. Ama sen onların arkasında kılmamaya çalış.

İçki İçenin Namazı Kabul Olmaz mı?

Soru:

1.Deniyor ki; "İçki içenin 40 gün namazı kabul olmaz." Bunun mevsukiyet ve hikmetini sizden talep ediyorum. Zira gençler va'z ve hutbelerde bu sözlerle karşılaşınca, camiye gelmez namaz kılmaz oluyor...

2.Ayrıca satranç ve tavla oynamanın hükmünü rica ediyorum.

Cevap:

1. Abdullah b. Ömer, Abdullah b. Abbâs, Ebû Sa'îd el-Hudrî, Abdullah b. Amr, Ebû Zerr, Iyâd b. Ğanm, Esmâ bt. Yezîd (r.anhum) gibi sahabîlerden, içki içenin namazının durumuyla ilgili hadisler nakledilmiştir. Hadis tenkitçisi âlimler bunların bir kısmının sahih olduğunu açık bir şekilde belirtmiştir. Sahih olmayanlarsa[182] sahihlerle aynı şeyi ifade ettikleri için bu mecmuanın inkâr edilemeyecek bir hakikati anlattığını söylemek gerekir.

Bu rivayetlerden bir kısmı içki içenin namazının "kırk sabah", bir kısmı "kırk gece", bir kısmı "kırk gün", bir kısmı "yedi gün", bir kısmı "üç gün", bir kısmı da bedeninde içki mevcut bulunduğu sürece" ifadeleriyle gelmiştir. Bu kişilerin pis sayılacağı ve hiçbir amelinin kabul edilmeyeceği de bir kısım rivayetlerde zikredilen hususlar. Bu farklı ifadelerin nasıl anlaşılması gerektiği meselesi üzerinde ilerleyen paragraflarda duracağım.

İlgili hadisler, lafızları, ravi sahabîleri ve rivayet edenleri şöyledir:

Abdullah b. Ömer (r.a): İçki içenin namazının kırk sabah kabul edilmeyeceği rivayetini et-Tirmizî[183], Ebû Ya'lâ[184], et-Taberânî[185];

Aynı sahabî: İçki içenin namazının kırk gün kabul edilmeyeceğini anlatan rivayetini Ebû Ya'lâ[186];

Aynı sahabî: İçki içenin namazının kırk gece kabul edilmeyeceği rivayetini et-Taberânî[187], Ebû Dâvud et-Tayâlisî[188], Abdürrezzâk[189];

---

182 Buradaki "sahih olmayanlar" ifadesinden, "hasen" veya "zayıf" olanlar kastedilmektedir. Bu ifadeden hemen "uydurma" anlamı çıkarmak doğru değildir.

183 et-Tirmizî, "Eşribe", 2.

184 Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, X, 51.

185 et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XII, 390.

186 Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, IX, 458.

187 et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XII, 391-2.

188 Ebû Dâvud et-Tayâlisî, *el-Müsned*, 258.

189 Abdürrezzâk, *el-Musannef*, IX, 235.

Aynı sahabî: İçki içenin namazının yedi gün kabul edilmeyeceğini anlatan rivayetini et-Taberânî[190];

Aynı sahabî: İçki içenin midesinde veya damarlarında içki bulunduğu sürece namazının kabul edilmeyeceği hadisini en-Nesâî[191];

Abdullah b. Abbâs (r.a): İçki içenin kırk gün pis sayılacağını anlatan rivayetini et-Taberânî[192];

Aynı sahabî: İçki içenin üç gün hiçbir amelinin kabul edilmeyeceğini anlatan rivayetini et-Taberânî[193];

Ebû Sa'îd el-Hudrî (r.a): İçki içenin vücudundan içki bulunduğu sürece namazının kabul edilmeyeceğini anlatan rivayetini Abd b. Humeyd[194];

Abdullah b. Amr (r.a): İçki içenin, vücudunda içki bulunduğu sürece yedi gün namazının kabul edilmeyeceği rivayetini en-Nesâî[195], İbn Ebî Şeybe[196];

Aynı sahabî: İçki içenin kırk sabah tevbesinin kabul edilmeyeceği rivayetini en-Nesâî[197], Ahmed b. Hanbel[198], İbn Hibbân[199], el-Hâkim[200];

Aynı sahabî: İçki içip sarhoş olanın namazının kırk sabah kabul edilmeyeceği rivayetini İbn Mâce[201], ed-Dârimî[202]; et-Taberânî[203];

Aynı sahabî: İçki içenin namazının kırk gece kabul edilmeyeceği rivayetini Ahmed b. Hanbel[204];

---

190 et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XII, 404.

191 en-Nesâî, "Eşribe", 46; *es-Sünenu'l-Kübrâ*, III, 229.

192 et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XII, 249; *Müsnedu'ş-Şâmiyyîn*, I, 434.

193 et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XI, 192.

194 Abd b. Humeyd, *el-Müsned*, I, 303.

195 en-Nesâî, "Eşribe", 46; *es-Sünenu'l-Kübrâ*, III, 229.

196 İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, V, 97.

197 en-Nesâî, "Eşribe", 47; *es-Sünenu'l-Kübrâ*, III 230.

198 Ahmed b. Hanbel, II, 176.

199 İbn Hibbân, *el-İhsân*, XII, 180.

200 el-Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 84.

201 İbn Mâce, "Eşribe", 4.

202 ed-Dârimî, "Eşribe", 3.

203 et-Taberânî, *Müsnedu'ş-Şâmiyyîn*, I, 303-4.

Aynı sahabî: İçki içenin namazının kırk gün kabul edilmeyeceğini anlatan rivayetini el-Hâkim[205], et-Taberânî[206];

Ebû Zerr (r.a): İçki içenin namazının kırk gece kabul edilmeyeceğini anlatan rivayetini Ahmed b. Hanbel[207];

Iyâd b. Ğanm (r.a): İçki içenin namazının kırk gün kabul edilmeyeceğini anlatan rivayetini Ebû Ya'lâ[208];

Aynı sahabî: İçki içenin namazının kırk gece kabul edilmeyeceğini anlatan rivayetini et-Taberânî[209];

Esmâ bt. Yezîd (r.anha): İçki içenden Allah Teala'nın kırk gece razı olmayacağını anlatan rivayetini Ahmed b. Hanbel[210], et-Taberânî[211] rivayet etmişlerdir. Bu rivayetlerini sıhhat ve delalet durumlarıyla ilgili değerlendirmeye geçelim.

İmam Ebû Hanîfe, *el-Âlim ve'l-Müte'allim*'de şöyle der: "Allah Teâla içki içen kimsenin kırk gün veya kırk gece namazını kabul etmez." sözünün açıklamasını bilmiyorum. Sözlerini, bilmediğimiz, adl-i ilahiye aykırı şekilde açıklamadıkça böyle diyenleri tekzib etmem. Kulu, işlediği bir günahtan dolayı cezalandırmak veya affetmek Allah'ın adaletinin tezahürlerindendir. Ancak Allah, kulunu, işlemediği bir günah sebebiyle cezalandırmaz. Aynı şekilde, yerine getirdiği farizaları kulun zimmetinden düşmesi ve işlediği günahı da yazması O'nun adaletidir. Bu durum şuna benzer: Bir kimse malının zekâtı olarak elli dirhem verse ve fakat zekât borcu bundan daha fazla olsa, Allah onu, zekât borcunun kalan kısmı için cezalandırır, verdiği kısmı ise zimmetinden düşer..."[212]

Bu ifadelerin şerhi meyanında İbn Fûrek şu noktaya dikkatimizi çeker: Bu fasıldan murad, "Ehl-i salat bir kimse bir (büyük) günah işlediğinde, daha önce işlediği

---

204 Ahmed b. Hanbel, II, 189.

205 el-Hâkim, *el-Müstedrek*, IV, 162.

206 et-Taberânî, *Müsnedu'ş-Şâmiyyîn*, I, 422.

207 Ahmed b. Hanbel, V, 171.

208 Ebû Ya'lâ, *el-Müsned*, XII, 206.

209 et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XVII, 368.

210 Ahmed b. Hanbel, VI, 460.

211 et-Taberânî, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, XXIV, 168.

212 *el-Âlim ve'l-Müte'allim*, 25-6.

salih amellerinin sevabı düşer/silinir." diyen Havaric ve Mu'tezile'ye muhalif tavrın ortaya konulmasıdır. (...) Mü'min büyük günah işlediği zaman imanı ve hasenatı üzere kalmaz, o büyük günah sebebiyle imanının ve taatinin sevabı düşer/silinir (derler). Oysa Allah Teâla, "Hasenat (iyilikler/sevaplar) seyyiatı (günahları) siler." buyurmuş, "Günahlar sevapları siler." buyurmamıştır..."[213]

İmam Ebû Hanîfe'nin bu rivayetin delaleti konusunda tevakkuf etmesinin sebebi İbn Fûrek'in izahıyla daha bir açıklığa kavuşmaktadır.

Malumdur ki her ibadetin iki veçhesi vardır: Birincisi ibadetin, eda edenin zimmetinden düşmesi, ikincisi de ibadete karşılık sevap verilmesidir.[214]

Bu hadisin (içki içenin namazının belli bir süre kabul edilmeyeceğini anlatan hadis) şerhinde bu tesbiti gündeme getiren ulema şöyle demiştir: Burada kast edilen, içki içen kimsenin tevbe etmedikçe o haldeyken kıldığı namazın sevabından mahrum kalmasıdır. Yani bu haldeki kimse namaz borcunu eda etmiş ve borçtan kurtulmuştur; ama kendisine sevap verilmez.[215]

Dolayısıyla hadis, şurut ve erkânına riayet edilerek kılınan namazın kişinin zimmetinden düşmeyeceğini ifade etmez.[216]

Yine bu hadiste, içkiden şiddetle sakındırma amacı bulunduğunu da söyleyenler olmuştur ki, uzak bir ihtimal değildir. Bu noktada dipnotta isimlerini zikrettiğim eserlerin belirttiğim yerlerinde şöyle bir izah yapılmaktadır: İçki ile namaz arasında bu şekilde bir bağlantı kurulması, içkinin bütün kötülüklerin anası olmasından ve namazın da bütün ibadetlerin özü ve en önemlisi olmasındandır.

Okuyucu sorusunun son kısmı tavla ve satranç oynamanın hükmüyle ilgiliydi.

---

213 İbn Fûrek, *Şerhu'l-Âlim ve'l-Müte'allim*, 204 vd.
İbn Fûrek, belirttiğim yerde bu meseleyi detaylı bir şekilde işlemekte ve nefis tesbitlerde bulunmaktadır. Aslından okunmasını tavsiye ederim.

214 Kaynaklarda İmam en-Nevevî'ye atfedilen bu tesbiti İmam en-Nevevî'nin eserlerinden tesbit edemedim.

215 et-Tıybî, *el-Kâşif*, VIII, 2552; Ali el-Karî, *Mirkâtu'l-Mefâtîh*, VII, 213; el-Mübârekfûrî, *Tuhfetu'l-Ahvezî*, V, 601.

216 et-Tıybî'nin *Mişkâtu'l-Mesâbîh* şerhi *el-Kâşif an Hakâiki's-Sünen*'de yer alan "Bu ve benzeri rivayetler şiddetli sakındırma anlamı taşır. Şartlarına riayet edilerek kılındığı zaman bu durumdaki kişiden namaz borcu düşmez" tarzındaki ifadede baskı hatası bulunduğu açıkça anlaşılıyor. Ali el-Karî'nin *Mirkât*'ında bu ifade yukarıda naklettiğim gibidir; doğrusu da budur.

Tavla ve Satranç

1. Tavla Oynamanın Hükmü:

Tavla oynamaktan sakındıran sahih hadisler vardır. Ezcümle Efendimiz (s.a.v)'in şöyle buyurduğu rivayet edilmiştir: "*Tavla oynayan, Allah'a ve Resulü'ne isyan etmiştir.*"[217] Yine şöyle buyurduğu mervidir: "*Tavla oynayan kimse elini domuz etine ve kanına bulamış gibidir.*"[218]

Bu ve benzeri rivayetlere dayanarak Hanefî ulema, tavla oynamanın mekruh olduğunu söylemiştir.[219] Buradaki kerahet, "kerahet-i tahrimiye"dir. Dolayısıyla mezhebin bazı kaynaklarında tavla oynamanın "haram" olduğunun söylenmesi ile "kerahet" hükmü arasında bir çelişki yoktur.

Malikî ve Hanbelî mezheplerinde de tavla oynamak haramdır.[220] Şafiî mezhebinin sahih kavli de böyledir.[221] Şafî mezhebinin konu hakkındaki hükmünü İbn Hacer el-Heytemî tahkik etmiş ve tavlanın haram olduğu noktasında bu mezhebin hükmünün de diğer mezhepler gibi olduğunu belirtmiştir.[222] Bu sebeple kimi kaynaklarda tavla oynamanın haram olduğu konusunda icma bulunduğu nakledilmiştir.[223]

2. Satranç Oynamanın Hükmü:

Malikî ve Hanbelî mezhebinde satranç ne şekilde oynanırsa oynansın (bir karşılık için olsun olmasın veya başka mahzurları tazammun etsin etmesin), haramdır.

Hanefî ve Şafiî mezheplerinde ise mekruhtur.

---

217 *el-Muvatta*, "Câmi'", 49, Ebû Dâvud, "Edeb", 64, İbn Mâce, "Edeb", 43, Ahmed b. Hanbel, IV, 394, 7, 400...

218 Müslim, "Şi'r", 10; Ebû Dâvud, "Edeb", 64, İbn Mâce, "Edeb", 43, Ahmed b. Hanbel, V, 352, 7...

219 el-Kâsânî, *Bedâi'u's-Senâi'*, V, 127; İbn Âbidîn, XI, 210; *el-Fetâva'l-Hindiyye*, VI, 432; el-Leknevî, *et-Ta'lîku'l-Mümecced*, III, 423.

220 İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, el-Karâfî, *ez-Zehîre*, XIII, 283; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, XIV, 154.

221 *Hâşiyetu'd-Düsûkî*, IV, 167; *el-Mevsû'atu'l-Fıkhiyyetu'l-Kuveytiyye*, XL, 224.

222 el-Heytemî, *ez-Zevâcir*, II, 212-3.

223 Bkz. Ali el-Karî, *Mirkâtu'l-Mefâtîh*, VIII, 333.

Hanefî mezhebinin ikinci imamı İmam Ebû Yusuf, satranç oynamanın mübah olduğunu söylemiştir ki, Malikî ve Şafiî mezheplerinde de bu doğrultuda hüküm veren âlimler vardır.[224]

Satrancın mübah olduğu yolunda görüş beyan eden ulema, bu ibahayı üç hususla çerçevelemiştir:

A) Satranç oynarken namaz vakti geçirilmeyecek,
B) Yakışıksız söz söylenmeyecek,
C) Kumara dönüştürülmeyecek.[225]

İbn Abdilberr, tavlanın hükmü ile satrancın hükmünün aynı olmadığı, zira ulemadan satranç oynamanın cevazına kail olanlar bulunduğu noktasına dikkatimizi çekerek şöyle der: " Ulemadan birçoğu, kumar olmamak kaydıyla satranç oynamaya cevaz vermiştir. Kumar olmamak şartıyla satranç oynamanın mübah olduğunu söylediği nakledilenler arasında Sa'îd b. el-Müsbeyyeb, Sa'îd b. Cübeyr, Muhammed b. Sîrîn, Muhammed b. el-Münkedir, Urve b. ez-Zübeyr ve oğlu Hişâm, Süleyman b. Yesâr, Ebû Vâil, eş-Şa'bî, el-Hasenu'l-Basrî, Ali b. el-Hasen b. Ali, Ca'fer b. Muhammed, İbn Şihâb, Rebî'a ve Atâ bulunmaktadır..."[226]

Allahu a'lem.

Namazda Saf Düzeni

Soru:

Camide birinci saf tam olarak dolmuş iken dışarıdan birisi geliyor tek başına namaz kılmayayım diye ön saftan birini yanına, arka safa çekebilir mi? Çekti diyelim, ön safın durumu ne olacak? Ön saf eksik kalmış olmuyor mu?

Bazıları rükûya giderken kalkarken ayaklarını açıp kapatıyorlarmış. Bunun sünnet olduğu söyleniyor, hüküm nedir?

---

[224] Tavlanın hükmü konusunda zikredilen kaynakların belirtilen yerlerinde satrancın hükmü de mevcuttur. Ayrıca bkz. *el-Mevsû'atu'l-Fıkhiyye*, XXXV, 269 vd.

[225] Ali el-Karî, *Mirkâtu'l-Mefâtîh*, VIII, 339.

[226] İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, XIII, 181.

Cevap:

1. Sonradan gelen kişi arka safta tek başına durmaz, Ön saftan birisini yanına çeker. Bu durumda ön safta bir boşluk oluşur. Ama arka safta tek başına durması daha büyük mahsur teşkil edeceğinden, o boşluk ma'fuvvdür.

2. Namazda rükûya giderken ayakları açıp kapatmanın (birleştirip ayırmanın) sünnetten herhangi bir delili yoktur.

Doktorun Ameliyat Dolayısı ile Namazları Cem Etmesi Caiz mi?

Soru:

Hocam, tanıştığım bir doktorun bir hastane çalışanı kadına işleri yoğun olduğu için kılamamış olduğu öğle namazını ikindi vakti girmiş bulunduğu bir esnada, cemi tehir yapmasını söyledi. Müdahale edip "Hayır bu kızın namazını kaza etmesi gerekmez mi? Öğlen namazı vakti geçti." gibi bir yaklaşıma, doktorun "Bu bir özürdür." demesi hakkında soracaktım. Doktor Hanbeli mezhebine göre cemi takdim ve cemi tehir özür halinde yapıldığını, kendisinin de bunu böyle yaptığını söyledi ve bu mesele Mızraklı İlmihal'de aynen böle yazar dedi. Hastanede çalışan kadını bir kenara bırakıverip doktorun işine bakarsak, bu nasıl olacak hocam? Mesela ben saatler süren ameliyata giriyorum, çıktığımda namaz vakti geçiyor. Ameliyatı bölemeyeceğim için namazları cem ediyorum yaklaşımı ki, doktorun mezhebi sorulduğunda ben Hanefiyim diyor. Bu yaklaşım ne kadar sıhhatli? Mezhepler arası böyle durumlarda geçiş oluyor mu? Bu geçişi neye göre belirleriz biz? Doktorun yaptığı bir yerde belki özür olur mu? Yani ameliyat konusu hadi diyelim özür ama diğer kadına böyle telkinde bulunması ne kadar sıhhatli?

Cevap:

Burada herkesin durumunu ayrı değerlendirmek gerekir. Ameliyatı bölemeyecek doktorun Hanbelî mezhebini takliden cem yapmasına cevaz verilebilir. Ama bunun, her "işim var" diyene de teşmil edilmemesi gerekir. Temizlik yapan kadın istese namaza 5 dakika ayırabilir pekâlâ.

Zeval Vakti Nasıl Hesaplanır?

Soru:

Camide öğle ezanından 3 veya 5 dakika önce tahiyyetü'l-mescid namazı kılınabilir mi? Zeval vakti, yani namaz kılınması yasak olan vakit hangi zamandır ve ne kadar sürer? Bu vakit öğle namazının vaktinden kaç dakika öncedir? Yani güneşin tam tepede olması öğle namazı vaktinden kaç dakika öncesindedir ve bu tepede oluş kaş dakika sürer? Bu süreyi hesaplamanın bir yöntemi var mı ya da bu vakitleri yazan namaz takvimleri var mı?

Cevap:

Kılınabilir.

Zeval vakti güneşin tam tepe noktasında olduğu vakittir. Gölge doğuya doğru kaymaya başlayana kadar devam eder. Zeval vaktinin suresi mevsimlere göre değişir. Uzun günlerde uzun, kısa günlerde kısa olur. Sabit bir süresi yoktur. Zeval vaktini veren bir takvim olup olmadığını bilmiyorum. Bu süreyi hesaplamak iki şekilde mümkün: Örfi günü esas alarak veya şer'i günü esas alarak. Birincisi için güneşin doğduğu anı, ikincisi için de fecr-i sadık anını bilmek gerekir. Yani her halu karda güneşin hareketi esas alınacağından, her gün ve her bölge için ayrı ayrı hesap yapılması gerekir. Bu ise birtakım teknik imkânlar gerektirir.

Fatiha ile Sure Arasında Besmele Çekilir mi?

Soru:

Hanefi mezhebine göre Fatiha ile sure arasında besmele çekilir mi?

Cevap:

Çekilmez.

Yurt Dışında Namaz Vakitlerinin Farklı Olması

Soru:

Hocam, Viyana'dan yazıyorum. Burada Süleyman Efendi bağlılarının takvimlerinde namazları bazı teknik hesaplamalar sebebi ile yatsı namazını gece 00:15 gibi kılıyorlar. Ama başta diyanet ve Menzil, Mahmud Efendi, Milli görüş aynen Türkiye gibi akşamdan yaklaşık 2 saat sonra yatsıyı eda ediyorlar. Ben de korkudan 00:15'lere kadar bekliyorum. Ama zorlanmadığımı söyleyemem. Bu konuda ne buyurursunuz?

Cevap:

Aziz kardeş, bu türlü teknik ve hassas konularda çoğunluğun –yine teknik hesaplamalara dayanan- tesbitinden ayrılmamak en doğrusudur.

Yatsıdan Evvel Sünnet Bir Namaz Var mı?

Soru:

Yatsı namazından önce sünnet bir namaz var mı? Akşam namazının ezan ile kamet arası niye namaz yok acaba?

Cevap:

Yatsı namazının farzından önce sünnet namaz kılınacağına dair özel bir rivayet veya uygulama -bildiğim kadarıyla- yoktur. Bu namaz, "her iki ezan (ezan ve kamet) arasında namaz vardır" hadisi gibi rivayetlerin umumî ifadelerinden hareketle kılınmaktadır. Bu bakımdan bu namaz "sünnet-i gayri müekkede" veya "mendub" olarak nitelendirilmiştir.

Efendimiz (s.a.v) zamanında önceleri akşam namazının farzından önce de iki rekât namaz kılınırdı. Daha sonra kaldırıldığı yolunda rivayetler vardır. Bu sebeple Sahabe arasında da bu namazın kılınıp kılınamayacağı ihtilaf konusu olmuştur. Hanefîler kılınmaması görüşünü tercih etmiştir. İmam Ahmed kılınmasının caiz olduğu görüşünü benimsemiştir. Meselenin tafsilatı için mufassal Fıkıh kitaplarına ve Hadis şerhlerine müracaat etmek gerekir.

Dat Harfinin Okunuşu

Soru:

Dat harfini Araplar "d" olarak okuyor Türkler "z" ye yakın okuyor. Türkler'den başka da "z" ye benzeterek okuyan ben görmedim. Hocam nasıl okumalıyız, Araplar gibi mi Türkler gibi mi?

Cevap:

Tabii ki telaffuzda aslolan Arap fonetiğine riayettir.

Seferilik Nedir? Hükümleri Nasıldır?

Soru:

Hocam seferi hükmü ve bunun sonucunda oruç konusunda ruhsat ehli olabilmek için ne gibi şartlar gerekli olduğuna dair sorum var. Konuyu ilmihallerden araştırdığımda genel görüş 90 km aşıldığı takdirde seferilik başlar deniyor. Fakat konuyla ilgili özellikle Nasuriddin Elbani'nin bir eserinde birçok hadis ve rivayet getirerek seferilik hükmünün 3-4 mili (yani km'ye göre 5,5-6 km'ye tekabül etmektedir) aştığında bu ruhsatın başlayabileceği hükmü ortaya çıkıyor.

Şimdi hocam iş bu değerli ve ümmete bugüne kadar rehberlik etmiş Mezhep âlimlerinin konuyla ilgili görüşlerinde bu hadisler gözden kaçırılarak mı bu konuda içtihad verilmiş (ki eğer bu konu icma hükmündeyse pek de sağlıklı bir değerlendirme olmaz) yoksa Elbani'nin delil getirdiği hadislerin sıhhatinde mi sıkıntı var veya metodolojik olarak hadislerin birlikte ele alınmayışından kaynaklanan bir problem mi var?

Cevap:

Mesele "hadisle amel"den önce, "hadisi nasıl anlamamız gerektiği"yle ilgili. Ulemanın ekseriyeti (mezhep imamları da dâhil olmak üzere), oruç tutmamayı

mübah kılan sefer müddetinin, namazın kasrına müncer olan sefer müddeti olduğunu söylemiş, bu ikisi arasında herhangi bir fark gözetmemiştir.

Vatan-i aslî Nedir? Hangi Şartlarda Değişir?

Soru:

Hocam, bir kız var, doğum yeri İstanbul. Yani asli vatanı İstanbul olmuş oluyor. Ama ailesiyle yaz aylarında Kütahya'da kalıyor. Ailesi Kütahya'da oturuyor. Bu kız kışın İstanbul medreselerinde okuyor. Şimdi İstanbul vatan-i aslisi idi. Bayram tatili için bir hafta Kütahya'ya ailesinin yanına gidiyor. Bu kız Kütahya'da kasr-ı salât eder mi, seferi midir?

Cevap:

Bir kimse bir yerde evlenip/iş kurup yaşamaya başlamadıkça o yer o kimse için "vatan-ı aslî" olmaz. Orası onun "ikamet vatanı"dır. Orada ikamet ettiği sürece namazlarını mukim gibi kılar. Baba evine olan bağımlılığı devam ettikçe de baba evi o kimse için "vatan-ı aslî" olma özelliğini korur. Ne zaman ki bir yerde yerleşir, evlenir, ev/iş kurar; o zaman orası onun için "vatan-ı aslî" olur.

Kadın Yalnız Başına Yolculuk Yapabilir mi?

Soru:

Hocam, bir kadının kendi başına, eşinden veya ailesinden ayrı uzak yola çıkması ne kadar doğru?

Cevap:

Kaynaklarımız, bir kadının mahremsiz olarak (yanında nikâh düşmeyen bir yakını olmaksızın) üç günlük (yaklaşık olarak 90 Km) ve daha fazla yola gitmesini yasaklayan hadislerden hareketle bunun caiz olmadığını söylemektedir.

Orucun Keffareti

Soru:

Muhterem hocam, çevremizde maalesef bazı web sitelerinden beslenen arkadaşların bir takım soruları oluyor, birini paylaşmak isterim: Şafi mezhebinde Ramazan orucunu bilerek erken bozan kişi birebir kaza ederken Hanefi mezhebinde 61 gün tutmasının delili nedir?

Cevap:

O tür sitelere takılmayın kardeşim. Onların üretip yaydığı problemlerin sonu gelmez. Sonunda şüphelere kapılır gidersiniz Allah korusun. Ramazan'da bilerek/mazeretsiz bir şey yiyip içen kimse sadece kaza mı, yoksa kazayla beraber kefaret mi gerektiği konusundaki ihtilaf, konuyla ilgili bir hadisin durumundan kaynaklanmaktadır. Ebû Hureyre (r.a)'ın bir rivayetinde Ramazan'da eşiyle ilişki kurduğunu ve ne yapması gerektiğini soran bir adama Efendimiz (s.a.v), keffaret orucu tutmasını söylemiştir. (Cinsel ilişkinin keffaret gerektirdiği konusunda ittifak vardır.) Yine Ebû Hüreyre (r.a), Ramazan'da oruç bozan bir kimseye Efendimiz (s.a.v)'in keffaretle hükmettiğini nakletmiştir. Hanefîler evvelki rivayetle bunun ayrı ayrı vakaları anlattığını söyleyerek hem cinsel ilişkinin, hem de bir şey yiyip içmenin keffaret gerektirdiğini söylerken, Şâfiîler bu iki rivayetin aynı olayın farklı anlatımları olduğunu söyleyerek sadece cinsel ilişkinin keffaret gerektirdiği görüşünü benimsemiştir.

Mesele bundan ibarettir.

Sahuru Bir Yerde, İftarı Başka Yerde Yapmak

Soru:

Bir adam İzmit'te sahur yapsa, İstanbul'da ise iftarını açacak olsa hangi ilin iftar saatine göre açması gerekir.

Cevap:

İftar vaktinde nerede bulunuyorsa oranın vaktine göre iftar eder.

İstimna (El ile Boşalmak) Keffaret Gerektirir mi?

Soru:

Ergenlik çağına yeni ulaştığım yıllardan birinde ve Ramazan ayında istimna'nın orucu bozup bozmayacağını bilmeden ve istemeden bu günahı işledim. Bana 61 gün oruç keffaret ve kazası gerekiyor mu? Yani bilmemek ve yapma yönünde karar kılmış olmamak mazeret teşkil eder mi?

Cevap:

El ile boşalma sonucunda oruç bozulur; ancak sadece kaza gerekir, keffaret gerekmez. Yani siz 1 gün kaza orucu tutmak durumundasınız. Tevbe-istiğfar etmeyi de unutmayın tabii.

Mazeretsiz Olarak Oruç Bozmak

Soru:

Bir orucu mazeretsiz bozan kişinin yapması gereken iki şey vardır. Birincisi, o güne karşılık bir gün borç oruç tutması, ikincisi ise 60 gün kesintisiz kefaret orucu tutması. Peki, bu yanlışı bir kere değil de birçok kere yapan bir kişi düşünelim. Mesela 3 kere mazeretsiz oruç bozmuş olsun. Üç gün borç oruç tutacaktır bunu biliyoruz ama bu üç gün için umumi 60 gün kefaret mi tutması gerekmektedir? Yoksa her birisi için 60 gün olmak şartı ile toplam 60 X 3 =180 gün kefaret borcu mu vardır?

Cevap:

Başlanmış bir Ramazan orucunu birden fazla kere bozan kişi, bozduğu günler kadar (gününe gün) kaza orucu tutacak, keffaret orucunu ise (60 gün) bir kereye mahsus olmak üzere tutacaktır. Yani bir kimse, başladığı bir orucu gün içinde üç kere (üç ayrı gün) bozmuş olsa, üçü kaza, 60'ı keffaret olmak üzere toplam 63 gün oruç tutmak durumundadır.

Hastalık Sebebiyle Oruç Tutamamak

Soru:

Muhterem hocam, öğrenmek istediğim şu: sağlık problemi nedeniyle oruç yerine fitre veren kişi sağlığına kavuşunca kaza orucu tutmak zorunda mıdır?

Cevap:

Sağlık sorunlarından dolayı oruç tutamayan bir kimse sağlığı elverene kadar orucu tehir eder. Sağlığına kavuştuktan sonra tutamadığı oruçları kaza eder. Şayet hastalığı devamlı olur ve iyileşmeden vefat ederse, tutamadığı oruçlar için yakınlarının fidye vermesi gerekmez. Ancak hastalığı iyileştikten sonra oruç borçlarını kaza edebilecek kadar bir zaman bulabilen kimse, hemen kaza etmelidir. Eğer bu durumdaki kimse oruç borçlarını kaza etmeden vefat ederse yakınlarının fidye vermesi gerekir.

Soru:

Sevgili Hocam, epilepsi (sara) hastası olduğum için günün üç vakti ilaç kullanmaktayım. İlaçların vakitlerinin çok düzenli olmaları konusunda titiz davranmak zorundayım. Bahar mevsimlerinde imsakla akşam vakti arasındaki süre kışa göre uzun olduğu için oruç tutmak benim için risklidir. Şöyle ki; imsak vakti içtiğim ilaç akşam vaktine kadar etkisini sürdürememekte. Bu da nöbet geçirme ihtimalini artırmaktadır. Bu tehlike yaz mevsiminde çok daha artmaktadır. Bunun içindir ki 1991 ve 2006 yıllarında ancak bir iki gün oruç tutabildim bunlardan başka hiç firesiz bütün günlerini tutabildiğim ramazan ayları iki üç tanedir. Sünnet çizgisinde olan hiç bir doktora bu konuda soru sormadım ama sorsam bile bahar ve yaz mevsimleri için farklı bir şey söyleyeceklerine hiç ihtimal vermiyorum. Kış mevsimindeyse oruç tutmam günlerin kısalığından dolayı bana kolay gelmektedir. Çünkü sahurdaki ilacın etkisi bitmeden akşam vakti tekrar ilaç içmekteyim Ehl-i takva bir uzman doktor bilmediğim için size soru sormak zorundayım. İnşaallah yardımcı olursunuz. Sizce Ramazan Ayı'ndaki orucu kazaya bıraksam ve bu orucu günlerin kısa olduğu bir zamanda mesela aralık ayında tutsam olur mu? İkinci olarak ramazan ayında özürlüler için dahi açıkta yemek yemek (oruç vakti) çok büyük günahtır. Acaba bir fabrika yemekhanesini de bu kapsamda sayabilir miyiz? Allah en büyük sıkıntılarınızı bertaraf etsin.

Cevap:

Sizin durumunuz Ramazan orucunu tutmamanız için yeterli bir özür teşkil eder. Ramazan orucunu normal zamanlarında tuttuğunuz zaman ilacınızı alamamanız dolayısıyla sağlığınızın ciddi biçimde tehlikeye gireceğini zaten belirtmişsiniz. Dolayısıyla yapacağınız şey, Ramazan orucunu günlerin daha kısa olduğu kış aylarında kaza etmektir.

Oruca ve oruç tutanlara saygının bir göstergesi olarak oruç tutamayanlar, açıktan bir şey yiyip içmezler. Ancak sizin gibi bir meşru mazeret sebebiyle oruç tutamayanların, gerektiğinde durumlarını açıkça söylemeleri uygun olur ki, durumunuzu bilmeyenler hakkınızda su-i zanna düşmesin. Fabrika yemekhaneleri genellikle mazeret sahipleri için uygun mekânlardır. Rabbim niyetinize göre muamele etsin ve Ramazan orucunu tutmuşsunuz gibi mükâfatınızı versin.

Hastalık Sebebiyle Tutulamayan Oruçlar İçin Fidye Yeterli mi?

Soru:

Değerli hocam, bir kişi tıbbi sebeplerden dolayı yıllar boyunca oruç tutamamış ve epeyce borcu birikmiştir. Daha sonrada şifaya kovuşmuştur. Bu kişinin bu borçlarını ödeyebilmesi için alternatif bir yol var mıdır? Bir kolaylık sağlanmış mıdır? Mesela ben iki ay kesintisiz kefaret orucu tutan kişinin bütün oruçlarını ödeyeceğini duydum. Bu yanlışsa siz başka bir yol biliyor musunuz?

Cevap:

Bir kimsenin birkaç Ramazan oruç tutmaması durumunda bu oruçların tamamı için bir kere (iki kameri ay) keffaret tutulması yeterlidir. Ancak bu, sadece keffarettir. Ayrıca tutmadığı günleri de birebir kaza etmesi gerekir. Tutamayacak durumdaysa fidye verir. Fidyenin miktarı ve ilgili diğer hükümler ilmihal kitaplarından öğrenilebilir.

Eminevim Sistemi

Soru:

"Hocam ben evli, iki çocuk babası bir kardeşinizim. Yıllardır babamlarla aynı evde oturuyoruz. Tabii haliyle birtakım sıkıntılar yaşadığımız oluyor; maddi-manevi bakımdan. Evimi ayırıp herkesi rahat ettirmek istiyorum. Bir yandan da yağmurdan kaçarken doluya tutulma durumu var. Yani ev alalım derken hiçbir şekilde içime faiz şüphesi gelmesini istemiyorum. Sizce ne yapmalıyım? Bana bir yol gösterin. Allah razı olsun.

Cevap:

Öncelikle bu kardeşimize ve onun durumunda olanlara Allah yardım etsin diyelim.

En sık karşılaştığım sorulardan birisi bu. Ev veya araba (ki günümüzde ortalama bir araba da artık "havaic-i asliyeden" sayılmalıdır) sahibi olmak isteyen insanlar iki seçenekten birini tercih ediyor genellikle: Ya faizle çalışan bankalardan kredi alıyorlar yahut katılım bankalarına gidiyorlar.

İslamî hassasiyetini kaybetmemiş kesimler faizli bankalara bulaşmak istemiyor tabii olarak. Dolayısıyla katılım bankaları tek seçenek olarak duruyor gibi. Elbette katılım bankaları günümüz şartlarında faizsiz bankacılığın pekala mümkün olabileceğini göstermeleri bakımından son derece önemli bir fonksiyon ifa ediyor.

Yeri gelmişken bazı kardeşlerimizin aklına takılan bir hususa kısaca değineyim: Katılım bankalarının "kâr payı" oranlarının faizli bankaların verdiği faiz oranlarıyla genellikle aynı seviyelerde seyretmesi, "aralarında ne fark var?" gibi bir istifham doğuruyor. Ancak bu durum katılım bankalarının faizle çalıştığını göstermez. Katılım bankaları ayrı bir ekonomik sistemde çalışmıyor. Onlar da faizli bankalarla aynı ekonomik şartlarda çalışmak, ayakta kalmak ve rekabet etmek zorundalar. Dolayısıyla bu tablo onların çalışma sistemlerinden şüphe etmek için makbul bir gerekçe teşkil etmez.

Ancak burada da birtakım problemler bulunduğunu söylememiz lazım. Leasing sistemiyle çalışan katılım bankalarının gözettiği kâr oranları kimi zaman faizli bankaların aldığı kredi faizi oranlarının çok üstüne çıkabiliyor. Bu durum da faize bu-

laşmama hassasiyetiyle katılım bankalarına koşan mütedeyyin insanları gerçekten zor durumlara sokuyor.

Yine de günümüz şartlarında katılım bankaları hiç yoktan elbette iyidir; yaşamalı ve yaşatılmalıdır.

Ancak burada faize bulaşmak istemeyen insanların tek seçeneklerinin katılım bankaları olmadığının altını çizelim. Önümüzde yılların tecrübesiyle çok başarılı işlerin altına imza atmış bir EMİNEVİM tecrübesi var.

Eminevim tecrübesinin, ekonomik pek çok aktüel problemin çözümüne ilham kaynağı olmaktan öte, fiilî bir örneklik teşkil edebileceğini, ettiğini söylemek gerçeğin ifadesi olacaktır.

Bu yazıyı yazmadan önce kendilerinden istediğim dokümanı esas alarak bu son derece önemli tecrübe hakkında, konuya duyarlı kamuoyunun bilmesinde fayda mülahaza ettiğim hususları maddeler halinde ifade edeyim:

1. "Elbirliği" adını verdikleri sistemi 1991 yılında hayata geçirmişler. Öncelikli faaliyet alanını, Eminotomotiv iştirakçilerinin araba ihtiyacını karşılamak oluşturmuş. 2005 yılına kadar bu çalışmayı örnek bir titizlikle sürdürmüşler.

2. 2005 yılında "Eminotomotiv"in yanıda "Eminevim"i eklemişler. Aynı çalışma sistemiyle, iştirakçilerinin ev ihtiyacını da karşılamaya başlamışlar.

3. Bugüne kadar Emin Otomotiv organizasyonuna iştirak eden yüz bine yakın kişi otomobil sahibi olmuş.

4. 2005 yılında başlayan Emin Evim organizasyonu bugüne kadar binlerce insanımızı ev sahibi yapmış.

5. Şu an itibariyle onbinlerce iştirakçi ev ve otomobil için taksit ödüyormuş.

Sistem iştirakçilere 3 farklı seçenek sunuyor:

- Peşinatsız çekiliş seçeneği

- Peşinatsız vade ortası seçeneği

- Peşinatlı seçenek

Bu seçenekler hemen herkesin mali durumuna göre sistemden istifade etmesini sağlıyor.

Elbirliği sisteminin mortgage'dan ya da diğer kredi sistemlerinden birkaç önemli farkı var: Faizsiz bir sistem olması, her bütçeye göre seçenekler sunması, Türkiye'nin her yerinden ev alınabilmesi, kirada olanlar için yardım yapılması, ev alacak kişiye ödemelerinde kolaylıklar sağlaması bunların başında geliyor.

Bitirmeden bir noktaya daha değineyim: Bazı kardeşlerimiz, "Elbirliği" sisteminde organizasyonu sağlayan Eminevim ya da Eminotomotiv'in bir miktar organizasyon ücreti almasının caiz olup olmadığını soruyor.

Bu ücretin caiz olduğunda hiç şüphe yok. Onbinlerce insanın böyle bir organizasyonda bir araya getirilmesi kolay bir iş değil. Elbette bunun bir maliyeti olacak.

Gerek ülkemizde, gerekse –bildiğim kadarıyla– dünyada bir "ilk" olan bu tecrübenin büyütülerek yaşatılması sadece iştirakçilerinin ya da organizatörlerin değil, genel olarak Ümmet-i Muhammed'in kazanımı olacaktır.

Eminevim'in, insanları faize bulaşmadan ev/otomobil sahibi yapmak amacıyla ortaya koyduğu "Elbirliği" sistemi hakkında bir okuyucu sorusuna cevaben yukarıda yazdıklarım, konu hakkında daha önce olumsuz görüş beyan etmiş bazı hocaların yazdıkları gerekçe gösterilerek tereddütle karşılandı.

Konu hakkında daha önce fetva mahiyetinde görüş belirtenler, "Elbirliği" sisteminin "şartlı borçlanma" ya da "madumun satışı" gibi hususlar ihtiva ettiği, dolayısıyla caiz olmadığı gerekçesiyle bu sistemin meşru/caiz olmadığını söylemişler.

Her şeyden önce şunu belirtelim ki, bugünkü ekonomik şartlar altında insanların ev ve araba sahibi olması kesinlikle "lüks" olarak karşılanamaz. Bunlar "havaic-i asliye"dendir.

Mesele şu: İnsanlara öyle bir sistem önereceksiniz ki, içlerinde herhangi bir tereddüt duymadan, itmi'nan içinde paralarını yatırıp evlerini alacaklar. Kimse kimseyi mağdur etmeyecek ve meşruiyet sınırları da ihlal edilmeyecek. Bunu yapabiliyor musunuz?

Haydi, soruyu değiştirip şöyle sorayım: Elbirliği sistemi gibi bir seçenek söz konusu olduğunda Fıkıh adına konuşan insanların "şu sebeple caiz değildir" diyerek meseleyi ortada bırakmak yerine, "şöyle olabilir" şeklinde alternatifler de getirmeleri gerekmiyor mu?

Toplumda neredeyse artık "umum belva" haline gelmiş bir meseleden bahsediyoruz. Üstelik "caiz değildir" diyenlerin tavrı da meseleye bir çözüm getirmek yerine, adeta meseleyi yokuşa sürmekten ibaret.

"Elbirliği" sistemine iştirak etmenin caiz olmadığını söyleyenler sistemin özüne değil de birtakım detaylara itiraz ediyor aslında. Söz gelimi "Vade ortası seçeneğinde iştirakçiler mutlaka öngörülen vadenin ortasında ev sahibi oluyorsa, paranın tamamını ödemedikleri halde ev sahibi oluyorlar demektir. Öyleyse bu para nereden ödeniyor?"

Ya da "Kur'ada ev sahibi olma şansını yakalayanlar, diğer iştirakçilere "kira yardımı" adı altında bir miktar fazla ödeme yapıyor. Buradaki fazlalığın meşru bir dayanağı olmalı" gibi...

Açıktır ki, sistemin kendisinin mutlak anlamda gayri meşru olduğu söylenemediği sürece bu türlü detaylar konuşularak tatmin edici bir çözüme kavuşturulabilir. Yeter ki Fıkıh adına konuşanlar, çözüm üretme konusunda da üzerlerine düşeni yapmaya yanaşsınlar.

O halde yoğunlaşmamız gereken asıl nokta şurası: "Altın günü" tabir edilen bir sistemde insanların gönüllülük esasına dayalı olarak parça parça yaptığı ödemelerle bir havuzda biriken paranın belli periyotlarla ve belli bir sistem içinde katılımcılara toptan ödenmesi caiz midir, değil midir?

Buna "caiz değildir" diyenler gerekçelerini ortaya koymalıdır.

"Okuyucu Soruları" faslında Eminevim tarafından ortaya konulan "Elbirliği" sistemi üzerine yazdıklarım tartışılıyor. Lehte ve aleyhte görüş beyan edenler, açıklama isteyenler ve muallakta kalanlar var.

Helal-haram hudutlarına riayet ederek ev/araba sahibi olmak isteyen insanlar var. Parasını peşin ödeyip ev veya araba alabilecek maddî gücü olmayan bu insanların haklı talep ve beklentileri var. Daha önce de yazdığım gibi Fıkıh adına konuşan

insanların, helal-haram hudutlarını muhafaza etmek kadar, insanların sıkıntı ve ihtiyaçlarını karşılayacak çareler üretmek gibi bir sorumlulukları da var. "Ben çözüm üretmek zorunda değilim. Önüme gelen meselenin hükmünü vermekten öte bir mükellefiyetim yok" diyenler varsa, onlara, "kendinizi o insanların yerine koyun"dan başka diyecek sözümüz yok...

Elbirliği Sistemine Gelen İtirazlar

"Elbirliği" sistemine getirilen eleştirilerden bana yansıyanlar söyle:

"(...) 80.000 tl'lik ev için 120 kişilik gruba giriyoruz. 5.000 tl organizasyon ücreti, 4.000 tl peşinat, ilk taksit 634 tl, ikinci taksit 554 tl. İkinci ay ev bana çıkarsa 934 tl x 118 ay sabit taksit ödeyeceğim. 80.000 tl'yi Emin otomotiv bana vermiyor; diğer üyelerin taksit toplamından bana ev alıyor. Bu iş için başında benden 5.000 tl organizasyon ücreti + 4.000 tl peşinat + 634 tl 1.taksit + 554 tl 2.Taksit + 934 tl x 118 ay = 110.212 tl, toplam 120.400 lirayı benden tahsil ediyor. 80.000 - 120.400 = 40.400 tl benden alıyor. Başta organizasyon ücretini peşin aldı. Bana parayı Emin otomotiv vermedi. İnşaatı yapıp evi bana Emin otomotiv vermedi. 120 kişilik gruptan topladı her ay bir kişiye 80.000 tl'lik ev aldı. Emin otamotivin cebinden para çıkmadı. Bir nevi gün yapıldı; her ay gündeki bir kişiye ev alındı. Aradaki 40.400 tl kime gitti ve ne diye alındı? Ortada ev yok, para yok. 120 kişiyi bir araya getiriyorsunuz ve bunun karşılığı peşinen 5.000 tl alıyorsunuz. Ama gündeki gibi biz ödemeyi toplamda 80.000 tl'ye göre sabit yapmıyoruz. 80.000 tl'yi 120.400 tl olarak ödüyoruz. 40.400 tl x 120 kişi grup = 4.848.000 (Trilyon) gibi dev rakam ne için ne amaçla, kimin cebine giriyor? (...) %2-3-4 komisyon gibi laflarla herkesten alınan 40.400 tl'yi İslam'ın neresine koyabiliriz? 120 kişi bir araya gelse her ay 667 tl x 120 kişi = 80.040 tl her ay bir kişiye ev alınabilir ve firma organizasyon ücreti olarak 5.000 tl'yi alsın. Ama herkes 85.040 tl ödesin. Doğrusu bu değil midir? Ortada yapılan bir inşaat yok, şirket herhangi bir para ortaya koymuyor ki enflasyonik değer kaybı olsun! Neye göre kişi başı 40.400 tl alıyor bu nasıl caiz oluyor?"

Bir diğer itiraz:

"(...) Açıklamalara göre ortada mevcut olan bir ev üzerine bir satış gerçekleşmeyip, bilakis aralarında fiyatını tespit ettikleri, sıfatlarının hiç bilinmediği madum (mevcut olmayan) bir malın satışı yapılmaktadır. Bu durumda bu akit dört mezhep kurallarına göre de bâtıldır. Dinen hiçbir geçerliliği yoktur. Ayrıca, eğer firma ev

satıyorsa aldığı organizasyon ücreti de anlamsızdır. Kişi kendi sattığı maldan nasıl organizasyon ücreti alır? Yok, eğer satmıyor da iştirakçilerden para toplayıp, her ay birine ev parası veriyorsa bu durumda her ay iştirakçilerden belli miktarlarda şartlı borçlanma yapıp, sonra iştirakçilerden birine her ay topladığını borç olarak vermiş oluyor. Aslında sistem tam anlamıyla bir para borçlanma sistemi oluyor. Tabii bu durumda organizasyon parası da verdiği borcun üzerine fazlalık talebi olduğu için açık faiz olur.

"Her ay havuzda toplanan bir ev parasıyla noter huzurunda yapılan sıra tespiti sonucu bir kişiye ev alınır. Tıpkı halk arasında yapılan altın günü gibi.

"Tahmin ediyorum ki, bu sistemi halk arasındaki altın günü caiz olduğu varsayımıyla oluşturdular. Halbuki ulemanın bu konuda ihtilafı söz konusu olup, fıkıh kuralları bunun caiz olmamasını gerektirir. Çünkü bu açıkça şartlı borçlanmadır. Bu ise haramdır. Şayet caiz diyenleri taklit ettiklerini varsayarsak, bu seferde organizasyon parası yine sorun çıkarır. Çünkü yapılan altın günlerinde organizasyon ücreti olarak kimsenin kimseye herhangi bir ödeme zorunluluğu yoktur.

"Bu sistemde ilk ay evini alan kişiler kiradan kurtulup kendi evlerine geçtikleri için kendinden sonra alacak gruptaki diğer kişilere bir miktar kira yardımı yapar. Çünkü evini ilk alan kişi gruptaki diğer kişilerin parasıyla ev almıştır ve henüz onlar kirada oturmaktadır.

"İlk alanlar evin değeri üzerinden ödedikleri kira yardımıyla bir miktar fazla ödeme yapar. Sırasını bekleyenler ise kira yardımı aldıkları için evin değeri üzerinden daha az ödeme yapar.

"Buradan anlaşılan; kur'ası erken çıkan iştirakçinin, borçlanılan paranın üzerine bir de diğer katılımcılara kira desteği olarak belli bir miktarı ödeme zorunluluğunun olmasıdır. Geride de söylediğimiz gibi şayet ortada belli bir satılan ev olsa idi ödenecek bu miktarı evin bedeli üzerine ekleyerek bir cevaz bulunabilirdi. Ancak ortada ev olmayınca yapılan akit bir karz (borçlanma) akti olur. Tabii bu durumda da ödenen bu miktar ancak faiz olacaktır.

"Bunlar benim ilk etapta gözüme çarpan olumsuzluklardır. Bu kadarı bile, bu sistemin İslam fıkhına uygun olmadığını söylemek için yeterlidir. O nedenle daha de-

rinleştirmeye gerek yoktur. Bizim Müslüman kardeşlerimize tavsiyemiz bu tür sistemlere katılmamalarıdır."

Elbirliği sistemi hakkında bazı okuyucuların bana yansıttığı tesbit, soru ve itirazlar böyle.

Hemen belirteyim ki benim derdim ne "insanları rahatlatmak", ne de bazı kişilere menfaat sağlamak. Ben, bugünün dünyasında ve mevcut ekonomik şartlarda Müslümanların İslamî ölçüleri muhafaza ederek ihtiyaçlarını karşılamasının mümkün yollarını ortaya koymak gibi bir mükellefiyetimizin olduğunu söylüyorum.

Eğer bu doğrultuda faaliyet gösteren bir organizasyon ve o organizasyon üzerinden edinilmiş önemli bir tecrübe varsa, bu sadece o organizasyonu yürütenlerin değil, İslamî hassasiyet sahibi bütün insanların kazanımı ve tecrübesidir. Biz istesek de istemesek de insanlar ev ve araba almaya, bunun mümkün yollarını araştırmaya devam edecek. Niçin bu alanda ortaya konulmuş bir tecrübeyi görmezden gelelim; niçin hiç sebep yokken öküzün altında buzağı arayalım?

Eminevim'in ortaya koyduğu "Elbirliği" sisteminin caiz olmadığını söyleyenler bu sistemi yürütenlerle bir araya gelip konuşmuşlar mıdır? "Bu alanda bize sorular soruluyor; şu sistemi bizzat yürütenlerden bir dinleyelim" demişler midir? Eğer gördükleri bir arıza varsa onu düzeltmelerini telkin ve tavsiye etmişler midir?

Bu soruların cevabı ne yazık ki olumsuz! Kaldı ki, sistemin Fıkha uygun/caiz olmadığını söylerken hangi noktalardan hareket ettiklerine baktığımızda ortada son derece tartışmalı tesbitler bulunduğunu görüyoruz.

Yukarıdaki birinci alıntıda önemli bilgi hataları var. Elbirliği sistemiyle ilgili olarak ilgili firmanın internet sitesinde yer alan açıklamalar onu gösteriyor ki, ikinci ayda kur'a kendisine çıkan kişi, 118 ay boyunca sabit olarak 934 tl. ödemiyor. Her ay yapılan çekilişte bir kişiye ev çıktığı için, ikinci ayda evine geçip oturan kimse azalan oranlarda ödeme yapıyor. Evine geçtikten sonra ilk ay 934 TL ödedikten sonra ikinci ay –mesela– 875 TL, üçüncü ay 800 TL... şeklinde azalan miktarlarda ödeme yaparak devam ediyor.

Öte yandan 120 kişi x 40.400 TL = 4.848.000 TL gibi bir hesap yapmak da doğru değil. Zira sisteme katılan 120 kişinin tamamı ayda 934 TL ödemiyor... Soru doğru sorulmazsa, cevap da kaçınılmaz olarak farklı olacaktır.

Elbirliği Sistemi Fıkh'ın Hangi Bahsine Sokularak Değerlendirilmeli?

Elbirliği sistemi hakkında verilen hükümler elbette sadece olumsuz değerlendirme yapanlara ait değil. Sistemi tecviz eden hocalar da mevcut ve herkes meseleyi farklı bir zemine oturtarak açıklamış. Herkes farklı bir pencereden bakarak değerlendirme yapmış.

Bizim açıklamamız şöyle:

Elbirliği sistemini bir "istısnâ' akdi" olarak değerlendirmek Allahu a'lem en doğrusu. Burada 50-100 insan bir araya gelip Eminevim'e giderek –söz gelimi– 100'er bin liralık ev siparişi veriyor. Bunlardan bir kısmı parayı –yine söz gelimi– 50 ayda ödeyeceğini, bir kısmı 100 ayda ödeyeceğini söylüyor. İstısnâ' akdinde sipariş veren kimse, sipariş verdiği kimseye, "malı şu zamanda teslim edersen şu kadar, bu zamanda teslim edersen bu kadar ödeme yaparım" diyor ve akit bu şekilde yapılıyor.

Sistemin üzerine oturtulması gereken doğru zemin budur. Meselenin elbette önemli detayları var. Eğer Eminevim yöneticileri de çalışmalarını fıkha uygun, şüphe ve tereddütten uzak bir sistem üzerinde yürütme konusunda istekli davranırlarsa, kendilerine bu zemini anlatırız. Sistemin mevcut haliyle gözden geçirilmesi gereken yönlerini değerlendirebiliriz.

Finans Kurumlarından Kredi Almak

Soru:

Hocam, ben finans kurumlarının verdiği konut kredisi hakkında bizi aydınlatmanızı istiyorum. Bazıları işin teknik olarak diğer bankalarla aynı olduğunu filan söylüyorlar. Hepsi bankalar birliği üyesi, hepsinin diğer bankalarla ortak nokta hesabı filan var. Ayrıca kredi kartı veriyor hepsi. Hocam, bu konuları açıklarsanız memnun olurum.

Cevap:

Ev sahibi olmayanlar için finans kurumlarının uyguladığı yöntemle ev sahibi olmakta bir sakınca olmadığını düşünüyorum. Finans kurumlarının da, diğer bankalar

gibi, Türkiye'deki Bankacılık sisteminin gerektirdiği birtakım yükümlülükler doğrultusunda hareket etmekle yükümlü olmalarının bu meseleye doğrudan taalluku yoktur. Onlar sizin istediğiniz/beğendiğiniz evi/arabayı alıp kârlarını da koyarak size satıyor. Nasıl evi ve arabayı doğrudan satıcıdan alırken satıcının parayı nerede kazanıp nereye harcadığını araştırmıyorsak, finans kurumları için de aynı durum söz konusudur. Kanaatim budur.

Vallahul a'lem.

Soru:

Katılım bankalarından konut finansmanı ile konut alımı meselesi hakkında danışmak istiyorum bu şekilde konut alımı helal midir yoksa haram mıdır? Ayrıca bu mesele ile alakalı makalenizi de okudum. Sizin de değindiğiniz gibi katılım bankaları, diğer bankaların konut alımı ile ilgili sağladıkları kredi üzerinden aldıkları faiz oranlarından daha fazla kâr payı alıyorlar. Ben bu şekilde ödeyeceğim kâr payı ile haram bir iş yapmış olur muyum, olmaz mıyım?

Cevap:

Eğer işlem o yazıda ifade ettiğim gibi cereyan ediyorsa, kâr payının fazla olması işlemin gayri meşru olmasını gerektirmez. Yani kurum parayı size değil de evi satana veriyor ve evi ondan kendisi satın alarak üzerine karını koyup size satıyorsa bu işlemde herhangi bir sakınca yok.

Yurt Dışında Ev Almak İçin Kredi Almak Caiz midir?

Soru:

Ben Almanya'da yaşıyorum annem ve erkek kardeşim ile birlikte. Üçümüzde kirada oturuyoruz. Ben ileriyi düşünüyorum. O yüzden bazı sorular aklıma takıldı. Şimdi faiz konusunu biliyorum, her türlü şekilde haram. Bazı insanlar öyle demese de ben şahsen faiz ne olursa olsun haram olduğunu biliyorum. Sorum şu hocam; annem yaşlanıyor, ne kadar çalışacak Allah bilir ve ben yaşlı haliyle çalışmasını istemiyorum. Onu rahat ettirmek istiyorum, huzurlu yaşasın istiyorum. Ben inşaallah evleneceğim, oturduğumuz ev de satılacak ilerde. Kardeşim de bir gün evlenecek Allah nasip ederse. Ben şimdi ailenin bir arada kalması ve hepimizin bir çatı altında olması için bir ev alsam kredi ile bu durumda caiz mi? Ve Türkiye'de de

yerimiz yurdumuz yok orda da bir tane daire veya ev alsam kredi ile annemin yaşlandığı zaman durması için caiz mi?

Cevap:

İster yurt içinde, ister yurt dışında olsun, faizli krediyle ev, araba vb. almak caiz değildir kardeşim. Türkiye'de ev almak için faizli kredi kullanmanız şart değil. Eminevim hakkında bilginiz var mı, bilmiyorum. Tercih edilmesi gereken bir uygulama yapıyorlar. Yahut Kuveyt Türk ve Albaraka'yı düşünebilirsiniz.

Soru:

Hocam ben Almanya'da yaşıyorum ve burada faizle ev almam caiz midir? Uzun bir zamandır kafamda büyük bir kuşkuya sebep oluyor. Lütfen bana Allah rızası için bunu açıklar mısınız?

Cevap:

Almanya'da veya bir başka Batı ülkesinde faizli krediyle ev/araba vb. almak caiz değildir. Buna cevaz verenler ya "ihtiyaç/zaruret" ilkesinden ya da oraların Daru'l-harp olduğu iddiasından hareket ediyor. Her iki yaklaşım da tartışmalıdır. Zira neyin ihtiyaç/zaruret olduğunu yine Fıkh'a sorarak belirlemek gerekir. Bu ilke böyle olur olmaz şekilde esnetilirse adını "ihtiyaç" koyduğumuz her hususta şer'î hükümleri çiğnememiz normal(!) hale gelir. Daru'l-Harp meselesine gelince, adı üstünde "harp ülkesi" dediğimiz bir memlekette niye oturuyoruz? Hangi "meşru" gerekçeyle savaş ülkesinin vatandaşı oluyoruz? Dolayısıyla her iki yaklaşım da tatmin etmekten uzaktır ve bu sebeple sorunuza "caiz değildir" dedim.

Vallahu a'lem!..

Faiz Parasının Yardım Olarak Verilmesi

Soru:

Müşkülata düştüğümüz bir konuda yardımınızı istirham ediyoruz. Şöyle ki; Şirketimiz haksız rekabet nedeniyle bir başka firmaya açtığı davayı kazandı. Bu davadan dolayı aldığımız tazminatın yanında birkaç bin lira da yasal faiz tarafımıza

ödendi. Biz bu faiz kısmını bankalara kredi kartı borcundan dolayı icra takibine uğramak üzere olan bir arkadaşımıza vermek istiyoruz. Bunun caiz olup olmadığını, değilse bu parayı nereye sarf edebileceğimizi öğrenmek istiyoruz.

Cevap:

Allah razı olsun. İsabetli düşünmüşsünüz. O paranın en uygun sarf edilebileceği yerlerden birisidir. İçiniz rahat olsun. Ancak borcunun anaparasının değil, sadece "faizinin" bu parayla ödenmesine dikkat edin. Ki o kardeşimize de faiz parası yedirmiş olmayalım.

Emekli Olmak İçin Faizli Kredi Çekmek

Soru:

Bankadan kredi çekip SSK'ya peşin olarak yatırılarak emekli olunduğunda kişi sadece faizli para çektiği için mi günaha girmiş olur yoksa ömür boyu emekli maaşı haram mı olur? O emekli maaşı ile hayır yapmak caiz midir?

Cevap:

Emekliliği hak etmemizi sağlayan, bizim SSK'ya yatırdığımız primlerdir. Bir anlamda orada biriken primlerimizi emeklilik döneminde alıyoruz. Elbette devletin de burada katkısı var. Ama biz prim ödemezsek devlet bizi emekli de etmez, emekli (ikramiyesi ve) maaşı da vermez. Dolayısıyla emeklilik süresince aldığımız paranın içinde bizim ödediğimiz primler de var.

Bu bakımdan belirttiğiniz tarzda bir işlemden uzak durmak gerekir.

Vallahu a'lem.

İnternetten Kitap İndirmek ve Paylaşmak

Soru:

Hocam bu e-kitap meselesi çağımızın çok ince meselelerinden biri. Değişik tarzlarda çoğaltma oluyor:

1. Bir arkadaş parayla kitap alıyor 30 kişi ondan fotokopi çektiriyor.

2. Birisi parayla bu kitabı alıyor sonra internete koyuyor millet bedava indirip kullanıyor (telif hakkından dolayı kaldırılıyor ama o kaldırılana kadar atı alan Üsküdar'ı geçiyor.).

Bunun fetvası olarak Hanefi mezhebinde mal statüsüne uymayan bir şeydir telif hakkı. Şufa hakkı gibidir. Şufa hakkı satmanın caiz olmadığı yazılıyor. Bu sebeple caizdir diyenler olduğu gibi mal statüsüne uymayan o kadar çok şey oldu ki şimdi o bir zaruret gibi oldu. Bu sebeple telif haktır bu işlemleri yapan kul hakkı yemiş olur diyenler var. (Elektrik faturası, cep telefon kontörleri vs.) Elle tutmak, gözle görmek, bundan menfaat elde edebilmek malda 3 şart.

Aslında fetvasını çözenlerde müctehit âlim sözü olmadığı için yanlış fetva olur korkusuyla çekinik duruyorlar bu meseleye. Hocam sizin görüşünüz nedir? Mesela internetten Mülteka tercümesini indirmek vs.

Cevap:

Vicdani kanaatimi de katarak şunu söyleyebilirim: Yazarın telif hakkından alacağı paraya ciddi anlamda ihtiyacı varsa, internetten onun kitabını bedava indirenin de parayla satın alacak gücü ve fiilî imkâni varsa, bu durumda bu işe tevessul etmemek gerekir.

Ama yazarın ciddi anlamda ihtiyacı yoksa, onu bedava indirenin de satın alabilecek gücü yoksa -diyelim ki fakirdir, öğrencidir vb.- ve fiilî imkânı yoksa -diyelim ki yurt dışındadır-, toleranslı davranma taraftarıyım. Ancak burada bir noktanın altını çizelim: Kitabı indiren kimse oradan elde ettiği bilgiyi mutlaka Ümmet'in istifadesine sunmalı, kendine saklamamalıdır.

Bir de burada yayınevlerinin durumu var tabii. Onlar geçimlerini bu işten sağladıkları için belki en az yazar kadar olumsuz etkileniyorlar. Bu işin nihaî/herkesi memnun edecek çözümü, vakıf müessesesini devreye sokmaktır. Bu iş için kurulacak bir vakıf, yayınevleri ve yazarlarla irtibata geçip, sürümden kazanmalarını sağlayacak şekilde küçük kârlar vererek kitapların elektronik versiyonlarının isteyenlere sunulmasını sağlarsa problem kökten çözülmüş olur.

Soru:

Darulkitap.com gibi sitelerde İslamî e-kitaplar paylaşılıyor. Dini açıdan, kitapları böyle paylaşmak caiz midir? Hukuki değil, dini açıdan sakıncası var mı? Benim tespit ettiğim kadarı ile gayesi İslam'a hizmet ve İslamî neşriyatı yaymak olan bu sitelerin durumu nedir? Şayet telif hakkı var ise mevcut bütün İslamî eserlerin dayandığı kaynaklar eninde sonunda Kur'an, Hadis'e kadar iner ki bunlar kimsenin malı değil. MP3 veya onun gibi 0'dan ürettiği bir şey değil. Mesela eskiden matbaa yokken âlimler kitapları çoğaltılsın, yayılsın diye kâtip tutarlardı, bu sitelerin yaptığı da bu zaten, daha fazla kişiye yaymak. Konu ile ilgili fikir ve delillerinizi paylaşırsanız sevinirim.

Cevap:

Adını verdiğin site bildiğim kadarıyla müelliflerden izin alarak eserlerini yayımlıyor.

Telif hakkı, âlimin hukukunun gözetildiği İslamî yönetimlerde elbette söz konusu değildi. Âlimin eserinin satışından alacağı paraya ihtiyacı yoktu ve esasen kitap "halk" kesimi tarafından satın alınan bir şey değildi. Âlimler, münhasıran ilim ehli istifade etsin diye kitap yazardı. Böyle olunca her şey yerli yerine oturmuş oluyordu.

Günümüzde ise hem ekonomik anlamda "kitap piyasası" diye bir şey var. Hem de kitap yazan insanın telif ücreti almamak diye bir lüksü yok. Telif ücreti almasa geçinemeyecek yüzlerce insanın bulunduğu bir dünyada telif hakkını korumak "hukukul ibad" alanına girer.

Hisseli Alınan Evin Satışı

Soru:

Şu an oturduğum ev yakında yıkılacak ve maalesef başka kiralık eve geçme imkânım yok. Bu yüzden ev almak durumundayım. Hollanda'da faizsiz bankacılık olmadığı için ya kredi almam gerekiyor ya da bir şekilde hazır para ile bu işi çözmem gerekiyor. Babam, abim ve ben üçümüz bu parayı denkleştirebiliriz. Örnek

olarak –yuvarlak rakamla- 150.000 Euro diyelim ev fiyatına. Bundan sonra iki seçenek ortaya çıkıyor:

Evi üçümüz aldık evi ben kiralıyorum. Aylık kira ödemekle babamın ve abimin 50.000 Euro'luk hissesini 5 veya 10 senede satın alacağım. Buradaki soru abim ve babam 50.000 Euro'yu kesin geri alacakları için belirlenen kira bedeli faiz oluyor mu?

Evi üçümüz 150.000 Euro'ya aldık, sonra aynı gün ev on senelik vade ile 180.000 Euro'ya satıldı, evi alan benim. On sene de ikisine atmışar bin Euro ödemem gerekiyor. Yani babam mesela 50.000 Euro yatırıp, on sene sonra 60.000 Euro geri alacak. Bu durumda sakınca var mı?

Cevap:

Anladığım kadarıyla cevaplandırayım:

1. Bu seçenekte evi üçünüz alıyorsunuz. Siz babanıza ve abinize olan borcunuzu kira öder gibi ödüyorsunuz. Mesela aylık 1000 Euro ödeme yapıyorsunuz, yarısı babanıza, yarısı abinize. Bu şekilde yılda 12.000 Euro'dan, 4,5 - 5 senede borcunuzu bitirmiş oluyorsunuz. Bundan herhangi bir şer'î sakınca yok.

2. Bu seçenekte evi yine ortaklaşa ve 50'şer bin Euro ödeyerek alıyorsunuz. Diğer hissedarlar size kendi hisselerini o anda veya daha sonra üzerine kâr koyarak daha yüksek bir fiyata satıyorlar. Bu da caizdir.

Ancak bunu önceden bir şart olarak ileri sürerlerse bu caiz değildir. Yani daha evi satın almadan, "Evi üç ortak 150.000 Euro'ya alırız. Sonra kendi hisselerimizi sana 60'ar bin Euro'ya satarız" derlerse, bu, alışverişi fasit kılan bir şart olur. Çünkü taraflardan birine fayda temini söz konusudur.

Bununla beraber, *Mecelle* şarihi Ali haydar Efendi şöyle diyor: Akitten önce fasit bir şart koşulur ve karşı taraf bunu yerine getireceğini vaat ederse, akit esnasında dile getirmemek şartıyla (akdi o şartı dile getirmeden tamamladıktan sonra) karşı taraf vaadini yerine getirirse, bu fasit şartla alış-veriş sayılmaz. Ali Haydar Efendi merhumun bu açıklaması, benim bu maddenin başında söylediğim durumun ifadesidir.

Vallahu a'lem.

Katılım Bankalarına Para Yatırma

Soru:

Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarına kâr payı ile para yatırılması caiz midir? Yoksa kâr payı denilen şey faize girer mi?

Cevap:

Kâr payı faize girmez. Katılım bankaları (kamuoyuna açıkladıkları çalışma şeklini esas alarak söylüyorum), mudilerinden aldıkları paralarla yatırım yapıyor ve bu yatırımlardan elde ettikleri kârı mudileriyle paylaşıyorlar. Yani faizli bankalar gibi mudilerinden aldıkları parayı başkalarına satarak (kredi adı altında) onlardan aldıkları faizden elde ettikleri geliri paylaşmak gibi bir çalışma sistemi uygulamıyorlar.

Daru'l-Harp'te Faiz

Soru:

Muhterem Hocam; Ben bir fabrikada çalışmaktayım. Dolayısıyla burada birçok kardeş ile irtibat halinde olabiliyor, aynı ortamda düşüncelerimizi paylaşma imkânı yakalıyoruz. Benim beraber çalıştığım bir arkadaşım ülkemizin Daru'l-Harp olduğunu (Süleyman Hilmi Tunahan'ın yolunda olduklarını iddia ediyor) dolayısıyla da faizin helal olduğu görüşünü savunuyor. Bu görüşünü benim yanımda hiç naklet-medi, dolayısıyla ben hiç duymadım, bunun içinde ona bildiklerimi aktaramadım. Yine benim olmadığım bir ortamda bir hacı arkadaşımız kredi çekmiş ve araba almış, arkadaşları da sen hacısın yakışıyor mu deyince, sistem bozuk denmiş. Yani hocam, maalesef bu görüş Müslümanların dünya düşkünlüğü sebebiyle ve temize çıkma adına oldukça yaygınlaşıyor.

Daru'l-Harp neresidir? Ülkemiz Daru'l-Harp midir? Faiz, Daru'l-Harp olsak dahi helal konumuna girer mi? Bildiğimiz kadarıyla Ebû Hanife Efendimiz ile İmam Muhammed ve Yusuf Efendilerimiz aynı görüşte değiller. Ulema hangi âlimimizin ışığında mevzuya bakıyorlar, değerlendiriyorlar? Eğer Daru'l-Harpte isek ülkeyi Daru'l-Harp kabul edenler ülkenin kurumlarına nasıl yaklaşırlar? Bu kurumlara karşı

takınılması gereken tavır nedir? Genel olarak Hanefi fıkhına dayalı olarak bizi aydınlatmanız ve vakit ayırmanız mümkün mü değerli hocam?

Cevap:

1. Daru'l-Harp'te mü'min ile harbi arasında faiz olmayacağını bildiren hadis mürseldir. İmam Ebû Hanife ve İmam Muhammed bu hadis ve onu takviye eden başka birtakım delillere dayanarak Daru'l-Harp'te mü'min ile harbî arasında faizli muamele yapmanın caiz olduğuna hükmetmiştir.

2. Ancak bunun şartları vardır. Bu alışveriş harbînin rızası ile olacak ve kesinlikle mü'min kazançlı çıkan taraf olacak.

3. Türkiye'nin durumuna gelince, Hanefi imamlarının tercihi doğrultusunda Daru'l-Harp olduğunun söylenmesi yanlış olmaz. Ancak bunun birtakım gerekleri ve sonuçları vardır. Bir yer Daru'l-Harp olduğunda mü'minlerin orada süresiz ikamet etmesi caiz olmaz. Ya orada ikamet etmeyecekler, ya da Daru'l-Harp ahkâmı neyse onu uygulayacaklar. Yani savaşacaklar. Oysa bu kardeşlerimizin böyle bir gayesi ve endişesi asla olmadı! Dahası, Daru'l-Harp olan bir yere bir müslüman devlet savaş açsa, oradaki herkesi esir etme hakkı doğar. Daru'l-Harp ahkâmının bir kısmını uygulayıp, bir kısmını hiç gündeme getirmemek olmaz. Bu türlü tutarsızlıklardan uzak durmak gerekir.

Türkiye Daru'l-Harp midir?

Soru:

Hanefi mezhebinde bir ülkede islam fıkhı tatbik edilmiyorsa imameyne göre orası daru'l-harb'tir. Ve fetva imameynin kavline göre. Bu durumda Türkiye'de islam fıkhı tatbik edilmediğine göre, Türkiye daru'l-harb olmaz mı? Türkiye'ye daru'l-islam demek, Türkiye şer'i/şeriat devleti demek anlamına gelmiyor mu? Üstelik Osmanlı şeyhülislamı Türkiye için aşağıda daru'l-harb diyorsa, bu durumda Türkiye için daru'l-islam/şeriat devleti demek caiz olur mu?

Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi Türkiye'ye daru'l-harb mi diyor?

Kanun bakımından dünya ikiye ayrılır. Daru'l-islam ve daru'l-harb. Daru'l-İslam'da islam fıkhı hayata hâkimdir. Darul harb'te islam fıkhı açıktan red olunur. Türkiye'de medeni hukukun kabulü ile islam fıkhı yürürlükten kaldırılmıştır. Bu sebeple Türkiye 2.kısma dâhil olmuştur. (Mustafa Sabri Efendi, Kitabul el-ilm el-akl ve'l-makul, s.8)

Cevap:

Bu tartışmanın herhangi bir faydası olduğunu düşünmüyorum. Zira Türkiye'nin (ya da Avrupa'da yaşayanlar bakımından Avrupa'nın!) Daru'l-Harp olduğunu mücerred olarak söylemek ve savunmak, bunu söyleyip savunanların hayat tarzında hiçbir değişiklik yapmıyor. Herkes normal günlük hayatına devam ediyor. Oysa Türkiye'nin Daru'l-Harp olduğunu söyleyen M. Sabri Efendi merhum, bu fetvasının bedelini sürgünde yaşamayı göze alarak ve fiilen yaşayarak alnının akıyla ödemişti. Peki bunu bugün savunanlar ne yapıyor?

Daru'l-Harp demek İslam devletiyle arasında fiili bir savaş durumu olan devlet demektir.

1. Böyle bir İslam devleti var mı?

2. Türkiye hangi İslam devletiyle fiili savaş durumu yaşamaktadır?

3. Mü'minlerin Daru'l-Harp'te kalıcı olarak ikamet etmesi caiz değildir. Bizler burada paşa paşa yaşıyoruz; bir yerlere gitmeye de niyetimiz yok. Gitmek istesek bile nereye gideceğiz?

Gördüğünüz gibi sorular son derece önemli ve cevapsız...

Bu meseleyi teorik olarak tartışmanın ilgili fıkhî hükümleri "öğrenmek"ten -bir de bunu kabul etmeyen mü'minlerle yeni bir bölünme/ayrışma meydana getirmekten- başka bir yarar sağladığını ben şahsen bugüne kadar görmedim.

Fi emanillah.

Banka Promosyonları

Soru:

Hocam ben belediyede çalışıyorum maaşlarımızı bankadan alıyoruz. 2005'te çıkan bir yönetmelikle kamu çalışanlarının maaşlarını ödeyen bankalardan promosyon adı altında bir miktar para alınmakta. Bankalar yılbaşında ihaleye girerek maaşların kendi bankalarından verilmesi halinde personele şu kadar para ödenecek diye taahhütte bulunuyor. Daha önce almadık ama bu yıl uygulama başlatıldı bize de banka tarafından yılda 440 TL ödeme yapılacağı söylendi. Hocam şimdiye kadar herhangi bir şekilde kredi ve faizle ilgili bir işlem yapmadım bu pisliğe bulaşmadım. Bu konuda nasıl hareket edebilirim? Teferruatı ile yazarsanız işyerindeki diğer arkadaşlara da bu konuda telkinde bulunabilirim.

Cevap:

Sorunuza iki şekilde cevap verilebilir:

1. Banka sizin paranızı -anladığım kadarıyla- maaş ödeme gününden bir süre önce alıyor, işletiyor ve sizin paranızla para kazanıyor. Kazandığı bu paradan sizin için münasip gördüğü miktarı size veriyor. Bunun adının ne olduğu önemli değil. Sonuçta bankanın işlettiği sizin paranız ve size ödediği de, sizin paranızla kazandığı paranın bir kısmı. Üstelik banka sizin paranızı işletirken sizin rızanızı almış değil. Bu işlem tamamen sizin irade ve rızanız dışında gerçekleşiyor. Bunu, bazı mağazaların, belli bir miktar alışveriş yapanlara promosyon dağıtmasına benzetebiliriz belki. Nasıl ki o mağazalar o promosyonları vermeyi tek taraflı olarak kararlaştırıp uygulamaya koyduğu için sizin onlardan istifade etmenizde bir beis yoktur; aynı şekilde bankanın da tek taraflı -en azından birey olarak sizin herhangi bir inisiyatifinizin söz konusu olmadığı bir işlem- olarak karar verip uygulamaya koyduğu bir ödeme söz konusu.

Bu açıdan bakıldığında bu parayı almanızda bir beis olmadığı söylenebilir.

2. Banka, faizle ayakta duran ve bütün işlemlerinde faiz bulunan bir kurum. Bu, sizin paranızı da faizli işlemlerde kullandığı ve o işlemlerden kazandığı paranın bir kısmını size ödediği anlamına geliyor. Kaynağında haram bir işlem bulunan bu paranın alınması caiz olmaz. Her ne kadar sizin kurumunuz, sizin iradeniz dışında

bankayla böyle bir anlaşma yapmış ise de, size, kaynağı meşru olmayan bir para ödüyor. Dolayısıyla İslamî hassasiyet bu parayı alıp yemeye engel teşkil etmelidir.

Sonuç olarak şunu söyleyebilirim. Eğer bu paraya ihtiyacınız yoksa bu faize hiç bulaşmayın ve bankanın size ödediği parayı İslamî hizmet yapan bir müesseseye verin. Ama ihtiyacınız varsa, yani o parayı almadığınız takdirde herhangi bir ihtiyacınızı gidereme durumu ortaya çıkacaksa ve sıkıntıya girecekseniz alın ve kullanın. Ama yaptığınız bu işin en azından "şüpheli" bir iş olduğunu da hatırdan çıkarmayın.

Faizli Kredi Veren Bir Kurumda Çalışan Kimsenin Durumu

Soru:

Hocam, tarım kredi kooperatifinde çalışıyorum. İşimizi şöyle anlatayım. Çiftçilerin her türlü girdi ve tüketim ihtiyacını karşılayan bir kurumuz. Çiftçiler bize açılacak kredinin %5 oranında sermaye yatırıyor. Ortaklıktan çıkınca yatırdığı sermayesini geri alabiliyor. Ortaklığından dolayı kâr payı alamıyor, yani o para depozito gibi içerde kalıyor. Kefil bulmak ve teminat vermek suretiyle de açılan krediyi dörtte bir oranında nakdî, diğer kısmını da tohum, gübre, zirai ilaç, motorin ve tüketim maddesi olarak kullanabiliyor. Çiftçiye faiz+kâr ile mal satmış oluyoruz. Kısmen de (1/4) diğer ihtiyaçları için nakit kredi veriyoruz. Kredi kullandığı miktar ve zaman için faiz ödüyor. Borcunu erken ödeyenin faizi düşüyor. Yani ortak aldığı malı ne zaman öderse ne kadar ödeyeceğini açıkça biliyor. Vadesinde öderse yıllık %10 vadeden sonra öderse %15 faiz veriyor. Bu oranı devlet belirliyor. Hocam Ziraat Bankası çiftçiye nakit, biz ise mal olarak kredi veriyoruz. Bankadan farkımız budur. Kurumun iştirakleri olan şirketlerden de gelir elde ediliyor. Ben de bu işyerinde muhasebe pazarlama idare personeli olarak çalışıyorum.

Hocam buradan elde ettiğim kazanç helal mi? Ben buradan kazandığım parayla umreye gitmeyi düşünüyorum. Umrem kabul olur mu yoksa turist olarak gidip gelmiş mi olurum?

Cevap:

Ne yazık ki bu sistemde faize bulaşmadan hayatı devam ettirmek imkânsız denecek kadar zor. Siz ona bulaşmasanız bile, o gelip size bulaşıyor. Size bulaşmasa yakınlarınıza bulaşıyor... Eğer daha sakıncasız bir yere geçme ihtimaliniz varsa onu deneyin. Bu mesele her zaman gündeminizde olsun. Bir fırsatını kollayın ve faizli muamele ile iş görmeyen bir başka kuruma intikal edin. O zamana kadar mazursunuz. Muhtemelen aileniz, çoluk-çocuğunuz var. Onları böyle bir zamanda başkasına muhtaç durumda bırakmanız doğru olmaz. Gerek kendi izzet-i nefsiniz, gerekse çoluk-çocuğunuza karşı sorumluluklarınız bunu gerektirir. Burada çalışırken aldığınız parayı kendiniz harcadığınıza ve çoluk-çocuğunuza yedirdiğinize göre umreye de gidebilirsiniz. Hatta gidip orada dua edin ki müstecab dualardan olsun ve kalben mutmain olacağınız bir yerde çalışmanız müyesser olsun.

Emekli Olmak İçin Toplu Para Yatırmak

Soru:

Sevgili hocam ben Gebze'de yaşayan bir ağır epilepsi (sara) hastayım. Bir sene önce beynimin yediği çok hafif darbe neticesinde nöbetlerim yoğunlaştı (Yaklaşık 6 günde bir nöbet). Doktorların bazı hataları sonucu nöbetler iki haftadır kontrolden çıktı. Önümüzdeki günlerde yine hastaneye yatmam söz konusu. Bayılmamın haricinde ayakta geçirdiğim bir psikolojik acı var ki panik atak mı dehşet mi, neye benzetsem bilemiyorum. Sadece şunu söyleyebilirim ki o acının en şiddetlisinin 30 saniyesi yerine 1 saatlik normal bir diş ağrısını tercih ederim. Benimle birlikte sadece hasta ve yaşlı annem var. Duanıza ihtiyacım var, sizin yaptığınız duanın daha faziletlisini melekler de sizin için yapsın. İkinci olarak size şunu sormak istiyorum: Özürlü emekli olmam için 60 günüm kaldı çalıştığım fabrika ile anlaşarak toplu parayı alarak fabrikadan ayrılsam ve sigorta primimi ben dışardan kendim ödesem bu faiz olur mu?

Cevap:

Rabbim yar ve yardımcınız olsun. Ağır imtihanların mükâfatı da büyük olur. Ne büyük bir insan olmalısınız ki Mevla sizi sıradan insanların tahammül edemeyeceği

bir imtihana tabi tutmuş. Biliyoruz ki O, kimseye taşıyamayacağı yükü yüklemez. Size müjdeler olsun! Annenizi de Allah'ın selamıyla selamlar, dua eder, dualarını beklerim. Sigorta konusunda bildiğim kadarıyla kanunun öngördüğü, belli miktarda primin yatmış olmasıdır. Dolayısıyla sizin bunu dışarıdan yatırıp emekli olmanızda herhangi bir mahzur yoktur.

Kredi Kartı Kullanmak ile Kredi Çekmek Arasındaki Fark

Soru:

Faiz haram kılındı. Ancak şöyle bir misalde değerlendirme nasıl olur: Bir şahıs bazı ihtiyaçları için (ihtiyaçların göreceliğini dikkate almadan, lüzum ettiğini farz ediyoruz) harcama yapacak. İhtiyaç maddelerini bir mağazadan peşin olursa 1000 TL'ye taksitle olursa 12 ayda her ay 120 lira ödemek şartı ile alabiliyor. Bildiğim kadarı ile taksitli satışlardaki vade farkı fıkhen makul görülüyor. Bunu doğru kabul edersek, aynı malzemeleri almak için banka ben size 1000 TL vereyim siz ihtiyaçlarınızı peşin alın ve bize ayda 115 şer lira olarak ödeyin. Burada şahıs, ihtiyaçlarını taksitli ödeme yaparak ödeyeceği için ücretini aylık ödeme halinde ha mağazaya ha bankaya ödemiş her ikisinde de vade farkı verecek. Bu durumda mağazanın taksidi ile bankanın taksidi arasındaki fıkhi durum nedir?

Cevap:

Mağazadan yaptığımız alışverişte satın aldığımız şey "mal"dır. Para verip mal aldığınızda peşin fiyatla taksitli fiyatın farklı olmasında meşruiyet/cevaz noktasında herhangi bir problem mevcut değil.

Bankadan aldığımız şey ise "mal" değil, "para"dır. Paranın parayla fazlalıklı alışverişi ise faizdir ve haramdır.

Bankada Bulunan Faizli Paranın Kullanılması

Soru:

Benim bankada bir miktar param var. Bunu faizli yatırdım daha sonra ben faizi durdurmak istedim, ama yakınlarım bana dediler ki; faizi durdurursan banka zengin

olur, onun yerine o faizi toplayıp fakir birine verebilirsin. Fakir birine faiz vermek doğru mu tam bilmiyorum ama sizce ne yapabilirim? Faizi durdurmam daha mı iyi olur yoksa faizi alıp fakir birine vermek mi?

Cevap:

Anladığım kadarıyla bankaya paranızı vadeli olarak yatırmışınız. Bu baştan yanlış. Mecbur olmadıkça bankalarla çalışmamalısınız. Başka seçeneğiniz yoksa ve paranızı güvenli olarak değerini kaybetmeden, hatta para kazandırabilecek bir yerde tutmak istiyorsanız İslamî esaslar doğrultusunda çalıştığını ilan etmiş bulunan finans kurumlarını düşünebilirsiniz.

Sorunuza gelince; evet paranızı vadeli hesaptan vadesi dolmadan çektiğiniz zaman, (vadenin sonuna yaklaşmışsanız) bankayı daha fazla zengin etmiş olursunuz. Vadenin dolmasını bekleyip, anaparanızı faiziyle birlikte aldıktan sonra faizi bir yoksula veya bir hayır kurumuna (ilmi çalışma yapan kurum ve kuruluşları tercih ederek) verebilirsiniz. Ama eğer vadenin henüz başındaysanız, vadeyi bozup paranızı çekmenizde fayda var. Çok fazla faiz tahakkuk etmiş olmayacağından bankaya bırakacağınız miktar çok değildir.

Kentsel Dönüşümden Faydalanmak Caiz mi?

Soru:

Hocam devletin başlatmış olduğu kensel dönüşümden faydalanmak caiz midir? Eski evimiz var, yapmaya da gücümüz yok. Kentsel dönüşüme giriyor, faydalanırsak harama düşmüş olur muyuz?

Cevap:

Devlet çıkardığı yasalar çerçevesinde sizin mevcut evinizin yerine daha uygun/avantajlı bir ev vermeyi teklif ediyorsa tereddüt etmeyin. Kimsenin hakkına girmeniz veya hakkınız olmayan bir şeyi almanız gibi durumlar söz konusu olmadıkça gönül rahatlığıyla evet diyebilirsiniz.

Vadesi Gelmemiş Çeki Kırmak

Soru:

Bir arkadaşım 30.06.2014 vadeli 7400 TL tutarındaki çeki %20 eksik olarak kırdırmak istedi fakat ben bunun caiz olmadığını söyledim. O da bana çeki sana vereyim sen bana parasını ver dedi. Eğer böyle yaparsam bana kendi gönül rızası ile 1000 TL vereceğini söyledi. Ben de biraz mühlet istedim. Doğrusu içime kuşku düştü, acaba bu şekilde bir parayı kabul etmem ne kadar doğru olur. Bu konuda nasıl hareket etmem gerekir?

Cevap:

O parayı kabul etmeden çekin tam karşılığını verebiliyorsanız bunu yapın. Öbür türlüsü faiz olur. Arkadaşınızın 1000 YTL'yi gönüllü olarak vermesi onu faiz olmaktan çıkarmaz. Bunu hediye olarak göremeyiz; çünkü bir karşılığı var.

İçki Satılan Yerlerden Alışveriş

Soru:

Hocam, bir web sayfasında yer alan fetva ile alakalı görüşünüzü sormak istiyorum. İlminize güvendiğim için size sormayı uygun buldum.

"Makâsıd fıkıhçısı ve Uluslararası İslam Fıkıh Konseyi uzmanı Dr. Ahmed er-Raysûnî, içki satan yerlerden alış veriş yapmak iki mefsedete/münkere sebep olduğu için caiz değildir" dedi.

er-Raysûnî, kendisine yöneltilen "içki satan ticarî mekanlardan alış veriş yapma konusunda şerî hüküm nedir?" şeklindeki soruya cevap olarak şöyle dedi: "İçki satan dükkanlardan alış veriş yapmak caiz değildir. Çünkü bu durumda iki mefsedet vardır.

Birinci mefsedet, günah ve isyanda yardımlaşma ve münkeri teşviktir. Allah Teâlâ, "Günah ve haddi aşmada yardımlaşmayın." (Mâide 2) buyuruyor. İçki satan yerlerden alış veriş yapmak hiç şüphesiz günahta yardımlaşmadır.

İkinci mefsedet ise içki satan yerlere giren kimse oralarda sergilenmekte olan içki ve şarap çeşitlerini ve içki alınıp satıldığını görür ve bu münkere göz yumar... Bir süre sonra bu duruma alışır ki bu caiz değildir."

Bu hususta 1. mefsedet olarak günah ve isyanda teşvik ve isyanda yardımlaşma ve münkeri teşvik illetine dâhil edilerek cevaz verilmemiş.

Evvela; Bu illetin şümuluna birçok şey girebilir. Alışverişte çok zaman haram satılan yerlere girip alışveriş yapılabiliyor. Mesela gazete alacağımız yerde açık saçık dergiler, gazeteler bulunuyor caiz midir? Ya da Hristiyanın dükkânında haram olan hınzırın yanında satılan helal et alınabilir mi? İllet aynı olduğunda buna kıyasen daha birçok fiili tahrim etmek gerekmez mi? Bu durumda alışveriş yapacak yer imkânı bulmak bile zor olur. Çünkü birçok yerde haram şeyler bulunuyor. İçki düşmanlığı yapıldığı kadar başka şeylere düşmanlık yapılmıyor. Bu şeyler içkiden daha mı az zararlıdır?

Saniyen; benim yaşadığım İzmir'de bakkallarda bile ekmeğin yanında içki bulunuyor. Geçen sabah namazından dönerken aynı sokakta oturduğumuz yaşlı amca ekmek almak için içki satılan büfeye girdi. Bu fetvayı elime alıp nehy-i Anil münkere kalkışsam yaşlı adam içki satılmayan yere ulaşmak için epey yol yürümek zorunda kalacaktı. Ama bu yerlerden alışveriş tahrim edildiğinde mümine oraya kadar yürümek vazife halini alacak ve 1 ekmek için belki kilometreler yürümek zor gelecek. Bu da daha azim sonuçlar doğurabilecek. Bu, kişinin işini din namına zorlaştırmak rivayetteki kolaylaştırın tavsiyesine zıt olmaz mı?

Başı yaralı olduğu halde gusle zorlandığı için ölen kişiyi hatırlıyorum. Bu işin kolayı yok mudur?

Salisen: Büyük marketler içki satıyorlar ama yanında ciddi indirimleri de oluyor. Bu devirde insanlara menfaatinizi düşünmeyin Tansaş'a (veya herhangi bir market) girmeyin orası haramdır, ucuz bile olsa alışveriş yapmayın, (mesela) BİM den pahalıya alın denilse, Din'in ve dindarların (Onun şahsi) menfaatlerine zarar verdiğini düşünerek soğumaklık gelebilecek. Toplumsal faideler göz önüne alındığında bireyler nazara alınmaz.

İkinci mefsedet içinde göz yumma meselesinde nelere göz yumduğumuzu düşünürsek en azından Türkiye için bu fetva gücümüzü aşıyor sanki. Aslında birkaç

husus daha vardı lakin aklıma gelmedi. Elbette ki öğrenmek istediğim işin takva kısmı değil fetva kısmıdır. Soru soruş tarzımı cahilliğime verin maksadım -haşa- ulemaya saygısızlık yapmak ve muaraza etmek değildir. Bundan Allah'a(cc) sığınırım. Öğrenmek istiyorum, yaklaşımımız nasıl olmalı?

Cevap:

Müslümanların münker, günah, ma'siyet konusundaki hassasiyetlerini hızla yitirmekte olduğu bu dönemde bu fetvanın son derece önemli olduğu açık. Zira "sizden birisi bir münker gördüğünde eliyle düzeltsin..." hadisi ve bu doğrultudaki başka nasslar, müslümanın, bulunduğu yerde bir münkerin/günahın işlenmesine tahammülsüz olması gerektiğini, en azından içinden buğzetmek şeklinde dahi olsa günaha/münkere karşı tepkili bulunması gerektiğini ortaya koyuyor. Bu hassasiyet yitirildiği zaman ise yanıbaşımızda kebair işlense kılımız kıpırdamaz hale geliyoruz.

"Bir şeyin tamamı elde edilemiyor diye tamamı terk edilmez" (Mâ lâ yudreku kulluhû lâ yutreku kulluh) kaidesi gereği, hayrın ne kadarını işleyebiliyor ve böylece sorumluluklarımızın ne kadarını yerine getirebiliyorsak o kadarıyla mükellefiz. Dolayısıyla tamamen duyarsızlaşmaya yol açabilecek düşünce ve davranışlardan uzak durmak zorundayız. Algılarımız değiştikçe Müslümanlığımız da dönüşüyor.

İçki Satılan Otellerden Hisse Satın Almak

Soru:

Günümüzde şöyle bir kiralama yöntemi çıktı, caiz midir?

Otel olarak inşa edilen bir yerden daire satın alıyorsunuz (Mesela İstanbul Dragos'taki bir yapı firması bu modeli uyguluyor. Otel işletmesi için Arap sermayeli Rotana Otelleriyle anlaştılar ve ağırlıklı olarak Ortadoğu ve Arap ülkelerinden müşteri portföyleri var). Bu dairenizi otel işletmesine kiraya veriyorsunuz. Otelde istenildiğinde içki servisi de yapılan restaurant kısmı da var. Dolayısıyla otel restaurant hizmetinden de kar sağlıyor ve genel kazançtan daire sahiplerine hisseleri oranında kar payı dağıtılıyor. Yani bu sistemde dairenizi aylık sabit bir bedel üzerinden otele kiraya vermiyorsunuz da otelin kârına ortak oluyorsunuz. Bu kiralama yöntemi caiz midir?

Cevap:

Haram muameleye dayalı veya muamelesinin bir kısmı haram olan ticarete ortak olmak caiz değildir.

Alkollü Gıda Ürünleri Üreten Yerde Çalışmak

Soru:

Muhterem Hocam, imal ettiği bazı çikolata çeşitlerinde alkol kullanan bir çikolatacının imalathanesinde çalışmanın hükmü nedir?

Cevap:

Belirttiğiniz tarzda çikolata üretiminde çalışmak caiz değildir.

Belediye İmkânlarının Hayır İşlerinde Kullanılması

Soru:

Hocam, malumunuz 27 Şubat merhum Erbakan Hocamız'ın vefatının yıl dönümü. Aynı gün akşam Fatih Camii'nde İl Başkanlığımızın düzenlediği Kur'an-ı Kerim tilaveti ve dua programı yapılacak. Biz de Fatih İlçe Başkanlığı olarak avluda vatandaşlara pilav-ayran ikramında bulunacağız. Ancak şöyle bir soru(n) var. Pilavın tüm malzemelerini, yağından tuzuna kadar biz temin edeceğiz. Ancak 5000 kişilik bir ikram olacak. Bunu pişirebilecek bir yer ararken İstanbul Büyükşehir Belediyesi'nde yetkili durumda bulunan bazı arkadaşlarla görüşüldü ve istersek Belediyenin tesislerinde bu pilavın pişirilebileceği söylendi. Tüm malzemeleri biz vereceğiz, onlar pişirecek. Bu durum caiz midir?

Cevap:

Belediyelerin sosyal faaliyet kalemleri bu tarz işler için tahsis ediliyor zaten. Burada kimseye bir maddî menfaat sağlamak bahis konusu değil. Herkese açık bir ikram olacak. İftar çadırı gibi düşünmek mümkün.

Vallahu'l-a'lem.

Komsiyon Almak

Soru:

Hocam, şöyle bir soru geldi bana. Web sitesi tasarımı yapan bir arkadaş, bir başkasına mesela arkadaşı yazılımcıya müşteri buluyor, yazılımcı buna bir iş buluyor. Şimdiye kadar herhangi bir ücret talep etmemişler birbirlerinden. Kriz sebebiyle olsa gerek, bundan birbirlerinden yüzde 5 gibi ücret talep etmişler. Ancak bunu müşteriye yansıtmıyorlar. Kârlarından feragat edip arkadaşına yüzde 5 ödüyor. "Bu caiz midir?" diye soruyor. Ben emlakçılardan ya da araba satanlardan alınan komisyonu düşünerek caiz olabileceğini ama sormam gerektiğini söyledim. Siz bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Cevap:

Herhangi bir şekilde alıcı ve/veya satıcının aldanmasına, zarara uğramasına vesile olunmuyorsa, piyasa yükseltmek gibi yapay durumlar oluşturmuyorsa ve karşılıklı rıza ile yapılıyorsa komisyonculuk kapsamına sokabileceğimiz bu işlem caizdir.

Allahu a'lem.

İş Bağlama Karşılığında Hizmet Alma

Soru:

Hocam bir akrabam yıkama yağlama işletiyor. Bir müşterisi buna demiş ki: sana 10 araçlık bir firmayı bağlayayım ama benim araçlarımı ücretsiz yap. O da soruyor: bunun dinen mahzuru var mı?

Cevap:

Burada işi yapacak olan akrabanızın herhangi bir zarar-ziyanı söz konusu değilse bu anlaşmanın bir sakıncası yoktur.

Faiz Mesnetli Bir Hediyenin Kabulü

Soru:

Bir yakınım bana bebek arabası almak istiyor. Sıkıntı yakınımın faizli bir bankada çalışması ve bu kişinin Müslüman olmadığını açık bir şekilde beyan etmesi. Bu hediyeye nasıl bakmam gerekir, ne yapmam gerekir, hükmü nedir; masrafı kadar bir hayır kurumuna bağışlasam malı temizlemiş olur muyum, yoksa mal zaten 'ak

süt' gibi temiz mi? Bunu eğer kabul etmemem gerekiyorsa takvadan dolayı mı yoksa mekruh veya haramlığından dolayı kabul etmemem gerekiyor? Bu kişi maalesef benim ağabeyim olduğundan çok kırmak da istemiyorum, ama eğer eşya şüpheli olacaksa, ben kırılsa dahi hassasiyetlerimi açıklıkla ifade edeyim mi, yoksa nasıl olsa anlamayacağından hiç mevzu bahis dahi etmeyeyim mi? Âhir zamandaki faizin tozu ifadesini bu şekilde yorumlamak lazım herhalde...

Cevap:

Gayrimüslimin hediyesini kabul etmek caizdir.

İETT Kartlarından Ücretsiz Yararlanmak

Soru:

Hocam ben sizi yakından takip eden, İstanbul Ulaşım A.Ş.'de çalışan belediyenin bir personeliyim. Burada, İstanbul'da yapılacak ve yapımı devam eden metro-tramvay gibi raylı sistemlerin planlamasını, inşaatlarını takip ediyor ardından yapılan bu raylı sistemlerin işletmeciliğini yapıyoruz. Size şirketin uygulamaları ile ilgili bir kaç sorum olacak?

1. Şirketin anlaşmış olduğu banka ile paraların bir gün banka da beklemesinden, ve bu parayı işletmesinden dolayı şirket personeline promosyon vermekte. Bu promosyonun alınması caiz mi? Eğer bu parayı faiz olarak nitelendirirsek bu paranın kullanımı nasıl gerçekleşecek? Yani biz bu parayı bir hayır kurumuna bağışlama gibi durum söz konusu olur mu?

2. Şirketin bize temin ettiği şirket kartı ile bize İstanbul içinde tüm raylı sistemlerde ücretsiz seyahat etme hakkı tanınmakta. Bizlere hafta sonu da burada işimiz olmadığı zamanlarda dahi buralardan rahatlıkla ücretsiz geçiş hakkı tanınmakta. Bu durum şirket idarecileri tarafından izin verilmiş. Fakat yapılan işlemlerin yasal olmadığı, sadece şirket idarecileri tarafından izin verildiği ile ilgili bir durum söz konusu; bu durumda şirket dışı şahsi işlerimizde bizim ücretsiz giriş çıkış yapmamız doğru olur mu?

3. Raylı sistemlerde aile ile geçişlerde şirket personeli kendi içinde izin vermekte. Hâlbuki bu kartın kullanım haklarından sadece kart sahibi kullanması gerekirken

idarecilerin göz yumması ile aile geçişlerine de izin verilmekte. Bu tür geçişlerden personel olarak yararlanmamız doğru mu?

4. Bu kart ile İETT personeli karşılıklı müsamahakâr davranılarak birbirlerine geçiş için izin vermekte (bu durumdan idarecilerin haberi var). İETT personeli ile karşılıklı olarak bu şekilde geçişlerimiz doğru mu?

Not: Bu ücretsiz geçişlerden İBB bünyesinde yalnızca İstanbul Ulaşım A.Ş. ve İETT faydalanabiliyor. Bunun yanında belediyenin diğer bütün iştirak şirketleri ve İBB'nin kendi personeli yararlanamamaktadır.

Cevap:

Soruda bankadan alınan promosyon bir faiz muamelesidir. Zira banka senin paranı kullanmaya karşılık sana promosyon vermektedir ki, bu faizin ta kendisidir. Bu durumda öncelikle bu banka ile muamelelerin durdurulması gerekir. Bu yapılamıyorsa bankadan alınan promosyon ve diğer ikramiyeler fakirlere dağıtılmalıdır.

Maaşı alan kişinin fakir olması durumunda promosyonu kendisinin kullanabilmesi fetvası her ne kadar doğru ise de, bu para helal olmadığı ve kişide alışkanlık yapma ihtimali yüksek olduğu için kendisinin kullanmayıp -hiçbir sevap beklemeden- bir fakire vermesi daha doğru bir davranıştır. Kaldı ki, düzenli olarak maaş alan bir kişinin faiz parasına muhtaç olacak kadar fakir olması da pek mümkün görünmemektedir.

3. ve 4. sorulardaki bedava kart kullanımı ve ailelerinin de bundan faydalanması meselesine gelince, idarecilerin bundan haberi olduğu söylenmektedir ki, bu durumda böyle bir örfün oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu örfe uygun hareket edip maruf vechi aşmadıkça herhangi bir sakınca görünmemektedir.

Lüks Otellerde Tatil Yapmak Caiz mi?

Soru:

Müslümanların oluşmaya başlayan tatil kültürü, özellikle de 5 yıldızlı otellerde tatil yapma konusunda kafam karışık.

1. 5 yıldızlı otellerde tatil yapmak hakkında haram, mekruh vb. bir hüküm verilebilir mi? Yoksa helalden istifade olduğu için iyi bir şey denebilir mi? Varsa mahsurları nelerdir?

2. Mahsurları var dersek, müslümanlar eğlenmek ve dinlenmek için ne yapmalı? Özellikle bayanlar da yüzme nimetinden istifade etmek istiyorlar.

Cevap:

Modern zamanların müslümanların gündemine soktuğu olgulardan birisi tatil. Problemin iki boyutu var:

A. "Müslümanlar tatil yapmaz; İslam'da tatil yapmak yoktur." deyip işin içinden çıkmak ilk anda çözüm gibi görünebilir. Ancak bu, önemli bir gerçeğe gözümüzü yummak anlamına gelir. Kim ne derse desin "tatil", modern şehir hayatının temposu, stresi içinde kaçınılmaz olarak yorulan bedenin, zihnin ve ruhun dinlendirilmesi için iyi bir fırsattır. Çalışma hayatının, büyük şehirlerin karmaşa, gürültü ve koşturmacasının müslümanlar üzerinde hiç olumsuz etki bırakmadığını kim iddia edebilir?

B. Yukarıda söylenenler doğru. Ama bir doğru daha var: Modernite, müslümanca yaşamanın önündeki en büyük handikaplardan biri, hatta en önemlisi. Bu söylediğim, evet, modernitenin İslamî hükümlere riayeti zorlaştıran fizik şartlarını ihtiva ediyor. Ramazan'da mesai saatlerinin iftara yetişmeyi imkânsız kılması, Cuma namazının mesai saatlerine denk geldiği için kılınamaması ya da tesettüre riayeti engelleyen uygulamalar... Bütün bunlar İslamî hükümlerle hayat arasındaki engeller. Ama bence işin esas önemli yanı "görünmeyen" boyutta ortaya çıkıyor: Zihniyet dönüşümü.

Müslüman, İslam'ın ideal ölçülerde yaşanmasını engelleyen modern durumla mücadele etmesi gerekirken, modernitenin gereklerini ve taleplerini yerine getirmek suretiyle önce "zihniyet olarak" modernleşmekte, modern durumun devamını mümkün kılan çarkın dişlilerinden birisi haline gelmekte, İslamî taleplerini, hassasiyetlerini, heyecanlarını yitirmektedir. "Zihniyet dönüşümü" dediğim durum bu.

İşte "tatil" olgusu da tam bu noktada "zihniyet dönüşümü"ne hizmet eden unsurlardan birisi olarak karşımıza çıkıyor. Müslüman, modern hayatın içinde, onu var kılan unsurlardan birisi olarak işlev görüyor: Çalışıyor, üretiyor ve yoruluyor; bunun tabii sonucu olarak da modern hayattaki yerini daha etkin ve işlevsel biçimde dol-

durabilmek için enerji depolama ihtiyacını gidermek üzere "tatil" mekanizmasından geçerek yenilenmek zorunda kalıyor.

Bu bir "sarmal"dır ve bundan kurtulmak zorundayız. Elbette nihai çözüm olmamakla birlikte, "tatil" meselesi bağlamında şunları söyleyebiliriz:

1. Tatil için insanlardan, çevremizden kaçmak yerine, –çoğu kimsenin zaten yapmakta olduğu üzere– tatil kavramına bir "sıla-i rahim" muhtevası yüklemek. Tatili "kaçamak" olmaktan çıkarıp, bir ma'rufu işleme vesilesi haline dönüştürebiliriz.

2. Sıla-i rahim yapacak adresi olmayanlar varsa eğer, onlar tatili "kamp" anlayışı içinde yapılabilirler. Grup halinde gidilebilecek uygun mekânlarda meşru sınırlara riayet edilerek hem dinlenilebilir, hem de uygun sportif faaliyetler, sohbetler, gezi ve bilgilenme amaçlı organizasyonlar yapılabilir.

3. Tatili temelde "eğlenme" amaçlı bir faaliyet olarak değil, "dinlenme" amaçlı bir faaliyet olarak tasarlamak ve mekân seçimini ve faaliyetleri buna göre tesbit etmek.

4. Tatil, yapısı gereği "harcama" ölçülerinin aşıldığı, israf olgusunun devreye girdiği bir faaliyet. Bu noktaya da dikkat etmek, 5 yıldızlı otellerde eğlenerek Allah Teâla'nın rızasına ulaşmanın, "ma'ruf" sınırlarını aşmadan eğlenmenin mümkün olup olmadığını iyi düşünmek gerekir.

5. "Tatil"in bize ait olmayan bir faaliyet olduğunu unutmamalı. "Ötekiler" nasıl tatil yapıyorsa, aynısını, sadece "İslamî motifler" katarak tekrarlamak yaptığımız işi İslamî kılmaz. Yani birileri şarkılı-türkülü tatil programları tertip ediyorsa bizim de aynı tarz müzikler üzerine İslamî motifler taşıyan sözler yazılmak suretiyle "uyarlanmış" ezgiler eşliğinde tatil yapmamız çözüm müdür, iyi düşünmek lazım. (Esasen bu "İslamî müzik" meselesini müstakil olarak ele almak şart!) Haremlik-selamlığa riayet edilerek de olsa denize girerken meşru sınırlara olması gereken ölçüde riayet ettiğimizi içimiz rahat olarak söyleyebiliyor muyuz? Bir kere daha sorgulamak lazım.

Sonuç olarak, tatil meselesi hakkında şunu söyleyebiliriz: Haram-helal sınırlarının aşılmadığı tatil faaliyetlerinin "mübah" olduğunu söylemek mümkündür. Hatta kişiden kişiye değişecek şekilde –ve elbette yine meşru sınırları aşmamak kaydıyla–

tatilin kendileri için "vacip" kategorisine girdiği insanlar da olabilir. Sağlık amaçlı tatiller böyledir mesela.

Ama haram-helal hudutlarının aşındığı, haremlik-selamlık hassasiyetinin kaybolduğu, "başkalarına benzeme"/"başkaları gibi hissetme" durumunun ortaya çıktığı, israfa dayalı tatil faaliyetlerinin haram olduğunu söylemek mümkündür.

Vallahu a'lem.

İmitasyon (Taklit) Ürünlerin Alınması

Soru:

Bildiğiniz gibi çağımız markalar çağı. Markalar neredeyse kutsallarımızı bile tayin edecek hale geldiler. Marka sahipleri de bu durumu gayet iyi bir fırsat bilip sömürü çarklarını hızla çevirmeye devam ediyorlar. Buna alternatif yeni bir sanayi tipi oluştu: İmitasyon dedikleri markaları taklit – çakma ürünler. Geçen bir dostumuz bunun caiz olup olmadığını sordu. Çakma ürünler alıcıya söylenerek alıcı da bilerek böyle bir malı dörtte bir fiyata satın alıyor. Böyle bir markalı malı yapıp satmak meşru mudur? Markaların siyasi anlamlarını da hesaba katarak (sömürü, yaşam biçimi sunma, tektipleştirme vs. gibi) ne dersiniz bu konuda?

Cevap:

Sorunuzun birkaç yönü var:

1. Markaların "sömürme" ve "tektipleştirme" gibi misyonları var. Bu doğru. Ama markalı ürünlerin "çakma"larını üretmenin, dolaylı da olsa sonuçta yine o markalara katkı sağlayan bir işlevi de oluyor. Yani "çakma"sı üretilen markanın kalitesi dolaylı yoldan pekiştirilmiş oluyor. Dolayısıyla eğer bu yolla "markaların tekelini kırmak" gibi bir amaç gözetiliyorsa, tam tersi bir neticeye hizmet edilmiş olacağı da göz ardı edilmemeli.

2. Üretilmesi düşünülen ürün, markalı malın "çakma"sı da olsa, tüketicide zaten oluşturulmuş bulunan "marka düşkünlüğü"nü devam ettiren, belki de artıran bir etki yapabilecektir. Bunun da göz önünde bulundurulması gerekir.

3. "Çakma"sının üretilmesi düşünülen malın orijinalini üreten firmanın uğrayacağı zararı da burada söz konusu etmek lazım. Çok açık ve net söyleyeyim: Piyasada "İslam karşıtlığı"yla bilinen, bu noktada ideolojik davranmaktan çekinmeyen firmaların en azından müslümanlar üzerinden para kazanmasını engellemek bir vazifedir. Buradaki "en azından..." ifadesinin, bundan daha fazlasını tazammun ettiği açık... Bu noktada problem yok! Burada bir noktaya dikkat etmek gerekiyor: Şu veya bu biçimde "sahtekârlık" olarak ifade/takdim edilebilecek bir şeyden bahsediyoruz. Böyle birşeyin malum medyanın/çevrelerin diline düşmesi halinde yol açacağı zararın telafisi olmaz. Ya bu işi Çin'in yaptığı gibi, bir devlet politikası olarak "baş edilemeyecek yaygınlık ve boyutlarda" yapmalı, ya da hiç bulaşmamalı. Hasıl-ı kelam kardeşim, bu iş bizim aklımıza pek yatmıyor.

Vallahu a'lem...

Şirketin İzni Olmadan Telefonunu Kullanmak

Soru:

Hocam, yurtdışında çalışırken şirket telefonundan ailemi çok kere aradım ve ciddi kul hakkına girdim. Şirket el değiştirdiği için, eski ortaklarına ulaşamadığımdan ve başka sebeplerle bu parayı sahiplerine ödeyemiyorum. Dolayısıyla bu para miktarınca sadaka vermem gerekecek öyle değil mi? Şunu sormak istiyorum: sadakanın ecri 1'den 700'e kadardır. Ben bu parayı herhangi yerde değil de geçim sıkıntısı yaşayan Allah yolundaki hocalara ve çok muhtaç durumdaki fakirleri arayıp bularak sadaka versem bu vereceğim sadakadan bir sevap kazanma ümidim olabilir mi? Yoksa ne yaparsam yapayım tüm sevap borçlularıma mı gider?

Cevap:

Aslolan o parayı, zararı kim ödediyse ona vermenizdir. Yani sizin yaptığınız telefon görüşmelerinin ücreti son tahlilde kime yansıdıysa onu bulup ödemenizdir.

Eğer gerçekten böyle bir imkânımız yoksa en azından şu anda sizde başkasına ait bir parayı elinde bulundurma vebali var demektir. O parayı belirlediğiniz ye-

re/yerlere vermekle sadaka/infak sevabı almış olmazsınız. Bilakis, elinizde tutmakla işlemeye devam ettiğiniz bir günahtan kurtulmuş olursunuz. Bu arada imkânınız varsa o paranın cebinden çıktığı insanlardan helallik almaya da bakın.

Anlaşmalı Zekât Verme

Soru:

Size zekâtla ilgili bir sorum olacak: erkek kardeşime 7.500 TL borcum var, çok şükür evimi geçindirebiliyorum. Fakat borcumu ödeyebilecek durumda değilim. Eşimin de 115 gr kadar altını var ve zekâtını veriyor. Eşim ev hanımı. Kardeşime borcumu ödemek istiyorum fakat şu an için öyle bir durum gözükmüyor. Kardeşim bana zekât verebilir mi? Ben de ondan aldığım parayı daha sonra ona verip borcumu ödeyebilir miyim?

Cevap:

"Ben sana zekât vereyim, sen de onunla bana olan borcunu öde" gibi bir şart ya da anlaşma söz konusu değilse olur.

Zekâtın Birden Fazla Kişiye Verilmesi

Soru:

Hocam, kişi zekâtını birden fazla fakire dağıtabilir/verebilir mi?

Cevap:

Birden fazla fakirin derdine derman olacak kadar fazla bir miktardan söz ediyorsak olur.

Anne ve Babası Zengin Olan Birine Zekât Düşer mi?

Soru:

Hocam, Hanefi mezhebindeniz. Merhum Ömer Nasuhi Bilmen ilmihali okuyorum. Arkadaşlar da Hanefi ve Diyanet İlmihali gibi ilmihallerden faydalanıyorlar. 35 yaşındayım. 4000 TL maaş alıyorum. Devlet memuruyum. 30.000 TL değerinde bir arabam var. Başka bir mal varlığım yok. 700 TL kira verdiğim bir dairede oturuyorum Mardin'de. Aslında ailem hali vakti iyi kişiler. Babam mimar, annem eczacı. Ama bir yardım almıyorum. Kendi maaşımla geçiniyorum. Bekârım. Ben, bize zekât düşeceğini söylediğim halde aynı maaşı alan işyerinden arkadaşlarım bize zekât düşmeyeceğini söylediler.

Sebep olarak da Sorularla İslamîyet sitesinde bulunan; "borcundan ve aslî ihtiyaçlarından fazla hakikaten ya da hükmen artıcı, yani kazanç sağlayıcı nitelikte nisap miktarı mala sahip olması gerekir." Yani bunu okuyunca ben de acaba gerçekten bana düşmez mi diye düşünmeye başladım. Bankada biriktirdiğim para vs. yok, 2000 TL'den fazla.

Cevap:

Zekât vermekle mükellef olmak için (normal standartlarda) ev, araba gibi aslî ihtiyaçlar ve evimizin/ailemizin 1 yıllık gideri -ve varsa borçlar- düşüldükten sonra elimizde kalan miktarın 85 gr. altın değerinde veya daha fazla olması lazım.

Yahut ticaret için alıp sattığımız eşya varsa, onların bizzat kendisi, artı, onlardan elde ettiğimiz gelir üzerinden (yine nisap miktarı dikkate alınarak) zekât vermekle mükellef oluruz.

Anne-babamızın gelirinin çok olması bizi zekât mükellefi yapmaz.

Durum budur.

Ev – Araba Almak İçin Biriktirilen Paranın Zekâtı

Soru:

Ev veya araba almak için ya da kötü günler için biriktirilen paraya zekât düşer mi?

Cevap:

Ev ve araba "aslî ihtiyaçlar" kapsamında olduğu için, bunları satın almak için biriktirilen paraya zekât düşmez. Kötü günler için biriktirilen paraya gelince, eğer kişinin aslî ihtiyaçlarından fazla olup nisap miktarına ulaşmış ve üzerinden de 1 hicrî yıl geçmişse zekâtının verilmesi gerekir. Malum olduğu üzere zekât, "aslî ihtiyaçlar"dan fazla olarak elde bulunan para veya maldan verilir. Aslî ihtiyaçlarını temin edememiş kimse dinen "zengin" sayılmaz, dolayısıyla bu kimseye zekât farz olmaz. Normal bir ailenin ihtiyaçlarını karşılayacak standartlarda ev ve/veya araba almak üzere biriktirilen para kişiyi dinen "zengin" kategorisine sokar mı?

Reddü'l-Muhtâr'da İbn Âbidîn, Hanefî fukahası arasında bu konuda ihtilaf olduğunu belirtir. İbn Melek ve el-Halebî, aslî ihtiyaçlara sarf edilmek üzere elde bulundurulan dirhemlere zekât gerekmediği görüşünü benimsemiştir. İbn Âbidîn, bu görüşün, mezhebin temel metin kitaplarının ibarelerinin zahirine uygun olduğunu söyler ve bu konudaki farklı kavillerin arasının şöyle bulunacağını belirtir: Bir kimse, her türlü ihtiyacına harcamak üzere elinde para bulundursa, üzerinden bir yıl geçtikten sonra bu paranın nisap miktarını aşan kısmına zekât düşer. Ancak o kimse, parayı, münhasıran havaic-i asliyesine harcamak üzere elinde tutuyorsa, zekât gerekmez. Zira havaic-i asliyeye sarf edilmek üzere ayrılmış para "yok" hükmündedir.[227]

Soru münhasıran "ev veya araba" için sorulmuşsa, cevap da "havaic-i asliye"den olan bu iki hususa münhasır olmak üzere verilmiştir. Nitekim aynı sorunun devamında "kötü günler için biriktirilen paraya" zekât düşüp düşmediği sorulmuş, buna cevap olarak da, "Kötü günler için biriktirilen paraya gelince, eğer kişinin aslî ihtiyaçlarından fazla olup nisap miktarına ulaşmış ve üzerinden de 1 hicrî yıl geçmişse zekâtının verilmesi gerekir" denmiştir.

Sonuç olarak, sorulan soruya İbn Âbidîn'in tercih ve açıklamaları ekseninde cevap verilmiştir. Bizim herhangi bir şekilde şahsî tercihte bulunmamız söz konusu değildir.

---

[227] Geniş bilgi için bkz. İbn Âbidîn, *Reddü'l-Muhtâr*, III, 178-9.

Evlilik Yardımı

Soru:

Allah izin verirse birkaç ay sonra bir evlilik yapacağım. Evleneceğim bayan medrese eğitimi almış biri. Dini eğitim ağırlıklı bir anaokulu işletiyor. Bu işletmiş olduğu yer resmi bir kurum değil. Buradan elde ettiği bir gelir var. Bu gelir aylık kâr olarak 3000 TL civarında bir getiri sağlıyor. Bu getiri dini eğitim hedef alındığı için helallik şüphesi içerir mi? Bu gelir resmi olmadığı ve vergilendirilmediği için devlet adına bir kul hakkına girer mi? Ben devlet memuruyum, bayan resmi çalışmadığı için aylık 180 TL civarı maaşıma ek eş yardımı alacağım (almamak da elimde) bu yardımı almam haram olur mu?

Cevap:

Öncelikle Cenab-ı Hak kuracağınız yuvayı her ikiniz hakkında da hayırlı eylesin, hayırlara vesile eylesin.

Eşiniz o yuvayı vakit geçirmeden resmiyete kavuştursun. Siz de devletten o parayı almayın.

Ehl-i Sünnet Birinin Şii Biriyle Evlenmesi

Soru:

Hocam, "Ehl-i Sünnet olan bayanla, Caferî bir gencin evliliği bir sorun teşkil eder mi? " Bu soruyu bir arkadaşım yöneltti. Bu konu hakkında cevabınız nedir?

Cevap:

Eşlerden biri, zaman içinde -isteyerek ya da mecbur kaldığı için- diğerinin mezhebine geçmedikçe bu tarz evliliklerin yürüdüğü görülmemiştir. Genellikle koca daha baskın olduğu için kadın onun mezhebine intikal ediyor. Ya da evlilik çok sürmeden sona eriyor. Esasen bir sünnînin, itikadî arızalarını önemsemeden bir şiiyle evlenmesi hiçbir şekilde tasvip edilemez. Bir kadın ya da erkek, karşı cinsten birisinin annesine sövse, hakaret etse, o kimse onunla evlenir mi? Şiiler Hz. Aişe (r.anha) annemize sabahtan akşama kadar sövüp dururken; vahyin tebrie ettiği o muazzez

kadına, Allah Resulü (s.a.v)'in göz bebeği eşine olmadık hakaretler etmeyi "dininin gereği" sayarken, iman, vicdan ve haysiyet sahibi bir insan böyle biriyle evlenmeyi nasıl düşünebilir?

Ehl-i Kitab'la Evlilik

Soru:

Ehl-i Kitap sadece Musevileri ve Hıristiyanları mı kapsar? Eğer öyle ise Maide Suresi 5. ayetinde evlenilmesine izin verilmiş olanlar kadınlar yalnız Hıristiyan ve Museviler midir? Budist, Hindu, Zerdüşt bir bayanla Müslüman bir erkeğin evlenmesi caiz midir?

Cevap:

5/el-Mâide, 5. ayetinde, Ehl-i Kitab'a mensup "iffetli" kadınlarla evlenmenin mü'minlere helal kılındığı hükme bağlanmıştır. Bu hükmün, çerçevesini geniş tutmayı gerektiren ayrı bir delil olmadıkça Ehl-i Kitab'ın iffetli kadınlarıyla sınırlı olarak uygulanması gerekir.

Bu nokta iki hususta dikkatli olmamızı ihtar ediyor:

1. "Nasıl olsa hepsi kâfirdir" diyerek evlilik konusunda Ehl-i Kitap ile diğer inkârcı kadınları bir tutmak doğru değildir. Kur'an, bu noktada bir ayrım yapmıştır ve buna her hal-u kârda uyulmalıdır. Bu ayet, gayrimüslimler içinde sadece Ehl-i Kitab'ın muhsan kadınlarıyla evlenilebileceğini ortaya koymaktadır. Her ne kadar genel ilke "eşyada aslolan ibahadır" diyor ise de, nikâh konusunda aslolan "hürmet" (haramlık)tır ve sadece hakkında özel delil bulunanlar bu haramlığın dışına çıkarılır. Hakkında özel delil bulunmayanların haramlığı bakidir.

Bu hükme şöyle denerek itiraz edilebilir: Hz. Ömer (r.a) döneminde İran fethedilip Sasani imparatorluğu yıkıldığında Mecusilere nasıl muamele edileceği konusu gündeme gelmişti. Abdurrahman b. Avf (r.a), Efendimiz (s.a.v)'in, "Mecusilere Ehl-i Kitab muamelesi yapın" buyurduğunu nakledince onlar da Ehl-i Kitap gibi cizye vergisine tabi tutulmuştu.[228]

---

[228] *el-Muvatta*, "Zekât", 24; Abdürrezzâk, *el-Musannef*, VIII, 68, X, 325; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannef*, II, 435, VI, 430...

Ancak bu itiraz sakıttır. Zira ulemanın da belirttiği gibi bu rivayet, münhasıran cizye vergisi hakkında Mecusilerin tabi tutulacağı uygulamayı anlatmaktadır.[229] Dolayısıyla bu rivayetin hükmü başka alanlara kaydırılamaz. Bu konuda icma vardır.

Sırası gelmişken bu rivayetteki bazı fevaidi zikredelim.

A. Az önce de belirttiğim gibi her ne kadar ifadesi umumi ise de bu rivayet münhasıran cizye vergisi hakkındadır. Yani Mecusilere "her konuda" Ehl-i Kitap muamelesi yapılmaz.

B. Bu rivayet, Ehl-i Beyt imamları kanalıyla gelen rivayetlerin Ehl-i Sünnet tarafından hiçbir ayrım yapılmaksızın kabul ve gereğince amel edildiğini gösteren örneklerden birisidir. Zira bu rivayetin –hem de senedinde kopukluk olduğu halde– Cafer es-Sâdık'ın, babası Muhammed el-Bâkır'dan, onun da dedesinden (r.anhum) gelen bir nakil olarak ulema tarafından hükme medar kılınmış olması son derece anlamlıdır.

C. Yine bu rivayet, Hz. Ömer (r.a)'in, kendisine hadis rivayet eden herkesten şahit istemediğini gösteren delillerden birisidir. Bu rivayet sadece Abdurrahmân b. Avf (r.a) tarafından Hz. Ömer (r.a)'e haber verilmiştir. O da tereddütsüz gereğini yapmış, Abdurrahmân b. Avf (r.a)'dan şahit istememiştir.

2. Ehl-i Kitab'ın kadınlarında ayetin aradığı "iffet" (ihsân) şartına dikkat edilmelidir. Bunu da iki noktadan ele almak gerekir:

A. Bu kavram burada Ehl-i Kitab'a mensup kadının "namuslu" olmasını anlatmaktadır ki, mü'minlerin evleneceği kitabî kadınların, "cinsel serbesti" anlayışı içinde hareket etmemiş olmasını ifade eder. Özelikle Avrupa'da, Amerika'da yaşayan mü'minlerin bu noktaya dikkat etmeleri gerekir. O toplumsal-kültürel yapı içinde bir kadının iffetini, namus ve edebini muhafazası imkânsız denemese bile son derecede zordur.

B. Batılı toplumların din anlayışında büyük ölçüde kırılmalar olduğu malumdur. Modernite, o toplumları Hristiyanlık değerlerinden uzaklaşarak bohem bir hayatı tercihe sevk etmektedir. "Dışarıdan bakıldığında" Hristiyan olduğu söylenen birey ve toplumların gerçekten Hristiyanlık inanç ve değerlerine bağlı olup olmadığı ayrı-

[229] İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, II, 116; İbn Hacer, *Fethu'l-Bârî*, VI, 261.

ca araştırmaya değer bir husustur. Ateizm'den Teizm'e kadar birçok ideolojinin bu toplumlara sirayet ettiğine özellikle dikkat edilmelidir.

Dolayısıyla "nasıl olsa Kur'an Ehl-i Kitap kadınlarla evliliğe izin vermiştir" diyerek rast gele bir kadınla evlenmeyi düşünmek bilinç sahibi mü'mine yakışmayan bir gaflet ve ihmal durumudur.

Son bir not:

İlgili ayette Ehl-i Kitap erkeklerin mü'min kadınlarla evliliği konusu sükût geçilmiştir. Bu noktadan hareketle "bu konuda Kur'an bir şey söylememiştir. Dolayısıyla "eşyada aslolan ibahadır" ilkesi gereği bu konuda da aslolan cevazdır" gibi bir sonuca gitmek, modernize edilmiş din anlayışında sık görülen bir durum haline gelmiştir. Diyanet'in iki ciltlik ilmihalinde[230] bu konudaki ibretamiz hükmü görmek mümkündür. O hüküm orada durduğu sürece bu eseri yazanlar, ilmî müşavere ve redaksiyon heyetinde yer alanlar, basımını onaylayanlar ve bu eserin neşrini devam ettirenler vebal altındadır!

Soru:

Hocam, ilmihalde müşrik olmayan yani Yahudi ve Hristiyan kadınlarla evlenilebilir denilmiş. Bunun manası müşrik olan kadınla Yahudi ve Hristiyan kadının inanç yönünden bir tutulamayacağı mıdır? Yani bir Müslüman, Yahudi veya Hristiyan ile evlenebilir mi?

Cevap:

Ehl-i Kitap ile müşrikler arasında Kur'an kategorik bir ayrım yapmıştır. Bu, inanç yönünden olmasa bile muamele yönünden belirgin bir ayrımdır. Müslümanların Ehl-i Kitab'a mensup iffetli kadınlarla evlenebilmesi, Maide 5. ayetinin getirdiği bir hükümdür.

Soru:

Hocam, bir müslüman kadın gayrimüslim erkekle evlenmeye niyet ettiği anda dinden çıkar mı?

---

[230] II, 217.

Cevap:

İlgili yasağı bilmeden böyle bir karar vermişse dinden çıkması söz konusu olmaz. Ama ilgili hükmü getiren nasslardan haberdar olduğu halde, onların kendisini bağlamadığı veya günümüze hitap etmediği gibi bir mülâhazayla hareket ederse o zaman dinden çıkması söz konusu olur.

Zina Eden Birisi Temiz Biri İle Evlenebilir mi?

Soru:

Zina etmiş bekâr bir müslüman erkek, hiç zina etmemiş müslüman bir kızla evlenebilir mi?

Cevap:

Zina eden erkeğin zina eden kadından ve zina eden kadının zina eden ekrekten başkasıyla evlenemeyeceğini hükme bağlayan 24/en-Nur, 3 ayeti üzerinde duran müfessirlerin ve fukahanın beyanı şöyledir: Eğer kadın veya erkek zinayı bir hayat tarzı haline getirmişse, zina fiilini suç saymamaya başlamış, bu büyük günahı küçümseme eğilimine girmiş demektir. Dolayısıyla böyle bir kimseyle iffetli birisinin evlenmesi doğru değildir. Ancak şeytana ve nefsine uyarak bu günahı bir kere işlemiş, sonra pişman olup tevbe etmiş kimsenin iffetli birisiyle evlenmesi kerahetle caizdir. Durum budur.

Boşama Hakkı

Soru:

Bir tartışma sonunda bir hanıma eşi "Senin de beni boşama yetkin olsun, kâfir olayım." diye bir ifade kullanıyor. Bu bayan eşi ile ilgili olarak bitme noktasına gelmiş, fakat eşi sorumsuz davranıp ailesini, evini, ihmal etmekten geri kalmamış. Hocam tartışma sonucunda hanımı kendisine boşanmak istediğini ve hatta boşanmakta kararlı olduğunu, artık kendisi ile bir beraberlik düşünmediğini ve evinden

ayrılmasını istediğini söylüyor. Adam da hanımına, boşanmak istemediğini aynı minval üzre hayatına devam edeceğini "kolaysa benden boşan, boşan da göreyim" gibi bir ifadenin arkasından, senin boşanma hakkın yok, eğer öyle bir selahiyetin varsa ben de kafir olayım, diyor. Yani sıkıysa boşan, nikâhın bende diyor. Bu adamın nikâh tutacak salahiyeti var mı hala? Bu kişinin nikâhı devam eder mi, ederse bir şey icab eder mi?

Cevap:

Koca "tam olarak" böyle mi demiş? Evetse, maksadı nihai anlamda boşa(n)ma mıymış? Hayır'sa tam olarak sarf ettiği cümle ve niyeti çok önemli. "Kâfir olayım" sözü "Şöyle şöyle olmazsa veya şunu şunu yaparsam/yaparsan kâfir olayım" şeklinde bir şarta mı bağlanmış, yoksa mutlak olarak "ben şu anda kâfirim" gibi mutlak olarak mı söylenmiş? Bu durumda yapılacak iş şudur: 4/en-Nisâ, 35 ayetinin gereği olarak eşler, biri erkeğin, diğeri kadının tarafından olmak üzere adalet ve tecrübe sahibi iki hakem tayin eder. Kocanın ya da hanımın böyle bir talebi reddetme hakkı yoktur. Çünkü meseleyi kendi aralarında çözemiyorlar. Mesele çözümsüz de bırakılamayacağına göre son çare budur. Eşler, tayin edecekleri hakemlere, uygun gördüklerinde eşleri ayırma (Nikâhı fesh) yetkisi de verir. Hakemler de bu evliliğin yürümeyeceği kanaatine varırsa evlilik biter.

Yoksa kocanın tek taraflı olarak bu işi tekelinde tutup bu problemi sürgit devam ettirmesi hem doğru değil, hem meşru değil.

Vallahu a'lem.

Evlilikten Önce Yapılan Anlaşma ve Boşanma

Soru:

Hocam 6 yıldır evliyim, eşimle evlenmeden önce kapanacağı ve sigara içmemesi konusunda yaptığımız anlaşmaya rağmen eşim halen daha kapanmadı ve hamile iken bile sigara içti. Kıyafet ve tesettür konusunda İslamî esaslara uymuyor. Birçok kez bu konuda konuşmamıza rağmen iş tartışma ve kavga boyutuna geliyor. Alttan almama rağmen eşim bazen günlerce benimle konuşmuyor, ben adım atmazsam bu küslük belki haftalarca devam eder. Artık bazen bir evde iki yabancı gibi oluyoruz. Artık ben bu konuda sıkıldım, kendimi şiddet uygulamamak için zor tutuyorum.

Hocam, benim eşimin, eşiminse benim üzerindeki hakkı nedir; bu durumda ayrılmam caiz olur mu? Ayrılmamız halinde çocuk kimin hakkıdır? Hatta İslam'a göre yaşamayı/giyinmeyi kabul etmeyen bir kadını nikâhında tuttuğu için koca bundan sorumlu olur mu? İslama görenin sınırları nerde başlayıp, nerde bitiyor? Yani sadece kılık kıyafet kâfi mi?

Cevap:

Eğer kadın kocasının "İslamî hayat yaşayacaksın, kıyafetin vs. İslam'a göre olacak" dediği halde kadın buna yanaşmıyorsa, bu başlı başına bir boşama sebebi olur. Hatta İslam'a göre yaşamayı/giyinmeyi kabul etmeyen bir kadını nikâhında tuttuğu için koca bundan sorumlu olur. Bu durumdaki bir erkeğin, dilediği zaman kadını boşama hakkı vardır. Boşama vuku bulduğunda çocuk küçükse annede kalır. Zira küçük çocuk annenin bakımına daha fazla ihtiyaç duyar.

Boşanmada Üç Talakın Aynı Anda Söylenmesi

Soru:

Hocam, Şafii mezhebinden bir adam hanımına bir mecliste üç kez "boş ol, boş ol, boş ol" dedi. Bazı hocalar aynı nikâhtaki gibi şahitler gerekir dediler. Hatta "falanca kızını boşadım" lafzı ile söylemesi gerekir ve aynı anda olmaz ayrı zamanlarda olması gerektiği için. Şafiilere göre boşanmak için hem şahitler gerektiğini, falancanın kızı falancayı boşadım demesi ve ayrı zamanlarda demesi gerektiğini söylemişler. Bunun için bir mecliste üç defa "boş ol" demekle boş olmaz diyorlar bazı hocalar. Nedir doğrusu?

Cevap:

Şafiî mezhebine göre bir kimse karısına bir mecliste üç talaka niyet ederek üç kere "boş ol, boş ol, boş ol" derse o kimsenin karısı üç talakla boş olur. Üç talakla boşama maksadı olmaksızın, yani tek talaka niyet ederek bir kere "boş ol" der, sonraki iki "boş ol" ifadesini de tekit için söylerse tek talak vaki olur. Şafii mezhebine göre boşama esnasında eşlerin yanında şahitlerin de bulunması gerektiği doğrultusunda herhangi bir hüküm bilmiyorum. Aynı şekilde, "falanın kızı filancayı boşadım" gibi bir ifade kullanması gerektiğini, yoksa talakın vaki olmayacağını söyleyen bir Şafii âlim de bilmiyorum.

Üç Talak İle Boşananların Geriye Dönüşü Var mı?

Soru:

Hocam kardeşim 2 yıllık evli, bir sene önce o kardeşim karısını aşırı öfke ile tek talakla boşuyor, sonra barışmalar. Bir-iki ay önce de telefonda önce karısı kendinde saklı olan talak hakkını kullanır kullanmaz bu çok asabi kardeş de altta kalmıyor ve sen misin beni boşayan kadın diyerek koca da peşi sıra 3. talak hakkını yine sinirle kullanmış oluyor. (Arada iddet bekleme de yok) Şimdi çok pişmanlar tabi. Bu kardeş internette Dinimiz İslam sitesinde şu paragrafı okuyor:

"*Üç talakla boşanan kadın, iddet zamanı geçtikten sonra başka bir erkekle evlenip, o erkek de, zifaftan sonra bunu boşamadıkça ve tekrar iddet zamanı geçmedikçe eski kocasıyla evlenemez. Böyle bir durumda, ilk nikâhları Şâfii'ye uygun yapılmamışsa, başka birisiyle evlenmeye gerek kalmadan Şafii mezhebi taklit edilerek, Şafii'ye uygun nikâh yapmaları caiz olur. (Redd-ül-muhtar)*" denilmiş.

Hemen Şafii mezhebine uygun/takliden nikâha davranmakta aceleci, ben de sizin cevabınızı beklemesini önerdim. Zira ben de bu vesile ile ilk defa duymuş oldum. Benim bildiğim 3. talaktan sonra büyük ayrılık ve hülle gerekiyor. Başka mezhebi takliden nikâh akdinden haberim yoktu ve artık sizin cevabınız çok önem arz ediyor.

Son bir not da: Bu kardeşin karısı nikâhlı zamanlarında kocasına: Sen benden önce ölürsen, asla evlenmeyeceğim, evlenirsem imansız öleyim, demiş. Bunu şunun için arz ettim bu kelime-i küfür değil mi? Küfür ise zaten baştan iman ve nikâh gerekmez mi?

Cevap:

Kadının eşine hitaben, "Sen önce ölürsen ben bir başkasıyla evlenmeyeceğim. Evlenirsem imansız gideyim" şeklindeki sözü şarta bağlı bir "yemin"dir. Dolayısıyla eğer kocası kendisinden önce ölür ve kendisi de bir başkasıyla evlenirse, yemin kefareti vermesi gerekir. Bu söz sebebiyle kadının itikadi durumu tehlikeye girmez.

Erkeğin daha önce eşini bir talakla boşadığını belirtmiştiniz. Bu talakın nasıl gerçekleştiğine dair bir ayrıntı vermediğiniz için ben bu talakı geçerli farz ettim. Ayrıca erkeğin, boşama hakkını eşine nasıl verdiğini de belirtmemişsiniz. Bunlar gerçekten

neticeyi değiştirecek ayrıntılar. Ama ben bunların usulüne uygun cereyan ettiğini farz ettim ve neticeyi buna göre tayin ettim. Buna göre:

Kadın telefonda kocasının daha önce kendisine verdiği talak hakkını kullanarak bir talakla boşandığını belirtmiştiniz. Şu nokta önemli: Kadın eşine "Senden boşanıyorum", "Seni boşuyorum", "Seni boşadım" gibi bir ifade kullanmışsa bu, talak sayılmaz. Talakın vaki olabilmesi için kadının eşine "Kendimi senden boşadım" gibi bir ifade kullanması gerekir. Zira talakın vaki olabilmesi için kullanılması gereken ifadeler bellidir. Diyelim ki kadın, talakı meydana getiren bir ifade kullandı. Bu durumda (biri erkek, diğeri kadın tarafından olmak üzere) iki talak verilmiş oluyor.

Kocanın da telefonda mukabeleten talak hakkını kullanmasıyla üç talak verilmiş oluyor. Bu, eşler arasındaki nikâh bağının nihai olarak çözülmesi, ortadan kalkması demektir.

Böyle durumlarda Şafii mezhebini taklid etmeyi bir çıkış yolu olarak önerenler var. Şafii mezhebinde velisiz nikâh sahih olmadığı için, kızın velisinin veya vekil tayin ettiği birisinin hazır bulunduğu mecliste nikâh Şafii mezhebine göre kıyılıyor.

Bu yolun tercih edilmesi durumunda dikkat edilmesi gereken bir husus var: Nikâh Şafiî mezhebine göre kıyıldıktan sonra o evlilikte Şafiî mezhebinin hükümleri cari olacaktır. Dolayısıyla eşlerin bundan sonra nikâh-talak hükümlerini Şafiî mezhebine göre öğrenmeleri ve icra etmeleri gerekir.

Maalesef zamanımızda özellikle genç kardeşlerimiz arasında nikâha da talaka da kolay karar veriliyor. Arkasından yaşanan pişmanlıklar, sıkıntı çeken aileler ve özellikle de eğer varsa çocuklar oluyor.

Boşama Amacı İle Söylenmeyen Sözler

Soru:

Hocam, bir erkek hanımına "Seninle işim yok. Artık hiç istemiyorum. Sana dokunmayacağım, sen beni istemediğini söylüyorsun ben yan odada yatacağım ama senden boşanmamı isteme, çünkü boşamayacağım " dese, bu sözler talak olur mu?

Cevap:

Naklettiğiniz sözlerde kocanızın sizi boşamak niyetinde olmadığı açıkça anlaşılıyor. Eğer sözlerinin sonunda sizi boşamak niyetinde olduğunu düşünmemizi mümkün kılacak bir söz söylese veya herhangi bir açıklama yapmasaydı, evvela söylediklerinde boşama anlamı bulunduğunu söyleyebilirdik.

Yine de boşama konusunda son derece dikkatli olmak gerekir. Bazen kişinin niyetine bakılmaksızın ağzından çıkan sözler boşama sebebi olabilir.

Resmi Mahkeme Boşadığı Zaman Dinen Boşanmış Sayılır mı?

Soru:

Bir kadına kocası zulüm ediyor ve karısını "boş ol" diyerek boşamıyor.

Bu durumda kadın resmi/laik mahkemeye başvurarak kocasından boşanma davası açsa, hâkim yani resmi mahkeme de bunları boşasa, bu kadın dinende kocasından boşanmış olur mu?

Cevap:

Sizin beyanınızı esas alarak yazıyorum: Kocası tarafından zulme maruz bırakılan, hakkı gasp edilen ve böyle sebeplerle evliliği çekilmez hale gelen kadın, önce durumu aile büyüklerine aktarmalıdır. Her iki tarafın ailelerinden aklı başında, görmüş-geçirmiş kimseler (hakemler) bir araya gelip bu durumu müzakere etmelidir. Gerekirse hakemler kocaya nasihatte bulunur ve kendisini ikaz ederler.

Bu da fayda vermezse artık iş mahkemeye intikal eder. Hakemler de zaten bu evliliğin yürümediğini gördüklerinden, mahkemenin vereceği boşanma kararı geçerli olacaktır. Fıkha uygun olan, bu boşanmaya kadı efendinin karar vermesidir. Kadı efendi olsaydı, erkek "boşama yetkisi benim elimdedir; ben eşimi boşamıyorum" diye diretemez, onun verdiği hükmü uygulamak zorunda kalırdı.

Evet, şimdi kadı efendi yok; ama hakemlerin hükmüyle yürümeyeceği tescillenmiş bir evlilik var. Hiçbir vicdan, sırf kadı efendi yok diye bir zulmün devamına göz yumamaz, evet diyemez. Bu yazdığım prosedürü izleyerek boşanabilirsiniz. Tekrar ediyorum; bu yazdıklarım, sizin beyanınızın doğru olduğu varsayımı ile yazılmıştır.

Sarhoşun Eşini Boşaması Geçerli Olur mu?

Soru:

Hocam, arkadaşlarla içkinin zararları konusunda sohbet ederken şöyle bir soru kafamızı karıştırdı; sarhoşken eşine boş ol diyen birinin sözü ne kadar geçerli olur?

Cevap:

Sarhoşun talakı meselesi hayli detay bilgi isteyen bir meseledir. Özeti şudur: İçilmesi haram olan bir nesneyi kendi iradesiyle içerek sarhoş olan bir kimse, sarhoşluk durumunun neticelerini de göze almış, peşinen kabullenmiş demektir. Böyle kimsenin talakı da muteberdir, geçerlidir.

Şiddet Gören Bir Kadın Boşanabilir mi?

Soru:

Hocam, bir arkadaşımın yakını bir bey ile evlilik yapmış. Bayan her yönüyle Allah'ın rızası doğrultusunda yaşamaya çalışan birisi. Görücü usulü ve birkaç görüşmeden sonra evlenene kadar hiç görüşmemişler. Adam evlendiği gece itibariyle kızı dövüyor ve kızı ailesiyle görüştürmüyor. Oy kullanmak vs. gibi meselelerde aileyi kâfirlik ile itham ediyor. Türkiye'deki Müslümanlarında tamamına yakınını aynı şekilde itham ediyor. Aynı zamanda Akdeniz Anemisi denilen hastalığa sahip ve bunu da evlilikten önce gizliyor. Her şeyin en iyisini Allah bilir ama olası durumda çocuğun sakat olma ihtimali yüksek olan bir hastalık. Hemen her gün darp uyguluyormuş. Kız ayrılmak istemiş ancak ayetler benden yana, ne yaparsan yap ayrılamazsın diyor ve kız da susuyor. Hocam, bu bayanın ayrılmak için bir çıkış yolu var mı? Evlenirken bir talak hakkı almamış. Bu kadar şiddet ve kişideki itikat bozukluğu bu işten çıkış yolu sunar mı?

Cevap:

Böyle durumlarda izlenmesi gereken prosedür şudur: Erkeğin ve kadının ailelerinden, eşlerin yaşadığı anlaşmazlığı çözmeleri için kemal sahibi birer hakem tayin edilir. Hakemlere, gerekli gördüklerinde eşleri boşama yetkisi de verilir. Onlar boşanmadan başka bir çözüm olmadığına kanaat getirirse bu kanaat bağlayıcıdır; bu durumda erkeğin "ben boşamıyorum" demesinin bir hükmü yoktur. Eğer erkek

hakemlere boşama yetkisi vermez veya hakemlerin "eşlerin ayrılması gerekir" şeklindeki hükmünü kabul etmezse, o zaman kadın mahkemeye başvurur. Mahkemenin boşaması da boşama olarak kabul edilir. Burada bu evliliğin devam etmesi durumunda ortaya şer'î olarak çıkacak şeyin maslahat değil, mazarrat olduğunu unutmamak lazım. Şer'î mahkeme yok diye mazlumu, zalimin zulmüne terk etmek caiz değildir.

İnternet Üzerinden Tanışılan Biriyle Evlenmek Doğru mu?

Soru:

Sosyal paylaşım siteleri üzerinden tanışılan bir bayanla aile hayatı kurmak caiz midir?

Cevap:

İnsanlar sanal âlemde genellikle "maskeli" dolaşır. Kimse kimsenin gerçek yüzünü, gerçek kimliğini kolay kolay bilemez. Bu sebeple sanal alemdeki tanışıklıkla yetinmemeli, meşru sınırlar içinde yüzyüze görüşerek doğrudan tanışıklık ve doğrudan kanaat sahibi olmak tercih edilmelidir.

Baba Rızası Olmadan Evlenmek Doğru mu?

Soru:

Hocam, ben hâkim savcı stajyeriyim. Nasip olursa iki sene sonra hâkim veya savcı olarak atanacağım. Babama beni evlendirmesini söyledim ama yaşımın erken ve oturaklaşmam gerektiğini söylüyor. O benim hâkim-savcı bir kişiyle evleneceğimi düşünüyor. Bana da abilerim çarşaflı bir medrese hocası bulmuşlardı ama babamın bu tavrından dolayı da kızla hiç görüşmedim. Babam rızam yok git evlen ne yaparsan yap diyor. Bu konuda tartıştık kendisiyle. Nasıl bir yol izlememi tavsiye edersiniz?

Cevap:

Babanızın rızasını almanız farzdır. Eğer evliliği ertelediğiniz için bekârlıktan kaynaklanan mahzurlarla karşı karşıya kalmanız söz konusu değilse, babanızın sözünü dinleyin, rızasını almaya bakın derim. Ama günümüzde günaha dalmadan bekâr yaşamanın ne kadar zor bir mesele olduğu ortada. Evliliği ertelemenizden kaynaklanan mahzurlar varsa, bunları ortadan kaldırmanız da farzdır. Bu iki farz çatıştığında ya kendinizi nefsin, şeytanın ve şeytanlaşmış insanların şerrinden muhafaza edeceksiniz ya da bir yolunu bulup babanızın gönlünü alacaksınız. Bunlardan hiç birisi olmuyorsa, "Hâlıka isyanda/ma'siyette mahlûka itaat yoktur" hükmü gereğince evliliği babanızın rızasına tercih edeceksiniz.

Evlilikte Gençlerin Onayını Almak

Soru:

İnternette rastladığım bir yazıda şöyle denmiş:

"Kızların evlendirilmesine gelince, İmam Malik ve Şafiî'ye göre, ergenlik çağındaki kızı, babası cebren evlendirme hakkına sahiptir. Bu fakihler, nikâhla ilgili âyet ve hadislerde geçen "evlendirin" ifadelerini ve kızların tedbirsiz davranıp kendilerine ve ailelerine zarar getirebileceklerini dikkate almışlardır. Yine onlara göre, buluğ çağına gelmiş de olsa, kız ve kadınlar, velilerinin izni olmadan ve bizzat irade beyanlarıyla evlenemezler; evlenirlerse, bu evlilik muteber olmaz. Bu anlayışta olan yörelerde örf böyle yerleştiğinden, töre kuralları sıkı biçimde uygulanır. Toplumsal yapının bir ürünü olan bu anlayışın bir kaynağı da, işte bu görüştür. Ebû Hanife ise, buluğ çağına (ona göre 17 yaşını doldurup) gelmiş bir kızı hiç kimsenin zorla evlendiremeyeceğini benimsemiştir. Ebû Hanife'nin dayanağı, "Açıkça izin alınmadan dul kadın, rızası anlaşılmadan bekâr kız evlendirilemez" (Buharî, nikâh, 40; Müslim, nikâh, 64; Ebû Davud, nikâh, 23) hadisidir. Ebû Hanife'ye göre, buluğ çağındaki bir kız, velisinden izin almadan ve kendi irade beyanıyla evlenebilir. Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnamesi (m.8) ve Türk Medeni Kanunu (m.124) bu görüşü benimsemiştir."

Ayetlerde geçen "evlendirin" ifadesi cebren evlendirme hakkı verir mi gerçekten? Yoksa durumu olmayanlara yardım edin manasında mı anlaşılmalı? Eğer ver-

mezse, daha önceki sorumda verilen hadis-i şerifler ve aynı zamanda alıntı yazıda da geçen hadis-i şerifi eklersek, İmam-ı Malik ve Şafii'nin verdiği söylenilen fetvanın "cebren" ifadesi ile ciddi bir hata içerdiği sonucuna varabilir miyiz?

Cevap:

Öncelikle bir hususu tasrih edelim: Herhangi bir İslamî hüküm ve o hükmün tesirleri üzerinde dururken dikkate alınması gereken ilk ve en önemli nokta, "delil" ve onunla ilgili hususlardır. Bunu şöyle maddeleştirebiliriz:

1. Hükme dayanak alınan delil, delalet ve sübut bakımından ne durumdadır (kat'îlik-zannîlik, delalet vecihleri...)?

2. Söz konusu delil ile muaraza teşkil eden başka delil(ler) var mıdır? Varsa hüküm verilirken nasıl bir metot izlenmiştir (umum-husus, nasih-mensuh, mücmel müfesser... ilişkisi)?

3. Söz konusu delili/delaleti takviye eden daha alt kademedeki unsurlar. (Sahabî kavli, lugavî delalet...)

Eğer herhangi bir mezhebin herhangi bir hükmü sırf maslahat, örf vb. bir tali delile dayanıyorsa, o dayanağın ortadan kalkması veya değişmesiyle hükmün de ortadan kalkacağı ve/veya değişeceği aşikârdır. Bu noktada herhangi bir problem yoktur.

Yukarıdaki kıstaslara vurulduğunda usulüne uygun bir istidlal tarzı ile ortaya konulduğu anlaşılan hükümlerin şu veya bu tarihte/coğrafyada istenmeyen sonuçlarına, yani "uygulama" ile ilgili problemlere rastlandığında ne yapılmalıdır? Böyle bir durumda hemen o hükmü terk edip, "probleme yol açmayan başka bir hüküm" aramak yerine, problemin nereden kaynaklandığına bakmak daha doğrudur.

Zira toplumun genel gidişatında bir bozulma/çözülme söz konusu olabilir ve böyle bir durumda muhtemelen yeni konulan hüküm de bir süre sonra "problem kaynağı" olarak telakki edilmeye başlayacaktır.

Özellikle bizim gibi "batılılaştırılması gerektiğine karar verilen" ülkelerde toplumsal kimyanın ve buna bağlı olarak değer yargılarının, anlayış ve uygulamaların hızla değişmesi söz konusudur.

Söz gelimi evlilikten maksadın hasıl olabilmesi ve bu müessesenin İslam nokta-i nazarından kendisinden beklenenleri verebilmesi için, buluğ çağına gelmiş gençlerin hemen evlendirilmesi gerekir. Meseleyi sadece bu veçheden ele aldığımızda, kendisini dayatan bir "fiili durum" söz konusudur. Böyle bir ortamda gençlerin kendi iradeleriyle evlenmesi hükmünü (Hanefî mezhebini) benimsemeniz problem çözücü olmuyor. Zira sağlıksız/yanlış karar verdiği için evlendikten çok kısa bir süre sonra boşanmak için mahkemenin yolunu tutan gençlerin sayısının durmadan arttığını inkâr etmeye kalkışan kimse bulunacağını sanmıyorum.

Bu durumda gençlerin, soruda yer aldığı gibi velilerinin uygun gördüğü kimselerle evlendirilmesi hükmünü benimsemeniz de bir işe yaramıyor. Zira bu sefer de bir süre sonra "gözü açılan" gençler, kendi iradeleri dışında ve küçük yaşta evlendirildikleri gerekçesiyle ve bunun yol açtığını düşündükleri arızaları ileri sürerek soluğu mahkemede alıyor.

O halde ne yapmalı?

Müslümanın hayatına temel karakterini veren İslamî kodlar gayri İslamî olanlarıyla değiştirildiğinde İslam ahkâmının zemini kaybolduğundan, İslam'ın şu veya bu hükmünün gayri İslamî bir zemin üzerine kurulmuş bulunan bireysel ve toplumsal hayatta arızalara sebebiyet verir görülmesi kaçınılmaz oluyor. Kendisini her türlü değerin üstünde gören/gösteren modernitenin dayatmaları karşısındaki bireyin/toplumun durumunu en iyi tanımlayan ifade "cebrî ihtiyar" olmalı.

Mustafa Sabri Efendi merhumun Zâhid Efendi merhumla kader konusundaki girdiği münakaşada kullandığı bu tabir, kulun, görünüşte özgür iradeyle hareket ettiği, oysa onun bu özelliğinin dahi ancak ilahî iradenin taalluku ile mümkün olabildiği tesbitini özlü bir şekilde anlatıyor.

Modern birey ve toplumlar da görünüşte "özgür iradeleriyle" hareket ediyor. Oysa onların önce "özgür"(!) olmaları gerektiğine inandırılması, ardından bu "özgürlüğün" getirdiği kaçınılmazlık olarak varlık, eşya ve olayları nasıl algılamaları ve hayatı nasıl yaşamaları gerektiğinin empoze edilmesi tam anlamıyla "ihtiyar/özgürlük" görüntüsü altında bir "cebr/zorlama"dır!..

Konuya dönecek olursak; İmam Ebû Hanîfe ve İmam Ebû Yusuf, büluğ çağına ermiş genç kızların, velilerinin rızasını almadan evlenebileceği görüşündedir. Şu

kadar ki veli (gencin velayetini elinde bulunduran kimse, baba, dede vb.), evlendiği kimsenin gencin dengi olmadığı kanaatine varırsa, mahkemeye başvurmak suretiyle bu nikâhın feshini isteyebilir.[231]

Diğer üç mezhepte ise büluğ çağındaki kızlar ancak velilerinin izniyle evlenebilir. Büluğ çağına gelmiş genç, velisinin iznini almadan nikâhlansa bile o nikâh batıldır, geçersizdir.

Bu ihtilafta her iki mezhebin de esas aldığı deliller mevcuttur. Ancak bu noktanın tafsilatına girmeyeceğim.[232]

Kızların iradeleri dışında evlendirilmesi meselesine gelince, Hanefî mezhebine göre –soru metninde de zikredildiği gibi– genç kız, iradesi dışında evlendirilemez.

Malikî mezhebinin görüşü, velinin, onayını almaksızın kızı evlendirebileceği şeklindedir. Şu kadar ki, kızın rüşdünü isbat etmiş, isabetli kararlar verebildiğini göstermiş olması bu hükmün istisnasını teşkil eder. Yani böyle bir durumda veli, kızı zorla evlendiremez.[233]

Yine Malikî mezhebine göre velinin bu tasarrufunun geçerli olabilmesi için aşağıdaki şartların bulunması gerekir:

1. Veli ile kız arasında açık bir düşmanlık/geçimsizlik bulunmamalıdır.

2. Velinin kızı evlendirmek istediği kişi, kızın dengi olmalıdır.

3. Kızla evlenecek kişi, kızın mehrini verme konusunda cimri davranabilecek birisi olmamalıdır.

Bu şartlar dışında;

- Nikâh esnasında tesbit edilen mehir, mehr-i misil (nikâhın kıyıldığı yerde, nikâhlanan gençlerin durumunda olanlar için tesbit edilen mehir miktarına uygun) olması.

---

[231] Yeni evli çiftin çocuğu olursa veli bu hakkını kullanamaz. Zira artık burada çocuğun geleceği söz konusudur.

[232] Bkz. Vehbe ez-Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh*, VII, 194-5.

[233] *el-Mevsû'atu'l-Fıkhiyye*, XL, 261.

- Mehrin, nikâhın kıyıldığı yerin para birimi üzerinden tesbit edilmiş olması.

- Fizik özellikleri bakımından (yaşlılık, özürlülük gibi) karı-koca arasındaki muaşeretin arzu edilen şekilde gerçekleşmesine engel durumların bulunmaması gibi hususların mevcudiyeti de Malikî mezhebine göre kızın onayı olmadan velinin nikâh kıyabilmesinin cevazında itibara alınır.[234]

Velinin, kızı, onayını almadan evlendirebileceğini öngören Malikî mezhebinin, bu görüşü mutlak olarak değil, bazı kayıtlarla benimsediğini gösteren nakillerden sonra Şafiî mezhebinin görüşüne geçebiliriz:

Şafiî mezhebine göre eğer veli kızın babası ise ve kızın yaşı küçükse, baba, onayını almadan kızını evlendirebilir. Babanın olmadığı durumlarda dede de bu hükümde baba gibidir.

Kızın yaşının büyük olması durumunda ise baba –veya onun makamına kaim olan– dede, yine rızasını alması gerekmeksizin kızı evlendirebilir. Ancak "Bekâr kızın babası (kızını evlendirirken) kendisiyle istişare eder" hadisi doğrultusunda velinin, mükellef (teklife muhatap olacak çağa/duruma gelmiş) kızı evlendirirken onun iznini alması müstehaptır.[235]

Hanbelîler'e gelince, büluğ çağındaki bekâr kız evlendirilirken izninin alınması ve kendisiyle istişare edilmesi "vacip" değil "müstehap"tır. "Dul kadın, kendisi hakkında (evliliğe karar verme hususunda) velisinden daha fazla söz sahibidir. Bekâr kızın evliliği hususunda ise iznine başvurulur. Onun izni sükût etmesidir" hadisini esas alan Hanbelîler, burada iki tür kadının zikredildiğini ve bunlardan sadece birisinin (dul kadının) kendisi hakkında karar vereceğinin tasrih buyurulduğunu söyleyerek, diğerinin (bekâr kızın) "babası tarafından" evlendirilebileceğini, iznini/onayını almanın şart olmadığını söyler.[236] Şafiîler'in de yukarıda zikrettiğim hükümde bu hadisi delil aldıklarını (daha doğrusu delil aldıkları rivayetlerden birisinin bu olduğunu) ve bu rivayetten Hanbelîler'le aynı doğrultuda istinbatta bulunduklarını belirtelim.

---

[234] A.g.e., XL, 263.

[235] el-Mâverdî, *el-Hâvi'l-Kebîr*, IX, 52; *el-Mevsû'atu'l-Fıkhiyye*, XL, 263.

[236] *el-Mevsû'atu'l-Fıkhiyye*, XL, 265.

Ancak İmam Ahmed'den, yaşı büyük kızın, onayı alınmadan evlendirilemeyeceği görüşünde olduğu da nakledilmiştir.[237]

Burada önemli bir noktanın altını çizmemiz gerekiyor: Hanbelîler, bekâr kızın/kadının velisi tarafından evlendirilmesi meselesini münhasıran velinin kızın babası olması durumunda caiz görmüştür. Eğer veli kızın babası değilse –isterse dedesi olsun–, kız küçük olsun büyük olsun rızasını almadan evlendiremez.[238] Yukarıda da gördüğümüz gibi Şafiîler ise bu hükümde dedenin de baba gibi olduğunu söylemiş, dede dışındaki veliler hakkında ise bu cevazı/yetkiyi tanımamışlardır.

Yine gerek Şafiîler gerekse Hanbelîler, velinin kızı dengi olmayan birisiyle evlendirmesi durumunda bu nikâhın geçersiz olduğu görüşünü benimsemiştir.[239]

Bu bahsi kapatırken belirtmemiz gereken son derece önemli bir husus var: "Değişim" olgusunun bir kasırga gibi hayatımızı gün be gün alt-üst ettiği bir zaman diliminde belki de kendisini en yoğun şekilde hissettiren olgu "kuşak çatışması"dır. Sadece ebeveynlerle çocuklar arasında değil, biri diğerinden birkaç yaş büyük olan kardeşler arasında da yaşıyoruz bu çatışmayı. Bir de "özgürlük" olgusunun alabildiğine köpürtüldüğü bir dünyada yaşadığımızı hesaba katarak düşünürsek, babanın/velinin kendisi hakkında "en hayırlı" kararı vereceği düşüncesinden hareket eden genç kız bulmak neredeyse imkânsızdır.

Mezheplerin yukarıdaki hükümlerini, böyle bir ortamı baz alarak değerlendirmek elbette temelden yanlıştır. Bu hükümleri, çocukları korumak, onlara güzel bir evlilik temin etmek ve bin bir sıkıntıyla yaşanıp edinilmiş tecrübeleri bir daha yaşatmamak gibi "hikmet"lere dayandığını söylemek gerçeğin ifadesi olacaktır.

İlgili hükümler söz konusu olduğunda ilk dikkat çeken hususlardan birisi, "yaşı küçük kız" olgusudur. Anne-babasının gözetiminde mutlaka kendileriyle denk birisiyle evlendirilmesi söz konusu olan bu kategorideki kızlar, cinsel bakımdan evlilik için yeterli olgunluğa eriştikleri halde, henüz hayatları hakkında önemli kararlar alacak tecrübe ve birikime sahip değillerdir. Dolayısıyla burada baba onlar adına devreye girmekte ve onlar adına verilebilecek en yerinde/isabetli kararı vererek hayırlı bir hayata ilk adımları atmalarına vesile teşkil etmektedir.

---

[237] İbn Kudâme, *el-Muğnî*, IX, 399.

[238] İbn Kudâme, el-Muğnî, IX, 402.

[239] *el-Muğnî*, IX, 400.

Günümüzde bu mesele bağlamında yapılan en büyük hatalardan birisi, bu meseleyi "tek başına" ele almak olarak tesbit edilebilir. Oysa hayat bir bütündür. Aile yapısı, ebeveynin çocuklarla ilişkileri, toplumsal anlayış, evliliğe yüklenen anlam... vb. birçok boyut, fotoğrafın tamamı dikkate alındığında ancak anlamlı bir yere oturmaktadır. Meseleye böyle bakıldığında, insan için ve dolayısıyla evlilik çağına – ki "büluğ çağıdır– gelmiş kız ve erkekler için, evli olmamaktan dolayı işlenen bir günah, elbette "özgürlükler" meselesiyle kıyas kabul etmeyecek kadar büyük bir cürümdür. Bu şuurdaki bir insana "Özgür olup günah işlemeyi mi, özgürlüğünden fedakârlık edip Allah rızası doğrultusunda bir hayatı mı tercih edersin?" gibi bir soru sorulduğunda, elbette ikincisini seçecektir.

Ancak her şeyin alt-üst olduğu bir zaman diliminde bu "hikmet"in, yerini "özgürlük kısıtlaması" ve "baskı" söylemine bırakmasına şaşmamak gerek. Elbette "kötü örnek"leri de unutmayalım.

Evlenilecek Kişide Aranacak Özellikler

Soru:

Degerli hocam, yaşadığımız çağın en büyük imtihanlarından olan bekârlık ve takvayı koruma konusunda Efendimizin (s.a.v.) "el-mer'etu's-saliha ve zatud-din" ile yaptığı evlenme tavsiyesine uymamız gerektiği apaçık. Ancak çevreme, akrabalarıma baktığımda o vasıflara sahip uygun eş bulamıyorum. Maalesef "namazımı da kılarım modaya da uyarım" mantığında ruhu öldürülmüş bir tesettür anlayışına sahip, belki de Efendimiz'in (s.a.v.) haber verdiği "kasiyatun ariyat" zümresi içine girecek birçok bayan var çevremde. Ben sürekli dua ediyorum ancak yine de uygun bir eş bulamıyoruz. Bulmam da zor görünüyor ve yaşım da geçiyor. Böyle durumda hiç evlenmeyip bekâr ve takvalı yaşamaya gayret mi etmeliyim yoksa giyinik çıplaklardan en ehveni ile evlenip dünya ve ahiret riskine girmeli, elimden geldiğince evliliği yürütmeye çaba mı göstermeliyim? Bir de bende şöyle bir mantık var, doğru mu bilmiyorum: "Bu kız bu yaşa kadar Allah için takvaya uygun tesettüre girmemiş, benim için mi girecek? Ben onu tesettüre sokamam." Bu konuda ne dersiniz hocam? Bir de şu kafama çok takılıyor: Bu kızların hepsinin anne babası ihlaslı müslümanlar. Ancak kızlarına İslamî bilinç verip tesettüre sokma konusunda başarısız olmuşlar, bakıyorum anne çarşaflı, baba hoca: kızı kot pantolon, makyajlı. İçimden

diyorum, Allah'ım yarın benim çocuklarım da mı böyle olacak? Bu da beni evlilikten soğutuyor. Neden kız çocuğu yetiştirmede başarısız oluyoruz? Hocam görüş ve düşüncelerinize çok önem veriyor, dua ve cevaplarınızı bekliyorum, vesselam.

Cevap:

Bekâr kalmaktansa mevcutların içinden en uygun olanı seçmek evladır. Elbette buradaki "en uygun" ifadesi izafi. Mükemmeli bulmak mümkün değil. En azından kalbi ve kafası "en az hasarlı" olanı bulup onunla evlenmek gerekir. Evet, Allah Tela için tesettüre girmeyen, sizin için girerse bunun bir anlamı olmaz. Ama meseleye şöyle bakmak da mümkün: Sizin vesilenizle bir insan yanlıştan dönecek ve doğru bir hayat yaşamaya başlayacak!

Soru:

Hocam Ben 7-8 yaşlarımdan beri beş vakit namazı mı çok nadir istisnalar dışında kazaya bırakmadan vaktinde kılan biriyim, aynı şekilde ailemin bütün fertleri de öyle. Risale-i Nur, sizin kitaplarınız, tasavvuf kitapları ve güvenilir âlimlerin eserlerinden istifade ediyorum. Bu bilgiler düşünce dünyam hakkında az-çok bilgi vermiştir size.

Ben öğretmenim, üniversitede olsun görev yaptığım kurumda olsun birçok genç kızla muhatap oluyorum, bunun haliyle benim hayal dünyamı ve düşünce dünyamı etkilediğini düşünüyorum.

Şimdi ben evlenmek için ailemin tavsiyesi olan kızlarla görüşüyorum. Haliyle ailem bizim aile yapımıza uygun aile ve kızları tavsiye ediyor ve onlarla görüşüyorum. Ama görüştüğüm kızlara karşı ilgi ve şehvet duymuyorum. Kimisine merhametle bakabiliyorum kimisine de saygıyla. Ama çalıştığım kurumda bir kıza evlenme niyetiyle baktığımda ilgi ve şehvet duyuyorum. Ama o kızın da yaşantısı pek bizim ailemizin yaşantısına uygun değil. Huy ve karakter olarak iyi biri olsa da beş vakit namazını kılmıyor. Yani benim çocuklarıma Allah nasib ederse olursa böyle bir kızın annelik yapmasını istemem. İleride düzelir mi bilemem ama şu anki haliyle onu aklen kabul edemiyorum. Ama ailemin tavsiye ettiği o ilgi duymadığım kızların dindar olması hasebiyle çocuklarımın annesi olmasını isterim. Bu durumda nasıl bir tercih yapmalıyım, tercih yaparken kriterlerim neler olmalı? Dinimizde evleneceğimiz kıza karşı şehvet ve ilgi hisleriyle bakabilme var mı, bu his önemli mi olmasa olur mu?

Yoksa sadece dindar bir kız olmasına mı bakmalıyız? Aramızda o ilgi ve şehvetle bakabilme duygusu sonradan gelişebilir mi?

Cevap:

Müslüman, evleneceği kadına/kıza, öncelikle "nasıl bir anne" olabileceği sorusunu sorarak bakmalı. Çocuklarına iyi bir anne ve sana iyi bir eş olabilecek evsaftaki adayları sakın "duygularına hitap etmediği" gerekçesiyle reddetme (başka kusurları yoksa). Evleneceğimiz kimselerin cinsel beklentilerimizi ve "beğenilerimizi" tatmin edip etmeyeceği sorusunu bizler modern zamanlarda sormaya başladık. Oysa evlendikten sonra bunun "hiçbir" önemi kalmadığı ayan beyan ortada! Hayatını beraber geçireceğin insanda öncelikle ruh yüceliği, ahlak güzelliği ve dindarlık aramalısın. Gerisi rahmanî değil, şeytanîdir, bunu da unutmamalısın sevgili kardeşim.

Oral Seks

Soru:

Hocam oral seks konusunda fetvanız nasıldır?

Cevap:

Malumunuz olduğu üzere bu mesele Kur'an ve Sünnet'te yer almadığı gibi kaynaklarımızda da yer almıyor. Bedenini kaşıyan ve o arada eli cinsel organına değen bir kimse (abdestinin bozulup bozulmadığını sormak amacıyla) bu durumu Efendimiz (s.a.v)'e bildirmiş Efendimiz (s.a.v) de "O ancak senin bir parçandır." buyurmuş.

Bu cevapta -Allahu a'lem- cinsel organa dokunmakla abdestin bozulmayacağının yanı sıra, abdestli kimsenin cinsel organının temiz olduğuna da delalet vardır. Bilindiği gibi Kur'an ve Sünnet'te bu meseleyle ilgili bir nass mevcut değildir. Bildiğim kadarıyla kadim fıkıh kitaplarında da bu konuyla ilgili bir hüküm yok. Gerek Kur'an ve Sünnet'te yasaklayıcı bir hüküm bulunmamasından, gerekse zikrettiğim hadisin delaletinden hareketle oral seksin kesin haram olduğunu iddia etmenin mümkün olmadığını söyleyebiliriz. Ulema, kişinin hayızlı eşiyle ne türlü muaşeret edebileceğini tartışırken, kadının, eliyle kocasının zekerine dokunması, onu tutması

caiz midir diye tartışmış. Şöyle demişler: Mademki koca, hayızlı kadının göbekle diz kapağı arasından istifade edebilir, öyleyse eli bu bölgeye dâhil olmadığı için onun elinden de istifade edebilir. Demek ki kadının, kocasının cinsel organını eliyle tutması, okşaması caizdir.[240]

Ters İlişki Konusunda Hüküm nedir?

Soru:

Rıhle Dergisi Sayı: 1'de Prof. Orhan Çeker ile yapılan söyleşide, onun söylediklerini Rıhle ve tabi ki siz, onayladığınız için mi yayınladınız? Bunu müthiş merak ettim. Neden sordun derseniz, cevaplarını kalbim hiç kabul etmedi. Kafası karışık bir insanın cümlelerinden örnekleme yapmak istemiyorum. Ama okuyucuyu da etkilemesi ve en önemlisi Rıhle'de bu görüşlere karşı görüş bildirilmeden yer verilmesi beni şaşırtmadı desem yalan olur.

M. İslamoğluna cevap verilirken, kaynak verilmeden bazı cinsel ilişki türlerine haram hükmü verilmiş. Ve dahası Tirmizi hadisi verilerek: "Hayızlı kadınla cinsi münasebet yapan, karısına dübüründen yaklaşan yahut kâhine giden kimse Muhammed'e indirileni inkâr etmiştir." (Tirmizi, Taharet: 102, İbn Mace, Taharet: 122) Bu tür sapıklıkları yapanlar hadis metni üzerinden kâfir ilan edilmiş. Benim o site sahibine itirazım oldu. Ehl-i Sünnet olarak içtihad yapmışsın demeye getirdim. Kaynak vermeliydin dedim. Ve 44 yaşımdayım, inkâr etmedikçe bir haramı helal saymadan irtikab edenin dinden çıkmayacağı konusunda itikat etmiş biri olarak Allah rızası için beni aydınlatmanızı rica ediyorum. Helal ve haram hudutlarını Allah ve Rasulü tayin etmiştir.

Cevap:

1. Orhan Çeker'in hangi ifadesine takıldığınızı anlayamadım. Açıkça yazsaydınız üzerine konuşabilirdik.

---

[240] Şeyhülislam Zekeriyya el-Ensârî, *Ense'l-Metâlib*, I, 100

2. Ters ilişki konusunda kasdettiğiniz o rivayetin delaleti bahsinde o kadar acele hüküm vermemek gerekir. Zira mesela "Müslümana sövmek fısk, onu öldürmek küfürdür."[241] gibi küfür sözünün kullanıldığı nice hadisler vardır ki, ya bildirilen fiili "helal sayarak" işleyenin küfrüne delalet eder veya şiddetli tehdit amacıyla söylendiğine hükmedilir. Nitekim "*İki mü'min kitle birbiriyle savaşırsa...*" ayeti[242] savaşan kitlelerin her ikisini de "mü'min" olarak vasıflandırmıştır. Oysa bu kitleler birbirlerini öldürmektedir! Sahabe arasında cereyan eden mukateleler de mücerred olarak "mü'min öldürme" kapsamına giren her fiilinin küfür olmadığını açık bir şekilde göstermektedir. Kaldı ki bu rivayeti nakleden İmam et-Tirmizî, ilim ehlinin, rivayetin "şiddetli tehdit" amacı taşıdığını söylediğini belirtmiştir. Ve nihayet rivayet, bünyesindeki bazı arızalar sebebiyle zayıf bulunmuştur. Detay için şerhlere bakılmalıdır.

Çeyizin Başkalarına Teşhir Edilmesi

Soru:

Dinimizde kızın ve erkeğin çeyizini başkalarına (ailedekiler veya komşulara) göstermek doğru mudur? Bu gösterişe veya başka düşüncelere kaçmaz mı, kaçarsa doğru mudur?

Cevap:

Çeyizde, yabancılara gösterilmesinde şer'an sakınca doğurabilecek (iç çamaşırı vb.) şeyler dışındakiler, "mutluluğu paylaşmak", yahut eksiklerin tamamlanması gibi maksatlarla gösterilebilir. Bir sakıncası yoktur. Ancak burada niyetimiz çok önemlidir. Başkalarına "hava atmak" gibi bir düşünce söz konusu olursa, bu meşru iş gayr-i meşru olur! Kısacası belirleyici olan niyettir.

---

[241] Müslim, "İman", 28.

[242] 49/Hucurat, 9.

Müslüman Kadının Modern Toplumda Yeri

Soru:

Dr. Muhammed Ekrem Nedwi veya Muhammet Yılmaz'ın (İbn Hacer'in Hocaları Bağlamında Kadın Hadisçiler) kitaplarını okuduğumuzda, kadının İslamî ilimler bağlamında İslam toplumunda ne kadar aktif olduğunu görüyoruz, daha doğrusu soru bu, görüyor muyuz hocam? Görmeli miyiz? Kadınların ağırlıkla Hadis rivayet ve ezberlemeye yoğunlaştıklarını ve Muhaddis olmalarını delil kullanarak kadının toplumun merkezinde, daha doğrusu toplumun içinde olduğunu söyleyebilir miyiz? Yoksa Muhaddis (sadece) bir arşiv midir ki, Rasulullah (s.a.v.)'in Hadislerini toplar, ezberler ve aktarır. Bu konu bağlamında kadının (dışarda/toplumun içinde) aktif olduğunu söyleyebilir miyiz? Bu hafta Cuma günü (Almanya; İslamische Denkfabrik'de) İslam tarihinde (Emevi zamanından, Osmanlı zamanına kadar) kadının toplumdaki rolünü işlemeyi düşünüyorum. Zikrettiğim kitapları okuduğumda şöyle bir tablo ortaya çıktı, Kadınlar İslamî ilimleri öğreniyor ve öğretiyor. Sandığımız kadar toplumdan soyutlu, sadece evinde duran ve çocuk yetiştiren değil. Asla evde durup çocuk yetiştirmeyi kötü veya değersiz saymıyorum. Sadece islam tarihinde kadının konumu gerçekten nerde idi ki buradan yola çıkarak bugün kadının toplumda olması gereken rolü belirleyelim. (Aslında burada da küçük bir soru ekleyebiliriz. İslam tarihine bakıp bu gün kadının konumunu belirlemeli miyiz? Bugünün şartları bu konumu belirlemede ne kadar rol oynamalı?) Yoksa muhaddiseler hakkında yazarken aslında birazda kelimeler mi bizi yanıltıyor? Yani, muhaddis dendiğinde toplumda çok aktif olan bir âlime aklımıza geliyor. Ama muhaddis olmaları gerçekten kadını toplumda sandığımız kadar aktif yapıyor mu? Bu, sohbetim için çok önemli hocam. Hanımları ne tarafa yöneltmeliyim diye düşünüyorum. Hanımlara toplumdaki konumlarını göstermek istiyorum. Şimdiye Kadar Rasulullah (s.a.v)'in zamanına baktığımızda hanımların, sağlık ve ilim alanlarında aktif olduklarını görüyoruz. Bu zamana baktığımızda evren boşluk kabul etmez ilkesine dayanarak, biz kadınlar bazı alanları (mesela; sosyoloji, hukuk, medya) doldurmazsak başkaları doldurur deyip, islamcı bir düşünceyle hanımlarımızı Allah yolunda bu alanlarda bilgi sahibi ve aktif olarak cihad etmelerini mi telkin etmeliyim? Yoksa anne ve evin inşası, çocukları yetiştirmeye mi ağırlığı vermeliyiz? Veyahutta ikisini de yapmalıyız mı demeliyim?

Cevap:

Modern zamanlar öncesinde Müslüman kadın, "dışarıdaki" hayatta kendisine ihtiyaç duyulan alanlarda elbette var olmuştu. Ama sadece o kadar. Bir başka de-

yişle, modern zamanlar öncesinde "dışarıdaki" kadınların sayısı ile erkeklerin sayısı arasında bir kıyaslama yapmak mümkün değil. Zira "dışarıdaki" hayatın erkeklerin egemenliğinde yürüdüğünde şüphe yok. Esasen bunun şaşırtıcı bir yanı yok. Zira "içerideki" kadın, aslında bu ümmetin geleceği olan çocuklarının eğitimi ile meşguldür. Bugün adına "okul öncesi eğitim" dedikleri bu süreç, mutlaka anne-çocuk iletişiminin sağlıklı bir şekilde gerçekleştiği bir ortamda yürütülmesi gereken bir süreçtir. Zira pedagoglar çocuğun en kalıcı bilgileri 0-6 yaş arasında aldığını söylüyor. Bu çağdaki bir çocuğa annesinin tıbiî/fıtrî bir iletişimle verdiğini hangi kurum, hangi eğitim metodu ve eğitimci verebilir? Dolayısıyla "İslam'da kadının rolü" başlıklı çalışmaların pek çoğunda gördüğümüz gibi, "Aslında İslam kadını sosyal hayatta ikinci plana itmemiştir; bunu yapanlar "geleneksel" bakış açısına sahip olan Müslümanlardır" türünden söylemler son derece yanıltıcıdır. Kadın evin dışında ancak kendisine ihtiyaç duyulduğu kadar var olmalıdır. Tıpkı erkeğin evin içinde kendisine ihtiyaç duyulduğu kadar var olması gerektiği gibi.

Modern hayat algısı bize hayatın sadece "dışarıdakinden", yani sokaktakinden ibaret olduğu düşüncesini telkin ediyor. Aklımızı karıştıran esas nokta burası. Hayat niçin "evin dışından" ibaret olsun ki?! Evin içi de "en az" dışı kadar önemlidir oysa ve orası kadının sorumluluğuna verilmiştir.

Bu sebeple Efendimiz (s.a.v), kadının kıldığı en efdal namazın, evinin en kuytu köşesinde kıldığı namazdır" buyurmuş. Bugünün Diyanet'i kadınları camilere çekmekle aslında sokağa çekmeye, adeta evinden uzaklaştırmaya çalışıyor, ya da şöyle diyelim: bunu yapanların ekmeğine yağ sürüyor.

Müslümanların yapması gereken en önemli işlerden birisi, "ev içi" hayatı yeniden ihya etmek ve hayatı -özellikle de kadınlar için- sokaktan eve taşımaktır.

Modern hayat kadının, hayatın hiçbir alanında erkekten geri kalmadığı tezini işlerken, aslında kadınları evlerinden çıkmaya tahrik ve teşvik ediyor. Kadınlar evlerinden çıkınca ne olacak? Erkeklerle birlikte "dışarıdaki" hayatı inşa edecekler. Ya evin içindeki hayat? Onu kim inşa edecek? Geleceğimiz olan çocuklarımızı okul, medya, internet ve sokak terbiye (!) edecek, bizse "kadın erkek eşitliği" ideolojiisinin gereklerini yerine getirmek suretiyle "İslam'da kadın hakları"nı savunmuş olacağız?

Hülasa, İslam, erkeğe ayrı, kadına ayrı mükellefiyetler yüklemiştir. Kadının sosyal hayata "itilmesi", ona ve aile kurumuna yapılabilecek en büyük zulümdür.

Unutmayalım, adalet, herşeyin olması gereken yerde olmasıdır. İslam adaleti böyle tarif etmiştir.

Taaddüd-i Zevcat (Çok Eşlilik) Meselesi

Soru:

Taaddüd-ü zevcat meselesine bir müslümanın bakışı ne olmalıdır?

Cevap:

Taaddüd-i zevcat (erkeğin dörde kadar kadınla evlenebilmesi) meselesi modern zamanlarda üzerinde hayli kelam edilen hususlardan. 4/en-Nisâ, 3 ayeti ve bu ayetin ifadesi/delaleti konusunda Sünnet-i Seniyye'nin ortaya koyduğu pratik, erkeğin, şartlar oluştuğunda dörde kadar kadınla evlenebileceğini göstermektedir.

Kur'an, Sünnet ve İcma ile sabit olan bu mesele gündeme geldiğinde birtakım itiraz noktaları ileri sürülüyor. Yeri gelmişken onlara da kısaca değinelim:

1. Taaddüd-i zevcat meselesinin Kur'an tarafından yerine getirilmesi imkânsız bir şarta bağlandığı söylenir. Gerekçesi de, ayetin devamında yer alan "adalet" şartıdır. İddiaya göre bunun yerine getirilmesi mümkün olmayan bir şart olduğu yine Kur'an ayetiyle sabittir. Aynı surenin 129. ayetinde şöyle buyurulur: "Kadınlar arasında adaletli davranmaya ne kadar hırs gösterseniz de, buna muktedir olamazsınız..."

Bu yaklaşım doğru kabul edildiğinde Kur'an'ın, bir hükmü bir yerde bir şarta bağlamak, başka bir yerde ise o şartın yerine getirilmesinin mümkün olmadığını tasrih etmek gibi bir tutarsızlık sergilediği –haşa– söylenmiş olmaktadır.

Bu yaklaşımı benimseyenler için ne ifade eder bilemeyeceğim ama aklı başında olanlar için bu, sakat bir Kur'an anlayışının, dolayısıyla merdut bir Allah tasavvurunun ifadesidir. Zira Allah Teala her türlü kemal sıfatıyla muttasıftır ve her türlü noksanlıktan münezzehtir. Kullarıyla –haşa– dalga geçercesine bir ayetinde ileri sürdüğü bir şartı, bir başka ayetinde yerine getirilmesi imkânsız olarak nitelemek tam bir tutarsızlıktır ve Allah Teala –sıradan insanlar için dahi kabul edilemeyecek– böylesi nakisalardan yüce ve beridir.

İlgili ayeti bu şekilde anlamaya çalışmak, vakıayla da ters düşmek olacaktır. Zira birden fazla kadınla evli olan bir kimse, eşlerinin her biri hakkında, maddi ihtiyaçlarını karşılama, kendilerine karşı kocalık vazifesini yerine getirme vb. hususlarda elbette tam bir adalet sağlamaya muktedirdir. Buna engel ne olabilir?

O halde doğrusu nedir?

Doğrusu şu ki, 4/en-Nisâ, 129. ayette zikredilen ve ne yaparsak yapalım tam anlamıyla yerine getiremeyeceğimize dikkat çekilen adalet, "sevgide ve ilgide" adalettir. Allah Teala, birden fazla kadınla evli bulunan erkeklerin, eşlerinin her birini aynı muhabbetle sevmesinin mümkün olmadığını beyan buyurmaktadır. Nitekim ayetin devamında, "*O halde birine büsbütün meyledip de diğerlerini (ne kocalı, ne de kocasız gibi) büsbütün askıda bırakmayın...*" buyurulmasından da bu husus açık bir şekilde anlaşılmaktadır.

Bu realiteyi Efendimiz (s.a.v)'in hayatında da müşahede ediyoruz. Efendimiz (s.a.v)'in, eşleri arasında Hz. Aişe (r.anha) validemize, diğer annelerimizden daha ileri boyutta bir muhabbet beslediğini biliyoruz.

O halde Kur'an, birden fazla kadınla evli olan Müslüman erkeklere şöyle demiş olmaktadır: "*Eşleriniz arasında, her birini aynı derecede sevme konusunda adalete tam anlamıyla riayet etmeniz mümkün değil. O halde meylinizi ve sevginizi bütünüyle onlardan birisine yöneltip, diğerlerini büsbütün ilgisiz ve sevgisiz bırakmayın.*"

2. Taaddüd-i zevcatın, kadın-erkek eşitliğine aykırı olduğu ileri sürülür.

Modern çağın bilinçaltımıza zerk ettiği virüslerden birisi de işbu "eşitlik" sloganıdır. Şu bir hakikat ki, erkekle kadın arasında "eşitliğe" dayalı bir ilişki tesis etmeye çalışmak eşyanın tabiatına aykırıdır. Doğrusu, bu ilişkinin "eşitliğe" değil, "adalete" dayalı olmasıdır. Zira erkekle kadın arasında ne fizik bakımdan, ne biyolojik açıdan, ne de psişik yapıları itibariyle eşitlikten söz edilebilir. Hayat ve kadın-erkek ilişkileri, insanlık tarihi boyunca bu gerçek üzerine oturduğu gibi, –aksi ne kadar propaganda edilirse edilsin– aynı durum bugün de geçerlidir, yarın da geçerliliğini sürdürecektir. Zira aksi, eşyanın tabiatına aykırıdır.

3. Taaddüd-i zevcatın, kadının istismarına vesile edildiği ileri sürülür.

İşte buna bir diyeceğim yok. Modern zamanlarda Müslüman erkeklerin, ekonomik durumları, sosyal statüleri, konumları vs. değiştiğinde ilk yaptıkları iş, ilk eşlerini ya boşamak veya taaddüd-i zevcat hükmünden istifadeyle daha "alımlı" birileriyle ikinci, üçüncü... evlilik yapmak oluyor. İlk eşlerinden daha yaşlı, daha az güzel, ekonomik durumu ve sosyal statüsü daha düşük ve hele de dul ve çoluk-çocuk sahibi bir hanımla ikinci, üçüncü... evlilik yapanı ben şahsen ne duydum, ne de gördüm. Oysa taaddüd-i zevcatın mübah kılınmasındaki sır ve hikmetlerden birisi de, şu veya bu sebeple dul kalmış, çoluk-çocuğuyla bir aile yuvasının emniyet ve sıcaklığını arayan mü'min kadınların, türlü tehlikelere maruz biçimde ortada kalmasının önüne geçmektir.

Taaddüd-i zevcatın hep bir "hak" olarak görülmesi bu noktadaki hastalıklı bakışın yansımasıdır. Oysa bu kurumun, bir "görev" olarak ortaya çıktığı nice durumlar vardır ve mü'min erkeklerin "er"liğinin bu noktada çetin bir imtihana tabi olduğu unutulmamalıdır!

İslam'da Kadın-Erkek İlişkileri

Soru:

"Ancak bir kadın göze rastgele ilişse tekrar bakmamak şartıyla günah sayılmaz, çünkü bu irâdenin dışında olur. Peygamberimiz -sallâllâhu aleyhi ve sellem-, Hazret-i Ali -kerremallâhu vecheh-'e:

- Ya Ali, bir kadın gözüne ilişti mi ikinci defa bakma, birincisi için sana vebal yoktur. Fakat ikincisinin vebâli vardır buyurmuştur. (Müslim)

Yine Hazret-i Peygamber: "Bilerek namahreme bakmak gözün zinâsıdır." buyurmuştur. (Buhârî, Müslim; ayrıca bkz: Halil Gönenç, Günümüz Meselelerine Fetvalar, c.2, sh. 159)

Peygamber Efendimizin kızı Fâtıma -radıyallâhu anhâ- buyurdu ki:

-Kadınlar için ne daha iyidir? (En hayırlısı nedir?)

Peygamber Efendimiz de:

-Hiçbir erkeğin onları görmemesi diye cevap verdi. (İmam-ı Gazzâlî, İhya, sh: 197)

Bir gün Peygamber Efendimizin yanında Hz. Ümmü Seleme ile Hz. Meymune bulunuyordu. Bu esnada âmâ olan Abdullah ibni Ümmi Mektum (r.a.) içeri girdi. Peygamberimiz hanımlarına, "Perde arkasına çekiliniz." diye emretti. Onlar, "Yâ Resûlallah, o âmâ değil midir? Gözleri görmez ve bizi tanımaz" dediler. Peygamber Efendimiz, "Siz de âmâ mısınız? Onu görmüyor musunuz?" buyurdu.

"Peygamberin hanımlarından bir şey istediğinizde de perde arkasından isteyin. Hem sizin kalbiniz, hem de onların kalbi için bu daha temiz bir harekettir" (Ahzap 53)

Yukarıdaki ifadelere göre;

1) Herhangi bir ticarethanede çalışan bir bayan ile alış veriş sebebi ile muhatap olduğumuzda, ona ikinci defa bakmamak için kafamızı yana ya da aşağı mı çevireceğiz? Bazı İslamî konferanslarda bayanların da konuşma yaptığı oluyor. Aynı şekilde kafamızı çevirerek mi dinleyeceğiz? Bugün Türkiye'deki bütün İslamî kanallarda bayan sunucular program yapıyor ve programlarına din âlimleri de dâhil olmak üzere erkek konuklar alıp onlar ile sohbet ediyorlar. Bunu yaparken de defalarca birbirlerinin yüzlerine bakıyorlar. Bu caiz mi değil mi?

2) Eğer kadın erkek diyaloglarının perde arkasından yapılması gerekiyorsa bütün müslümanların tesettürlü dahi olsa lise, üniversite vb. ihtilatın olduğu yerlere gitmemesi gerekmez mi? Başörtülerimizle okuyacağız diyenler acaba bu şekilde başka bir harama mı girmiş oluyorlar? Başörtüsü mücadelesi veren kızlar ve onları destekleyen erkekler neden "perde arkası" meselesinin mücadelesini vermez? Eğer bu hadisler benim anladığım gibiyse tabi. Bu hadislerin farklı bir açıklaması var ise onu da sizden almak isterim.

3) Karşı cinsin yüzüne bakmadan onu nasıl tanıyacak ve ayırdedeceğiz?

Cevap:

Modern hayatın getirdiği birtakım "kaçınılmazlıklar"ı şer'î anlamdaki "zaruret" ile karıştırmamak gerekir. Televizyonda program yapan bayanı dinlemesek ne olur? Ya da konferans veren hanımefendiyi yüzüne bakarak değil de (eğer dinlemekte

şer'î bir maslahat veya hacet varsa) yüzüne bakmadan dinlemek çözüm değil midir? Alışveriş yaptığımız yerdeki bayan için de aynı şey geçerli. Burada en doğrusu kalbimize sormaktır. Zikrettiğiniz örneklerde konuşmacı, sunucu ya da tezgâhtar bayanın yüzüne baktığımızda içimizde bir şeyler kıpırdanıyor mu, kıpırdanmıyor mu? Bu devirde kaç yiğit -hele bir de bayan genç ve alımlı ise- bu soruya menfi cevap verebilir? Sonuç olarak meseleyi "zaruret" sınırında tutmaya özen göstermek gerekir diye düşünüyorum.

Dua edin, Allah'a emanet olun.

Haremlik-Selamlığa Dikkat Etmeyen Akrabaları Ziyaret

Soru:

Hocam İslamî hassasiyetleri olmayan, namaz kılmayan ve haremlik selamlığa dikkat etmeyen akrabaları da ziyaret etmek zorunda mıyız?

Cevap:

O türlü akrabalarla da ilişkiyi sürdürmek gerekir. Elbette ilişkiyi sürdüreceğim derken birtakım münker durumların oluşmasına meydan vermek de doğru değil. Ama tamamen ilişkiyi koparıp onların, bizden alabilecekleri birtakım güzelliklerden mahrum olmasına yol açmak da doğru değil.

Sohbetlerde Kadın ve Erkeğin Durumu

Soru:

Öğrendiğim kadarıyla erkek ve kadınlar sohbetlerde vs. birbirlerini ve hatibi görmeyecek şekilde oturması gerekiyor, çünkü erkeğin kadına bakmasının haram olduğu gibi kadının da erkeğe bakması haramdır. Erkek ve kadın ayrı mı oturmalı? Bunun şartları nelerdir? İslamî programlarda kadın erkek ayrımını nasıl sağlamamız gerekiyor? Kadınlarla birlikte toplantı yapılabilir mi?

Cevap:

Sohbet veya misafirlik gibi ortamlarda erkeklerle kadınların aynı ortamda bulunmamasına dikkat etmek gerekir. Tesettüre riayet etseler ve karışık oturmasalar bile, fitneden emin olmadığımız durumlarda erkek-kadın aynı ortamda bulunmamak gerekir.

Karma Eğitim

Soru:

Hz. Aişe validemizin sahabilere hadis dersleri verdiğini iddia ediyorlar. Bunun sahih bir delili var mıdır? Ayrıca hanım kardeşlerimizin günümüz İlahiyat Fakültelerinde karma eğitim yapmasının fıkhen bir mahsuru söz konusu mudur?

Cevap:

Hz. Aişe (r.anha) validemiz pek çok sahabi ve tabiiye ilim öğretmiştir. Ama bu, bugün bildiğimiz anlamda düzenli bir medrese eğitimi şeklinde olmamıştır. Tekil meselelerde onların soru sorması, onun da cevap vermesi şeklinde olmuştur. Kimi zaman da validemiz, kulağına giden bazı fetva ve ictihadları tenkit sadedinde görüş açıklamıştır. İlahiyatlarda karma eğitim meselesi maalesef problemli.

Başörtüsü Farz Değil mi?

Soru:

Başörtüsü farz değil mi? Niçin İslam'ın şartları arasında yok? Kimisi başörtüsü şart olsa İslam'ın şartları arasında olurdu diyor.

Cevap:

Size öyle söyleyenlere, "HZ. Peygamber'e, hatta Allah Teâla'ya itaat de İslam'ın şartları arasında yok" deyiverin!

Çarşaf ve Diğer Tesettür Biçimleri

Soru:

Hocam, savcıyım, çarşaflı bir bayanla evlenmek istediğimi söylediğimde çevremdeki herkes mesleğine yakışmaz, şöyle olur böyle olur gibi birçok şey söylüyorlar. Bu noktada kafam bir hayli karışık. İslam'da kapanma stili çarşaf mıdır? Geçen okuduğum bir mealde merhum Ömer Nasuhi Bilmen hocanın da çarşaf görüşünde olduğunu yazıyordu. Bu konuda beni aydınlatırsanız sevinirim.

Cevap:

Kur'an ve Sünnet'in emrettiği, "çarşaf" değil, "tesettür"dür. Aslolan, kadının, cinselliğini gizlemesi, örtmesi/kapatması gereken yerlerini gerektiği gibi örtmesi/kapatmasıdır.

Bunu en ideal ölçülerde sağlayan giysilerden birisi çarşaftır. Bir kısım bayanların tercih ettiği "pardesü" tarzı giysilerin, vücut hatlarını kısmen de olsa belli ettiği malum.

Ama bu durum bizi, "tesettür = çarşaf" şeklinde bir algıya götürmemeli. Biraz da kültürel bir mesele bu. Uzak doğuya gittiğinizde başka, Hint-Pakistan bölgesinde başka, Ortaasya'da başka, Balkanlar'da başka tesettür kıyafetleri görebiliyoruz. Sonuç olarak eğer kadın, vücut hatlarını belli etmeyecek, kadınlığını/cinseliğini yansıtmayacak bir kıyafet giyiyorsa tesettür emrini yerine getiriyor demektir.

"Giyinik Çıplaklar"

Soru:

Biraz önce, Dar'ul-Hikme'nin sitesinde yayınlanan "giyinik çıplaklar" isimli yazınızı okudum. Bu konu toplumumuzda çok ciddi bir yara ve ahlaki gedik gittikçe de büyüyor. Müslüman olarak gördüğümüz bütün kardeşlerimizi uyarmaya çalışıyoruz. Uyarırken hassas olmamıza, çoğunun yanına besmele ve estağfirullah çekerek yaklaşmamıza rağmen çok ciddi tepkiler alıyoruz. Bu bizi yıldırmıyor elhamdülillah uyarmaya devam ediyoruz ama başka ne yapmalıyız? Konuşarak anlatma yöntemi o insanlara sanki uyarıcı gelmiyor. Bir şeyler mi yazıp versek ellerine diye düşünmedim değil. Tabi mevzu sırf giyim kuşam şekliyle de kalmayabiliyor. Maalesef taşkın konuşma ve davranışlara da şahit oluyoruz. Bazen nasıl oluyorsa bakışlarımızı fark ettiklerinde rahatsız oluyorlar bazen de karşılarında susmamızı, seyretmemizi bekliyorlar, o zaman tercih bize kalıyor ya orayı terk ediyoruz ya da konuşup yardım ediyoruz. Ne yazık ki terk etmek oradaki (otobüs, vapur, tren, konferans, toplantılar vs.) havanın teneffüsü için daha doğru oluyor. Bir takım hoca ablalarıma danıştım ama maalesef yaptığımdan farklı bir öneri cevabı alamadım. Ben ahirete intikal edene kadar bu duruma gözümü kapatma niyetinde değilim inşaallah. Sizin bir öneriniz var mı?

Cevap:

Öncelikle hassasiyetiniz için tebrik ederim. Rabbim ecrinizi kat kat versin. Aslında yaptığınız iş emr-i ma'ruf-nehy-i münker kapsamındadır. Bu iş ise İslam toplumunda kurumların uhdesindedir. Bilinçli, programlı ve yetişmiş kadrolar tarafından yapılır. Bu imkândan mahrum olduğumuz için yazık ki çabalarımız bireysel olarak kalmaya mahkûm bulunuyor. Bu durumda özellikle hanımlara yönelik belli sivil toplum formatlı girişimlerin devreye sokulması gerekir. Bu alanda büyük bir boşluk bulunduğu hepimizin malumu. Aslında imkân sahiplerinin bu alanda bilinçli hanım kardeşlerimizi belli bir formasyon kazandırarak bilinçli-programlı hareket etme, sesli ve basılı yayın imkânlarını da kullanarak faaliyet gösterme imkânına kavuşturması gerekir. Planlı programlı ve organizeli girişimleri daha olumlu sonuç getireceğinde şüphe yoktur. Böyle girişimler gerçekleşene kadar boş mu oturacağız? Elbette hayır! Elimizden geleni yapacağız. Ama bir noktaya dikkat etmek gerekir: İnsanlar zaten İslam'a karşı belli bir önyargı ile donatılmış durumda. Hatta kendisini Müslüman olarak tanımlayan insanlarda dahi ne yazık ki bu böyle. Dolayısıyla bu alanda yapılacak çalışmaların samimi, arkadaşlıklar, dostluklar kurularak yapılması, uzun süreli ilişki ve arkadaşlıkların hedeflenmesi ve yapmacıklıktan titizlikle uzak durulması gerekir. Yeni tanıştığımız veya tesadüfen aynı ortamda bulunduğumuz insanlarla doğrudan doğruya kılık-kıyafetlerindeki veya davranış ve inançlarındaki birtakım yanlışlıklar/olumsuzluklar üzerinden iletişime geçmek olumsuz sonucu daha baştan garantilemek demektir. Rabbim yar ve yardımcımız olsun.

İslam'da Kadının Şahitliği

Soru:

TV Net'te bir programınızdaki İslam'da kadın tartışmalarıyla ilgili bir hususu çözemedim, yardımlarınızı talep ediyorum. Kadınla ilgili şahitlik, miras vb. hükümlerinin icra edilebilmesi için İslam'ın öngördüğü toplum yapısının mevcut olması (kadının evin içi ile ilgilenmesi, erkeğin ailenin geçimini temini gibi) ve hükümlerin gerektirdiği şartların mevcut olmasını gerektiğini ifade etmiştiniz. Bu minvalde Abdullah İbni Mesud'un (r.a.) hanımı ve Hz. Ali'nin hanımı Hz. Fatıma'nın bir süre aileleri-

nin geçimini temin etmesi gibi istisnai durumlar vardı. Bu gibi istisnai durumlarda ve günümüz modern toplumlarındaki İslam'a uygun olmayan kadın-erkek ilişkileri ve çalışma şartlarındaki müslümanlar kadının şahitliği, miras taksimi gibi konularda nasıl hareket etmeli ve istisnai durumlara ilişkin istisnai hükümler mi mevcuttur?

Cevap:

O programda "ilgili hükümlerin uygulanması için o şartların bulunması gerektiği" değil, "o hükümlerin o özellikteki toplumsal yapıyı öngördüğü", "bizi oraya yönlendirdiği" vurgulanmıştı. Elbette o günün toplumsal yapısında da bugünün toplumsal yapısında da o hükümlerin aynen uygulanması esastır. Bugünün şartlarında buna imkân yoksa imkân bulunabildiği kadarı uygulanır.

Kürtaj

Soru:

Bir kimsenin 10 (on) tane çocuğu var. Bunların hiçbiri namaz kılmıyor. Ailesi bu çocukları İslam'a göre yetiştirememiş. Bu kişinin hanımı 2 (iki) aylık hamile. Bu çocuğu da İslam'a göre yetiştiremeyeceğinden korkuyorlar. Çünkü 10 (on) tanesini yetiştiremeyen 11.sini de yetiştiremez diye düşünüyorlar. Bu çocuğu aldırmaya karar veriyorlar. Ayrıca bir takım yerlerden böyle bir durumda 4 (dört) aya kadar müdahale etmek caizdir diye söylendi. Bu konuda bizi bilgilendirir misiniz?

Cevap:

Bu şekilde bir zan üzerine kürtaj düşünmek doğru değil. Eğer aile üzerine düşeni yaptı da 10 çocuk gereği gibi yetişmediyse, bunda ailenin zaten bir sorumluluğu yok. Ama eğer aile o çocukları yetiştirmek için üzerine düşeni yapmadıysa, "görevimi yine yapmayacağım; o halde bu çocuğu öldüreyim" mantığı hepten sakat! Çocuğun kaç güne kadar aldırılabileceği meselesi, farklı rivayetler esas alınarak farklı cevaplandırılıyor. Bu bir yana, kesin ve meşru bir mazeret olmaksızın ruh üfürülmemiş ceninin alınmasına cevaz vermeyenler çoğunlukta.

Hayati Tehlike Anında Kürtaj Caiz mi?

Soru:

Bir arkadaşımın eşi 3 aylık hamile. Yapılan doktor kontrolünde Acrania teşhisi konuldu. Bu teşhise göre bebeğin kafatası oluşmamış ve bundan sonra da oluşmayacak. Bebeğin beyni dışarıda bir zarla çevrili imiş. Bebeğin anne karnında ölme ve anneye zarar verme riski yüksekmiş. Bebek yaşasa bile en fazla doğuma kadar yaşayabilirmiş. Bu tanı konulup da yaşayan tek bir bebek dahi yokmuş. Mutlaka alınması lazımmış. Arkadaşım emin olmak için ve bu işin vebalini de hesaba katarak 5 ayrı doktora kontrole götürmüş hanımını. Doktorların hepsi bu bebeğin mutlaka alınması gerektiğini söylüyorlarmış. Ne yapmaları lazım sizce? Bebeğin yaşama ihtimali yok tıbben.

Cevap:

Bebeğin alınmaması durumunda annenin sağlığı tehlikeye girer diyorsa doktorlar bebeğin alınması caiz, hatta lazım olur.

Tecavüze Uğrayıp Hamile Kalan Kadın Kürtaj Yaptırabilir mi?

Soru:

Hocam kürtajın hükmünü biliyoruz fakat tecavüze uğrayan kadın ne yapmalı? Ona kürtaj yapma ruhsatı var mı yoksa ruh üflendikten sonra tecavüz sonucu hamile kalana da müsaade yok mu? Nedir dinimizin hükmü?

Cevap:

Ruh üfürüldükten sonra meşru bir gerekçe olmaksızın anne karnındaki bebek aldırılamaz. Nasıl bir ilişki neticesinde ana rahmine düştüğü önemli değil.

Bayanların Çalışması

Soru:

Hocam, bir bayanın çalışması hakkında sorum olacak. İslâm bunu nasıl karşılıyor? Çalışılan ortamı ben size anlatayım: Çalışılan ortam erkek ve kadınların olduğu bir ortam. Ama çalıştığım yerde sadece bayanlar var. Erkekler farklı yerde. Bölüm-

lerimiz ayrı, onlarla bir işimiz olmuyor. Dört bayan olarak şirketin bilgilerini bilgisayara işliyoruz. Maddi açıdan sıkıntımız olmasa o ortamda durmam. İlk başta bilmiyordum sakıncası olabileceğini. Aileme maddi olarak yardımım olsun diye girdim işe. Liseden sonra devam etmedim okula ve uğraş olsun diye girdim. Sonradan çok yönden zarar gördüğümün farkına vardım. Şimdi çıkmak istiyorum ama babam bu arada işten çıktı, nasıl yapacağım bilmiyorum. Allah'ın emirlerine göre tavrım nasıl olmalı söyler misiniz? En azından o uğurda çabalarımı arttırırım. Ama İslâm'a göre yaşamaya çalışıyorum. Namazlarımı da iş yerinde bir mescid var orada kılıyorum. Eğer orada çalışmam haram ise, namazımın durumu ne olur?

Cevap:

Aileniz geçim darlığı içindeyse ve siz tek gelir kaynağı iseniz, sizin için zaruret söz konusudur ve belirttiğiniz şartlardaki bir iş yerinde çalışmanızda sakınca olmaz. Size bu şartlarda çalışmanızın haram olduğunu söyleyen olduysa, nasıl geçineceğinizi de söylemesi gerekirdi. İçiniz rahat olsun. Şayet yukarıda belirttiğim ailenizin sizden başka geçim kaynağı yoksa ve sadece bayanların bulunduğu bir mekânda çalışıyorsanız, namazlarınızı da aksatmadan kılabiliyorsanız, işinize devam edin. Bu arada tesettürünüzü ve erkeklerle ilişkilerinizdeki İslamî ölçüleri de ihmal etmemeye dikkat edin.

Kadınların Cihadı

Soru:

İlim öğrenmek her Müslüman erkek ve kadına farzdır. Kendisini ilim yönünden geliştirmiş bir bayanın bu ilminin zekâtını nerede vermesi İslam'a uygun olur? Kadının yeri İslam'a göre evidir ve görevleri bellidir. Evli/bekâr bir bayanın Anadolu Gençlik gibi, İslamî gençlik kuruluşlarında çalışması İslam'a uygun mudur? Cihad her erkek ve kadın Müslüman'a farzdır. Evli bir kadın bu cihadını eşine, çocuklarına karşı İslam'ın öngördüğü şekillerde davranarak yapması yeterli midir yoksa toplumdaki kız çocuklarının da bilinçlenmesi için İslamî kuruluşlarda aktif olarak çalışarak üzerine düşeni yapmalı mıdır? Ahir zamanda yaşıyoruz modernizm dörtnala koşmuş şekilde üzerimize saldırıyor. İşin bilincinde olan ve halis niyetlerle bir şeyler yapmak isteyen evli/bekâr Müslüman kadınların ellerinden neler gelebilir? Kadının

yeri evidir deyip faaliyetlerini eşi, ailesi ve ev çevresinde mi yapmalılar? Yâda evini ve görevlerini ihmal etmeden İslamî kuruluşlarda genç kızlarla program yaparak mı yapmalılar? Onların bu samimi ve halis niyetleri modernizmin tuzağına düşmeden İslam'a en uygun şekilde nasıl olmalıdır?

Cevap:

Hayat bir bütündür ve bu bütün içinde her birimizin mükellefiyetleri vardır. Hayatın hiçbir alanını ihmal edemeyiz; ancak bireysel mükellefiyetlerimizi de ihmal edemeyiz. Hatta bireysel mükellefiyetlerimiz önceliklidir. Evli bir kadın, tabii ki öncelikle evine, eşine ve çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getirmelidir. Onun için farz-ı ayn olan budur. Bundan arta kalan vakitlerinde, iyi bildiği alanlarda, üstesinden geldiği konularda Ümmet'e hizmetten de geri durmamalıdır. Bu alan farz-ı kifaye alanıdır. Herkes terk ederse herkes sorumlu olur. Esasen bu alanda verimli çalışmak ve sonuç alabilmek için organize olmak, kurumsallaşmak ve iş bölümü yapmak gerekir. Münferit faaliyetler de elbette sonuç verir; ama organizeli ve planlı çalışmak sonuç almak için şarttır. Bu anlamda mevcut organizasyonlardan (vakıf, dernek vs.) birine dâhil olarak çalışma yürütülebilir.

Ancak dediğim gibi, öncelikli görev ailevî sorumlulukların yerine getirilmesidir. Bunu yaparken dünyanın ve dünyevîliğin bizi yutmasına izin vermemeliyiz. Bunun için de -yukarıda söylediğim gibi- belli organizasyonlar içinde yer alarak hizmet etmenin yollarını arayabiliriz.

Kadınların Araba Kullanması Doğru mudur?

Soru:

Hocam günümüz dünyasında kadınların araba kullanması dinen sakıncalı mıdır ya da hangi şartlarda bu uygundur?

Cevap:

Vakarına, izzetine, namusuna ve kişiliğine halel getirecek durum ve ortamlar söz konusu olmadıkça elbette kadınların da araba kullanması caizdir. Esasen şart cümlesinden olarak zikrettiğim hususlar hepimizin günlük hayatta dikkat etmemiz ge-

reken hususlar. Bunun dışında trafikte araba kullanmanın istisna teşkil edecek bir hususiyeti yok.

Doktorun Namahrem Kimseyi Muayenesi

Soru:

Hocam, sizce Avrupa'da yaşayan bir gencin (erkek) doktorluk okuması ve doktor olması ne kadar doğru? İslam'da bu konuda neyin yasak ve yasak olmadığını göz önüne alınca, eğer İslam'a ve Müslümanlara faydalı hizmetler yapma imkânı olacaksa gayrimeşru bir iş yapmak zorunda kalmayacaksa, bir Müslüman erkek doktor Müslüman veya gayrimüslim bir bayanın avret veya avret olmayan yerlerini muayene edebilir mi?

Cevap:

Sadece doktorluk için değil, diğer meslekler için de geçerli olan şudur: Eğer İslam'a ve Müslümanlara faydalı hizmetler yapma imkânı olacaksa ve gayrimeşru bir iş yapmak zorunda kalmayacaksa herhangi bir meslek tahsili yapmanın ve o mesleği icra etmenin herhangi bir sakıncası yoktur. Yani tıp tahsili yaparak estetik cerrahi ve benzeri branşlarda çalışmak, iş gereği bayanların ya da erkeklerin (zaruret olmadığı halde) mahrem yerleri ile ilgili gayrimeşru operasyonlar yapmak... Yoksa normal iştigal alanı içinde herhangi bir gayrimeşruluğun söz konusu olmadığı branşlarda pekâlâ tıp tahsili yapılabilir ve doktorluk görevi icra edilebilir. Hatta kimi zaman ve durumlarda bu tür kritik görevler Müslümanlar için farz-ı kifaye olur.

Sütannelik Nasıl Oluşur?

Soru:

Almanya'da son iki senede bir kaç vakıadan dolayı soracağım konu güncel bir konu haline geldi. Devletin Gençlik Bürosu diye tanımlanan kurumu, ailelerde eğitim ve çocukların hallerini, ailenin çocuğa nasıl davrandığını vs. denetliyor. Son senelerde bu özellikle Müslüman ailelerde ve böylece Müslüman çocuklarda çok

sık vuku buldu. Bu yüzden Müslüman ailelerden alınan çocuklar, gayrimuslim ailelere veriliyor. Böylece çok küçük yaşta veya genç yaştaki çocuklar gayri islamî bir ailede ve bir ortamda yetişiyorlar. Müslüman aileleri "Koruma Aile" konusunda teşvik etmeli miyiz? Çünkü mahremiyet açısından bir sorun oluşmuş olur, bu bağlamda sütannelik ilişkisi ile bu problem çözülebilir mi diye de bir düşünce var. Ama bu konuda da çocuk sahibi olmayan bir hanım veya yeni çocuk sahibi olmayan bir hanım önceden süt saklayabilir mi? Veya alınan çocuk 15-17 yaşında olursa sütannelik ilişkisi kurulur mu? Bu konuda yardımcı olabilir misiniz hocam?

Cevap:

Dört mezhebe göre sütkardeşliği ancak süt emme çağındaki emmeyle sabit olur.

Ancak Zahirîyye mezhebi, yetişkin insanın emmeyle de sütkardeşliğin meydana geleceği görüşünü benimsemiştir. Hz. Aişe (r.anha) validemiz ile Hz. Ali (r.a) da bu görüştedir. Avrupa ülkelerindeki uygulama, Müslüman ailelerin çocuklarını gayrimüslim yapma amacı taşımaktadır. Bu büyük bir tehlikedir. Bunun önüne geçmek için durumu uygun olan Müslüman aileler o çocukların gayrimüslimlere verilmesinin önüne geçmelidir. Çocuk süt emme çağını geçmişse, evlat edinecek annenin sütü bir kaba sağılarak çocuğa içirilir. Bu gibi durumlara karşı hazırlıklı olmak için önceden anne sütünün süt bankasında muhafaza edilmesinde bir sakınca yoktur. Yeter ki sütler titizlikle saklansın ve süt sahiplerinin haberi/onayı olmadan başkaları tarafından herhangi bir şekilde kullanılmasın.

Vallâhu a'lem.

Borçluyken Kurban Kesmek

Soru:

Belediye'de çalışıyorum, 1.000 lira maaş alıyorum, hamdolsun evim kira değil. Benim kurban kesmem gerekiyor mu? Eğer kesmem gerekiyorsa borç para alarak kesmemde bir mahsur var mı?

Cevap:

Kurban, "fıkhen zengin" olanlara vaciptir. Bunun ölçüsü de, "ev, araba gibi temel ihtiyaçlarını karşılamış, -varsa- borçlarını karşılayacak miktarı düştükten sonra ailesinin 1 yıllık geçimi için gerekli maddi miktarı garanti etmiş bulunmak"tır.

Sizin durumunuz buna uymadığı için kurban kesmekle mükellef değilsiniz.

Peygamberimize Kurban Kesilmesi

Soru:

Hocam, Kurban Bayramı öncesi yeğenim elinde bir kâğıtla geldi, kağıtta koyun resmi ve otuz küsure taksim edilmişti. Taksimlere de 5-10-20-50 TL yazılmıştı. Dershanedeki öğretmeni yeğenime bu kâğıdı vermiş ve kurban parası toplamasını söylemiş. Sonra biraz araştırdım Pakistan için, Peygamber Efendimiz (s.a.v) için bu veya buna benzer şeyler yapıyorlarmış. Buna da nafile kurban diyorlarmış. Gerek Peygamberimiz (s.a.v) için gerek Pakistan'a yardım niyetiyle dahi olsa bir koyun için 30 kişiden para toplamak caiz mi? Böyle bir organizasyonun Kurban Bayramı arefesinde ve üzerinde koyun resmi olan bir kâğıtla yapılması sakıncalı mı? Nafile kurban hakkında malumat verebilir misiniz? Böyle bir durumda bizim tavrımız ne olmalı? En doğru tutumu nasıl sergileriz?

Cevap:

Bu işin Kurban bayramı öncesinde yapılmış olması üzerinde çeşitli yorumlar yapılabilir. Ne maksatla yapıldığını bilemem tabii. Nafile kurban meselesi şöyle: Birkaç insan bir araya gelip, paralarını birleştirip bir hayvan satın alır; kesip etini fakirlere dağıtır. Bunda bir sakınca yok. Ama bunun adı kurban olmaz. Bu kurban furyasının da yakında kokusu çıkacak diye endişe etmemek elde değil doğrusu.

Akika Kurbanı

Soru:

Hocam, Cenab-ı Hakk nasip etmesi ile ikiz erkek bebek sahibi olduk. Öğrendiğim kadarı ile Akika kurbanın 7. gün kesilmesi gerekiyor fakat erkeklere iki tane kesildiği düşünülürse ve benimde ikiz erkek bebek sahibi olduğum düşünülürse buna maddi

olarak gücüm yetmiyor. Acaba her ay 1 tane kesmek sureti ile 4 ayda tek tek kesmek uygun mudur?

Cevap:

Çocuk buluğ çağına gelene kadar akika kurbanı kesilebilir. Her ne kadar doğumdan itibaren 7. gün kesmek güzel görülmüş ise de, şart değildir. Ayrıca erkek çocuklara da tek kurban olabilir. Rabbim evlatlarınızı salihlerden eylesin, istikamet ve mürüvvet sahibi kılsın.

Adak Kurbanından Zenginler Yiyebilir mi?

Soru:

Hocam adak kurbanın etinden fıkhen zengin sayılanlar yiyebilir mi?

Cevap:

Adakta bulunan kimsenin kendisi yiyemez. Komşusu, arkadaşı, akrabası... zengin de olsa yiyebilir.

Av Halinde Boğazlama

Soru:

Biz kış ayının girmesi ile birlikte avlanıyoruz burada avı vuran avcı avın yanına vardığında ölmemiş olduğunu gördüğünde (yaralı ise) o hayvanı boğazlaması gerekli olduğu fıkıh kitaplarımızda mevcud. Ancak burada bu boğazlama (kesme) işini o anda avı vuran (yaralayan) kişi değil de yanındaki başka bir şahıs bu işi (avı boğazlama) yapabilir mi? Yoksa bizzat avlayan (vuran, yaralayan) kişi mi bu işi yapmak zorundadır?

Cevap:

Vuranın boğazlaması şart değil. Herhangi bir kimsenin usulüne uygun boğazlaması yeterlidir.

Allah (c.c) Adına Kesilmeyen Etler

Soru:

Hocam, En'am Sûresi 121. Ayette mealen "Allah adına kesilmeyen hayvanın etini yemeyin!" buyuruluyor. Yaşadığımız devre bakarsak gıda maddesi yapımında kullanılmak üzere milyonlarca hayvan kesiliyor. Ve gıda firmalarının dini hassasiyeti ise belirsiz. Ayrıca kesimin binlerce farklı işçi tarafından yapıldığı düşünülürse ve bu işçilerin de dini hassasiyeti göz önünde tutulursa kasaptan et alma, marketlerde satılan çikolata bisküvi vb. ürünleri alma konusunda nasıl davranmalıyız? Çünkü marketlerdeki ürünlerde bu hayvanların eti olmasa da yağ ve jelatinleri kullanılıyor. Ayrıca yurtdışından getirilen İsviçre çikolatası vb. ürünlere nasıl yaklaşmalıyız? Son günlerde Bim gibi ünlü marketlerin reyonlarında Hollanda gibi yabancı ülkelerden ithal edilmiş çikolata, bisküvi vb. ürünleri görüyoruz. Bunları almak caiz midir?

Cevap:

Hanefî mezhebine göre kesilirken üzerine kasden Besmele çekilmemiş hayvanın eti yenmez. Ancak Şafiî mezhebine göre yenir. Yeter ki üzerine Allah Teâla'dan başkasının adı anılmamış olsun. Bir de kesen kişi Ehl-i Kitap dışındaki kâfirlerden olmasın. Yani Müslüman veya Ehl-i Kitap olan bir kimse kestiği hayvanı Besmele çekmeden ve herhangi bir şey söylemeden kesmişse o hayvan Şafiî mezhebine göre temizdir, yenir. Ülkemizde elhamdülillah bu hassasiyeti yaşatan firmalar var. Et alırken onlardan almaya dikkat etmek gerekir. Jelatin ve diğer hususlara gelince, ambalajında bu tarz maddeler içerdiğine dair bir ifade bulunmayan ürünleri almakta bir sakınca yoktur. Gerçi firmaların bu konulardaki beyanlarına ne kadar itibar edebileceğimiz de ayrı bir mesele! Ama en azından mümkün olabildiği kadarıyla seçici davranmak inşaallah bu konudaki sorumluluğumuzu ifa için yeterli olacaktır.

Fi emanillah.

Deve İdrarı İçmek Caiz midir?

Soru:

Bir taraftan (Bûhari, Tirmizi vs.) kaynaklarda olduğu halde, diğer taraftan nasıl olur da (Hanefi, Şafii, Hanbeli) mezheblerine göre necis sayılmıştır? Hem bazı bilimsel araştırmalar ve İbn-i Sina gibi tıpçılar deve idrarının yararını vurgularken, Umre sebebiyle hacda bulunan iki Türk hacının deve idrarından dolayı hastalanmaları nasıl izah edilir?

Cevap:

Deve idrarının, belli bir usul içinde (mesela belirli karışımlarla) içilmesi durumunda belli hastalıklara iyi geldiği malumdur. Bu durumu genelleştirip, deve idrarının "normal durumlarda" içilmesinin hükmüyle karıştırılması doğru değil. Normal şartlar altında sağlıklı insanlar için zararlı olabilen nice ilaçlar vardır ki, belli hastalar için şifadır. Dolayısıyla o ilaç, kullanması gereken hasta için "gerekli" iken, diğer insanlar için mekruh, hatta haram olabilir. Zira diğer insanlar o ilacı kullandığı zaman o ilaç onları hasta eder. Burada da durum aynıdır.

Fi emanillah.

Cola ve Gazlı İçecekler

Soru:

Gazoz, cola vs. içmek haram mıdır? Bunu Coca Cola gibi yabancı ve Cola Turka gibi yerli firmalar açısından ele alabilir misiniz? Buna cevaz verenler meyvelerde ve sirkede vs. alkol bulunduğunu nazara vererek cevaz veriyorlar. Bu doğru mudur? Ayrıca İhlas Cemaati diye bilinen cemaatin sitesi *dinimizislam.com* da bu soruyla alakalı diğer okuduklarımdan farklı bir cevap verilmiş. Cevapta koku veren maddelerin (esans) suda çözünmediği ve çözünmesi için alkole ihtiyaç duyulduğu ve kullanılan asgari miktar alkolün haram olmadığı söylenmiş. Sizin bu konudaki görüşünüz nedir?

Cevap:

Alkolün bir maddeye sonradan ilave edilmesiyle, içinde tabii halde bulunması aynı şey değildir. Birçok meyvede alkol bulunduğu tesbit edilmiştir. Ama bu alkol onların içinde tabii olarak bulunduğu için onları haram yapmıyor. Cola ve gazoza ise sonradan ilave ediliyor. Bu içeceklerde çözücü olarak alkol kullanmak şart değildir. Alkol diğer çözücülere göre daha ucuz olduğu için tercih ediliyor. Dolayısıyla burada bir "zaruret"ten söz edemeyiz. Esasen cola ve gazozu hiç tüketmemek en iyi seçenektir. Bilhassa cola, bağımlılık yapan maddeler içeriyor. Bu yönüyle de israftır. Bütün bu söylediklerimden sarf-ı nazar ederek bakacak olsak bile, bu ürünler en azından "şüpheli şeyler" kategorisine girer. Dinî hassasiyet sahibi mü'minler şüpheli şeylerden uzak durur.

Vallahu a'lem.

Soru:

Hocam geçenlerde Milli Gazete'de çıkan bir yazınızda Cola'nm haram olduğunu söylediniz, gelirinin İsrail'e gitmesinden dolayı haram olması noktasında genelde pek sıkıntı yok, ama içinde alkol olmasından dolayı haram olmasını kabul etmeyen birçok âlim var. "Çoğu sarhoş eden şeylerin azı da haramdır." hadis-i şerifini delil göstererek içinde alkol olmasından dolayı da haramdır diyorsunuz fakat onlar da "Portakal suyunda veya ekmek mayasında da alkol var ekmek yemek ya da portakal suyu içmek haram mıdır?" diye sorunca cevap ne olması gerekir?

Cevap:

Cola'ya katılan alkolün çok miktarda içilmesinin kişiyi sarhoş etmeyeceğini aklı başında hiç kimse söylemez. Eğer alkol sarhoş edici bir madde ise, çok miktarda içildiğinde sarhoş edecektir. Şayet sarhoş edici değilse, o zaman haram değildir! Portakal, üzüm ve sairde bulunan alkol, sonradan ilave edilen değil, bu ürünlerde tabii olarak bulunan alkoldür. Bu sebeple haram değildir. Diyeceksiniz ki "ikisi de alkol değil mi?" Evet, ikisi de alkol, ama birisi (Cola gibi ürünlere dışarıdan katılan) "etil alkol", öbürü (meyvelerde bulunan) ise "aromatik alkol". Bunların farkı şu: Etil alkol sarhoş edicidir ve maddeye (Cola'ya, gazoza...) dışarıdan ilave edilir. Aromatik alkol ise meyvelerin olgunlaşmasıyla kendiliğinden ortaya çıkar ve sarhoş etmez.

Ekmeğe gelince, evet, mayada alkol vardır ve fakat ekmeğin piştiği sıcaklıkta bu alkol ortamda buharlaşır. Bir de Fıkıh'ta "umum belva" dediğimiz durum söz konusudur burada. Yani bu tarz maya ile ekmek yapmak artık neredeyse her yerde uygulanan metot olmuştur. Alkolsüz maya bulmak ve ondan ekmek yapmak özel bir külfet ister, bunu herkes de yapamaz.

Durum budur.

Soru:

Coca Cola haram diye bir fetva vermişsiniz, Hüseyin Avni Hoca, Mehmet Talu Hoca vd. hocaların da aynı fetvayı verdiklerini biliyoruz. Bu konuda Diyobend alimlerinin de fetvaları var. Büyük Müfti İbrahim Desai ve başka Diyobendilerin fetvalarında görüyoruz ki, onlar Coca Cola haram değildir diyorlar. Alkol olsa bile, Siyonizme yardım etse bile, bu fıkhî açıdan Cola'yı haram etmiyor onlara göre. Hem Darul Ulum Diyobend'de Coca Cola'nın içildiğini gördük. İngiltere'de Darul Ulum'da okumuş alimler, büyük müftilerin Coca Cola içtiğini ve içilmesine helal dediklerini söyledi. Bu olsa olsa ihtilaf konusu değil mi? Diyobend'in Fıkıhda ne kadar güçlü olduğunu biliyoruz. Bazıları (bunu söylediğimiz için) bizim Peygambere ihanet ettiğimizi söylüyorlar; Coca Cola içtiğimiz zaman bizi, İslam'a ihanetle suçluyorlar.

Cevap:

Cola meselesine iki açıdan yaklaşmıştım:

1. Cola'ya (ve daha genelde gazlı içeceklere) çözücü olarak katılan alkolün, bu işlemden sonra mahiyet değiştirip değiştirmediği; başka bir maddeye dönüşüp dönüşmediği. Eğer bu işlemden sonra alkol tepkimeye girip alkol olmaktan çıkıp bir başka maddeye dönüşüyorsa cola (ya da söz konusu hangi içecek ise o) haram olmaz.

Cola'ya katılan alkol –çok düşük oranda da olsa– "alkol" olma özelliğini kaybetmeden varlığını sürdürüyorsa, "çoğu sarhoş eden şeyin azı da haramdır" ilkesi/hadisi gereği kolanın içilmesinin haram olduğunu söylememiz gerekir. Bu durumda "Bir kimse litrelerce cola içse bile yine sarhoş olmaz; dolayısıyla içindeki az miktar alkol sebebiyle kolanın haram olduğunu söylemek doğru değildir" denemez. Çünkü burada dolaylı da olsa "az miktardaki alkolün içilmesinin haram olmadığı" söylenmiş olmaktadır. Allahu a'lem burada doğru olan, içeceğin fiilen "en fazla ne

kadar içilebildiğini" değil, ilkesel olarak "çok miktarda içilmesi halinde sarhoş edip etmeyeceğini" esas almaktır.

2. Diyelim ki içeceğe çözücü olarak katılan alkol, girdiği tepkime sonucu özelliğini kaybediyor ve alkol olmaktan çıkıyor. Bu durumda o içeceğin "li aynihî" (sırf kola, gazoz vs. olduğu için) haram olduğu söylenemez.

Bu noktada geriye belli bir cola markasının İsrail'e yardım ettiği gerekçesiyle haram olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği sorusunun cevabı kalıyor.

Mukaddes beldede fiili bir savaş yürüten, varlığını işgal ve teröre borçlu olan ve hatta hayatı işgal ve terör üzerine bina etmiş olan terörist İsrail devletine yardım eden firmaların ürünlerini satın almanın, oradaki işgal, terör ve insanlık dışı uygulamalara destek vermek anlamına geleceği, ayrıca delillendirilmeye ihtiyaç göstermeyecek kadar açık bir meseledir. Hiçbir aklı başında müslümanın böyle hassas bir meselede "Ben verdiğim paranın nereye gittiğine bakmam; satın aldığım maddenin "li aynihî haram olup olmadığına bakarım" deme aymazlığına düşeceğini sanmıyorum.

Dolayısıyla Diyobend ulemasından nakledilen fetva şayet doğruysa, yani onlar gerçekten öyle bir fetva veriyorsa, şu noktaların açıklığa kavuşturulması lazım:

1. Diyobend uleması Coca Cola'nın İsrail'e yardım eden bir firma olmadığı şeklinde bir bilgiye mi sahiptir?

2. Eğer onlar da bu firmanın İsrail'e yardım ettiğini kabul ediyorsa, o zaman fetvayı sadece tüketilen maddenin "li aynihî" haram olup olmadığı noktasına bakarak ve İsrail'le ilişkisinden sarf-ı nazar ederek mi veriyorlar?

Bu iki nokta aydınlatılabilirse Diyobend fetvası üzerinde daha rahat konuşabiliriz.

Ala külli hal, şu anda bu mesele üzerinde ihtilaf edildiği açık. Böyle durumlarda mü'minlerin, birbirlerine karşı gözetmeleri gereken hukuku ihlal edecek davranışlardan uzak durması gerekir.

Yıllar önce *Mezhep Meselesi ve Fıkhî İhtilaflar* adıyla bir kitap tercüme etmiştim. RıhleKitap tarafından neşredilen bu kitapta müellifin (Ebu'l-Feth el-Beyânûnî), yer

verdiği bir bölüm konumuz açısından gerçekten önemli. İhtilaflı meselelerde mezhep imamlarımızın ve ulemamızın nasıl davrandığını ve bize ne tavsiye ettiğini izah eden bu bölüm, en az fıkhî ihtilafların sebep ve mahiyeti kadar önemli.

Soru:

Hocam Tübitak'ın yaptığı açıklamaya göre Coca Cola'da alkol varmış. Şu anda Coca Cola ürünlerini almak, satmak, taşımak ve içmek haram mı oluyor?

Cevap:

Eğer cola şişelerinin/kutularının içinde özelliğini muhafaza eden alkol varsa, yani bir şekilde çözünmemiş ve başka bir maddeye dönüşmemiş olarak mevcudiyetini koruyorsa elbette haramdır. Ben ihtiyata uygun davranış olarak gazlı hiçbir içeceğin içilmesini doğru bulmuyorum. Zira Coca Cola'nın içindeki alkol, bildiğim kadarıyla "çözücü" olarak kullanılıyor ve bu durum bütün gazlı içecekler için aynıyla söz konusu.

Cariyeliğin Mahiyeti

Soru:

"İslam'da cariye sistemi nasıldır? Milli Gazete'de yayınlanan bir yazıda "Hürrem Sultan bir cariyedir, çocuk doğurunca hürriyete kavuştu, cariyelikten çıkıp zevce ünvanını aldı..." denmişti. Cariye köle midir? Köle ise konumu nasıl oluyor? Hürrem Sultan cariye iken doğan çocuğu Kanuni Sultan'dan oluyorsa Kanuni'nin eşi oluyordur o zaman. Öyleyse neden cariye diye anılıyor? Bir adamın cariyesi kendi eşinden farklı mıdır?

Cevap:

Cariyelik ve kölelik meselesi, modern zamanlarda adeta bir utanç vesilesi gibi karşılanan hususların başında geliyor. Müslümanlar kendi inançlarından, kaynaklarından, geçmişlerinden... hasılı "kimliklerinden" öylesine uzaklaştırılmış, öylesine yabancılaştırılmış durumda ki, herhangi bir "çağdaş" mahfil tarafından tenkit bağ-

lamında gündeme getirilen herhangi İslamî bir meseleyi refleksif olarak "geçmişi suçlama" psikolojisiyle karşılıyoruz! İnsaflı gayrimüslimlerin gösterdiği sağduyu ve tarafsızlığı biz kendi geçmişimize ve kimlik unsurlarımıza gösteremiyoruz. Hakikat ne yazık ki bu!

Endonezya ve Cava'da 17 yıl devlet görevlisi olarak çalışmış, bir ara Müslüman ismi alarak Mekke ve Medine'ye de giderek bir süre kalmış bulunan ünlü Hollandalı müsteşrik (İslam bilimcisi) Snouck Hurgronje, Haremeyn izlenimlerini bilahare kayda geçirdiği eserinde şöyle diyor: "Avrupalılar İslam'da esaret (kölelik) hakkında Amerika ile şarktaki (doğudaki) şartları birbirine karıştırmaktan dolayı hatalı hükümler vermişlerdir. Bundan dolayı İngilizler'in esir (köle) ticaretini men için koydukları nizamlar hakkındaki sitayişler (övgüler) pek yerinde değildir. (...) Bugünkü şartlar içinde onlar için esir (köle) olmak bir saadettir. Denemek için kendilerine, benimle birlikte yurtlarına dönmelerini teklif ettiğim esirlerin (kölelerin) hemen hepsi, bu teklifimi, ancak kendilerini tekrar Mekke'ye getirmem şartı ile kabul ediyorlardı."[243]

Bir başka müsteşrik de şunları söylüyor: "Arabistan'da esirlerin (kölelerin) vaziyeti daima tahammül edilemeyecek gibi değildir ve kendisi ekseriyetle mes'uttur. (...) Arabistan yaylalarında –ki oralarda yalnız hali vakti yerinde olanlar esir (köle) sahibidir–, hayır sahipleri azatlı köle ve cariyeleri evlendirir ve kendi mallarından onlara ya deve veya hurma ağacı gibi şeyler verirler. Bu Afrikalıların gönüllerinde esir (köle) edildiklerinden dolayı hiçbir kin yoktur. (...) Allah onlara felaketlerinde lütfetmiştir. Onlar, "Bu, Allah'ın lütfudur" diyebilirler. (...) Esirlerin yeni vatanları onlara eskisinden daha güzel görünür. Orada onlar Allah'ın hür kullarıdır. Orası onlar için daha yüksek bir medeniyet diyarıdır. Bu cihetle, esarete düştüklerinden dolayı Allah'a şükrederler."[244]

Kendi geçmişimiz ve kimlik unsurlarımız hakkında vicdan ve insaf sahibi gayrimüslimlerin gösterdiği tarafsızlığı gösterememek... Evet, asıl utanılması gereken nokta budur. Yukarıda iki müsteşrikten "kölelik" konusunda aktardığım ifadeler, aynıyla "cariyelik" için de geçerlidir. Zira cariyelik, hukuki bir statü olarak kölelikten başka bir şey değildir; cariye, kadın köledir.

---

[243] *İslam Ansiklopedisi*, MEB, 1/113.

[244] *İslam Ansiklopedisi*, MEB, 1/114.

Cariyenin efendisiyle arasındaki ilişki tarzını düzenleyen belli kaideler, hükümler vardır. Hiçbir cariye sahibi, cariyesi üzerinde "lâ yüs'el" derecede bir egemenliğe sahip değildir. Bilhassa Batı etkisiyle oluşmuş önyargılar "cariye" deyince, "odalık", "kapatma"... gibi çağrışımlar eşliğinde devreye girse de, yukarıda Hurgronje'den yaptığım nakil bu noktadaki yanılgıyı açık seçik ortaya koymaktadır.

İslam'da iki türlü cariyelik vardır: Hizmetçi ve efendisinin istifraş hakkına sahip bulunduğu cariyeler.

Birinci gruptakiler, bilhassa efendilerinin günlük hizmetlerini gören cariyelerdir. Bunlarla, efendileri dahil hiç kimsenin cinsel ilişkide bulunma hakkı ve serbestisi yoktur. Zira bunlar efendilerinin izniyle başka birisiyle evlidirler. Efendinin, evlenmek isteyen cariyeyi bundan men etme hakkı var mıdır? Ebussuud Efendi'nin verdiği bir fetva, cariyesini kasıtlı olarak evlenmekten men eden bir efendinin bu tasarrufunun mahkeme tarafından iptal edileceğini göstermektedir.[245] Prof. Dr. Ahmet Akgündüz hocanın ifadesiyle "İslam Hukukundaki cariyelerin çoğunluğu asrımızdaki işçi kadınlar veya evlere gelen hizmetçi kadınlar gibidirler. Değişen sadece isimleridir. Yani her cariye ile illa da karı koca münasebeti akla gelmemelidir. Başkalarının hanımı bulunan veya sadece efendisinin evindeki hizmetleri görmekle mükellef olan cariyelerin sayısı, belli şartlar çerçevesinde karı koca hayatı yaşanılan cariyelere nisbetle en az on katıdır. Bugün hizmetli kadınlar ile işverenleri arasında hangi münasebet varsa, İslam hukukunda da cariye ile efendisi arasında o münasebet vardır. Kendisi ile efendinin karı koca hayatı yaşadığı cariyenin efendisi ile olan münasebeti ise, çok az hükümler dışında hür kadın ile kocası arasındaki münasebet gibidir."[246]

İkinci tür cariyelik ise, efendisiyle münasebeti cinsel ilişkiyi içeren cariyelerin konumunu ifade etmektedir. Buradaki "cinsel ilişki"den iki nokta kastedilmektedir:

1. Efendisinin nikâh akdiyle evlilik bağı kurduğu cariye. Bu durumdaki cariyeler azat edilip "hür kadın" statüsüne kavuşturularak nikâhlanabileceği gibi, cariyelik statüsü devam ettirilerek de nikâhlanabilir. Kanuni Sultan Süleyman'ın cariyesi Hürrem Sultan, cariyelik statüsü devam ettiği halde nikâhlanılan bir cariyedir.

---

[245] Bkz. Prof. Dr. Ahmed Akgündüz, *Osmanlı'da Harem*, 155.

[246] Akgündüz, *Osmanlı'da Harem*, 159-60.

Bu durumdaki cariyeler, efendilerinden çocuk doğurduklarında "ümmü'l-veled" adını alır ve efendilerinin ölmesiyle otomatik olarak hürriyetlerine kavuşurlar.

2. Efendisinin, nikâh akdi olmadan cinsel ilişki kurduğu cariye. Bunun için şu şartların bulunması gerekir:

A. İstifraş hakkı denen bu hakkın tahakkuk etmesi için cariye ile efendisi arasında "teserri akdi" denen bir akit yapılmış olmalıdır. Zina, sifah gibi durumların söz konusu olmaması için savaş sonunda hangi cariyenin kime ait olduğunu gösteren bir akit olan teserri, cariyeyi diğer herhangi bir erkeğe haram kılar.

B. Cariye başka bir erkekle evli olmamalıdır. Hür veya köle başka bir erkekle evli olan cariyenin ne istifraşı ne de nikâhlanması söz konusudur. Kocası başka birisinin kölesi durumunda olsa bile bu durumda cariye ile efendisi arasında nikâh veya istifraşa dayalı cinsi münasebet söz konusu olmayacaktır.

Bu durumdaki cariye de efendisinden çocuk sahibi olduğunda –tıpkı efendisiyle nikâh akdi sonucu evlenmiş olan cariye gibi– "ümmü'l-veled" olur ve efendisinin vefatıyla hürriyetine kavuşur.

Efendisinden çocuk sahibi olan bir cariye, satış, hibe, rehin... gibi bir yolla efendisinin mülkünden çıkarılamaz. Çünkü bu gibi tasarruflar, ümmü'l-veled olması sebebiyle sahip olduğu hürriyet hakkının butlanı sonucunu doğurur.[247]

Bu bahsi kapatırken bir hususa daha değinelim:

Son zamanlarda cariye meselesi hakkında yazıp konuşan bazı kimseler, İslam toplumunda cariyelerin göğüsleri, sırtları vb. açık bir şekilde bulunmak zorunda bırakıldıkları şeklinde beyanlarda bulunuyor. Bu, meseleyi çarpıtmaktan başka bir anlama gelmez. İslam toplumunda cariyeler, gerek hür kadınlarla karıştırılmamak, gerekse görevlerini yaparken rahat olmak bakımından elleri, yüzleri, dizlerinin altında kalan kısım itibariyle bacakları, saçları ve boyun-göğüs kısımları –"memeleri" değil– açık bir şekilde bulunurdu. Sırtları ve karın bölgeleri de kapalıydı.

---

[247] Ömer Nasuhi Bilmen, *Istılâhât-ı Fıkhiyye Kamusu*, IV, 45.

Cariyelik meselesi hakkında böylesine "serbestçe" yazıp konuşan zevatın, "çağdaş" kıyafet adı altında tercih edilen giyim-kuşam tarzı hakkında aynı hassasiyeti göstermemesi son derece calib-i dikkattir...

Mürtedin Katli

Soru:

1. Günümüzde İslam devleti adı altında kurulmuş bulunan devletlerde mürtedlerin öldürülmesi hükmünün uygulanması mümkün müdür?

2. İslam'da neden mürted erkek öldürülüyor da, mürted kadın öldürülmüyor?

Cevap:

1. İslam devleti sınırları içinde yaşayan Müslüman bir erkeğin İslam dinini terk ederek başka bir dine geçmesi veya dinsizliği tercih etmesi (irtidat) durumunda hüküm bellidir. Akıl-baliğ erkek bir Müslüman, aklı başındayken (sarhoşluk, cünun vb. bir hal yokken), herhangi bir zorlama söz konusu değilken dinden dönen bir Müslümanın dinden dönmesine yol açan etkenler araştırılarak giderilir. Kendisi ile konuşulur ve fikrî/ilmî şüpheleri, ehil kimselerle müzakere etmesi sağlanarak ortadan kaldırılır ve düşünüp tevbe etmesi için süre verilir. Bütün bunlardan sonra irtidadında ısrar ederse öldürülür.

İbnu'l-Münzir'in *Kitâbu'l-İcmâ'*ında[248] herhangi bir ihtilaf zikredilmezken İbn Hazm, *Merâtibu'l-İcmâ'* adlı eserinde[249] Hz. Ömer, Süfyân es-Sevrî ve İbrahim en-Neha'î'den, mürtedin öldürülmeyeceğini, ölene kadar tevbe etmesinin isteneceğini söylediklerini belirtir. İbn Teymiyye bu eser üzerine yazdığı *Nakdu Merâtibi'l-İcmâ'*da bu kayda herhangi bir itiraz getirmemiştir. Bu iki eseri birlikte neşreden Zâhid el-Kevserî de bu noktada herhangi bir şey söylememiştir.

Bu noktayı müstakil bir yazıda ele almak üzere paranteze aldıktan sonra devam edecek olursak, günümüzde bu hükmün uygulanması noktasında pratik birtakım

[248] İbnu'l-Münzir, *Kitâbu'l-İcmâ'*, 119 vd.

[249] İbn Hazm, *Merâtibu'l-İcmâ'*, 210.

güçlükler bulunduğu, uluslararası sistemin ve bağlantıların bu ve benzeri hükümlerin uygulanmasını zorlaştırdığı tezi malumdur. Bu noktada ümmete düşen, İslam ahkâmının muhafaza ve müdafaasından geri adım atmak değil, uygulanmalarının önündeki engellerin aşılmasına çalışmaktır.

Herhangi bir İslamî hükmün fiilen uygulanabilir olması için gerekli şartlar ve ortamın bulunup bulunmaması ayrı bir şeydir, fiilen uygulanmıyor diyerek hükmün tamamen iskat edilmesi daha ayrıdır. Müslümanlar birinci yok diye ikinciyi kabul etmek zorunda değildir. En azından gönüllerinde, bilinçlerinde İslam'ı bir bütün olarak yaşamanın ve yaşatmanın gayreti içinde olmak gerekir.

2. İrtidad eden erkek öldürülürken aynı durumdaki kadının öldürülmemesi meselesine gelince, bu, Hanefî mezhebinin ictihadıdır. Diğer mezheplerde irtidad eden kadın da tıpkı erkek gibi –tevbe teklif edilip şüpheleri giderildikten ve düşünmesi için süre verildikten sonra– öldürülür.

Hanefîler ise mü'minlerle fiilen savaş halindeki topluluk (harbîler) arasında bulunan kâfir kadınların öldürülmesini yasaklayan hadis gibi delillere kıyasla mürted kadının öldürülmeyeceğini, tevbe edene kadar hapiste tutulacağını söylemişlerdir.[250]

Burada bir noktaya dikkat çekelim: Özellikle "çağdaş telakkiler"i rahatsız eden mürtedin katli gibi meselelerde farklı hüküm verme peşinde olan bir kısım çevreler, bu gibi ahkâmı zorlama yorumlarla devre dışı bırakma gayretindeler. Söz gelimi recm uygulamasının bir "hadd" değil "ta'zir" cezası olduğunu (yani bu cezayı uygulamanın bir "gereklilik" olmayıp, "devlet başkanının yetkisine bırakıldığını) söylemektedirler.

Benzeri bir durum mürtedin katli meselesinde de karşımıza çıkıyor. Bu hükmü de, münhasıran muharip durumundaki mürtedlerin öldürüleceğini söyleyerek esnetme çabası içinde bulunduklarını görüyoruz. Oysa mürtedin katli meselesine kaynaklık eden hadislerde de, uygulamada da böyle bir kayıt mevcut değildir.

Mürtedin katli meselesi hakkında modern zamanlarda ileri sürülen kimi itiraz ve tenkitler bulunduğunu biliyoruz. Başta "fikir ve inanç özgürlüğü" olmak üzere birçok kavram, mürtedin katli hükmüne esas teşkil eden nass ve uygulamaların önüne

[250] İmam es-Serahsî, *el-Mebsût*, X, 108-9; el-Kâsânî, *Bedâyi'u's-Sanayi'*, VII, 135.

geçirilmek suretiyle aslında yaşadığımız "zihniyet dönüşümü" ortaya konulmuş oluyor.

Oysa bir Müslüman için esas olan muhkem nasslar ve onların uygulamasıdır. Yaşadığımız ortamda ve yasal zeminde herhangi bir hükmün uygulanmıyor oluşu onun "İslamîliğini" tartışma konusu yapmayı meşru kılmaz. Elbette her bakış açısının bir gerekçesi vardır; önemli olan bu gerekçenin meşruiyetidir.

Konu Hakkındaki İtirazlar

Konu hakkındaki itirazları iki başlık altında toparlayabiliriz:

1. Mürtedin katli hükmünün Kur'an'da geçmemesi, sadece hadislerle sabit olması.

Daha önce başka vesilelerle belirtmiştim; herhangi bir şeyin, Kur'an'da geçiyorsa kabul, geçmiyorsa reddedileceği şeklindeki anlayış en başta Kur'an'ın reddettiği bir çarpıklığın ifadesidir. Kur'an'ın neresinde "Sadece bu kitaptaki 6 bin küsur ayette lafzî olarak geçen hükümler bağlayıcıdır; başkası değil" diye bir ayet var?

Tam tersine Kur'an pek çok ayetinde bizi Sünnet'e yönlendirmekle, aslında murad-ı ilahiye ulaşmanın yolunu da göstermiş olmaktadır. Bu bağlamda gündeme getirilen "hadislerin güvenilmezliği" anlayışının sebep ve sonuçları üzerinde daha önce durmuştuk.

Bu anlayışın temsilcilerine, "Sadece Kur'an'da geçen hükümlerin uygulama konusu olabileceği şeklindeki anlayışınızda samimi iseniz, haydi hırsızlık, zina, zina iftirası... vb. konulardaki Kur'anî hükümlerin arkasında olduğunuzu açık ve net bir şekilde deklare edin!" deseniz, buna yanaşmayacak ve bin dereden su getirerek bu hükümleri tevil etme yoluna gideceklerdir. Onların meselesinin, Din'in çağa "uygulanması" değil, "uydurulması" olduğunu buradan açıkça anlamak mümkündür.

2. Mürtedin katli hükmünün "birkaç hadiste" yer alması yeterli değildir. Zira bu hadisler kesin değildir.

Bu iddia hakkında şimdilik şu kadarını söylemekle yetinelim: Mürtedin katli hükmünü getiren hadisler Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, İbn Abbâs, Ebû Musa el-Eş'arî, Abdullah b. Mes'ûd, Cerîr b. Abdillah, Ebû Hureyre, Abdurrahman b. Sevbân,

Enes b. Mâlik gibi sahabîler yanında, Hârice b. Mudarrib, Zeyd b. Eslem gibi tabiîlerden de nakledilmiştir. Muhammed Takî el-Osmânî, bu isimlerden gelen 17 rivayeti *Fethu'l-Müslim*'e yazdığı kıymetli tekmilede bir araya toplamıştır.

Bu rivayetler yanında Sahabe döneminden beri sürdürülegelen "uygulama" da mesele hakkında ilk dönemlerden beri herhangi bir görüş ayrılığı bulunmadığını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Buna mukabil İslam'da irtidadın bir suç olmadığı, dolayısıyla herhangi bir cezasının bulunmadığı şeklindeki bir görüşün ne Sahabe'den, ne de daha sonraki nesillerden birinden nakledilmesi mümkündür! (Hz. Ömer, Süfyân es-Sevrî ve İbrahim en-Neha'î'den, mürtedin öldürülmeyeceğini, ölene kadar tevbe etmesinin isteneceğini söyledikleri şeklindeki nakil üzerinde aşağıda duracağım inşallah.)

Şu halde modern çağın anlayış ve değer yargılarının etkisinde kalarak Din'i ve dinî hükümleri bu zeminde ele alma hastalığına yakalanmış olanlar dışında bu meseleye itiraz getirilmesi söz konusu değildir. Meseleyi "fikir ve inanç özgürlüğü" zemininde ele alanların, mürtedin katli hükmünün Kur'an'a aykırı olduğunu dile getirmeyi de ihmal etmediğini görüyoruz.

Gelelim, üzerinde duracağımı söylediğim meseleye:

1. Hz. Ömer, Süfyân es-Sevrî ve İbrahim en-Neha'î'den, mürtedin öldürülmeyeceğini, ölene kadar tevbe etmesinin isteneceğini söyledikleri şeklindeki nakil.

2. Mürtedin katli meselesinin "fikir ve inanç özgürlüğü" zemininde ele alınması.

3. Bu hükmün Kur'an'a aykırı olduğu iddiası.

Yerimiz elverdiğince bu üç noktayı sırasıyla ele alalım:

1. Hz. Ömer (r.a)'in, mürtedin öldürülmeyip hapsedileceği ve ölene kadar kendisine tevbe teklif edileceği görüşünde olduğunun, İbn Hazm'ın *Merâtibu'l-İcmâ*'ında zikredildiğini görmüştük.

Hz. Ömer (r.a)'in bu görüşte olduğunun söylenmesinin sebebi muhtemelen şu olaydır: Enes b. Mâlik (r.a) Tüster'in fethinden sonra Medine'ye Hz. Ömer (r.a)'ın yanına gelir. Hz. Ömer (r.a), fetih öncesi irtidat ederek müşriklere katılan Bekr b. Vâil kabilesine mensup 6 kişinin akıbetini sorar. Enes (r.a) lafı değiştirmek isterse

de Hz. Ömer (r.a)'ın ısrarlı soruları karşısında, "savaşta öldürüldüler" cevabını verir. Hz. Ömer (r.a)'in "İnnâ lillâhi ve innâ ileyhi râci'ûn" demesi üzerine, "Zaten öldürülmeyecekler miydi? Başka yolu var mıydı" diye sorar. Hz. Ömer (r.a) şu cevabı verir: "Evet. Ben olsam onlara İslam'a girmelerini teklif eder, kabul etmezlerse hapse atardım."[251]

Nitekim İbn Hazm, *el-Muhallâ*'da mürtede uygulanacak hüküm hakkındaki ihtilafları zikrederken, "mürtedin öldürülmeyeceği, ömrünün sonuna kadar tevbeye davet edileceği görüşünde olanlar" diye zikrettiği gruba örnek olarak Hz. Ömer (r.a)'i zikretmiş ve yukarıda mana olarak aktardığım hadiseyi nakletmiştir.[252]

Ancak ilginçtir, İbn Hazm'ın orada zikrettiği iki rivayetten birinde –ki diğer kaynaklar tarafından da zikredilmiştir– Hz. Ömer (r.a)'in, mürtedin üç gün hapsedilmesini, sonra İslam'a dönme teklifi yapılmasını söylediği nakledilmektedir. Bu rivayet, Hz. Ömer (r.a)'in mürtedin üç gün süre verildikten ve tevbe teklif edildikten sonra öldürüleceği görüşünde olduğunu anlatmaktadır. Aksi takdirde, buradaki "üç gün" kaydının hiçbir anlamı olmayacaktır!

Araştırabildiğim kadarıyla Hz. Ömer (r.a)'den gelen ve "mürtedin öldürülmeyeceği" görüşüne delil teşkil eder gibi görünen tek nakil budur. Ancak dipnotta zikrettiğim kaynakların tamamında Hz. Ömer (r.a)'in, benzer bir vakada irtitad edip de hemen öldürülen bir kişinin haberini aldığında olayı tasvip etmediği, hapsedilip üç gün süreyle kendisine tevbe teklif edilmesini daha uygun gördüğü de nakledilmektedir.

Keza bir diğer rivayette Kûfe'de görevli bulunan Abdullah b. Mes'ûd (r.a), birtakım kimselerin irtidat etmesi üzerine durumu Medine'ye Hz. Ömer (r.a)'e iletmiş, o da verdiği cevapta, söz konusu kişileri tevbeye ve Hak Din'e davet etmesini, kabul etmezlerse öldürmesini bildirmiştir.[253]

Dolayısıyla Hz. Ömer (r.a)'in mürtedin öldürülmeyip, ömrünün sonuna kadar tevbeye davet edileceği görüşünde olduğunu kesin bir şekilde söylemek hayli zor görünmektedir. Böyle düşünmektense, *–İ'lâu's-Sünen* müellifinin de belirttiği gibi–

---

[251] Abdürrezzâk, *el-Musannef*, X, 166; et-Tahâvî, *Şerhu Ma'âni'l-Âsâr*, III, 210-1; İbn Abdilberr, *et-Temhîd*, V, 306 vd.; el-Beyhakî, *es-Sünenu'l-Kübrâ*, VIII, 207.

[252] İbn Hazm, *el-Muhallâ*, XI, 191.

[253] Abdürrezzâk, X, 168-9.

Hz. Ömer (r.a)'dan gelen mutlak rivayeti mukayyede hamlederek, "Ben olsam onlara İslam'a girmelerini teklif eder, kabul etmezlerse hapse atardım" sözünü, "belli bir süre hapsederdim" şeklinde anlamak daha makul görünmektedir.

Mürtedin öldürülmeyeceği görüşünün İbn Hazm tarafından İbrahim en-Neha'î ve Süfyân es-Sevrî'den de nakledildiğini bir başka münasebetle ifade etmiştik. Abdürrezzâk da bu görüşü onlara nisbet etmektedir.[254]

Ancak burada da problem yok değil. İcma konusundaki eseri kadar ulemanın ihtilafları konusundaki eseri de şayan-ı itibar olan İbnu'l-Münzir'in, mezkûr iki imamın adını, "mürted tevbeye davet edilir; ederse ne ala, etmezse öldürülür" diyenler arasında zikrettiğini görüyoruz.[255] Yine İbnu'l-Münzir'in, dipnotta belirttiğim yerde Hz. Ömer (r.a)'ı da bu görüşü benimseyenler arasında zikrettiğini kaydedelim.

Ancak şunu da belirtelim ki İbnu'l-Münzir, bahsin devamında Hz. Ömer (r.a)'den gelen rivayetlerin ihtilaflı olduğunu, keza İbrahim en-Neha'î ve Süfyan es-Sevrî'nin de mürtedin öldürülmeyip, sürekli olarak tevbeye çağırılacağı görüşünde olduklarını söyler.

Bu durumda onlardan da –tıpkı Hz. Ömer (r.a)'dan olduğu gibi– bu konuda farklı rivayetler geldiğini söyleme zarureti ortaya çıkıyor.

İrtidat meselesini rivayetler temelinde işleyen kaynakların hemen tamamında, mürtedin katli meselesi hakkında icma bulunduğunun, ihtilafın ise mürtede tevbe teklif edilip edilmeyeceği ve süre verilip verilmeyeceği meselesinde vuku bulduğunun altı çizilmektedir. Bu noktayı dikkate aldığımızda, bu mesele üzerinde icma bulunduğunu belirten ulemanın, onların diğer ulemanın kavliyle örtüşen görüşlerini tercihe şayan bulduğu neticesine ulaşıyoruz.

Meselenin Kur'an'a uygunluk-aykırılık boyutuna gelirsek:

İddia, mürtedin katli hükmünün pek çok Kur'an ayetine aykırılık teşkil ettiği yönünde. Bu iddiaya delil getirilen ayetlerden bazıları şunlar:

---

[254] Bkz. Abdürrezzâk, X, 166.

[255] İbnu'l-Münzir, *el-İşrâf alâ Mezâhibi'l-Ulemâ*, VIII, 53.

"*Din'de zorlama yoktur. İman ile küfür apaçık ortaya çıkmıştır...*"[256]

"*De ki: "Hak Rabbinizdendir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr...*"[257]

"*De ki: "Ey kâfirler! Ben sizin kulluk etmekte olduğunuza kulluk etmem. Siz de benim kulluk ettiğime kulluk etmezsiniz. Ben elbette sizin taptıklarınıza tapacak değilim. Ve sizler de benim taptığıma tapacak değilsiniz. Sizin dininiz size, benimki bana.*"[258]

Bunlar ve benzeri ayetler, Kur'an'ın, din seçimini kişilerin özgür tercihine bıraktığını, dolayısıyla bu alana hiçbir güç tarafından karışılmayacağını anlatmaktadır. Kur'an'da irtidat için herhangi bir ceza belirlenmemiştir. İrtidat meselesine değinilen ayetlerde bile somut herhangi bir müeyyideden söz edilmemiştir.

Söz gelimi Kur'an'da şöyle buyurulur: "*Hakikat şu ki, iman edip de sonra küfre sapanlar, sonra yine iman ederek (arkasından tekrar) küfre dönenler ve sonra da küfürlerinde ileri gidenler var ya; Allah onları bağışlamayacak ve doğru yola eriştirmeyecektir.*"[259]

Yine şöyle buyurulur: "*Sizden her kim dininden döner ve kâfir olarak ölürse, artık onların bütün amelleri dünyada da ahirette de boşa gitmiştir. Bunlar cehennemliktir. Orada devamlı kalıcıdırlar.*"[260]

Netice olarak Kur'an, irtidat meselesine değindiği halde bu suçun herhangi bir müeyyidesinden söz etmemişken ve dahi kimin neye inanacağı meselesine hiçbir şekilde müdahalede bulunmamışken, irtidat fiilinin bir "suç" olduğunu ve dünyevî bir cezasının –hem de cezaların en ağırı– bulunduğunu söylemek Kur'an'a aykırılık arz eder.

Evet, iddia kısaca bu.

Bu iddia karşısında söylenmesi gereken birkaç husus var:

---

256 2/el-Bakara, 256.

257 18/el-Kehf, 29.

258 109/el-Kâfirûn, 1-6.

259 2/el-Bakara, 217.

260 4/en-Nisâ, 137.

1. Zikredilen ayetler ve benzerleri, iman edip etmeme tercihinin insana bırakıldığını ve "Müslüman olmama"nın re'sen herhangi bir müeyyidesinin bulunmadığını anlatır. Müslümanken irtidat etmek ise ayrı bir olaydır ve bu ayetlerde bununla ilgili bir hüküm yer almamaktadır.

2. Kur'an, irtidat meselesine değinmiş, ancak ona herhangi bir müeyyide getirmemiştir. Bu doğrudur. Ancak bir başka doğru daha söz konusu: Özellikle son sırada zikredilen ayette (2/el-Bakara, 217) dikkat edilmesi gereken bir incelik var: İrtidat eden kimsenin amellerinin "dünyada ve ahirette" boşa gideceği beyan buyurulmuş. Amelin ahirette boşa gitmesi anlaşılabilir bir şey. Bu dünyada iman üzereyken yapılan amellere mukabil olarak –bilahare vuku bulan irtidat sebebiyle– ahirette sevap ve güzel karşılık verilmemesi durumudur bu.

Peki, acaba amelin "dünyada" boşa gitmesi ne demektir?

Bu sorunun cevabı ancak şöyle verilebilir: Kişinin, irtidat ettikten sonra –tevbeye davet edilmek ve diğer hususlar yerine getirildikten sonra– öldürülmesi, nikâhının düşmesi (evlilik bağının kendiliğinden çözülmesi), müslüman mirasçısına varis olamaması, mü'minlerle arasındaki dostluk, kardeşlik bağlarının sona ermesi...[261]

Şu halde Kur'an'ın, irtidat meselesine değindiği halde "işareten" dahi olsa bu suçun müeyyidesine yer vermediğini ileri sürmek doğru değildir.

3. Kur'an'ın, pek çok meseleyi icmalen zikredip, tafsilini Sünnet'e havale ettiği ehlinin malumudur. Dolayısıyla irtidat suçunun müeyyidesinin ne olduğu sorusunun cevabının Sünnet'te yer almasından garipsenecek bir durum yoktur.

Burada şöyle bir itiraz ile karşılaşabiliriz: Kur'an, ölüm cezasından daha hafif cezaları zikrettiği halde, (evli zaninin ve mürtedin öldürülmesi meselesinde olduğu gibi) ölüm cezasından hiç bahsetmemesi dikkat çekicidir. Bu durum, bu cezaların Kur'an'ın onaylamadığı cezalar olduğunu gösterir.

Bu itiraz ilk bakışta makul gibi görünse de, meseleye biraz yakından bakıldığında son derece tartışmalı olduğu hemen anlaşılacaktır. Zira bu yaklaşım şöyle bir man-

---

[261] Bkz. Fahruddîn er-Râzî, *et-Tefsîru'l-Kebîr*, VI, 33.

tık üzerine oturmaktadır: "Kur'an önemli hususları tasrih eder, Sünnet'e havale ettikleri ise daha az önemli hususlar olmalıdır."

Oysa Kur'an'ın namaz gibi en temel bir ibadeti sadece icmalen zikretmekle yetinip detayları Sünnet'e havale ettiği, buna mukabil, namaza bir hazırlık mesabesinde olan abdesti hemen hemen bütün detaylarıyla zikrettiği malumdur. Aynı durum, zekât, hacc, oruç gibi temel ibadetlerin tamamı için geçerlidir.

Dolayısıyla bizim, Kur'an'da neyin yer alacağını ve neyin yer almayacağını tayin gibi bir konuma sahip bulunduğumuz anlamına gelebilecek bu tarz akıl yürütmelerden uzak durmak gerekir.

Mürtedin katli hükmünün "fikir ve inanç özgürlüğü" bağlamında arz ettiği duruma değinerek bu konuyu nihayetlendirmiş olalım.

İslam insanlara zorla din empoze edilmesini onaylamaz; kimsenin zorla müslümanlaştırılmasına rıza göstermez. Bu doğrudur; ancak bununla, müslüman bir kimsenin İslam'ı terk ederek bir başka dine veya dinsizliğe geçmesi birbirine karıştırılmamalıdır. "Arada ne fark vardır?" diye sorulacak olursa şöyle deriz:

Bu soruda Müslümanın İslam'a bakışı ile ilgili temel bir problem bulunmaktadır. Bu problemin üzerine gitmeden mürtedin katli meselesindeki soru işaretlerini ortadan kaldırmak mümkün değildir. Hiçbir Müslüman, İslam dışındaki bir dinin veya dinsizliğin Müslümanlar arasında yayılmasına rıza göstermez. Bu, sadece mürtedin katli hükmünü kabul edenler tarafından değil, bu hükmü izahta zorlananlar veya reddedenler tarafından da böyle kabul edilir. Peki, bunun sebebi nedir?

Şüphesiz ki bu sorunun tek bir cevabı vardır: İslam diğer dinlerle eşitlenemez; zira İslam hak, diğerleri batıldır! Bu sebeple hiç birimiz, bir yakınımızın veya bir başka Müslümanın bu ezelî ve ebedî hakikati terk ederek, onunla kıyaslanması mümkün olmayan batıl din veya inanç sistemlerinden birine geçmesine rıza göstermeyiz. Bir Müslümanın böyle bir şeyi kabul edip içine sindirmesi mümkün değildir! Bu sadece sosyo-kültürel bir problem değildir. Meselenin çok daha derinlere uzanan boyutları vardır.

Şayet mesele salt "din ve inanç özgürlüğü" ise, İslam'ı terk eden kimse, özgürlüğünü kullanmış ve basit bir seçim yapmıştır; böyleyken onun bu tercihini niçin tepkiyle karşılarız?

Şunu söylemek mümkün: Müslümanın, böyle bir tercihi onaylamaması, en temelde fıtrata aykırılığı sebebiyledir. Küfre karşı gösterilen fıtrî tepki, bir Müslümanın dinini terk ederek kâfir olması durumunda elbette daha görünür olmaktadır.

İslam ile "diğerleri" arasında fazla bir fark olmadığı anlamına gelen "fikir ve inanç özgürlüğü" temelli itiraz bu bakımdan tartışmaya değerdir. "başka din ve inanç sistemlerinde dinini terk eden öldürülmez" veya "çağdaş dünyada bir kimsenin din değiştirdiği için ölüm cezasına çarptırılması anlaşılabilir değildir" tarzındaki yaklaşımlar, en temelde İslam ile "diğerleri"ni eşitlediği için sakattır. Birisi çıkıp da, "O zaman kâfirler niçin cehennem azabına çarptırılacak?" diye soracak olsa, bunun, ahirette cereyan edecek bir vakıa olarak dünya hayatını ilgilendirmediğini söyleyerek işin içinden sıyrılmak mümkün müdür?

Mürtedin katli hükmünü, irtidadın sağlıklı ve istikrarlı bir toplumsal hayat için tehdit oluşturacağı, dine karşı lakaytlığa kapı açacağı, dine bağlılık hissinde çözülmelere yol açacağı... gibi sebeplere bağlamak meselenin sadece bir boyutunu açıklar. Evet, İslam, Müslümanlığı kabul etmeyi kişinin özgür iradesine bağlar; Müslüman olması için onu hiçbir şekilde zorlamaz. Hatta Müslüman olduktan sonra bu dini terk etmenin cezasını da peşinen bildirir ki bu dine giriş basiret, bilinç ve delil ile olsun.

Bunlar son derece önemli hususlardır. Ancak bütün bu izah tarzları, söz gelimi, hayatı kendi halinde yaşayan, İslam için bireysel ve toplumsal boyutta herhangi bir şekilde tehdit oluşturması söz konusu olmayan bir mürted için şüphesiz geçerli değildir. Şu halde irtidad hükmünü bunlarla izah etmek, hükmü "illeti"yle değil, "hikmeti"yle izah etmek olacaktır. Bir diğer deyişle elbette bu ve benzeri izah tarzları değerlidir, açıklayıcıdır; ancak "illet" yerine kaim değildir.

O halde mürtedin katli hükmünün izahı nasıl yapılmalıdır?

Elbette benim yazacaklarım da meselenin "illeti"ni açıklamak olarak, yani "kesin sebebi" ortaya koymak olarak anlaşılamaz. Bu sebeple, "Allahu a'lem" kaydıyla söyleyelim; bu hüküm, irtidad eden kimsenin, "en yüce değer"i, "mutlak hakikat"i tanıdıktan sonra ona arkasını dönmesi, ondan daha üstün bir değer bulunduğuna, hatta onun "hakikat diye bağlanacak kadar değerli olmadığına" inanması demektir. İslam varlığın biricik hakikati, inanç ve amel olarak fıtratın onayladığı tek sistemdir.

Bir kimsenin bu hakikate vakıf ve vasıl olduktan sonra ona tavır alması elbette cürümlerin en büyüğü olarak görülmelidir.

Burada temel belirleyici, bizim neyi esas aldığımız, neyi önemsediğimizdir. Ya İslam'ı hayatın ve varlığın temeli, varoluşun biricik gayesi olarak kabul edecek ve her şeyi bu temelde değerlendireceğiz, ya da "inanç ve fikir özgürlüğü"nü bu konumda göreceğiz. Hangisini esas aldığımıza göre diğeri anlam ve değer kaybına uğrayacaktır.

Bu zaviyeden bakıldığında irtitad eden kimse, irtidad eylemini başkalarına yaymasa, bu anlamda toplum ve birey için bir tehdit oluşturmasa bile, kendi içinde yaşadığı, bir alçalmadır, seviye ve değer kaybıdır.

"Kimin nazarında" mı?

Elbette "varlığın sahibi" nazarında!!

Felsefe Öğrenmenin Hükmü Nedir?

Soru:

"Felsefe küfürdür" diyen molla var. "Felsefe ilmi öğrenmek haramdır" diye Ruhu'l-Beyan'da geçer. Felsefeye karşı tavrımız nasıl olmalıdır?

Cevap:

Tehlikelerinden ümmeti korumak için ehil kimseler tarafından öğrenilmesi farz-ı kifayedir.

Ehl-i Beyt'in Ganimetteki Hususiyeti

Soru:

Hocam bir konuşmanızda Hazreti Hasan efendimizin, Hazreti Muaviye'nin hilafetini kabul etme şartlarından birisi olarak bazı bölgelerin vergilerinin kendisine

verilmesini istediğini söylüyorsunuz. Bu sözlerinizle, Hazreti Hasan efendimizin bu bölgelerden alınan vergileri kendi mülkü gibi mi kullandığını kastediyorsunuz? Eğer böyle ise bu doğru mudur? Doğru ise bunun doğru olma sebebi nedir? Dinimizde hangi gerekçeyle böyle bir şey kabul edilebilir?

Cevap:

8/el-Enfâl, 41 ayeti gereği ganimetlerin 5'te 1'i Efendimiz (s.a.v)'e aittir. O'ndan sonra da yine O'nun talimatıyla bu oranın 5'te 1'i Ehl-i Beyt'e tahsis edilmiştir. Ehl-i Beyt'e tahsis edilen başka kalemler de vardır. (Konunun detayı tefsir ve fıkıh kitaplarındadır.) Yani Hz. Hasan (r.a) Ehl-i Beyt'e ait olan bu tahsisatın aksatılmaması konusunda bir nevi garanti istemiştir.

Bir Müslümana "Cahil" Demenin Hükmü

Soru:

İslam öncesi döneme cahiliye deniyordu. Ebû Cehil lakabı da cehaletten geliyor. O halde biz bu gün birine sen cahilsin desek biz ona sen Müslüman değilsin, cahiliye itikadı üzeresin mi demiş oluyoruz? Bir Müslümana sen cahilsin denmez mi?

Cevap:

Bir Müslümana "sen cahilsin" demek, onu cahiliyeye değil, bilgisizliğe nisbet etmek demektir. Dolayısıyla hakaret ya da iftira maksadı yoksa gerçekten cahil olan birisine nasihat kabilinden cahil olduğu söylenebilir.

Kâfir ya da Münafıkların Cesedine İşkence/Müsle

Soru:

İslamî çalışmalar sırasında muhbir ve hain olduğu iddia edilen ve öldürülen birinin cesedine ibret olsun diye işkence edilebilir mi? Fıkıh ilmindeki karşılığı nedir?

Cevap:

Biz Müslümanız ve ölürken de öldürürken de bunun Müslümanca olmasına dikkat ederiz.

Neylersiniz ki normal dışı zamanlarda insanlar farklı psikolojilerin etkisiyle anormal davranabiliyor. Hatta belki bu davranışın müsbet tesirleri de oluyordur o ortamda; bilemiyorum.

Ama yine de ilke olarak bu tarz davranışları onaylamadığımı, bunun (işkence/müsle) fıkıhta da bir yerinin olmadığı kanaatindeyim. Canlı insana işkence yasak olduğu gibi cesedine de müsle yapılmaz.

Mekke'nin Fethi Programı

Soru:

Yılbaşı alternatif programları veyahut Mekke'nin fethi miladi takvime göre kutlanması doğru mu?

Cevap:

Müslümanların yılbaşı kutlamalarına katılmasının önüne geçiyorsa bu tür programlar yapmak caiz, hatta yerine göre vaciptir. Mekke'nin Fethi programı için de aynı şey geçerli. Önemli olan o programı Mekke'nin fetih yıldönümünde yapmak değildir. Müslümanlar Mekke'nin fethini veya herhangi bir islamî olayı istedikleri zaman anma toplantıları yaparak konuşup kutlayabilirler.

Hızır (a.s)'ın Çocuk Öldürmesi Şeriate Uygun mu?

Soru:

Hızır (a.s) ve Musa (a.s) kıssasında yeni doğmuş çocuğu Hızır (a.s) öldürüyor. Şimdi adalette ve şeriatte bu caiz mi? Ve Kur'an'ı Kerim'de bir kişi öldüren âlemi öldürmüş gibidir diyor. Adalet ve şeriat açısından kafamı kurcalıyor. Yani Allah

Teâla zaten herkesin cennet-cehennemlik olacağını biliyor. Neden çocuğun yaşamasına izin verilmiyor? Yoksa çocuğu öldürmek o zamanki şeriate göre mi caiz idi?

Cevap:

Bu sorunun birkaç açıdan cevabı şöyle:

1. Her peygamberin tabi olduğu şeriat, birtakım hükümlerde diğerlerinden ayrılır. 5/el-Mâide, 48 ayetinin ifade ettiği hakikatlerden biri budur.

2. Hızır (a.s), Yüce Allah tarafından özel bir bilgiye mazhar kılınmış bir kimsedir. Veli mi, nebi mi tartışmasının bu noktada bir ehemmiyeti yok. Zira her hal-u kârda O, yaptığı bu işi Yüce Allah'ın izni, iradesi, ilmi ve "rızası" ile yapmıştır. Dolayısıyla onun tabi olduğu ilahî hükümler bakımından bu, normal bir fiildir.

3. 21/el-Enbiyâ, 23 ayetini nasıl anlıyoruz? "*Allah Teâla ahirette sorguya çekilemez, kullar çekilir*" şeklinde anlıyorsak, yanlış anlıyoruz demektir. Ayet, Allah Teâla'nın, "hiçbir fiili için", hiçbir varlığın "bunu niye yaptı" şeklinde sorgulayıcı bir tavır takınamayacağını ifade etmektedir. Dolayısıyla Hızır (a.s)'ın o fiili ile bir bebeğin anne karnındayken veya doğduktan sonra buluğ çağına ermeden (şu veya bu görünür sebebe dayalı olarak) ölmesi arasında gerçekte hiçbir fark yoktur. Hepsini öldüren Yüce Allah'tır ve O yaptıklarından dolayı sorguya çekilemez!

Bizim tabi olduğumuz şeriatte elbette bir çocuğun, ya da herhangi bir insanın meşru bir gerekçe olmaksızın öldürülmesi söz konusu değildir. Dolayısıyla meseleyi bizim tabi olduğumuz şer'î hükümleri esas alarak değerlendirmeye çalışmak bizi doğru çıkışa götürmez.

Son olarak; Allah Teâla'nın kimin cennetlik, kimin cehennemlik olduğunu bilmesiyle bu mesele arasında nasıl bir ilişki kurduğunuzu anlayamadım. "Allah Teâla'nın ilminde o çocuğun anne-babası cennetlik ise, çocuğun onları sonu cehenneme çıkan bir yola sürüklemesi söz konusu olamaz. Yok, eğer onlar Allah Teâla'nın ilminde cehennemlik ise, o zaman çocuğun öldürülmesinin onlara bir faydası olmayacaktır." Eğer söylemek istediğiniz buysa, buna şöyle cevap veririm: 18/el-Kehf, 80 ayetinin ifadesinden anlaşılan, anne-babanın salih/cennetlik kimseler olduğudur. Yani bu kimseler Yüce Allah'ın ilminde de cennetliktir. Dolayısıyla onların, kendilerini cehenneme sürükleyecek fitnelerden uzak olmaları/tutulmaları tabiidir. Çocuğun öldürülmesi de bu çerçevede cereyan etmiştir.

En doğruyu Allah Teâla bilir.

Domuz Kılından Yapılan Ürünler

Soru:

Piyasada üretilen fırçalar çok çeşittir. Ben sadece merak ettiğim yeri açıklıyorum. Unlu mamuller fırçalarının bir kısmı sentetik üretiliyor iken bir kısmı domuz kılından üretiliyor. Domuz kılı fırçalar dayanıklı olması sebebi ile kâr amaçlı kurulan dini hassasiyeti olmayan kişi veya kurumlar tarafından tercih edilebilmektedir veya hiç bu işten haberi olmayıp gidip çarşıdan rastgele bir fırça alan üreticiler de vardır. Ma'lum olduğu üzere domuz necistir. Kılı da necistir. Dinen bunun kullanımı caiz değildir. Birçok yerde dışarıdan alışveriş yapma durumunda kalınıyor. En basitinden aldığımız ekmeğin üzerine sürülen yağda fırıncı domuz kılı fırça mı kullandı sentetik fırça mı kullandı bunu bilmiyoruz.

1. Bu gibi durumlarda -yani üretiminde hangi kıldan üretilen fırçanın kullanıldığını bilmediğimizde- araştırmak takva mıdır, vesvese midir, vacip midir?

2. "Kesin olarak bilinen şüphe ile zayi olmaz." fıkıh kaidesi bu soruya fetva niteliği taşır mı? Kesinlik ekmeğin helal olduğudur. Şüphe domuz kılı fırça kullanılma ihtimalidir. Bu sebeple kesin olarak bilmiyor isek yemek helaldir fetvası çıkarılırsa bu fetva doğru mudur batıl mıdır?

Cevap:

Domuz kılından imal edilen fırçaların da yaygın olarak kullanıldığı malum. Bizim tek tek bütün fırınları gezerek ekmeğin üstüne hangi fırçayla yağ sürdüklerini kontrol etmemize imkân yok. Bu, fıkıhta "umum belva" olarak tarif edilen durumun kapsamına girer. Böylesi durumlardan kaçınmak belli bazı kimseler için söz konusu olabilirse de, toplumun geneli için aynı şeyi söyleyemeyiz. Dolayısıyla meseleyi "ihtiyaç", "meşakkat" ve "umum belva" kavramları üzerinden değerlendirmenin doğru olacağı kanaatindeyim. Sonuç olarak "İhtiyaçlar zaruret menzilesine tenzil olunur", "Meşakkat teysiri celb eder", "Bir iş dıyk oldukta müttesi' olur"... gibi Mecelle kaideleri doğrultusunda bu meselede ince eleyip sık dokumanın doğru olmadığını söyleyebiliriz.

Soru:

Hazır giyim ve ev sektörüne yönelik buharlı ütüler imal ediyoruz. Ürünlerimizi Türkiye'nin yanı sıra 5 kıtada 70 ülkeye ihraç ediyoruz. İmal ettiğimiz bir ürün hakkında kalite sıkıntımız var. Ürünümüz askıda ütülemede ya da tüylü kaba kumaşların ütülenmesinde kullanılıyor. Ayrıca evlerde, işyerlerinde ve mağazalarda koltuk, elbise vs. eşyalardaki kırışıkların giderilmesinde kullanılıyor. Buhar aparatının başlığında plastikten imal edilen kıllar var. Ancak bu kıllar zamanla buharın sıcaklığına dayanamayıp eriyor. Ar-Ge birimimiz araştırmalar yaptı. Çeşitli hammaddeler denendi. Bu erimenin olmaması için çözüm olarak domuz kılı kullanılması gerektiği rapor edildi. Ömer Nasuhi Bilmen ilmihalinde gördüğüm kadarıyla domuzun kılından istifade konusunda farklı görüşler var. Bu durumda domuz kılının kullanımıyla ilgili fıkhi bilgiye ihtiyacımız var.

Cevap:

Hanefi mezhebine göre domuzun her şeyi haramdır. Eti, derisi, kılı vs. Ancak kaynaklarda şöyle bir kayıt görüyoruz: Ayakkabı/mest dikiminde domuz kılı kullanılabilir. Çünkü bunda zaruret vardır.

Sizin durumunuzun "zaruret" kapsamına veya en azından "ihtiyaç" kapsamına girdiğini söyleyebiliriz. Zira başka bir malzemenin işinizi görmediğini belirtmişsiniz.

Malikî mezhebinde domuzun kılını kullanmak caizdir. Yeter ki domuz öldükten sonra alınmış olsun.

Netice olarak yaptığınız işte kullanabileceğiniz başka malzeme yoksa domuzun kılını kullanabilirsiniz.

İlim Yolunda Anne-Babanın Rızası

Soru:

Hocam Almanya'da yaşıyorum, 17 yaşındayım bulunduğum yerde İslamî çalışmalarda aktifim ve sohbetler veriyorum. Ancak ailem bu sohbetleri vermemi iste-

miyor. Sohbet vermeme onay vermemeleri aslında, sohbet verdiğim için değil de, sohbeti verdiğim yere karşılar. Onlar daha çok camide aktif olmamı istiyorlar. Ama sorun şu ki; camiide aktif olabilmek için ortam yok. İnsanlar yok. Benim düşünce yapımla örtüşen insanlar yok. Ve İslamî Düşünce Fabrikası'nda, gerçekten ilme yönelmiş bir çalışma olduğu için, kendimin orada daha yararlı olabileceğimi düşünüyorum. Ayrıca daha yaşım küçük (17) olduğundan, kendime çok yüklendiğimi düşünüyorlar. Okuduğum kitaplar veya çok kitap okumam onları rahatsız ediyor. Sohbet yapamazsam, daha derin ilmî çalışmaları düşünüyorum. Tabi yıllardır hep kitapları okuyoruz, değişik yazarlardan değişik konuları. Küçüklükten beri bir cami çevremiz olduğu için ilmihâl bilgimiz var ama her şeyin bir usulü vardır ya, ben de kendime şöyle bir usul (kitap sıralaması) hazırladım. Sizce yerinde mi? Davetçi, ilim talibi bir müslümanın zemini sağlam olabilmesi için ilmihâl ilk sınıfta okunmalıdır herhalde.

1. İlmihâl

2. İslam Tarihi

Sonra İslâm Tarihi kitapları okumak istiyorum ki, daha sonra okuyacağım âlimlerin kitaplarını daha iyi anlayayım. Bu kitapları okurken tabi ahlâki tezkiye için, İhya gibi kitapları okumak isterim. Bu konuda bana tavsiyeniz nedir?

Cevap:

Elbette aslolan ikisini bir arada yürütebilmektir. Öncelikle yaptığınız işi, annebabanızın rızasını alarak yapmaya bakın.

Okumak önemlidir, ancak "bir bilen nezaretinde okumak" daha önemli ve risksizdir. Okuduğunuzu doğru anlayıp anlamadığınız konusunda mutlaka fikrine başvuracağınız birileri olmalı. Sabırsızlık ve tezcanlılık ilmî faaliyetin iki temel düşmanı ise, istikrarsızlık, fikr-i sabit, dozu kaçırılmış cesaret ve benlik de diğer temel düşmanlarıdır. İlmî faaliyet kişi için hayır olabileceği gibi şer de olabilir. İlmi yüzünden şeytanın ve nefsin ayartmasına kapılarak sapıtan niceleri olmuştur!

Bu sebeple sakın aceleci olmayın.

Kitap okuma konusunda yaptığınız seçim isabetli. Önce ilmihal tercihi kadar "hangi ilmihal" sorusunun cevabı da önemli. Ö. Nasuhi Bilmen merhumunkini tercih ederim.

Tarih'e gelince, önemli ama riskli bir alandır. Zira ilgili eserlerde tarihî malumat olarak nakledilen pek çok şey vardır ki, aslı yoktur! Rivayet kritiği ve metodolojisi uygulanmadan nakledildiği için bir kısım tarih kitapları, aynı zamanda yanlışın ve yalanın da uzun asırlar boyunca yaşamasına kaynaklık etmiştir.

Bütün bunlara rağmen tarih önemli ve vazgeçilmezdir. Kaynak seçiminde titiz davranmanız gerekir. Türkçe eserlerden okuyacağınızı varsayarak başlangıç olarak Hüseyin Algül'ün 4 ciltlik *İslam Tarihi*'ni tavsiye edebilirim.

Dini Konularda Ebeveyne Muhalefet Caiz mi?

Soru:

1. Diyelim ki ben ikindinin sünnetini (gayr-i muekked) kılacağım. Ama annem-babam izin vermiyor kılmama. Bu durumda ben annemi dinlemem gerekir mi?

2. Aksam namazı için cemaate yetişeceğim ve annem iş buyurdu. Ana-babaya itiraz edilmez diye öğretildi bize, geri laf söylenilmez, ne derlerse hemen yerine getirilir diye öğrendik. Ama bu durumda annemize namazdan sonra yaparım dememiz doğru olur mu?

3. Ben şalvar giyen birisiyim, yarın akşam inşaallah kız istemeye gidiyoruz. Ebeveynim şalvarını çıkar normal bir pantolon giy demekte ısrar ediyorlar, ben de çıkarmıyorum. Bol bir pantolon giy diyorlar ki benim giydiğim şey zaten bol pantolon. Sadece adı şalvar. İstanbul'dan (Fatih-Çarşamba) almıştım şalvar diye.. Ama dediğim gibi bol bir pantolondan farkı yok benim gözümde.

Cevap:

Sorularınıza sırası ile cevap vereyim

1. Bir farz ile bir sünnet tearuz ettiğinde farz tercih edilir. Hele de bu sünnet gayri müekked ise. Ana-babaya itaat farzdır. Ancak burada ana- babanın sizi meşru

bir sebebe dayalı olarak namazdan alıkoymuş olması gerekir. Yoksa keyfi olarak "senin bu namazı kılmanı istemiyorum" demeleri hiçbir şey ifade etmez. Bu konuda onlara itaat etmeniz gerekmez.

2. Birinci sorunun cevabında bu da var.

3. Biraz daha pantolon görünümlü bir şalvar giyinmekle bu meseleyi çözebilirsiniz.

Allah yar ve yardımcınız olsun. O'na emanet olun, muhabbetle kalın aziz kardeşim.

Müslüman Olmayan Anne–Babaya Dua

Soru:

Hocam iki sorum olacak;

Küfür üzere ölenler için istiğfar etmek caiz değil, peki ama bu haram mı? Eğer haram ise anne ve babası kâfir olarak ölen bir Müslümanın gerek namazında gerekse haricinde (Rabbenağfirli) duasını okuması nasıl değerlendirilir?

Efendimiz (s.a.v) Hz. Ebûbekir (r.a)' ın Rum Suresi üzerinden bir müşrik ile girdiği bir iddiayı "Birkaç yıl 3 ile 9 arasıdır, hemen git yılı 9'a, develeri 100'e çıkar. Rumlar en geç 9 yıla kadar galip gelecekler." diyerek iddiayı desteklemiştir. İddia haramdır, buna göre; bir peygamber haram olan bir fiili işlemezken henüz ayeti nazil olmayan bir haramı işlemiş olmuyor mu? Zaten istiğfar meselesinde de Efendimiz aleyhisselam ayet inene kadar amcası için istiğfar etmiş. Peygamberlerin ismet sıfatı anlatılırken "Peygamberler günah işlemezler hatta kendi şeriatında sonradan haram sayılacak bir fiilide işlemezler." deniliyor. Hocam bunlar bana belki de hiç lazım olmayacak tali meseleler ama kafaya takılınca vesveseye dönüşüyor

Cevap:

Sorularınıza aynı sırayla cevap vereyim:

1. Ana-baba da olsa gayrimüslim için bağışlanma dilenmez. Onlar için hidayet dilenir. Ana-babası Müslüman olmayan kimsenin namazda okuduğu bu dua, anne ve baba tarafından Müslüman olanlar varsa onlar için ve ümmetin geneli için yapılmış olur. Soyunda hiç Müslüman yoksa duanın o kısmından ana-babası istifade edemez; o kısım istisna olarak ümmetin geneli için yapılmış bir dua olur.

2. Belirttiğiniz hadiseyi mücerret "bahis" olarak ele almak doğru değil. Orada Hakk'ın tebliği de var. Kur'an'ın vahiy mahsulü hak bir kitap olduğu hakikatini müşriklere tebliğin bir metodu olarak cereyan etmiş bir hadisedir.

Kaldı ki o zaman henüz ahkâm ayetleri inmiş değildi. İslam'ın amele dönük birçok emri Medine'de nazil olan ayetlerle gelmiştir.

Bu durumda "Efendimiz (s.a.v) henüz nazil olmayan bir haramı işlemiş olur" demenin bir anlamı yok. Zira ileride hangi hükümlerin indirileceğini Efendimiz (s.a.v) bilemez. O an için haram kılınmamış bir fiili işlemesinden de daha tabii bir şey olamaz. Özellikle de o fiil "tebliğ" anlamı taşıyorsa!

Antrenörlük Yapmak

Soru:

Hocam, görevi atletizm antrenörlüğü olan bir devlet memuruyum. Bu işi yapmamdaki amacım alanım olması yanında gençlerle bir arada olup elimden geldiğince manevi açıdan faydalı olma isteğim. Sadece erkek öğrencileri çalıştırıyorum. Fakat çalışma ortamımız çok bozuk. Kadınların uygunsuz giyimleri ve kadın erkek ilişkilerinde ki yanlışlıklar hat safhada. Bu ortamda olmak beni manevi açıdan boğuyor. Bir Müslüman burada olmamalı deyip kendimi yiyorum. Bu yanlışlıklardan ben uzak olsam da, eve geldiğimde siz ve bazı hoca efendilerin sohbetleriyle kendimi toparlamaya çalışsam da, her geçen gün manevi açıdan zayıfladığımı güneşin batışı kadar net görüyorum. Masa başı bir pozisyona geçme hakkım da var yasal olarak. Bunu kullanıp geçeceğim ancak bu sefer de bu çocukları, inançsız, onları bilinçli bir şekilde ifsad eden insanların eline bırakıp gitmenin bir vebal getirebileceği korkusu ön plana çıkıyor. Hususu çok uzattım hakkınızı helal edin. Bu işi bırakırsam bir vebal yüklenir miyim?

Cevap:

Orada kaldığınız takdirde bazı gençlere yardımcı olduğunuzu söyleyebiliyorsanız, ayrıldığınız takdirde onlar için ciddi bir boşluk oluşacaksa kalmayı düşünebilirsiniz. Ama bu sadece "zan" ise, maneviyatınızın zayıfladığı hakikati karşısında bu zan ile amel etmeniz doğru olmaz. Yahut şöyle de diyebiliriz: Bir şey yaptığınızda eşit oranlarda hem zarar hem fayda görmeniz söz konusuysa, o işi yapmayıp zararı def etmeyi öne almak gerekir. Ama zarar sınırlı, fayda genelse faydayı öne almanız uygun olur. Netice olarak konuyu en iyi siz biliyorsunuz. Durumunuz bu söylediklerimden hangisine uyuyorsa onu tercih edin.

Kul Hakkı

Soru:

Birçok sohbetlerde hocaefendilerden "Kul hakkını Allah (c.c.) kesin kes affetmez." gibi sözlerle karşılaşabiliyoruz. Fakat Kur'an'da böyle bir şeye rastlamadım. Kütüb-ü Sitte'de başlık olarak "Kul Hakkı" diye bir başlığa şahsen rastlamadım. Bu konuya ışık tutabilirseniz memnun olurum.

Cevap:

"Hukuk" sahasının "Hukukullah" ve "Hukukul ibad" şeklinde ikiye taksimi Kur'an ve Sünnet'te açıkça ifade edilmiş bir husus değildir. Bu taksim ulema tarafından Kur'an ve Sünnet nassları üzerindeki istikra faaliyetiyle ortaya çıkarılmıştır.

Hukukullah, başta iman olmak üzere namaz, oruç, hacc gibi ibadetleri kapsamına alır. Bu, sadece Allah Teâla emrettiği için ve O'nun rızasını kazanmak üzere yapılan amellerin teşkil ettiği sahadır. Hukukullah sahasını oluşturan ibadetlerin yerine getirilmesi konusunda ortaya çıkacak herhangi bir ihmal veya kusur, samimi bir şekilde tevbe edildiği takdirde Yüce Allah tarafından bağışlanır. Hatta ayet ve hadislerden öğrendiğimize göre, böyle bir kimse tevbesiz olarak ölmüş bulunsa dahi, Yüce Allah dilerse onu da bağışlar. Ancak "Hukuku'l-ibad" ile ilgili en küçük bir ih-

mal söz konusu olduğunda ortaya çıkan vebalin bağışlanması, hak sahibi olan kimsenin rızasının ve helalliğinin alınmasına bağlıdır.

Her ne kadar oruç, zekât gibi bir takım ibadetlerin, "Hukuku'l-ibad" ile ilgili boyutları mevcut ise de, bunları sadece bu sınıfta görmemizi engelleyen önemli bir nokta vardır: Bu ibadetler yerine getirilmediği zaman öncelikle Yüce Allah'a mahsus bir ibadeti aksatmış olmaktan dolayı günaha girme söz konusu olur.

"Hukukul ibad" ise menfaati yalnızca bir şahsa veya gruba mahsus olan hususlardan oluşur. Diyetten doğan alacak, borcun iadesi veya gasbedilen malın geri alınması böyledir. Bu sahanın genel olarak Fıkıh'ta "Muamelat" ve "Ukubat"ı oluşturan hususlardan teşekkül ettiğini söyleyebiliriz.

Öte yandan bunlar hukuku'l-ibad sınıfına giren haklardan sadece "maddi" olanları anlatır. Bunlar dışında kul hakkı sınıfına giren bir kısım haklar daha vardır ki, bunları "manevi" haklar olarak isimlendirebiliriz. Dedikodu, gıybet, iftira, hakaret... gibi telafisi maddi bir karşılık ödenerek yerine getirilemeyen haklar böyledir.

Efendimiz (s.a.v) şöyle buyurur: "*Kaçmayarak, yalnız Allah'tan sevap bekleyip sabrederek düşmana karşı durduğun halde öldürülürsen, (elde ettiğin şehitlik mertebesi) senin bütün günahlarına keffaret olur. Yalnız (ödemediğin) borçların müstesna. Bunu bana Cibril söyledi.*"[262]

Müfessirler, "*Ey kavmimiz, dediler, Allah'ın davetçisine uyun ve O'na inanın ki, günahlarınızdan bir kısmını bağışlasın ve sizi acı bir azaptan korusun*"[263] ayetinin tefsirinde şöyle derler:

Burada Allah Teâla'nın, günahlardan "bir kısmını" bağışlayacağı belirtilmiştir. Bağışlanacak olan günahlar, Allah hakkıyla ilgili olanlardır. Kul hakkından doğan günahlar ise, hak sahibinin rızası ve helallığı alınmadıkça bağışlanmayacaktır.

Ebû Hureyre (r.a)'ın rivayet ettiğine göre Efendimiz (s.a.v) bir keresinde, "Müflis (iflas etmiş) kişi kimdir bilir misiniz?" diye sorar. Sahabe, "Bizim aramızda müflis, parası ve eşyası olmayan kimsedir" diye karşılık verince şöyle buyurur:

---

[262] Müslim, "İmâra", 32.

[263] 46/el-Ahkâf, 31.

"Benim ümmetimden müflis o kimsedir ki, kıyamet gününde namaz, oruç ve zekât (gibi ibadetlerin sevabıyla), ancak şuna sövmüş; buna zina iftirasında bulunmuş; ötekinin malını yemiş; berikinin kanını dökmüş; diğerini de dövmüş olarak gelir. (Mahkeme-i kübrada, hakkına girdiği kişilerin) her birine onun hesenatından (iyiliklerinden) verilir. Şayet davası bitmeden hesenatı biterse, onların (hak sahiplerinin) günahlarından alınarak bunun üzerine yüklenir ve sonra da (günahkâr bir kimse olarak) cehenneme atılır. İşte asıl müflis kişi budur."[264]

Boks ve Kick Boks

Soru:

Güçlü mümin zayıf müminden evladır prensibi gereği spor yapmak istiyorum. Lakin yüze vurmak haram diye duymuştum. Yüze kask takıyorlar, bu şekilde acaba haramsa, haramlığı kaybolur mu? Peki, ben savunma amaçlı öğrenirken, karşı tarafa vuracağım veya karşı taraf benim yüzüme vuracak, bu nasıl olacak. İkincisi, hak eden birinin de yüzüne vurmak caiz değil mi? Mesela Müslüman bir bacıma biri sarkıntılık yaptı, ben onun yüzüne de vuramam mı?

Cevap:

Evet, yüze vurmadan yapılamayan, dolayısıyla beyin travmalarına yol açan bir spor kick boks. Yüze kask takılsa da travmalara mani olunamadığı durumlar oluyor. Yapılması bu sebeple caiz görülemez. Ama "savunma" maksatlı olarak öğrenilebilir. Gerekmedikçe kullanılmamak ve sırf müsabakalarda başarılı olmak maksadıyla uygulanmamak şartıyla. Öğrenirken, antrenman amaçlı olarak ve zarar vermemek şartıyla kasklı birinin yüzüne vurulabilir. Yüze vurma yasağını getiren hadis, tahkir ve zarar verme amaçlı vurmayı yasaklıyor. Dolayısıyla zikrettiğiniz örnekteki gibi bir durumda elbette karşıdakinin yüzüne vurmayayım gibi bir fuzuli gayretkeşlik içine girmenin anlamı yok.

Soru:

Hocam, boks yapılması dinen caiz midir, değil midir?

---

[264] Müslim, "el-Birru ve's-Sıla ve'l-Âdâb", 15; Tirmizî, "Sıfatu'l-Kıyâme ve'r-Rakâiku ve'l-Vera", 2.

Cevap:

Savunma amaçlı öğrenilmesinde bir sakınca yoktur. Ama profesyonel anlamda boks yapmak caiz değildir. Çünkü kişi hem kendi beden ve beyin/ruh sağlığını, hem de rakibinin beden ve beyin/ruh sağlığını tehlikeye atmaktadır.

Kabir Başında Kur'an Okumak

Soru:

Ebû Hanife'ye göre kabir başında ölüye Kur'an okunması mekruh mu? Ebû Hanife'nin verdiği hüküm hangi kaynakta belirtilmiş?

Cevap:

"Kur'an okuyup sevabını bağışlamanın ölüye bir faydası olur mu?" sorusuna 4 mezhebin fukahası "olur" cevabını vermiştir. Şu kadar ki Malikî ve Şâfi'î mezhebinin mütekaddim (önceki) uleması bunun mekruh olduğunu ve okunan Kur'an'ın sevabının ölüye ulaşmayacağını söylemişken, bu iki mezhebin müteahhir (sonra gelen) fukahası bu konuda onlara muhalefet ederek diğer iki mezhep fukahasıyla aynı görüşü benimsemiş ve okunan Kur'an'ın ölüye fayda vereceği görüşünü kabul etmiştir.

Bu, mezhep fukahasının öncekileri taklid dışında bir şey yapmadığı şeklindeki yaygın kanaatin doğru olmadığını gösteren ilgi çekici örneklerden birisidir. Her mezhebin içinde "muhakkık" denen tahkik ehli ulema vardır ve onlar mezheplerinin sahih, muteber ve fetvaya esas alınması gereken görüşünü tesbit ederler. Bu örnekte de Şâfi'î ve Mâlikî mezhebinin muhakkık ulemasının büyük bir dirayet örneği göstererek mezheplerinin mütekaddim ulemasına muhalefetten geri durmadıklarını görüyoruz.

Hanefî mezhebi imamlarından Muhammed b. el-Hasen'in, kabir başında ölüye Kur'an okumanın caiz olduğu görüşünü benimsediğini görüyoruz.[265] Mezhep kaynaklarında İmam Ebû Hanîfe'nin, kabrin başında ölüye Kur'an okumanın mekruh

[265] *el-Fetâva'l-Hindiyye*, I, 166.

olduğu görüşünü benimsediği şeklinde bir nakle rastlamadım. Rastlayan varsa ve kaynağını verirse tahkik ederim.

Bununla birlikte İmam eş-Şâfi'î'nin bu konuda olumsuz bir kanaatte olduğu bilinmektedir. Onun benimsediği görüşe göre okunan Kur'an'ın sevabı ölüye ulaşmaz. Ancak yukarıda da belirttiğim gibi mezhebin muhakkık fukahası aksi görüşü benimsemiştir.

İbnu'l-Kayyım, *Kitâbu'r-Rûh* isimli eserinde[266] bu meseleyi enine boyuna tartışmıştır. Dileyen bu eseri mütalaa ederek konu hakkında bir fikir edinebilir. Ayrıca Fıkıh kitaplarının Kitâbu'l-Cenâiz bölümlerinde de farklı mezheplere mensup fukahanın yaklaşımlarına muttali olmak mümkündür. Derli-toplu bilgi edinmek isteyenler ise Vehbe ez-Zuhaylî'nin *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh*[267] isimli eseri ile *el-Mevsû'atu'l-Fıkhiyye*'ye[268] bakabilirler.

Sadakada Ölçü Nedir?

Soru:

Hocam Sadaka (Allah yolunda yemek yedirme) nafile ve nezir diye kısımlara ayrılır mı? Bunların manası nedir ve sadakaya davet ettiğimiz kişiler sadece fakirler mi olacak yoksa herkes gelerek yiyebilir mi?

Cevap:

Eğer "Şu işim olursa şu kadar fakire yemek yedireceğim" diye bir adağımız varsa ve o işimiz olmuşsa, belirttiğiniz gibi fakirlere yemek yedirmeniz gerekir. Bu "nezir"dir. Nezirlerde ne nasıl nezredilmişse, aynen öyle yerine getirmek gerekir. Mesela "1 fakire yemek yedireceğim" demişseniz, 1 fakire yemek yedirmeniz gerekir. Zengine yedirirseniz adağınız/nezriniz yerine gelmiş olmaz.

Eğer böyle bir adağınız/nezriniz yoksa yedirdiğiniz yemek sadaka olur.

---

[266] İbnu'l-Kayyım, *Kitâbu'r-Rûh*, 223 vd.

[267] Vehbe ez-Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî ve Edilletuh*, II, 550 vd.

[268] *el-Mevsû'atu'l-Fıkhiyye*, XVI, 42 vd.

Kabirler Üzerine Türbe Yapmak

Soru:

Okuduğumuza göre Hanefi Mezhebindeki mutemed görüş, kabirlerin üstüne türbe gibi şeyler yapmanın haram olduğudur.

"Kabrin üzerine bina yapılmaz..."

"Yani kabrin üzerine bina yapmak süsleme maksadıyla olursa haramdır. Definden sonra kabri sağlamlaştırmak için yapılırsa mekruhtur. Definden önce ise orası zaten kabir değildir. İmdâd. el-İhkâm'da Câmi'u'l-Fetâvâ'dan şöyle nakledilir: "Denildi ki, meyyit, meşayıhtan, ulemadan ve sadattan olursa mekruh değildir." Ancak bu hüküm, meyyitin vakıf kabristandan başka bir yere gömülmesi durumu için geçerlidir. Nitekim bu husus açıktır."[269]

Bu Reddu'l-Muhtar'dan alıntıdır. Burada diyor ki, Kabir üzerine inşaat yapmak haramdır, ve kabri desteklemek için yapılırsa, mekruhtur. Ondan sonra diyor ki: "Kîle (denildi ki)..." Bu gösteriyor ki, bundan sonra gelen görüş zayıftır. Allame İbn Abidin bu görüşü mutemed olarak görseydi, bunu söylerdi –çünkü genelde öyle yapıyor–; ama aksine, sonra bunun olamayacağını söylüyor, çünkü vakıf-olmayan topraklar hakkında olur diye.

Bu görüşü *Camiu'l-Fetava* ve *el-İhkam*'dan rivayet ediyor, orda da aynen "Kîle" diye geçiyor.

Allame Kasım, Allame Şurunbulali ve Allame İbn Abidin bu görüşteler.

Şafiilere göre özel mülkiyetlerde mekruh, umumi mülkde ise haramdır (İmam Nevevi'ye göre), ve İbn Hacer el-Heysemi diyor ki: "Bunların yıkılması vacibdir." Hanbeliler ve Malikilere göre de hüküm aşağı yukarı aynı.

Simdi sorum:

---

[269] Okuyucu sorusunda İbn Abidîn'den yapılan bu nakil Arapça olarak verilmişti. Anlaşılması için ben tercüme ettim.

Bu böyleyse, niye 1200 yıldan beri İslam aleminin bütün köşelerinde, her yerde, nerde olursa olsun, Endonezya'dan İspanya'ya kadar, alimlerin ve evliyaların kabirleri üstüne türbe yapıldı? Ve Vehhabiler türbeleri yıkarken haklı değiller miydi?

İmam Zahid el-Kevseri'nin görüşünü de biliyorum, ama biliyoruz ki İmam Zahid el-Kevseri Vehhabilerin her yaptığına şiddetli karşıydı, bazen doğru bile olsa; bu konuda olduğu gibi. Kendisi diyor ki, "Ulema bu konuda ümmete zorluk çektirmesin..."

Benim sorum: Bu hakikaten Hanefi mezhebinin görüşüyse, Osmanlı, Selçuklu, Moğol/Hindistan, Afganistan vesair yerlerde bu mezheb hâkim iken, o zaman nasıl oldu da türbeler vesaire yapıldı?

Ben bunu anlayamıyorum. Ya bütün Ümmet yanlış yaptı, ya da benim anlayışımda bir hata var ve ben benim anlayışımda bir hata olduğunu zannediyorum.

Cevap:

Efendimiz (s.a.v)'den, kabirlerin kireçlenmemesi, yükseltilmemesi ve üzerine bina yapılmaması konusunda nakledilen birçok rivayet vardır. Bu rivayetlerin zahirini esas alanlar, kabri yerden yüksek yapmanın, kireçlemenin, üzerine türbe yapmanın, başına taş dikmenin ve üzerine meyyitin adını yazmanın... haram olduğunu söylemektedir. Bu mesele de abartılarak Ümmet fertleri arasına ayrışma ve fırkalaşma belasının girmesine vesile yapılan meselelerden biridir ne yazık ki.

Gerçekten de ilgili rivayetlerin zahiri esas alındığında Ümmet'in asırlardan beri yaptığı uygulama hadislerle çatışma teşkil etmekte, dolayısıyla ortaya, Ümmet'in bilerek, isteyerek, amden, kasten hadise/Sünnet'e muhalefet ettiği gibi bir sonuç çıkmaktadır.

Elbette bu durumda cüz'î bir meseleyle sınırlı bir etki yapmıyor, Ümmet-Sünnet ilişkisine bakışı derinden etkileyen kırılmalara ve ithamlara da yol açıyor.

Okuyucu, sorusuna İbn Âbidîn'den nakille başladığı için önce oradaki durumu görelim:

ed-Dürrü'l-Muhtâr'da şöyle denir: "... Nehyedildiği için kabrin üzeri dört köşe yapılmaz. Kabrin üzerini deve hörgücü gibi bir karış miktarı yükseltmek menduptur.

ez-Zahîriyye'de bunun vacip olduğu söylenmiştir. Kabir kireçlenmez. Çünkü bu nehyedilmiştir. Kabrin üzeri çamurla sıvanmaz. Kabir üzerine bina yapılmaz. Bunda bir beis olmadığı da söylenmiştir. *es-Sirâciyye*'nin "Kerahet" bahsinde de yer aldığı gibi, muhtar olan da budur. Mezkûr eserin "Cenâiz" bahsinde şöyle denir: "Eğer ihtiyaç varsa, kabrin üzerine (meyyitin adını vb.) yazmakta bir beis yoktur. Ta ki kabrin izi kaybolmasın ve kabir tahkir edilmesin..."

İbn Âbidîn bu satırların altında şunları söyler:

"Buradaki "nehyedildiği için" ibaresinden kasıt, İmam Muhammed b. el-Hasen'in *Kitâbu'l-Âsâr*'da naklettiği şu rivayettir: "Bize Ebû Hanîfe şöyle haber verdi: "Bize bir hocamız, Hz. Peygamber (s.a.v)'in, kabirleri dört köşe yapmaktan ve üzerini kireçlemekten nehyettiğini rivayet etti." İmdâd. (...)

"Yani kabrin üzerine bina yapmak süsleme maksadıyla olursa haramdır. Definden sonra kabri sağlamlaştırmak için yapılırsa mekruhtur. Definden önce ise orası zaten kabir değildir. İmdâd. *el-İhkâm*'da *Câmi'u'l-Fetâvâ*'dan şöyle nakledilir: "Denildi ki, meyyit, meşayıhtan, ulemadan ve sadattan olursa mekruh değildir." Ancak bu hüküm, meyyitin vakıf kabristandan başka bir yere gömülmesi durumu için geçerlidir. Nitekim bu husus açıktır."

Bundan sonra İbn Âbidîn sözlerini şöyle sürdürüyor: "(...) Kabirler üzerine bina yapılmasına gelince, bunun caiz olduğu görüşünü tercih eden kimseyi görmedim. *el-Münye* şerhinde *Münyetu'l-Müftî*'den naklen şöyle denir: "Muhtar olan, kabrin üzerinin çamurla sıvanmasının mekruh olmadığıdır. Ebû Hanîfe'den, kabrin üzerine bina, ev, kubbe ve benzeri bir şeyin yapılmasının mekruh olduğunu söylediği nakledilmiştir. Çünkü Hz. Câbir (r.a), "Resulullah (s.a.v), kabirlerin kireçlenmesini, üzerine yazı yazılmasını ve bina yapılmasını yasakladı" diye rivayet etmiştir. Bunu Müslim ve daha başkaları nakletmiştir. Evet, *el-İmdâd*'da *el-Kübrâ*'dan naklen şöyle denir: "Günümüzde halk, kefen hırsızlığına karşı korumak için kabrin üzerindeki hörgüçvari yükseltiyi kerpiçten yapmayı adet edinmiş ve bunu güzel görmüştür. Hz. Peygamber (s.a.v), "*Müslümanların güzel gördüğü şey Allah indinde de güzeldir*" buyurmuştur.[270]

---

[270] Kaynaklarda bu sözün Abdullah b. Mes'ûd (r.a)'a ait olduğu (mevkuf hadis), Efendimiz (s.a.v)'den merfu olarak nakledilmediği belirtilmektedir. İnşaallah bu rivayet hakkında müstakil bir yazı kaleme almak müyesser olur.

"Yazmakta bir beis yoktur" ifadesine gelince, yazı yazmanın yasaklandığı sahih ise de, yazı yazılabileceği konusunda amelî icma vardır. el-Hâkim, kabirler üzerine yazı yazmayı yasaklayan rivayetleri birkaç tarikten rivayet ettikten sonra şöyle der: "Bunlar sahih senedlerdir; ancak uygulama, bu rivayetlerde ifade edildiği şekilde değildir. Zira doğudan batıya Müslümanların imamlarının kabirlerinin üzeri yazılıdır. Bu, sonra gelenlerin Selef'ten aldığı bir uygulamadır. Ebû Dâvud'un ceyyid bir isnadla naklettiği şu rivayet de bu konudaki uygulamayı takviye etmektedir: "Resulullah (s.a.v) bir taş alıp Osman b. Maz'ûn'un kabrinin başına koydu ve "*Bununla kardeşimin kabrini tanıyacağım ve ailemden vefat edenleri onun yanına defnedeceğim*" buyurdu." Zira yazı, kabri tanımanın yoludur. Evet, anlaşılmaktadır ki, kabre yazı yazma konusunda ruhsat bulunduğuna dair amelî icma, genel olarak yazıya ihtiyaç bulunması durumuyla sınırlıdır..."[271]

İbn Âbidîn'in bu ifadelerinden anlaşılan odur ki, vakıf olmayan kabristana defnedilmesi halinde ulemanın, meşayıhın, sadatın kabirleri üzerine bina (türbe) yapmanın mekruh olmadığı hükmünü, "denildi ki" kaydıyla veren *Câmi'u'l-Fetâvâ*'nın bu ifadesinde itiraz edilecek bir yön yoktur. Aksi halde İbn Âbidîn, söz konusu hükmün vakıf olmayan kabristan hakkında geçerli olacağını söylemek yerine, hükme tümüyle itiraz ederdi.

İkinci olarak bu ifadelerden, kabirler üzerine yazı yazmanın ve kabrin üzerindeki tümsek kısmı toprak dışında bir şeyle oluşturmanın ihtiyaç halinde caiz olduğunu anlıyoruz.

Ve üçüncü olarak, herhangi bir hadisin hüccet olması için senedinin sahih olması yetmez; aynı zamanda "ma'mulun bih" olması da gerekir. el-Hâkimu'n-Nîsâbûrî'nin İbn Âbidîn tarafından nakledilen sözü[272] bu durumu açık bir şekilde göstermektedir.

ez-Zehebî, el-Hâkim'in bu ta'liline itiraz etmiştir.

el-Müstedrek'i telhis eden (notlar ekleyerek özetleyen) ez-Zehebî, el-Hâkim'in bir önceki yazıda İbn Âbidîn'den naklen geçen ifadesi üzerine şöyle der: "Bu sözün bir faydası yoktur. Herhangi bir sahabînin böyle yaptığını bilmiyoruz. Bu ancak Ta-

---

271 İbn Âbidîn, *Reddu'l-Muhtâr*, III, 143-4.

272 el-Hâkim'in bu ifadeleri için bkz. *el-Müstedrek*, I, 370.

biun'dan ve onlardan sonra gelenlerden bazısının ihdas ettiği bir uygulamadır. (Anlaşılan) bu konudaki nehiy onlara ulaşmamıştır."[273]

Yine yukarıda Efendimiz (s.a.v)'in, Sahabe'den Osman b. Maz'ûn'un kabrinin başına bir taş koyup, "*Bununla kardeşimin kabrini tanıyacağım ve ailemden vefat edenleri onun yanına defnedeceğim*" buyurduğu –İbn Âbidîn'den naklen– geçmişti. Bu rivayet açıkça gösteriyor ki, Efendimiz (s.a.v), Osman b. Maz'ûn (r.a)'ın kabri kaybolmasın, yeri belli olsun diye bunu yapmıştır. Nüfusun çoğaldığı, kabirlerin birbirine bitişik olarak kazılmaya başladığı, dolayısıyla hangi kabrin kime ait olduğunun karıştırılmasının neredeyse kaçınılmaz hale geldiği günümüzde, kabri tanımak için üzerine yazı yazılabilecek bir taş dikmenin ve mevtanın adını yazmanın bir sakıncası olmasa gerektir. Zira Efendimiz (s.a.v) kabri tanımak maksadıyla başına taş koyduğuna göre, maksat kabri tanımak, başkasının kabriyle karışmasını engellemektir. Bu maksat o zaman kabrin başına alelade bir taş dikmekle gerçekleşmiştir. Ancak aynı uygulamayı bugün devam ettirmek mümkün değildir. Zira on binlerce mezarın bulunduğu bir kabristanda kabirlerin başına alelade taş dikmenin maksadı hasıl etmek şöyle dursun, iyice güçleştireceği izahtan varestedir.

Kabirlerin üstüne bina yapma meselesine gelince, İmam en-Nevevî, bunun mekruh olduğunu, aralarında İmam Mâlik ve eş-Şâfi'î'nin de bulunduğu cumhur-i fukahaya (fakihlerin çoğunluğuna) nisbet etmektedir.[274] Buradaki "kerahet" ifadesine dikkat edilmelidir. Bir önceki yazıda İbn Âbidîn'den naklen İmam Ebû Hanîfe'den de aynı hüküm zikredilmişti. Bu hükümle, "kabirler üzerine bina yapmak haramdır" hükmü arasında elbette fark vardır!

Ali el-Karî şöyle der: "et-Tûrbeştî şöyle demiştir: "(Kabirler üzerine bina yapmaktan nehyedilmesi) iki noktaya ihtimallidir. Birincisi, kabrin kendisinin taş ve benzeri şeylerle bina edilmesi, ikincisi de, kabrin üstüne çadır gibi bir şey yapılması. Bir faydası olmadığı için bunların ikisi de nehyedilmiştir."

"Ben (Ali el-Karî) derim ki: Bu ifadeden elde edilen netice şudur: Eğer (meyyit için) Kur'an okuyan kimselerin (güneş, yağmur vb. etkilerden korunmak maksadıyla) oturması için yapılırsa (çadır vb. bina) nehyedilmiş değildir. İbnu'l-Hümâm şöyle der: "Kur'an okuyucularının ("kari"lerin) Kur'an okusunlar diye kabrin yanına otur-

---

[273] ez-Zehebî, *Telhîsu'l-Müstedrek* (*el-Müstedrek* ile birlikte), I, 370.

[274] en-Nevevî, *el-Mecmû'*, V, 266.

tulmalarının hükmü konusunda ihtilaf edilmiştir. Tercih edilen görüş bunun mekruh olmadığıdır."

"Ulemamızdan bazı şarihler şöyle demiştir: "Selef, insanlar ziyaret ve içinde otururak istirahat etsin diye meşhur ulema ve meşayıhın kabirlerinin üstüne bina yapılmasının mübah olduğunu söylemiştir..."[275]

Son bir mülahazayla konu hakkında söyleyeceklerimi sonlandırayım: Kabirler üzerine bina yapma meselesini, günümüzde iki noktada geçmişten farklı olarak değerlendirmek gerektiğini düşünüyorum:

1. Kişinin bu hayattaki ekonomik durumu, sosyal statüsü, makam-mevkii... öldükten sonra da kabrine yansısın, bu "arızî" vasıflarıyla elde ettiği sun'î/geçici imaj ve saygınlık kabrinde de görülsün, kabri de bu hayattaki şanına layık görkemde olsun... gibi düşüncelerle kabrin üzerini gösterişli bir şekilde yaptırmak, mezar taşına kişinin ününü-şanını yansıtan ibareler yazmak caiz değildir. Burada hem arızalı bir hayat algısının yansıması, hem "ölüm" hakikatiyle çelişen bir tutum, hem de israf söz konusudur.

2. İçinde bulunduğumuz zaman diliminde, birey ve toplumların kabirdekilerle irtibatının önem arz ettiğini kimse inkâr edemez. Modern hayatta Müslüman birey ve toplum, kendisini, toprağın üstündeki hayattan daha çok toprağın altındaki hayatla Rabbine yakın hissediyor. Zira toprağın üstündeki hayat insanı Allah'tan uzaklaştırırken, toprağın altındaki hayat kişiyi Allah'a yaklaştırıyor.

Bir büyük velinin, bir amil âlimin, bir salih kişinin, bu dine hizmet etmiş bir tarihî şahsiyetin kabrini ziyaret etmenin ruhta oluşturacağı tedai, belki onlarca va'z-u nasihattan daha tesirli olur. Hepimiz bunu bir şekilde tecrübe etmişizdir. Dolayısıyla bunu garipsemek de, inkâr etmek de mümkün değil.

Öyleyse Allah ve Resulü'nün sevdiği, tarihimize silinmez izler bırakmış, İslamlığa ve insanlığa unutulmaz hizmetler yapmış büyük zatların kabirlerinin kaybolması onlar için değil, ama bizim için büyük kayıp olacaktır. Kabirlerinin üzerine türbe yaparak onları öldükten sonra dahi hayatımıza aktif olarak katmanın, öldükten sonra dahi onların örnekliğinden, önderliğinden istifade etmenin, özellikle bizi

[275] Ali el-Karî, *Mirkatu'l-Mefâtîh*, IV, 156.

sürekli ahireti olmayan bir dünya gayyasına çeken bu modern tuğyan ortamında çok farklı bir önem arz ettiği izahtan varestedir.

Kabirler üzerine türbe yapma uygulamasının bir de böyle bir açıdan değerlendirilmesinde büyük fayda var.

Ancak burada bir noktanın altını çizmeden de geçmememiz gerekiyor: Kabrinin üzerine türbe yapılan, dolayısıyla kabri "ziyaretgâh" olan büyük şahsiyetlerin bir süre sonra avam tarafından farklı mülahazalara konu edilmesi, kabirden ve içinde yatandan yardım istenmesi, kabirler üzerine bez bağlama gibi hurafe inançlara zemin yapılması söz konusudur. Oysa itikadımıza göre ne kabirden, ne de içinde yatandan yardım dilenir. Bizatihi o kişide yardım istendiğinde imdada yetişmesini mümkün kılan bir kudret olduğunu vehmetmek son derece tehlikelidir.

Yardım ve medet, Yüce Allah'tan istenir. Kabirde yatan salih kişiye gelince, olsa olsa onun Allah Teâla nezdindeki mevkii ile tevessülde bulunulabilir. İstiğaseye cevaz veren âlimler, böyle bir şuur durumunu kastederek bunu yapmışlardır.

Denizde boğulmak üzere olan kimse, "Yetiş ya Abdülkadir Geylani" derken Abdülkadir Geylani hazretlerinin bizatihi kendisinde bunu işitecek ve kendisine yardım edecek bir kudret bulunduğunu düşünür, "isterse beni duyar ve gelip yardım eder" diye vehmederse tehlikeli olan budur. Yoksa arka planında, "Abdülkadir Geylani hazretleri büyük bir velidir; böyle dersem onun Allah Teâla'ya yakınlığı dolayısıyla Allah Teâla onun hatırına/hürmetine bana yardım eder" gibi bir düşünce varsa, bunun şirk vs. olduğunu söylemek doğru değildir.

Vallahu a'lem...

Saltanat ve İslam

Soru:

Hocam aşağıdaki satırlar Reddu'l-Muhtar'dan alıntıdır. Bu bilgilere göre Osmanlı'daki saltanat/sultanlık sistemi, babadan oğula geçme sistemi emredilmiş bir hüküm olmasa bile, maslahat ve zamanın icabına göre mesalih-i mürsele kabilinden caizdir denilir mi? Yani Osmanlı saltanat sistemi İslam'a göre caiz mi?

"Zaruretten dolayı zorbanın sultanlığı sahihtir."

Bu ifâdeden murad: Söz sahibleri bey'at edip seçmeden zorla iş başına geçendir. Velev ki yukardaki şartlar kendisinde mevcud olsun. Şunu da ifâde eder ki hilafet meselesinde asıl tayindir. Musayire'de şöyle denilmiştir. İmamlık akdi ya halifenin kendi yerine birini seçmesiyle olur. Nitekim Ebû Bekir (r.a) böyle yapmıştır. Yahud ulemadan veya söz sahiplerinden bir cemaatın bey'atiyle olur."

Cevap:

Evet, caizdir. Her ne kadar çağdaş demokratik (!) anlayışlara uygun düşmese de saltanat tek başına kötü değildir. Saltanat makamına gelen kimselerin durumuna göre iyi ya da kötü olarak değerlendirilir.

Soru:

Saltanatın İslama ters bir rejim olduğunu duydum. Osmanlı o zaman neden saltanatı kaldırmadı? Oysa Osmanlı'da birçok âlim vardı.

Cevap:

Saltanatın İslam'a ters olduğu iddiası modern zamanlara mahsustur. Saltanat nötr bir kavramdır. Bu kavramın içini kimin nasıl doldurduğu önemlidir. Sultan adil olursa saltanat iyi, sultan zalim olursa saltanat kötüdür.

İnançsız Birinin Verdiği Hediyeyi Kullanmak

Soru:

Hocam faizi haram görmeyen, faizli bir bankada çalışan birinin taktığı altını kullanabilir miyim? Bu meselenin fıkhı nasıldır? Kâfirlerden hediye alınabiliyor diye bir hüküm duydum ama bunu faizin tozu hükmünde sayabilir miyiz acaba? Ayrıca bir meselenin fıkhi cevabı ile takvaya müteallik kısmı farklılık arz edebilir mi? Yani herhangi bir sualin cevabı "Fıkhen evet ama takvaya uygun olarak olmaması daha iyidir." denebilir mi? (Yukarıdaki sorumla ilişkili olarak soruyorum)

Cevap:

İhtiyaç durumunda kâfirin hediyesini almak caizdir. Belirttiğiniz gibi her sorunun biri "takva", diğeri "fetva" boyutlu iki cevabı olabilir. Sizin sorunuz için de bu geçerli. Takva, kâfirin hediyesinden uzak durmayı ya da verdiğinde alıp ihtiyaç sahibi birine vermeyi gerektirir.

Laik Devlette Askerlik Yapmak

Soru:

Yusuf Kerimoğlu hocaefendinin 2 ciltlik "Emanet ve Ehliyet" isimli ilmihali var. Bu ilmihalde laik devletin sınırlarında nöbet tutmak haram deniyor. Yani laik ülkelerde askerlik yapmak haram diyor. Bu doğru mu acaba?

Cevap:

Sınırda nöbet tutan her asker "laik devletin sınırlarını beklemek" amacıyla yapmıyor bunu. Bizim dış düşmanlarımız laikliğin değil, değerlerimizin düşmanıdır. Dolayısıyla ülkemizde bir saldırı olursa laikliğe değil bize olur. Genellemelerden uzak durmak lazım.

Nazar Hakkında

Soru:

Hocam nazar var mıdır? Birileri nazara karşı kurşun döküyorlar. Bunun dinimizde yeri var mıdır?

Cevap:

Nazar haktır, kurşun döktürmek batıldır.

Kolonya Haram mı?

Soru:

Kolonyada malum alkol var, bunu ele yüze sürüp "solumak" haram olur mu? Hani çoğu sarhoş edenin azı da haram, solumak da bir nevi alkolü buhar yoluyla teneffüs etmek denilse acaba haram olur mu?

Cevap:

İçinde alkol varsa kullanmak ve koklamak doğru değildir.

Zihinsel Engelli Bir Çocuğun Sünnet Edilmesi Gerekir mi?

Soru:

Hocam 1 yaşında zihinsel ve bedensel özürlü bir çocuğum var, sünnet ettirilmese dinen mahzuru var mı? Yani zihinsel engelli olduğu için akil insanlar gibi sünnet gerekir mi?

Cevap:

Zihinsel engelli kimseler mükellef olmadıkları için sünnet edilmeleri de gerekli değildir. Ancak teberrüken ve sağlık bakımından daha uygun olduğu için sünnet edilmeleri uygundur.

Müslümanın Kilisedeki Ayine Katılması

Soru:

Hocam bir müslümanın kilisede ayine "merak edip" iştirak etmesi ayine kalben inanmasa da katılması caiz midir? Ve avamın İncil ve Tevrat gibi muharref kitapları okuması caiz midir? Değilse, sakıncaları ve kaynakları nedir yardımcı olur musunuz?

Cevap:

Gayrimüslimlerin ayinine katılmak caiz değildir. En azından bunda onların görüntüsünü çoğaltmak, sayılarını kalabalık göstermek vardır. Bir de öyle bir törene katılan insanların hiç birisinin kalbine en küçük bir şüphe gelmeyeceğini kimse garanti edemez. Özellikle dinlerarası diyalog fitnesinin kafaları allak-bullak ettiği böyle bir ortamda... Avamın Tevrat-İncil gibi muharref kitapları okuması kesinlikle caiz değildir. Zira avamın bu kitaplardan öğrenebileceği herhangi bir şey yoktur. Hz. Ömer (r.a) bir gün elinde bir Tevrat sayfasıyla Efendimiz (s.a.v)'e gelmişti. (Muhtemelen Tevrat sayfasında Efendimiz (s.a.v)'in getirdiği vahiyle örtüşen pasajlar vardı.) Ancak Efendimiz (s.a.v) buna sert bir tepki gösterdi ve "*Allah'a yemin ederim ki kardeşim Musa yaşasaydı bana tabi olmaktan başka bir yolu yoktu*" buyurdu; sayfayı da imha etti. İnancın saf ve sağlam haliyle muhafaza edilmesi bir müslüman için bütün maslahatların başında gelir. Hatta bu, ibadetlerden dahi öncelikli bir vazife, vecibedir. Dolayısıyla bu hakikatle çelişen hiçbir uygulamaya cevaz vermek mümkün değildir.

İşlediğimiz Günahlarımızı Başkalarına Söylemek Doğru mudur?

Soru:

Değerli Hocam, ben 26 yaşındayım ve evlenmeye niyet ettim. Allah'ım nasip etti ve bir kısmetim çıktı. Fakat 17-19 yaş arası ben İslamiyet'i tam olarak yaşamıyordum ve o zamanlar büyük günahlardan birisini maalesef işleyerek zina ettim. Ben şimdi bu işlediğim günah ile nasıl yaşayacağımı, nasıl davranacağımı bilmiyorum. Evleneceğim hanımıma söylemem gerekli mi değil mi bilmiyorum. Bu konu ile ilgili bana yardımcı olur, beni bilgilendirirseniz sevinirim.

Cevap:

Öncelikle Rabbim size de bize de hayatı hassasiyet ile yaşamayı ve son nefesimizi bu hassasiyet ile vermeyi nasip eylesin. Fıkhi olarak zina, nihaka mani değildir. Kul hakkına girmiş isek hakkına girdiğimiz kimseden helallik almak için ona itirafta bulunuruz. Bunun dışında kimseyle günahımızı paylaşmayız. Hatta günahlarda aslolan gizlenmesidir. Allah Teâla'nın gizlediğini biz neden faş edelim?

Yapacağınız şey şu: Günahınız için tevbe istiğfar edin ve onu evliliğiniz ile birlikte yaşatmayın.

İsimlerin Uğurlu ya da Uğursuz Sayılması

Soru:

İnternette dolaşan *"99 Mesele-i Mühimme"* adlı bir paylaşımın 43. maddesinde aynen şöyle geçiyor:

"Evliyaullahtan birinin hatırlattığı üzere çocuklara nur isminin (Nurettin, Elifnur vb.) verilmemesi icap ettiğini, zira isimlerin semadan o isim sahiplerine müvafık olarak indirildiğini ve Nur ismine sahip kişilerin dünyada ve ahirette çok sıkıntı içerisinde kalacaklarını, Nur isminin başta olduğu zaman çok tehlikeli, ortada olduğu zaman daha az tehlikeli sonra olduğu zaman da daha da az tehlikeli olduğunu biliyor muydunuz?"

Benim adım Nureddin, şimdi ben ne yapacağım? Bu konu hakkında bizlere ne söyleyebilirsiniz? Ne kadar güvenilir, ne kadar muhatap alınabilir bu sözler?

Cevap:

Bunu doğru kabul ettiğimiz takdirde tarih içinde Nurettin adını taşıyan herkesin bir biçimde helak olduğunu söylememiz lazım. Oysa böyle bir şey vaki değil.

Rahat olun kardeşim, işinize bakın, böyle şeylere de kulak asmayın...

Kalple Niyet ile Dille Niyet Arasındaki Fark

Soru:

Hocam, namazda kalben niyet etmek farz. Bu durumda kalbin niyeti önemli oluyor. İkindi namazını kılacak olan bir kimse namaza başlarken kalben ikindi namazına niyet etse, ancak diliyle öğle namazına niyet etse, bu kimsenin kıldığı namaz ikindi olarak sahihtir. Tam aksi, ikindi kılacak olan kimsenin, kalbiyle öğle na-

mazına diliyle ikindi namazına niyet etmesi halinde ise bu namaz sahih değildir. Çünkü niyette kalp önemlidir değil mi? Sorum şu, bir kimse imamla ikindi namazını kılacak olsa, imama uyan diliyle ikindi namazına dese, ama kalbiyle öğle namazına dese bu namaz sahih olur mu, kendi niyeti yanlış ama imama uyduğu için onu imamın niyeti kurtarır mı?

Cevap:

Önemli olan cemaatin niyetidir. İmamın kıldırdığı namaz -bilfarz- ikindi iken cemaatten biri öğle namazını kılmaya niyet etse namazı sahih olmaz.

Din Kitaptan Öğrenilmez mi?

Soru:

Hocam Berlin'de yaptığınız bir konuşmada şöyle söylemiştiniz: Din Kitaptan öğrenilmez. Tam olarak hangi bağlamda söylediğinizi hatırlamadığım için bu cümleyi bir daha açıklayabilirseniz sevinirim.

Cevap:

Din kitaptan öğrenilmez derken, mutlaka bir bilenin gözetiminde öğrenilmelidir demek istedim. Zira okuduğumuz metinlerin yazarları kim ve hangi niyetle kitap yazdılar çoğunlukla bilmeyiz. Bilsek bile önümüzdeki metnin bize tam olarak ne anlattığından hiçbir zaman yüzde yüz emin olamayız. Bu sebeple bize dinimizi öğreten temel metinleri (bunlar Kur'an ayetleri olabilir, Hadis-i Şerifler olabilir, başka metinler olabilir) mutlaka bir bilen gözetiminde okumalıyız. Böylece sağlam bir alt yapı edindikten sonra onun üzerine istediğimiz kitabı okuyalım, inşaallah bize bir zararı olmaz.

Cinci ve Muskacıya Gitmek

Soru:

Hocam epilepsi hastasıyım birkaç ay önce memleketime gittiğimde dayım bir arkadaşına benim hastalığımdan bahsedince adam: "Ben sizi bir adama göndere-

yim her gönderdiğim yüz kişiden sekseni şifa bulmuştur." dedi. Anlatılan adamın yanına gittik. Dayım cincilere anormal seviyede güven duyan bir kişidir. Çünkü kendisi de çocuk yaştayken sara hastalığından "bir cincinin sayesinde" kurtulmuştur. Bu cincinin yaptığı o zamanki uygulamalardan sadece bir kaç tanesi şunlardır: Dayımın çakal postu üstünde yatması, çakal eti yemesi ve hiçbir hadis kitabında olmayan garip uygulamalar. Dayımdaki bu güven duygusu bu "başarının " bir uzantısıdır düşüncesindeyim. Gittiğimiz adama gelecek olursak, yaptığı uygulamalardan sadece bir tanesi şudur: küçük kâğıt parçalarına Arapça olarak bazı yazılar yazdı ve bunları tütsü etmemi söyledi. Ama her defasında saçımdan küçük bir demet keserek kâğıtların saçımla birlikte yakılmasını istedi. Ama beni asıl yıkan bu olmadı. Bu adam doktorların bana verdiği ilaçları bırakmamı istedi. Bu gerçekten benim için felaket demekti. Durumun ciddiyetini ne benim ne de annemin dayıma anlatabilmesi mümkün olmadı ve olamazdı. Çünkü dayım psikiyatrik sebeblerden dolayı aşırı derece sabit fikirli bir insandır. Sonunda olan oldu. 30 dolayında kriz geçirdim, sinirlerim ve moralim gerçekten çok bozuldu. Halbuki bir imtihandan geçtiğimi biliyordum. Bana tek moral veren şu oldu; teyzem benim hakkımda çok güzel bir rüya gördü. Öyle ki rüyayı bilgili bir bayana anlatınca şu cevabı aldı: "Bu rüyayı herkese anlatırsan bir daha hiç rüya göremezsin." Sadece bana anlattığı kadarıyla beyaz ve yeşil elbiseler giymiştim, bir kişi teyzeme uzanıp yatmamı iyileşeceğimi söylemişti. Felaketten sonra köyün imamıyla istişare yaptım ve ona değerli bir din adamının cinlerinin olduğunu hatırlattım. Bana, "Bir insanın cinlerinin olması ayrı bir konudur cinci olması ayrı bir konudur. Cinci olmak insanı dinden çıkartır." dedi. Daha sonra bu felaket başka artçı üzücü olaylara sebeb oldu. Ama şüphe yok ki Allah şerden hayır çıkartandır. Şimdi size toplumumuzda nice insanların sorduğu soruyu soruyorum: cinciye gitmek caiz midir?

Cevap:

İnsanların cinlerle irtibat kurması mümkündür. Ancak burada birkaç nokta önemlidir:

1. Cinlerle irtibat kuran kimse müstakim, ameli salih bir mü'min olacak.

2. Cinlerin etkisi altında kalmayacak.

3. İrtibat kurduğu cinler de salih ve müstakim olacak.

4. Cinlerden aldığı bilgilerin güvenilirliğini ve doğruluğunu test etmiş olacak.

5. Yaptığı işi para için vs. yapmayacak.

Bu şartları taşıyan biri bu devirde var mıdır? Varsa da ben bilmiyorum.

Günümüzde bu işlerle uğraşanlara tam da sizin tabirinizle "cinci" deniyor. Allah Teâla bizi onların avucuna düşmekten ve o gibi insanlara muhtaç olmaktan korusun. Bir de şunu unutmayalım: Meşru çerçevedeki teşhis ve tedavi yolları bizi bu gibi insanlardan ve yollardan müstağni kılmaktadır. Bu gibi şeylere ihtiyacımız yok yani. Dediğiniz gibi "imtihan" şuuru içinde hareket edersek sonunda kazanan biz oluruz.

Soru:

Hocam eşim sürekli düşük yapıyor. Doktorlar bir eksik bulamadılar. Sıkıntısız ilerleyen hamilelik bozuluveriyor. Eşime "Ümmü Sübyen" denilen bir cininin musallat olduğunu ve böyle bir tasarrufta bulunabildiğini söylediler ve bir hoca tavsiye ettiler. Gittik aynı şeyi o da söyledi. Muska, tütsü, banyo suyuna ve içme suyuna konulacak yazılı kâğıtlar verdi. Bunlar caiz midir? Cinnilerin böyle tasarrufları olması mümkün müdür? İtikada zarar verecek bir iş mi yaptım? En önemlisi bir veliye intisap etmiş birinin böyle hocalara gidip bu yollara tevessül etmesi tasavvuf adabına ters düşer mi?

Cevap:

Yanlış bir iş yapmamışsınız kardeşim, rahat olun. Yeter ki o problemin çözümü için işinin ehli insanlara başvurun. Geçmiş olsun. Allah hayırlısıyla kurtuluş nasip eylesin.

Kadınların Cuma ve Bayram Namazlarına Gitmesi

Soru:

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) zamanında rivayetlerde görüldüğü gibi hanımlar mescide gitmiş.

Misal: "Geceleyin mescide gidip ibadet etmek için kadınlarınız, sizden izin istediklerinde kendilerine izin verin."[276] Cuma ve Bayram namazlarına iştirak etmişler. Hatta Peygamber Efendimiz (s.a.v.) buna teşvik ettiğini, cumaya -affedersiniz- hayızlı olsalar bile gelip, hutbeyi dinlemelerini önerdiğini görüyoruz. Lakin mezhep imamlarımızın (Allah onlardan razı olsun) görüşü, fitne korkusuyla hanımların evde kalmalarının daha makbul olduğu yönündedir. Ayrıca Hz. Aişe'nin (r.anha) sözü: (Aklımda kaldığı şekliyle) "Rasulullah hanımların bugünkü halini görseydi, onları mescide gitmekden men ederdi." Fitnenin kadınların evde kalmalarına neden olabileceğini gösteriyor.

Bir yandan Rasulullah (s.a.v.)'in tavsiyesi, öbür yandan şartların değişmesiyle (fitne devri) mezhep imamlarımızın içtihadı. O zaman şöyle bir şey çıkmıyor mu hocam: şartlar değiştiği zaman, Rasulullah'ın tavsiyesine uymamakta bir beis yoktur? Yani, sorun fitne ise, o zaman fitnenin ortadan kalkması daha verimli olmaz mı? Şöyle ki, biz Almanya'da yaşıyoruz. Buradaki camiler, Türkiye'dekilerden farklı. Hanımların ayrı giriş yerleri var ve ayrı yerde namaz kılıyorlar. Ayrıca burada Arap camiiside var. Ve Araplarda hanımların Cuma namazına gitmeleri çok normal karşılanıyor ve gerçekten bir hanım cemaati oluşuyor. Biz Türk cemaati oraya katılsak olmaz mı? Hocam, bu hafta bende Asr-ı Saadet zamanındaki "Kadının Sosyal Hayatta Konumu" başlıklı bir Sohbet yapmak istiyorum ve şimdi hanımları Cuma'ya gitmelerine teşvik edeyim mi etmeyeyim mi bilmiyorum.

Cevap:

Asr-ı Saadetteki uygulamaların aynen devam ettirilip ettirilmemesi gerektiği, usul-i fıkıh ilminin sahasına giren teknik bir meseledir. Efendimiz (s.a.v.) zamanında, vahyin inmeye devam ettiği o süreçte kadınların İslamî tebligattan gerektiği gibi haberdar olması ancak mescide düzenli olarak gelmeleriyle mümkündü. Bir de elbette o dönemde -daha sonraki dönemlere ve günümüze kıyasla- "fitne" denen durumlara rastlamak mümkün değil. Daha sonraki zamanlarda kadınların İslam ahkâmını başka kaynaklardan öğrenme imkânlarının artması ve tabii "fitne" unsurunun yaygınlaşması dolayısıyla kadınların mescide çıkmasıyla ilgili hükümlerin illeti değişmiş oldu. Artık kadınlar için mescide düzenli olarak devam ihtiyacı ortadan kalktı. Hüküm olarak kadınların cemaat namazlarına mescitte devam etmesi "zorunlu/farz" değildir. Ne zaman ki kadınların Müslümanlıklarını ancak mescide de-

[276] Buhari, Ezan, 162.

vam etmek suretiyle gereği gibi yerine getirmesi durumu söz konusu olur, yani Asr-ı Saadetteki durumu doğuran illet geri gelir, işte o zaman kadınların mescide gitmesi gerekli hale gelir. Şunu da söyleyelim: Asr-ı Saadetteki uygulama, kadınların "5 vakit namaza" devamı şeklindeydi. Şimdi ise -değişen hayat şartları doğrultusunda- isteseniz de kadınların 5 vakit camilere/mescitlere gelmesini temin edemezsiniz.

Bizim burada üzerinde durduğumuz, 5 vakit namaza devam için değil de, "birtakım faaliyetler için" kadınların mescide/camiye gelmesi meselesidir. Müslümanların azınlık halinde bulunduğu yerlerde, mescitlerden/camilerden başka dinlerini ve bulundukları yerlerle/yaşadıkları şartlarla ilgili İslamî hükümleri öğrenecekleri, emr-i maruf nehy-i münker anlamında, tebliğ anlamında ve hayrı çoğaltma, dayanışma, paylaşma... anlamında bir araya gelip bir şeyler yapabilecekleri başka mekânlar yoksa, elbette mescitlerde/camilerde toplanacaklar! Ancak bunu yaparken vakar ve izzetlerini muhafazaya, birtakım münkeratın zemin bulmamasına azami dikkat göstermelidirler.

Kadir İsmini Kullanmak Doğru mu?

Soru:

Hocam biliyorum, siteniz bu tür soruların sorulduğu bir platform değil ancak bu konu benim için çok çok önemli. Çok kısa da olsa cevap yazarsanız beni çok rahatlatacaksınız. 21 yaşında hukuk fakültesinden yeni mezun olmuş bir avukatım, ismim Kadir. Ancak ismimi böyle kullanmaktan çekiniyorum. Başına "Abd" eki getirmem şart mı? Buna göre mesleğin başlarında dava açıp ismimi "Abdülkadir" olarak değiştirmeliyim, zira meslekte herkes beni bu ismimle tanıyacaklar, bilecekler.

Cevap:

Modern zamanlara gelene kadar müslümanlar Allah Teâla'ya kulluklarını açığa vurmaktan hiç bu kadar uzaklaşmamıştı. Sizin şahsınızla ilgili değil bu. Genel bir tesbit. Evet, adınızı Abdülkadir olarak değiştirmeniz gerekir. Ravi isimlerine dair eserlerin hiç birisinde "Kadir" isimli birine rastlamak mümkün değil. Rahim, Baki vd.

isimler de öyle. Yani geçmişte biz, Esma-i Hüsna'dan olan bu isimlerin başına "Abd" ekini getirerek kullanmışız.

Domuz Akciğerinden Yapılan İlacı Kullanmak

Soru:

Hocam, hastane eczacısıyım. İşimiz gereği hastanede hekimlerin istediği ilaçları alıyor ve dağıtımını yapıyoruz. Ancak şöyle bir durumla karşılaştık. Hekim alternatifi olmasına rağmen bazı gerekçelerle domuz akciğerinden elde edilen bir ilaç istiyor. Alternatif ürün sığırdan elde edilme. Bu ilaçlar prematürelerde doğrudan akciğerlere veriliyor. Hekimin gerekçesi ise özellikle 1000 gr'ın altındaki bebeklere sığırdan mamül ilacın uygulanması sırasında ilacın verildiği tüpten kan gelmesi ve domuzdan mamul olan ilacın daha iyi tolere edildiği şeklinde. İlacın kullanımından önce ebeveyne bu tür bilgiler de verilip onayları da alınmıyor. Buna göre sorum şu: Ürünün alternatifi bulunduğu ve hekimin herhangi bir dini hassasiyet gözetmediği ortada olduğu halde; ilacı kullanacak olan, mükellef olmayan erken doğan bebekler ve ilacı talep eden hekim iken satın alan bize hüküm nedir?

Cevap:

Domuz necis olduğu için yenilmesi haram olduğu gibi alım-satımı da haramdır.

Dolayısıyla "zaruret" durumu söz konusu olmadıkça (ki alternatifi var, onu kullanmak tek seçenek değil diyorsunuz) kullanılması ve -alım satım anlamında- kullanılmasına aracılık edilmesi de caiz değildir.

Fitre'yi Birden Çok Kişiye Vermek

Soru:

Hocam oruç tutamaz durumdayım. Büyük olasılıkla tıbbi problemim kalıcıdır. Yanılmıyorsam 225 TL fitre vermem gerekiyor. Bu parayı insanlara dağıtmam şart

mı? Yanı tek bir kişiye versem olmaz mı? Veya Afrika'daki açlar için cuma namazlarından sonra para toplanıyor o para toplayan kişilere bu parayı versem olur mu?

Cevap:

Fitreyi birkaç kişiye vermeniz gerekir diye bir hüküm yok. Bir kişiye de pekâlâ verebilirsiniz. Esasen miktar çok fazla olmadığı için fitreyi bir kişiye vermek -derdine derman olmak bakımından- daha evladır. Fitreyi uzaktaki muhtaçlara -durumları acilse- gönderebilirsiniz. Bunda bir sakınca yok.

Mirası Çocuklardan Birine Bırakmak

Soru:

Hocam, üç çocuk babası gurbetçi birinin çocuklarından ikisi Avusturya'da (kız olan evlenmiş) erkek oğlu da meslek yapıyor. Üçüncü erkek oğlu da henüz 2 yaşlarında. Yaşlı babanın tek dairesi var ve diyor ki: Bu tek dairemi ufak oğluma tapulasam, oğlum Türkiye'de yaşayacak, gelir olarak ben öldüğümde bu oğluma maddi katkı olarak kalır, diğer çocuklar Avusturya'da kendilerini kurtarırlar. Miras hukuku açısından haram olur mu, vebale girer miyim?

Cevap:

Baba halen hayatta olduğu için malı üzerinde dilediği gibi tasarrufta bulunabilir. Çocukları arasında adalet gözetmesi tabii ki tavsiye olunur. Ama malının tamamını çocuklarından birisine (ya da başka herhangi bir kimseye/yere) hibe etse, bunda miras hukuku açısından herhangi bir problemden bahsedilemez.

"Avl" Meselesi

Soru:

"Muhterem Hocam Kur'anda miras paylaşımıyla ilgili bir problem var; çok tartışıldığı için size sormak istedim;

"Nisa:11. "Allah size, çocuklarınız hakkında, erkeğe, kadının payının iki misli (miras vermenizi) emreder. (Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler, ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur. Ölenin çocuğu varsa, ana-babasından her birinin mirastan altıda bir hissesi vardır. Eğer çocuğu yok da ana-babası ona vâris olmuş ise, anasına üçte bir (düşer). Eğer ölenin kardeşleri varsa, anasına altıda bir (düşer. Bütün bu paylar ölenin) yapacağı vasiyetten ve borçtan sonradır. Babalarınız ve oğullarınızdan hangisinin size, fayda bakımından daha yakın olduğunu bilemezsiniz. Bunlar Allah tarafından konmuş farzlardır (paylardır). Şüphesiz Allah ilim ve hikmet sahibidir."

"Nisa:12. "Yapacakları vasiyetten ve borçtan sonra eşlerinizin, eğer çocukları yoksa bıraktıklarının yarısı sizindir. Çocukları varsa bıraktıklarının dörtte biri sizindir. Çocuğunuz yoksa sizin de, yapacağınız vasiyetten ve borçtan sonra, bıraktığınızın dörtte biri onlarındır (zevcelerinizindir). Çocuğunuz varsa, bıraktığınızın sekizde biri onlarındır. Eğer bir erkek veya kadının, ana-babası ve çocukları bulunmadığı halde (kelâle şeklinde) malı mirasçılara kalırsa ve bir erkek yahut bir kız kardeşi varsa, her birine altıda bir düşer. Bundan fazla iseler üçte bire ortaktırlar. (Bu taksim) yapılacak vasiyetten ve borçtan sonra, kimse zarara uğramaksızın (yapılacak)tır. Bunlar Allah'tan size vasiyettir. Allah her şeyi hakkıyla bilendir, Halîmdir."

"Nisa:176. "Senden fetva isterler. De ki: "Allah, babası ve çocuğu olmayan kimsenin mirası hakkındaki hükmü şöyle açıklıyor: Eğer çocuğu olmayan bir kimse ölür de onun bir kız kardeşi bulunursa, bıraktığının yarısı bunundur. Kız kardeş ölüp çocuğu olmazsa erkek kardeş de ona vâris olur. Kız kardeşler iki tane olursa (erkek kardeşlerinin) bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer erkekli kadınlı daha fazla kardeş mevcut ise erkeğin hakkı, iki kadın payı kadardır. Şaşırmamanız için Allah size açıklama yapıyor. Allah her şeyi bilmektedir. (Çocuklar) ikiden fazla kadın iseler, ölünün bıraktığının üçte ikisi onlarındır. Eğer yalnız bir kadınsa yarısı onundur."

Diyelim ki bir adam öldü ve geride üç kız evlat bıraktı. Mirasın 2/3'ü kızlara; ölenin çocuğu varsa, ana-babasından her birinin mirastan altıda bir hissesi vardır. Bu adamın ana babası da hayata iseler, her ikisine toplam mirasın 1/3'ü; çocuğu yoksa vasiyet ve borçtan sonra, bırakılanın dörtte biri onlarındır (zevcelerindir). Çocuğu varsa, bırakılanın sekizde biri onlarındır.

Kur'an'a göre adamın hanımlarına mirastan 1/8 düşüyor.

Şimdi rakamları toplayalım:

2/3+1/3+1/8=27/24. Yani 1.125. Yani adamın 60 tane altını var diyelim. Üç kıza 40 altın, anne babaya 20 altın, hanımlara 7.5 altın. Toplam 67.5 altın. Yani adamın parasının 1.125 katı.

Başka bir örneği inceleyelim:

Bir adam ölür, geride anne, hanımlar ve iki kız kardeş kalır. Anneye 1/3, hanımlara ¼, kız kardeşlere 2/3 kalacak. 1/3+1/4+2/3=15/12 Yani 1.25.

60 altını olan adam: Anneye 20 altın, hanımlara 15 altın, kız kardeşlere 40 altın. 20+15+40=75 altın gerekmekte.

Bu hesaba göre miras, varislere yetmemektedir.

Cevap:

Feraiz'de "avl" diye bilinen, vefat eden bir kimsenin geriye bıraktığı mirasçıların belli kimselerden oluşması durumuna has olmak üzere –bir anlamda "istisna olarak"– ortaya çıkan bir durumdan bahsediyoruz. Payların paydadan fazla olabildiği bu istisna durumu diline dolayan bazı art niyetli "çok bilmişler"in acaba bu meselede kafaları karıştırabilir miyiz düşüncesiyle Avl meselesine mal bulmuş mağribi gibi abandığı görülüyor.

Onlar tabii ki görevlerini yapıyor. Üzücü olan, bu tarz meselelerle her karşılaştığında karışmaya hazır bir kafa taşıyan mü'minlerin durumudur...

Mesele şu: Bilenler bilir, miras meselelerinde mirasçıların hisselerinin toplamı paydadan ya küçük veya büyük yahut paydaya eşit olur. Hisseler paydadan küçük olursa "reddiye", büyük olursa "avliye", paydaya eşit olursa "âdile" denir.

Ashab-ı Feraiz'den olan mirasçıların hisselerine göre miras meselelerinde paydalar şu yedi sayıdan birisi olmak durumundadır: 2, 3, 4, 6, 8, 12, 24. Paydanın 2, 3, 4, 8'den oluştuğu durumlarda avliye söz konusu olmaz. Yani paydasını bu rakamlardan birisinin teşkil ettiği miras paylaşımlarında hisselerin toplamı paydadan büyük olmaz. Avliye, yalnızca paydası 6, 12 ve 24 olan meselelerde ortaya çıkar.

Bir örnekle açıklayalım: Bir kimse, biri aynı ana-babadan, diğeri ise sadece baba-bir olmak üzere iki kız kardeşi ile ana-bir iki erkek kardeşini ve annesini mirasçı bırakarak vefat etmiş olsun. Bu durumda mirasçıların alacağı hisseler şöyle olur:

Anne-baba bir kız kardeş; 3/6

Baba bir kız kardeş: 1/6

Anne bir erkek kardeşlerin her biri: 1/6 (toplam 2/6)

Anne: 1/6

Görüldüğü gibi bu örnekte paylar/hisseler toplamı 7 olduğu halde payda 6'dır. Böyle bir durumda mirasın adil paylaştırılabilmesi için payda değil, paylar itibara alınır. Dolayısıyla miras, paylar toplamı olan 7 rakamına bölünür.

Payda itibara alınacak olsaydı taksimatın yukarıdaki gibi yapılması gerekecekti. Ama yeni durumda paylar aynı kalmak şartıyla payda 7 olarak alınacak ve taksimat şöyle olacaktır:

Anne-baba bir kız kardeş: 3/7

Baba bir kız kardeş: 1/7

Anne-baba bir erkek kardeşlerden her biri: 1/7

Anne: 1/7

Avliyeye mukabil, hisselerin toplamının paydadan küçük olması halinde "reddiye" durumu ortaya çıkar. Söz gelimi ölen bir kimsenin mirasçı olarak geride sadece karısı ve kızı varsa, karısının hissesi 8'de 1 (1/8), kızının hissesi ise 2'de 1 (1/2)'dir. Bu durumda payda 8 olacak ve her iki mirasçı da hisselerini aldıktan sonra geride 3 hisse daha kalacaktır. İşte artan bu hisselerin de hak sahiplerine verilmesine "reddiye" denir. (Reddiye meselesinde mirasçılar arasında "asabe" tabir edilen kimselerin (baba tarafından akraba olan ikinci derece mirasçıların) bulunmaması gerekir. Aksi takdirde artan kısım asabeye verileceğinden "reddiye" tahakkuk etmez.)

Avl meselesinde dikkat edilmesi gereken hususlardan birisi şudur: Payların paydadan (yani mirastan pay alacak hissedarların alacağı pay oranlarının pay edilecek

miras miktarından) fazla olması durumunda payların (hisselerin) toplamı payda olarak alınır. Bu durumda hissedarların herhangi birisinin alacağı pay diğerlerinden eksik veya fazla olmayacaktır. Bir diğer deyişle bütün hissedarların alacağı pay eşit oranda azalmış olacağı için kimseye haksızlık yapılması söz konusu olmaz.

Hangi hukuk sistemini alırsak alalım, miras paylaşımında yazının başında söz konusu ettiğim üç durumdan birisi mutlaka karşımıza çıkacaktır. Zira hissedarların alacağı paylar önceden belirlenmiştir ve fakat murise (miras bırakana) hangi hissedarların mirasçı olacağını belirlemek ve taksimatı ona göre tayin etmek gibi bir şans hiçbir zaman olmaz.

Tevbe Ettikten Sonra İşlediğimiz Günahları Nasıl Unutabiliriz?

Soru:

Menfi-müstehcen içerikli resim ve görüntülerle kalbini karartmış, ama Allah'ın vadi ve vaidini hatırlayarak tevbeye (tevbe-i nasuha) azmeylemiş bir müznib müminim. Tevbemi belki yüz kere bozdum, ama Allah'tan recamı asla kesmedim. Diyorum ki tevbenin 3 (veya 4) şartı dışında yerine getirilmesi gereken hususlar var mıdır ki yerine getirebileyim inşaallahu teala. Şöyle ki;

1. Tevbem ile öyle bir şuur husule gelsin ki, durumum hadis-i şerifteki abid zat gibi olsun. Ki, yıllar sonra 'o' kadını karşısında görünce cansız yığılıvermişti ya. İşte tevbe azmim de beni bu manzaralardan uzak tuttuğu gibi, ola ki böyle bir durumla karşılaştım; canım çıka tabiri caizse.

2. Tevbe ile zihnimdeki o çirkin manzaralardan kurtulabileyim. Çünki şeytan mel'un bir şey bulamamış gibi bu manzaraları hatırıma getiriyor, bayat yemeği ısıt ısıt kakala numarası yani. Nefsimin de ihanetiyle hemen aldanıyorum racim iblise.

Hülasa tevbem öncesi zihnimi kirleten o manzaralardan nasıl kurtulabilirim?

Cevap:

Efendimiz (s.a.v), "*Mü'min bir kul günah işlediği zaman kalbinde bir küçük leke oluşur*" buyuruyor. Devamında da o kul o günahının ardından tevbe eder ve bir

salih amel işlerse, o lekenin silineceğini, aksi halde günah işlemeye devam ederse o kara lekenin büyüyeceğini ve -Allah korusun- giderek bütün kalbi kaplayacağını haber veriyor.[277]

Şeytanın hilesi zayıftır. Size "karşı konulmaz" gibi hissettirir. Bu sadece bir yanılgı ve vehimdir. Ona direnmek için tek bir adım atsanız gerisinin geldiğini göreceksiniz.

Tevbe ettikten sonra salih amel işlemeye, namaza ve Kur'an okumaya devam ederseniz, "çirkin görüntü" dediğiniz o "kara leke"nin zaman içinde silinip gittiğini göreceksiniz.

Unutmamanız gereken iki husus var:

1. Salih amele (hasenata) devam ederseniz kara lekeleriniz azalır ve yok olur, günaha (seyyiata) devam ederseniz beyazlıklar azalır ve -Allah korusun- yok olur. Hangisini yok edeceğinizin kararı tamamen sizin elinizde. İrade sahibi olduğunuzu unutmayın!

2. Salih amele devamda helal lokmanın, az yemenin, az uyumanın ve meşru işlerle meşgul olmanın son derece büyük rolü vardır. Bunlar salih ameli mümkün kılan ve etkisini güçlendiren hususlardır.

Ayak Kıllarının Tıraş Edilmesi Caiz midir?

Soru:

Erkeklerin ayak kıllarını tüy dökücü, yakma, jilete vurma gibi yöntemlerle almasının hükmü nedir? Çok fazla kıl varsa alınabilir mi?

Cevap:

Ayaklardaki (bacaklardaki) kılların sağlığa bir zararı yoktur. Genellikle görünmediği/açıkta olmadığı için estetik açıdan da bir mahzurdan söz edemeyiz. Dolayısıyla gereksiz yere yapılan bu fiil en azından mekruhtur.

---

[277] Ahmed b. Hanbel, 13, 333.

Zina Eden İki Kişi Evlenmeyi Kabul Ederse Had Cezası Uygulanır mı?

Soru:

Hocam iki kişi zina etse ve bu suçları İslam mahkemesine intikal etse, ama biz evlenmeye karar verdik deseler had cezası bu kimselerden sakıt olur mu?

Cevap:

İmam Ebû Hanife'ye göre olur, diğer imamlara göre olmaz.

Ateist Olan Kardeşime Nasıl Davranmalıyım?

Soru:

Hocam size 63 yaşındaki yaşlı annemin ve tabi ki aynı zamanda da benim bir derdimizi anlatmak istiyorum. Bu öyle bir dert ki bir Türkiye kitlesi olarak niçin bu durumda olduğumuzun mercek altındaki cevabıdır. Utanarak ve bir o kadarda sıkılarak konuya girerken size şunu da söyleyeyim ki bu yazıyı okuduktan sonra fiziki gözünüz yaşlanmasa bile kalp gözünüzün yaşlanmaması mümkün değildir. Çünki "Müminin derdiyle dertlenmeyen onlardan değildir." Muhterem hocam, annem (63) ben (36) ve abim (39) aynı çatının altında yaşamaktayız. Madden hiç bir sıkıntımız yoktur ama bu tabi ki saadet demek değildir. Abim küçüklüğünden beri inançlı insan davranışları göstermemiş tam tersine yıldan yıla radikal bir noktaya kaymış ve bu gün militan ateizm çizgisine gelmiştir. Onu bu noktaya sürükleyen etkenin de nice insanlarda olduğu gibi "Bazı insanlar zenginken niçin nice insanlar fakirdir." şeklindeki saçma sapan sorudur. Ama onu bu isyana sürükleyen kibir midir yoksa saadeti parada arama felsefesi midir diye merak ediyorsanız; her ikiside. Zaruretten dolayı size bir kaç nesnel ölçü vereyim. Annemle arasında her tartışma açılınca peygamber Efendimizle (s.a.s) Ayşe (r.a) annemiz arasındaki yaş farkını gündeme getirirdi. Yakın zamana kadar, annem ona "Allah var mıdır?" diye sorduğu zaman "Bilmiyorum" diye cevap verdi. Son olarak yine bir tartışmada kurandaki bir ayeti hatırlatarak "Ne yapayım benim kalbim mühürlü Allah açsın" diyerek annemi başından savdı. Bunlar buz dağının sadece görünen kısmı ve her Ramazan Ayı gelince

annemin gözünden akan yaşlar benim içimi sızlatıyor. Niçin ramazan ayı diye soracaksanız ben şu görüşteyim: gerçekler her ne kadar açıkça ortada iseler de annemdeki şiddetli annelik duyguları onunla gerçekler arasına set çekiyor. Ama Ramazan Ayı geldiği zaman onun oruç tutmaması annemin bilinçaltına bastırdığı bu gerçeklerin tekrar su yüzüne çıkmasına sebeb oluyor. Fazla başınızı ağırtmak istemiyorum duaya şiddetle ihtiyacı olan annem soruyor: Böyle bir evlatla aynı çatı altında yaşamak caiz midir? Buna ilaveten öğrenmek istediğim şey şudur: Annem bazen bana sorar "Hiç mi onun hidayeti için dua etmeyeceksin?" diye. Anneme ne diyeceğimi bilemem, çünkü yüce kitabımızın içinde bu konuyla ilgili kaç tane ayet var. Bir tanesinin Türkçe meali "...Biz kimseyi zorla hidayete erdirmeyiz." şeklindedir. Gerçekten de hocam, tarihte putperest, Hristiyan, Yahudi olup da sonradan İslam'a dönen nice insanlar vardır. Peki, hararetli İslam düşmanı olup da sonradan İslam'a dönen tek bir insan var mıdır?

Cevap:

Yazdıklarınız gerçekten kolay hazmedilir şeyler değil. Allah yardımcınız olsun. Annenizin ellerinden öper hassaten dualarını beklerim. Abinize yapabileceğiniz en büyük iyilik, üzerine fazla gitmeden, ihtida etmiş (gayrimüslim iken İslam'a girmiş) insanların hidayete erme öykülerini okumasını sağlamanızdır kanaatime göre. Bu sahada yayınlanmış kitaplar var piyasada. Belki onların cahiliye hayatlarından ortak yönler bulur ve oradan hareketle Rabbim onun da kalbine hidayet verir. Azılı İslam düşmanı iken Müslüman olmuş kimse pek azdır gerçekten. Sebebi de öyle insanların kalbinin gerçekten katılaşmış olmasıdır. Ağabeyinizin durumu inşallah böyle değildir.

Zaruret Olmadan Alınan Yardım

Soru:

Hocam fakir ya da zengin olmayan bir kişiyim. Babamı ziyarete gittiğim zaman babam yalnız yaşayan bir kişi olduğu için harcayamadığı (tasarruf ettiği) parasını bana vermek ister. Benim fakir değil de orta halli bir kişi olmam bu parayı benim için mekruh yapar mı?

Cevap:

Maddi durumunuz, babanızın kendi mülkünden size hediye kabilinden ya da başka bir niyetle verdiği şeyleri almanızı mekruh kılmaz. Babanız kendi mülkünde dilediği gibi tasarrufta bulunma ehliyetine tam anlamıyla sahip olduktan (yani ateh, sefeh, hacr (bunama, savurganlık, tasarruftan men edilmiş olma) vs. gibi bir manisi bulunmadıktan) sonra, onu meşru yollarda dilediği gibi harcayabilir. Ama yine de kalbiniz mutmain olmuyorsa, aldığınız meblağı bir fakire veya ilim kurumuna hibe edebilirsiniz.

Hayvan Artığı ile Yapılan Yemden Yiyen Hayvanın Durumu

Soru:

Hocam, bizim işyerinde olduğu gibi bütün işyerlerinde hayvan artığı olarak görülen kan ve kemik bir şekilde değerlendiriliyor ve bu kan ile kemik karıştırılıp çok büyük buhar kazanlarında pişirilerek yapılıyor. Bunun sonunda tavuk yemi oluşturuluyor ve bunları tavuk besi çiftlikleri alıyor. Yani tavuklara bizce necis olan kan yediriliyor. Bunun neticesinde bu tavuklar da bize haram olur mu?

Büyük ihtimalle bütün tavuk markaları tavuklarını bu yemlerle besliyorlar. Leş yiyen hayvanın bize haram olmasından yola çıkarak böyle bir soru aklıma geldi.

Cevap:

Eti helal olan hayvanlar haram şeyler yedirilmek suretiyle beslenmişse deve ve sığır 10, koyun türü 4 ve tavuk türü 3 gün ayrı bir yerde temiz şeyler yedirilerek beslenmelidir. Böylece etlerine sinecek pis koku da engellenmiş olur. Ulema böyle beslenen hayvanların etinin hükmü konusunda ihtilaf etmiştir. Şafiiler'e göre haramdır. Malikler'e göre haram değildir, hatta mekruh da değildir. Hanefiler ise ete koku sinmedikçe, ya da pis yiyecekler temiz yiyeceklerden az yediriliyorsa helaldir, ama mekruhtur. Kısacası, Hanefi mezhebine göre eğer ette pislik kokusu/tiksinti verici bir koku yoksa yenebilir. Çünkü yiyecek olarak alınan gıda/yem, vücut tarafından sindirildikten sonra kimyasal özellikleri bakımından dönüşüme uğruyor. Bu sebeple domuz sütüyle beslenmiş kuzunun etinin helal olduğu söylenmiştir.

Hâkimlik, Savcılık, Avukatlık Yapmak

Soru:

Hocam ben hukuk fakültesi öğrencisiyim. Hüküm verme noktasında olan hakim/savcı/avukatlık meslekleri fıkhen doğru değil diye Feteva-ı Hindiyye kitabının tercümanı merhum Mustafa Efe Hoca'dan bir bilgi edindim. Ancak ailem bana bu meslekler konusunda baskı yapmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de Maide Suresi 44-45'e göre Allah'ın indirdiği ile hükmetmeyenler kâfir/zalimdir. Allah'ın indirdiği hükümlere imân eden bir hâkim/savcı/avukat, mesleği itibariyle ve lâik düzen sebebiyle Allah'ın şeriatını değil de beşeri hukuku uyguladığı için kâfir/zalim olur mu? Bu mesleği icra etmek şeriata uygun mudur?

Cevap:

1. Maide suresinin zikrettiğiniz ayetleri avukatlık, hâkimlik gibi meslekleri değil, teşri pozisyonunda olup da Allah Teâla'nın indirdikleriyle çelişen yasalar yapanlara yöneliktir. Hâkimler ve avukatlar kanun yapmaz, yapılmış kanunlar doğrultusunda icra-i faaliyet eder.

2. Allah Teâla'nın indirdiği hükümler yürürlükte iken hüküm verme pozisyonundaki bir kimse onları bırakıp başka hükümlere yönelirse işte o zaman o ayetlerin muhatabı olur. Ama bugün böyle bir imkân maalesef yok. Dolayısıyla geçiş süreci şartlarını dikkate almak gerekir.

3. İçinde bulunduğumuz ortamda kanunları kendi ideolojileri doğrultusunda yorumlayarak bu milletin hakkını-hukukunu gasp eden hâkimler, savcılar, avukatlar var. Bunlarla mücadele etmek farz-ı kifayedir. Bu mücadele nasıl olacak? O mevkileri onlara terk ederek mi?

4. İçimize sinmese de hepimiz bir şekilde kanunlara uymak durumundayız. Dolayısıyla bu noktada avukat veya hâkimle sıradan vatandaş arasında çok fazla bir fark yok aslında. Mustafa Efe Hoca'dan nakledilen söz doğruysa eğer, kendisi kanunla başı derde girdiğinde, mahkemeye düştüğünde nasıl hareket eder yahut bu durumda nasıl hareket edilmesini tavsiye eder diye kendisine sormak gerekir.

Müslümanın Hukuki Özgürlüğü

Soru:

Mişkat derslerinizi takip etmeye başladım, hem yeni dönemi izliyorum hem de eski dersleri.

8. dersinizde (02.10.2011) eşitlik ve özgürlük gibi kavramlardan bahsettiniz (59. Dakika) kısaca;

"Müslüman ontolojik olarak özgür olamaz, örneğin; cinsiyet değiştiremez. Ama hukuki olarak özgürdür" dediniz.

Sorum: Müslümanın hukuki olarak özgürlüğü nasıl olur, anlayamadım?

Cevap:

Müslümanın hukukî olarak özgür olmasından maksat şer'î ölçüler içinde kendisine tanınmış alanda serbest bir şekilde hareket edebilmesidir. Ticaretinde, aile hayatında ve sairde hukukullah, hukukul ibad ve hukukun nefs kriterlerini ihlal etmeden (ibaha alanı içinde) herhangi bir makama hesap verme sorumluluğu yoktur. Buradaki "özgürlük"ü, Batılıların "freedom"ı ve onun tercümesi olarak (insan hakları temelli) "özgürlük" kavramı ile karıştırmamak gerekir.

Kur'an Bulunan Yerde Yatmak

Soru:

Hocam Kur'an-ı Kerim ya da ayet yazılı levha bulunan odada yatıp uzanmanın mahsuru var mıdır? Hükmü nedir?

Cevap:

Ona karşı ayakları uzatmak mekruhtur. Yatacak başka mekân yoksa ayaklarımızı başka tarafa uzatarak yatabiliriz. Ama her halukârda en azından edebe aykırı hareket etmiş oluruz.

"Sadakallahu'l-Azîm" Neden Söylenir?

Soru:

Kur'an okunduktan sonra (sadakallahü'l azim) ifadesinin mesnedi ve hükmü nedir? Veya konu ile ilgili bir yazı/kitaptan bölüm tavsiye eder misiniz?

Cevap:

Efendimiz (s.a.v) bir keresinde minberde hutbe irad ederken çocuk yaştaki Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin (r.anhuma) efendilerimiz mescide girdi. Efendimiz (s.a.v) sözünü yarıda keserek minberden indi; torunlarını kucağına alarak tekrar minbere çıktı ve "Sadakallah. (Bir başka rivayette Sadakallahu ve Resulüh)" buyurduktan sonra 64/et-Teğâbün suresinin "Mallarınız ve evlatlarınız ancak birer fitnedir/imtihandır" mealindeki 15. ayetini okudu.[278] Dolayısıyla Kur'an okunduktan sonra "Allah Teâla doğru buyurmuştur, hakkı söylemiştir" anlamına gelen bu cümlenin söylenmesi bizzat Efendimiz (s.a.v)'in bu uygulamasına dayanan bir sünnet olmaktadır.

Gayrimüslimlere Benzemek

Soru:

Rıhle dergisinin teşebbüh hakkında çıkardığınız sayıda çok önemli ve değerli makaleler var hocam, Allah sizden razı olsun. Müslümanların gayrimüslimlerden ayrılması, zâhiren de bu farkın görünür olmasının zorunluluğunu açıklamıştınız. Bu giyim - kuşam kuralları Daru'l-Harb'da yaşayan Müslümanlar için de geçerli mi hocam? Yani, Almanya'da bir kesim müslümanlar (bunlar çoğunlukla müslüman olmuş Almanlardır, onlar dine bizden daha sımsıkı sarılır ve ihlasla yaşarlar) cübbe ve uzun sakalla gezinirler. 500 metreden Müslüman oldukları anlaşılır. Bu kesim Almanya'daki müslümanlar tarafından radikal olarak nitelendirilir ve ağır tenkidlere maruz kalırlar. Onlar da, dikkat çekmemek ve insanları korkutmamak adına bunu yaparlar. Almanlar zaten İslam hakkında (İslamofobya propagandası yüzünden) bir

[278] İmam Ahmed, "Sünen" sahipleri ve daha başkaları rivayet etmiştir.

korku beslerler. Bu korkuyu yenmek için veya korkuyu daha da körüklememek için böyle düşünülür. Sizce burada dikkat edilmesi gereken bir ölçü var mıdır?

Cevap:

Kılık-kıyafette ölçü, "bakıldığında gayrimüslimlere benzetilmeyeceğimiz bir görüntü vermesi ve görüntümüzün müslümanlara mahsus olması" şeklinde özetlenebilir. Bunun Almanya'da ya da Türkiye'de olması arasında bir fark yoktur. Önyargılarla şartlandırılmış toplumun tepki ve baskıları burada bir ölçüde hesaba katılabilir. Ancak ifrada giderek kendimizi tamamen gayrimüslimlere benzetme zilletine de düşmememiz gerekir.

"İçiçe"lik Nedir?

Soru:

Hocam bir sualim olacak. Rıhle'nin 11. sayısının da kapak konusu olan "İmaj ve Teşebbüh" başlıklı yazınızda bir yerde "Müslümanların diğerleriyle 'içiçe' yaşadığını söylemek kocaman bir yalandır." şeklinde bir ibare geçiyor. Bu cümle ve içerisindeki "içiçe" vurgulu kelimesi üzerinde arkadaşlarla müzakere ettik. En sonunda size sormaya karar verdik. Bu "içiçe"likten ve "içiçe olmamak"tan ne anlayacağız? Bir de bunun müşahhas delilleri nelerdir? Neye göre bu sonuca varıyoruz? Modern metinler hep hoşgörü, birlikte yaşama vurgusu yaparken...

Cevap:

"İçiçe"lik, bugün bizim için söz konusu olduğu gibi, gayrimüslimlerin giyim-kuşamlarını, yeme-içme ve hayat tarzlarını aynen benimsemek, içselleştirmek ve onlarla bu şekilde ahbaplık etmektir. Geçmişte biz onlarla aynı toprağı, aynı şehirleri paylaşıyorduk evet, ama kesinlikle onlara özgü şeyleri bu şekilde benimsememiştik. Şöyle düşünün: Bugün gayrimüslimler, gerek İslam coğrafyasında, gerekse Batı'da veya bir başka yerde sarık-cübbe ile dolaşan Müslümanlarla yakınlık kurabilir, samimi olabilir mi? Diyelim ki bir üniversite ortamında veya iş yerinde böyle bir arkadaşlık mümkün olabilir mi? Ama biz onların kıyafetlerini, yeme-içme tarzlarını ve davranış kalıplarını benimsediğimizde yakınlık ve samimiyet için aradaki engeller kendiliğinden kalkmış oluyor değil mi? Geçmiş bu noktada farklıydı. Geçmişte böyle

bir "içiçe geçmişlik" yoktu. Arada görünür-görünmez engeller vardı. Yazıdaki "içiçe"likten kastım buydu.

Özel Günleri Kutlamak Caiz midir?

Soru:

Yaşadığımız toplumda artık çokça revaç bulan özel günler var bu konuda duruşumuz nasıl olmalı?

Cevap:

Mü'minler, başkalarına benzemekten uzak durmalıdır. Yaşayış tarzında, düşüncede, tasada ve sevinçte. Dolayısıyla babalar günü, anneler günü, sevgililer günü... gibi "bize ait olmayan" günlere ve zaman dilimlerine bir özellik atfetmek, başkalarına benzemek anlamına gelir. Bu türlü şeylerden uzak durmalıyız.

Ölmüş Olanlara Sevap Ulaşır mı?

Soru:

"İnsan için ancak çalıştığının karşılığı vardır" (Necm:39) ayetine göre, bazı kişiler ölüye sevap ulaşmayacağını söylüyorlar. Bizleri ayet ve hadisler ışığında aydınlatırsanız çok memnun ve müteşekkir oluruz.

Cevap:

Birtakım insanlar Kur'an ayetlerini kendi hevalarına göre yorumlamaktan ayrı bir haz alıyor.

Bahsettiğiniz ayeti ıtlakı üzere anlarsak ortaya birçok problem çıkar. Şöyle ki:

1. Eğer insan için çalıştığının karşılığından başka bir şey olmayacaksa, herkes sadece "hak ettiği" karşılığı bulacak demektir. Eğer öyleyse mesela "Allah kendisine şirk koşulmasını bağışlamaz. Bunun dışındaki günahları (ise) dilediği kimse(ler) için

bağışlar"[279] mealindeki ayeti bu durumla çelişki arz etmez mi? Mademki insan sadece kazandığının karşılığını görecektir, öyleyse Allah Teâla'nın buradaki "bağışlaması" anlamını yitirecek demektir. Nitekim 53/en-Necm suresinin 32. ayetinde, büyük günahlardan ve çirkin işlerden uzak duran insanların ufak-tefek kusurlarının affedileceğine işaret buyurulmaktadır. Dolayısıyla "İnsan için sadece çalıştığının karşılığı vardır; insan ahirette, bu dünyada ne yapmışsa sadece onun karşılığını görecektir" diye kestirip attığımızda, bu ayette işaret buyurulan "ufak-tefek kusurların bağışlanması" meselesini izah edemeyiz.

2. 2/el-Bakara,128-9; 17/el-İsrâ, 24; 27/en-Neml, 19; 33/el-Ahzab, 43 ve 56; 40/el-Mü'min, 7-9; 42/eş-Şûrâ, 5; 59/el-Haşr, 10; 71/Nûh, 28 ve daha birçok ayette zikredilen "dua"nın ne anlamı vardır. Bu ayetlerde meleklerin, peygamberlerin ve mü'minlerin mü'minler için dua ettiği ve af talebinde bulunduğu dikkatimize sunulmaktadır. Şüphesiz burada bizler için bir irşad ve yol gösterme vardır. Yani Rabbimiz bizi, birbirimize ve bizden öncekilere dua etmeye, bağışlanma dilemeye teşvik etmektedir. Eğer insan ahirette sadece kendi çalıştığının karşılığını görecekse bu dua ve taleplerin ne anlamı vardır?

3. Zikrettiğiniz ayetin bağlamı cehennemliklerle ilgilidir. Adeta şöyle buyurulmaktadır: "Kimse başkasının günahını yüklenmez. Cehenneme gidenler kendi kazandıklarının karşılığı olarak o azaba düçar olacaklardır."

4. Bir kulun amel defterinin ölünce kapanacağı, sadece üç hususta amel defterine sevap yazılmaya devam edileceği, dirilerin ölüler için yapacağı hayr-u hasenatın sevabının ölülere fayda vereceği sahih rivayetlerde bildirilmiştir. Bu hadisler de söz konusu ayetin ıtlakı üzere alınamayacağını gösterir.

Öyleyse "insan için sadece çalıştığının karşılığı vardır" ayetini nasıl anlamamız gerekir?

Burada insana bir sorumluluk bilinci verilmekte ve insan kendi eliyle ahireti için bir şeyler yapmaya teşvik edilmektedir. Eğer insan ahirette azap görecekse bunun sorumluluğunu başkasına atmasın; bu dünyadayken kendi kazandığının karşılığını görmüş olacaktır. Bir de başkasının kendisi için yapacağı dua ve istiğfara bel bağlamasın; sorumluluklarını kemal-i ciddiyetle yerine getirmeye baksın.

---

[279] 4/en-Nisâ, 48.

Recm'in Delili Ayet midir, Sünnet mi?

Soru:

Hocam gerek sitenizde gerek de dergi ve TV programlarınızda sizlerden istifade ediyoruz, Allah hizmetlerinizi daim kılsın. Darb ve recm isimli yazınızı okuduğumda yakın bir zaman önce derste hocamızla bir makale üzerinde yapmış olduğumuz müzakere hatırıma geldi. Mezkûr makalede recm ayetinin lafzen mensuh hükmen baki olarak kabul edildiği yazmakla birlikte, makale yazarı ulaşabildiği rivayetlerden de ortaya çıkardığı sonuç recm ayeti diye bir ayetin olmadığı ancak bunun bir sünnet uygulaması olduğudur. Bu görüşünde Kur'an'daki bir ayetin diğer bir ayetle neshine sıcak bakmaması yani neshi kabul etmemesi de etkili olmuş olabilir. Bu meselenin aslı nedir? Şayet sünnete dayalı bir uygulama ise selef ulemanın hâkim kesimi bunu neden ayet olarak kabul ediyorlar?

Cevap:

İlgili hükmün "Allah'ın hükmü" olması noktasından hareketle bazı âlimler bu hükmün ayetle sabit olduğunu söylemiş, diğer bazıları da Sünnet'le sabittir demişlerdir. Netice olarak değişen bir şey yoktur. İlgili hüküm metni mensuh ayetle de sabit olsa, Sünnet'le de sabit olsa bir şey fark etmez; hüküm "muhkem"dir. Muhkem bir hükmün Kur'an veya Sünnet'le sabit olması neticeye tesir etmez.

Hâsılı bu, semeresi, pratik bir neticesi olmayan bir ihtilaftır. İster o görüşü kabul edelim, ister diğerini, değişen bir şey olmayacaktır.

"Camide Ayin"

Soru:

"Camide Ayin" başlıklı yazınızın ikinci paragrafında bir yanlışlık var galiba.

"*Fıkh'ı, "yeni durumlara yeni çözümler bulma mekanizması" olarak gören hastalıklı bakış*" dedikten sonra "*Bu durumda da Fıkıh, "yeni durumlara yeni çözümler bulma mekanizması" olmaktan çıkıp, "yeni durumları onaylama mekanizması" haline geliyor kaçınılmaz olarak.*" deniyor cümleler arasında bir tezat yok mu gerçekten?

Cevap:

Çelişki yok. Fıkıh ilmine bakışımızla ilgili ikili bir sapmanın ifadesi var. Fıkıh aslında bir şey yapmadan önce danıştığımız ve bize söylediği gibi hareket ettiğimiz bir mekanizma iken, sapmanın ilk aşaması, fıkhı "yeni durumlara yeni çözümler bulma mekanizması"na indirgedi. Bu, fıkhın alanını daraltmaktan başka bir anlama gelmiyor tabii. İkinci aşamada ise bunu da aşıp, fıkhı "yeni durumları onaylama" mekanizmasına indirgedik. Anlatmak istediğim budur.

Sanat ve Sinemanın İslam İçin Kullanılması

Soru:

Soru şu; zamanımızda bir kesim yazarlar, düşünürler sanat, sinema ve filmin önemine çok vurgu yapıyorlar. Yine son zamanlarda Müslümanlar da film prodüksiyonuna başladı. Hep hüsn-i niyet ile şöyle deniyor: Sinema veya Film iyi bir araç, onu kullanarak İslam'ı insanlara yayabiliriz. Lakin Hollywood gibi film yapımcılarına tenkidlerimizde, hep filmlerin ne kadar duyguyu sömürdüklerini, duygusal sahnelerle hangi ideolojilerin yaygınlaştırıldığını söylüyoruz. Televizyon, medya ile aslında insanların beyinlerinin uyuşturulduğu herkesin malumudur hocam. Şimdi biz Müslümanlar olarak - birazda reaksiyon olduğundan - ecnebilerin aracını kullanıp İslam'ı yaymak istiyoruz. Uyuşturan, duyguları sömüren ilimleri İslam için kullanıyoruz. Belki bir yere kadar - niyetler halis olduğu için- bu kötü bir şey değildir. Ama daha makbulü, sinema, film gibi şeylerden uzak, gerçekten insanları uyuşturmadan (İslamî uyuşturma da olsa) hakikati gözlerinin önüne sererek, yapılsa daha sahici olmaz mı? Yani İslam'î filmler, aslında İslamî Moda gibi bir şey oluyor hocam. Yeni çıkan güya Müslüman hanımlar için yapılan dergilere ağır tenkidler savururken, bu sinema ve film aşkımız nedendir hocam?

Cevap:

Sinema da, diğer görsel sanatlar da, hatta müzik de şer'î ölçüler içinde ve şer'î maksatları gerçekleştirmek için istihdam edilebilir. Müziğin, sinemanın ve diğer - toplumda yaygın- sanat dallarının tebliğde önemli bir araç olarak kullanılabileceğini göz ardı edemeyiz. Dikkat edilmesi gereken "ölçüyü kaçırmamak"tır.

Mescid-i Aksa'yı Ziyaret Etmek

Soru:

Hocam, Allah izin verirse Kudüs'ü ve Mescid-i Aksa'yı ziyaret amaçlı niyet etttik. Bunu duyan arkadaşlarım "ne yapacaksın işgal edilen topraklarda, göz göre göre Gazze'de kardeşlerini ambargoya tabi tutan Yahudilerle yanyana mı gezeceksin? Yoksa sende mi İsrail işgal devletini tanıyorsun, oraya gitmenle (uçak bileti vs.) onlara maddi destek sağlamıyor musun? Eğer gideceksen cihad için git." diyerek bu tür sebeplerle beni yadırgadılar ve gitmememi tavsiye ettiler. Diğer taraftan Kudüs müftüsü gibi bu diyarın hocaları, insanları ve liderleri (İsmail Heniyye), "Filistin'e sürekli gelin, burayı sahipsiz bırakmayın, Yahudiler burayı unutmadığınızı görsün." diyerek ziyaret etmemizi istiyorlar. Değer verdiğim ve ilmine güvendiğim hocalarım olduğunuz için, sizin görüşleriniz benim için çok önemli. Müslümanların durumu ortada. Elinize böyle bir fırsat geçseydi gider miydiniz? Nasıl düşünürdünüz?

Cevap:

Benim böyle bir imkânım olsaydı, tereddüt etmeden giderdim. Gidiş maksadını izhar etme, yani dost-düşmana oraya niçin gittiğinizi bildirme imkânı bulunduğu sürece gitmekten imtina etmemek gerekir.

Şahmeran Duası Nedir?

Soru:

Hocam son zamanlarda internet sitelerinde Şahmeran duası adı altında bir konu dolaşıyor. Siz de isterseniz internete girip yeterli bilgiyi alabilirsiniz. Benim sizden öğrenmek istediğim şu ki; literatürde gerçekten böyle bir dua var mıdır? Gerçek ismi başka olsa bile "21 gün günde 7 kere okuyanın kısmeti açılır" gibi faziletleri doğru mudur?

Cevap:

Bu türlü şeylere iltifat etmeyin.

BEŞİNCİ BÖLÜM

TASAVVUF/AHLÂK MESELELERİ

Tasavvuf ve İslam

Soru:

Günümüzde İslamî camiadaki en büyük tartışmalardan biri de tasavvuf. Hocam İslamda tasavvufun mahiyeti nedir kısaca bilgi verir misiniz?

Cevap:

Tasavvuf, insanın ahlak eğitimini ve ruh disiplinini gerçekleştiren disiplin olarak ayrıca delillendirilmeye ihtiyaç duymayacak kadar İslam'ın içindedir. Eğer buğz, hıkd, haset, kin, bencillik, cimrilik... gibi insanı helaka götüren "kalp hastalıkları" diye bir vakıa varsa ve bu vakıayla İslamî ilimlerin herhangi birisi Tasavvuf gibi yakından ve sistematik olarak ilgilenmiyorsa, burada yapılması gereken Tasavvuf'a delil aramak değil, kendisinin de kalp hastalıklarına düçar olup olmadığını acilen sorgulamaktır.

Denebilir ki: Tasavvuf, kalp hastalıklarının tedavisiyle ve tehzib-i ahlakla ilgilenirken bunu Kur'an ve Sünnet'ten aldığı rehberlikle yapmaktaysa eğer, o zaman doğrudan Kur'an ve Sünnet'e niçin gitmiyoruz da Tasavvufa gidiyoruz? Buna cevap olarak denir ki: Fıkıh ilmi de Kur'an ve Sünnet rehberliğinde icra-i faaliyet eder. Ama avam tabakasına mensup hiç kimse Fıkıh aliminin ictihadını bırakıp da doğrudan Kur'an ve Sünnet'e başvuramaz. Bunu yaparsa doktora gerek duymadığını söyleyerek kendi kendisini ameliyat edebileceğini söyleyen kimsenin durumuna düşer. Tasavvuf'a gerek olmadan Kur'an ve Sünnet'in ahlakın güzelleştirilmesi ve kalp hastalıklarının tedavisi ile ilgili rehberliğine bizzat başvurulabileceğini söyleyen kimsenin durumu da böyledir.

Sorunun cevabının gerektirdiği teknik detaylar kitap hacminde çalışmaların konusudur ve esasen bu konuda başvurulabilecek onlarca çalışma dilimizde mevcuttur.

Tasavvufu Neden Savunuyorsunuz?

Soru:

Ben kendi halinde bir ilim talebesiyim. Dinimi Kur'an ve Sünnet çizgisinde, sahabe tabiin ve etbau tabiin ve müçtehit âlimlerimizi takip ederek anlamaya çalışı-

yorum. Yazınızda şu ibare dikkatimi celbetti: *"İslam dünyasını bir baştan bir başa saran ve özellikle gençleri köklerimizden koparıp hakikatsiz, ruhsuz, köksüz, kuru, kurgusal ve haşin bir selef söyleminin anaforuna savuran bu süreç hafızalarımıza ve köklerimize kastediyor. Çok tehlikeli bir gidiş bu! Adı anıldığında aklımıza hemen "şirk" çağrışımları eşliğinde "rabıta", "istiğase", "isti'ane"... meselelerinin gelmesi gibi, günümüzde yaygın olarak rastlanan kötü örnekler de, aradan geçen zaman içinde ve araya giren mesafe boyunca Tasavvuf'un hakikatinden ne kadar uzaklaştığımızı gösteriyor aslında..."*

Bugün maalesef tasavvuf deyince aklımıza bu üç unsurdan başka bir şey gelmiyor, gelemiyor. Rabıta, istiğase, istiane. Sizin Ehl-i tarikten farklı olarak, meselelere yaklaşmada müdellel bir duruşunuz var. Böyle olduğuna inanmasaydım bu mesajı göndermezdim zaten. Lakin ben müdellel bir vasfa haiz olan birinin günümüzdeki tarikat ve tasavvuf menhecini müdafaa etmesine anlam veremiyorum. Bunun için size bir kaç soru tevcih etmek istiyorum:

1-Medhettiginiz tasavvuf camiasında en meşhur olan ölülerden yardım istemek fiili hakkında ne düşünüyorsunuz? Sizce bu fiil ve bu fiil ile bütünleşmiş günümüz tasavvuf ve tarikatı, gençler olarak bizleri hangi kökümüze bağlamaktadır?

2-Net olarak günümüzdeki selef hareketini nasıl değerlendiriyorsunuz? Yalnız şunu da hatırlatmakta fayda görüyorum; selef adı altında günümüzde birçok fırka belirmiştir. Bunların içinde hak olanı mevcud olduğu gibi batıl bid'atçi olanı da mevcuttur. Siz hangisini, neden şiddetle reddediyorsunuz?

3-Size muhalif olsa da, şeriati samimiyetle istediğine inandığınız bir Müslümanla, bu hedef doğrultusunda hareket etmeyi düşünür müsünüz?

Cevap:

1. Günümüzde "Ehl-i Tasavvuf" denildiğinde aklınıza gelenler her kim ise, Tasavvuf'un onlardan ibaret olduğunu zannetmek ya da düşünmek büyük bir yanılgıdır. Din adına söz söyleme makamındaki insanların büyük ölçüde aramızdan çekilip gittiği bir zaman diliminde çürüme sadece Tasavvuf alanında değildir; İslamî ilimlerin hangisinde -kelimenin tam anlamıyla- "işin ehli" alim bulunduğunu söyleyebilirsiniz ki?! Bu durumda Ümmet'in köksüz olduğunu mu söylemeliyiz sizce?

2. "Selef" adı altında faaliyet gösterenlerin tamamının aynı olduğunu söylemek doğru değildir. Benim reddettiklerim, Usul-esas bilmeyen, kendi meşreplerinden başka hak meşrep tanımayan "baltacı" taifesidir.

3. "Şeriata samimiyetle inanmak" ifadesindeki icmal, tafsile muhtaçtır. Takdir edersizin ki, samimiyet "istikmet"in garantisi değildir. İstikamet'in garantisi Ehl-i Sünnet'tir.

Vesselam.

Tasavvufta Şeriata Uymayan Haller

Soru:

Adil Kabbani ve Hişam Kabbani var. Şeyh Nazım Hz.'nin muteber halifelerinden. Kadın-erkek beraberler ve çalgı var. Kadir Mısıroğlu hoca müspet fikir beyan ediyor Şeyh Nazım Hz. hakkında. Şeyh Nazım Hz. Seyyid imiş. Bursa'da ise Şeyh Ahmed Yasin var. O da seyyid ve Şeyh Nazım Hz.'nin halifesi. Önce Muhammed Raşit Hz.'nin yanında kalmış, sonra Almanya'da kalmış. Molla Yahya Pakiş Hz.'ne bağlanmış 2000 - 2005 arası. 2005 'ten sonra ise Şeyh Nazım Hz.'ne bağlı. Şimdi hocam bu iş nedir? Evet, Hz. Ali efendimiz "Siz kuralları öğrenin kişileri ona göre değerlendirin." diyor. Doğru. İsmail Çetin Hz.'de hep kitabında öyle der. Bu kişiler seyyid. Şeyh Ahmed Yasin, Adnan Oktar'ı övüyor, teşvik ediyor vs. Şeyh Nazım Hz. seyyid. Yani çalgı var. Şehvet olmaması mümkün mü hocam?

Menzil'de bana bir hocam dedi ki: Kızlı erkekli ortamlarda bulunma. O ortamlarda ancak büyük evliya kendini muhafaza eder. Küçük evliya bile muhafaza edemez dedi. Küçük evliya fenafillah olmuş olan ama irşatla görevli olmayan evliya, büyük evliya bekabillah olup irşatla vazifeli evliya dedi. Fıkıh kitaplarında çalgı yasak deniyor v.s. Bediüzzaman Hz. sesler helaldir diyor, sesin etkisine göre fetva veriyor. Meyusane, ümitsizlik ve karamsarlık veren sesler haramdır; ulvi duyguları çağrıştıran sesler helaldir diyor. Hadi çalgı alet helal oldu diyelim ama kadın erkek ihtilat haram değil mi? Ve bu kişiler seyyid ve tarikat ehli. Kim yanlış hocam? Fıkıh kitapları mı yanlış? Çalgı konusunda çok sert ayetler var v.s. Ben bu kişilerde manevi nispet var mı yok mu gerçekten merak ediyorum. İtidalli olup kişiler hakkında yorum yapmıyorsunuz biliyorum ama bi yorum bekliyorum hocam. Nedir yani bu olup biten? İnanın insanın kafası karışıyor. Gavs-ı Hizani Hz.'nin Minah'da "Mevlevi-

lik bid'attir, ney bid'attir ama karışmayın sevenleri çoktur." mealinde bir söz var. İmam Rabbani Hz. sünnet üzerine tahşidat yapıyor. Sünnet hariç gayrısında nur yoktur diyor. Tarikat deniyor, seyyidlik deniyor, kadın erkek bir arada. İnsan merak ediyor, soruyor, ne diyeceğimizi de şaşırıyoruz...

Cevap:

Hiç kafanız karışmasn. Bizler Şeriat'a temessükle mükellefiz. Şeriatin emir ve nehiyleri ise bellidir. Cenab-i Hak bize, başka değil, bu emir ve nehiylere uyup uymadığımızı soracak. Şer'i hükümlere muhalif hareketleri tasvip etmek kimsenin yetkisinde değil. Allah korusun böyle bir durumda kişi Allah'ın hükümlerini hafife almış olur ki, bu dinden çıkmak demektir.

Şeriat'a muhalif işler yapanlara hüsn-ü zannımızı muhafaza edelim, ama yapılan işi tasvip etmeyelim; Şeriatin hükmünü kişilere göre esnetmeyelim.

Bazı Tasavvuf Kaynaklarındaki Hadisler

Sana Dinden Sorarlar'ın I. cildinde[280] okuyucudan gelen soru üzerine *Saadet-i Ebediyye* isimli eserle ilgili kısa bir değerlendirme yapmış ve içinde zayıf, hatta uydurma rivayetler bulunduğunu söylemiştim. Örnek olarak da Efendimiz (s.a.v)'in, Hz. Ali (r.a)'a, "Benden sonra halife Ebû Bekr olacaktır. Ondan sonra Ömer, ondan sonra Osman, ondan sonra da sen" buyurduğunu anlatan rivayeti zikretmiştim.

Yine o değerlendirmede, *Saadet-i Ebediyye*'de yer alan, "İmam-ı Şafiî hazretleri, İmam-ı A'zam'ın içtihadının inceliğinden az bir şey anlayabildiği içindir ki, "Bütün müçtehidler, İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe'nin çocuklarıdır" demiştir" şeklindeki tesbit üzerine şunları söylemiştim:

"Oysa İmam eş-Şâfi'î'nin bu sözü, İmam Ebû Hanîfe'nin içtihadlarından ancak az bir şeyi anlayabildiğini değil, hüküm istinbat metotlarının, özellikle de Kıyas'ın inceliklerini sistemli bir şekilde ilk önce ortaya koyan kişinin İmam Ebû Hanîfe olduğunu tesbit ve itiraf ettiğini gösterir. Aksi halde İmam eş-Şâfi'î'nin İmam Ebû Hanîfe'ye ve onun talebelerine muhalefet etmesini açıklamak mümkün olmaz. Daha da önemli-

[280] s. 585 vd.

si, bu durumda İmam eş-Şâfi'î'nin mezhebinin "yüzeysel" ve "daha az değerli" olduğu gibi bir garabet ortaya çıkar ki, aklı başında bir kimsenin böyle bir iddiada bulunması mümkün değildir."

İnternetteki bazı forumlarda bu meselenin gündeme geldiği ve mezkûr rivayetin İmam-ı Rabbânî hazretlerinin *Mektûbât*'ında geçtiği söylenerek yukarıdaki ifadelerime itiraz edildiği konusunda bir uyarı aldım. İtiraz edenler, Tasavvuf büyüklerinin bir hadisi keşfen tashih etmeleri halinde artık zahir ulemasının değerlendirmelerinin bir şey ifade etmeyeceğini söylemişler. "Bir metin hadis-i şerif olmak üzre Mektubat-ı Rabbani'de müsbetse (geçiyorsa) o metin hadistir ve sahihtir" diyenler olmuş, hatta (Abdülkadir Geylânî ve İmam-ı Rabbânî gibi büyüklere dil uzattığım düşüncesinden kaynaklanan bir gayret-i diniye ile) şahsıma yönelik ağır ithamlarda bulunulmuş. Ayrıca İmam eş-Şâfi'î'nin sözüyle ilgili değerlendirme hakkında söylediklerimin de İmam-ı Rabbânî'yi hedeflediği tesbitinde bulunmuşlar.

Bu eleştirilerde bulunanların, Tasavvuf büyüklerinin kendilerine ve eserlerine yönelik tahripkâr saldırılar karşısında gösterilmesi gereken hassasiyetle hareket ettiklerini biliyor ve bunu takdir ediyorum. Bu hassasiyete her zamankinden fazla ihtiyaç duyulan bir zaman diliminde yaşıyoruz. Aidiyetlerimizi muhafaza etmenin bizim için hayat-memat meselesi olduğunu ayrıca belirtmeye gerek yok. Bu cümleden olarak hangimiz diğerinin tavrında hakkın hatırını rencide eden bir tavır görürse, onu lisan-ı münasiple ikaz etmeli, birimizden hasbel beşer sadır olmuş bir hata/kusur varsa, en uygun tarzda düzeltme yoluna gitmelidir. Kardeşliğin gereği budur...

Meselemize gelecek olursak, kaynaklardan istifade etme tarzı, onlara vakıf olmak kadar, hatta ondan daha önemlidir. Hangi kaynağın özelliği nedir, hangi eserden hangi sahada istifade etmek gerekir, bunları iyi bilmek ve müelliflerin eserlerini telif ediş gayesi ve metodu hakkında gerekli donanıma sahip olmadan bu sahada sarf-ı kelam etmekten uzak durmak icab eder...

Evet, İmam-ı Rabbânî hazretleri, Mektûbât'ında[281] Abdülkadir Geylânî hazretlerinin *Gunye*'sine atfen iki rivayet zikrediyor. Bunlardan birine göre Efendimiz (s.a.v) Miraç'tayken, Hz. Ali (r.a)'ı halife kılmasını Allah Teala'dan talep etmiş, ancak me-

[281] Bkz. *Mektûbât*, II, 176 (67. mektup).

lekler, "Daima Allah'ın dilediği olur; senden sonra halife Ebû Bekr'dir" karşılığını vererek bu talebin kabul edilmediğini bildirmişler.

Diğer rivayete göre Hz. Ali (r.a) şöyle demiştir: "Resulullah (s.a.v), kendisinden sonra Ebû Bekr'in, sonra Ömer'in, sonra Osman'ın, ondan sonra da benim halife olacağıma dair benden söz almadan dünyadan ayrılmadı."

Burada dikkat edilmesi gereken nokta şurası: İmam-ı Rabbânî hazretleri, Hulefa-i Raşidin'in efdaliyeti konusunda Ehl-i Sünnet'in görüşünü zikrettiği bağlamda yer verdiği bu rivayetleri keşfen ya da başka bir tarikle tashih ettiğini söylemiyor. Abdülkadir Geylânî hazretlerinin *Gunye*'sini referans vermesi bu durumu açıkça ortaya koyuyor. Öyleyse burada onun bu rivayetleri, Geylânî hazretlerine itimat ederek aldığını söylemek gerçeğin ifadesi olacaktır.

O halde soru şu:

1. Abdülkadir Geylânî hazretleri bu hadislerin sahih olduğunu söylemiş midir?

2. Onun *Gunye*'sinde geçen rivayetlerin tamamının sahih olduğunu söylemek mümkün müdür?

Gunye'de Dört Halife'nin hilafeti ile ilgili bahsin işlendiği yere[282] baktığımızda, onların hilafete gelişinin Sahabe'nin seçimi, ittifakı ve rızası ile olduğunun söylendiğini görüyoruz. Bunun arkasından Geylânî hz., Hulefa-i Raşidin'in hilafete geliş tarzını tek tek ele alıyor ve şöyle diyor:

"Ebû Bekr es-Sıddîk (r.a)'ın hilafeti, Muhacirin ve Ensar'ın ittifakıyla oldu. Şöyle ki: Resulullah (s.a.v) vefat ettiğinde Ensar'ın konuşmacıları kalktılar ve (Muhacirin'e hitaben) "Bir emir bizden, bir emir de sizden olsun" dediler. Bunun üzerine Ömer b. el-Hattâb (r.a) kalkarak şöyle dedi: "Ey Ensar topluluğu! Sizler Resulullah (s.a.v)'in Ebû Bekr'e, imam olup halka namaz kıldırmasını emrettiğini bilmiyor musunuz?" Ensar, "Evet, biliyoruz" dedi. Ömer şöyle devam etti: "O halde hanginiz gönül rahatlığıyla Ebû Bekr'in önüne geçebilir?" Onlar, "Ebû Bekr'in önüne geçmekten Allah'a sığınırız" dediler.

---

[282] Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî baskısı, I, 110 vd.; Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye baskısı, I, 158 vd.

"Bir diğer rivayette de şöyle gelmiştir: "Ömer onlara, "Hanginiz gönül rahatlığıyla onu, Resulullah (s.a.v) tarafından layık görülen makamından alaşağı edebilir?" dedi. Ensar da hep bir ağızdan, "Hiçbirimiz bunu gönül rahatlığıyla yapamayız. Allah'tan bağışlanma dileriz" diye karşılık verdi. Bunun üzerine Ensar Muhacirin ile ittifak ve hepsi birlikte Ebû Bekr'e bey'at ettiler ki, Ali ve ez-Zübeyr de aralarında bulunuyordu."

Bundan sonra şunları söyler: "Rivayet edildiğine göre Abdullah b. el-Kevvâ', Cemel savaşından sonra Hz. Ali'nin yanına geldi ve "Resulullah bu iş (hilafet) konusunda sana herhangi bir bilgi verdi mi?" diye sordu. O şöyle cevap verdi: "Bu işimiz hakkında şöyle düşündük: Namaz İslam'ın temelidir (ve Resulullah, Ebû Bekr'i namaz imamlığı için görevlendirmiştir); biz de Allah'ın ve Resulü'nün dinimiz hakkında razı olduğu kişiye razı olduk ve bu işimizi (hilafeti) Ebû Bekr'e tevdi ettik."

Hilafete kimlerin hangi sırayla geçeceği konusuna ancak "işareten" delalet eden bir-iki rivayet sıraladıktan sonra Geylânî hz. İmam Ahmed b. Hanbel'den, Hz. Ebû Bekr (r.a)'in hilafetinin açık nass ve işaretle sabit olduğu görüşünü –senedsiz olarak– nakleder; bunun, el-Hasenu'l-Basrî ve muhaddislerden bir grubun mezhebi olduğunu söyler ve "Bu rivayetin izahı, Ebû Hureyre (r.a)'den nakledilen şu hadistir..." diyerek, "uydurma" olduğunu söylediğim rivayete yer verir.

Daha sonra Geylânî hz., Hz. Ömer (r.a)'in hilafete geliş sürecini ele alır ve şöyle der: "Ömer (r.a)'ın hilafetine gelince, Ebû Bekr (r.a)'ın istihlafı (halife tayin etmesiyle) olmuştur. Sahabe de bu karara itaatle ona bey'at etmiş ve kendisine "Mü'minlerin Emiri" ünvanını vermişlerdir. Abdullah b. Abbâs (r.a) şöyle demiştir: "Ebû Bekr (r.a)'e, "Ne kadar katı birisi olduğunu bildiğin halde başımıza Ömer'i tayin ettiğin için yarın Rabbine kavuştuğunda ne diyeceksin?" dediler, şöyle karşılık verdi: "Yarattıklarının en hayırlısını bıraktım" diyeceğim."

Geylânî hz. devam eder: "Osman (r.a)'ın hilafetine gelince, o da Sahabe'nin ittifakıyla olmuştur. Şöyle ki; Ömer (r.a) çocuklarını hilafetten çıkardı (çocuklarını veliahd tayin etmedi) ve halife seçimini şu 6 kişinin oluşturduğu şuraya bıraktı: Talha, ez-Zübeyr, Sa'd b. Ebî Vakkâs, Osman, Ali ve Abdurrahmanb. Avf. Abdurrahman, Ali. Ve Osman'a şöyle dedi: "Allah, Resulü ve Mü'minler için ben, ikinizden birini seçiyorum." Sonra Ali'nin elini tuttu ve "Allah'ın ahdi, misakı, zimmeti ve Resulü'nün zimmeti senin üzerinde; eğer sana bey'at edersem Allah, Resulü ve Mü'min-

ler için nasihat görevini yerine getirir, Resulullah, Ebû Bekr ve Ömer'in gidişatı üzere hareket eder misin?" diye sordu. Ali, kendisinden istediklerini yerine getirmeye güç yetiremeyeceğinden korktu; bunun için Abdurrahman'a olumlu cevap vermedi. Sonra Abdurrahman, Osman'ın elini tuttu ve Ali'ye söylediklerini ona da söyledi. Osman olumlu cevap verdi. Bunun üzerine Abdurrahman onun elini mesh ve kendisine bey'at etti. Ali de bey'at etti. Sonra herkes bey'at etti ve böylece Osman, insanlar arasında, herkesin ittifakıyla halife oldu."

Daha sonra Hz. Ali (r.a)'ın hilafete gelişini anlatır ve Hz. Osman (r.a)'ın şehadetinin ardından insanların Hz. Ali (r.a)'ın kapısında toplandıklarını, kendisini halife olarak görmek istediklerini söylediklerini zikreder. Burada Hz. Ali (r.a)'ın verdiği cevap manidardır: "Benim size vezir (halifenin yardımcısı/danışmanı) olarak hizmet vermem, emir olarak hizmet vermemden daha hayırlıdır."

Bütün bu pasajlar boyunca meselenin işleniş biçimine baktığımızda şunu görüyoruz: Önce Hz. Ebû Bekr (r.a)'in hilafete geliş süreci hakkındaki sahih bilgi/gerçek durum nakledilyor ve bu anlatım çeşitli rivayetlerle teyit ediliyor; arkasından konu hakkında İmam Ahmed'den nakledilen bir bilgiye değiniliyor ve onun açıklaması sadedinde bahse konu rivayete yer veriliyor. Yani Geylânî hz. o uydurma hadisi meselenin mihveri kılmıyor. Sadece İmam Ahmed'den nakledilen bir görüşün izahı sadedinde zikrediyor. Burası son derece önemlidir. Zira şayet Efendimiz (s.a.v) kimlerin hangi sırayla hilafete geleceğini nassen belirtmiş, tayin etmiş olsaydı, Hz. Ebû Bekr (r.a)'in hilafete geliş süreci esnasında yaşananların yaşanmasının hiçbir açıklaması olmazdı. Ne Beni Sa'ide gölgeliğinde Ensar ile Muhacirin arasındaki müzakereleri, ne Hz. Ebû Bekr (r.a)'in, Hz. Ömer (r.a)'i halife tayin etmesine itiraz edenlere verdiği cevabı, ne Hz. Ömer (r.a)'in, kendisinden sonraki halifenin seçimini şuraya havale etmesini, ne de Hz. Ali (r.a)'ın hilafet teklifi karşısındaki tutumunu açıklayabilirdik!

Muhtemelen kendisinin iştirak etmediği, ama mezhep imamı Ahmed b. Hanbel (rh.a)'dan geldiği için zikretme gereği duyduğu bir görüşün gerekçesi olarak zikrettiği bu rivayeti, –daha önce de muhtelif vesilelerle ifade ettiğim veçhile– "temriz sigası" kullanarak, yani "rivayet edilmiştir, nakledilmiştir..." gibi bir ifadeyle vermiştir. Bu nokta önemlidir; zira bu hadisi keşfen veya bir başka şekilde tashih etmediğini gösterir.

İmam-i Rabbânî hz.'nin bu rivayeti *Gunye*'ye atfen kullanmasına gelince, dediğim gibi Geylânî hz.'ne olan itimadı sebebiyle araştırma ihtiyacı duymamaktan kaynaklanmış olabilir. Nitekim *Mektûbât*'ta bu şekilde kaynağı bulunamamış birkaç rivayet daha mevcuttur ve hepsi de öncekilere itimaden nakledilmiş rivayetlerdir.

Bahse konu rivayetin uydurma olduğunu söylediğim halde, bunu niçin *Saadet-i Ebediyye* isimli kitaba atfen yaptığım ve onun kaynağı *Mektubat*'ı ve onun da kaynağı durumundaki *Gunye*'yi niçin zikretmediğim meselesine gelince; bunu farkında olmadan yapmış olmam elbette mümkün değil.

Daha önce birçok vesileyle İmam el-Gazzâlî'nin *İhyâ*'sında uydurma rivayetler bulunduğunu –bizzat Şafiî mezhebine mensup Ehl-i Sünnet Hadis alimlerine ittibaen– söylediğimi bilenler biliyor. (Bunun ilmî emanet düşüncesinden başka bir şeyle irtibatlandırılması söz konusu olamaz.) Bu durumun *İhyâ*'nın ve sahibinin kadrini tenkis etmek anlamına kesinlikle gelmeyeceğini söylediğimi de... Dolayısıyla internette bu meseleyi dillerine dolayanların söylediği gibi "farkında olmadan" baltayı taşa vurmuş değilim. *Saadet-i Ebediyye* hakkında yazarken, bu eserde o rivayetin nereden naklen verildiğini atlayacak ya da dikkate almayacak kadar üstünkörü hareket etmedim elbette.

Böyle hareket etmemin sebebine gelince;

Saadet-i Ebediyye üzerine kaleme aldığım o yazıda, eserin karakteristik birkaç özelliğini zikretmiştim. Bunlar arasında, "Hadis'le ilgili hususlarda temel Hadis musannefatına hemen hiç başvurulmaması" da bulunuyordu. İhtiva ettiği hadislerin tahricinin ilmî usullere uygun bir şekilde yapılması bu eserin temel ihtiyaçlarından birisidir. O yazıda örnek olarak zikrettiğim rivayetin kaynağı *Mektubat* ya da *Gunye* iken, eserin başka yerlerinde zikredilen benzer durumdaki rivayetlerin kaynağı da başka eserlerdir. Dolayısıyla eseri neşredenlerin, muhtevasındaki rivayetler üzerinde ciddi bir tahriç faaliyeti gerçekleştirmesi o yazımın temel hedefi idi. Yoksa yazı, *Mektubat* ya da *Gunye* üzerine kaleme alınmış olsaydı, elbette rivayet bu eserlere atfen zikredilirdi...

Saadet-i Ebediyye ile ilgili yazımın eleştiri konusu yapılan bir diğer pasajı da, "İmam-ı Şafiî hazretleri, İmam-ı A'zam'ın içtihadının inceliğinden az bir şey anlayabildiği içindir ki, "Bütün müçtehidler, İmam-ı A'zam Ebû Hanîfe'nin çocuklarıdır" şeklindeki tesbittir. Şöyle demiştim: "Oysa İmam eş-Şâfi'î'nin bu sözü, İmam Ebû

Hanîfe'nin içtihadlarından ancak az bir şeyi anlayabildiğini değil, hüküm istinbat metotlarının, özellikle de Kıyas'ın inceliklerini sistemli bir şekilde ilk önce ortaya koyan kişinin İmam Ebû Hanîfe olduğunu tesbit ve itiraf ettiğini gösterir. Aksi halde İmam eş-Şâfi'î'nin İmam Ebû Hanîfe'ye ve onun talebelerine muhalefet etmesini açıklamak mümkün olmaz. Daha da önemlisi, bu durumda İmam eş-Şâfi'î'nin mezhebinin "yüzeysel" ve "daha az değerli" olduğu gibi bir garabet ortaya çıkar ki, aklı başında bir kimsenin böyle bir iddiada bulunması mümkün değildir."

Bu ifadelerim hakkında şunlar söyleniyor: "Diğer (4 numaralı) maddedeki tenkid de İmam-ı Rabbanî kuddise sirruh hazretlerini hedef alıyor. Çünkü Sifil Hoca'nın beğenmediği bu yazı, İmam-ı Rabbanî hazretlerinin Mektubat'ının 2. cild, 55. mektubunda mevcuttur. Herkesin kolayca bulması için ilave edeyim ki, E. Sifil'in tenkid ettiği birinci ifade Yasin Yayınevi tarafından neşredilmiş *Mektubat* tercümesinin (İstanbul, 2004) 2. cild, 683. sayfasında, sondan 5. satırdadır; ikinci ifade ise 684. sayfada son paragrafın ilk cümlesidir. E. Sifil Hoca burada İmam-ı Rabbanî hazretleri hakkında "aklı başında bir kimsenin böyle bir iddiada bulunması mümkün değildir" gibi hiç de hoş olmayan, yakışıksız ifadeler kullanmış oluyor."

Saadet-i Ebediyye müellifinin bu ifadesinin, İmam-ı Rabbânî'nin *Mektubat*'ının belirtilen yerinde mevcut ifadelerinden (alıntı olduğu belirtilmeden) iktibas edildiği doğrudur. Ancak benim İmam-ı Rabbani hz.'ni hedef aldığım doğru değildir. Zira İmam-ı Rabbânî'nin o ifadeleriyle *Saadet-i Ebediyye*'deki ifade arasında şu farklar var:

1. İmam-ı Rabbânî hz.'nin o ifadeleri, İmam Ebû Hanîfe ve ashabını, Kitap ve Sünnet'e muhalefet ve mücerret re'ye dayanarak hüküm vermekle itham edenlere yöneliktir. Oysa *Saadet-i Ebediyye*'de bu noktayı dile getiren ifadeler yer almamaktadır.

2. İmam eş-Şâfi'î'nin sözü hatalı çevrilmiştir. "en-Nâsu ıyâlun alâ Ebî Hanîfe", cümlesinin doğru çevirisi, "İnsanlar Ebu Hanîfe'nin çocuklarıdır" şeklinde değil, "İnsanlar (Fıkıh'ta) Ebû Hanîfe'ye muhtaçtır" şeklinde olmalıdır. Zira "âle-ye'îlu" fiili, "muhtaç olmak" anlamındadır. Dilimize de geçmiş bulunan "aile" kelimesi de buradan gelmektedir. Kişinin ehl-u ıyâli, geçimlerini tekeffül ettiği, kendisine muhtaç kişileri anlatır. "Iyâl" kelimesini "çocuklar" olarak anladığımızda, Ebû Ya'lâ, el-Bezzâr, et-Taberânî ve daha başkaları tarafından nakledilen "en-Nâsu ıyâlullâh..."

rivayetini, "İnsanlar –haşa– Allah'ın çocuklarıdır..." gibi hiç olmayacak bir şekilde çevirmek gerekecektir! Hâsılı, İmam eş-Şâfi'î'nin bu sözü, Fıkıh ilminde derinleşmek isteyenlerin İmam Ebû Hanîfe'ye, onun dakik istinbat metotlarını bilmeye ve bıraktığı mirasa muhtaç olduğunu anlatmaktadır.

Burada son bir noktaya değinmek istiyorum: *Saadet-i Ebediyye* üzerine kaleme aldığım o değerlendirmede daha başka bir kısım hususları da dile getirmiştim. O değerlendirmenin sadece burada söz konusu ettiğim pasajlarına dikkat kesilip, diğer yerlerinin hiçbir şekilde bahse konu edilmemesi, önyargıyla okunduğu hissini uyandırıyor.

Hadislerin keşfen tashihi/taz'ifi meselesi üzerinde durarak meseleyi bağlamak istiyorum. Konu hakkında bilinenleri tekrarlamak yerine, konumuzla da bağlantılı olarak can alıcı noktalar üzerinde durmayı tercih edeceğim.

Keşfî Bilgi Kesinlik İfade Eder mi?

1. "Keşfî bilgi kesinlik ifade eder mi?" sorusuyla başlayalım. Öncelikle şunu ifade edelim: Usul-i Fıkıh ve Kelam eserlerinde Ehl-i Sünnet'in epistemolojisi (bilgi kaynakları ve felsefesi) ortaya konulurken "keşfî bilgi" diye bir kategoriye yer verilmediğini görüyoruz. Bununla birlikte, Tasavvuf büyüklerinin, "keşf"i, bir bilgi kaynağı olarak itibara aldığı bilinmektedir.

"Zahir uleması" için bilgi kaynağı olarak görülmeyen keşfin, "batın uleması" için ne tür bir bilgi ifade ettiği meselesine gelince, İbn Arabî hz.'ne müracaat ettiğimizde gördüğümüz odur ki, keşif neticesi kişide hâsıl olan bilgi "kat'î/kesin" değildir. Onun ortaya koyduğu "kâşif" ve "ekşef" kavramları, bir "keşf eden", bir de "daha iyi keşf eden" bulunduğu gerçeğini dikkatimize sunmaktadır. Buradan çıkan sonuç – yine İbn Arabî hz.'nin tesbitiyle– şudur: Keşf'in bizzat kendisinde değil, fakat keşf edilen şeyi anlamada, yorumlamada hata olabilir.[283]

Şu halde keşfen tashih edilmiştir diyerek Tasavvuf büyüklerinin eserlerinde yer alan hadislerin Hz. Peygamber (s.a.v)'e aidiyetine "kesin" gözüyle bakmak, bunda hiçbir şekilde şüphe ve tereddüde mahal bulunmadığını söylemek mümkün değildir.

---

[283] İbn Arabî, *el-Fütûhâtu'l-Mekkiyye*, III, 8.

Hadisin, Herhangi Bir Tasavvuf Büyüğünün Eserinde Yer Alması Keşfen Tashih Edildiği Anlamına Gelir mi?

2. Bazı çevrelerce yanlış anlaşılan/bilinen bir diğer husus da şudur: Herhangi bir hadisin, herhangi bir Tasavvuf büyüğünün eserinde yer alması, o hadisin o Tasavvuf büyüğü tarafından keşfen tashih edildiği anlamına gelir.

Oysa böyle bir garantiden söz etmemiz mümkün değildir. Zira bizzat hadisleri keşfen tashih/taz'if ettiğini söyleyen Muhyiddin İbn Arabî hz. bile, eserlerinde yer verdiği her bir rivayet için böyle bir garanti vermemiştir. Söz gelimi şöyle der: "Sahih olup olmadığını bilmediğim bir rivayette geldiğine göre Allah Teala kendisine kavuşmaya iştiyak duyanları zikretmiş, kendi nefsinden haber vererek de kendisinin, onlara daha şiddetli bir iştiyak duyduğunu belirtmiştir."[284]

Dolayısıyla sırf herhangi bir Tasavvuf büyüğünün bir eserinde nakledilmesine dayanarak herhangi bir hadisin keşfen tashih edildiğini ileri sürmek doğru değildir; o eserin müellifinin maksadıyla da örtüşmez.

Hadislerin Keşfen Tashihi Meselesi Ne Zaman Ortaya Çıktı?

3. Meselenin şöyle bir boyutu da var: Hadislerin keşfen tashihi meselesi, nisbeten geç dönemlerde ortaya çıkmış bir husustur. Ne Sahabe'de, ne de Selef'in daha sonraki kuşaklarında böyle bir uygulamanın yapıldığını bilmiyoruz.

Şayet böyle bir uygulama olsaydı, Sahabe'nin arasında cereyan etmiş olan ve bütün Ümmet'i üzüntüye boğan Cemel, Sıffin gibi hadiselerin yaşanmasına ve Sahabe'nin, Efendimiz (s.a.v)'den sonra ortaya çıkmış meselelerin çözümünde ictihad, şura... gibi mekanizmaları işletmesine gerek kalmazdı. Sahabe'nin her biri, özellikle de –başta Dört Halife olmak üzere– ileri gelen rivayet, dirayet ve fekahet ehli sahabîler, hem zaman olarak hem de mevki itibariyle Efendimiz (s.a.v)'e diğer insanlardan daha yakın idiler. Böyleyken mesela Hz. Ömer (r.a)'in, üç meseleyi (faizin bir türü, O'ndan sonra kimin halife olacağı ve "kelâle" meselesi) Efendimiz (s.a.v)'e iyice sorup hükmünü açık bir şekilde öğrenme imkânı bulamadığı için hayıflanmasına gerek kalmazdı. Bütün bunları Sahabe keşif aleminde Efendimiz (s.a.v)'e sorup

---

[284] *A.g.e.*, II, 481.

problemi halletme imkânına sahipken böyle bir yola başvurmamışsa, burada biraz durup düşünmek zorundayız.

Bu noktada, Müslim'in mukaddimesinde, yahut el-Beyhakî'nin *ez-Zühd*'de veya daha muahhar kimi alimlerin eserlerinde yer alan münferit rivayetlerin, keşfen hadis tashihinin mütekaddimun tarafından bir "sistem/mekanizma" olarak benimsenip işletildiğini göstermediğine dikkat edilmelidir.

Bir yandan istismara açık yanlarının bulunması –zira denetlenmesi ve sağlamasının yapılması mümkün olmayan bir sistemdir–, diğer yandan da Hadis ilimleriyle iştigal eden herkes tarafından uygulanması mümkün olmadığı için keşfen hadis tashihi/taz'if metodunun Hadis uleması tarafından benimsenmemesini anlamak zor değildir.

Ehl-i Keşif Bir Kimse Kalp Okuyabilir mi?

Soru:

Hocam, çıktığınız bir programda sunucu: "Mesela siz ehli keşif biri olsanız benim kalbimi okuyabilir misiniz?" diye bir soru soruyor. Sizde "evet" cevabını veriyorsunuz.

Halil Günenç Hoca Haber 7'ye yaptığı bir röportajında; "En yaygın hurafe nedir?" sorusuna, "Şeyhim kalbimden geçeni bilir diyenler çok fazla. Vallahi peygamber de bilmezdi. Yalan söylüyorlar. Allah'tan başka gaybı bilen yok." şeklinde cevap vermişti. Bu iki söz birbiri ile çelişkili midir?

Cevap:

Ben o programda, "Allah Teâla bildirirse" kaydını koyarak söyledim söylediklerimi. Allah Teâla bildirirse bir insan karşısındakinin kalbinden geçenleri bilir. Bu onun marifeti değil, Allah Teâla'nın lütfudur.

Bir de bu meseleyi istismar edenler, "falan kimse insanların kalbinden geçenleri bilir" diye kaideleştiriyor. Bu doğru değil. Hiç kimse her an başkalarının kalbindekini

bilemez. Efendimiz de bu anlamda bilemez. Bunu söylemek başka şeydir, "Özel bir olayda salih bir kişinin başkasının kalbinden geçenleri Allah Teâla'nın bildirmesiyle bilmesi mümkündür" demek başka şeydir. Bu anlamda Efendimiz (s.a.v)'in gaybdan haber verdiği pek çok sahih nakil vardır. Geleceğe dair verdiği haberler, kıyamet alametleri, ahir zamanda olacaklar, geçmiş ümmetlere dair haberler... bütün bunlar Efendimiz (s.a.v)'in verdiği gaybî haberlerdir ve Hadis ve Tefsir kitapları bunların anlatımıyla doludur. Burada onları bir bir sayıp dökmek hem mümkün değil, hem de buna gerek yok.

Bir insanın kalbinden geçenler de gayb cümlesindendir ve malumdur ki gayb iki kısımdır: Mutlak gayb ve nisbî gayb. İşte Efendimiz (s.a.v)'in de, salih kimselerin de Allah Teâla'nın bildirmesiyle bildiği gayb, bu ikincisi, yani nisbî gayb türündendir. Muhterem Halil Günenç hocaefendinin "vallahi bilmezdi" dediği gaybın, "mutlak gayb" olduğunu veya "Efendimiz (s.a.v) devamlı surette insanların kalbinden geçenleri bilirdi" diye düşünmenin doğru olmadığını anlatmak istemiştir diye düşünüyorum.

Sufilerin İbadetlerini Sadece Allah İçin Yapmaları

Soru:

Sufilere baktığımız zaman, mesela Rabiatü'l-Adeviyye olsun, cenneti yakıp, cehennemi söndürmek isteyen, ibadetleri, itaati sadece ve sadece Allah için, Allah aşkı için yapmak isteyen sufileri görüyoruz. Allah onlardan razı olsun. Ama sahabede böyle bir yöneliş yok. Aksine çoğu zaman, cennet ve cehennem ile müjdeleniyorlar: *Allah'ın zikrine devam eden sâbikûn (öncüler) nerede? Kim Cennet bahçesinde otlamak istiyorsa Allah'ı çok zikretsin. Heysemî X/75 (Taberâni'den)* Burada bir makam, hiyerarşi, imanın derecelerini mi görmeliyiz, yoksa cennet ve cehennemden geçmek, bazı şeyleri abartmak mı oluyor? (üslubumu affedin.) Bugüne aktardığımız zaman, bir müslüman, sâlik, neyi hedef olarak görmeli? Sufilerin makamlarını mı, yoksa sahabe (r.anhum) ve Peygamberimizin (s.a.v) makamını, derecelerini mi?

Cevap:

Sahabe'nin kendine mahsus (sahabe olmaktan gelen) bir üstünlüğü vardır. Bunun yanında onlar ibadetin de, zikrin de, zühdün de zirve noktasını yaşamışlardır. Sufilerde görmeye alışık olduğumuz o hayat aslında Sahabe-i Kiram'da fazlasıyla vardı. Onların hayatı iyi tetkik edildiğinde bu durum net olarak anlaşılacaktır.

Levlake Hadisi

Soru:

"Levlake" rivayeti ve Nur-i Muhammedi'yle ilgili cevaplandırmanız hasebiyle kısa bir soru sormak istedim. Selefiler bunu eleştirirken "sen olmasaydın" anlayışını/ifadesini Tevhid inancıyla, yani haşa Allah'ın Rasûlüne bir şekilde muhtaç olduğu düşüncesiyle ve daha somut olarak "imtihan için yaratılma ve ben insanları ve cinleri sadece bana kulluk etsinler" diye yarattım Kur'anî düstürluyla bagdaştıramıyorlar. Bunu savunan ve kabul eden âlimler bu ayetleri Nur-i Muhammedi/Levlake inancıyla nasıl bağdaştırıyorlar?

İkincisi ben bu konuyu biraz araştırmaya çalışırken seneler önce farklı sitelerde şöyle ifadeler buldum İbn Teymiyye ile ilgili:

"İmâmları olan İbn Teymiyye hadisi uydurma ilan etse de "Muhammed (s.a.v) olmasaydı seni yaratmazdım" sözünün manasının, bir takım âyetler istikametinde bazı yönleriyle doğru olabileceğini söylüyor. İbn Teymiyye başka bir yerde Peygamberimizi övdükten sonra diyor ki; 've şöyle dense inkar edilmez. Mahlûkatın hepsi onun hürmetine (ecline) yaratıldı. Ve o olmasaydı yaratmazdı." (Mecmû-u Fetava Ibn-i Teymiyye, C. 11 sayfa 97.)

Cevap:

İbn Teymiyye bu meseleye *Mecmû'u'l-Fetâvâ*'nın birçok yerinde değiniyor.

İbn Teymiyye bu meseleyi -kısaca ve anlam olarak- şöyle takdim ediyor: Mahlûkatın yaratılış maksadının zikredildiği ayetler, başka hiçbir maksadın gözetilmediğine delalet etmez. Söz gelimi gemilerin ve nehirlerin insanların faydası için

yaratıldığını anlatan ayetleri zikreder ve şöyle der: Ayetlerde böyle zikredilmiş olması, bunlarda başka hikmetler bulunmamasını gerektirmez. Buradan hareketle sözü Efendimiz (s.a.v)'e getirir ve Ehl-i Tasavvuf'un söylediklerine çok yakın şeyler söyler. Hatta bir yerde şöyle der: "... Bu sebeple şöyle dense inkâr olunmaz: Bütün mahlûkat O'nun sebebiyle yaratılmıştır."

Ahbaşlar Tarikatı ve Vahdet Vakfı

Soru:

Sizden iki cemaat hakkında fikir isteyeceğim. Siz de biliyorsunuz; öyle bir devirde yaşıyoruz ki artık kime inanacağımızı bilemiyoruz. Hiç ummadığımız insanlardan bile öyle şeyler duyuyoruz ki... Bir şey daha var, her cemaat en iyisi benim deyip hep diğerlerini suçluyor. Ben bu ortamda iki tane cemaat hakkında, bir kardeşinize yol gösterme anlamında, bilgi almak istiyorum sizden. Birisi Ahbaşlar, birisi de Hüsnü Aktaş hocanın liderliğindeki Vahdet Vakfı ya da Misak Dergisi diyelim. Buradaki insanlarla az çok yakınlığım oldu. Az da olsa fikirlerim de var. Ancak "Bilmiyorsanız bir bilene sorun." diyor ya, biz açıkçası sizin gibi bir bilgi birikimine sahip değiliz. Bu yüzden Allah rızası için sizden yardım istiyorum. Ahbaşlarla alakalı mersindeki hocalarından bir hafta ders aldım, esas şeyhleri Lübnan'daki Şeyh Abdullah, biliyorsunuzdur. Cemaatteki bir arkadaşım da Almanya'da ve hep olumlu şeyler söylüyor. İbn Teymiyye, Vahhabiler ve Türkiye'deki diğer cemaatler hakkında ki fikirlerini biliyorsunuzdur. Ahbaşlar bir tarikat olduğu için bazı yanlış şeyler ve bir ağırlık, cihat duygusunda bir zayıflık olabileceği yönünde endişelerim var. Bunun yanında Hüsnü Aktaş cemaati de şeriatı önemseyen bir cemaat. Ve ne bileyim gençliğimden midir nedir bilmiyorum, bu cemaat daha uygun gibi geliyor kendime. Ancak sanki bu cemaatte de bir soğukluk var gibi. Yani Hüsnü hoca mesela, sorulara cevap vermek yerine kitap adresleri gösteriyor. Ve yine biliyorsunuzdur, Hüsnü hoca cemaati tarikatlara pek sıcak bakmaz. İşte böyle... İki arada bir derede kaldım diyebilirim. Bunlarla ilgili istihareye bile yattım. Ancak bir sonuç çıkmadı; fakat birer gün yattım. Sevgili Ebûbekir abi, sizin samimi olduğunuza inandığım için size abi diye hitap ettim. Hakkınızı helal edin. Sorularıma, önemli olan bir cemaate bağlı olmak değil, Peygamberin yolundan gitmektir kabilinden cevaplar vermeyeceğinizden emin olarak, doyurucu ve yol gösterici cevaplar vereceğinizi bekliyorum. İlgilendiğiniz

için Allah razı olsun abi, teşekkür ederim cevabınız için. Ancak gerçekten samimi olduğum arkadaşlarım, rüyalarında peygamberimizin şeyhin Sırat-ı Müstakim isimli kitabını tavsiye ettiği vs. tarzında rüyaların görüldüğünü söylüyorlar. Bunu nasıl düşünmemiz gerekiyor. İbni Teymiyye'yi tekfir ediyorlar, biliyorum. Ancak hep delil getiriyor hocaları. Ben mersinde bir hafta boyunca ders alırken hep İmam-ı Azamdan ve daha birçok âlimden deliller getirdiler. Acaba gerçekten dedikleri gibi olamazlar mı?

Cevap:

Ahbaşlar'dan kesinlikle uzak durmanı tavsiye ederim. Şeyhlerinin kitaplarını inceledim ve bazı noktalarda aşırılıklar tesbit ettim. Ifrat bir tavırla insanları kolay bir şekilde tekfir ediyorlar. Bu taife gelecekte Türkiye'de önemli bir ihtilaf ve kargaşa çıkarabilir. Dikkat etmek gerekir. Hüsnü Aktaş hoca Ehl-i Sünnet akidesine tam bağlıdır. Tasavvuf konusunda biraz soğuk durduğu görülüyor. Onu da sen kendin ikmal edebilirsin. Yani Şer'î konularda Hüsnü Aktaş hocanın dediklerini benimsemende bir sakınca yok. Tasavvuf konusunda ise gönlünün yattığı bir yere intisap edebilirsin. Efendimiz (s.a.v)'i rüyada görmek ve ilettiği mesajı doğru anlamak öyle kolay bir mesele değil. Velilerin bile keşiflerinde yahut keşfiyatta gördüklerini yorumlamada hataya düşebilecekleri malum iken, böyle bir meselede rüya ile nasıl amel edilir? İbn Hacer el-Askalanî gibi bir âlim bile sırf gördüğü bir rüya sebebiyle Hanefi mezhebine karşı muhabbet beslemeyi terk etmiş? Bunlar öyle basit işler değil. Bizler zahire göre hüküm vermek durumundayız. Mesele sadece İbn Teymiyye'nin tekfiri ile bitmiyor. Bir kimsenin söylediğinin küfür olması ile kendisinin kâfir olması arasında dahi fark vardır. Sen eğer benim sözüme değer vererek benden tavsiye istediysen, işte söylüyorum, bunlardan uzak dur. Eğer sözüme değer vermiyorsan, sen bilirsin.

Tasavvuf Ehlinin Zahiri Görünümü

Soru:

Hocam "fenafillah" ve "bekabillah" olmuş bir veli zat top sakal bırakıp kravat takabilir mi? Kenan Rıfai kravatlı. Nureddin Cerrahi Postnişini Safer Dal Hz. de kıravat vs. takmış. Ömer Tuğrul İnançer hoca da Nureddin Cerrahi Tekkesi postnişini ve

kravatlı. Kenan Rıfai de evliya diye biliniyor. Kubbealtı camiasından Semiha Ayverdi vs. hep başı açık kişiler. Cemal Sargut hanımefendi de tasavvuf vs. anlatıyor ama başı açık. Fatih Çıtlak hocanın Huzur Defteri isimli kitabını okudum. Pir Nureddin Cerrahi Hz. den başlayıp şu anki Ömer Tuğrul İnançer hocaya kadar tüm şeyhleri hayatlarını menkıbelerini anlatıyor. Özellikle Safer Efendi Hz. ile kendi arasında geçen olayları menkıbeleri anlatıyor. Said Nursi Hz. eski Said ve Yeni Said dönemlerinde fark var. Eski Said dönemlerinde günde 7 gazete okuyor. Yeni Said döneminde ise 2. Dünya Savaşı zamanlarında âlim hocalar bile radyodan savaşın akıbetini merak ediyor ama siz gazete ve radyodan savaşın akıbetini merak etmiyorsunuz diye soru sorulması üzerine insanın vazife ve sorumlukları üzerine kalb, beden, hane, mahalle, şehir, ülke, evren diye daireler şeklinde en dar dairede daha çok sorumluluğu ve vazifesi olduğu, en son ve geniş daire olan ülke ve evren dairesinde ise sorumluluğunun az olduğu, insanın başına büyük bir dava açıldığı, iman kurtarma davası, bununla uğraşmak ilgilenmek gerektiği hususunda sizin de okumuş olacağınız cevabı veriyor. Mahkemede Bediüzzaman Hz.'ne şapka uzatıyorlar alıp ben ihtiyar bir adamım üşüyorum vs. diye alıp üstüne oturuyor, sandalyenin üstüne koyup. Şapka küfrün alameti görülmüş âlimlerimizce. Aynı şekilde kravat da sonuçta islam elbisesi değil batıdan gelme. Avamın zorunlu zaruret olarak giymesi vs. bunu akıl alıyor ama merak ettiğim fenafillah ve bekabillah olup evliya mertebesine eren bir kişi kravat takar mı?

Cevap:

Gerçek anlamda "fena fillah" mertebesine ulaşabilmek için önce "fena firresul" den geçmek gerekir. Resul (s.a.v)'de fena bulmak demek, her haliyle O'na uymak, kendi benliğini O'nda eritmek demek. Gayrimüslimlere mahsus (ya da müslümanlara ait olmayan) bir kıyafet giymekte bir sakınca görmeyen bir kimsenin bırakın "fena fillah"ı, "fena firresul" olması dahi mümkün değildir.

Tasavvuf'taki mertebesi/yeri ne olursa olsun, Tuğrul İnançer'in hassasiyet-i diniyyesi zirve noktada bir insan olduğunu söyleyebilirim. Hassasiyetlerimiz konusunda bir öncelikler sıralaması yapacak olursak, bir kimsenin Tasavvuf'taki mertebesinden önce istikametine ve itikadına bakmak gerektiğini söylemeliyiz. Bu iki noktada da Tuğrul İnançer'in (zahiri haline bakarak tabii) müstakim bir müslüman olduğu aşikâr. Kravatı kendine, ama istikameti bana, bize, bütün ümmete...

Tasavvuf Ehlinin Bazı Sözleri Hakkındaki Tavrımız

Soru:

Hocam internette dolaşıyordum karşıma bir site çıktı bu sitede adını söylemek istemediğim Türkiye'deki dindar kesimin ezici çoğunluğu tarafından otorite kabul edilen bir kişinin üstüne acımasızca hücum ediliyor. Bu kişinin konuşmaları banttan veriliyordu. "Söylediği" laflardan sadece size üç tanesini aktarıyorum

1- Peygamberimiz zamandan ve mekândan münezzehtir!

2- Bir gün Peygamberimiz (s.a.v) Cebrail (a.s)'a sorar: "Sen bana getirdiğin bu vahiyleri kimden alıyorsun" Cebrail (A.S) cevap verir " Ben Allah'ı göremiyorum, izzet perdesinin yanına geliyorum oradan vahiy bilgilerini alıyorum." Bunun üzerine peygamberimiz der ki "bir daha o izzet perdesinin yanına geldiğin zaman o perdeyi arala ve içeri bak." Cebrail o perdenin yanına geldiği zaman perdeyi aralar ki peygamberimiz içerde oturuyor!

3- Azrail (a.s) kaç defa bizim şeyhimizin yanına geldi, bizim şeyhimiz "Şimdi gelmek istemiyorum." dedi! Bunun gibi daha nice örnekler var. Bu siteyi bulmak istiyorsanız "Peygamberimize iftira atıyor" anahtar ifadesi ile bu siteyi bulacağınızı zannediyorum. Kıymetli hocam, bu sözler gerçekten söylenmiş sözler midirler yoksa fotomontaj benzeri bir teknoloji hilebazlığı mıdır? Bu sorunun cevabını konunun uzmanlarına bırakalım benim soracağım soru şudur yukarıdaki sözlere karşı Ehl-i Sünnet itikadının tavrı nedir?

Cevap:

Üç madde halinde sorduğunuz hususların hiç birisi doğru değil. Hiç birisi hakkında sahih bir rivayet yoktur. Bu gibi meseleleri hakikatmiş gibi anlatanlar hakikate hizmet etmiş olmuyor, tam tersine, kalbinde hakikat hakkında bir parça kırıntı bulunanları da ondan uzaklaştırıyor.

Ehl-i Sünnet akaidinde bunların hiç birisinin yeri yoktur.

Zâhid el-Kevserî'nin Rabıta Hakkındaki Görüşü

Soru:

Aşağıdaki bilgi Zâhid el-Kevserî'ye mi aittir? İnternet sitesinde gördüm bunu. Hangi kitabında bu bilgi geçmektedir. Kısa bir cevap verir misiniz?

"Sadıklarla berber olunuz ayeti, rabıtaya delalet etmektedir. Asrımızda bazıları rabıta konusunda konuşmayı müşkil görüyorlar. Ben ise böyle görmüyorum. Çünkü selef ve halef ulemasından rabıtayı inkâr eden kimseye rastlanmaz."

Cevap:

İmam Muhammed Zâhid el-Kevserî, bu sözü *İrğâmu'l-Merîd*'de,[285] bu ayeti ilk defa Rabıta'ya delil olarak zikreden Hâce Übeydullah Ahrâr'ın biyografisinde söylemiştir.

Mahmud Efendi ve Süleyman Hilmi Tunahan Hazretleri

Soru:

İsmailağa'da ikamet eden Mahmud Efendi hazretlerinin mürşidlik vasfını soracaktım. Geçen gün Süleymancı bir hocanın "Süleyman Efendi mürşiddi; ama Mahmut Efendi alimdir, mürşid değildir." dediğini duydum. Ben de Süleyman Efendi'nin kurslarında kaldım. Orada bazı hocalarımız "Cennete biz asansörle gideceğiz, diğerleri dolambaçlı yollardan gelecekler." gibi şeyler söylüyorlardı. Mahmut Efendi'ye rabıta ediyorlar. Alime rabıta edilir mi?

Şurayı çok iyi biliyorum ki, Süleyman efendi de ve Mahmut efendi de İslam'a çok hizmet edip binlerce samimi talebe yetiştirmişlerdir. Allah aşığı insanlar onlar.

Cevap:

Adı zikredilen zatların, bu Din'e, bu Ümmet'e son derece büyük hizmetleri olan kimseler olarak bilinmesi ve hürmette kusur edilmemesi gerekir. Halkımızın bu gibi güzel insanlarla münasebeti, onların kılavuzluklarından azami istifadeye gayret etmek şeklinde olmalıdır.

Özellikle Osmanlı'nın tarih sahnesinden çekildiği dönemden itibaren ulema ve suleha bu Ümmet'e yol gösteren kandiller olarak son derece kritik bir misyon üstlenmiştir. "Bu alimdir, öbürü mürşiddir" gibi –tabir yerindeyse– "üstad yarıştır-

---

[285] *İrğâmu'l-Merîd*, s. 65.

mak"la iştigal yerine, onların misyonunu anlamak ve yeni nesiller olarak eğer yapabiliyorsak, onlardan devraldığımız mirası daha ilerilere taşımanın çabası içinde olmalıyız.

Kimin alim, kimin mürşid olduğunu tayinle vakit geçirmek bize de onlara da bir şey kazandırmaz. Kaldı ki bu gibi hususların tayini bize düşmez! İstikametimizi tayinde rehberliğinden istifade ettiğimiz o insanların tamamına karşı hürmetkâr olmaya bakalım. Gerisi laf-u güzaftır.

Yapmakla mükellef olduğumuz vazife budur. Onların birbirleriyle ilişkisine, birbirlerine bakışına baktığımızda muhabbetten, dayanışmadan, en azından birbirleri hakkında hüsn-i zandan ve muvaffakiyet temennisinden başka bir şey göremeyiz. Eğer bu Din'e, bu Ümmet'e hizmet etmiş, emek vermiş o insanlardan herhangi biri hakkında bundan başka bir tavır içinde olan varsa bilelim ki, mutlaka işin içinde başka amaçlar, başka meseleler vardır.

Konunun bir yönü budur. Diğer yönüne gelince; herkesin içinde yetiştiği, adeta kendisini bulduğu ve bütünleştiği grubu, cemaati diğerlerine göre bir adım önde tutması tabiidir. Hatta bir kimsenin, bulunduğu yapı içinde gönüllü olarak hizmet üretmesi ve verimli olması biraz da buna bağlıdır.

Ancak bu aidiyet ilişkisini, "diğerleri yanlış, tek doğru benimki" noktasına taşımak –kabul edelim ki– bir arızadır. Hatta bu, tolere edilebilir bir arıza da değildir. Zaman zaman bu aidiyet ilişkilerinin, ötekileştirilen cemaat ve grup mensuplarına karşı yanlış yargılar doğuran ihtiras ve taassup haline dönüştüğünü yaygın olarak gözlemliyoruz.

Oysa bu grup ve cemaatlerin hepsi de bilir ve ikrar eder ki, bizim şeref ve izzetimiz bu Din'e hizmetimiz nisbetindedir. Şu veya bu yapı içinde olmak değil, İslam'a ihlasla ve pazarlıksız hizmet etmek ancak bizi iki cihanda hedefe götürecektir.

Farklı cemaatler ve gruplar içinde olmayı bir "ayrıcalık" değil, "renklilik" olarak algılamak ve herkesin kendi anlayışı içinde bu Din'e hizmet gayesi güttüğünü unutmamak durumundayız.

Kimlerin, cennete hangi yoldan ve hangi vasıtayla gideceğini tayin etmek gibi, meseleyi "karikatürize eden" yaklaşımlardan bilhassa uzak durulmalıdır. O cemaatlere ve yapılara vücut veren mübarek insanlar böyle yaklaşımlarla birlikte anılmamalıdır.

Konuyu kapatmadan bir noktanın altını çizelim: Yukarıdan beri söylediklerim, hangi amaç doğrultusunda ve hangi metotla çalışıyor olursa olsun bütün grup ve oluşumların olumlanması, tensip edilmesi gerektiği şeklinde anlaşılsın istemem. Burada da ölçümüz Ehl-i Sünnet'in kırmızı çizgileri olmalıdır.

Bu hassasiyet hem çalışma metodu, hem de hedefler için aynı derecede gözetilmelidir. Farklılıklarımızı tolere edeceğimiz alan da bu çizgilerin içinde kalan alandır. Yoksa "Din'e hizmet" görüntüsü altında ifsada çalışan bid'at oluşumları bu çizginin içinde görmek ne benim, ne de kimsenin hakkı ve haddi olabilir!

Mesnevî'deki Müstehcen Hikâyeler

Soru:

Ben Hz. Mevlâna Celaleddin-i Rûmi'yi evliya biliyorum, yanılıyor muyum? Bazı selefi meşreb kimseler Mevlâna'nın Mesnevî'sinde İslamî edeble bağdaşmayan açık saçık hikâyeler var, bu yüzden Mesnevî ve müellifi muteber değil diyorlar. Bu doğru mu? Bir evliya eserine böyle islamî edebe uymayan hikâyeleri nasıl koyar?

Cevap:

Mesnevi'nin son cildinde o tarz şeyler var. O cildin Mesnev'î'nin aslından olmadığı, sonradan uydurulup Mesnevi'nin aslından bir parçaymış gibi piyasaya sürüldüğü öteden beri söylenen ve bilinen bir husus.

Allahu a'lem.

İmam Rabbanî Hz. Peygamberimiz (s.a.v)'e Ulûhiyet mi İsnad Ediyor?

Soru:

Ehl-i Takva olarak bildiğimiz bir cemaate mensup kişiler Mektubat-ı Rabbanî'yi referens göstererek ve iki cihanın nuru Peygamber Efendimiz (s.a.v)'i kastederek "...Onun Allah'tan tek farkı eti kemiği olmasıdır" (haşa) diyorlar. Tepki gözterdiğimiz zaman da "Sen İmam-ı Rabbanî'den daha mı iyi bileceksin." Diyorlar. Ben İmam-ı Rabbanî'nin böyle bir söz söyleyeceğine asla inanmıyorum. Bu söz 1+1=1 önermesine benzer. Acaba bu yüce kitap (Mektubat) tahrif olmuş olabilir mi? Yine bu cemaate mensup çok çok ünlü bir hoca "Bu söz Kur'an'daki 'onun değil benzeri, benzer gibisi dahi yoktur' Ayet-i Kerime'si ile çelişmez" diyor. Üstelikte bu sözü öyle soğukkanlılıkla söylüyor ki olayı manevi sarhoşluk diye yorumlamamız mümkün değil. Konuyla ilgili söyleyeceğiniz birkaç söz var mı?

Cevap:

İmam-i Rabbani'nin böyle bir söz söylediğini iddia edenler bunu ispatla mükelleftir. Bu şakaya gelmez bir sözdür. Aklı başında birinden böyle bir sözün sadır olacağına ihtimal vermem.

Fi emanillah.

ALTINCI BÖLÜM

ŞAHIS/ESER MESELELERİ

İmam Tahavî Müstakil Bir İmam mıdır?

Soru:

Hocam İmam Tahavi hazretleri Eş'ari mi yoksa Mâturîdî mi? Yoksa kendisi müstakil bir itikat imamı mıdır?

Cevap:

İmam Tahavi de tıpkı adını zikrettiğiniz imamlar gibi Ehl-i Sünnet'in bir imamıdır. Onlarla aynı zaman diliminde yaşamıştır. Onun adının Ehl-i Sünnet İmamlar arasında zikredilmemesi, Kelam ilminde eser vermemiş, müstakil bir Kelam Mezhebi kurmamış olmasındandır.

ez-Zehebî'nin Kitabı Güvenilir mi?

Soru:

Hocam bir gazete yazınızda ez-Zehebi'nin *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*'sından bir alıntı yapıyorsunuz. İmam Ahmed b. Hanbel'in oğlu Abdullah, babasının Efendimiz (s.a.v)'in saçıyla tevessül ettiğini söylüyor. Aynı eserde Taberanî hakkında da bir şey yazıyor. Bunlar bir kaç arkadaş Medine'ye gidiyorlar. Orada bir kaç gün açlık çekiyorlar. Aralarından biri –ki bu bir hadis imamı– Efendimiz (s.a.v)'in kabrine gidip şikâyet ediyor durumlarını. O gece Efendimiz Medine'li birisinin rüyasına giriyor. Sonra bu Medineli bunları arayıp buluyor ve durumu anlatıp kendilerine yemek veriyor. Bu gibi şeylerin olması imkân dâhilinde. Modernist olmadığımıza göre bunları kabul etmekte zorlanmıyoruz. Ancak benim sorum şu: Şimdi ez-Zehebi'nin kitabı bu konularda güvenilir mi? Tamamen bilmediğimden soruyorum. ez-Zehebi nasıl bir yöntem takip etmiş? Senedleri sağlam mı? Son soru olarak: Tabakat konusunda başucu kaynaklarımız nedir bizim hocam?

Cevap:

ez-Zehebî, cerh-ta'dil sahasının otoritelerindendir. Bu alanda telifatı vardır. Eserlerinde ve bilhassa *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*'da yer verdiği rivayet ve tarihî hadiseler hakkında gerek metin, gerekse sened yönünden -icabettiğinde- değerlendirmelerde bulunmuştur. Beşşâr Avvâd Ma'rûf'un bu esere yazdığı son derece detaylı ve kıymetli takdim yazısında da[286] bu husus ifade edilmiştir. Bir cerh-ta'dil otoritesi olarak Hafız ez-Zehebî sıhhatine kail olmadığı bu nakilleri kitabına ne diye koysun?

Tabakât kitabı olarak İbn Sa'd'ın eseri, bu eser, yine ez-Zehebî'nin *Tabakâtu'l-Huffâz* ve *Tabakâtu'l-Kurra*'sı ile fukaha tabakatı konusundaki eserler okunmalı. Özellikle Tacuddîn es-Sübkî'nin *Tabakâtu'ş-Şâfi'iyye*'si.

İbn Teymiyye'nin Anlaşılması

Soru:

Ben İlahiyat Fakültesi öğrencisiyim ve sizinle, yani yazılarınızla yeni yeni tanışıyorum. Okuduğum bir yazınızda İbn Teymiyye'nin bazı hatalı görüşlerine de yer vermişsiniz, daha doğrusu değinmişsiniz. Siz de biliyorsunuz ki İbn Teymiyye üzerinde söylenen çok yanlış şey var. Ben de bir ara kendisini yanlış tanıyordum. Döneminde kendisine nispet edilen eserler olmuş, tıpkı İslam dünyasında diğer güzide âlimlerimize yapılan iftiralar gibi. Ama kendisine bunlar ulaşınca üzülmüş ve *el-Akidetu'l-Vasitiyye* eserini kaleme almak zorunda kalmış. Burada zaten tamamen Ehl-i Sünnet akidesini anlatmış. Sonuçta kendisi de Selefi bir çizgide. Bence İbn Teymiyye yanlış anlaşılıyor. Yanlışı varsa zaten eleştirilir, bu kim olursa olsun. Fakat döneminde kendisine bunca iftira edilen bir Şeyhu'l-İslam'ın eserleri daha ciddi okunmalı ve hakkı verilmelidir.

Cevap:

Ben gerek o yazıda, gerekse başka yazılarımda İbn Teymiyye hakkında ne söylemişsem, bizzat onun bağlıları tarafından neşredilen eserlerinden alarak söyledim. O eserlerden hiçbirisi hakkında "İbn Teymiyye'nin değildir" tarzında bir görüş varit

[286] S. 115 vd.

değildir. Böyle bir şey olsa, bizzat onun takipçileri tarafından bu husus ispat edilirdi. Maalesef İbn Teymiyye ülkemizde "bütün yönleriyle" tanınan bir isim değil. Dolayısıyla sizin yaşadığınız türden tereddütlerin yaşanması son derece normal.

İmam-ı Azam'a Nisbet Edilen Sözler

Soru:

Arkadaşlardan biri İmam-ı Azam'ın, "Eğer son iki senem olmasaydı helak olurdum." dediğini söyledi veya "Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır." Bu rivayetler ne derece sahihdir? Diğer arkadaşımızın biri de "Eğer İmam-ı Azam bu sözü (son iki senem olmasaydı helak olurdum) söylemiş ise, son iki senenin dışındaki seneler helakta olduğunu söylemeliyiz ve bu durumda daha önce verilen fetvalarla amel etmemeliyiz." diyerek o arkadaşımıza karşı çıktı. Bu sözler İmam-ı Azam tarafından söylenmiş ise nasıl anlamalıyız?

Cevap:

İmam Ebû Hanife'den nakledilen o sözün aslı yoktur.

"Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır" sözü ise hadis olmayıp, Bayezid-i Bistami'ye aittir.

İmam eş-Şâtıbî Muteber Bir Âlim midir?

Soru:

Hocam İmam eş-Şâtıbî için ne dersiniz, bu konuda beni aydınlatır mısınız? Ehl-i Sünnet midir, el-İtisam nasıldır, okuyalım mı?

Cevap:

İmam eş-Şâtıbî Ehl-i Sünnet ulemadandır. Eserleri de *-el-İ'tisam* da dâhil olmak üzere- muteberdir.

Hz. Hasan'ın Çok Evlilik Yaptığının Kaynağı

Soru:

Hz. Hasan (ra)'nin çok sayıda nikâh gerçekleştirdiğini ve çok sayıda çocuk sahibi olduğunu söylemiştiniz. Bunun kaynağını bana iletebilir misiniz? Bir defa bir cuma hutbesinde dile getirmiştim ve bazı kardeşler kaynağını talep ettiler.

Cevap:

Hz. Hasan (r.a)'ın çok evlenen ve çok boşayan olduğunu O'nun hayatını anlatan hemen bütün kaynaklar zikreder. Mesela ez-Zehebi'nin *Siyeru Â'lami'n-Nubelâ*'sına bakılabilir. Ama bu meselenin cuma hutbesi gibi ortamlarda dile getirilmesi hiç uygun değil. Her doğru her yerde söylenmez.

Ahmet Yesevi Hz. Hakkında Rivayet Edilen Bir Menkıbe

Soru:

Ahmet Yesevi Hz.'nin kadın erkek beraber zikir yaptığı, buna Hicaz diyarından 40 dervişin gelip itiraz ettiği, Ahmet Yesevi Hz.'nin pamuk ve ateşin birbirine değmeden içinde yandığı bir kutucuk verdiği, Hicaz'da aç dediği ve bizim zikrimiz kadın erkek beraberliğimiz bu ateş ve pamuk gibi birbirine değmez, zararı yok demek istediğine dair menkıbe varmış kitaplarda. Bu hususta yorumunuz nedir? Yani bir veli, kadın-erkek beraber ihtilat halinde zikir yapabilir mi? Siz de tabi yapamaz diyeceksiniz. Peki, bu Ahmet Yesevi Hz.'nin menkıbesi uydurma mıdır? Şeyh Nazım Kıbrısi Hz.'nin videolarına da bakıyorum etrafında kadınlar da var, kadın erkek ihtilatı var. İnsanın kafası karışıyor bazen.

Cevap:

Hiç kafanız karışmasın. Dinin ölçüsü bellidir ve bu ölçü herkesi bağlar. Bahsettiğiniz menkıbeyi bilmiyorum. Hangi kaynakta yer aldığı ve güvenilir olup olmadığı araştırılmaya değer. Eğer araştırılır ve güvenilir bir kaynakta zikredildiği tesbit edilirse, Ahmed Yesevi Hz.'nin bu uygulamasının Şeriat'ın ölçülerine uygun olmadığını söylemekte tereddüt etmeyiz. Şeyh Nazım Kıbrısi için de tabii ki bu söylediğim şey aynen geçerli.

Muhammed Enverşâh el-Keşmîrî ve Zahid el-Kevseri

Soru:

Muhammed Enverşâh el-Keşmîrî, Zahid el-Kevseri'den daha büyük bir âlim midir ki bu zat hakkında "İmamu'l-Asr" tabirini kullanıyorsunuz?

Cevap:

Evet, öyledir. Zâhid Efendi merhumu tanıyanlar, el-Keşmîrî hakkındaki hürmetkâr tavrını bilirler.

Mustafa Sabri Efendi'nin Kitabı

Soru:

Kitapçılarda aradım taradım Mustafa Sabri Efendi'nin "Mevkif-ul Akl vel-İlim" adlı eserini bulamadım. Siz onu nereden temin etmiştiniz, biz nereden temin edebiliriz?

Cevap:

Bu kitap Arapçadır. Mustafa Sabri Efendi merhumun oğlu İbrahim Sabri Efendi merhum tarafından Osmanlıcaya tercüme edilmiş ve sadece bir cildi (tamamı 4 cilttir) neşredilmiştir.

Said Havva'nın Kitapları Okunur mu?

Soru:

Hocam Said Havva Ehl-i Sünnet midir ve kitapları muteber midir, okunur mu? Mesela *"Ruhi Terbiyemiz"* isimli tasavvuftan bahseden kitabı okunabilir mi?

Cevap:

Said Havva İhvan'ın mutedil ilim adamlarındandır. Eserleri genellikle itidal çizgisindedir.

Takiyüddin en-Nebhani

Soru:

Yeni okuduğum bir makaleye göre Takiyüddin en-Nebhani, Yusuf en-Nebhani'nin torunudur ve kendisinden eğitim almış birisidir.

Takiyuddin en-Nebhani'yi nasıl değerlendiriyorsunuz? Kendisine saygın bir Osmanlı alimi olarak bakılmasını doğru bulur musunuz?

Cevap

Muhammed Takiyüddîn en-Nebhânî, 1909'da Hayfa'nın (Filistin) İczim kasabasında doğmuş, yüksek tahsilini Ezher'de yapmış bir alimdir. Filistin'in çeşitli yerlerinde öğretmenlik ve kadılık yapmış, İzzeddin el-Kassam'la birlikte İngilizlere ve Yahudilere karşı mücadele vermiştir. İhvan-ı Müslimin'in kurucusu Hasan el-Benna'ya yakınlık duyduğu, bir süre İhvan-ı Müslimin içinde çalıştığı, yazılarında ve konuşmalarında Seyyid Kutub'u referans gösterdiği bilinmektedir.

Ancak parti hüviyetini haiz bulunmadığı ve cemaat modeli üzerinde ısrar ettiği için bir süre sonra Hasan el-Benna ve İhvan ile yollarını ayırdı. en-Nebhânî'nin İhvan'la ayrı düştüğü nokta gerçekten önemlidir: İhvan, hareketin seyrini ve süreci – tabir yerindeyse– "İslam toplumundan İslam devletine doğru" öngörürken, en-Nebhânî, tam tersi bir bakışla "İslam devletinden İslam toplumuna doğru" bir yapılanmayı öngörmüştür.

1948 yılında İsrail'in kuruluşuyla birlikte parti hüviyetli müstakil bir organizasyonun gerekliliği fikrini benimseyen en-Nebhânî, 1949 yılında kuracağı partinin çatısını ve söylemlerini oluşturmaya başladı. İslam aleminin kurtuluşunun, birlik beraberliğe ve İslam'ın özüne dönmeye bağlı olduğunu ısrarlı savunmasına rağmen İslam dünyasının uluslararası kuruluşları, bilhassa Arap Birliği tarafından görmez-

den gelindi, bunun neticesinde öteden beri tasarlayıp fikrî hazırlığını yaptığı siyasî partinin kuruluş zamanının geldiğine karar verdi ve 1953 yılında Doğu Kudüs'te Hizbu't-Tahrîri'l-İslâmî (İslamî Kurtuluş Partisi) adlı partiyi kurdu.

Ancak bu süreçte Doğu Kudüs'ün yönetimini elinde bulunduran Ürdün hükümeti, o sırada Ürdün ordusunun başında bulunan İngiliz General Glubb'ın isteği üzerine 1954 yılında Hizbu't-Tahrîr'in faaliyetlerini yasakladı.

Bunun üzerine en-Nebhânî Lübnan'a geçti ve parti, faaliyetlerine burada devam etti. Ancak çok geçmeden, 1956 yılında, partinin parasını zimmetine geçirdiği iddiasıyla tutuklandı ve hayatını kaybettiği 1977 yılına kadar tutukluluk hali devam etti. Ondan sonra partinin idaresine Abdülkadîm Zellum geçti.

Önceleri Arap dünyasında, bilahare bütün İslam aleminde hatta Müslümanların azınlık durumunda bulunduğu ülkelerde Hizbu't-Tahrîr'in adı ve müntesipleri – bütün baskı ve yasaklamalara rağmen– belli bir oranda da olsa yayıldı.

Partinin "İslamî devlet" ve "Hilafet" meselesi üzerinde yoğunlaştığı, önce Araplar arasında, ikinci aşamada da bütün İslam dünyasında Hilafet kurumu etrafında birliği sağlamayı öncelikli hedef olarak gördüğü bilinmektedir.

Halen müntesiplerinin bulunduğu yerlerde faaliyetlerine illegal zeminde devam eden parti, metot olarak devrimleri çağrıştıran fiilî kalkışma tarzını benimsememekte, barışçıl metotları tercih etmektedir. Hatta fiilen yasaklı bulunduğu Ürdün'de 1954 ve 56 seçimlerine bağımsız adaylarla katılıp sandalye elde etmiş olması bu noktada oldukça anlamlıdır. "Terör", "şiddet" gibi kavramlarla anılan eylemleri benimsemeyen partinin, buna rağmen hiçbir ülkede resmen tanınmaması paradoks gibi dursa da, hedefleri ve söylemleri durumu izah için yeterli olmaktadır!

Takiyüddîn en-Nebhânî, yukarıda da belirttiğim gibi 1909 yılında dünyaya gelmiştir. Meşhur alim Yusuf b. İsmail en-Nebhânî'nin vefat tarihi ise 1932. Dolayısıyla Takiyüddîn en-Nebhânî'nin, Yusuf b. İsmail en-Nebhânî'ye yetişmiş ve kendisinden ders almış olması tarihen mümkün. Aralarında akrabalık (dede-torun) ilişkisi var mıdır, yahut soruda sözü edildiği şekilde bir ders verme-alma hadisesi gerçekleşmiş midir, doğrusu bilmiyorum.

Takiyüddîn en-Nebhânî'nin saygın bir Osmanlı alimi olup olmadığı meselesine gelince, her şeyden önce o, Yusuf b. İsmail en-Nebhânî'den farklı olarak Osmanlı ile aktif bir ilişki içinde olmamıştır. Esasen Osmanlı'nın tarih sahnesinden çekildiği, hilafetin kaldırıldığı tarihte (1924) o 15 yaşındadır. Dolayısıyla onun bu anlamda da "Osmanlı alimi" olarak tavsifi mümkün değildir.

Takiyüddîn en-Nebhânî'nin birçok görüşüne yakından baktığımızda, Osmanlı alimlerinde görmeye alıştığımızdan farklı bir tutumla karşılaşırız. Söz gelimi o, Ehl-i Sünnet Kelam alimleri hakkında şöyle der:

"İşte böylece bir taraftan kelamcılardan Mutezile, diğer taraftan da Ehl-i Sünnet arasında "Kaza ve Kader" meselesinde olduğu gibi Allah'ın sıfatları konusunda da bir tartışma patlak verdi. Ancak ne gariptir ki, kelamcılar arasında patlak veren tartışmalar daha önce de Yunan filozofları arasında patlak veren tartışmaların aynısıdır. Yunan filozofları daha önce yaratıcının sıfatları ile ilgili bu noktalar üzerinde durmuşlar, Mutezile de onların üzerinde durdukları bu konulara Allah'a olan imanları ve tevhid inancına dair görüşleri çerçevesinde Yunan filozoflarına cevap verme düşüncesi ile bu konuları gündeme getirmişlerdir. Yunan felsefesinin arkasından patlak veren bu tartışmada, Mutezile'nin yükünü hafifletmek için Ehl-i Sünnet de mantıki önermeler ve nazari varsayımlarla ulaştıkları neticelerle Yunan filozoflarına cevap verme girişiminde bulundular. Ancak Ehl-i Sünnet de Mutezile'nin düştüğü aynı hataya düşerek aynı platformda yani aklın kavrayabildiği ve kavrayamadığı, duyu organlarının hissedebildiği ve hissedemediği konular üzerinde tartışarak, sözlerini desteklemek için Kur'an ayetlerini kullanarak ve görüşlerine ters düşen ayet ve hadisleri de tevil ederek, tartışma konusu olan her meseleye aklı esas alarak cevaplar verme yanılgısına düştüler. Böylece Mutezile, Ehl-i Sünnet ve diğer tüm kelamcılar, aklı esas alma, aklen ulaştıkları sonuçları ayet ve hadislerle destekleme veya aklen vardıkları sonuçlara uydurmak için ayetleri tevil etme konusunda aynı seviyeye düştüler."[287]

Yine bir fikir vermesi için en-Nebhânî'nin, müfessirlerin tefsir çalışmaları hakkındaki görüşlerinden bir pasaj:

"... Müfessirlerin Kur'an-ı Kerim'i tefsir etmeye başladıkları dönem, felsefi kitapların Arapçaya tercüme edilmesinden sonraki döneme rastladığı için felsefi fikirler-

[287] http://www.vesiletunnecat.com/vesiletun/arsiv-kitap-oku/kulliyatlar/takiyyuddinennebhani/

den etkilenmişlerdir. Haçlı savaşlarından sonraki gerileme dönemine gelindiğinde ise Kur'an ayetleriyle alakası olmayan, tefsirden sayılmayan şeylerin öğrenilmesine büyük çabalar harcanarak tefsirlerin oluşumuna yol açıldı. Üstelik tefsirler İsrailiyat'la doldu. Hatta İsrailiyat, tefsir kaynaklarından üçüncü bir kaynak haline geldi. Bu nedenle Kur'an'ın, Sahabe'den nakledilen tefsirden de faydalanılarak ve Kur'an'ı anlamada ictihad açısını da kullanarak Sahabe'nin tefsir metodu üzere tefsir edilmesi gerekir."[288]

Ve Osmanlılar hakkındaki görüşü:

"İşte bütün bu hususlar, İslâm Devleti'nin zayıf düşmesine yol açan sebeblerdir. Ta ki Osmanlılar gelinceye kadar. Onlar Hilâfet'i ellerine almaya çalıştılar. Birçok İslâm beldelerini otoritelerinin altına alıp birleştirdiler. İslâm Davetini Avrupa'ya götürdüler. Fetihlere yeniden başladılar. Ancak bu fetihlerin hepsi ilk Osmanlı halifelerinin sahip oldukları iman kuvveti ile ordunun güçlü oluşuna dayanıyorlardı. Yoksa bu fetihler, İslâm'ı sıhhatlı bir anlayış ve onun kâmil anlamda tatbik edilmiş olmasına dayanmıyordu. Bundan dolayı bu fetihler, daha önceki fetihler gibi verimli olmamıştır. Bilindiği gibi, İslâm ümmetinde kuvvet yalnız başına bir esas olmamıştır. Bundan dolayı Osmanlı Devleti de çok sürmeden zayıfladı. Daha sonra yıkılarak İslâmî devlet ortadan yok olup gitti. Onun gidişi ancak hasıl olan bir çok faktörlerin tesiri ile İslâm düşmanlarının senelerce İslâm Devleti'ne karşı kurdukları bir çok tuzaklar neticesinde gerçekleşmiştir."[289]

Yukarıda kısaca yer verdiğim görüşleri, Takiyüddîn en-Nebhânî'nin –sadece "zamansal" olarak değil, aynı zamanda fikir ve tarz olarak da– "Osmanlı alimi" olarak tavsif edilemeyeceğini göstermeye kâfidir. Elbette burada kişisel faziletleri söz konusu etmiyoruz. Zira bunun meselenin aslına taalluku yok...

Burada okuyucu sorusunu vesile edinerek Hizbu't-Tahrîr hakkında da birkaç şey söylemek istiyorum.

İçinde bulunduğumuz zaman diliminde Müslümanlar, pek çok sahada ciddi problemler yaşıyor. Küreselleştiği söylenen dünyanın sistemini tesis ve idare eden güçler, İslam'ın bünyesinde barındırdığı potansiyelin çok iyi farkındalar. Osman-

[288] http://www.vesiletunnecat.com/vesiletun/arsiv-kitap-oku/kulliyatlar/takiyyuddinennebhani/islam%20sahsiyeti%201/51.htm

[289] http://www.vesiletunnecat.com/vesiletun/arsiv-kitap-oku/kulliyatlar/takiyyuddinennebhani/

lı'nın tarih sahnesinden çekildiği günden itibaren ipler küresel sistemin kurgulayıcılarının elindedir ve onlar, Müslümanların, küresel sömürü sisteminin tekerine çomak sokmasına müsaade etmemeye kararlılar.

Modern dönemde emperyalist tasalluttan kurtulmanın ve eski izzetli günlere dönüşün nasıl mümkün olacağı konusunda İslam dünyasının farklı yerlerinde farklı "kurtuluş hareketleri"nin zuhur ettiğini biliyoruz. Hizbu't-Tahrîr de bunlardan birisidir.

Bu bildik tesbitlerin arkasından esas hayatî soru geliyor: Çözüm?

Hizbu't-Tahrîr'in, çözümü "Hilafet" meselesine endeksleyen duruşuyla öne çıktığını görüyoruz. Ancak içinde yaşadığımız dünyaya hakim olan dengeler, karmaşık ilişkiler ağı ve Müslümanların yaşamakta olduğu derin kimlik krizi, İslam'ın ekonomik ve siyasî veçhesi hakkında nazarî bilgi sahibi olmanın kesinlikle yeterli olmadığını, bundan çok daha fazlasının gerektiğini ayan beyan gösteriyor. Müslümanların kendi kimlikleri, aidiyetleri, kaynakları, hatta "inançları" konusunda derin krizler yaşadığı bir zaman diliminde "Hilafet tesis edilirse bütün dertlerimiz biter" tarzındaki bir tesbit ne kadar gerçekçidir?

Müslümanlar henüz kendi kaynaklarını ve tarihsel tecrübelerini tam anlamıyla kavramaktan uzakken, onları modern dünyaya nasıl taşıyacak, modernitenin inşa ettiği zihnî ve fikrî bariyerleri aşarak birey ve toplumu İslam'ın diriltici soluğuyla nasıl buluşturacak, modern birey ve toplumun reflekslerini aşıp gönüllere nasıl ulaşacak? İslam'ın bir kısım yönlerine bizzat Müslüman olduğunu söyleyen kitlelerin itiraz ettiği bir vasatta bütün bunları gerçekleştirecek ilmî seviye ve dirayet, teorik birikim ve inşa tecrübesi nerede?

En az bunun kadar önemli bir diğer nokta da şu:

Abbasi hilafeti, 13. yüzyılda Moğollar eliyle ortadan kaldırıldığında hezimeti canıyla ödeyen sadece halife el-Musta'sım ve yakın çevresi olmadı. Kaynakların, 800 bin ile 1 milyon 800 bin arasında değişen rakamlarla ifade ettiği can yanında Müslümanlar, kütüphanelerini, camilerini, saraylarını, şehirlerini, medeniyetlerini... de kaybetti.

13. yüzyıl, bir yandan Moğol istilası, diğer yandan Haçlı seferleri sebebiyle – kelimenin tam anlamıyla– baştanbaşa yanmış yıkılmış bir İslam coğrafyasını resmederken, çok kısa bir süre sonra Müslümanlara yeniden derlenip toparlanma ve ayağa kalkma imkânı sunan dinamikler üzerinde yeterince kafa yorduğumuz söylenebilir mi? İslam dünyasını baştanbaşa yakıp yıkıp geçen Moğollar'ın kısa bir süre sonra İslam'a girerek Müslüman devletler kurması nasıl mümkün olmuştur diye düşünmeye değmez mi?

İslam dünyasının halifesiz geçirdiği o yıllar, düşünen akıllar için bugünün tarz-ı hareketi hakkında son derece hayatî mesajlarla dolu. Bilhassa gençlerin, enerjilerini doğru noktalara teksif etmesi bu noktada gerçekten büyük önem arz ediyor. Bugünün dünyasında sloganlar değil ilmî kapasite iş görüyor çünkü...

Lütfi Doğan ve Ekrem Doğanay Hocaefendiler

Soru:

Lüfti Doğan ve Ekrem Doğanay hocaların kitapları okunur mu? Ehl-i Sünnet mi bu hocalar?

Cevap:

İki tane Lütfi Doğan var; ikisi de Diyanet İşleri Başkanlığı yapmıştır. Dr. titrine sahip olan CHP'li, diğeri Milli Görüş camiası içindedir. Kasdettiğiniz bu ikincisi ise, kendisi Ehl-i Sünnet'tir. Ekrem Doğanay merhum için ise ayrıca tasrihata lüzum yoktur; Ehl-i Sünnet'tir.

Yusuf Kerimoğlu Hocanın Biat Hakkındaki Görüşleri

Soru:

Aşağıdaki bilgiler Vahdet Vakfındaki Yusuf Kerimoğlu hocaefendiye aittir. Tabi ki, görüşlerini muteber ulemaya dayandırmıştır. Bu bilgilere göre, gerek Dar'ul-Hikme cemaati olsun, gerek İsmailağa cemaati olsun, gerek Menzil grubu, gerek

Nur cemaati olsun ve gerekse de Milli Görüş cemaati olsun hepsi de günahkârdır. Siz bu bilgilerin ışığında olaya nasıl yaklaşıyorsunuz, cevap verirseniz sevinirim.

"Ehl-i Sünnet Ve'l-Cemaat'in Akaid İmamlarından, İmam Ebû Muin En Nesefi: "Üzerimizde İslam devlet başkanı olan imamı (Ulu'lemr'i) görmeden bir günün geçmesi caiz değildir. İmam, devlet başkanı olan halifedir. İmametin hak olduğunu kabul etmeyen kimse kâfir olur. Çünkü dini hükümlerin bir kısmının farz olması, imamın varlığına bağlıdır. Cuma Namazı, Bayram Namazı ve yetimleri evlendirmek gibi... İmamı inkâr eden farzları inkâr etmiş olur. Farzları inkâr eden de kâfir olur." hükmünü zikreder." Yusuf Kerimoğlu, Fıkhi Meseleler, C/1,sh:299.

Ayrıca bazı âlimler : "Zalim bir hükumdarın emrinde geçen altmış yıl, hükümdarsız geçen tek bir geceden daha hayırlıdır." demişlerdir... "...Siyasi vekâlet; en küçük toplum birimine kadar, her yerde aynı öneme haizdir. Ebû Said El-Hudri (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resül-i Ekrem (s.a.v.) : "-Üç kişi sefere çıkarlarsa, mutlaka içlerinden birini emir (imam) Tayin etsinler." (Sünen-i Ebi Davud-İst.1401, K.Cihad:80) emrini vermiştir." Yusuf Kerimoğlu, İslamî Hareketin Mahiyeti, sh:95.

Selim akıl sahibi her mü'min, Resül-i Ekrem (sav)'in : "Dünyanın ücra bir köşesinde de olsa, üç kişinin içlerinden birini kendilerine emir (İmam) tayin etmeden yaşamaları helal olmaz." mealindeki mübarek tesbitine uygun olarak amel etmek borcundadır." Yusuf Kerimoğlu, Devlet ve Siyaset, sh:290. Misak Yay. Ankara,1995

Size Cemaati tavsiye ederim, ayrılıktan da sakının, zira şeytan iki kişiden uzak durur. Cennetin ortasını isteyen, Cemaatten ayrılmasın." ..."Allah ümmetimi dalalet üzere toplamaz. Allah'ın eli cemaatledir. Cemaatten ayrılan ateşe gider." "Cemaat rahmet, ayrılık azabtır." ..."Kim Cemaatten bir karış ayrılır, sonra da ölürse, Cahiliyye ölümü ile ölmüş olur... boynundaki İslam bağını çıkarıp atmış olur." (İbrahim Canan, Kütüb-i Sitte, C/6. sh:435-440. Akçağ Paz.1995. Ankara) Ebû Hureyre (r.a) anlatıyor : "Resulullah (aleyhissalatu vesselam) buyurdular ki: "Kim itaatten dışarı çıkar ve Cemaatten ayrılır ve bu halde ölürse, Cahiliyye ölümü ile ölür." Buhari, Ahkam 4. Müslim, İmaret 53. Nesai,Tahrim 28. İbnu Mace, Fiten 7.

"Her kim de bey'at sorumluluğu olmadan ölürse, Cahiliyye ölümüyle ölür." Buhari, Ahkam 4. Müslim, el-İmare,581851.

Şimdi herkes kendi kendine sorsun bakalım, itaatiniz, beyatiniz var mı? Varsa nerede kimler? Bu itaat ve bey'at İslam'a göre olacaktır. Şeyhine bağlanmayı, hocasına bağlanmayı, üstadına bağlanmayı, parti başkanına bağlanmayı vb. itaat ve bey'at kabul edenler maalesef hem kendilerini hem de peşlerinde sürüklediklerı müslümanları aldatmaktadırlar...

Tekrar soruyorum; emiriniz, itaatiniz, bey'atiniz var mı? Yoksa hangi iman ve inançla Rabbinizin huzuruna varacaksınız? Akibetinizi düşünmez misiniz??

Cevap:

Naklettiğiniz bilgiler doğrudur. Problem, bu bilgilerin bugün bütün ümmeti kapsayacak biçimde hayata geçirilmesinin zorluk arz etmesinden kaynaklanıyor. Bugün yeryüzünün neredeyse tamamına dağılmış bulunan müslümanları tek çatı altında, tek imam etrafında toplamak, akıl sahibi her insan takdir eder ki süreç işidir. Bir diğer husus da şudur: Naklettiğiniz bilgiler çoğunlukla bir Ulü'l-emr'in varlığı durumunu anlatmakta, o duruma inhisar etmektedir. Yani hâlihazırda bir Ulü'l-emr mevcut olduğu halde şunlar şunlar yapılmıyorsa şöyle şöyle olur... Peki yoksa? Bu soruya vereceğimiz cevap hiç şüphesiz Kerimoğlu hocanın kendisini de kapsayacaktır. Şu halde meseleye, "mevcut durum" ile "olması gereken" arasındaki farkı göz ardı etmeden bakmalı, mevcut durumu olması gerekene doğru dönüştürmenin yollarını aramalıdır.

Bediuzzaman Said Nursi

Soru:

Hocam, Radikal, nurcu ve tasavvuf ehli arkadaşlarım var. Bazı konularda bilgilerimizi paylaşıyoruz ama anlaşamadığımız konular var. Bu konularda ise sıkıntı yaşadığımız temel mesele hepimizin ikna olacağı kaynak bilgilere sahip olmayışımızdır. Aşağıda sorduğum soruları her grubun mütmaîn olabileceği kaynak delillerle cevaplarsanız büyük bir problemin çözülmesi ve kafalardaki şüphelerin gitmesi açısından faydalı ve hayırlı bir hizmet etmiş olacaksınız. Örneğin ayet, Hadis-i Şerif, peygamber hayatı, ashabın, tabiunun hayatı, tanınmış ve Ehl-i Sünnet'te ekol kabul edilen İslam âlimlerinin yaşantı ve delillerinden örneklerle açıklarsanız seviniriz.

Çünkü her grup kendi savunduğu anlayışı aynı yollarla savunmakta ve hak üzerinde birleşememekteyiz. Objektif bir bakış açısıyla her grubun da reddedemeyeceği ölçülerde bu meseleleri cevaplamanızı istiyoruz. Rabbim kolaylık versin.

1- Said Nursi'ye, Bedüzzaman olarak nitelendirme nasıl ve kimler tarafından yapılmıştır?

2- Bediüzzaman olarak İslam ilim çevrelerinde kabul görülmekte midir? Kabul görülüyorsa ölçüsü nedir? Kabul edilmiyorsa veya edilmeyecekse neden kabul edilemez?

3- Said Nursi devrinin en üstün âlimi midir yoksa daha üstün bilinen âlimler var mıdır? Örneğin Zahid El-Kevseri ile kıyaslandığında hangisi ilmi seviye bakımından daha üstündür?

4- Said Nursi'nin verdiği bilgiler % 100 doğru mudur? Reddetmek İslam ölçülerinde nedir?

5- Said Nursi'nin II. Abdülhamid döneminde yapmış olduğu faaliyetler gerekli miydi yoksa hata mıydı?

6- Said Nursi'nin, Osmanlı'da, ilmiye grubu olarak yaptığı çalışmalar, verdiği fetvalar ve bu çerçevede başlatılan molla ayaklanmaları göz önünde bulundurulduğunda Osmanlı'nın yıkılışında direkt veya endirekt etkisi var mıdır? Var ise bu nasıl değerlendirilmelidir?

7- Osmanlı'nın yıkılışında etkisi var ise sonuçta hayır ve şer manasında açılan bir kapı vardır. Peki, Said Nursi bu durumun neresindedir? Yani şer ise kendisine vebal, hayır ise kendisine sevap mahiyetinde bir kazanç var mı?

8- Tarihçeyi Hayat'ta eski Said diye tanımladığı ve hatalarla geçen devri olarak tanımladığı bu devri açıklamasını bazı müntesipleri sanki günah çıkarma gibi anlatmaktadır. Bu durum nasıl değerlendirilmelidir?

9- Risale-i Nurlar için "Ben onları kendim değil ilham olarak yazıyorum." demesi ve bundan ötürü Risalelere Kur'an mesabesinde bakılması nasıl bir durumdur?

10- Risalelerdeki bilgilerin tümü kayıtsız şartsız doğru mudur?

11- Risalelerdeki bazı bilgileri reddetmek ve kabul etmemek itikadi açıdan tehlike yaratır mı?

12- Tefsir nedir? Risalelere tefsir demek doğru mudur? Bu bağlamda Said Nursi müfessir midir?

13- Risalelerde neden kaynak belirtilmemiştir? Said Nursi gibi birisi için "Kendisi kaynaktır, kaynak belirtmesine gerek yoktur." demek anlayışı ne kadar doğrudur?

14- Risalelere bu kadar önem verilmesine rağmen neden İslam ilim literatüründe kaynak eser olarak belirtilmemiştir?

15- Said Nursi, Kastamonu Lahikası sayfa 79'da şunları yazmıştır; *"Madem ahir zamanda Hz. İsa'nın dini hakikisi hükmedecek, İslamîyet'le omuz omuza gelecek, elbette şimdi, fetret gibi karanlıkta kalan ve hazreti İsa'ya mensup mazlumların çektikleri felaketler, onlar hakkında bir nevi şahadet denilebilir."* Bu doğru mudur? Doğru ise neden? İndi bir görüş ve İslam ölçülerinde kabul edilmez ise bunun nedeni nedir?

16- Mehmed Kırkıncı 1-7 Temmuz 2001 tarihli Tempo dergisinde Said Nursi'den şöyle bahsediyor; *"(Said Nursi) daha ziyade İslam'ın ahkâm noktasına değil, iman noktasına yönelik yazmıştır. Daha o zamandan evlattan anaya hisse verilmesini tenkit etmiş, Kur'an'ın ahkâmından bazı şeylerde var tenkit ettiği."* Böyle bir durum var mı? Varsa bu yaklaşım doğru mudur?

17- Risaleler Türkçeye çevrildiğinde dini hikayeler gibi bir kitap seviyesine dönüşüyor. Arapça, Osmanlıca ve Farsça yazılması onun gerçekten ilmi bir eser olduğunun kanıtı mıdır?

18- Said Nursi ve Risaleler neden muhteşem üstü görülmektedir ve bu değer doğru mudur?

19- Cevşenü'l Kebir Hadis-i Şerif midir? Kütüb-ü Sitte de geçiyor mu? Cevşene bakış açımız nasıl olmalıdır?

20- Bazıları nur cemaatine bağlı olanların fazla olmasını sanki haklı bir davaymış gibi algılamaktadır. Bir davaya bağlı olanların fazla olması o davanın hak olduğunu gösterir mi?

21- II. Abdülhamid, Said Nursi'yi deli diye tutuklatmış mıdır? Böyle bir olay varsa nedeni nedir?

22- II. Abdülhamid ve Said Nursi yaşantıları göz önünde bulundurulup kıyaslandığında üstünlük bakımından hangisi daha üstün olabilir? Neden?

23- Said Nursi'nin siyaset konusundaki açıklaması doğru bir açıklama mıdır? Kastedilen nedir? Günümüzdeki siyasetten uzak durma manasında anlaşılıp uğraşılmaması ne kadar doğru bir davranıştır? Yanlış ise neden yanlış bir uygulamadır?

24- Said Nursi'nin "Ateizme karşı Ehl-i Kitapla birlikte hareket etmeliyiz." demesi ne kadar tutarlı bir anlayıştır? Bildiğimiz kadarıyla komünizm ve ateizmi de başlatanlar Ehl-i Kitaptır. Öyle ise bu konu nasıl değerlendirilmelidir?

25- Risalelerde bariz hatalardan örnekler var mı? Örnek verebilir misiniz?

26- Risaleleri okumak ve başka eser okumamak yeterli midir?

27- Risaleler imanî konuları işlemiş ama anlaşılması zor bir eser. Bu bakımdan vasat Müslümanlara okutturulması ne kadar doğrudur? Örneğin Harun Yahya'nın imani eserleriyle kıyaslandığında nasıl bir sonuç ortaya çıkar? Diyebiliriz ki Harun Yahya'nın eserleri daha bilimsel, anlaşılır ve Risalelerin bir nevi Türkçeleştirilmiş hali gibidir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda hangisinin tavsiye edilmesi daha doğrudur? Ya da yaklaşım nasıl olmalıdır?

28- Risalelerin yazıldığı dönem göz önünde bulundurulduğunda böyle zorlu bir ortamda örneğin cehennem nerede, cennet nerede, Hızır, İlyas ve İsa aleyhimusselamların makamları nerde gibi sorularla meşgul olması ne kadar gerekli bir durumdur? Ve gerçekten bu meseleler önemli meseleler mi ve nasıl değerlendirilmelidir?

29- Said Nursi döneminde bilinen ve ondan daha üstün başka âlimler var mıydı? Varsa birkaç örnek verir misiniz?

30- Said Nursi "Bugün en büyük farz İslam birliğidir." derken, batıya karşıyken ve mütevazi bir hayat yaşarken bugün onun bağlıları neden aksi yolda gitmektedir?

31- Bugün kaç çeşit nur cemaati vardır ve anlayışları hakkında bilgi verebilir misiniz?

32- Nur cemaatleri siyaset konusunda şerdir deyip bu alanda nötr olmaları gerekirken neden o şerri işleyen siyasi partilerin yanında yer almaktalar?

33- Özellikle dinler arası diyalog konusunda Fetullah Gülen cemaatinin yaptıkları ne kadar yararlı? Zaralı ise neden zararlı? İslam'a düşman bir ülke neden Hocaefendiye üst düzey bir koruma sağlamaktadır? Yurt dışında yapılan okullar gerçekten Tv'lerde gösterildiği gibi yararlı mı? Ayrıca ekranlara çıkıp da İslam ve peygamberi hakkında güzel açıklamalar yapan Ehl-i Kitaba inanmalı mıyız?

Cevap:

Bediüzzaman merhum, Risale-i Nur ve Nurculuk diye bilinen hareket merkezli seri soruların cevabına geçmeden önce birkaç noktayı kısaca belirtmekte yarar görüyorum:

Cumhuriyet sonrası ülkemizde görülmeye başlayan cemaat yapılarını, İslamî hassasiyet sahibi dirayet ehli Osmanlı bakiyesi alim, salih ve fazıl zatların milletimizin aidiyetleriyle ilişkisini devam ettirmek ve kendine yabancılaşmasının önüne set çekmek maksadıyla ortaya koydukları samimi/ihlaslı ve fedakârane çalışmaların eseri olarak niteleyebiliriz.

Aynı mübarek maksada yönelik gayretlerin semeresi olan bu yapıların, İslamî çalışmada birbirlerinin "rakibi" değil, "refiki" olması gerekir; eşyanın tabiatı bunu gerektirir. Dolayısıyla kendisini şu veya bu cemaate mensup hisseden, aidiyet bağlarını o şekilde kurmuş bulunan kardeşlerimizin, diğer yapıları birer "ayrışma unsuru" olarak görmesi, onlara mesafeli durması ve hele de "düşmanlık beslemesi" asla söz konusu olmamalıdır.

Bu söylediklerimin "temenni"den öte bir anlam taşımadığını düşünebilirsiniz. Ama herkes bizzat kendi nefsinde bu meseleyi ciddi anlamda sorgular, muhakeme ederse, söylediklerimin sadece temenniden ibaret "doğru" değil, aynı zamanda "mümkün", hatta "gerekli" olduğunu teslim edecektir.

Kim çıkıp da Bediüzzaman merhumla Süleyman Hilmi Tunahan merhum arasında, bugün onların tabileri olduğunu söyleyen bazı kardeşlerimiz arasında bulunana benzer bir iletişimsizlik olduğunu söyleyebilir? O insanların hayatında bunu söylemeyi mümkün kılacak bir hadise tesbit edilebilmiş midir?

Esasen Osmanlı bakiyesi o alim ve salih kadroya bir bütün olarak baktığımızda, hepsinin de batmakta olan bir geminin su alan çatlaklarını, gediklerini tıkamaktan başka bir hedefi olmayan, hayatlarını hizmet yarışı anlayışıyla geçiren insanlar olduklarını, her birinin, kendi iştigal ve ihtisas sahası içinde bu milletin geleceğini kurtarmak adına canla başla çalıştığını görürüz. Cemiyet-i İlmiye ya da Daru'l-Hikmeti'l-İslamîye çatısı altında faaliyet gösteren ulemanın hangisini diğerlerinden ayrı telakki edebiliriz? Mustafa Sabri Efendi ile Bediüzzaman Said Nursi, Ahıskalı Ali Haydar Efendi ile Muhammed Zâhid el-Kevserî, Elmalılı Hamdi Efendi ile Arapkirli Hüseyin Avni ya da İskilipli Atıf Efendi... gibi dönemin yıldızlaşmış isimleri arasında bu tarz bir ayrılık-gayrılık düşünmek başta onların hatırasına saygısızlık anlamı taşıyacaktır!

Dolayısıyla bugün, onların fikir, hareket ve metotlarını sürdürme iddiasını taşıyan kimse ve kesimler olarak sizlere düşen, onların arasındaki kardeşlik ve dayanışmayı devam ettirmek, iş ve güç birliği yaparak insanımızın aidiyetleriyle ilişkisini daha kuvvetli kılmanın yollarını aramaktır.

Tasvip etmemekle birlikte bir durum tesbiti olarak söyleyelim: Bugün onların tabileri olduğunu söyleyen kimse ve kesimler arasında bir irtibatsızlık, hatta su-i zan bulunabilir. Bununla, onların metbuu durumundaki o âlimlere karşı tavrını birbirine karıştırmamalıyız. O kesimlerin birbirine karşı olumsuz tavrı, izini takip ettikleri âlim ve fazıl insanlara karşı olumsuz tavra dönüşmemelidir.

Elbette o âlimler de birer beşer olmaları dolayısıyla hatadan masun ve masum değildir. Onarın hiç birisinden, hatasız ve kusursuz oldukları yönünde bir iddia sadır olmamıştır. Ehl-i Sünnet çizginin müktesebat ve dirayet sahibi müntesipleri olarak onlardan bunun aksini beklemek abes olurdu.

Ancak bu gerçek, onların bu memleket ve bu millet için o olağanüstü şartlarda gösterdiği fedakârlığı ve yaptığı samimi hizmetleri gölgelemez, gölgelememelidir.

Kardeş olmayı beceremiyorsak, hiç olmazsa bunu yapalım. Unutmayalım, hatasız dost arayan dostsuz kalır.

Bediüzzaman merhum etrafında 33 maddelik okuyucu sorusunun aynı sırayla cevapları şöyle:

1. "Said Nursi'ye, Bedüzzaman olarak nitelendirme nasıl ve kimler tarafından yapılmıştır?"

"Bediüzzaman", "zamanında yaşayan insanlar arasında emsalsiz olan, bir benzeri olmayan, asrının yegânesi, yetenek ve kabiliyetleri bakımından çağında eşsiz olan..." gibi anlamlara gelen bir terkiptir. Arapçada "vahîdu asrihî", "ferîdu dehrihî", "yetîmetu'z-zemân"... gibi terkipler de bu anlamda kullanılır.

İslam tarihinde bu lakapla anılan birçok isim bilinmektedir. İbn Asâkir'in hocaları arasında bulunan Ebû Ali Ahmed b. Sa'd b. Ali el-İclî en-Nihâvendî bunlardan birisidir.[290] Bir diğeri hadis hafızı Ebû'l-Fadl Ahmed b. el-Hüseyin b. Yahya el-Hemedânî'dir.[291] "*Makâmât*" sahibidir. Meşhur el-Harîrî, "*Makâmât*"ını onu örnek alarak hazırlamıştır. Şiir söylemedeki ve ezberindeki mahareti dolayısıyla kendisine bu lakap verilmiştir. Hibetullah b. el-Hüseyin b. Yusuf el-Usturlâbî de onlar arasındadır.[292] Astronomi konusundaki birikim ve yeteneği sebebiyle Bediüzzaman olarak anılmıştır.

Bu lakabın Üstad Said Nursî merhuma ilk defa kim tarafından verildiği konusunda net bir bilgiye ulaşamadım. *Tarihçe-i Hayat*'ta, üstün zekâsı ve kabiliyeti sebebiyle genç yaştayken döneminin âlimleri tarafından kendisine bu lakabın verildiği kaydedilmekte ve şöyle denilmektedir: "İşte pek genç yaşındaki mezkûr harikuladeliklere ve bahr-i umman halinde bir ilme malikiyetine şahit olan Ehl-i ilim, Molla Said'e "Bediüzzaman" lakabını vermiştir."[293]

Yine bu eserde şöyle denir: "İstanbul'da grup grup gelen ulemanın suallerini cevaplandırıyordu. Genç yaşında böyle bilâistisna bütün suallere cevap vermesi ve gayet mukni ve beliğ ifade ve hârika hal ve tavırlarıyla, Ehl-i ilmi hayranlıkla takdire sevk ediyordu. Ve "Bediüzzaman" ünvanına bihakkın layık görüyorlar ve bu fevkalade zatı, bir "nadire-i hilkat" olarak tavsif ediyorlardı."[294]

Eserlerinden ortaya çıkan netice odur ki, bu lakabı Üstad'ın kendisi de benimseyip kullanmış, eserlerinde zikretmekten de geri durmamıştır. Hatta henüz berhayat

---

[290] Bkz. *Târîhu Dimaşk*, XLIII, 181; LXVIII, 195.

[291] İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, XI; 340.

[292] ez-Zehebî, *Târîhu'l-İslam*, XXVIII, 301.

[293] *Tarihçe-i Hayat*, 47.

[294] A.g.e., 53.

iken, bu lakabı bir büyüklenme vesilesi olarak kullandığı tarzında tenkitlere muhatap olmuştur. Bunlara mukabelesi dikkat çekicidir:

"Sual: Sen imzanı bazen 'Bediüzzaman' yazıyorsun. Lâkap medhi imâ eder.

"Cevap: Medih için değildir. Kusurlarımı, sened-i özrümü, mazeretimi bu ünvan ile ibraz ediyorum. Zira bedi, garip demektir. Benim ahlâkım, sûretim gibi ve üslûbu beyanım, elbisem gibi gariptir, muhaliftir. Görenekle revaçta olan muhakemat ve esalibi, benim üslûp ve muhakematımla mikyas ve mihenk itibar yapmamayı bu ünvanın lisan-ı haliyle rica ediyorum. Hem de muradım, 'bedî', acip demektir..."[295]

Kendisinin bu lakabı farklı bir mülahazayla kullandığını gösteren bir diğer örnek de, kendisi hakkında, "İstibdadın Garibüzzamanı, Meşrutiyetin Bediüzzamanı, şimdikinin de Bid'atüzzamanı Said Nursî"[296] ifadesidir.

Üstad'a "Bediüzzaman" lakabının nasıl ve niçin verildiğine gelince; kendisi henüz 14-15 yaşlarındayken ilmî muhitlerde yaygın bir şöhrete nail olmuştu. Keskin zekâsı, dirayeti, ilmî kudreti ve müthiş hafızası, gittiği yerlere kendisinden önce ulaşırdı.

Bu sebeple her gittiği yerde hemen ilmî meclisler kurulur ve bu şöhretin hak edilmiş olup olmadığını anlamak için ilim erbabınca bir anlamda imtihana çekilirdi. Bizzat kendisiyle uzun görüşmelerde bulunmuş olan merhum Eşref Edib, Üstad'ın biyografisini anlatırken şöyle diyor: "... Siirt uleması merak ettiler. Bir yere toplandılar. Üstad'ı davet ettiler. İntihap ettikleri sualleri birer birer sordular. Üstad hepsine cevap veriyor, bir taraftan da kitaba bakar gibi hocasının yüzüne bakıyordu. O zaman Siirt uleması Molla Said'in hakikaten bir harika, bir Bediüzzaman olduğuna hükmetmiş, onun dehasına hayran olmuşlardı..."[297]

Bu konuda farklı bir tesbit de şu şekildedir: "Van valisi Tahir Paşa onu sık sık evine misafir ediyor ve onun çeşitli konularda belirttiği görüşleri saygıyla karşılıyordu. Said Nursi, aynı yıllarda Bitlis valisinin bir içki alemi düzenlediğini haber alınca, Valiyi topluluğun huzurunda Kur'an'dan ayetler okuyarak uyarmış, bunun üzerine Vali pişman olup tevbe ettiğini açıklamak zorunda kalmıştı. Bu hadiseden bir süre

---

[295] *Hutbe-i Şâmiye*, 101.

[296] *Tarihçe-i Hayat*, 78.

[297] Eşref Edib, *Risalei Nur Müellifi Said Nursi*, 20.

sonra Van valisi Tahir Paşa'nın huzurunda çevredeki alimlerin bütün sorularını cevaplandırınca kendisine "Bediüzzaman" lakabı varildi."[298]

Bu nakillerden ikincisinin daha kesin ifadeler taşıdığına istinaden Üstad'a "Bediüzzaman" lakabının Van valisi Tahir Paşa'nın huzurundaki münazara sonrasında verildiğine hükmedebiliriz.

2. Bediüzzaman olarak İslam ilim çevrelerinde kabul görülmekte midir? Kabul görülüyorsa ölçüsü nedir? Kabul edilmiyorsa veya edilmeyecekse neden kabul edilemez?

Bediüzzaman merhumun eser ve görüşlerinin ilmî çevrelerde genel kabul gördüğünü söylemek yanlış olmaz. Ali Ulvi Kurucu merhumun şu ifadeleri bu konuda yeterince fikir verir niteliktedir:

"Merhum Bediüüzzaman Said Nursi'nin adını, Kahire'deki talebelik yıllarımda gerek Mustafa Sabri Efendi ve gerek Zâhid el-Kevserî ile İhsan efendilerden duyardım: Müstesna insan, fevkalade zeki bir zat. "Bediüzzaman" ünvanı kendisine Doğu'daki hocaları tarafından verilmiş. "Zamanın harikası" demek. (...) Müstesna bir âlim olarak hem eski Arapça medrese ilimlerini bilir, hem de günün fizik, biyoloji, astronomi gibi modern ilimlerine aşinadır. Nadir bulunur bir zekâ ve deha sahibidir..."[299]

Bununla birlikte bizzat Risale-i Nur'un incelenmesiyle de anlaşılacağı gibi, Bediüzzaman henüz hayattayken eser ve görüşlerine ilmî muhitlerden itirazlar varit olmuş, o da bunlara mukabelede bulunmuştur. Günümüzde de Risale-i Nur'u tenkit konusu yapan çalışmalara –nadir de olsa– rastlanmaktadır.

Söz konusu tenkitleri iki grupta toplayabiliriz:

1. Bediüzzaman'ın da mensubu bulunduğu Ehl-i Sünnet ulemadan gelenler.

2. Bediüzzaman'la ve Ehl-i Sünnet çizgiyle kan davası olan bid'at ehlinin tenkitleri.

---

[298] İhsan Işık, (Muhammed Şeyhanzade, *Vefatının 26. Yılında Üstad Bediüzzaman Said Nursi*, Girişim Dergisi, sayı: 7, Nisan 1986'dan naklen), *Bediüzzaman Said Nursi ve Nurculuk*, 11.

[299] M. Ertuğrul Düzdağ, Üstad Ali Ulvi Kurucu, *Hatıralar-3*, 265.

Bir başka tasnif de, Risale-i Nur bağlamında "esasa yönelik tenkitler" ve "usule yönelik tenkitler" şeklinde yapılabilir.

Şunu bir temel tesbit olarak ortaya koymak ilim ve vicdan borcudur: Her insan gibi Bediüzzaman merhum da yazdıklarında hatadan masun ve masum değildir. Hatta bizzat kendisi, yazdıklarının ve söylediklerinin doğrudan kabul edilmesi yerine mihenge vurularak alınması gerektiğini söylemiştir.

Üstad merhumun ilmî çevrelerde "Bediüzzaman" olarak kabul edilip edilmediği sorusu, dönemindeki ilim ehli tarafından "emsalsiz, benzersiz, en üstün" olarak tavsif ve takdim edilip edilmediği anlamındaysa, bu noktada benim muttali olabildiğim şudur: Mustafa Sabri Efendi, Muhammed Zâhid el-Kevserî, Elmalılı Hamdi Efendi, Ermenekli Safvet Efendi, İskilipli Atıf Efendi gibi (Allah hepsine rahmet eylesin) dönemin ilim zirveleri arasında mutad veçhile mevcut olan seviyeli münasebet, Bediüzzaman merhum için de söz konusu olmuştur. Bediüzzaman da zikri geçen âlimlerden bir alim olarak gerek Cemiyet-i Müderrisin'de, gerekse Daru'l-Hikmeti'l-İslamîye'de görev almış, o kritik zaman dilimlerinde onlarla aynı yükü omuzlamıştır. Onlar arasında Bediüzzaman merhuma sıra dışı bir tebcil ve ta'zimde bulunan kimse bulunduğunu bilmiyorum.

Dolayısıyla bize düşen, yakın geçmişimizde din için, vatan için, Müslüman milletimiz için önemli çalışmalar yapmış âlimlere karşı hissettiğimiz minnet ve şükran duygularını Bediüzzaman merhum için de hissetmektir.

3. Said Nursi devrinin en üstün âlimi midir yoksa daha üstün bilinen âlimler var mıdır? Örneğin Zahid El-Kevseri ile kıyaslandığında hangisi ilmi seviye bakımından daha üstündür?

"Devrinin en üstünü şu zattır, bu zattır" tartışmasına girmeyi doğru bulmam. Onunla aynı dönemde yaşamış ilim ehli arasında böyle bir yarış vuku bulmamıştır ki biz de benzeri bir tutum içine girelim. Keza o kendisini devrinin ulemasının üstünde görmemiştir ki, aynı tavır başkalarından da sadır olsun!

Bununla birlikte her dönemin uleması için söz konusu olduğu gibi, onun yaşadığı dönemin âlimleri için de birbirlerine farklı dallarda tefevvuk etmiş olanlar bulunması normaldir. Söz gelimi Muhammed Zâhid el-Kevserî merhum, İslamî ilimlerin her dalında kalem oynatacak, söz söyleyecek kudrettedir; ama bilhassa Hadis/Rical

ve Kelam sahalarında bir adım öne çıkmıştır. Keza Mustafa Sabri Efendi merhum Fıkıh ve Kelam alanlarında, Elmalılı merhum Tefsir, Fıkıh, Kelam ve Felsefe alanlarında yoğunlaşmıştır; bununla birlikte onlar da İslamî ilimlerin hemen her dalında söz söyleme kudretini haizdir.

Bu açıdan bakıldığında Bediüzzaman merhum da İslamî ilimlerin hemen her dalına taalluk eden hususlarda konuşup yazmış, ama onun konuşup yazdıklarının asıl ağırlık noktasını, ateist ve natüralist cereyanların İslam itikadına yönelik meydan okumalarına mukabele ve imanî meselelerin modern çağın insanının idrakine sunulması meselesi teşkil etmiştir.

4. Said Nursi'nin verdiği bilgiler % 100 doğru mudur? Reddetmek İslam ölçülerinde nedir?

Kur'an'dan başka hiçbir kitabın muhtevasına ve Efendimiz (s.a.v)'den başka hiçbir insanın bütün söylediklerine % 100 doğrudur diyemeyiz. Bediüzzaman merhumun mezhebinin imamı olan İmam eş-Şâfi'î, talebesi el-Büveytî'nin naklettiğine göre şöyle demiştir: "Ben bu kitapları yazdım. Onlarda mutlaka hata bulunur. Çünkü Allah Teâla şöyle buyuruyor[300]: "*Eğer (bu Kur'an) Allah'tan başkası nezdinden olsaydı, onda çok tutarsızlıklar bulurlardı.*"[301] Malum ve meşhurdur ki, İmam eş-Şâfi'î, talebesi el-Müzenî tarafından seksen kere okunan *er-Risâle* isimli eserini her seferinde tashih etmiş, en sonunda da "Allah, kendi kitabından başkasının hatasız olmasını murad etmemiştir" diyerek ne kadar tashih edilirse edilsin Kur'an'dan başka her kitapta mutlaka hata bulunacağını ikrar etmiştir.

Üstadın bizzat kendisi, eserlerinin hatasız kabul edilmesine rıza göstermemiş, yazdıklarının mihenge vurulmasını istemiş ve şöyle demiştir: "Hiçbir müfsid ben müfsidim demez, daima suret-i haktan görünür. Yahud bâtılı hak görür. Evet, kimse demez ayranım ekşidir. Fakat siz mihenge vurmadan almayınız. Zira çok silik söz ticarette geziyor. Hatta benim sözümü de ben söylediğim için hüsn-ü zan edip, tamamını kabul etmeyiniz. Belki ben de müfsidim veya bilmediğim halde ifsad ediyorum. Öyle ise her söylenen sözün kalbe girmesine yol vermeyiniz. İşte size söylediğim sözler, hayalin elinde kalsın, mihenge vurunuz. Eğer altın çıktı ise kalbde

---

300 4/en-Nisâ, 82.

301 Ebû Zehra, *eş-Şâfi'î*, 161.

saklayınız; bakır çıktı ise çok gıybeti üstüne ve bedduâyı arkasına takınız, bana reddediniz, gönderiniz."[302]

Burada bir hususun altını çizmemiz gerekiyor: Bediüzzaman merhum, yapması gerekeni yapmış ve kendisinin hatadan masun ve masum kabul edilmemesi için bu kadar açık konuşmuştur. Ancak bu, özelde onun ve genelde diğer ilim ehlinin yazdıklarını, söylediklerini, görüş ve eserlerini her önüne gelenin eleştirebileceği şeklinde anlaşılmamalıdır. Onun ve diğer ilim ehlinin eserlerini mihenge vurmak, mihengin ne olduğunu ve "mihenge vurma"nın mahiyetini bilenlerin işi olmalıdır!

5. Said Nursi'nin II. Abdülhamit döneminde yapmış olduğu faaliyetler gerekli miydi yoksa hata mıydı?

Cennetmekân Sultan II. Abdülhamid hanın en büyük talihsizliği, birkaç istisna dışında devrinin tefekkür ve kalem erbabı, özellikle de ilmiye sınıfı tarafından gerektiği gibi anlaşılamamış olmasıdır. Diğer sınıflar bir yana, özellikle ilim adamları tarafından "müstebit" yaftası ile yaftalanmak belki de onun maruz kaldığı en yaralayıcı muamele olmuştur.

Bediüzzaman merhum da o dönemin genel havası içinde Abdülhamid Han'a karşı pozisyon almış, Meşrutiyet'i bütün varlığıyla ve büyük umutlarla desteklemiştir. Ancak İttihat Terakki döneminin felaketlerini görüp yaşayınca hakikati anlamış ve pişman olmuştur. Muhterem Kadir Mısıroğlu'nun yazdığına göre Bediüzzaman, vefatından kısa bir süre önce Sultan Abdülhamid'in torunu Nemika Sultan'a giderek dedesi adına kendisinden helallik dilemiştir.[303]

Rıza Tevfik'in bile gerçeği görüp haklıyı haksızı en çarpıcı biçimde itiraf ettiği bir ortamda Bediüzzaman da elbette kendisine yakışanı yapacaktı...

6. Said Nursi'nin, Osmanlı'da, ilmiye grubu olarak yaptığı çalışmalar, verdiği fetvalar ve bu çerçevede başlatılan molla ayaklanmaları göz önünde bulunduruldu-

---

[302] *Münâzarât*, 14.

[303] Kadir Mısıroğlu, *Bir Mazlum Padişah: Sultan II. Abdülhamid* isimli eserin önsözü, 22-3.
Her ne kadar böyle bir olayın vuku bulmadığı iddia edilmiş olsa da (bkz.http://www.saidnursi.de/tr2/index.php/BEDiUZZAMAN-CEVAP-VERiYOR/Said-Nursi-helallik-istedimi.html), olayı bizzat tahkik ve teyit eden başkaları da olmuştur. (bkz. http://muzafferdeligoz.blogcu.com/bediuzzaman-2-abdulhamit-in-varislerinden-helallik-aldimi/5366421).

ğunda Osmanlı'nın yıkılışında direkt veya endirekt etkisi var mıdır? Var ise bu nasıl değerlendirilmelidir?

Ne Bediüzzaman merhumun ne de dönemindeki ilmiye sınıfının "Osmanlı'yı yıkmak" gibi bir emel ve çabası olmuştur. Böyle bir cümle kurmak bile büyük vebaldir. Eğer Bediüzzaman merhumun Cennetmekân Sultan Abdülhamid han aleyhdarlığını "Osmanlı'nın yıkılışına dolaylı katkı" saymak doğruysa, bu sadece ona değil, Sultan'ın aleyhinde bulunan herkese raci bir vebal ve töhmet olur!

Evet, Bediüzzaman'ın Sultan Abdülhamid han aleyhdarlığı kimsenin gizlisi değildir; ancak şu da bir hakikat ki, onun aleyhdarlığı, hal'ine fetva verecek veya aleyhine ayaklanma tertip etmek gibi girişimlerde bulunacak noktaya varmış değildir. Hatta onun Abdülhamid karşıtlığı, mesela merhum Mehmet Akif'inki kadar değildir. Yukarıda da söylediğim gibi Bediüzzaman gerçeği yaşayarak idrak ettikten sonra nedamet getirmiş ve helallık dilemiştir; Ama aynı şeyi Akif için söylemek kolay değildir.

Sorunun, Bediüzzaman merhumun bir "molla ayaklanması" ile irtibatını ima eden kısmını anlamadım. Ne onun böyle bir ayaklanma tertip etme niyetinden, ne de esasen böyle bir ayaklanmadan haberdarım. Burada soru sahibinin bir bilgi yanlışlığı olmalı.

7. Osmanlı'nın yıkılışında etkisi var ise sonuçta hayır ve şer manasında açılan bir kapı vardır ki Said Nursi bu durumun neresindedir? Yani şer ise kendisine vebal, hayır ise kendisine sevap mahiyetinde bir kazanç var mı?

Ameller niyetlere göre değerlendirilir. Daha önce de belirttiğim gibi, o dönemde sadece Bediüzzaman merhum değil, Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi, Mehmet Akif gibi kalburüstü pek çok isim Sultan II. Abdülhamid hana muhalif tutum takınmış, onun, Osmanlı'yı ayakta tutmak için çırpınmayla geçen 33 yıllık saltanat dönemini "istibdat" olarak damgalamıştır.

Yine daha önce ifade etmeye çalıştığım gibi, İttihat Terakki yönetiminin zihniyetini ve icraatlarını yakından tanımaya ve tecrübe etmeye başladıkça dönemin vicdan ve irfan sahibi siyaset adamlarının, ilim adamlarının, aydınlarının "istibdat" denen o dönem hakkındaki kanaatleri hızla değişmiştir.

Sultan II. Abdülhamid hanın, içeriden ve dışarıdan gördüğü bütün baskı ve tazyiklere rağmen dirayetle yürüttüğü "İslam'ın son kalesini ayakta tutma" amacına matuf kimi icraatları "istibdat" olarak değerlendirenlerin tamamını aynı kefede görmek yanlış olur. Meseleyi İslamî hassasiyetle ele alanlar, hedef aynı olsa da niyet ve maksat farklılığı sebebiyle mesela Abdullah Cevdet, İbrahim Temo gibi zevattan farklı düşünülmelidir.

Osmanlı'yı yıkmak gibi bir niyetleri olmadığı halde, çalışmaları bu neticeye müncer olanlar, sonunda nedamet getirmiş iseler, sadece gerekli teyakkuz ve basireti gösterememekle itham edilmelidirler. Aksi halde tutarlı olmak için sadece Bediüzzaman merhumu değil, devrin ilim adamlarının kahir ekseriyetini "bir şerrin kapısını açma" vebalinin yüklenicisi olarak tesbit etmek gerekir. Ben şahsen böyle bir tesbite de, vebale de iştirak edemem.

8. Tarihçe-i Hayat'ta eski Said diye tanımladığı ve hatalarla geçen devri olarak tanımladığı bu devri açıklamasını bazı müntesipleri sanki günah çıkarma gibi anlatmaktadır. Bu durum nasıl değerlendirilmelidir?

Müslüman sorumluluğunun üstüne bir de "ilim adamı" sorumluluğu eklenince, insanın iki kat hassasiyet göstermesi eşyanın tabiatındandır. Bediüzzaman merhum, hayatının belli bir dönemine ait görüş ve düşünceleri şayan-ı tenkit bulup terk etmişse, bu onun menakıbı cümlesinden sayılmalıdır. Her müslümanın sahip olması gereken "özeleştiri" cesaret ve hassasiyeti ile "günah çıkarma" arasında nasıl bir irtibat olabilir? Kendisine, inancına ve aidiyetlerine saygısı olan herkes, Allah ve Ümmet karşısında kendisini sorgulamaktan ve varsa yanlışlarını itiraf etmekten kaçınmamalıdır.

Burada üçüncü şahıslar olarak bize düşen bir sorumluluk varsa, o da Bediüzzaman merhumun terk ettiği ve –diyelim ki– sahiplenmediği "eski Said" dönemi ile "yeni Said" dönemi arasındaki farklılıkların üzerine eğilmek, buradan bizim için ne gibi ders ve ibretler çıkarılabilir, ona bakmaktır. Böyle bir çalışmanın mevcut olup olmadığını bilmiyorum; yoksa mutlaka yapılmalıdır. "Eski Said" dönemine karakterini veren hususlar, Bediüzzaman merhumun kendisinden ve dışarıdan kaynaklanan etkenler, "yeni Said"i hazırlayan şartlar, olaylar, gelişmeler, bu iki dönem arasındaki "geçiş dönemi"nin hususiyetleri vs...

Öte yandan, Bediüzzaman merhumun bu örnek davranışının hangi müntesibi tarafından "günah çıkarma" olarak nitelendirildiğini bilmiyorum. Bunun daha ziyade onun muhalifleri tarafından dile getirilmiş "yakışıksız" bir yakıştırma olarak görülmesi gerekir diye düşünüyorum.

9. Risale-i Nurlar için ben onları kendim değil ilham olarak yazıyorum demesi ve bundan ötürü Risalelere Kur'an mesabesinde bakılması nasıl bir durumdur?

Bir olgu olarak "ilham"ın hakikatini teslim etmekle birlikte, bizim Akaid ve Usul-i Fıkıh kaynaklarımızda onun bir "bilgi/hüküm kaynağı" olarak değerlendirilmediğini bilmemiz gerekir. Bilindiği gibi Usul-i Fıkıh'da, bilgi/hüküm kaynakları (edille-i şer'iyye), "aslî" ve "fer'î" olarak iki kategoriye ayrılmıştır. Kitap. Sünnet, İcma ve Kıyas "aslî" bilgi/hüküm kaynaklarını teşkil ederken, –mezhepler arasında ihtilaflı bir alanı oluşturan– İstihsan, Mesalih-i Mürsele, Sedd-i Zerayi, Örf vb. de "fer'î" bilgi/hüküm kaynaklarını oluşturur. Bunlar arasında "ilham" diye bir maddenin yer almadığına bilhassa dikkat etmek gerekir.

İlham ve rüyanın bilgi/hüküm değeri konusunda derli-toplu ve sahih bilgi bulabileceğimiz bir kaynak olarak Abdülganî en-Nâblusî'nin *el-Hadîkatu'n-Nediyye Şerhu't-Tarîkati'l-Muhammediyye* isimli eseri zikre değerdir.[304] en-Nâblusî orada kısaca ve anlam olarak şöyle der: Gerek zahir, gerekse batın uleması nazarında ilham, kendisiyle şer'î ahkâmın sabit olduğu, Kitap ve Sünnet'ten müstağni kılan bir hüccet değildir. Batın uleması nazarında –amelî hayat Kitap ve Sünnet'ten elde edilen ilim doğrultusunda düzenlendikten sonra– ilham Kitap ve Sünnet'in anlamlarını kavramada sahih bir yol olarak görülür. Aksi halde ilham, kendisiyle amel etmek caiz olmayan şeytanî bir vesvese olur...

Bu çerçevede ulemamız, şer'î nass, ilke ve hükümlerle çatışmamak şartıyla ilhamla amel edilebileceğini belirtmiştir. Ancak hemen belirtelim ki, bu da ilham sahibinin şahsıyla sınırlı bir durumdur; bir başkasını kesinlikle ilzam etmez.

Bu noktayı akılda tutarak meseleyle alakalı bir diğer noktaya intikal edelim: İnsanın, Kitap ve Sünnet'ten içtihad ederek çıkardığı hükümde yanılma payı her zaman mevcut olduğu gibi, ilham ve keşifle elde ettiği bilgide de yanılma payı her

[304] Bkz. *el-Hadîkatu'n-Nediyye*, I, 164 vd.

zaman mevcuttur. Daha önce muhtelif vesilelerle değindiğim bu meselenin tafsilatı için dipnotta belirttiğim yere bakılabilir.[305]

İnsan herhangi bir mesele üzerinde uzun zaman yoğunlaştığı zaman, gerekli altyapıya da sahipse, başkalarının dikkatinden kaçan birtakım bilgi ve tesbitlere ulaşabilir. Bu yolla kalbine, başkalarına zahir olmayan bilgiler münkeşif olabilir. Hepimizin bu doğrultuda tesbit, müşahede ve tecrübeleri vardır. Dolayısıyla Bediüzzaman merhum gibi hayatını *Risale-i Nur*'un telifiyle geçirmiş, daha doğrusu hayatını buna adamış bir insanın, bir ömür üzerinde yoğunlaştığı meseleler hakkında ilhama mazhar olmasını garipsememek gerekir.

Yanlış olan, *Risale-i Nur*'un ihtiva ettiği Kur'an ve Sünnet nassları zemininde birtakım anlam boyutlarına ilhamla ulaşılmış olabileceğini söylemek değil, "ilhamla yazılmıştır" gerekçesiyle bu esere "hatadan masun" gözüyle bakmaktır. İnsan ürünü hiçbir eser hatadan salim olmadığı gibi, *Risale-i Nur* da hatasız değildir. Bediüzzaman merhumun kendisi hakkında ileri sürmediği bir davayı biz onun hakkında nasıl ileri sürebiliriz? O'nun, kendisi veya *Risale-i Nur* hakkında "hatasızdır" şeklinde bir iddiada bulunmuş olması şöyle dursun, kendi sözleri hakkında "mihenge vurun" dediğini daha önce görmüştük.

Ancak yine daha önce de dediğim gibi bu durum, *Risale-i Nur*'u her önüne gelenin tenkit edebileceği, ya da "içinde hatalar var" diyerek kıymetten düşürebileceği anlamına gelmez. Hele bazı çevrelerde görüldüğü gibi bu eser ve sahibi hakkında tahkire varan bir tutum ve üslup benimsemek, –tasvip, tasdik ve tensip etmek şöyle dursun– müsamaha ile dahi karşılanamaz!

10. Risalelerdeki bilgilerin tümü kayıtsız şartsız doğru mudur?

Öncelikle Bediüzzaman merhumun ve Risale-i Nur'un ilmî hassasiyet saiki ve istikametin muhafazası endişesi ile incelenmesi/değerlendirilmesi ile daha başlangıçta eseri ve müellifi sırf tenkit ve gözden düşürmek maksadıyla yola çıkmayı birbirinden ayırt etmemiz gerektiğini belirtelim. Her iki davranış da sahibini, eserde ve müellifte birtakım hatalar bulunduğu neticesine götürebilir. Ama bunlardan ilki sahibine sevap ve muhataba istiğfar vesilesi olurken, diğeri –muhataba bir zarar vermez ama– sahibinin boynuna vebal olarak dolanır.

---

[305] Ebûbekir Sifil, *Sana Din'den Sorarlar*, I, 143 vd.

Sorunun cevabına gelince; Risalelerdeki bilgilerin tamamının kayıtsız şartsız doğru olduğunu söylemek makul değildir. Esasen onların mağfur ve muhterem müellifinin de böyle bir iddiası yoktur. Tam aksine o, Risale-i Nur'da hata ve kusurlar olabileceğini kabul ve itiraftan çekinmemiştir ki, normal ve gerekli olan da budur.

Nitekim Bediüzzaman merhum, Onbeşinci Şua'da, el-Hüccetu'z-Zehra'nin İkinci Makam'ında "Gayet kısa bir nevi tercümesi içinde ilm-i İlahîye, bu pek ehemmiyetli hakikat-ı imaniyeye kısacık işaretler edip tafsilâtını *Risale-i Nur*'a havale ile deriz" cümlesinin altına şöyle bir not düşmüştür:

"(Haşiye): Bundan sonraki kısmı, bütün ömrümde görmediğim dehşetli ve semli bir hastalık içinde yazılmış. Kusuratıma nazar-ı müsamaha ile bakılsın. Hüsrev, münasib görmediği kısmı ta'dil, tebdil, ıslah edebilir."[306]

Şu ifadeler de Bediüzzaman merhumun: "Te'lifinden otuzdört sene sonra, Münazarat namındaki esere baktım, gördüm ki: Eski Said'in o zamandaki inkılabdan[307] ve o muhitten ve tesirat-ı hariciyeden neş'et eden bir halet-i ruhiye ile yazdığı bu gibi eserlerinde hatiat var. O kusurat ve hatiatından bütün kuvvetimle istiğfar ediyorum ve o hatiattan nedamet ediyorum. Cenab-ı Hakk'ın rahmetinden niyazım odur ki: Ehl-i imanın me'yusiyetlerini izale niyetiyle ettiği hatiat, hüsn-i niyetine bağışlansın, afv edilsin."[308]

Tetkik edildiğinde *Risale-i Nur*'da buna benzer birçok ifade bulunabilir. Bütün bunlar açık bir şekilde gösteriyor ki, Bediüzzaman merhumun, *Risale-i Nur*'un hatasız olduğu şeklinde bir iddiası da, ifadesi de yoktur. Bu eserin ilham ürünü olduğunun söylenmesi ile –ki bunun nasıl anlaşılması gerektiğini daha önce belirttik– "hatasız" olduğunun söylenmesi birbirinden farklı şeylerdir.

Burada Bediüzzaman merhumun, henüz kendisi hayattayken *Risale-i Nur*'a ilişen, bu eserin bazı yerlerini tenkit eden bazı kimselere mukabele zımnında söylediği bazı sözler benim bu söylediklerime itiraz olarak ileriye sürülebilir.

---

306 *Şualar*, 641.

307 İkinci Meşrutiyet dönemini ve İttihat Terakki propagandasını kastediyor.

308 *Kastamonu Lahikası*, 50.

Aşağıda bunlardan bazı örnekler zikrederek, bu ifadelerin nasıl anlaşılması gerektiği üzerinde duralım.

Risale-i Nur'un ilham ile yazdırılması meselesinde Bediüzzaman merhumun ne söylediğini birkaç örnek üzerinden görelim:

"Gayet muhlis bir kardeşimizin mektubunda, bir ihtiyar âlim ve vaizin, *Risale-i Nur*'a zarar verecek vaziyette bulunması; benim gibi binler kusurları bulunan bir bîçarenin, ehemmiyetli mazerete binaen, bir sünneti terk ettiğim bahanesiyle şahsımı çürütüp, *Risale-i Nur*'a ilişmek istemiş.

"Evvelâ: Hem o zât, hem sizler biliniz ki: Ben, *Risale-i Nur*'un hizmetkârıyım ve o dükkânın bir dellâlıyım. *Risale-i Nur* ise, Arş-ı A'zama bağlı olan *Kur'an-ı Azîmüşşan* ile bağlanmış bir hakikî tefsirdir. Benim şahsımdaki kusurat, ona sirayet etmez."[309]

"Makam-ı iddia cerbezesiyle binler mesail içinde, bir-iki mes'eleye, hatırımıza gelmeyen bazı manalar vererek bizi ittiham ediyor. Hâlbuki o mesailler Nur'un büyük mecmualarında var. Mısır Câmi-ül Ezher üleması ve Şam-ı Şerif büyük âlimleri ve Mekke-i Mükerreme ve Medine-i Münevvere'nin müdakkik hocaları ve Haleb ve saire hususan Diyanet Riyasetinin muhakkik âlimleri onları görüp kemal-i takdirle tahsin ve tasdik ettikleri halde, hocavari ve âlimane bazı ilmî itirazları bu iddianamede hayretle ve taaccüble gördüm..."[310]

Risaleler'in daha birçok yerinde bu kabil pasajlara rastlamak mümkündür. Hatta, *Risale-i Nur*'un, müellifin kalbine gelen ilham ve ikazlarla yazdırıldığını açıkça belirten ifadeleri mevcuttur. Yazının uzamaması ve esasen ehlinin malumu olduğu için bunları tafsilatlı olarak zikretmeye gerek görmüyorum.

Risale-i Nur dikkatli bir gözle incelendiğinde, işbu "yazdırılma" ve "ilham" meselesinin, –evvelce de ifade ettiğim gibi– bu eserin mükemmel olduğu, hata ve kusur cinsinden hiçbir şey ihtiva etmediği anlamı taşımadığı görülecektir.

İlk olarak bizzat Risaleler'in muhtelif yerlerinde gördüğümüz bir gerçek var: Risaleler, merhum ve muhterem müellif tarafından önce müsvedde olarak yazılıyor; arkasından temize çekiliyor. Hatta zaman zaman, daha önce yazılmış bir kısım risa-

---

309 *Tarihçe-i Hayat*, 313.

310 *Şualar*, 390.

lelerin bazı yerleri gözden geçiriliyor, bazı şeyler ilave ediliyor ve bazı yerler çıkartılıyor.

İkinci olarak, Bediüzzaman merhum, kendisine daha önce şifahi olarak sorulmuş sorulara yine şifahi olarak verdiği cevapları da *Risale-i Nur* içine almıştır.

Üçüncü olarak Bediüzzaman merhumun o tesbit ve beyanları *Risale-i Nur* hakkındaki külli bir tavsiften ibarettir. Risaleler'in her bir cüz'ü, her bir pasajı ve cümlesi için ferden ferda geçerli bir hususiyet olarak anlaşılmamalıdır.

Bu noktayı biraz açalım: Bediüzzaman, *Risale-i Nur*'un Kur'an'ın bir tefsiri olduğunu, ihtiva ettiği hakikatlerin Kur'an'a ait olduğunu ve kendisinin sadece bir "tercüman" mesabesinde bulunduğunu sıklıkla ifade eder. Aslına bakılırsa bu bir hakikattir ve sadece *Risale-i Nur*'a mahsus değildir. Kur'anî hakikatleri şerh ve beyan eden her çalışmanın kıymeti, aslında dile getirdiği hakikatlerin kaynağına racidir.

Bu gibi ifadelerin, *Risale-i Nur*'un, baştan sona ve her bir cüz'ü itibariyle "vahiy mahsulü" gibi değerlendirilmesi gerektiği şeklinde anlaşılmasının önündeki en büyük engel, yine bizzat müellifin tutumudur.

Bediüzzaman merhumun bu doğrultudaki ifadelerinden bir kısmını daha önce nakletmiştim. Aşağıdaki pasajlar da aynı muhtevaya sahiptir:

"... ben Beşinci Şua aslının verdiği haberin bir kısmını, orada bir adamda gördüm. Mecburiyetle o çok ehemmiyetli vazifeleri bıraktım. Ve bu adamla başa çıkılmaz, mukabele edilmez diye, dünyayı ve siyaseti ve hayat-ı içtimaiyeyi terk edip yalnız imanı kurtarmak yolunda vaktimi sarf ettim. Fakat bazı zalim ve insafsız memurlar, bana dünyaya bakacak iki-üç risaleyi yazdırdılar..."[311]

"... Evet bu hakikatla beraber insan kusurdan, nisyandan hâlî değil. Benim bilmediğim çok kusurlarım var. Belki de fikrim karışmış, risalelerde bazı hatalar olmuş..."[312]

---

[311] *Şualar*, 360.

[312] *Şualar*, 683.

"... Haydi bazı yanlışlarım bulunsa bile, binler âlimlerin görmedikleri veya iliş-medikleri, itiraznamedeki o yanlışlar hakikî olsa da bir suç olamaz, yalnız ilmî bir hata olabilir."[313]

11. Risalelerdeki bazı bilgileri reddetmek ve kabul etmemek itikadi açıdan tehlike yaratır mı?

Bu sorunun cevabı, reddedilen bilginin mahiyetine bağlıdır. Risalelerde dile getirilen temel imanî meselelerden ve itikadî umdelerden birinin reddi, doğrudan imanın aslına halel getireceğinden, elbette itikadî açıdan tehlike teşkil eder.

Risalelerin ihtiva ettiği –özellikle de fer'iyyata ait– bilgi, yorum ve istinbatların, ehil kimseler tarafından hüsn-i niyet ve ilmî gerekçelerle, edep ve ahlak ölçüleri içinde tartışma konusu yapılmasına gelince, itikadî açıdan tehlike teşkil etmesi şöyle dursun, ilmî sorumluluğun gereği olarak yapıldığından, sahibine sevap getirir.

12. Tefsir nedir? Risalelere tefsir demek doğru mudur? Bu bağlamda Said Nursi müfessir midir?

"Tefsir", sözlükte kısaca "bir lafzın altındaki makul manayı ortaya çıkarmak, izhar etmek" anlamına gelir. Ancak soruda tarifi istenen, "İlm-i Tefsir" olduğundan, burada sözlük anlamıyla fazla iştigale gerek görmüyorum. İlm-i Tefsir ise, Kur'an-ı Kerim'in ihtiva ettiği lafızların telaffuz keyfiyeti, manası ve delaleti ile iştigal ve dört esasa istinat eder: Kur'an'ın Kur'an'la, Sünnet'le, Sahabe ve Tabiun akvaliyle ve Şer'î ilimler, Arap dili ve müsbet ilmin verileriyle tefsiri.

Tefsir faaliyeti çeşitli metotlar izlenerek yapılabilir. Söz gelimi surelerin Kur'an'da mevcut sırası takip edilebileceği gibi, nüzul sırası gözetilerek de tefsir yapılabilir. Keza Kur'an'ın bütününün tefsiri hedeflenebileceği gibi, bir veya birkaç suresinin tefsiri de amaçlanabilir. Hatta –"Ahkâm tefsiri" türünde olduğu gibi– belli muhtevadaki ayetlerin tefsiri de söz konusu olabilir.

Risale-i Nur'un, Kur'an'ın tamamını veya belli surelerini tefsir etmek amacıyla yazılmadığı herkesin malumudur. Sadece İşârâtu'l-İcaz –yazılış maksadı bakımından– kısmen bundan istisna edilebilir. Onun da Kur'an'ın oldukça cüz'î bir kısmını ihtiva ettiği açıktır.

---

[313] *Şualar*, 390.

Dolayısıyla *Risale-i Nur*'a "teknik anlamda" tefsir demek mümkün değildir. Tabii ki bu anlamda Bediüzzaman merhuma "müfessir" demek de mümkün değildir.

Bununla birlikte, bu eserin ihtiva ettiği hakikatlerin Kur'an hakikatleri olduğu, dolayısıyla bu eserin "Kur'anî hakikatleri çağa tercüme etmek" anlamında bir tefsir işlevi gördüğü de bir hakikattir. Kur'an'ın küllî hakikatlerini modern çağın idrakine ulaştırmak, özellikle de modern çağın tevlit ettiği soru işaretlerini, vehim ve şüpheleri Kur'an'la tedavi noktasında *Risale-i Nur*'un temel bir işlev gördüğü inkâr edilemez. Tefsir ilminin nihaî amacına mutabık olması dolayısıyla bu faaliyet –teknik anlamda olmasa bile– bir yönüyle tefsir sayılır; dolayısıyla onun yazarı da bu anlamda müfessir telakki edilecektir.

13. Risalelerde neden kaynak belirtilmemiştir? Said Nursi gibi birisi için kendisi kaynaktır kaynak belirtmesine gerek yoktur demek anlayışı ne kadar doğrudur?

Risaleler'de mutlak anlamda kaynak gösterilmediğini söylemek doğru değildir. Eseri okuyanlar, geçmiş müelliflere ve eserlerine yer yer atıflar bulunduğunu bilir.

Bununlar birlikte Risaleler'de, ilmî eserlerde görmeye alıştığımız anlamda kaynak gösterilmemesinin birkaç sebebi vardır. Kaleme alındıkları şart ve ortamlar dikkate alındığında bu durum daha iyi anlaşılacaktır. İşârâtu'l-İcaz'ın cephede dikte edilmesi, keza külliyatın büyük kısmının sürgünde ve/veya hapisteyken kaleme alınması veya dikte edilmesi, meseleyi yeterince izah etmektedir. O dönemde ilmî eserlerde bugün bildiğimiz ve uyguladığımız tarzda "kaynak gösterme" uygulamasının –özellikle medrese kökenli âlimler tarafından kaleme alınan eserlerde– tam anlamıyla yerleşmiş bir tarz olarak uygulanmadığını da eklemeliyiz.

14. Risalelere bu kadar önem verilmesine rağmen neden İslam ilim literatüründe kaynak eser olarak belirtilmemiştir?

Risale-i Nur'un, gerek dil, gerekse üslup ve tarz özellikleri bakımından herhangi bir ilmî eserden farklılık gösterdiği malumdur. Bizzat merhum ve mağfur müellifi de eserin bu özelliğine muhtelif vesilelerle dikkat çekmiştir.

Elbette bu durum, mutlak olarak *Risale-i Nur*'un muhtevasının gayr-i ilmî olduğu anlamına gelmez. Bu eserde ele alınan –bilhassa dirayete dayalı– ilmî meselelerin herhangi birisinin ilmî açıdan yanlışlığının isbat edildiğine ve çürütüldüğüne dair

benim elimde herhangi bir bilgi mevcut değil. *Risale-i Nur*'a yöneltilen birtakım eleştirilerin, eserde ele alınan ilmî meselelerde isabetsizlikler bulunduğu noktasında değil, yoğun bir şekilde cifr ve ebced hesabı gibi metotlarla elde edilen birtakım tevafukların yer alması, bir kısım zayıf rivayetlerin bulunması ya da bazı hadislerin mana ile nakledilmiş olması gibi noktalarda düğümleniyor oluşu bu söylediğimi teyit eden önemli bir göstergedir.

Özellikle son dönemlerde *Risale-i Nur* üzerinde akademik çalışmalar yapıldığını, eserin çeşitli yönlerden inceleme konusu edildiği de ehlinin malumudur.[314]

15. Said Nursi, Kastamonu Lahikası sayfa 79'da şunları yazmıştır; "Madem ahir zamanda Hz. İsa'nın dini hakikisi hükmedecek, İslamîyet'le omuz omuza gelecek, elbette şimdi, fetret gibi karanlıkta kalan ve hazreti İsa'ya mensup mazlumların çektikleri felaketler, onlar hakkında bir nevi şahadet denilebilir." Bu doğru mudur? Doğru ise neden? İndi bir görüş ve İslam ölçülerinde kabul edilmez ise bunun nedeni nedir?

Bu sorunun iki veçhesi var: 1) "Hz. İsa (a.s)'ın din-i hakikisinin İslamîyet'le omuz omuza gitmesi"nin anlamı, 2) Hz. İsa (a.s)'a mensup mazlumların maruz kaldığı felaketlerin onlar hakkında bir nevi şehitlik olması" meselesi. İlkinden başlayalım:

Kıyamet öncesi süreçte Hz. İsa (a.s)'ın nüzulüyle birlikte Hristiyanların ve Hristiyanlığın akıbetinin ne olacağı konusunda –benim okumalarıma göre– *Risale-i Nur*'un çeşitli yerlerinde muhtelif ifadeler kullanılmıştır. Hristiyanlığın her hal-u kârda tasaffi edeceği ve dönüşüme uğrayacağı noktasında müttefik olan ifadeler, bundan sonrasında farklılık arz ediyor.

Söz gelimi aşağıdaki iktibaslar, İsevîliğin tasaffi etmesinin, Hristiyanlık denen dinin ortadan kalkması ve Hristiyanların Müslüman olması anlamına gelmediğini ihsas eder tarzdadır:

"... Çünki âhirzamanda madem fetret derecesinde din ve din-i Muhammedî Alehissalâtü vesselâma bir lâkaydlık perdesi gelmiş ve madem âhirzamanda Hazret-i İsa'nın (a.s.) din-i hakikîsi hükmedecek, İslâmiyetle omuz omuza gelecek..."[315]

---

[314] Bkz.http://www.risaleakademi.com/risale-bilim/80-risale-bilim/149-risale-i-nur-ve-bediuzzaman-uzerine-akademik-calismalar

"İşte böyle bir sırada, o cereyan pek kuvvetli göründüğü bir zamanda, Hazret-i İsa Aleyhisselâm'ın şahsiyet-i maneviyesinden ibaret olan hakikî İsevîlik dini zuhur edecek, yani rahmet-i İlahiyenin semasından nüzul edecek; hâl-i hazır Hristiyanlık dini o hakikata karşı tasaffi edecek, hurafattan ve tahrifattan sıyrılacak, hakaik-i İslâmiye ile birleşecek; manen Hristiyanlık bir nevi İslâmiyete inkılab edecektir. Ve Kur'ana iktida ederek, o İsevîlik şahs-ı manevîsi tâbi' ve İslâmiyet metbu' makamında kalacak; din-i hak bu iltihak neticesinde azîm bir kuvvet bulacaktır. Dinsizlik cereyanına karşı ayrı ayrı iken mağlub olan İsevîlik ve İslâmiyet ittihad neticesinde, dinsizlik cereyanına galebe edip dağıtacak istidadında iken; âlem-i semavatta cism-i beşerîsiyle bulunan şahs-ı İsa Aleyhisselâm, o din-i hak cereyanının başına geçeceğini, bir Muhbir-i Sadık, bir Kadir-i Külli Şey'in va'dine istinad ederek haber vermiştir..."[316]

Bu ifadeler, ahir zamanda Hristiyanlığın hakiki İsevîliğe dönüşmesi sonucunda İsevîlerin Müslüman olacağını değil, yine İsevî kalacağını ve fakat İslam ve Müslümanlarla birleşerek birlikte hareket edeceğini anlatıyor. Yani İsevîlik ya da Hristiyanlık tamamen ortadan kalkmıyor, İslam'la ve Müslümanlarla ittihat edecek bir kıvama ulaşıyor.

Buna mukabil, *Risale-i Nur*'da bu konuyla ilgili diğer bir kısım ifadeler, Hristiyanların doğrudan Müslüman olacağını ve ortada –İsevîlik ya da bir başka isim altında– hak din sayılabilecek başka bir yapının kalmayacağını tasrih etmektedir.

Bediüzzaman merhumun, Hz. İsa (a.s)'ın nüzulüyle birlikte Hristiyanlığın "hakiki İsevîliğe" dönüşeceğini anlatan ifadelerinin, Hristiyanların Müslüman olacağı ve yeryüzünde sadece "Müslümanlar ve diğerleri" şeklinde ikili bir yapının mevcut bulunacağı anlamına geldiğini söylememizi mümkün kılan ifadelerine de bir-iki örnek zikredelim:

"Âhirzamanda Hazret-i İsa Aleyhisselâm gelecek, Şeriat-ı Muhammediye ile amel edecek mealindeki hadîsin sırrı şudur ki: Âhirzamanda felsefe-i tabiiyenin verdiği cereyan-ı küfrîye ve inkâr-ı uluhiyete karşı İsevîlik dini tasaffi ederek ve hurafattan tecerrüd edip İslâmiyete inkılab edeceği bir sırada..."[317]

---

315 *Kastamonu Lahikası*, 111.

316 *Mektubat*, 57.

317 *Mektubat*, 6.

"Dinsizlik cereyanına karşı ayrı ayrı iken mağlub olan İsevîlik ve İslâmiyet ittihad neticesinde, dinsizlik cereyanına galebe edip dağıtacak istidadında iken; âlem-i semavatta cism-i beşerîsiyle bulunan şahs-ı İsa Aleyhisselâm, o din-i hak cereyanının başına geçeceğini, bir Muhbir-i Sadık, bir Kadir-i Külli Şey'in va'dine istinad ederek haber vermiştir..."[318]

Bunlarla daha önce naklettiğim ifadelerin birbiriyle çelişmediğini, durumu, aynı olayın/mananın farklı biçimlerde dile getirilişi olarak anlamanın daha doğru olacağını düşünüyorum. Şu halde Bediüzzaman merhumun, kıyamet öncesinde "Hristiyanlık" diye bir din ve "Hristiyanlar" diye bir kitle kalmayacağını, Hristiyanlığın hakiki İsevîliğe –hak dinler esasta aynı olduklarından, dolayısıyla İslam'a– inkılap edeceği inancında olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Sorunun ikinci kısmına, yani "... şimdi, fetret gibi karanlıkta kalan ve hazreti İsa'ya mensup mazlumların çektikleri felaketler, onlar hakkında bir nevi şahadet denilebilir..." tarzındaki ifadelere gelince; *Risale-i Nur*'un birkaç yerinde mesele farklı bağlamlarda geçmektedir. İlgili pasajlardan biri şöyledir:

"... zaman-ı fetrette "vemâ kunnâ mu'azzibîne hattâ neb'ase resûlen"[319] sırrıyla; Ehl-i fetret, Ehl-i necattırlar. Bil'ittifak, teferruattaki hatiatlarından muahazeleri yoktur. İmam-ı Şafiî ve İmam-ı Eş'arîce; küfre de girse, usûl-i imanîde bulunmazsa, yine Ehl-i necattır. Çünki teklif-i İlahî irsal ile olur ve irsal dahi, ıttıla' ile teklif takarrur eder. Madem gaflet ve mürur-u zaman, enbiya-i salifenin dinlerini setretmiş; o Ehl-i fetret zamanına hüccet olamaz. İtaat etse sevab görür, etmezse azab görmez. Çünki mahfî kaldığı için hüccet olamaz..."[320]

Soruda kısmen zikredilen pasajın tamamı da şöyledir:

"Şiddet-i şefkat ve rikkatten, bu kışın şiddetli soğuğuyla beraber manevî ve şiddetli bir soğuk ve musibet-i beşeriyeden bîçarelere gelen felâketler, helâketler, sefaletler, açlıklar şiddetle rikkatime dokundu. Birden ihtar edildi ki: Böyle musibetlerde kâfir de olsa hakkında bir nevi merhamet ve mükâfat vardır ki, o musibet

---

[318] *Mektubat*, 57.
"Nüzul-i İsa (a.s)" hadisesinin mecaza hamledilerek "şahs-ı manevi" söylemine indirgenemeyeceğini gösteren bu ifadeler –ki *Risale-i Nur*'da bu kabil birçok ifade mevcuttur– ayrıca üzerinde düşünülmelidir.

[319] 17/el-İsrâ, 15.

[320] *Mektubat*, 385.

ona nisbeten çok ucuz düşer. Böyle musibet-i semaviye, masumlar hakkında bir nevi şehadet hükmüne geçiyor. (...) O musibet-i semaviyeden ve beşerin zalim kısmının cinayetinin neticesi olarak gelen felâketten vefat eden ve perişan olanlar eğer onbeş yaşına kadar olanlar ise, ne dinde olursa olsun şehid hükmündedir. Müslümanlar gibi büyük mükâfat-ı maneviyeleri, o musibeti hiçe indirir. Onbeşinden yukarı olanlar, eğer masum ve mazlum ise, mükâfatı büyüktür; belki onu Cehennem'den kurtarır. Çünki âhirzamanda madem fetret derecesinde din ve din-i Muhammedî'ye bir lâkaydlık perdesi gelmiş ve madem âhirzamanda Hazret-i İsa'nın (A.S.) din-i hakikîsi hükmedecek, İslâmiyetle omuz omuza gelecek. Elbette şimdi, fetret gibi karanlıkta kalan ve Hazret-i İsa'ya (A.S.) mensub Hristiyanların mazlumları çektikleri felâketler, onlar hakkında bir nevi şehadet denilebilir..."[321]

Bu iki pasajdan ilki, ikincisini açıklar mahiyettedir. Şöyle ki, Eş'arîler, bir kimsenin ahirette sorumlu olabilmesi için kendisine hak davetin ulaşmış olması gerektiğini söylerler. Bu konuda Mâturîdîler daha farklı düşünür ve bu husus iki itikadî mezhebin ayrıldığı noktalardan birini oluşturur. Eş'arîlerin bu konudaki bakış açılarını daha önce detaylı biçimde nakletmiştim.

Bediüzzaman merhumun, fetret devri sayılabilecek ahir zamanda zulüm altında ölen mazlum Hristiyanların bir nevi şehit sayılabileceği doğrultusundaki ifadelerini, son zamanlarda Dinlerarası Diyalog süreciyle birlikte ortaya çıkan "Ehl-i Kitab'ın cennetlik olduğu" iddiasıyla karıştırmamak gerekir. Zira bu ikincisi konjonktürün tazyikiyle ortaya çıkmış bir söylem olarak doğrudan doğruya İslam itikadına muhalefet anlamı taşırken, ilki Eş'arîler'in –ki Bediüzzaman merhumun da bir Eş'arî olduğu unutulmamalıdır– Ehl-i fetretin akıbeti konusundaki kanaatine yaslanmaktadır. Bununla birlikte Bediüzzaman merhumun bu tesbitinin birkaç noktada netleştirilmeye muhtaç olduğunu düşünüyorum:

1. Eş'arîler'in, kendisine hak bir peygamberin tebliği –olması gerektiği şekilde– ulaşmamış kimseler hakkındaki görüşü günümüz Ehl-i Kitabı için aynıyla söz konusu edilebilir mi? Bilgi ve iletişim teknolojilerinde gelinen nokta göz önünde tutulduğunda, bilhassa "gelişmiş" diye nitelendirilen ülkelerde yaşayan insanların İslam dininin varlığından ve özelliklerinden hakkıyla haberdar olma imkânına sahip bulunmadığını söylemek pek inandırıcı olmasa gerek...

---

[321] *Kastamonu Lahikası*, 111-2.

Kaldı ki, İslam daveti –ideal seviye ve tarzda olmasa da– artık yeryüzünün her köşesine ulaşmış durumda; her ülkede o ülkenin yerli halkından İslam'ı seçen insanların ve onlar eliyle vücut bulan kurumların sayısı –elhamdülillah– hızla artıyor. Yeryüzünün hangi köşesinde olursa olsun İslam hakkında bilgi edinmek isteyen insanlar bunu kolayca yapabilecek imkâna sahip bulunuyor. Evet, bu imkânı yeryüzündeki her bir fert için tek tek aynıyla vaki olarak görmek makul değil; ama günümüzü bir fetret dönemi olarak nitelendirip şu veya bu biçimde zulme muhatap olmuş insanların tamamını şehit diye nitelendirmek için de bir daha düşünmek gerekir.

2. Bir an için günümüzün tam anlamıyla fetret dönemi olarak nitelendirilebileceğini kabul etsek bile, Eş'ariler Ehl-i fetretin sadece "sorumlu olmayacağını" söylerken, Bediüzzaman merhum onlar hakkında "bir nevi" de olsa "şehit" ifadesini kullanmaktadır. Burada da genel Eş'arî tavrıyla Bediüzzaman merhumun tesbiti arasında tam bir mutabakat bulunmadığı dikkat çekiyor. Her ne kadar Bediüzzaman merhum bu tesbitini o mazlumların maruz kaldığı felaket ve zulümlere dayandırıyor ise de, bunun onlar için "bir nevi" de olsa "şehitlik" payesi getireceğini söylemek için ayrıca delile ihtiyaç bulunduğu açıktır.

16. Mehmed Kırkıncı 1-7 Temmuz tarihli 2001 Tempo dergisinde Said Nursi'den şöyle bahsediyor; "(Said Nursi) daha ziyade İslam'ın ahkâm noktasına değil, iman noktasına yönelik yazmıştır. Daha o zamandan evlattan anaya hisse verilmesini tenkit etmiş. Kur'an'ın ahkâmından bazı şeylerde var tenkit ettiği." Böyle bir durum var mı? Varsa bu yaklaşım doğru mudur?

Okuyucu sorusunda *Tempo dergisi*ne dayandırılarak aktarılan bu haberi şu an için tahkik etme imkânına sahip değilim. Kullanılan ifade tam olarak nedir, hangi bağlamda geçmektedir, bilemiyorum. *Risale-i Nur* okumalarım sırasında Bediüzzaman'ın bu anlama gelecek herhangi bir ifadesinin bulunduğunu hatırlamıyorum.

Şu an için ancak şu kadarını söyleyebilirim: *Risale-i Nur*'un ahkâmdan ziyade imanî konulara ağırlık verdiği doğrudur. Elbette bu durum, *Risale-i Nur*'da ahkâma müteallik hiçbir şey bulunmadığı anlamına gelmez. Risalelerin merhum müellifinin Kur'an ahkâmını tenkit ettiği iddiasına gelince, gerçekten büyük bir iddiadır. Bediüzzaman, "Kur'an ahkâmını tenkit etme"nin ne anlama geldiğini bilmeyecek kadar –haşa– bedbaht değildir.

17. Risaleler Türkçeye çevrildiğinde dini hikâyeler gibi bir kitap seviyesine dönüşüyor. Arapça, Osmanlıca ve Farsça yazılması onun gerçekten ilmi bir eser olduğunun kanıtı mıdır?

İlk olarak risalelerin kaleme alındığı dil Türkçedir. *Risale-i Nur* içinde Arapça kaleme alınanların oranı diğerlerine kıyasla hayli düşüktür. Dolayısıyla soruda bir tesbit hatası bulunduğunu söylememiz lazım.

İkinci olarak Bediüzzaman Kürt asıllı, ilim dili de Arapça olduğu için Türkçesinin akıcı olmasını beklemek doğru değil. Kendisi de bunu birçok yerde ifade etmektedir zaten.

Ama bu durum, sorudaki tesbite haklılık kazandırmaz. Zira nisbeten "kırık" bir Türkçeyle kaleme alınmış olması *Risale-i Nur*'daki ilmî seviyeye tesir eden bir unsur değildir. Önemli olan muhtevadır ve bir metnin şu veya bu dilde kaleme alınmış olması tek başına onun ilmîliği konusunda belirleyici değildir.

Bununla birlikte şunu söylememiz lazım: Bir ilim ve medeniyet dili olarak Osmanlıcanın ifade gücü günümüz Türkçesiyle kıyaslanamayacak kadar ileri bir seviyededir. Konuyla ilgilenen hiç kimsenin –şayet önyargılı ve kasıtlı değilse– bu gerçeği his ve ifade etmemesi mümkün değildir. Dolayısıyla Osmanlıca kaleme alınan bir metnin yaşayan Türkçenin ifade imkânlarına sıkıştırıldığında seviye kaybına uğraması yadırganmamalıdır.

Son olarak *Risale-i Nur*'un dinî hikâyeleri andıran bir kitap seviyesinde olduğunun söylenmesinin de doğru olmadığını belirtelim. Zira bu tarz bir benzetme Risaleler'in tabiatıyla örtüşmez.

18. Said Nursi ve Risaleler neden muhteşem üstü görülmektedir ve bu değer doğru mudur?

İslam ilim tarihi içinde sistem kurmuş karizmatik şahsiyetler her zaman olmuştur. İlim, kültür ve medeniyet bilincinin kaybolduğu bir zaman diliminde bunun ne demeye geldiğini herkesin anlayamayabilir. Ama meseleye belli bir seviye ve zaviyeden bakma dirayet ve seviyesine ulaşmış insanlar bakımından anlaşılmayacak bir nokta yoktur.

Bediüzzaman merhumun çok fazla dikkat çekilmeyen en önemli özelliğinin bu noktada ortaya çıktığını düşünüyorum. Risaleler'in muhtevasına, diline, üslubuna şu veya bu açıdan yaklaşabilir, durduğumuz yere göre onları göklere çıkarabilir ya da yere batırabiliriz. Ama bir noktayı herkesin itiraf edeceğini, etmesi gerektiğini düşünüyorum: Risaleler'in merhum müellifinin hususiyetini, "sistem kurmuş" karizmatik insanlardan birisi olmasında aramak gerekir. İslamî ilimlere yaklaşımı; ilmî, ahlakî, imanî ve tasavvufî meselelere bakışındaki orijinalite ortadadır.

Belki de onun adı ve eserleri etrafında oluşan ilgi halesinin hikmetini esas burada aramak gerekir.

İkinci olarak da yaşadığı zaman diliminin kendine mahsus şartları ve zorlukları karşısında yılmaması, hapis, sürgün ve kovuşturmayla geçen ömrünün hiçbir aşamasında yılgınlığa, teslimiyete ve çözülmeye düşmemesi, tam aksine, bütün olumsuzluklara rağmen çevresine hep imanın, istikametin, direnmenin ve fedakârlığın canlı bir numunesi olarak ışık saçması göz önünde bulundurulmalıdır. Bu itibarla onun her zaman ilgi odağı olmasına şaşırmamak gerekir.

Bununla birlikte bir noktaya da dikkat etmek durumundayız: Ehl-i Sünnet inancı, peygamberler dışındaki hiçbir insanın masum olmadığını söylemeyi gerektirir. Elbette mesela velilerin ve rabbanî âlimlerin sıradan insanlar seviyesinde görülmesi doğru değildir. Ama onların da beşer tabiatı gereği yanılabileceği, hata yapabileceği akıldan çıkarılmamalı, peygamberler dışında hiç kimsenin her sözünde, jestinde, mimiğinde bir hikmet aramanın doğru olmayacağı unutulmamalıdır. Ki Üstad'ın da böyle görülmek istediği söylenemez.

19. Cevşenü'l-Kebir Hadis-i Şerif midir? Kütübü Sitte'de geçiyor mu? Cevşene bakış açımız nasıl olmalıdır?

Cevşen hakkında daha önce sorulan bir soruya verdiğim cevapta şöyle demiştim: "(...) Cevşen'e gelince, Bediüzzaman merhumun bu duanın tevatüren nakledildiğini söylediğine rastlamadım. Evet, o bu duayı bir vird gibi hem kendisi okumuş, hem de okunmasını tavsiye etmiştir. Ancak tevatür iddiasına –dediğim gibi– muttali değilim. Bu duanın özellikle Ahmed Ziyauddîn Gümüşhânevî hazretleri tarafından *Mecmû'atu'l-Ahzâb* isimli evrad ve ezkâr mecmuasına alınmasından sonra ülkemizde yaygınlık kazandığını söyleyebiliriz. Sadece Ehl-i Sünnet'e ait Hadis kaynaklarında değil, Şia'nın rivayet konusundaki temel kaynağı olan Kütüb-i Erba'a'da da

zikrine rastlanmaması, Cevşen'in mevsukiyetini ("hadis" olarak rivayetinin güvenilirliğini) ciddi biçimde tartışmalı kılmaktadır.

"Bediüzzaman merhumun Cevşen'e atfettiği önem, sadece rivayet tarikinden mevsukiyetine itimat ettiğinden değil, aynı zamanda muhtevasının güzelliğinden, ifadelerinin çarpıcılığından da kaynaklanmış olmalıdır. Onu Efendimiz (s.a.v)'den sabit bir rivayet olarak değil, sadece "güzel bir dua" olarak okumakta herhangi bir mahzur yoktur."[322]

Bu cevaptan kısa bir süre sonra Nazım Büyükbaş isimli (imam ve doktora öğrencisi olduğunu belirten) bir kardeşimden şöyle bir mesaj almıştım:

"'Bazı cemaatler ve metotlar üzerine-2' yazınızda, "Cevşen'e gelince, Bediüzzaman merhumun bu duanın tevatüren nakledildiğini söylediğine rastlamadım." demişsiniz. Sözler Yayınevi İstanbul 1991, Yeni Asya Yayınları A.Ş. damgasıyla basılan Arapça *Hizbu Envari'l-Hakaiki'n-Nûriyye* adlı dua mecmuasının 34. sayfasında Cevşen duasından önce Osmanlıca el yazıyla şu ibare yazmaktadır: "Hazreti Peygamber (sallallahu aleyhi ve sellem)'e Cebrail aleyhisselamın vahiy ile getirdiği (zırhını çıkar bunu oku dediği) gayet yüksek ve çok kıymettar ve çok yüksek bir münacaat-ı peygamberidir ki: Zeynelabidin (radıyallahu anh)'dan tevatürle rivayet olunmuştur." yazar."

Burada zikredilen eser elimde olmadığı için şu anda tahkik etme imkânına maalesef sahip olamadığım bu tesbit için adı geçen kardeşime bir kere de buradan teşekkür ediyorum.

Bu kitabın I. cildinde Cevşen konusu üzerinde biraz daha detaylı durmuştum. Dileyen oraya da bakabilir.[323]

Kısacası Bediüzzaman'ın üzerinde hassasiyetle durduğunu ve talebelerine de okunmasını tavsiye ettiği Cevşen'in, Efendimiz (s.a.v)'den nakledildiği sabit bir dua olarak görülmesi doğru değildir.

---

[322] 7 Aralık 2008 tarihli yazı.

[323] Bkz. *Sana Din'den Sorarlar*, I, 96-8.

20. Bazıları Nur Cemaati'ne bağlı olanların fazla olmasını sanki haklı bir davaymış gibi algılamaktadır. Bir davaya bağlı olanların fazla olması o davanın hak olduğunu gösterir mi?

Öncelikle "Nur cemaati" olarak ifade edilen yapının homojen olmadığını söylemeliyiz. Bu yapı içinde birbirinden farklı çizgiler var ve bu çizgiler sadece "kemiyet" olarak değil, "keyfiyet" olarak da belirgin farklılıklar gösteriyor. Dolayısıyla soruyu, "Nur cemaati" içinde kemiyet olarak diğerlerinden daha önde olanlar hakkında sorulmuş kabul etmek durumundayız.

İkinci olarak, bu sorunun cevabı sadedinde, sadece onlarla bağlantılı olarak değil, bir hakikat olarak ifade edilmelidir ki, sayısal fazlalık hiçbir zaman "hakikat"in ölçüsü olmamıştır. "İnsanların çoğunun" iman etmeyeceğini bildiren ilahî beyanlar[324] bunun en açık delilidir.

Ancak şunu da söylemeliyiz: Niyet, hedef ve metot sahih olduğunda muvaffakiyete ulaşılır; bunun böyle olduğunu insanlık tarihi de İslam tarihi de açık biçimde göstermektedir.

Bir noktaya daha değinelim: "Başarı" ile "muvaffakiyet" birbirinden farklı şeylerdir. İlki seküler bir durumu ifade ederken, ikincisi ilahî kudret ve rızaya atıf yapar; ilki geçici ve aldatıcı iken, ikincisi her hal-u kârda kalıcı ve hakiki olandır.

21. II. Abdülhamid, Said Nursi'yi deli diye tutuklatmış mıdır? Böyle bir olay varsa nedeni nedir?

Bediüzzaman bu hadiseye şöyle değinir:

"Bitlis vilayetine tâbi Nurs köyünde doğan ben; talebe hayatımda rastgelen âlimlerle mücadele ederek, ilmî münakaşalarla karşıma çıkanları inayet-i İlahiye ile mağlub ede ede İstanbul'a kadar geldim. İstanbul'da bu âfetli şöhret içinde mücadele ederek nihayet rakiblerimin ifsadatıyla merhum Sultan Abdülhamid'in emriyle tımarhaneye kadar sürüklendim. "[325]

---

[324] Bkz. 11/Hûd, 17; 40/el-Mü'min, 59...

[325] *Şualar*, 495 (Ondördüncü Şua, Gençlik Rehberi'nin küçük bir haşiyesi).

Divan-ı Harb-i Örfi'nin eski baskılarından birinde "ifade-i naşir" olarak yer alan satırlarda bu durum şöyle anlatılır:

"Evet, Said Nursî İstanbul'a, şûrezâr vilayat-ı şarkıyenin maarifsizlikle öldürülmek istenilen Yıldız siyasetlerine istikamet vermek azmiyle gelmişti. Daha İstanbul'a gelmeden Van'dan, Bitlis'ten, Mardin'den defaatla nefyolmasından İstanbul'a gelmesiyle beraber Merhum Sultan Abdülhamid tarafından suret-i ciddiyede tarassud altına aldırıldı. Birkaç kerre tevkif edildi."[326]

Yine kendisi bu meseleyle irtibatlı olarak şöyle der:

"Münhasif Yıldız'ı dâr-ül fünun et, tâ Süreyya kadar a'lâ olsun! Ve oraya seyyahlar, zebaniler yerine, Ehl-i hakikat melaike-i rahmeti yerleştir; tâ cennet gibi olsun! Ve Yıldız'daki milletin sana hediye ettiği servetini, milletin baş hastalığı olan cehaletini tedavi için büyük dinî darülfünunlara sarf ile millete iade et ve milletin mürüvvet ve muhabbetine itimad et. Zira senin şahane idarene millet mütekeffildir. Bu ömürden sonra sırf âhireti düşünmek lâzım. Dünya seni terk etmeden evvel sen dünyayı terket! Zekat-ül ömrü, ömr-ü sâni yolunda sarfeyle.

"Şimdi müvazene edelim: Yıldız, eğlence yeri olmalı veya darülfünun olmalı? Ve içinde seyyahlar gezmeli veya ülema tedris etmeli? Ve gasbedilmiş olmalı veyahut hediye edilmiş olmalı? Hangisi daha iyidir? İnsaf sahibleri hükmetsin.

"Ben ki bir gedayım, bir büyük padişaha nasihat ettim, demek yarı cinayet ettim."[327]

Bu satırlardan da anlaşılacağı gibi Bediüzzaman merhum –devrin alimlerinin birçoğu gibi– Sultan Abdülhamid han muhalifleri safında konuşlanmış bulunmaktadır. "Hürriyet-Adalet-Müsavat" sloganları eşliğinde bünyeye musallat olan "Batılılaşma" virüsü, ulemayı hassas bir noktadan yakalamıştır. Aslında meselenin bu yönü soğukkanlı tahlillerin konusu yapılabilse, günümüzde yaşananları anlamlandırmada önemli bir tecrübe elde edilmiş olacak; ama biz genellikle yaptığımız gibi bu meselede de duygularımızla hareket etmeyi tercih ediyoruz.

---

[326] *Divan-ı Harb-i Örfi*, 6.

[327] *Divan-ı Harb-i Örfi*, 30-1.

Sultan Abdülhamid Han'a "müstebit" yaftasıyla tavır alan ulema, kısa zaman sonra yönetime gelmesine destek verdiği İttihat Terakki cuntasının icraatlarını görünce gerçeği anlayacak, ama iş işten geçmiş olacaktır. Elbette bilahare nedamet getirmeleri önemli bir hadisedir; ama nedamet, kaybedilenleri hiçbir zaman telafi etmeyecektir!

Bediüzzaman merhumun daha İstanbul'a gelirken Sultan Abdülhamid hana karşı takındığı muhalif tavır, hiç şüphesiz sarayın yüz yüze bulunduğu iç ve dış tazyikler, Osmanlı'yı bitirmeye azmetmiş Batılıların kurduğu kumpaslar, bünyeyi kemirmekte olan ekonomik, siyasî, idarî... problemler... le ilgili değildir.

Bediüzzaman da tıpkı dönemindeki ulemanın çoğunluğu gibi, "hürriyet, adalet, müsavat" sloganları eşliğinde Sultan Abdülhamid aleyhtarlığı yapmayı "İslam'ın gereği" olarak görüyor ve bu çerçevede hareket ediyordu. Yukarıda *Risale-i Nur*'dan naklettiğim pasajlar onun meseleye bakışını kendi ifadeleriyle net biçimde ortaya koymaktadır.

Muhterem Kadir Mısıroğlu bu olayı şöyle veriyor:

"Rahmetli Celâlettin Öktem hocadan dinlediğime nazaran, II. Meşrûtiyet arifesinde İstanbul'a gelen Said-i Nursî merhum o zaman Dârulfünûn'a tahsis edilmiş olan Zeyneb Kâmil Konağı'nda bir konferans vermiş. Bu konferansta Sultan II. Abdülhamid hakkında ileri-geri sözler söylemiş. Ezcümle, Celâl Hoca'nın bizzat işittiğini söylediği şu sözleri sarfetmiş:

"-Sultan tek başına koca bir sarayı işgâl ediyor. Çıksın oradan!.. Ben orayı mektep yapacağım!.."

Daha sonra değerlendirmesini şöyle sürdürüyor muhterem Mısıroğlu:

"Bu ve benzeri sözler yüzünden tımarhâneye sevkedilmişse de doktorlar, "aklında bir noksanlık olmadığını ve sırf görgüsüzlüğü sebebiyle yakışıksız sözler sarfettiğini" söyleyerek O'nu serbest bırakmışlar.

"Bundan sonra Mâbeyn'e gelerek Padişah ile görüşmek istemiş, fakat bütün ısrarlara rağmen belindeki hançeri çıkarmak istemediğinden bu görüşme vâkî olmamıştır..."[328]

Bediüzzaman merhumun, hakkında konuştuğu kişi "Halife-i Müslimîn"dir. "Son kale"yi muhafaza etmek için bütün varlığıyla hem içerideki hem dışarıdaki muhalifleriyle mücadele etmek zorunda kalan bir padişaha reva görülen muamele elbette bu olmamalıdır.

Bu satırların yazarı, Şeyhülislam Mustafa Sabri Efendi merhuma gönülden bağlıdır. Resmine bile her baktığımda derin bir ihtiram kaplar bütün benliğimi. İlmin ve ilim adamının haşmetini, izzetini, heybetini görürüm onda ve titrerim.

Ama ona karşı duyduğum bu derin hürmet ve muhabbet hissi beni adaletle hükmetmekten alıkoymamalıdır diye düşünür ve onun Sultan II. Abdülhamid aleyhtarlığını her seferinde derin bir teessür ve inkisarla hatırlarım. Ve ruhunu teslim etmeden önce hakikati görüp nedamet getirdiği için onun adına hamdeder, şükrederim.

Aynı durum Bediüzzaman merhum için de aynıyla söz konusudur. Benim Mustafa Sabri Efendi merhuma bağlılığımı aynıyla –hatta belki daha fazlasıyla– Bediüzzaman merhum için hissedenler de bir noktayı hatırdan çıkarmamalı: Hakk'ın hatırı her şeyin üstündedir.

Bediüzzaman merhum ahir ömründe nedamet getirmiş ve –yine muhterem Mısıroğlu'nun naklettiği veçhile[329]– Sultan II. Abdülhamid'in torunu Nemika Sultan'dan –ki Osman Turan beyin kayınvalidesidir ve hadiseyi muhterem Mısıroğlu, Osman Turan'dan bizzat dinlemiş birisi olarak nakletmektedir– dedesi adına helallık dilemişse, bundan sadece ve sadece hoşnut olunur. Bunu onun için bir "nakisa" gibi değerlendirip böyle bir hadisenin cereyan etmediğini söylemeye kalkışmanın anlamı yoktur. Bunun Bediüzzaman'a da, tarihe de, hakikate de haksızlık olduğunu söylemek durumundayız.

Bediüzzaman merhum da hatasıyla-sevabıyla bir "insan"dır! Onu hayatının her aşamasında ve her yaptığı işte "lâ yuhtî" (hatasız) görmek, her tavır ve davranışının

---

[328] *Bir Mazlum Padişah Sultan II. Abdülhamid*, 22-3.

[329] Bkz. Mısıroğlu, a.e.g., 22.

altında bir "hikmet" aramak bizim itikadımızla bağdaşmaz. Efendimiz (s.a.v)'den nakledilen bir rivayet bize bu konuda rehberlik eder: "Bir şeye olan sevgin (seni onun aleyhindeki hakikate karşı) kör ve sağır eder."[330] Bediüzzaman merhum hakkındaki fart-ı muhabbetimiz de bizi onun hakkında kör ve sağır etmemelidir.

22. Abdülhamid ve Said Nursi, yaşantıları göz önünde bulundurulup kıyaslandığında üstünlük bakımından hangisi daha üstün olabilir? Neden?

Bunun yanlış sorulmuş bir soru olduğunu düşünüyorum. Bizler o insanların hangisinin Allah indinde daha üstün olduğunu tayin ve tesbit mevkiinde değiliz. Herhangi bir hadisede birinin haklı, diğerinin haksız olduğunu –zahir-i hale bakarak– söyleyebiliriz. Ama birinin diğerinden üstün olduğunu söylemek bize düşmez.

23. Said Nursi'nin siyaset konusundaki açıklaması doğru bir açıklama mıdır? Kastedilen nedir? Günümüzdeki siyasetten uzak durma manasında anlaşılıp uğraşılmaması ne kadar doğru bir davranıştır? Yanlış ise neden yanlış bir uygulamadır?

Bediüzzaman'ın "siyaset"e bakışını doğru tesbit etmek için onun bu kelimeye nasıl bir anlam yüklediğine ve kelimenin geçtiği bağlamlara dikkatlice bakmak gerekir.

Benim tesbit edebildiğim kadarıyla o, "siyaset" kelimesini birkaç farklı anlam ve bağlamda kullanmaktadır:

1. Sırf dünyevî maksatlarla, doğru-yanlış, haklı-haksız demeden, kişisel menfaat ekseninde hareket etmek ve bu çerçevede halkın yönetimine talip olmak.

2. Bir ucu dünyanın egemen güçlerine dayanan kirli ilişkiler üzerine kurulu, gizli, hileli, desiseli ve İslam'a ve Müslüman millete karşı art niyetli kesimlerin izlediği şeytanca tarz-ı hareket.

Ona göre siyasetin kendisi muhataralı/riskli bir alandır. Siyasetle iştigal eden kişinin niyeti halis olsa bile, bu alana hâkim olan ilişkiler, dengeler, hatta alanın öz yapısı adalete, hakkaniyete ve İslamî ölçülere tam anlamıyla riayete imkân vermemektedir.

---

[330] "Hasen" bir rivayettir. Geniş bilgi için bkz. *Keşfu'l-Hafâ*, II, 79.

Bediüzzaman merhumun "siyasetten uzak durmak"tan kastının, siyasete taalluk eden her ne varsa ondan kaçınmak şeklinde değil, siyasetle bilfiil iştigali tercih etmemek olarak anlaşılmasının daha doğru olacağını düşünüyorum.

Risale-i Nur'un muhtelif yerlerinde konuyla ilgili olarak söyledikleri bir araya getirildiğinde yukarıda çizmeye çalıştığım çerçeveye oturan bir çizginin ortaya çıktığı görülecektir.

Onun, konuyla ilgili olarak söylediklerinden bir kısmını aşağıya alıyorum:

"Hayat-ı beşeriye bir yolculuktur. Şu zamanda, Kur'anın nuruyla gördüm ki, o yol bir bataklığa girdi. Mülevves ve ufûnetli bir çamur içinde kafile-i beşer düşe kalka gidiyor. Bir kısmı, selâmetli bir yolda gider. Bir kısmı, mümkün olduğu kadar çamurdan, bataklıktan kurtulmak için bazı vasıtaları bulmuş. Bir kısm-ı ekseri o ufûnetli, pis, çamurlu bataklık içinde karanlıkta gidiyor. Yüzde yirmisi sarhoşluk sebebiyle, o pis çamuru misk ü anber zannederek yüzüne gözüne bulaştırıyor... düşerek kalkarak gider, tâ boğulur. Yüzde sekseni ise, bataklığı anlar, ufûnetli, pis olduğunu hisseder... fakat mütehayyirdirler, selâmetli yolu göremiyorlar. İşte bunlara karşı iki çare var:

"Birisi: Topuz ile o sarhoş yirmisini ayıltmaktır. İkincisi: Bir nur göstermekle mütehayyirlere selâmet yolunu irae etmektir.

"Ben bakıyorum ki; yirmiye karşı seksen adam, elinde topuz tutuyor. Halbuki o bîçare ve mütehayyir olan seksene karşı hakkıyla nur gösterilmiyor. Gösterilse de; bir elinde hem sopa, hem nur olduğu için emniyetsiz oluyor. Mütehayyir adam "Acaba nurla beni celbedip, topuzla dövmek mi istiyor?" diye telaş eder. Hem de bazan ârızalarla topuz kırıldığı vakit, nur dahi uçar veya söner.

"İşte o bataklık ise, gafletkârane ve dalalet-pîşe olan sefihane hayat-ı içtimaiye-i beşeriyedir. O sarhoşlar, dalaletle telezzüz eden mütemerridlerdir. O mütehayyir olanlar, dalaletten nefret edenlerdir, fakat çıkamıyorlar; kurtulmak istiyorlar, yol bulamıyorlar.. mütehayyir insanlardır. O topuzlar ise, siyaset cereyanlarıdır. O nurlar ise, hakaik-i Kur'aniyedir. Nura karşı kavga edilmez, ona karşı adavet edilmez. Sırf şeytan-ı racîmden başka ondan nefret eden olmaz. İşte ben de nur-u Kur'anı elde tutmak için "Eûzü billahi mineşşeytani vessiyase" deyip, siyaset topuzunu atarak, iki elim ile nura sarıldım. Gördüm ki: Siyaset cereyanlarında hem muvafıkta,

hem muhalifte o nurların âşıkları var. Bütün siyaset cereyanlarının ve tarafgirliklerin çok fevkinde ve onların garazkârane telakkiyatlarından müberra ve safi olan bir makamda verilen ders-i Kur'an ve gösterilen envâr-ı Kur'aniyeden hiçbir taraf ve hiçbir kısım çekinmemek ve ittiham etmemek gerektir. Meğer dinsizliği ve zındıkayı siyaset zannedip ona tarafgirlik eden insan suretinde şeytanlar ola veya beşer kıyafetinde hayvanlar ola..."[331]

Bediüzzaman'ın genel olarak siyasete bakışını özel olarak siyasetten uzak durmayı niçin tercih ettiğini tesbit masadıyla yukarıda *Risale-i Nur*'dan bazı alıntılar yaptım. Onlardan vardığımız sonucu bir cümleyle özetleyecek olursak, Bediüzzaman'a göre siyaset riskli ve muhataralı bir faaliyettir; kul hakkına girme ve zulüm işleme ihtimali hayli fazladır.

"*Risale-i Nur*'daki şefkat, vicdan, hakikat, hak, bizi siyasetten men'etmiş. Çünki masumlar belaya düşerler, onlara zulmetmiş oluruz. Bazı zâtlar bunun izahını istediler. Ben de dedim:

"Şimdiki fırtınalı asırda gaddar medeniyetten neş'et eden hodgâmlık ve asabiyet-i unsuriye ve umumî harbden gelen istibdadat-ı askeriye ve dalaletten çıkan merhametsizlik cihetinde öyle bir eşedd-i zulüm ve eşedd-i istibdad meydan almış ki, Ehl-i hak hakkını kuvvet-i maddiye ile müdafaa etse, ya eşedd-i zulüm ile, taraftgirlik bahanesiyle çok bîçareleri yakacak, o halette o da ezlem olacak veyahut mağlub kalacak. Çünki mezkûr hissiyatla hareket ve taarruz eden insanlar, bir-iki adamın hatasıyla yirmi-otuz adamı, âdi bahanelerle vurur, perişan eder. Eğer Ehl-i hak, hak ve adalet yolunda yalnız vuranı vursa, otuz zayiata mukabil yalnız biri kazanır, mağlub vaziyetinde kalır. Eğer mukabele-i bilmisil kaide-i zalimanesiyle, o Ehl-i hak dahi bir-ikinin hatasıyla yirmi-otuz bîçareleri ezseler, o vakit hak namına dehşetli bir haksızlık ederler.

"İşte Kur'anın emriyle, gayet şiddetle ve nefretle siyasetten ve idareye karışmaktan kaçındığımızın hakikî hikmeti ve sebebi budur."[332]

---

[331] *Mektubat*, 48-9.

[332] *Şualar*, 292.

"(...) Tâ, siyaset-i hazıra avam-ı müslimîne de o suretle tefhim edilsin." Halbuki siyaset-i hazıra, o kadar çok yalan ve hile ve şeytanet içine girmiş ki, vesvese-i şeyatîn hükmüne geçmiştir..."[333]

Bu alıntılar da yukarıdaki tesbiti teyit eder mahiyettedir.

"Bir zaman, bu garazkârane tarafgirlik neticesi olarak gördüm ki: Mütedeyyin bir Ehl-i ilim, fikr-i siyasîsine muhalif bir âlim-i sâlihi, tekfir derecesinde tezyif etti. Ve kendi fikrinde olan bir münafığı, hürmetkârane medhetti. İşte siyasetin bu fena neticelerinden ürktüm, "Eûzü billahi mineşşeytani vessiyase" dedim, o zamandan beri hayat-ı siyasiyeden çekildim."[334]

Burada siyasetin, insanı tarafgirliğe sürüklediği, hatta ilim adamlarının dahi bundan korunamadığı tesbiti siyasetten uzak duruş gerekçelerinden birisi olarak karşımıza çıkıyor.

"Başlarını yesin, dünyalarını tamamen bıraktığım ve ayaklarına dolaşsın, siyasetlerini büsbütün terkettiğim halde; düşündükleri bahaneler, evhamlar, elbette asılsız olduğundan, onlara müracaatla o evhamlara bir hakikat vermek istemiyorum. Eğer uçları ecnebi elinde olan dünya siyasetine karışmak için bir iştiham olsaydı; değil sekiz sene, belki sekiz saat kalmayacak tereşşuh edecekti, kendini gösterecekti. Halbuki sekiz senedir birtek gazete okumak arzum olmadı ve okumadım. Dört senedir burada taht-ı nezarette bulunuyorum; hiçbir tereşşuh görünmedi."[335]

Bu pasajda yer alan "uçları ecnebi elinde olan dünya siyaseti" tanımlaması son derece önemlidir. Tek Parti döneminin Din'e ve Din'le ilgili her şeye düşmanca yaklaşımı Bediüzzaman merhumun siyasete bakışını tesbitte önemli bir parametre olarak kaydedilmelidir.

"Evet Resul-i Ekrem Aleyhissalâtü Vesselâm çıktığı vakit, değil yalnız bir taifeye, bir kavme, bir kısım Ehl-i siyasete veya bir dine; belki umum padişahlara ve umum Ehl-i dine tek başıyla meydan okudu..."[336]

---

[333] *Sözler*, 483.

[334] *Mektubat*, 267.

[335] *Mektubat*,47.

[336] *Mektubat*, 158.

"İşte dünyanın fesadını salaha çeviren ve günahlardan ve şirkten kurtaran ve siyaset ve hâkimiyet-i dünyayı tebdil eden Muhammed-i Arabî Aleyhissalâtü Vesselâm'dan başka kim gelmiş?.."[337]

Bu pasajlarda dikkatimizi çeken en önemli husus, "siyaset" ve "hakimiyet-i dünya" faktörlerinin Efendimiz (s.a.v)'in tebliğinin karşısında yer aldığının ifade ediliyor oluşudur. Bunun anlamı, yönetimi ellerinde bulunduranların, dünya menfaatini ve nefsaniyeti önde tutma illetiyle malul oluşudur. Bediüzzaman'ın "uzak durduğu" siyaset elbette bu değildir; ama burada siyasetin ve Ehl-i siyasetin müstakil bir kategori olarak Nebevî tebliğin karşısında konumlandırılmış olması konumuz açısından görmezden gelinemeyecek önemdedir.

Bediüzzaman'ın siyasete bakışı konusunda yukarıda aktardıklarımdan hareketle şunu söylemek mümkün: Kendisi siyasete bizzat karışmak istemediği, hatta mesafeli durduğu gibi, talebelerinin de aynı şekilde hareket etmesini istemektedir. Ancak önemle belirtelim ki, buradaki "siyasete karışmak"tan kasıt, siyasî faaliyetlere girmek, özellikle de "seçilme" mevkiinde olmaktır.

Yoksa Bediüzzaman'ın siyasetle ve siyasetçilerle hiçbir şekilde ilişki ve irtibat kurulmamasını istediği şeklinde bir sonuç çıkarmak yanlış olacaktır. Bilhassa CHP zihniyeti söz konusu olduğunda son derece tavırlı ve tepkili iken, DP iktidarında ilişkilerin daha sıcak ve olumlu seyrettiğini söylemek doğrunun ifadesi olacaktır. Aşağıdaki pasaj bu söylediğimin oldukça güzel bir ifadesini oluşturuyor:

"Kardeşlerim! Hastalığım pek şiddetli, belki pek yakında öleceğim veyahut bütün bütün konuşmaktan -bazan men'olduğum gibi- men' edileceğim. Onun için benim Nur âhiret kardeşlerim, ehven-üş şerr deyip bazı bîçare yanlışçıların hatalarına hücum etmesinler. Daima müsbet hareket etsinler. Menfî hareket vazifemiz değil. Çünki dâhilde hareket menfîce olmaz. Madem siyasetçilerin bir kısmı *Risale-i Nur*'a zarar vermiyor, az müsaadekârdır; ehven-üş şerr olarak bakınız. Daha a'zamüş şerden kurtulmak için; onlara zararınız dokunmasın, onlara faideniz dokunsun."[338]

---

[337] *Mektubat*, 169.

[338] *Emirdağ Lahikası-2*, 245.

Bu tavrın mesela Milli Görüş çizgisiyle ve siyaset tarzıyla örtüşmeyeceği açıktır. Milli Görüş, siyaseti merkeze koymayı ve siyasî faaliyeti "bizzat" yürütmeyi esas alırken, Bediüzzaman çizgisi ve bu çizginin bugüne yansıyan tavrı, siyasetle ve siyasetçiyle "fayda"ya dönük bir ilişki kurma tarzını benimsemiştir.

Esasen insaflı düşünce, bu tarzın da "siyasetle uğraşmamak" anlamına gelmediğini söylemeyi gerektirmektedir. Bediüzzaman'ın anlayışında "siyasetle uğraşmamak", siyaseti fiilen yürütmekten olduğu gibi, hangi kanattan ve hangi tavırda olursa olsun bütün siyasîlerden uzak durmayı da tazammun eden bir tarz değildir. Tam aksine, siyaset ve siyasetçiyle ilişki, onların "Nurculuk" diye ifade edilen harekete ve Nurculara davranış biçimine göre şekillenmiş, olumsuz davranışa mesafe ve tepki, olumlu davranışa sıcak ilişki ve olumlu bakış esas olmuştur.

Siyasete bakış konusundaki bu tavır farklılığını nasıl yorumlamak gerekir?

Doğrusu şu ki, siyaseti Müslümanın ilgi alanı dışında görmek ve siyasî alanı başkalarına terk etmek kabul edilebilir bir davranış değildir. "Nurculuk" denen hareketin hatırı sayılır bir kesiminin, çok uzun yıllar boyunca "sağ" kanatta siyaset yapan birtakım siyaset kurtlarının "oy deposu" olarak iş görmüş olması ülkeye ve millete zarardan başka bir şey temin etmiş midir, tartışmaya değer...

(Günümüzdeki durumu bu değerlendirmenin dışında tutuyorum. Zira burada söz konusu olan artık "pragmatizm" değil. Geçmişte Nurculuk denen hareketin önemli bir kesimi merkez sağ siyasetçileri desteklerken en azından Din anlayışı bakımından Bediüzzaman çizgisinden önemli bir sapma göstermiyordu. Bugünse Bediüzzaman çizgisi çoktan terk edildi; Nurculuk denen yapının kemiyet planında en önemli bölümünü oluşturan kesim, Din'in modernizasyonu operasyonunun öznesi durumunda.)

Öte yandan siyaseti fiilen yürütmek de bizi, hayatın başka alanlarını boş bırakma yanlışına düşürmemeli. Bir yandan siyaseti yürütürken diğer yandan hayatın – eğitim, sosyal, kültürel hayat, sanat, ticaret ve en önemlisi de "ilmî faaliyet" gibi– diğer alanlarında ihya ve inşaya dönük ciddi ve sonuç getirici atılımlar yapmak durumundayız.

24. Said Nursinin Ateizme karşı Ehl-i Kitapla birlikte hareket etmeliyiz demesi ne kadar tutarlı bir anlayıştır? Bildiğimiz kadarıyla komünizm ve ateizmi de başlatanlar Ehl-i Kitaptır. Öyle ise bu konu nasıl değerlendirilmelidir?

Kur'an-ı Kerim'in Ehl-i Kitabı birtakım konularda diğer gayrimüslimlerden ayrı tuttuğu malumdur. Müslümanlar için onların iffetli kadınlarıyla evliliğin ve kestiklerini yemenin caiz olması bu durumun somut yansımalarıdır.

Ancak bu "ayrıcalık" durumunun "hukukî" sahayla sınırlı olduğuna dikkat etmek gerekir. Ehl-i Kitap ile Müslümanların, sırf onların Ehl-i Kitap olması dolayısıyla bunun dışında özel bir yakınlık kurması ancak konjonktür gereği olabilir.

Bu açıdan bakıldığında Bediüzzaman merhumun Komünizm ve onun tabii bir yansıması gibi algılanan Ateizm tehlikesini milletten uzak tutmak için şu veya bu şekilde bir "Allah inancı" taşıyan Ehl-i Kitap ile işbirliği yapılması yolundaki görüşünü anlamak mümkün. Konjonktür değiştiğinde şer'î maksat ve maslahatları gerçekleştirmeye katkı sağlayacak farklı işbirliklerine de gidilebilir.

Burada önemli olan iki nokta var:

1. Bu ilişki ve işbirliğinin "kalıcı bir tutum" olarak görülmemesi; esnek ve çok boyutlu olarak yürütülmesi. O gün için Komünizm ve Ateizm yaygın ve yakın tehlike idi. Bugün farklı durumlar söz konusudur.

2. Bu tür ilişki ve işbirliklerinin din algımızı ve itikadımızı belirleyen temel faktörler seviyesine çıkarılmaması.

Bediüzzaman merhumun, yaşadığı dönem için tesbit ettiği bir durumun ve ona bağlı olarak geliştirilen hareket tarzının bugünün dünyasında aynen devam ettirilmesi, ancak o durumun devamı halinde söz konusu olabilir. Şartlar ve dengeler değişmiş, yeni durumlara yeni çözümler bulmak gerekli hale gelmişse, artık o tutumda ısrar etmenin "geçmişte hapsolmak"tan başka bir anlamı olmayacaktır.

Söz gelimi günümüzde Komünizm bir tehlike olmaktan çıkmış, onun yerini, hayatın farklı boyutlarına farklı yansımaları olan "dünyevileşme" almıştır. Modernizm, küreselleşme, çığırından çıkmış ve artık ideolojileşmiş bulunan teknoloji, onun doğurduğu çevre problemleri ve küresel ısınma, "Üçüncü dünya" denen coğrafyaların ve özellikle de İslam dünyasının ya fiili işgal altında bulunması ya da işgal yahut

bölünme-parçalanma tehdidiyle yüz yüze bulunması gibi problemler bunların başında gelmektedir.

İşin ilginç yanı, bu problemlerin kaynağını Ehl-i Kitap ülkeler oluşturmakta, bunlara karşı direnişin simgesi durumundaki küreselleşme karşıtları, yeşil barışçılar gibi yapılanmalarsa genellikle ateistlerden, deistlerden... oluşmakta!

Bu durumda Ehl-i Kitap'la işbirliğini "kalıcı bir tutum" olarak devam ettirdiğimizde kime ve neye hizmet etmiş olacağımıza iyi bakmalıyız.

Dolayısıyla meseleye şöyle bakmanın doğru olacağını düşünüyorum: İslam'ın ve insanlığın maslahatı neredeyse, neyi gerektiriyorsa orada bulunmak ve onu yapmak. Bu, dün A konusunda Ehl-i Kitap'la işbirliğini gerektiriyorken. Bugün B konusunda başkalarıyla işbirliğini gerektirebilir.

Son bir nokta olarak altını çizmemiz gereken husus şudur: Ehl-i Kitap'la işbirliğinin onlarla "yakınlaşma"ya dönüşmemesine dikkat etmek gerekir. Zira işbirliğinin dozu kaçırıldığında "yakınlaşma", bir süre sonra "ortak noktalarımız çok"a, oradan da "ikimiz bir fidanın güller açan dalıyız"a varıyor; imanla inkâr arasındaki sınır ortadan kalkıyor. Dinlerarası Diyalog süreci başlamadan önce kendisini Müslüman olarak tanımlayan bir Allah kulunun, Ehl-i Kitab'ın da cennete gideceğini söylediğine şahit olanınız var mı?...

25. Risalelerde bariz hatalardan örnekler var mı? Örnek verebilir misiniz?

Beşer elinden çıkmış her eserde hata bulunması normal, hatta kaçınılmazdır. Dört mezhep imamının bile bizzat talebeleri veya mezheplerine mensup ulema tarafından hatalı olduğu söylenmiş ictihadları vardır. Hatta –hepsine selam olsun– peygamberlerden dahi "zelle" denen küçük sürçmeler sadır olduğu Akaid kitaplarımızda kaydedilen hususlardandır. Şu kadar var ki, onların geçmiş ve gelecek bütün günahları bağışlanmıştır.

Dolayısıyla tıpkı beşer elinden çıkmış diğer eserler gibi *Risale-i Nur*'un da hatadan tamamen salim bir eser olduğunu mutlak olarak söylemek doğru değildir. Özellikle Üstad'ın Risaleler'i dikte ederken hafızasından başka herhangi bir kaynağa başvurmamış olduğu vakıası dikkate alındığında bu nokta daha bir anlaşılır olmak-

tadır. Bir kısım hadis rivayetlerinin mana ile, daha doğrusu akılda kaldığı kadarıyla nakledilmiş olmasını buna örnek olarak zikredebiliriz.

Ancak bu durumun *Risale-i Nur*'un temel karakterini ve kaleme alınış maksadını esastan etkileyen bir nakisa olmadığını da belirtmek gerekir. Bu vesileyle belirtmiş olayım ki, bu sözlerimin, "*Risale-i Nur*'da hatalar varmış, dolayısıyla bu eser okunmamalı" tarzında anlaşılmasına ve yayılmasına rızam yoktur. Ben hasbel kader okuyan-yazan bir insan olarak *Risale-i Nur*'dan müstağni kalamadığım gibi, başkalarının da ondan istifade etmesini isterim. Bediüzzaman bir kesimin değil, bu ümmetin âlimidir, bu ümmetin âlimlerinden bir âlimdir. Dolayısıyla diğer âlimlere nasıl bakıyorsak ona da öyle bakmalı, diğer âlimlerin eserlerini nasıl görüyorsak *Risale-i Nur*'u da öyle görmeliyiz.

26. Risaleleri okumak ve başka eser okumamak yeterli midir?

Bunun doğru olduğunu söyleyemeyiz. Risaleler'de söylenenlerin izah ve beyanı için dahi olsa insan başka eserlerden istifade etmek mecburiyetindedir. Normal olarak bir insanın *Risale-i Nur* ile yetinebileceğini, başka eserlere ihtiyaç bulunmadığını söyleyenler varsa şayet, onlara *Risale-i Nur* ile yetinerek nasıl namaz kılıp oruç tuttuklarını sormak gerekir. *Risale-i Nur*'un neresinde temel ibadetlerle ilgili – ancak bir ilmihalde bulunabilecek– detaylar vardır? Yahut Efendimiz (s.a.v)'in ve Sahabe'nin hayatını, İslam tarihini ya da Kur'an ayetlerinin tamamını ihtiva eden bir tefsir okumak isteyen bir kimse sadece *Risale-i Nur* okuyarak bu emeline nasıl nail olabilir?

Açıktır ki, *Risale-i Nur* bir fıkıh kitabı olmadığı gibi, tefsir, hadis, kelam/akaid, tarih... kitabı da değildir. İçinde bu ilim dallarının her birine taalluk eden bahisler, cüzler bulunmakla birlikte onu, bu ilim dallarından her birinden müstağni kılan bir eser olarak tavsif etmek ilim adına isabetli bir davranış olmaz. Aklı başında hiç kimse de böyle bir iddiada bulunmaz.

Kaldı ki "Nurcu" diye bilinen kitle içinde birçok kesimin Bediüzzaman'dan başka müellifleri de okumakta olduğu bilinen bir hususdur. Sadece bu husus bile tek başına *Risale-i Nur*'un bir insanın bilgilenme ihtiyacını karşılayacağını söylemenin yanlış olduğunu göstermeye yeterlidir.

27. Risaleler imanî konuları işlemiş ama anlaşılması zor bir eser. Bu bakımdan vasat Müslümanlara okutturulması ne kadar doğrudur? Örneğin Harun Yahya'nın imani eserleriyle kıyaslandığında nasıl bir sonuç ortaya çıkar? Diyebiliriz ki Harun Yahya'nın eserleri daha bilimsel, anlaşılır ve Risalelerin bir nevi Türkçeleştirilmiş hali gibidir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda hangisinin tavsiye edilmesi daha doğrudur? Ya da yaklaşım nasıl olmalıdır?

İlk olarak Üslup ve dil özellikleri dolayısıyla *Risale-i Nur*'un herkes için kolay anlaşılır bir kitap olduğunu söylemek mümkün değil. Aralarında muhteva farklılığı bulunduğu için Risaleler'in Harun Yahya'nın eserleriyle kıyaslanmasının da doğru olmadığını söylemeliyim.

İkinci olarak Harun Yahya'nın eserlerinin Risaleler'in bir nevi Türkçeleştirilmiş hali olduğunu söylemek isabetli olmaz.

Bu itibarla, bir bütün olarak "şu eser daha iyidir, şayan-ı tavsiyedir" demek yerine, muhatabın durumunu da dikkate alarak "şu şahsın şu eseri" veya "şu eserin şu kısmı" diye nokta tayinler yapmak daha isabetli olur.

28. Risalelerin yazıldığı dönem göz önünde bulundurulduğunda böyle zorlu bir ortamda örneğin cehennem nerede, cennet nerede, Hızır, İlyas ve İsa aleyhimusselamların makamları nerde gibi sorularla meşgul olması ne kadar gerekli bir durumdur? Ve gerçekten bu meseleler önemli meseleler mi ve nasıl değerlendirilmelidir?

Risalelerin belli bir konjonktürde kaleme alınmış olması, soruda zikredilen türden konuların işlenmesine mani değildir. Daha önce de ifade ettiğim gibi *Risale-i Nur*'da İslamî ilimlerin hemen her dalına taalluk eden bahisler vardır. Yine bilindiği gibi bu eserde zaman zaman sorulan sorulara cevaplar da yer almaktadır. Dolayısıyla bu tarz meselelerin bu eserde yer almış olmasında bir gariplik yoktur.

29. Said Nursi döneminde bilinen ve ondan daha üstün başka âlimler var mıydı? Varsa birkaç örnek verir misiniz?

Yine daha önce belirttiğim gibi böyle mutlak bir karşılaştırmayı doğru bulmam. Osmanlı'nın son dönemlerinde yaşamış bulunan âlimler, belki biraz da içinde bulundukları normal dışı şartların tazyikiyle İslamî ilimlerin her birinde "otorite" vasfıyla söz söyleyecek dirayet ve vukufiyete sahiptiler. Hangi sahada konuşmuş ve

yazmışlarsa, sadece o sahada ihtisas yapmışlar gibi bir his uyandırırlar. Aramızda sadece yarım asırlık bir zaman dilimi bulunmasına rağmen onların hiç birisinden müstağni kalamıyor ve eserlerini "kaynak" olarak kullanıyor oluşumuz bunun en sadık şahididir.

Bununla birlikte, verdikleri eserlerden yola çıkarak o dönem âlimleri hakkında şöyle bir tesbit yapabiliriz: Muhammed Zâhid el-Kevserî merhum, döneminde yaşayan âlimler içinde bilhassa Hadis ilimlerinde biraz daha ileridedir. Mustafa Sabri Efendi merhum Kelam ilminde, Elmalılı Hamdi Yazır merhum Tefsir ve Felsefe sahalarında böyledir. Bediüzzaman merhumun eserlerinde ise özellikle "ihtisas erbabına" hitap eden bir muhteva görmüyoruz. Elbette bu, *Risale-i Nur*'un ilmî hüviyeti haiz bulunmadığı anlamına gelmiyor. Bunun anlamı, *Risale-i Nur*'un temel olarak ilim erbabına hitaben değil, "halkın imanını kurtarmak" gibi bir hedef gözetilerek kaleme alınmış olması, dolayısıyla mütehassıslara hitap eden bir özellik taşımıyor olmasıdır.

Şahsen gerek Daru'l-Hikmeti'l-İslamîye'de birlikte görev yaptığı mesai arkadaşlarından, gerekse diğer ilim ehlinden Bediüzzaman merhumun ilmî kudreti hakkında aleyhde söylenmiş herhangi bir söz okumuş/duymuş değilim. Dolayısıyla *Risale-i Nur* hakkındaki bu tesbit, eserin sahibinin ilmî seviyesi hakkında bir değerlendirme olarak okunmamalı. Böyle bir tavrı "haddini bilmezlik" olarak görürüm.

30. Said Nursi "Bugün en büyük farz İslam birliğidir." derken, batıya karşıyken ve mütevazi bir hayat yaşarken bugün onun bağlıları neden aksi yolda gitmektedir?

Bediüzzaman merhumun "bağlıları" olarak ifade edilen kesimin homojen bir yapı göstermediğini, hepsi de Bediazzaman'dan ve *Risale-i Nur*'dan beslendiğini söyleyen birden fazla yapı bulunduğunu daha önce vurgulamıştım. Esasen bu durum, kimsenin gizlisi değil. Bu bakımdan sorunun, belli kesimleri paranteze alarak sorulması ve cevaplanması gerekir.

"Nurculuk" diye ifade edilen yapı içinde mütalaa edilenlerin ekseriyetinin, geçtiğimiz asırda Müslümanlar tarafından "zararlı cereyanlar" arasında zikredilen "Batıcılık" bağlamında bugün farklı bir tavır içinde olduğu, bilhassa siyasî meselelerde Batıcıların tavrını/duruşunu andıran bir tavır/duruş benimsediği dikkat çekiyor. En azından onların Batı'ya Bediüzzaman merhumun baktığı gibi bakmadığı aşikâr.

Bunun, cemaat politikalarının ve faaliyet alanlarının muhafaza ve idamesi gibi bir gaye için benimsenmiş bir tutum olduğunun söylenmesi meselenin izahı için yeterli değil. En azından İslamî ilimlere, dolayısıyla "din anlayışına" taalluk eden kimi hususlarda Bediüzzaman merhumdan hayli farklı düşündükleri, artık ayrıca delillendirmeye ihtiyaç bırakmayacak kadar tebellür etmiş bulunuyor. Bunu tek bir sebebe irca etmek doğru ve açıklayıcı olmaz. Bu, başlı başına bir inceleme-araştırma konusu olduğu için şimdilik bu kadarla yetiniyorum.

31. "Bugün kaç çeşit nur cemaati vardır ve anlayışları hakkında bilgi verebilir misiniz?"

"Nurculuk" diye ifade edilen yapı içinde gerek *Risale-i Nur*'a ve siyasete bakışları, gerekse "hizmet" anlayışları, etkinlik... bakımından birbirinden farklı 40 kadar grubun bulunduğu ifade edilmektedir.

Bediüzzaman merhum Nurculuk olarak ifade edilen hareketin başına kendisinden sonra kimin geçeceği konusunda herhangi bir yönlendirmede bulunmadığı için onun 1960 yılındaki vefatından kısa bir süre sonra ilk bölünme yaşandı.

"Yerine birisini bıraksaydı bölünme olmazdı" demenin çok kolay olmadığını da tecrübeler bize gösteriyor. Hiç olmaması gereken tarikatlarda bile (tamamında olmasa da birçoğunda) şeyh efendinin vefatından sonra bölünmelerin yaşanması adeta "adet" haline geldi. Dinî, siyasî, sosyolojik... birçok sebebe dayanan bu vakıa, üzerinde müstakil olarak durmayı hak edecek önemde olmasına ve Müslümanların gündemindeki yerini her zaman korumasına rağmen Müslümanlar tarafından hiçbir zaman ciddi biçimde tahlil edilmeyen, üzerinde kafa yorulmayan bir realite olarak varlığını devam ettiriyor.

Konuya dönelim...

Bediüzzaman merhumun, hareketin liderliği konusunda somut isim telaffuz etmektense, müstesna bir değer atfettiği "*Risale-i Nur*'un şahs-ı manevisi"ne işaret ettiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

Ondan sonraki ilk bölünme, Risaleler'in Bediüzzaman'ın hayatında olduğu gibi Osmanlıca olarak yazılıp yayılması gerektiğini savunan ve "en yaşlı abi" durumunda bulunan Hüsrev Altınbaşak'ın, çoğunluk tarafından cemaatin önderi olarak telakki

edilen Zübeyir Gündüzalp'ten, dolayısıyla çoğunluktan ayrılmasıyla vuku buldu. "Yazıcılar" olarak anılan bu grup, Risaleler'in orijinal haliyle yazılıp çoğaltılması hassasiyetini halen devam ettirmektedir.

İkinci ve en büyük kopuş 1960'lı yılların sonunda Fethullah Gülen hocaefendinin başında bulunduğu grubunki oldu. Aslında bugün gövdenin büyük kısmını teşkil ettiği için buna "kopuş" demek durumu tam olarak ifade etmiyor. Bilindiği gibi hizmet alanlarının genişliği ve etkinlik bakımından Nurcu grupların en önde geleni hiç şüphesiz Fethullah Gülen hocaefendiye bağlı olandır. Nurcu grupların bir kısmını da etki alanı içine aldığı gözlenen bu yapının, *Risale-i Nur* ve Bediüzzaman vurgusunu devam ettirmekle birlikte, farklı bir yönelim gösterdiği de dikkat çekmektedir. Bilhassa Dinlerarası Diyalog çalışmaları ve Hocaefendi'nin ABD yılları ile birlikte hayli etkin ve yaygın bir "farklılaşma süreci" yaşandığını gözlemliyoruz. Dünyaya açılma, okullaşma, ekonomik ve sosyal hayattaki faaliyetler alışılagelmiş Nurculuk'tan farklı, "modernleşmiş" bir yapının söz konusu olduğunu açık bir şekilde göstermektedir. Buradaki "modernleşmiş" tesbiti hareketin dünyaya bakan yüzüne olduğu kadar, dine bakan, "din telakkisini" ifade eden yüzüne de işaret etmektedir. Dolayısıyla bu oluşuma "Nurculuğun dönüşümü" demenin daha isabetli olacağını söyleyebiliriz.

Zübeyir Gündüzalp'in vefatından sonra 1970'lerin başında Nurculuk, "Yeni Asya cemaati" olarak anılan yapının karakterize ettiği yapı ve anlayışı sürdürdü. Mustafa Sungur, Mehmet Kırkıncı, Abdullah Yeğin, Tahiri Mutlu... gibi isimlerin önderliğinde 12 Eylül'e kadar kendisini taşıyan bu yapı, siyasette Adalet Partisi'ni desteklemeyi tercih etti. 12 Eylül'den sonra adını andığım isimlerin temsil ettiği çizgi, yeni Asya Grubu'ndan ayrılarak "Meşveret Cemaati" adıyla anılan yeni bir oluşuma vücut verdi.

Meşveret Cemaati'nin ayrılmasından sonra Yeni Asya grubu 1990'ların başlarında yeni bir bölünme daha yaşadı. Bu defa ayrılanlar, "Nesil grubu" olarak anıldı. Entelektüel vasfıyla öne çıkan bu grup, *Risale-i Nur* dışında başka eserlerin neşrine ve okunmasına verdiği önemle dikkat çekiyor.

Kısaca ifade ettiğim bu gruplar dışında Zehra grubu, Med-Zehra grubu, Kurdoğlu cemaati, Şeyhanzade cemaati isimleriyle anılan grupların varlığı da bilinmektedir.

32. Nur cemaatleri siyaset konusunda "şerdir" deyip bu alanda nötr olmaları gerekirken neden o şerri işleyen siyasi partilerin yanında yer almaktalar?

23 numaralı soruya cevap olarak ifade etmeye çalıştığım hususlar hatırlanacak olursa Nur cemaatinin siyaseti "şer" olarak gördüğünü söylemenin doğru olmadığı kolayca anlaşılacaktır. "Şer" nitelemesini Bediüzzaman, oy verme noktasında CHP veya DP'den birini tercih bağlamında kullanmıştır. İkisini de "şer" olarak nitelendirdiği bu partilerden birinin (DP) diğerine göre "daha hafif/az şer" olduğunu ifade maksadıyla "ehven-i şerreyn" ıstılahını kullanmıştır.

Yine mezkûr soruya cevap sadedinde söylediklerim hatırlanacak olursa, iktidarın (DP) Nur cemaatine ve *Risale-i Nur*'a karşı davranış tarzı ne kadar toleranslı ve yumuşak olmuşsa, Bediüzzaman'ın tavrı da o ölçüde toleranslı ve yumuşak olmuştur. İktidar (CHP) genel olarak İslam'a ve özel olarak Nur hareketine karşı önyargılı, katı ve acımasız olduğunda tabii olarak Bediüzzam'ın tavrı da sertleşmiştir.

Orada söylenenlere bu soru vesilesiyle bir ekleme yapmış olmak için burada bir noktaya daha değinelim: Siyasetle ilişki meselesi her zaman "müsbet siyasiler"in çalışmalarını "tolere etmek" şeklinde olmamıştır. Bir yandan CHP iktidarının İslam'a karşı önyargılı ve garazkâr tavrıyla bir daha muhatap olmamak, bir yandan da Müslüman milletin hassasiyetleriyle örtüşen bir politika izleyen DP iktidarının hem bu politikayı devam ettirmesi cihetinde teşviki, hem de CHP karşısında desteklenmesi gerektiği düşüncesiyle Bediüzzaman merhum, Nur şakirtlerini DP iktidarını "fiilen destekleme" istikametine sevk etmiştir.

Emirdağ Lahikası-2'de yer alan şu satırlar bu noktada açıklayıcıdır:

"... Sâniyen: Bu mes'elenin gayet sinsi ve gayet gizli hakikatı şudur: Üstadımız manen ve maddeten Demokrat Parti'ye yardım için talebelerini hafifçe teşvik etmişti. Bunu Halk Partisi'nin muannid müstebidleri anladıkları için, manasız bahane ile habbeyi kubbe yaparak bu muameleyi yaptılar..."[339]

"Bu vatanda dinsizlikle ve istibdad-ı mutlak ve eşedd-i zulme karşı yirmiyedi yıldır perde altındaki hususî neşriyatla hârikulâde bir feragat-ı nefisle mücahede eden

[339] *Emirdağ Lahikası-2*, 22.

Bedîüzzaman Said Nursî'nin vücuda getirdiği muazzam Nur Talebeleri câmiasının Demokrat Parti'yi muhafaza ettiğini Halk Partisi'nin müfrit dessasları anlamış..."[340]

Örnek olmak üzere zikrettiğim bu satırlar, Bediüzzaman merhumun ve Nur camiasının siyasetle ilişkisinin hiçbir zaman "nötr" olmadığını, siyasî iktidarın izlediği politikaya göre mahiyet değiştirdiğini anlattığını söylemek hakikatin ifadesi olacaktır.

Esasen bunda şaşılacak bir durum da yoktur. İslam, hayatın herhangi bir alanını boş bırakmamıştır ki, "ben hayatın bu yönüyle ilgilenmiyorum" denilebilsin. Üstelik siz siyasetle uğraşmasanız bile, inancınızın gereğini yerine getirirken siyaset, bigâne kalamayacağınız, sizi doğrudan veya dolaylı ilgilendiren icraatlar yaparak bile sizi kendisiyle ilgilenmeye mecbur eder. Bediüzzaman'ın ve Nur cemaatinin siyasetle ilişkisini de bu bağlamda değerlendirmenin yanlış olmayacağını söyleyebiliriz.

33. Özellikle dinler arası diyalog konusunda Fetullah Gülen cemaatinin yaptıkları ne kadar yararlı? Zararlı ise neden zararlı? İslam'a düşman bir ülke neden Hocaefendiye üst düzey bir koruma sağlamaktadır? Yurt dışında yapılan okullar gerçekten Tv'lerde gösterildiği gibi yararlı mı? Ayrıca ekranlara çıkıp da İslam ve peygamberi hakkında güzel açıklamalar yapan Ehl-i kitaba inanmalı mıyız?

Bu sorunun cevabıyla "Bediüzzaman ve *Risale-i Nur*" başlıklı faslın sonuna gelmiş oluyoruz. Farklı bağlamlarda pek çok kez ele aldığımız bu mesele hakkında bu soru bağlamında şunları söylemiş olalım:

Dinlerarası diyalog olarak ifade edilen faaliyet ve sürecin Hristiyanlar tarafından "dinî-siyasî bir proje" olarak tasarlanıp hayata geçirildiği bilinen bir husus. Onların, kendileri bakımından bir fayda getireceği düşüncesini taşımadan, bunu gerçekleştirecek fikrî/teorik ön çalışmaları yapmadan ve gerekli mekanizmaları oluşturmadan böyle bir adım atmış olabileceğini düşünmek, hiç şüphe yok "safdillik" olur. Özellikle bu sürecin, birkaç sene süren son derece geniş katılımlı bir konsilin (1962-65, II. Vatikan Konsili) sonucu olarak hayata geçirilmiş olduğu ve hatta bu konsil öncesinde 5 yıla varan bir hazırlık döneminin geçirildiği düşünüldüğünde, son derece ciddi bir proje ile karşı karşıya bulunduğumuz gerçeğini kavramak kolaylaşacaktır.

---

[340] A.g.e., 29.

İslam Dünyası'nda bu sürece katılım için en az onu tasarlayanlarda görüldüğü kadar ciddi bir ön hazırlık süreci yaşandığına dair elimizde hiçbir bilgi yok. Esasen İslam Dünyası'nda bu sürece katılan çevrelerin birbirinden çok farklı olduğunu (sivil cemaatler, devlet kurumları, üniversiteler...), dolayısıyla her birinin farklı bir beklentiyle bu sürece dâhil olduğunu söylemek gerçeğin ifadesi olacaktır.

"Ne kazanıp ne kaybettiğimiz" meselesine gelince...

Öncelikle şunu söyleyelim: Ülkemizde bu sürece katılan kesimlerin bugüne kadar, Dinlerarası diyaloğun gerekçesi olarak ileriye sürdüğü hususların hiç birisi konusunda kayda değer herhangi bir adım atıldığını bilmiyoruz. "İnsanlığın ortak problemleri" olarak ifade edilen savaş, madde bağımlılığı, çocuk ve kadın istismarı, ekolojik problemler... gibi hususlarda kiminle hangi çalışmalar yürütülmüş ve hangi neticelere ulaşılmıştır?

Belki gayrimüslim dünya ile, daha doğrusu bir kısım gayrimüslim kişi ve kuruluşlarla bir masa etrafında toplanıp bir şeylerin müzakeresini yapmak ve bu çerçevede onların bir kısmından hissiyatımızı okşayan sözler duymak... Bu çalışmalardan geriye kalan başka ne var?

Evet, hakkı teslim edelim; Müslümanlarda, gayrimüslimlerin, dünyasına girilebilir, kendileriyle temas edilebilir insanlar olduğu kanaatinin yerleşmesine ve yaygınlaşmasına da katkı sağlamıştır bu süreç. Ve esas önemli husus budur.

Bu niçin önemlidir?

Onlara ait olan bir şeylerin bizim tarafımızdan olumlanabileceği, paylaşılabileceği düşüncesi, giderek onlarla aramızda ortak zeminler, algılar, kanaatler ve hatta "inançlar" bulunduğu anlayışına evriliyor da onun için. Kur'an'ın, Yahudi ve Hristiyanların, Yahudi ve Hristiyan kalarak da kurtuluşu elde edebileceğini, cennete gidebileceğini söylediği, ancak Müslümanların tarihsel/konjonktürel kimi durumları mutlaklaştırarak bu Kur'anî hakikati (!) gölgelediği tarzındaki iddialar bize Dinlerarası Diyalog sürecinin hediyesi değil midir?

Müslümanlar tarih içinde gayrimüslimlerle temas etmiyor muydu? Elbette ediyordu. Elbette onlarla ilişkimiz hep "savaşmak" şeklinde olmamıştır. Onlar bizim

topraklarımızda "reaya" olarak, bizim şehirlerimizde "hemşehri", bizim mahallelerimizde "komşu" olarak hep aramızda oldular.

Ama bir noktayı gözden kaçırmayalım: Bizim aramızda yaşayan Hristiyanlarla Batı'da yaşayan Hristiyanlar "kültür" olarak birbirlerinden büyük farklılıklar gösterir. Bizim aramızda yaşayanlar "inanç" olarak değil, ama "kültür" olarak Müslümandılar. Bizim dilimizi (deyim ve kavramlarımızı) kullanarak konuşmaları, birçoğunun evinde haremlik-selamlık uygulamasının bulunması... başka neyle açıklanabilir?

Fethullah Gülen hocaefendiye ABD'de sağlanan sadece ikamet imkânı değil. Cemaatin orada da yapılandığı ve çok yönlü faaliyetler yürüttüğü bilinen bir husus.

Bu durumu nasıl değerlendirmeliyiz?

Şu bir gerçek: ABD için öncelik sıralamasının en başında yer alan husus kendi "kırmızı çizgileri"dir. Herhangi bir ekonomik girişim, fikrî oluşum, devlet, rejim, cemaat, tarikat, kişi, kuruluş... Bu çizgileri geçme anlamına gelecek bir eğilim göstermediği sürece ABD için problem oluşturmaz. Böyle bir eğilim taşıyanların "kara liste"ye alındığı ise herkesin malumu. Hatta "eğilim" de şart değil, bu anlamda bir "potansiyel"in tesbit edilmiş olması dahi yeterli!

Şu nokta kesin: ABD herhangi bir kişi, kuruluş... vb.nin üstünü çizmişse, onu kendisi için tehlikeli/zararlı telakki etmiş demektir.

Açıklığa kavuşturulması gereken nokta ise şu: ABD'nin üstünü çizmediği kişi, kuruluş... vb.nin "ABD'nin dostudur, öyleyse İslam'ın düşmanıdır, ya da en azından İslam'a zararlıdır" denebilir mi?

Hakkaniyet ölçülerine riayeti önemsiyorsak şunu söylememiz lazım: ABD'nin üstünü çizmediği herkesi, her yapıyı İslam düşmanı ya da İslam'a zararlı görmek ve göstermek doğru değil. ABD'de varlığını devam ettiren birçok İslamî grup, cemaat, teşkilat var. Bunların bir kısmı oraya başka ülkelerden gidenlerin oluşturduğu, bir kısmı da öteden beri orada yaşayanların vücut verdiği yapılar. Bunların tamamının İslam'a zararlı ya da İslam düşmanı yapılar olduğunu söylemek insafla ve gerçekle bağdaşmaz. Elbette bunlar arasında İslam'a ve Müslümanlara zararlı çalışmalar yapanların varlığını görmezden gelmek ya da inkâr etmek mümkün değil. Ama öyle olmayanlar bulunduğu da vakıa.

Hocaefendi'ye ABD'de sağlanan ikamet imkânı ve diğer hususlara gelince, samimi kanaatim şudur: Günümüzde maalesef farklı Müslüman kesimlerin birbirinden hayli farklı İslam algısı var. İslam algısı farklı olunca, "İslam'a hizmet" anlayışı da farklı oluyor.

Bu anlamda Fethullah Gülen hocaefendinin takdim ve tarzında somutlaşan İslam ve hizmet anlayışının ABD'nin kırmızı çizgileri bakımından sakınca teşkil etmeyen bir mahiyet arz ettiği dikkat çekiyor. Bir başka ifadeyle İslam'ın, Hocaefendi'nin üslup ve metodunda öne çıkan görüntüsü ABD bakımından "rahatsızlık verici" bulunmuyor; tam aksine gözetilmesi ve desteklenmesi gereken bir olgu olarak değerlendiriliyor.

Elbette bu tek taraflı bir "kazanım" değil. ABD, kendisi bakımından sakınca teşkil etmeyen bir İslam algısının mümkün olduğu düşüncesinden hareketle onun pratiklerinin de yolunu açıyor; cemaat de önüne açılan bu yolda İslam adına doğru bildiklerini hayata geçiriyor...

Bu noktada "okullar" meselesi kaçınılmaz olarak gündeme geliyor. Cemaat bu okulların, milletimizin dünyaya açılımı ve öz kültürümüzün başka coğrafyalara taşınması noktasında önemli faaliyetler yaptığını ve inkârı mümkün olmayan başarılara imza attığını söylerken, başından beri meseleye mesafeli yaklaşan kesimler bu okulların İslam inancının yayılmasına ve Ümmet bilincinin ihyasına dönük hemen hiçbir faaliyetinin bulunmadığı, esasen onların böyle bir niyetle açılmadığı şeklinde eleştirilerde bulunuyor.

Doğrusu ben de önemli ölçüde bu kanaati paylaşıyorum. Söz konusu okulların, kuruldukları ülkelerin kanunlarına göre çalışmak durumunda bulunduğu doğru; ancak 12-13 asır öncesinin kıt imkânlarıyla bile bu muazzez dinin diriltici soluğunu Hind-i Çin'e kadar ulaştıran tüccarlar kadar da yeteneğimiz yok mu gerçekten? Bu kadar mı mahrumuz?

Eğer öyleyse attığımız taş ürküttüğümüz kurbağaya değiyor mu gerçekten?

Soruda yer alan son cümleyle ilgili düşüncelerimi de kısaca arz ederek bitireyim: "Ekranlara çıkıp da İslam ve peygamberi hakkında güzel açıklamalar yapan Ehl-i Kitab'a inanmalı mıyız?"

Bir kısım Ehl-i Kitab'ın, İslam ve onun aziz peygamberi (s.a.v) hakkında hissiyatımızı okşayan şeyler söylemesi –tabii samimi iseler eğer–, hakikatin dile getirdikleri kadarından hissedar olduklarını gösterir. Günümüzde hiçbir Ehl-i Kitap kesimin, "Kur'an hak kitaptır ve Muhammed Mustafa (s.a.v) hak peygamberdir" dediğini duymuş değiliz. İslam uleması arasında, böyle diyen Anâniyye'yi Müslüman fırkalardan sayan bir tek fert dahi bulunmadığına bilhassa dikkatinizi çekmek isterim.

Diyalog süreci meyvesini vermiştir: Bizim aramızdan Ehl-i Kitab'ın cennete gideceğini söyleyenler çıkmıştır; buna mukabil –hatta belki de "bunu sağlamak için"– bir kısım Ehl-i Kitap da, Kur'an'ın "çok etkileyici" bir kitap ve Efendimiz (s.a.v)'in "örnek" bir şahsiyet olduğunu söylemiştir.

Kazanan kim?

Said Nursi Mason mudur?

Soru:

Said-i Nursi hakkında mason veya o âlim değil gibi sözler söyleniyor bunun aslı var mı sizce?

Cevap:

Hayır, asla!

Risale-i Nur İlhamla mı Yazıldı, Hatasız mıdır?

Soru:

Osmanlıcam biraz gelişsin diye Risale-i Nur'ların Osmanlıcasını aldım ve okuyorum. Ama aklıma takılan bir kaç nokta var. Bunları size arz etmek istiyorum:

1. Merhum Said Nursi risalelerin ilhamen yazdırıldığını ve kalem karışmadığını beyan ediyor. Hatta bir yerde Kur'an ile aynı kaynaktan alındığını söylüyor (ben Levh-i Mahfuzdan anladım). Şimdi eğer Risaleler ilhamen yazdırıldıysa ve bu Risale-

leri Hz. Ali (k.v) Celcelutiyye'de haber verdiyse -ki Üstad'a göre öyle- o zaman Risalelerde mevzu bahis *(Hıristiyan Şehid meselesi gibi)* hataları ne yapacağız? Neye bağlayacağız?

2. Bu Risaleler yukarıda bahsedildiği gibiyse itiraz etmemiz manevi bir tokat yememize ya da diğer bir ifade ile manevi bir yıkıma yol açmaz mı?

3. Üstad'ın ebced hesablarına bakarsak Kuran'daki pek çok ayet dahi O'nu veya O'nun ifadesi ile Risale-i Nur'u haber veriyor. Ebced ile haber vermek tasvib edilen bir şey değil ama asrının en iyisi olarak kabul ettiğimiz zatın böyle tevillere gitmesini ne ile açıklayabiliriz?

Cevap:

Ehl-i Sünnet uleması, ilhamı kabul etmiş, ancak ilham sahibinin "yanılmaz" ve "hatasız" olduğunu söylememiştir. Efendimiz (s.a.v) dahi –bildiginiz gibi- "zelle" dediğimiz sürçmelere maruz kalmış ve vahiy tarafından uyarılmıştır. Sahabe tabakası başta olmak üzere diğer bütün insanlar yanılabilir, hata edebilir. Bu onların ilhama mazhar olmaları ile çelişki arz etmez. "Aynı kaynaktan" ifadesi, vahyin de ilhamın da ilahî kaynaktan gelmesini anlatır. Ancak burada tafsil edilmesi gereken hususlar vardır. Şöyle ki: İlham doğru bilgi ihtiva eder, ama kendisine o ilhamın gönderildiği kişi bunu tam olarak anlayamayabilir. Yahut ilham kapalı (mücmel) bilgi olarak gelir; ilham gönderilen kişi bunu tafsil ederken hataya düşebilir. Ve nihayet ilham açıktır, ilham sahibi de onu doğru anlamıştır; ancak tam olarak ifade edemeyeceği durumlar olur. Bu üç madde sebebiyle Ehl-i Sünnet âlimleri - Şer'î kaidelerle çatışmamak kaydıyla- ilham ile ancak sahibinin amel edebileceğini, ilham, keşif vb. hususların başka insanlar için bağlayıcı olmadığını açıkça beyan etmişlerdir. Risale-i Nurlar'a Kur'an'dan, celcelutiyye'den işaret çıkarılması tamamen yoruma ve hesaba dayalı bir ameliyedir. Avam için enteresan gelebilir, ancak ilim sahipleri için bu türlü istihraçların çok fazla önemi yoktur. Dolayısıyla "ihkak-ı hak" için yaptığımız ve haklı olduğumuz sürece Risale-i Nur eleştirisinin manevi tokat yemeye sebep olacağını düşünmek yersizdir. Ancak bunu herkesin yapması mümkün ve doğru değildir. Zira sonunda Ehl-i Sünnet bir âlimin ve eserlerinin gözden düşmesine yol açmak gibi bir vebale yol açabilir.

Soru:

Bediuzzaman Said Nursi hazretleri risalelerinde Risale-i Nurlar'ı Hz. Ali'nin ve Abdulkadir Geylani'nin haber verdiğini söylüyor. Sarahaten olmasada işarî olarak haber vermişler. Bu doğru mu? Said Nursi'ye burada hata yapmış denir mi? Hz. Ali'nin ve Abdulkadir Geylani ve İmam-ı Rabbânî hazeratından ders aldım diyor, bunlar hurafe mi?

Cevap:

Onlarla kendisini ve Risale-i Nur'ları manevi olarak irtibatlandırıyor. Yoksa burada doğrudan ve fiilî bir irtibat bulunduğunu söylemek, ya da O'nun öyle iddia ettiğini söylemek mümkün değil.

Bediüzzaman'ın Şia Kaynaklarını Kullanması

Soru:

Hocam, Said Nursi'nin bazı risalelerindeki Şia kaynaklı rivayetler hakkındaki düşünceleriniz nedir? Celcelutiye duası hakkında İmam Gazzâlî'nin şerh yazdığı iddiası var, oysa İmam Gazzâlî'nin eserleri arasında böyle bir şerhe rastlayamadım. Batınilere reddiye yazmış bir alimin bu rivayeti şerh etmiş olması mümkün müdür ve gerçekten bu şerh Gazzâlî'ye mi aittir?

Cevap:

İmam el-Gazzâlî'nin böyle bir eseri bulunduğunu bilmiyorum. Bediüzzaman'ın bu tarz eserlere itibar etmesi -tabir caizse- "usul"de değildir. Yani Risale-i Nur'un temel iddiaları ve ana konuları bu eserler üzerine bina edilmiş değildir. Elbette bu tarz eserleri hiç kullanmasa daha iyi olurdu.

Hüseyin Hilmi Işık'ın Saadeti Ebediyye'si

Soru:

Hocam Hüseyin Hilmi Işık hocanın Saadeti Ebediyye kitabının Ehl-i Sünnet'e uygun olup olmadığını sormam gerekmektedir. Bu eser okunabilir mi ve okunamazsa

hangi kaideleri Ehl-i Sünnet'e aykırıdır. Bir tane de olsa belgeli sunabilirsek olumsuz yanıt olasılığından tatminkar cevap almış olabiliriz.

Cevap:

Hüseyin Hilmi Işık merhum, zor zamanlarda dinî ve itikadî hassasiyetin muhafaza ve intişarında hayli emeği geçmiş, müstakim, fazıl ve âlim bir zattır. Onun *Saadet-i Ebediyye* isimli kitabı hakkında daha Önce Milli Gazete'de birkaç yazı yazmıştım.

Burada özetle tekrar edecek olursam;

1. Bu eser, pek çok konusu itibariyle "tahkik"e değil, "nakl"e dayalı olarak kaleme alınmıştır. Evet, kendisinden nakil yapılan eserler mutemet ve muteberdir; ancak bu bile muhtevasındaki her bilginin sıhhatini garanti etmez.

2. Eserde, özellikle itikadî sahada yüksek bir hassasiyet görülmektedir.

3. Birtakım fıkhî/fer'î meselelerde merhum yazarının şahsî tercihleri dikkat çekmektedir.

4. Beşer emeğinin ürünü olan her eserde olduğu gibi bu eserde de hatalar kusurlar, çelişkiler bulunabilir. Bu son derece normaldir. Önemli olan, temel meselelerde müstakim ve sahih bir çizginin tutturulabilmiş olmasıdır ki, bu eserde bu vasfın bulunduğunu söylemek hakkaniyet gereğidir.

Soru:

Hocam "dinimizislam.com" veya Türkiye Gazetesi yazarı hakkında yazdığınız kısa bir açıklamayı okudum. Bir şey sormak istiyorum. Şimdi Saadet-i Ebediyye ya da diğer Hakikat Kitapevi yayınlarını okumalı mıyız, okumamalı mıyız? Bunun hakkında cevap verirseniz memnun olurum.

Cevap:

Okuyun. Ben o yazıları, insanları neredeyse "hatasız" görme mevkiine kadar varabilen ifrat tutumlara uyarı olması maksadıyla yazdım. Yoksa bahsettiğiniz yayınların bugün için mutlaka okunması gereken yayınlar olduğu aşikâr.

Mustafa İslamoğlu Hakkında

Soru:

Hocam, Semerkand dergisinde yayınlanan bir röportajınıza Zahid el-Kevserî hazretlerinin, "Mezhepsizlik dinsizligin köprüsüdür" sözünü nakletmiştiniz ve bu beni çok etkilemişti. İnanın hak ile batılın iç içe olduğu bir düzende aklımız karışıyor. Bu konuda çok geniş imkânları olan Mustafa İslamoğlu'nu ve Vakit Gazetesi'ni takip ettim, ancak gönlüm mutmain olmadı. Sonuçta yazılanlar ve söylenenleri anlayabilecek ilme sahip değiliz. Ne tavsiye edersiniz?

Cevap:

Öncelikle Ehl-i Sünnet itikadı konusunda yazılmış akaid eserlerini alıp okumalısınız. Mesela Ali Nar hocanın *Akaid Risaleleri* isimli çalışmasından istifade edebilirsiniz. Sonra bu itikadi ilkelerle bağdaşmayan görüşler ileri süren kimseler hakkında kendiniz karar verebilirsiniz. Mustafa İslamoğlu Ehl-i Sünnete uymayan görüşleri olan bir yazar. Dolayısıyla onu izlemenizi tavsiye etmem.

Abdullah b. Sebe' Hayal mi, Hakikat mi?

Soru:

(...) Abdullah b. Sebe hakkındaki ihtilafın durumu nedir? Yani böyle biri var mı yok mu? Ayrıca Hz. Ali'nin ilah olduğunu söyleyenleri yakması olayı sahih mi?

Cevap:

Abdullah b. Sebe'[341] isimli bir şahsın aslında hiç var olmadığı, onun ismi etrafında nakledilegelen olayların tamamının kurgudan ibaret olduğu, bir kısım araştırmacılarla İmamiye Şiası'na mensup bazı kimseler tarafından son zamanlarda ortaya atılmış bir iddiadır.

---

[341] Konu hakkında detaylı bilgi için bkz. *RIHLE Dergisi*, 18. sayı, *Ehl-i Beyt ve Râfıza* başlıklı makale.

Bu iddianın ortaya atılış sebebi, Şia dediğimiz yapı içindeki birtakım aşırı grupların inançlarının Abdullah b. Sebe' tarafından ileri sürülen görüşlere dayanıyor oluşudur.

Önemine binaen bu konu etrafında müstakil çalışmalar yapılmış, kitaplar ve karşılıklı reddiyeler kaleme alınmıştır. Halen Şia içinde –azınlık olduklarını söyleyebileceğimiz– bir kesim, böyle bir şahsın hiç var olmadığı iddiasını devam ettirirken[342], bir kesim bu noktada daha makul davranmakta ve İbn Sebe'in tarihsel varlığını kabul etmektedir.

İbn Sebe'in varlığını kabul etmeyenlerin, ilmî delillere dayanmaktan ziyade, meseleyi "söylem" ve "demagoji" seviyesinde ele almayı tercih ettiği dikkat çekiyor. Doğrusu böyle davranmaktan başka yolları da yok. Çünkü bizzat Şii kaynaklar İbn Sebe'in varlığını açık bir şekilde ortaya koyuyor.

Birkaç örnek zikredecek olursak:

1. İmam Muhammed el-Bâkır (rh.a)'den: "Abdullah b. Sebe' kendisinin peygamber, Emîru'l-Mü'minîn (-Hz. Ali- a.s)'ın da ilah olduğunu iddia ederdi. Bu durumdan haberdar olan Emîru'l-Mü'minîn (a.s) onu çağırttı ve durumu sordu. İbn Sebe', iddiasını ikrar etti ve "Evet, Sen O'sun. Kalbime öyle ilham olundu ki sen Allah'sın, ben de peygamberim" dedi. Emîru'l-Mü'minîn (a.s), "Yazıklar olsun sana! Şeytan seni boyunduruğuna almış. Anan seni kaybetsin, bu söylediklerinden dön ve tevbe et" dedi. Ancak o buna yanaşmadı. Bunun üzerine onu hapsetti ve üç gün kendisini tevbeye çağırdı. Tevbe etmeyince, onu ateşe atıp yaktı."[343]

2. "(...) Sebeiyye: Abdullah b. Sebe' taraftarları. İbn Sebe'; Ebû Bekr, Ömer, Osman ve Sahabe'ye açıktan ta'n ve onlardan teberri eder, bunu da kendisine Ali (a.s)'ın emrettiğini söylerdi. Ali kendisini yakaladı ve bu durumu sordu. O da ikrar etti. Bunun üzerine öldürülmesini emretti. Ancak halk ayaklanıp Ali'ye gelerek, "Ey Mü'minlerin Emiri! İnsanları sizin, Ehl-i Beyt'in muhabbetine, senin velayetine ve senin düşmanlarından uzaklaşmaya çağıran bir kimseyi öldürecek misin?" dediler. Bunun üzerine Ali onu Medain'e sürdü. Ali (a.s)'ın arkadaşlarından ilim ehli bir grup, Abdullah b. Sebe'in yahudi iken Müslüman olup Ali (a.s)'a arka çıktığını, Ya-

---

[342] Murtadâ el-Askerî'nin *Abdullah b. Sebe* isimli iki ciltlik eseri ile Tâhâ Hüseyin'in *Ali ve Benûh* isimli kitabı İbn Sebe' diye birinin aslında hiç var olmadığı iddiasını savunan çalışmalardandır.

[343] Bu ve daha başka rivayetler için bkz. el-Keşşî, *Ma'rifetu Ahbâri'r-Ricâl*, 70 vd.

hudiliği döneminde bu iddiayı Musa (a.s)'dan sonra Yuşa b. Nûn hakkında dile getirdiğini nakletmiştir. Müslümanlığı döneminde de Hz. Peygamber (s.a)'in vefatından sonra Ali (a.s) hakkında buna benzer bir iddia ortaya attı. Ali (a.s)'ın imametinin farz olduğunu dile getiren ilk kişi odur..."[344]

Bir diğer Şii kaynağın nakline göre Hz. Ali (r.a), "Biriniz namazı bitirdiği zaman ellerini semaya kaldırsın..." demiş, orada bulunan İbn Sebe', "Allah her yerde değil midir ey Mü'minlerin Emiri?" diye sormuş, Hz. Ali (r.a) "Evet" diye karşılık vermiş, İbn Sebe', "O zaman niçin ellerimizi semaya kaldırıyoruz?" diye sorunca da, 51/ez-Zâriyât, 22. ayetini okuyarak rızkın da semadan istendiğine dikkat çekmiştir.[345]

İbn Sebe'in tarihsel bir kişilik olduğunu dile getiren Şii kaynaklardan daha fazla nakil yapmak mümkündür. Ancak zikredilenlerin yeterli olduğu düşüncesiyle daha fazla nakli zait görüyorum.

Muhammed Esed Meali

Soru:

"(...) Ben yıllar evvel Yeni Şafak gazetesinin dağıtmış olduğu Muhammed Esed mealini aldım. Sonra duydum ki bir kaç yerde -mucizenin inkarı gibi- ehli sünnet dışı söylemler var. Birkaç arkadaşla meseleyi tartıştık. Bir kısmı Esed'in önemli bir şahsiyet olduğunu söyledi. Bu konu hakkında bizi bilgilendirirseniz seviniriz."

Cevap:

İtikadî noktada arızaları olan bir kimsenin bir yandan da "önemli" olarak nitelendirilmesi, neyi öne aldığımız ve önemsediğimiz sorusunu cevaplandırış tarzımıza göre değişecektir. Neye nasıl inanmamız gerektiği meselesinin önemini büyük ölçüde yitirdiği günümüzde başka hususların öncelenmesine şaşırmamalı...

Muhammed Esed'in kaleme almış olduğu, dilimize *Kur'an Mesajı* adıyla çevrilmiş olan mealde Ehl-i Sünnet'e aykırı yerler olduğu, gerçeği yansıtan bir tesbittir.

---

[344] en-Nevbahtî, *Fıraku'ş-Şî'a*, 32 vd.

[345] Muhammed b. Ali el-Kummî, *Men Lâ Yahduruhu'l-Fakîh*, I, 508-9; el-Hasen b. Ali el-Harrânî, *Tuhfetu'l-Ukûl*, 83-4. Ayrıca bkz. el-Meclisî, *Bihâru'l-Envâr*, II, 217.

Esed'in, mealinde Ehl-i Sünnet'i bid'at fırkalardan ayıran nesh, şefaat, kabir azabı... gibi hususlarda, hatta bid'at fırkaların dahi kabul ettiği nüzul-i İsa (a.s), cehennem hayatının ebedîliği gibi hususlara muhalif yorumlar ileri sürüp savunduğu bilinen bir husus.

Bu söylediğim hususlarla ilgili olarak şu ayetlere düştüğü notlara bakılabilir:

Kâfirler için cehennem azabının ebedî olmadığına dair: 78/en-Nebe', 23'e ve 40/el-Mü'min, 12'ye düştüğü notlar.

Şefaat inancı konusunda: 10/Yunus, 3'e düştüğü not.

Hz. İsa (a.s)'ın göğe kaldırılışı ve yeryüzüne tekrar gelişi konusundaki İslam inancına aykırı yorumları için: 4/en-Nisa, 158'e ve 43/ez-Zuhruf, 61'e düştüğü notlara bakılabilir. Bu konuda kabir azabıyla ilgili ayetleri de inkâr doğrultusunda meallendirdiği görülen Esed, zaman zaman yaptığı bir şeyi burada da yapar ve 71/Nûh, 25. ayetinde kabir azabına hiç değinmez ve bu tavrını da ez-Zemahşerî'yle refere eder. Ancak ez-Zemahşerî, o yorumla birlikte kabir azabını da gündeme getirmiş ve ayetin ona da delalet edebileceğini belirtmiştir.[346] Esed'in burada ez-Zemahşerî'nin bu görüşüne hiç değinmemesi dikkat çekicidir.

Modern zamanların en büyük fitnelerinden olan "Ehl-i Kitab'ın, Kur'an-ı Kerim'e ve Efendimiz (s.a.v)'e iman etmeden kurtuluşu elde edip cennete gideceği" inancını savunması da Esed'in üzerinde yürüdüğü çizginin mahiyeti konusunda yeterince açıklayıcıdır.

Esed'in, cinlerin ontolojik varlığıyla ilgili söyledikleri de dikkat çekicidir. Mealin sonuna koyduğu "ek"lerden birisini bu konuya tahsis ettiği malum. Orada söyledikleri dikkatli bir gözle tetkik edildiğinde Esed'in cinlerin varlığı konusunda çok da rahat olmadığı, muğlak birtakım ifadelerle meseleyi muallakta bırakmayı tercih ettiği görülmektedir. Bu konudaki bir yorumu için 6/En'am, 128'e düştüğü nota da bakılabilir.

Okuyucu sorusunda da belirtildiği gibi Esed'in bir diğer "farklı" yanı da Efendimiz (s.a.v)'e verilen mucizeleri inkârıdır. Örnek olarak 17/el-İsrâ, 59. ve 93. ayetlerine düştüğü notlara bakılabilir.

---

[346] Bkz. *el-Keşşâf*, VI, 219.

Burada kısaca ifade etmeye çalıştığım hususlar Esed'in "Ehl-i Sünnet çizgiye riayet" gibi bir hassasiyet taşımadığını, hatta yer yer hiçbir İslam fırkasının söylemediği şeyleri ortaya atıp savunduğunu göstermek için yeterli olsa gerektir.

Mızraklı ilmihal'de Anlaşılmayan Bölüm

Soru:

Yasin Yayınevi'nin bastığı Mızraklı İlmihâl'de "Nasslar Zahire Göre Yorumlanır" başlığında aşağıdaki gibi ifadeler mevcut.

"Naslar zahirine göre yorumlanır (yani kitap ve sünnetten olan nasslar, kendilerini kayıtlayacak bir delili kat'î omadığı sürece zahirine göre anlaşılır. O nassların altında başka manalar aranmaz.) Nassların (delillerin) zahir olan manalarından, batıniyye fırkasının mensuplarının iddia ettikleri gibi bir takım manalara sapmak küfre girmektir. Nassları inkâr etmek de küfürdür."

Burada geçen ibareyi nasıl anlamak gerekir? Bir takım tarikattaki insanların "Allah'a ulaşmaya vesile arayın" mealindeki ayete ve başka bir ayette geçen "ribat ehli" kelimesine rabıta manası vermesi gibi tutumlar bu bağlamda değerlendirilebilir mi? Ya da *"Kûnû meassadikîn"* ayetindeki 'sadıkla beraber olun' manası tamamen "buradan kasıt rabıtadır" diyenleri mi kapsar?

Cevap:

Belirttiğiniz yerlerdeki ibareler, kelimelerin herkesin bildiği ve anladığı manaları dışında (sözlük anlamıyla irtibatlı olsun olmasın) başka (gizli, sadece belli insanların bildiği) anlamlarının bulunduğunu söylemenin ucu küfre kadar varabilen temelsiz, tehlikeli ve yanlış bir tutum olduğunu anlatıyor. Söz gelimi "namaz kılın" emrinin, imamın (Batıniyye'nin imam kabul ettiği kişinin) huzurunda saygıyla durun anlamına geldiğini, "hacca gidin" emrinin "imamı ziyaret edin" anlamına geldiğini söylemek böyledir.

Sizin zikrettiğiniz örneklere gelince, onların hiç olmazsa kelimelerin etimolijileriyle bir irtibatı var. Dolayısıyla bu bağlamda örnek olarak zikredilmeleri isabetli olmaz.

Sahih-i Buhari Güvenilir midir?

Soru:

Sahih-i Buhari'nin orijinali olmadığını, peygamberimizden yıllarca sonra başkaları tarafından yazıldığını ve bu nedenle hiçbir güvenilirliği olmadığını söyleyenler var. İşin aslı bu mudur Hocam? Bizim Kur'an'dan sonra en güvenilir kaynak dediğimiz kitap güvenilir değil midir?

Cevap:

Kur'an-ı Kerim'i bize hangi kaynaklar naklettiyse, Buhari-i Şerif'i de o kaynaklar nakletti. Hz. Ebû Bekr (r.a)'in vücuda getirdiği mushafın orijinali yok diye nasıl Kur'an'dan şüphe etmiyorsak, aynı şekilde Buharî'den de, Müslim'den de, diğer Hadis kaynaklarından da şüphe etmemiz için hiçbir sebep yok. Kur'an'ı da bize bu ümmetin hafızası ve hafızları nakletti, Sünnet'i de. Kur'an hafızları olduğu gibi Hadis hafızları da mevcuttur. Biz yazılı kaynaktan önce hafızaya güvenir ve onu kaynak olarak kabul ederiz.

Buharî'den ya da bir başka Hadis kaynağından şüphe etmemiz gerektiğini söyleyenler bize, elimizde mevcut Buharî nüshalarındaki bir hadisin gerçekten İmam Buhârî tarafından nakledilmediğini isbat edebilirler mi? Bu tarz ahir zaman şeytanlıklarına kulak asmayın kardeşim; bu ümmet temel kaynakları konusunda hiçbir zaman işi tesadüflere bırakmamıştır.

Soru:

Sahihi Buharî ve Müslim, sadece ve tüm sahih hadisleri toplamak için hazırlanan kitaplarmıdır. Bu kaynaklarda yer alan hadislerin tamamı güvenilir midir?

Cevap:

İmam el-Buhârî veya İmam Müslim eserlerini, sahih hadislerin tamamını toplamak üzere hazırlamış değildir. İmam el-Buhârî -*Sahih*'ini kast ederek- "Uzamaması için sahih hadislerden birçoğunu bu kitabıma almadım" demiş, İmam Müslim de -yine *Sahih*'ini kast ederek- "Nazarımda sahih olan hadislerin tamamını bu kitabıma almış değilim" demiştir. Ulumu'l-Hadis kitaplarında onların bu ifadeleri görülebilir.

Öte yandan İmam el-Buhârî'nin, *Halku Ef'âli'l-İbâd* veya *Ref'u'l-Yedeyn* gibi eserlerinde *Sahih*'inde yer almayan pek çok hadis vardır ki, İmam onların sahih olduğunu açıkça belirtmiştir. Keza O'nun talebesi durumundaki İmam et-Tirmizî gibi muhaddisler de ondan, *Sahih*'de bulunmayan birçok hadis nakletmiştir.

Bir kitabın "sadece sahih hadisleri ihtiva etmesi" ile "bütün sahih hadisleri ihtiva etmesi" birbirinden farklı şeylerdir. Bu ikisi arasındaki farkı anlamayan insanların bu konularda söz söylemesine ağlamak mı lazım, gülmek mi, bilemiyorum...

Kimleri Okuyalım?

Soru:

Değerli hocam dostlarım hep Komünizme ilgi duyuyor. Hep batı kaynaklarından kendini tanımaya kalkışıyor. Bana sünni fikir adamları tavsiye edin. 1400 yıllık süreçte, bugün okuyabileceğimiz kimler var? Siyasal bilimler, sosyoloji, felsefe, psikoloji alanlarında çalışmalar yapan sünniler yok mu hiç?

Cevap:

Sait Halim Paşa'yı, Cemil Meriç'i, Nurettin Topçu'yu, Erol Güngör'ü, Ali Fuat Başgil'i, İsmet Özel'i, Rasim Özdenören'i, Yusuf Kaplan'ı... okuyun.

Nefis Tezkiyesi İçin Tavsiye Eser

Soru:

Hocam ben size Azerbaycan'dan yazıyorum, buralarda Ehl-i Sünnet bulmak zor, Rafizilik ve Vehhabilk yaygın. Buralarda tekfircilik hastalığı da son zamanlarda çoğalmış durumda. Bu ekollerin tesirinden kurtulabilmek ve nefsimi tezkiye edebilmek için sizden eser tavsiyesi istiyorum.

Cevap:

Nefis tezkiyesi için İmam el-Gazzâlî'nin *İhya*'sını okuyabilirsiniz.

Barnabas İncili

Soru:

Barnabas incilinden kıyametle ilgili bir bab okudum (http://barnabas-incili.com/incil/barnabas/7/) ve hayrete düştüm:

Hocam, sorum: Burada Muhammed (s.a.v)'in ismi açıkça geçiyor ve bildiğim kadarıyla İslâm'a çok yakın bir anlatımı var. Eğer bu kitabın nüshası isterse M.S. 500 yılına ait olsun yine de apaçık bir delil olarak kabul edilmeli değil midir? Hem Rasulullah (s.a.v) efendimizin ismi geçiyor hem de O'nun Allah'ın en çok sevdiği ve her şeyi onu sevdiği için yarattığını yazıyor. Hatta günahkarlar hayvanların toprak edilişini görünce 'Ya Rabbi bizi tekrar toprağa iade et' dedikleri bile yazıyor. Bu bildiğiniz gibi Nebe Suresi'nin son ayetinde aynen geçiyor. Daha başka şeyler de var; mesela İsa (a.s)'ın kendine Allah'ın oğlu dediklerinden dolayı hesap verme korkusu ve Rasulullah (s.a.v) efendimizin bütün elçilerden üstün olduğu gibi.

Cevap:

Evet, elde mevcut olan Barnabas İncili'nin durumu böyle. Bu İncil hakkında Hristiyan dünyanın söyleyebildiği tek şey, geç tarihlerde ortaya çıkmış bir nüshadan kopya edilmiş olması ve dilinin Aramice olmaması. Oysa geç tarihlerde ortaya çıkmış olması onun Kilise tarafından yasaklanmış olmasından başka bir sebebe dayanmıyor. Aramice olmamasına gelince, eldeki Kanonik İncillerin hiç birisi Aramice bir asıldan gelmiyor. Hepsinin ilk kaynağı Yunanca. Bu arada geçtiğimiz yıllarda bulunan Aramice İncil'in üzerine gitmek lazım. Genelkurmay'ın arşivlerinde olduğu söyleniyor. Allahu a'lem bu İncil ortaya çıkacak olursa yer yerinden oynar. Her şey Allah Teâla'nın elinde...

Usûl-i Fıkıh Kitabı Tavsiyesi

Soru:

Türkçe eserler/tercümeler arasında tavsiye edebileceğiniz en iyi usûl-i fıkıh kitabı hangisidir? Marmara İlâhiyat Yayınları'ndan çıkan Prof. Dr. Fahrettin Atar'ın yazdığı en tafsîlatlısı gibi duruyor. Bir de Muhammed Ebû Zehrâ'nın var. Prof. Dr.

Hayreddin Karaman eserinin muhtevâsı düzgün müdür bilemiyorum. Usûl-i Fıkıh Müderrisi Seyyid Bey'in ki ise bir giriş mâhiyetinde. Tavsiyeniz hangisi olur?

Cevap:

Bahsettiğiniz çalışmaların tamamı derli-toplu çalışmalar. Bildiğim kadarıyla İmam el-Gazzâlî'nin *el-Müstesfâ*'sı da tercüme edilmişti. Keza eş-Şâtıbî'nin *el-Muvâfakât*'ı tavsiyeye şayan. İbnü'l-Emin Mahmud Esad'ın *Telhîsu Usûl-i Fıkh*'ı okunabilir. Sorunuzun doğru cevabı "nasıl bir şey aradığınız"a bağlı.

Kaynak Eser Tavsiyesi

Soru:

Hocam inandığımız din beş vakit namazla geçiştirilecek bir din değil. Ama aynı çetrefilli soru nasıl, nereden, kiminle, nereye sorularını da beraberinde getiriyor. O kadar çok yazılmış eser var ki, insan nereden başlayacağını bilemiyor. İşe mealle başlayayım dediğimde ortaya öyle farklı durumlar çıkıyor ki anlatılamaz. Bir tefsir kitabı, bir hadis kitabı, bir de fıkıh kitabı ile mi devam etmeliyim? Yoksa bir tefsir kitabı yeterli mi olur? Mesela Elmalılı'nın Tefsir kitabını tavsiye ettiğinizi görüyorum. Fakat dil ve üslûb olarak bizlere baya ağır bir kitap. Tavsiyelerinizde neyi kıstas olarak kabul ediyorsunuz? Anlaşılır olmak mı, amel edilebilir olmak mı, Ehl-i Sünnet itikadına yakın olmak mı, meseleye daha şümullü bakmasından dolayı tam da meseleyi can damarından kavramasından ve anlaşılır kılmasından dolayı mı, yoksa tefsiri yazan kişinin donanım, bilgi, birikim, zeka, akıl, tecrübe, meseleleri çaprazlama çözümleyebilme yeteneğinin olmasından dolayı mı tercih ediyorsunuz? Bu aklî ve fikri altyapımı iman temelinde oluşturabilmem için hangi kitaplardan başlamalıyım?

Cevap:

Müslüman, dinini yaşamak ve ahiretini kurtarmak için yapar ne yaparsa. Okuma faaliyeti de bundan ayrı bir husus değil. Dolayısıyla öncelikle neye nasıl inanacağımızı bize öğreten Ehl-i Sünnet akaidini sağlam bir şekilde öğrenmemiz gerekir. (Piyasada Ehl-i Sünnet Akaidi adıyla neşredilmiş bol miktarda eser var.)

İkinci olarak imandan hemen sonra amel geleceği için, nasıl amel edeceğimizi sağlam bir ilmihal kitabından öğrenmeliyiz. (M. Zihni Efendi'nin, Ö.N.Bilmen'in, Ali Küçüker'in, Hüsnü Aktaş'ın ilmihalleri tavsiyeye şayandır.)

Bundan sonrası kişinin tercihine kalmıştır. Dilerse Akaid/Kelam, Tefsir, Hadis, Tarih/Siyer... alanlarından herhangi bir konuda derinlemesine bilgi sahibi olmaya yönelebilir. Bütün bu sahalarda ortalama seviyede bilgi sahibi olmak için muhtasar eserler yeterlidir. Tefsirde *Safvetu't-Tefasir* veya Mahmut Toptaş hoca'nın *Şifa Tefsiri* tavsiye olunur. Hadis'te Buharî, Müslim muhtasarları, *Riyaz's-Salihîn*...

Durumunuz neye uygunsa, vaktiniz ne kadarsa, eğitim seviyeniz neyse, ona göre bir liste tesbit edilip okuma faaliyeti başlatılır.

Ruhu'l-Furkan Tefsiri'nden Bir Mesele

Soru:

"Mübah dairelerini de çok geniş etmiştir. Şöyle ki: Hür kadınlardan dört tane, cariyelerden sahib olacağı kadarıyla evlenmeyi serbest etmiş (geçimsizlik, uyuşamamazlık gibi zaruri bir hal olduğunda) boşamayı da, kadınları değiştirmeye bir vesile kılmıştır." (Ruhu'l-Furkan, III, 286)

Ruhu'l Furkan Tefsiri'nden alıntı yaptığım yukarıdaki metni annem okumuş ve size mail atmamı istedi. "Burada kadına karşı bir aşağılama yok mu? İstediğin zaman al, istediğin zaman boşa, Cahiliye devri gibi kadına bir değer biçmiyor." diyerek. Sizden bu konuda annemi tatmin edecek bilgi alabilir miyim?

Cevap:

Naklettiğiniz ifadede bir özensizlik görülüyor, bu da maksadını aşan bir manaya dönüşüyor ister istemez. Evlenmek nasıl "hak" ise, boşanmak da öyle "hak"dır. Ama bu, İslam'ın aile kurumunu koyduğu hassas mevkiin yolgeçen hanı'na çevrilebileceği anlamına gelmez. İnsanlar evlenir, bir süre sonra geçinemeyecekleri, bir çatının altını yuva yapan bir aile olamayacakları anlaşılınca boşanır. Bu başka şeydir; elbise değiştirir gibi eş değiştirmek daha başka bir şeydir.

Âdâb Öğrenebileceğimiz Kaynak Tavsiyeleriniz

Soru:

Hocam "Sana Dinden Sorarlar 1" kitabınızda tefsir tavsiyesi konusunda son söz olarak şöyle diyorsunuz.

"Eskiler ilimden evvel âdâb öğrenirlerdi." Âdâbı okuyabileceğimiz hangi başlangıç düzey eserlerini tavsiye edersiniz. Âdâb deyince ilk aklıma adab-ı muaşerat geliyor.

Cevap:

Âdâb daha çok okuyarak değil, yaşanarak öğrenilir. Bunun için İslam'ı hâl olarak yaşayan büyüklerin meclisinde sıkça bulunmak ve onların halleriyle hâllenmeye çalışmak gerekir. İlim meclisleri, sohbet meclisleri ve büyüklerin hallerinin anlatılıp konuşulduğu ortamlar bunun için bulunmaz fırsatlardır.

İsmail Lütfi Çakan'ın Hadis Usulü Kitabı Hakkında

Soru:

Prof. Dr. İsmail Lütfi Çakan'ın "Hadis Usulü" adlı kitabında, "2. Uydurulmuş Sözleri Tanıma Yolları" konusunun "d. Akla, his, müşahede ve tarihi vak'alara aykırı olmak" altbaşlıklı bölümünde Prof. Dr. Çakan şöyle diyor: "Patlıcanın her derde deva olduğuna" dair uydurma, tecrübe ve ilmî bulgulara aykırıdır." Eğer burada ilmî bulgulardan kastettiği pozitif bilimin verileri ise (ki ben başka bir mana çıkaramadım), bu bilim denilen şeyin dün ak dediğine bugün kara dediği herkesin bildiği bir şeydir. "Tecrübeye aykırı olması" da bir ölçü değildir. Mesela ateş ilmi bulgulara ve tecrübeye göre yakıcıdır, ama İbrahim (aleyhisselam)'ı yakmadı. Dolayısıyla Sayın Çakan'ın bu sözlerini yanlış buluyorum. Bu konuda siz ne dersiniz?

Cevap:

Evet, "ilmî bulgular" kısmı hakkındaki tesbitiniz doğrudur. Tecrübe meselesine gelince, insanoğlu yüzyıllar boyunca birbirine eklediği tecrübeleri vasıtasıyla patlı-

canın şu veya bu hastalığa iyi geldiğini anlamışsa, öyledir. Yahut şu veya bu hastalığı körüklediğini tesbit etmişse o da böyledir. İnsanlığın tecrübelerini yabana atmamalı. İbrahim (a.s)'ın ateşe atılıp da yanmaması tecrübi bilginin konusu değil, vahyin ve mucizenin konusudur. Onu esas alarak hareket edecek olursak hem hayat alt-üst olur, hem de "Sünnetullah" diye bir şey kalmaz.

Ehl-i Sünnet Akaidine Dair Kitap Tavsiyesi

Soru:

Maturidi ve Eş'ari akaidi ile ilgili türkçe tercüme veya telif, en muteber eser hangileridir?

Cevap:

Taftazani'nin *Şerhu'l-Akaid*'i, Sabuni'nin *Maturidiyye Akaidi*, Ömer Nasuhi Bilmen'in *İslam Akaidi*, Mehmet Zahit Kotku'nun *Ehl-i Sünnet Akaidi*.

İslami İlimler Eğitimi

Soru:

Yaşım 18. Son iki senedir dinimi yaşamaya başladım. Mahmud Efendi'ye intisaplıyım. İki senedir hocalarını bulup hafızlık (ev ortamında düzenli yapamasam da.) ve klasik usûl arapça çalışıyorum. Şuan özel bir üniversitede iki senelik tam burslu bilgisayar programcılığı (II. öğretim) okuyorum ve ilk senem. Ben İsmâilağa'da hâfızlık ve medrese eğitimi istiyorum. Açıköğretim ilâhiyatla berâber götüreceğim. Lâkin âilem okul bittikten sonra diyor. Hâfız olan amcam var, o da okuduğum üniversite gayet iyi bir üniversite olduğu için bitir diyor. Ben iki sene zaman kaybedeceğimi düşünüyorum. Kendimi tamâmen ilme vermek istiyorum, moderniteye ait her şeyden soğudum. Bir şirkette bilgisayar programcısı vs. olarak çalışmak, o ofis ortamında sıkışıp kalmak bana göre değil! Sizler gibi olmak istiyorum. Okulu bırakmak istesem âilemin olmaz diyeceğini, kesin red cevabı alacağımı biliyorum. Üni-

versiteyle vaktimi hebâ ediyorum gibi geliyor. Ne yapmalıyım bilmiyorum. Yardımcı olun lüften...

Cevap:

Öncelikle böyle bir yolu tercih ettiğin için tebrik ederim. Rabbim emeline vasıl eylesin.

İkinci olarak, ilim yolu çileli bir yoldur. Azim ve kararlılık ister; yılmadan bıkmadan, usanmadan yürümek ister. Şu anda ailenle yaşadığın bu problem de bu yolun çilelerinden ve cilvelerinden...

Tavsiyem: Ailenle ters düşme. Yaşın henüz genç. Okulunu bitir ve sonra bak: azmin ve kararlılığın devam ediyorsa, yoluna devam et. Etmiyorsa zaten kendine başka bir yol çizersin.

Bu arada yapabileceğin şeyleri de ihmal etme.

Soru:

Biliyorsunuz yurt sathında doğu usûlünde okutan medreselerle, İsmailağa cemaatine bağlı medreseler ağırlıkta. Sorum ise; doğu medreseleri ile İsmailağa'ya bağlı medreselerin arasındaki fark nedir? Bu işi birkaç kişiye sordum daha cevap alamadım, bir de size sormak istedim. Bir abimiz doğudaki medreselerin biraz daha katı olduğunu, sıkıntıya girebileceğimi söylüyor. Bu katılıktan kasıt nedir? Başka bir abimiz yatılı kalacaksan İzmir'de Hüseyin Avni Hocaefendi'nin medresesi senin için daha iyi olur derken, bir de doğu usulünün çok uzun sürdüğünden bahsetti. Mesela doğu usulünde işin sarf-nahiv kısmı çok uzun yıllar sürebiliyor diyor. Yani bu uzunluk kaç seneye tekabül ediyor? Ohin, Tillo medreseleri ile ilgili birkaç yazıda mucaz bir hoca olmak için kişinin yeteneğine göre 12-15 sene hatta sıradan normal çalışan birisi için 20-25 sene gibi bir süreç gerektiğini okumuştum. İsmailağa Cemaatine ait medreselerde ise icazetin 5 senede alındığını İsmailağa cemaatinden birkaç hocaya sorup öğrenmiş durumdayım.

Peki, İsmailağa'ya bağlı medreselerden 5 senede, doğuda (Ohin, Tillo medrseleri gibi) 15 senede icazet alınıyorsa bu ikisinin farkı nedir? İsmailağa'ya bağlı medreselerin eksikliği mi yoksa doğunun fazla tafsilata girmesi midir? Yani 5 sene okusak ne kaybederiz, 15 sene okusak ne kazanırız?

Cevap:

Sorunuza kestirmeden şöyle cevap verebilirim: Doğu medreselerinde alet ilimlerine çok fazla zaman ayrılıyor. İsmailağa'da ise bu süre daha kısa. Yetenekli ve çalışkan bir talebenin Doğu usulünde eğitim göreceğim diye o kadar zaman ayırması gerekmez. Ama vasat bir talebe için oldukça sağlam bir altyapı sağlar o usûl.

Akaid Üzerine Tavsiye Eser

Soru:

Ben önümüzdeki sezon Hollanda'da ilahyata başlayacağım inşaallah. Bu eğitim dört yıl sürecek ve ben her yılımı ayrı bir ilim dalı için ayırmak istiyorum. İlk yılımı Arapça ve Akaide yoğunlaştırarak geçirmek istiyorum. O yüzden bana Akaid kitapları tavsiye edebilir misiniz? Henüz Arapçam olmadığı için Türkçe'ye çevirisi olan kitaplar okumak zorundayım. Bana hangi tertipte, hangi kitapları (yayın evi v.s.) tavsiye edersiniz bu hususta?

Cevap:

Ali Nar hocanın "Akaid Risaleleri" adıyla neşrettiği mecmua içindeki itikad risaleleri ilk etapta ihtiyacınızı karşılayamaya fazlasıyla yeterli olacaktır.

Hangi Tefsiri Okuyayım?

Soru:

Hocam, tefsir okumak istiyorum ama nereden başlamalıyım bilmiyorum. Bana hangi tefsiri okumamı tavsiye edersiniz?

Cevap:

Vaktinize, birikiminize ve tefsirden beklentilerinize bağlı olarak değişir. Tefsir okumaya ayıracağınız bol vakit varsa İbn Kesir tefsiri veya Elmalılı tefsiri olabilir. Vaktiniz sınırlıysa daha muhtasar bir tefsire yönelmelisiniz. Mesela *Safvetu't-Tefasir* veya *Şifa tefsiri.*

Beydavi Tefsiri Şerhi

Soru:

Hocam, Almanya'da yaşıyorum. İslâmi ilimlere merakım var ve meşrebimiz birbirine benziyor. Bitlis'te medresede biraz kaldım. Ve şuan size sormak istediğim bir şey var. Beydavi şerhleri içinde hangisini tavsiye edersiniz? İhlas yayıncılığın çıkardığı bir şerh var veya Konevi şerhi var. Hangisini tercih etmeliyim?

Cevap:

Her iki haşiyenin de ayrı ayrı güzellikleri var. Konevi haşiyesi diğerine göre daha hacimli. Mümkünse ikisini de bulundurmak lazım.

İslamî Ölçülere Göre Cinsellik Konulu Tavsiye Eser

Soru:

Hocam ben yakın bir zaman içinde evliliğe hazırlanan bir gencim. İslamî ölçülere uygun cinsel yaşam ile ilgili, sağlam kaynaklı bir kitap almak istiyorum bu konuda bana kitap önerebilir misiniz?

Cevap:

Yusuf Özcan hocanın "*Gençlik ve Evlilik*" isimli kitabını (bildiğim kadarıyla en son Semerkand Yayınları basmıştı) tavsiye ederim.

Meallerdeki Farklılık

Soru:

Ben Kur'an'ı okurken bir nebze olsun anlayabilmek adına Arapça öğrenmeye gayret ediyorum. Bunun için çok da çaba sarf ediyorum. Ancak çok zengin bir dil olması beni zorluyor. Yüzüm kızararak söylüyorum; henüz yol kat etmiş değilim. Bu

meyanda aklıma şu soru geliyor. Meallerdeki kafa karışıklığı Arapça'nın kelime zenginliğinden de kaynaklanıyor olabilir mi?

Cevap:

Meallerdeki farklılıklar sadece Arapça'nın ve Kur'an dilinin yapısından değil, aynı zamanda vukufiyetsizlik, usul bilmeme ve İslamî ilimlere yabancılık gibi sebeplerden kaynaklanıyor.

Fethü'l-Bari'nin Türkçe Tercümesi Hakkında

Soru:

Hocam Polen Yayınları'nın basmış olduğu Fethu'l-Bari adlı eseri almayı düşünüyorum, fakat kitapçıda çalışan bir abimiz bu kitabın Polen Yayınları tarafından basılmış olduğu için tahrif edilmiş olabileceğini söyledi. Acaba bu kitabı incelediniz mi ya da malumatınız var mı? Meşgul etmek istemezdim ancak sizin de malumunuz çok değerli bir eser ve Arapça bilmediğim için bana güvenilir bir mütercimin/yayınevinin hadis külliyatını şerhini tavsiye edebilir misiniz?

Cevap:

Bildiğim kadarıyla Vehhabi meşrep birisi *Fethu'l-Bari*'yi ihtisar etmiş, yani kendi meşrebine uymayan kısımlarını atarak özetlemiş, Polen Yayınları da bu ihtisarı tercüme ve neşretmeye başlamıştı.

İhtisarı yapanın nerelerde ne türlü tasarruflar yaptığını ve çevirinin sağlam olup olmadığını bilmiyorum. Bana sorarsanız Diyanet'in Tecrid Terceme ve Şerhi en güzeli. Baskısı yoktu, yeniden yapacaklarını duydum. Dili biraz ağır olsa da, gerçekten güzel bir eser. O olmazsa Erkam Yayınları'nın neşrettiği *Riyazu's-Salihin* tercüme ve şerhi şayan-ı tavsiyedir.

Batınî Fırkasına Ait Tefsir Var mıdır?

Soru:

Tefsirlerle ilgili araştırma yapan birisiyim, şu an Batınî tefsirlerle ilgili araştırma yapıyorum. Bana en meşhur, piyasada bulabileceğim Batınî tefsirlerin en azından bir kaçının ismini verebilir misiniz?

Cevap:

Bildiğim kadarıyla Batıniyye fırkasının müstakil ve mütekâmil bir tefsiri bilinmemektedir. Bu, onların gizlilik esasının bir gereğidir. Onların ayetler hakkındaki yorumları, muhtelif kitapları arasında dağınık vaziyette mevcuttur. Bu gizlilik esası dolayısıyla onların görüşlerini de kendi eserlerinden değil, kendilerine reddiye olarak yazılanlardan bilebiliyoruz.

Şafii İlmihali Hakkında

Soru:

Hocam, bizler ailece Şafii Mezhebi'ni taklid ediyoruz. Sizlerin de Şafii olduğunu işittim, yanılıyorsam bağışlayın. Mezhebimizin gereği olan itikadi konularda başvurulacak eser ve kişiler anlamında bir hayli güçlük çektiğimizi itiraf etmeliyim. Bu bağlamda sizlerden konu ile ilgili başvurulabilecek sağlam kaynaklar noktasında yardım istirham ediyorum. Halil Gönenç Hoca'nın kaleme aldığı eser muteber midir?

Cevap:

Halil Gönenç hocanın hangi eserini kastettiğinizi anlayamadım. *Büyük Şafii İlmihali* olmalı. Hocanın eserleri muteberdir. *Büyük Şafii İlmihali* de dâhil olmak üzere Hocanın eserleri hakkında bugüne kadar aleyhde bir şey duymadım.

Ahad Haberle İlgili Kaynak

Soru:

Hocam, okuduğum üniversitenin imkânlarının kısıtlı olması dolayısı ile kaynaklar hususunda bilgiye ihtiyacım var.

Hadisin/sünnetin/ahad haberin kelamdaki/akaiddeki konumu değeri ve yeri ile ilgili kaynak kitaplar tavsiye eder misiniz?

Cevap:

1. Prof. Ali Osman Koçkuzu'nun *Rivayet İlimlerinde Haber-i Vahitlerin İtikat ve Teşri Yönlerinden Değeri* üzerine çalışması.

2. Albanî'nin *el-Hadis Huccetün bi Nefsihi fi'l-İ'tikad ve'l-Ahkâm* isimli kitabı.

3.Kevseri'nin *Makâlât*'ında "Men Teşebbehe bi kavmin..." ve "el-Lâmezhebiyye..." başlıklı makaleleri ile bazı Hadis eserleri ve Kelam/Akaid kitaplarına yazdığı mukaddimeler ("*Mukaddimatu'l-Kevserî*'de topluca bulabilirsiniz.)

"Muhtelefun Fih" İsimli Makaleniz Hakkında

Soru:

"Burada söz konusu olan "ara kategori" evet "muhtelefun fih" bir alan oluşturur; ama bu ihtilafın "meşruiyet problemi" taşıyan bir ihtilaf olduğunu, dolayısıyla "doğru-yanlış" veya "hata-sevap" değil, "sünnet-bid'at" ihtilafı olduğunu söylememiz lazım. Bid'at ehlinin muhalefeti Sünnet'e aykırılık arz eden ve "hevadan kaynaklanan" bir muhalefet olduğu için merduttur ve bid'at ehli kişi bu yola girmekle, sırat-ı müstakimden sapmaya, batıla doğru bir seyir izlemeye başlamış demektir."

Hocam bu paragrafta biraz problem var sanırım. Sünnet-bidat ihtilafının hata olmadığını söylemiyorsunuz, hatadır sahibi bidat ehlidir yanlıştadır. Tabii ki hiç kimsenin bu ihtilafı meşrulaştırmak gibi bir hedefi olamaz. *"Dolayısıyla "doğru-yanlış" veya "hata-sevap" değil"* kısmî problem teşkil ediyor sanırım hocam.

Bir de "muhtelefun fih" dediğiniz kısım daha çok Ehl-i Sünnet kelamı içi yapılan ihtilaflara kullanılsa sanki daha doğru mu olur? Yani itikadi meselelerde olan ihtilafın, bir iman-küfür boyutu var. Buradaki ihtilaf kişiyi dinden çıkaracak vaziyette. İkincisi ihtilafın küfre varmadığı yalnız bidat olduğu sünnet-bidat ayrımını teşkil eden ihtilaf (bidatı küfre varmayan Ehl-i bidat fırkalar), üçüncüsü ise Ehl-i Sünnet içi ihtilafın konu edildiği kısım misal Maturidiler'le Eş'ariler arasındaki ihtilaf buna da muhtelefun fih desek nasıl olur hocam?

Cevap:

Sizin söylediğiniz de benim söylediğimin aynısı zaten. Ehl-i Sünnet fıkıh mezhepleri arasındaki ihtilaf "hata-sevap" ihtilafı değil mi? Böyle demezsek bu ihtilafta tarafların tamamının hatalı veya tamamının isabetli olduğunu söylememiz gerekecek. Öte yandan "Sünnet-bid'at" ihtilafını "hata-sevap" ihtilafından hafif gördüğünüz anlaşılıyor. Oysa "hata-sevap" ihtilafında hata eden dahi ecir aldığı halde "Sünnet-bid'at" ihtilafında bid'at safında yer alanlara azap vardır.

İlim Talebesine Tavsiye

Soru:

Hocam ben çalışan birisiyim. Doğal olarak herhangi bir ilim tahsili görmüyorum. Ancak kendi kendime kitap okuyarak bir şeyler öğrenmeye çalışıyorum. Yaklaşık iki senedir bir şeyler yapmaya çalışıyorum. Ancak bir düzene veya bir hocanın önerileriyle değil de kendime göre kitaplar okuyorum. Mesela İslam'a ilgi duyuşum iki sene kadar önceydi ve ilk olarak İmam-ı Gazzâlî Hz.'lerinin İhya'u Ulumud-Din kitabını okumaya başladım. Fazla bir şey anlamıyordum ancak herhalde okumak için okuyordum. Ondan sonra da kimseye danışmadan bulduğum kitapları okudum. Size sorum ise şu: özellikle Kelam'da ve diğer İslamî İlimlerde Fıkıh, Hadis, Tefsir gibi ilimlerde başlangıç olarak kafamı karıştırmadan ve açıklayıcı özellikte hangi kitapları alıp çalışmamı önerirsiniz? Çünkü benim kursa gitmek gibi bir fırsatım yok. Ancak ben cahil olmak da istemiyorum.

Kursta değil de evde kendimi yetiştirmem için hangi kitapları okuyup neler yapmamı önerirsiniz?

Cevap:

Öncelikle ilme olan iştiyakınız, daha da önemlisi, ilim tahsilinin tek başına yapılacak bir iş olmadığı konusundaki ciddi tesbitiniz için sizi kutluyorum. Ne işle iştigal ettiğinizi, yaşınızı ve eğitim seviyenizi yazmadığınız için detaylı bir şeyler söyleme imkânım yok. Ancak yazdıklarınızdan hareketle şunu söyleyebilirim: Zikrettiğiniz başlıkların her biri bir ilim dalını ifade ediyor. Dolayısıyla bunların her birinde derin-

lemesine bilgi sahibi olmak için öncelikle kurumsal bir yapı içinde, bir hoca gözetiminde ve belli bir müfredatı izleyerek eğitim almanız gerekir. Haddi zatında bunlar içinden bir tanesini seçmiş olmanız halinde bile aynı durum geçerli. Bunun da öncelikle iyi bir Arapça eğitim gerektirdiğini özellikle belirtmem gerekiyor. Bu bakımdan sizin tek başınıza kitaplardan edinebileceğiniz, ancak "giriş" mahiyetindeki bilgiler olacaktır. Özellikle Kelam, son derece önemli, hassas ve teknik hususiyeti ağır basan bir ilim dalıdır. Türkçede de bu ilim dalıyla ilgili yeterli kemiyet ve keyfiyette eser bulmak çok zor. Onun için Kelam Tarihi ile ilgili okumalar yaparak başlamanız isabetli olur. M. Ebû Zehra'nın *İslamda Siyasi ve İtikadi Mezhepler Tarihi* adlı eseri ve Prof. Dr. Şerafettin Gölcük'ün *Kelam'a Giriş*'i aklıma ilk gelen eserler. Bu çerçevede benim şu anda aklıma gelmeyen ve fakat sizin elde ettiğiniz eserler olursa istişare ile değerlendirebiliriz.

Şamil İslam Ansiklopedisi'nden Bir Mesele

Soru:

Hocam edille-i şeriyyeden olan İcmanin tarifi ve boyutu hakkında dört mezhep içerisinde ihtilaf var mı? İmam Ahmed b. Hanbel'in, sahabenin ve tabiunun önde gelen müctehidlerin dışında bir İcma kabul etmediği doğru mu? Şamil İslam Ansiklopedisi'nde şöyle yazıyor: *İbn Hanbel'e göre, aynı konuda aksi bir görüşün bulunduğu bilinmeyen sahabe kavlî "icmâ"' niteliğindedir. Eğer sahabe görüşleri arasında ihtilaf varsa, ya bunlardan Kitap veya Sünnete yakın alanı tercih eder veya böyle bir tercih yapmaksızın sadece görüşleri nakletmekle yetinir. Konu hakkında sahabe görüşü nakledilmemişse, büyük tâbiî'lerin re'ylerini kendi re'yine tercih eder. Mesele hakkında âyet, sahih hadis, sahabe kavli, zayıf ve mûrsel eser gibi deliller bulamazsa kıyas yoluna başvurur. (İbnü'l Kayyim, a.g.e., I, 32)*

Cevap:

İmam Ahmed'in Sahabe ve Tabiun müctehidlerine ait olanlar dışında icma kabul etmediğine dair bir bilgi bende mevcut değil. Şamil Ansiklopedisinden naklettiğiniz pasajlar bu meseleyi doğrudan anlatmıyor.

Bibliyografya

ABDÜRREZZÂK b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannef,* (Habîburrahmân el-A'zamî tahkik ve ta'likiyle), el-Meclisu'l-İlmî, Yersiz-Tarihsiz, I-XI.

EL-ACLÛNÎ, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafâ ve Müzîlu'l-İlbâs Amme'ştehera Mine'l-Ahâdîs Alâ Elsineti'n-Nâs,* (Ahmed el-Kallâş tahkikiyle), Müessesetu'r-Risâle, Beyrut-1408/1988, I-II.

AHMED b. HANBEL, el-Müsned, (Ahmed Muhammed Şâkir (I-VIII. ciltler) ve Hamza Ahmed ez-Zeyn (IX-XVIII. ciltler) tahkikiyle), Dâru'l-Hadîs, Kahire-1416/1995, I-XX (Son iki cilt fihrist).

ALÂUDDÎN MOĞOLTAY b. Kılıç, *Muhtasaru's-Sîreti'n-Nebeviyye*, Dâru'l-Ma'ârif, ?-1402/2001.

EL-ALBÂNÎ, Muhammed Nâsıruddîn, *İrvâu'l-Ğalîl Fî Tahrîci Ahâdîsi Menâri's-Sebîl,* Beyrut – Dimaşk,-1405/1985, I-IX (son cilt fihrist).

EL-ÂLÛSÎ, Şihâbuddîn Mahmûd, *Rûhu'l-Ma'ânî*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut-Tarihsiz, I-XXX.

EL-AYNÎ, Bedruddîn Mahmûd b. Ahmed, *Umdetu'l-Karî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî,* Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-1421/2001, I-XXV.

EL-AZÎMÂBÂDÎ, Ebu't-Tayyib Muhammed Şemsulhakk, *Avnu'l-Ma'bûd Şerhu Süneni Ebî Dâvud*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-1415/1995, I-XIV (Ayrıca 2 cilt fihrist).

EL-BAĞDÂDÎ, Ebû Mansûr Abdülkahir b. Tâhir et-Temîm, *el-Fark Beyne'l-Fırak*, (M. Zâhid el-Kevserî tahkik ve ta'likiyle), es-Sekâfetu'l-İslâmiyye, Kahire-1367/1948.

EL-BEĞAVÎ, Ebû Muhammed el-Hüseyin b. Mes'ûd, *Me'âlimu't-Tenzîl/ Tefsîru'l-Beğavî*, (Muhammed Abdullah en-Nemr, Osman Cum'a Damîriyye ve Süleyman Müslim el-Harş tahkikiyle), Dâru Taybe, Riyad-1409/1988, I-VIII.

EL-BEYADÎ, Kemâluddîn Ahmed b. Hüsâmiddîn, Beyâzîzâde, *İşârâtu'l-Merâm min İbârâti'l-İmâm*, (Yûsuf Abdürrezzâk tahkik ve ta'likiyle), Mustafa el-Bâbî el-Halebî neşri, Kahire 1368/1949.

EL-BEYHAKÎ, Ebû Bekir Ahmed b. el-Hüseyin, *Kitâbu'l-Esmâ ve's-Sıfât*, (Muhammed Zâhid el-Kevserî tahkik ve ta'likiyle), Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut-?

....., *Şu'abu'l-Îmân*, (Muhammed es-Sa'îd b. Beysûnî Zağlûl tahkikiyle), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-1421/2000, I-X.

EL-BUHÂRÎ, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmail, *et-Târîhu'l-Kebîr*, Haydarabad-1378/1958, I-IX.

EL-CEZÂİRÎ, Tâhir, Tevcîhu'n-Nazar İlâ Usûli'l-Eser, (Abdülfettâh Ebû Gudde neşri), Mektebetu'l-Matbû'âti'l-İslâmiyye, Halep, 1416/1995, I-II.

ÇETİN, İsmail, *Mesâfu'l-Ulemâ el-Etkıyâ el-Ahbâr el-Ahyâr fi't-Tevhîd ve't-Tevekkül ve't-Tevessül bi'l-Enbiyâ ve'l-Evliyâi'l-Ebrâr*; Dilara Yayınları, Isparta-?

ED-DÂRİMÎ, Osman b. Sa'îd es-Siczî, *Reddu'l-İmâm ed-Dârimî Osman b. Sa'îd alâ Bişr el-Merîsî el-Anîd (Nakzu'd-Dârimî)*, (Muhammed Hâmid el-Fakî tashih ve ta'likiyle), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-Tarihsiz.

DİA, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, İSAM, İstanbul-1988-..., -I-...

DÜZDAĞ, M. Ertuğrul, *Üstad Ali Ulvi Kurucu Hatıralar*, Kaynak Kültür Yayınları, İstanbul-2012

EBÛ NU'AYM, Ahmed b. Abdillah el-İsfehânî, *Delâilu'n-Nübüvve*, (Muhammed Ravvâs Kal'acî-Abdülberr Abbâs tahkikiyle), Dâru'n-Nefâis, Beyrut-1406/1986, I-II.

....., *Hilyetu'l-Evliyâ Ve Tabakâtu'l-Asfiyâ*, (Mustafa Abdülkadir Atâ tahkikiyle), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-1418/1997, I-XII (Son iki cilt Fihrist).

EBÛ YA'LÂ, Ahmed b. Ali et-Temîmî, *el-Müsned*, (Hüseyin Selîm Esed tahkik ve tahriciyle), Dâru'l-Me'mûn li't-Turâs, Beyrut-1410/1989, I-XIV (Son cilt Fihrist).

EBÛ ZEHRA, Muhammed, *İmam Şafii*, (Tercüme: Osman Keskioğlu), Diyanet İşleri Başkanlığı yay., Ankara, 1987.

Eyyüb bin SIDDIK, *Menâkıb-ı Çihâr Yâr-i Güzîn*, Hakikat Kitapevi, ?.

EL-GAZZÂLÎ, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *el-İktisâd Fi'l-İ'tikâd*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-1403/1983.

....., *İhyâu Ulûmi'd-Dîn* (el-Irâkî'nin el-Muğnîsi, Abdülkadir el-Ayderûs'un Ta'rîfu'l-Ahyâsı, müellifin el-İmlâ An İşkâlâti'l-İhyâsı ve es-Sühreverdî'nin Avarifu'l-Ma'ârifi ile birlikte), Çağrı Yay., İstanbul-1406/1985, I-IV.

EL-HÂKİM, Ebû Abdillah Muhammed b. Abdillah en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek Ale's-Sahîhayn* (ez-Zehebî'nin Telhîsu'l-Müstedreki ile birlikte, Hindistan-1334/1915 baskısının tıpkıbasımı), Dâru'l-Ma'rife, Beyrut-Tarihsiz, I-V (son cilt fihrist).

EL-HÂZİMÎ, Ebû Bekir Muhammed b. Musa, (Abdülfettâh Ebû Gudde tahkik ve ta'likiyle, Ebû Davud'un *Risâletu'l-İmâm Ebî Dâvûd ilâ Ehl-i Mekke*si ve el-Makdisî'nin *Şurûtu'l-Eimmeti's-Sitte*si ile birlikte *Selâsu Resâil fî İlmi Mustalahi'l-Hadîs* adıyla basılan mecmua içinde), Mektebu'l-Matbû'âti'l-İslâmiyye, Beyrut-1417/1997.

....., *Şurûtu'l-Eimmeti'l-Hamse,* (Muhammed Zâhid el-Kevserî tahkik ve ta'likiyle), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-1405/1984.

HEYET, Diyanet İlmihâli (İki cild), Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara-2012.

EL-HEYSEMÎ, Nûruddîn Ali b. Ebî Bekir, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-1408/1988, I-X.

EL-IRÂKÎ, Ebu'l-Fadl Zeynuddîn Abdurrahîm b. el-Hüseyin, *et-Takyîd ve'l-Îzâh limâ Utlika ve Uğlika min Mukaddimeti İbni's-Salâh,* Müessesetu'l-Kütübi's-Sekafiyye, Beyrut-1411/1991.

İBN ABDİLBERR, Ebû Ömer Yûsuf b. Abdillâh en-Nemerî el-Kurtubî, Câmi'u Beyâni'l-İlm ve Fadlih ve Mâ Yenbeğî fî Rivâyetihî Ve Hamlih, Dâru'l-Kütübi'l-İslâmiyye, Kahire-1402/1982.

....., *et-Temhîd limâ fi'l-Muvatta' mine'l-Ma'ânî ve'l-Esânîd,* (Mustafa b. Ahmed el-Alevî ve Muhammed Abdülkebîr el- Bekrî tahkik, ta'lik ve tashihiyle), Mektebu's-Sevâdî li't-Tevzî', Yersiz-1402/1982, I-XXVI (Son iki cilt fihrist, 1412/1992).

....., *el-İstizkâru'l-Câmi' li Mezâhibi Fukahâi'l-Emsâr ve Ulemâi'l-Aktâr fîmâ Tedammenehu'l-Muvatta' min Ma'âni'r-Re'y ve'l-Âsâr ve Şerhi Zâlike Küllihî bi'l-Îcâz ve'l-İhtisâr*, (Abdü'l-Mu'tî Emîn Kal'acî tashih ve ta'likiyle), Müessesetu'r-Risâle, Kahire-1414/1993, I-XXX. (Son üç cilt fihrist.)

İBN ÂBİDÎN, Muhammed Emîn, *Reddu'l-Muhtâr ale'd-Dürri'l-Muhtâr* (*Hâşiyetu İbn Âbidîn*), Dâru Âlemu'l-Kütüb, Riyâd, 1423/2003, I-XIII.

İBN ARRÂK, Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed el-Kinânî, *Tehzîhu'ş-Şerî'ati'l-Menfû'a ani'l-Ahbâri'ş-Şerî'ati'l-Mavdû'a,* (Abdülvehhâb Abdüllatîf ve Abdullah Muhammed es-Sıddîk tahkik ve ta'likiyle), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut- 1401/1981, I-II.

İBN ASÂKİR, Ebu'l-Kasım Ali b. el-Hasan, *Târîhu Medîneti Dimaşk*, (Muhibbuddîn el-Amravî tahkikiyle), Dâru'l-Fikr, Beyrut-1415/1995-1421/2001, I-LXXX (Son 6 cilt Fihrist).

İBN EBÎ ŞEYBE, Ebî Bekir Abdullah b. Muhammed el-Kûfî, *el-Musannef*, (Sâ'îd el-Lahhâm ta'likiyle), Dâru'l-Fikr, 1414/1994, I-VIII. (Ayrıca fihrist cildi.)

İBN FÛREK, Ebû Bekr Muhammed b. el-Hasan, *Mücerredu Makâlâti'ş-Şeyh Ebi'l-Hasan el-Eş'arî*, Dâru'l-Meşrık, Beyrut-?.

İBN HACER, Ahmed b. Ali el-Askalânî, *el-İsâbe Fî Temyîzi's-Sahâbe*, (Ali Muhammed el-Becâvî tahkikiyle), Dâru'l-Cîl, Beyrut-1412/1992, I-VIII.

....., *en-Nüket Alâ Kitâbi İbni's-Salâh,* (Mes'ûd Abdülhamîd es-Sa'denî ve Muhammed Fâris tahkik ve ta'likiyle) Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-1414/1994.

....., *Fethu'l-Bârî Bi Şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut-?, I-XIII.

....., *Tehzîbu't-Tehzîb*, Dâru'l-Fikr, Beyrut-1404/1984, I-XIV (son iki cilt fihrist, 1409/1988).

İBN HİBBÂN, Ebu Hâtim Muhammed b. Hibbân b. Ahmed et-Temîmî, *el-İhsân* (Sahîhu İbn Hibbân bi Tertîbi İbn Belebân), (Şu'ayb el-Arnaût tahkik, tahriç ve ta'likiyle), Müessesetu'r-Risâle, Beyrut-1418/1997, I;XVIII (Son iki cilt fihrist).

İBN KESÎR, Ebu'l-Fidâ İmâduddîn İsmail b. Ömer, *el-Bidâye Ve'n-Nihâye*, (Tahkik: Heyet), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, I-XIV (ayrıca fihrist cildi).

..... *el-Fusûl fî Sîreti'r-Resûl*, (Muhammed el-Iyd el-Hatrâvî ve Muhyiddîn Misto tahkikiyle), Müessesetu Ulûmi'l-Kur'ân, Dimaşk, 1403/1982.

..... *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîm*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut-1402/1982, I-IV.

İBN KUDÂME, Muvaffakuddîn Abdullah b. Ahmed, *el-Muğnî*, (Abdullah b. Abdilmuhsin et-Türkî ve Abdülfettâh Muhammed Hulv tahkikiyle), Dâru Âlemi'l-Kütüb, Riyad-1417/1997, I-XV (son cilt fihrist).

İBN RECEB, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ahmed el-Hanbelî, *Fethu'l-Bârî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, (Tahkik: Heyet), Müessesetu'r-Risâle, 1417/1996, I-X (Son cilt fihrist).

İBN SA'D, Muhammed b. Sa'd ez-Zührî, *et-Tabakâtu'l-Kübrâ*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut-1417/1996, I-VIII.

İBN SEYYİDİNNÂS, Ebu'l-Feth Muhammed b. Muhammed el-Ya'murî, *Uyûnu'l-Eser fî Fünûni'l-Megâzî ve'ş-Şemâil ve's-Siyer*, (İbrâhîm Ramadân tahkikiyle), Dâru'l-Kalem, Beyrut-1414/1993, I-II.

İBN TEYMİYYE, Takiyyuddîn Ahmed b. Abdilhalîm el-Harrânî, *Beyânu Telbîsi'l-Cehmiyye fî Te'sîsi Bida'ihimi'l-Kelâmiyye (Nakdu Te'sîsi'l-Cehmiyye)*, (Muhammed b. Abdirrahmân b. Kâsım ta'likiyle), Matba'atu'l-Hükûme, Mekke-1391-2/1971-2, I-II.

..... *es-Sârimu'l-Meslûl Alâ Şâtimi'r-Resûl*, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut-1414/1994.

..... *Şerhu Hadîsi'n-Nüzûl*, (Muhammed b. Abdirrahman el-Humeyyis tahkik ve ta'likiyle), Dâru'l-Âsıme, Riyad-1414/1993.

İBNU'L-CEVZÎ, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, *Kitâbu'l-Mevzûât mine'l-Ehâdîsi'l-Merfûât*, Advâu's-Selef, Riyad-1418-1997, I-IV.

İBNU'L-ESÎR, Ebu'l-Hasan İzzuddîn Ali b. Muhammed el-Cezerî, *el-Kâmil fi't-Târîh*, Kahire-1385/1965.

İBNU'L-KAYYIM, Şemsuddîn Muhammed b. Ebî Bekr, *Kitâbu'r-Rûh*, (es-Seyyid el-Cemîlî tahkikiyle), Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut-1406/1986.

..... *Tehzîbu Muhtasari Süneni Ebî Dâvud*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut-tarihsiz, I-VIII.

....., *Zâdu'l-Meâd Fî Hedyi Hayri'l-İbâd*, (Şu'ayb el-Arnaût-Abdülkadir el-Arnaût tahkik ve tahriciyle), Müessesetu'r-Risâle, Beyrut-1415/1994, I-V (Ayrıca Fihrist cildi.)

İBNU'L-MURTEZÂ, Ahmed b. Yahyâ, *Tabakâtü'l-Mu'tezile*, Beyrut/1407-1987.

EL-İSFERÂYNÎ, Ebu'l-Muzaffer Şâhfûr b. Tâhir, *et-Tabsîr Fi'd-Dîn Ve Temyîzu'l-Fırkati'n-Nâciye Ani'l-Fıraki'l-Hâlikîn*, (M. Zâhid el-Kevserî ta'likiyle) es-Seyyid İzzet Attâr el-Hüseynî neşri, ?-1359/1940.

KADI IYÂD, Ebu'l-Fadl Iyâd b. Musa el-Yahsubî, *eş-Şifâ Bi Ta'rîfi Hukûki'l-Mustafâ*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-Tarihsiz, I-II.

EL-KARÎ, Nuruddin Ali b. Sultan Muhammed, *Mirkâtu'l-Mefâtîh Şerhu Mişkâti'l-Mesâbîh*, (Sıdkî Muhammed Cemîl el-Attâr tahkikiyle), Dâru'l-Fikr, Beyrut-1414/1994, I-XI (Son cilt fihrist).

....., *Şerhu Müsnedi Ebî Hanîfe*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-Tarihsiz.

EL-KÂSÂNÎ, Alâuddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd, *Bedâi'u's-Sanai' fî Tertîbi'ş-Şerâyi'*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-1406/1986, I-VII.

EL-KASTALLÂNÎ, Ahmed b. Muhammed, *el-Mevâhibu'l-Ledünniyye bi'l-Minahi'l-Muhammediyye*, (Sâlih Ahmed eş-Şâmî tahkikiyle), el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut-1412/1991, I-II.

EL-KEŞMÎRÎ, Muhammed Enverşâh b. Muazzamşâh, *el-Arfu'ş-Şezî Şerhu Süneni't-Tirmizî*, (Mahmûd Şâkir tashihiyle), Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut-1425/2004, I-V.

....., *İkfâru'l-Mülhidîn fî Darûriyyâti'd-Dîn*, (Mecmû'atu Resâili'l-Keşmîrî içinde), İdâretu'l-Kur'ân ve'l-Ulûmi'l-İslâmiyye, Karaçi-1416/1996.

EL-KETTÂNÎ, Muhammed b. Ca'fer el-Hüseynî, *Nazmu'l-Mütenâsir Mine'l-Hadîsi'l-Mütevâtir*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-1407/1987.

EL-KEVSERÎ, Muhammed Zâhid, *Mukaddimâtu'l-İmâm el-Kevserî*, Dâru's-Süreyyâ, 1418/1997.

EL-KURTUBÎ, Ebû Abdillah Muhammed b. Ahmed el-Ensârî, *el-Câmi' Li Ahkâmi'l-Kur'ân*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-1413/1993, I-XX.

EL-LEKNEVÎ, Ebu'l-Hasenât Muhammed Abdilhayy, *et-Ta'lîku'l-Mümecced alâ Muvattai Muhammed*, (Takiyüddîn en-Nedvî ta'lik ve tahkikiyle), Dâru's-Sünneti ve's-Sîre/Dâru'l-Kalem, Beyrut-1412/1991, I-III.

MÂLİK b. Enes, İmam, *el-Muvatta*, (Yahya b. Yahya el-Leysî rivayeti, Muhammed Fuad Abdülbâkî tahkikiyle), Kahire-1370/1951, I-II.

MISIROĞLU, Kadir, *Bir Mazlum Padişah: Sultan II. Abdulhamid*, Sebil Yayınevi, İstanbul-2012.

EL-MİZZÎ, Cemâluddîn Ebu'l-Haccâc Yûsuf b. Abdirrahmân, *Tehzîbu'l-Kemâl fî Esmâi'r-Ricâl*, (Beşşâr Avvâd Ma'rûf tahkikiyle), Müessesetu'r-Risâle, Beyrut-1403/1983, I-XXXV.

MUSTAFA SABRİ Efendi, Şeyhülislam, *Mevkıfu'l-Akl Ve'l-İlm Ve'l-Âlem Min Rabbi'l-Âlemîn Ve İbâdihi'l-Mürselîn*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî – Müessesetu't-Târîhi'l-Arabî, Beyrut-1413/1992, I-IV.

....., *Mevkıfu'l-Beşer Tahte Sultâni'l-Kader, el-Matbaatu's*-Selefiyye, Kahire-1352/1933.

EL-MÜBÂREKPÛRÎ, Ebu'l-Ulâ Muhammed Abdurrahman b. Abdirrahîm, *Tuhfetu'l-Ahvezî Bi Şerhi Câmi'i't-Tirmizî*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-Tarihsiz, I-II (Mukaddime) + I-X.

MÜTERCİM ÂSIM, Ahmed Âsım b. Cenânî, *Kamus Tercemesi*, Okyanus, Yersiz-1250/1834), I-III.

EN-NESÂÎ, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şu'ayb, *es-Sünenu'l-Kübrâ*, (Abdülğaffâr Süleyman el-Bündârî ve Seyyid Kisrevî Hasan tahkikiyle), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-1411/1991, I-VI. (Ayrıca fihrist cildi.)

EN-NEVEVÎ, Muhyiddîn Ebû Zekeriyyâ Yahyâ b. Şeref, *el-Ezkâr*, (Muhyiddîn Misto tahkikiyle), Mektebetu Dâri't-Turâs-Dâru İbn Kesîr, Beyrut-1412/1991.

....., *el-Mecmû' Şerhu'l-Mühezzeb*, (er-Râfi'î'nin Fethu'l-Azîz'i ve İbn Hacer'in et-*Telhîsu'l-Habîr*'i ile birlikte), Dâru'l-Fikr, ?-?, I-XX.

....., *el-Minhâc (Şerhu Sahîhi Müslim)*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut-Tarihsiz, I-XVIII.

EL-ÖMERÎ, Ekrem Dıyâ, *es-Sîretu'n-Nebeviyye es-Sahîha*, Mektebetu'l-Ulûm ve'Hikem, Medine-1415/1994, I-II.

EL-PEZDEVÎ, Ebu'l-Yüsr Muhammed b. Muhammed, *Ehl-i Sünnet Akaidi*, (Tercüme: Doç. Dr. Şerafeddin Gölcük), Kayıyan Yayınları, İstanbul-1980.

ES-SAFEDÎ, Salahuddîn Halîl b. Aybek, *el-Vâfî bi'l-Vefeyât*, (Ahmed el-Arnaût-Türkî Mustafa tahkikiyle), Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut-1420/2000, I-XXIX.

Said Nursi, Bediuzzaman, *Emirdağ Lahikası*, Envar Neşriyat, İstanbul-2010.

....., *Kastamonu Lahikası*, Envar Neşriyat, İstanbul-2010.

....., *Mektubat*, Envar Neşriyat, İstanbul-2010.

....., *Sözler*, Envar Neşriyat, İstanbul-2010.

....., *Şualar*, Envar Neşriyat, İstanbul-2010.

....., *Tarihçe-i Hayat*, Envar Neşriyat, İstanbul-2010.

ES-SÂLİHÎ, Muhammed b. Yûsuf eş-Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fî Sîreti Hayri'l-İbâd*, (Mustafâ Abdülvâhid tahkikiyle), Vezâretu'l-Evkâf, Kahire-1418/1997, I-XII.

ES-SEHÂVÎ, Şemsuddîn Muhammed b. Abdirrahmân, *el-Makâsıdu'l-Hasene Fî Beyâni Kesîr Mine'l-Ahâdîsi'l-Müştehire Ale'l-Elsine*, Dâru'l-Hicre, Beyrut-1406/1986.

ES-SERAHSÎ, Şemsüleimme Ebû Bekr Muhammed b. Ahmed b. Ebî Sehl, *el-Mebsût*, Dâru'l-Fikr, Beyrut-1409/1989, I-XXX.

SİFİL, Ebubekir, *İdrâk ve Tasdik*, RıhleKitap, İstanbul-2010.

....., *Sana Din'den Sorarlar*, RıhleKitap, İstanbul-2011, I-...

ES-SÜYÛTÎ, Celâluddîn Abdurrahman b. Ebî Bekr, *el-Hasâisu'l-Kübrâ*, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-1405-1985, II.

EŞ-ŞEYBÂNÎ, Muhammed b. el-Hasan, İmam, *el-Câmi'u's-Sağîr* (Abdülhayy el-Leknevî'nin en-Nâfi'u'l-Kebîr adlı şerhi ile birlikte), Âlemu'l-Kütüb, Beyrut-1406/1986.

ET-TABERÂNÎ, Ebu'l-Kasım Süleyman b. Ahmed, *el-Mu'cemu'l-Kebîr*, (Hamdî Abdülmecîd es-Silefî tahkik ve tahriciyle), Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut-1404/1984, I-XXV (XIII, XIV, XV, XVI, XXI. ciltler Fihrist).

ET-TABERÎ, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, *Târîhu'r-Rusul ve'l-Mulûk*, (Muhammed Ebu'l-Fadl İbrahim tahkikiyle), Dâru'l-Ma'ârif, Kahire-?, I-XI.

ET-TAYÂLİSÎ, Ebû Dâvûd Süleyman b. Dâvûd b. el-Cârud el-Basrî, *el-Müsned*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut-tarihsiz.

ET-TEFTÂZÂNÎ, Sa'duddîn Mes'ûd b. Ömer, *Şerhu'l-Makâsıd*, İstanbul-1305/1887, I-V.

ET-TEHÂNEVÎ (Tânevî), Muhammed Ali b. Ali, *Keşşâfu Istılâhâti'l-Funûn*, Dâru Kahramân (Kalküta-1862 baskısının tıpkıbasımı), İstanbul-1404/1984, I-II.

....., *İ'lâu's-Sünen*, İdâretu'l-Kur'ân ve'l-Ulûmu'l-İslâmiyye, Karaçi-1414/1993, I-XXII (Son cilt Fihrist).

ET-TIYBÎ, *el-Kâşif an Hakâiki's-Sünen (Şerhu Mişkâti'l-Mesâbîh)*, (Abdülhamîd Hindâvî tahkikiyle), Mektebetu Nizâr Mustafa el-Bâz, Mekke-Riyad-1417/1997, I-XIII (Son cilt Fihrist)

EZ-ZEBÎDÎ, Muhammed Murtadâ el-Hüseynî, *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, (Abdüssettâr Ahmed Ferrâc tahkikiyle), I-XL.

EZ-ZEHEBÎ, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osmân, *el-Uluvv li'l-Aliyyi'l-Azîm*, (Abdullah b. Sâlih el-Berrâk tahkik ve ta'likiyle), Dâru'l-Vatan, Riyad-1420/1999, I-II.

....., *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, (Şu'ayb el-Arnâût – Muhammed Nu'aym el-Arkûsî tahkik, tahriç ve ta'likiyle), Müessesetu'r-Risâle, Beyrut-1417/1996, I-XXVI (son iki cilt fihrist).

....., *Târîhu'l-İslâm*, (Ömer Abdüsselâm Tedmürî tahkikiyle), Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, Beyrut-1410-1990-1421/2000, I-LIII (Son cilt Zeyl)

....., *Tecrîdu Esmâi's-Sahâbe*, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut,?, I-II.

....., *Telhîsu'l-Müstedrek*, el-Hâkimu'n-Nîsâbûrî'nin el-Müstedreki ile birlikte, Hindistan-1334/1915 baskısının tıpkıbasımı), Dâru'l-Ma'rife, Beyrut-Tarihsiz, I-V (Son cilt Fihrist).

EZ-ZEMAHŞERÎ, Ebu'l-Kasım Cârullah Mahmud b. Ömer, *Esâsu'l-Belâğa*, Beyrut-1409/1989.

....., *Tefsîru'l-Keşşâf An Hakâiki Ğavamıdi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl Fî Vucûhi't-Te'vîl*, (Muhammed Abdüsselam Şâhîn tertip ve tashihiyle), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut-1415/1995, I-IV.

EZ-ZEYLA'Î, Cemâluddîn Ebu Muhammed Abdullah b. Yûsuf, *Nasbu'r-Râye Li Ahâdîsi'l-Hidâye*, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut-1407/1987, I-IV.

Karma İndeks

A

Abdulkadir Geylani, 522
Abdullah b. Abbâs, 100, 266, 267
Abdullah b. Amr, 266, 267
Abdullah b. Huzâfe, 83
Abdullah b. Mesû'd, 211
Abdullah b. Ömer, 211, 266
Abdullah Cevdet, 482
Abdullah İbn Mes'ud, 31, 349
Abdullah b. Ömer, 132, 133
Abdullah Yeğin, 514
Abdullah Yolcu, 38, 39
Abdurrahman b. Avf, 318, 319
Abdülaziz Bayındır, 99
Abdülhamid, 472, 480, 481, 482, 498, 499, 500, 501
Abdülkadir Geylani, 66, 398
Abdülkahir el-Bağdâdî, 262
Hz. Âdem, 80, 87, 116, 128, 161, 162, 178, 190
Adet (kadın), 230
Adil Kabbani, 433
Afganistan, 393
Ahbaşlar, 446, 447
Ahmed b. Hanbel, 57, 58, 62, 72, 91, 98, 104, 139, 163, 174, 267, 268, 270, 457, 543
Ahmed b. Sa'îd, 122, 123
Ahmet Yesevi, 460
Ahzab, 424
Hz. Aişe, 60, 67, 80, 82, 91, 92, 97, 317, 347, 355, 407
el-Akidetu'l-Vasitiyye, 458
Âlâ Dergisi, 219
Alâuddîn Moğoltay, 545
el-Albanî, 541
Hz. Ali, 66, 86, 90, 97, 127, 150, 161, 162, 164, 173, 175, 179, 182, 203, 215, 235, 262, 269, 270, 271, 344, 355, 397, 433, 474, 477, 521, 522, 524, 533
Ali el-Karî, 66, 67, 90, 235, 269, 270, 271, 396, 397
Ali Fuat Başgil, 530
Ali Haydar Efendi, 294, 474
Âl-i İmrân, 169, 174
Ali Küçüker, 533
Ali Nar, 524, 537
Ali Osman Koçkuzu, 541
Ali Ulvi Kurucu, 477
el-Âlim ve'l-Müte'allim, 104, 268, 269
Alkâme, 211
alkol, 306, 359, 360, 361, 363, 401
Almanya, 50, 51, 289, 290, 340, 354, 383, 407, 421, 422, 433, 446, 538
Amentü, 137, 149
Amerika, 219, 319
Anâniyye, 520
Antronörlük, 386
A'râf, 118
Arş, 72, 73, 116, 122, 125, 126, 127, 128, 130, 131, 486
Âsım (kıraat), 68
Âsım Efendi, 90
askerlik, 400
Asr-ı Saadet, 21, 407
Astronomi, 475
Atatürk, 159
Ateist, 178, 196, 416
Ateizm, 320, 508

atletizm, 386
Av, 357
Avnu'l-Ma'bûd, 124
avret, 219, 221, 236, 237, 237, 354
Avrupa, 196, 297, 319, 354, 355
Ayetel Kürsî, 96
el-Aynî, 66, 67, 84, 94, 221
Azerbaycan, 530
el-Azîmâbâdî, 545
Azrail (a.s.), 181

B

Baba rızası, 328
Bakara, 31, 38, 172, 186, 194, 229, 424
Barnabas İncili, 531
Basrî, 127, 140, 182, 271
Başörtüsü, 345, 347
Batılılaşma, 499
Batıniyye, 528, 540
Bayram namazı, 113
Bedâi'u's-Sanai', 550
Bediüzzaman, 136, 168, 218, 433, 448, 470, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 489, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 510, 512, 513, 514, 515, 516, 522
Beşşâr Avvâd Ma'rûf', 458
Beşşar Esed, 61
Beyânu Telbîsi'l-Cehmiyye, 124, 132
el-Beydavi, 538
Beydavi Tefsiri, 538
el-Beyhakî, 67, 84, 124, 125
bid'at ehli, 109, 160, 203, 541
Bitlis, 476, 498, 499, 538
boks, 389, 390
Boşama, 321, 323, 325
Budist, 318
buğz, 431
el-Buhârî, 52, 53, 54, 57, 58, 72, 91, 106, 163, 212, 262, 529, 530
Bursa, 433
büyük günah, 106, 107, 150, 263, 269

C

Cafer es-Sâdık, 319
Cahiliye, 468, 533
Calvin, 217
Camiu'l-Fetava, 392, 394, 395
Câmi-ül Ezher, 486
Cebrail(a.s), 68, 69, 80, 181, 449, 497
Cebri Mutavassıt, 140
Cebriye, 140, 176
Cehennemlik, 62
Cehm b. Safvân, 148, 174
Celaleddin-i Rûmi, 452
Celâlettin Öktem, 500
Cemil Meriç, 530
Cemiyet-i İlmiye, 474
Cemiyet-i Müderrisin, 478
Cemu'l-Cevami, 209
cenaze namazı, 237, 243, 254
Cerh-Ta'dil, 129
el-Cevheretu'n-Neyyire, 252
Cevşen, 496, 497
Cevşenü'l-Kebir, 471, 496
CHP, 467, 506, 515
Cibril Hadisi, 137
Cin, 190
Cinci, 405
Cuma namazı, 28, 113, 207, 250, 251, 252, 253, 310
Cumhuriyet, 153
el-Cübbai, 182
cübbe, 93, 421, 422
Cübbeli Ahmet Hoca, 135
Cübeyr b. Muhammed b. Cübeyr, 123
el-Cürcani, 48, 49

Ç

Çarşaf, 347
Çeyiz, 339
Çorap mest, 227

D

Dar'ul-Hikme, 467
Darb, 425
ed-Dârekutnî, 68
ed-Darimi, 45, 88
ed-Dârimî, 98, 125, 126, 267
Daru'l-Harp, 295, 296
Daru'l-Hikmeti'l-İslamiye, 474, 478, 512
demokrasi, 153
Demokrat Parti, 515, 516
Determinist, 177, 140
Dinlerarası Diyalog, 493, 509, 514
dirayet, 26, 81, 165, 260, 390, 473, 474, 495, 511
Diş dolgusu, 222
Divan-ı Harb-i Örfi, 499
Domuz, 381, 409
DP, 506, 515
Dürrü'l-Muhtâr, 242, 393

E

Ebced hesabı, 490, 521
Ebteriyye, 262, 263
Ebû Ali ed-Dekkâk, 252
Ebû Ali el-Cübbâî, 150
Ebû Bekr, 70, 124, 214, 215, 263, 529
Ebû Bekr el-Bezzâr, 124
Ebû Cehil, 153, 378
Ebû Davud, 57, 84, 98, 122, 123, 144, 145, 266, 270, 395
Ebû Gudde, 55, 59, 86
Ebû Hafs el-Kebîr, 252
Ebû Hanîfe, 55, 56, 57, 58, 59, 68, 104, 106, 107, 108, 111, 131, 140, 146, 148, 202, 208, 209, 211, 235, 263, 268, 269, 331, 390, 394, 396
Ebû Haşim, 182
Ebû Hureyre, 126, 127, 277, 388
Ebû Nu'aym, 69
Ebû Sa'îd el-Hudrî, 266, 267
Ebû Süfyân, 138
Ebû Ya'lâ, 122, 266, 268
Ebû Yusuf, 104, 233
Ebû Zehra, 479, 543
Ebû Zerr, 266, 268
Ebû'l-Firas Rebi' b. Kaab el-Eslemi, 134
Ebû's-Su'ûd, 242
Ebû'ş-Şeyh, 87
Ecel-i kaza, 138
ecel-i müsemma, 138
Ehl-i Beyt, 202, 319, 378
Ehl-i bid'at, 110, 113, 263, 264
Ehl-i Hadis, 104, 105, 106, 107, 109
Ehl-i Kıble, 61
Ehl-i Kitab, 24, 28, 113, 192, 318, 319, 320, 493, 519, 520
Ehl-i re'y, 104, 105
Ehl-i Sünnet, 39, 47, 49, 95, 103, 104, 105, 106, 107, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 139, 142, 145, 148, 150, 161, 164, 165, 176, 185, 189, 201, 229, 250, 255, 256, 257, 258, 261, 262, 263, 264, 317, 319, 338, 433, 447, 449, 452, 457, 458, 459, 461, 467, 468, 474, 477, 496, 521, 522, 524, 530, 532, 535, 541, 542
Ehl-i Tasavvuf, 109, 110, 115, 432, 446
e-kitap, 291
Ekrem Doğanay, 467
Elmalılı Hamdi Yazır, 474, 478, 479, 512, 532, 537
el-Emâlî, 235
Eminevim, 281, 282, 283, 284, 290
Emirdağ Lahikası, 506, 515
emr-i ma'ruf-nehy-i münker, 349
Enbiya, 138
Endonezya, 393

Ensar, 69
Enverşâh el-Keşmîrî, 73, 211, 461
Erbakan, 306
Erkam Yayınları, 539
Erol Güngör, 530
Esmâ bt. Yezîd, 266, 268
Esmâ ve's-Sıfât, 124
Esma-i Hüsna, 409
Esne'l-Metâlib, 252
Eş'ariler, 541
Eş'arîyye, 114
el-Eş'ari, 38, 109, 114, 115, 140, 141, 457, 493, 494, 535
Eş'arîler, 39, 493
Eşref Edib, 476
Etek traşı, 222
Etil alkol, 360
Etîtu'l-Arş, 122, 125
Evlilik, 317, 318, 538
el-Evzai, 211

F

Fahrettin Atar, 531
faiz, 212, 281, 282, 283, 289, 290, 291, 294, 295, 296, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 307, 308, 309, 399
Farabi, 145
Fatiha, 31, 67, 230, 248, 273
Felak, 31, 137
Felsefe, 177, 377, 479, 512
Fetâva'l-Hücce, 246
Feteva-ı Hindiyye, 419
Fethu'l-Kadîr, 66, 235
Fethullah Gülen, 473, 514, 518, 519
Fethü'l-Bari, 539
Fıkh'ul-Ekber, 115, 142, 146, 181
Filistin, 130, 169, 427
Finans, 288
el-Firebrî, 53
Fuat Sezgin, 50, 51
Fudayliyye, 149
Fusûl fî Sîreti'r-Resûl, 549

G

Gavs-ı Hizani, 433
gayr-i muekked, 384
Gayrimüslim, 421, 422
Gazoz, 359
el-Gazzâlî, 21, 66, 114, 134, 158, 522, 530, 532
George Bush, 197
gusül, 217, 228, 233

H

Haber 7, 443
el-Habeşi, 88
Hacc, 72
Hadîkatu'n-Nediyye Şerhu't-Tarîkati'l-Muhammediyye, 483
Hadis Huccetün bi Nefsihifi'l-İ'tikad ve'l-Ahkâm, 541
Hadis Usulü, 51, 534
Hakikat Kitapevi, 523
el-Hâkim, 267, 268, 395
Hâkimu'n-Nîsâbûrî, 395
Haleb, 246, 486
Halil Gönenç, 443, 444, 540
Halku Ef'âli'l-İbâd, 530
Halku'l-Kuran, 173
el-Halvanî, 234
Hanbelî, 55, 210, 257, 270, 272
el-Harâitî, 69, 70
el-Harîrî, 475
Harun Yahya, 472, 511
Hasâisu'l-Kübrâ, 552
haset, 431
Haşeviyye, 150
Haşr, 72, 424
Hatîbu'l-Bağdâdî, 59
Hayız, 202, 227, 228, 229, 230, 338
Hayreddin Karaman, 192, 532
Hazreti Hasan, 377

Hazreti Muaviye, 377
Hemedânî, 475
el-Heysemi, 392
hıkd, 431
Hıristiyan, 318, 521
Hızır, 379, 380, 472, 511
Hibetullah b. el-Hüseyin b. Yusuf el-Usturlâbî, 475
Hicaz, 104, 460
Hind-i Çin, 519
Hindistan, 211, 235, 393
Hindu, 318
Hisse, 293
Hişâm b. Ammâr, 84
Hişam Kabbani, 433
Hristiyan, 32, 166, 174, 178, 186, 191, 192, 193, 195, 196, 197, 258, 319, 320, 417, 492, 516, 517, 531
Hucurât, 61, 97, 339
Hukukullah, 387
hüccet, 395, 483, 492
Hüccetu'z-Zehra, 485
Hüseyin Algül, 384
Hüseyin Avni, 474, 536
Hüseyin Hilmi Işık, 522, 523
Hüsnü Aktaş, 207, 446, 447, 533

I

el-Irâkî, 53, 66
Iyâd b. Ğanm, 266, 268

İ

İbn Adiyy, 87
İbn Abbâs, 162
İbn Abdilberr, 55, 56, 57, 212, 270, 271, 319
İbn Âbidîn, 235, 242, 270, 316, 393, 394, 395, 396
İbn Asâkir, 84, 475
İbn Ebî Şeybe, 67, 85, 267, 318
İbn Ebi'd-Dunya, 135
İbn Fûrek, 141, 268, 269
İbn Hacer, 53, 54, 55, 58, 69, 70, 84, 91, 94, 135, 221, 263, 270, 319, 340, 392, 447
İbn Hacer el-Askalânî, 58
İbn Hibbân, 87, 108, 267
İbn Kesîr, 135, 186, 221, 475
İbn Kudâme, 549
İbn Kuteybe, 103, 108
İbn Mâce, 267, 270
İbn Melek, 316
İbn Mende, 69
İbn Ömer, 211
İbn Sina, 145
İbn Teymiyye, 85, 110, 114, 115, 124, 125, 128, 131, 132, 145, 161, 231, 445, 447, 458
İbn-i Abbas, 85, 99
İbn-i Kayyım, 114, 161
İbn-i Mes'ûd, 92
İbn-i Recep, 114
İbnu'l-Cevzî, 66, 70, 82
İbnu'l-Hümâm, 66, 235, 260, 396
İbnu'l-Kayyım, 124, 125, 161, 189, 391
İbnu's-Salâh, 53
İbnü'l-Emin Mahmud Esad, 532
Hz. İbrahim, 37, 38, 53, 70, 89, 90, 91, 130, 140, 169, 211, 461, 534, 535
İbrahim Temo, 482
İcma, 37, 215, 483, 543
içtihad, 202, 213, 216, 275, 338, 483
İhya'u Ulumud-Din, 542
İkfâru'l-Mülhidîn, 550
İlmihâl, 383
İmam Azam, 54, 146
İmam Ebû Yusuf, 235, 271, 331
İmam eş-Şâfi, 57, 58, 87, 208, 391, 479
İmam Mâlik, 58, 144, 211, 212, 235, 329, 396
İmam Muhammed, 108, 234, 235, 262, 295, 296, 394, 450
İmam Müslim, 62, 529
İmam Rabbani, 47, 158, 434

İmâmu'l-Asr, 211
İncil, 24, 151, 186, 198, 401, 402, 531
Hz. İsa, 166, 167, 168, 169, 170, 174, 192, 194, 196, 198, 216, 471, 472, 490, 491, 492, 493, 511, 531
İsevî, 491
İskilipli Atıf, 219, 474, 478
Hz. İsmail (a.s), 38
İsmail Çetin, 433
İsmailağa cemaati, 467
İsmet Özel, 530
ismet sıfatı, 150, 385
İsrafil (a.s.), 181
İstanbul, 276, 277, 305, 306, 308, 309, 384, 475, 497, 498, 499, 500
isti'ane, 432
istiğase, 132, 133, 432
İstihsan, 483
istimna, 278
istivâ, 118
İşârâtu'l-İcaz, 488, 489
el-İtisam, 459
İttihat Terakki, 480, 481, 485, 500
İzmit, 277

K

Kâbe, 185
Kabir, 67, 88, 188, 189, 390, 392, 394
Kabir azabı, 188, 189
Kader, 103, 137, 139, 173, 176
Kaderin değişmesi, 143
Kadir Mısıroğlu, 158, 433, 480, 500, 501
kâfir, 21, 111, 135, 136, 151, 152, 165, 197, 198, 203, 213, 219, 321, 322, 338, 385, 419, 447, 468, 492
Kâr payı, 295
el-Kâsânî, 550
Kasas, 130
el-Kastallânî, 550
Kastamonu Lahikası, 471, 485, 490, 491, 493
Katılım bankaları, 295
Kaza, 142, 245, 246
kaza namazı, 245
keffaret, 29, 277, 278, 280, 388
kelam-ı nefsî, 180
Kelime-i Tevhid, 236
Kelimut-Tayyib, 132
Kenan Rıfai, 447
Keşşafu İstilahati'l-Funun, 264
el-Kevseri, 55, 58, 59, 393, 461, 524, 541
Kıble, 254, 255
kilise, 401
Kitap, 24, 113, 192, 318, 319, 320, 358, 384, 483, 508, 509, 520, 543
Kiyamu'l-Leyl, 94
kola, 359, 363
kredi, 281, 283, 288, 289, 290, 291, 293, 295, 298, 299, 301
Kredi kartı, 301
Kudüs, 427
Kul hakkı, 387
kurban, 26, 161, 162, 355, 356, 357
kurşun döktürmek, 400
el-Kurtubî, 30, 118, 119, 120, 121, 135
kürtaj, 350, 351
Kütüb-i Sitte, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 81, 99, 144, 387, 496

L

Laik devlet, 400
el-Leknevî, 55, 66, 107, 234, 235, 270
Levlake hadisi, 445
Leys b. Sa'd, 56, 104
Luther, 217
Lübnan, 446
Lüfti Doğan, 467

M

M. Zihni Efendi, 533
M. İslamoğlu, 137, 173
mahkeme-i kübra, 188

Mahmud Efendi, 274, 450, 535
Mahmut Toptaş, 533
Mâide, 27, 28, 194, 195, 220, 221, 318, 380
Mâ'iz (r.a), 98
Makâmât, 475
Makâsıd'ul-Hasene, 82, 129
el-Makrizî, 94
Mâlik b. Enes, 56
Malikî, 212, 231, 257, 270, 271, 332, 333, 382, 390
Mardin, 315, 499
masûmiyet, 202, 203
Maturidî, 103, 106, 109, 115, 146, 147, 457, 535
Mâturîdîler, 39, 115, 191, 192, 493, 541
Mâturidîyye, 114
mealci, 160
Mecelle, 294, 381
el-Mecmû', 551
Mecmû'atu'r-Resâil, 132
Mecmû'u'l-Fetâvâ, 132, 445
Medine, 69, 70, 100, 386, 457, 486
Mehdi, 164, 165, 167, 262
Mehmed Kırkıncı, 471, 494, 514
Mehmet Akif, 481
Mehmet Dağ, 22, 23
Mehmet Keskin, 137
Mehmet Zahit Kotku, 535
Mekke, 70, 112, 153, 211, 379, 486
Mekke'nin Fethi, 379
Mektubat-ı Rabbani, 264
Menzil, 274, 467
el-Mervezî, 94
Mesalih-i Mürsele, 483
Mescid-i Aksa, 427
mesh, 220
Mesih, 167, 168
el-Mesnevi, 452
Mesrûr b. Said, 87
mest, 226, 227, 382
Meşrûtiyet, 476, 500
Meşveret Cemaati, 514
el-Mevdû'ât, 70
Mevkif-ul Akl vel-İlim, 461
Mevlevilik, 434
Mevsû'atu'l-Fıkhîyye, 231, 271, 332, 333, 391
Mezhep, 202, 209, 275, 390, 407
Mısır, 194, 255, 486
Mızraklı İlmihâl, 528
Mihasebetu'n-Nefs, 135
Mikail (a.s.), 181
Milli Gazete, 131, 360, 523
Milli Görüş, 467, 468, 507
Minah, 433
Minhâcu's-Sünne, 132
Miraç, 113
Modernite, 310, 319
Moğol, 393
Molla Said, 475, 476
Hz. Mu'âviye, 138
el-Muğnî, 549
muhaddis, 340
Muhammed b. Beşşâr, 123
Muhammed b. el-Hasen, 390, 394
Muhammed b. el-Müsennâ, 123
Muhammed b. İshak, 123
Muhammed Ebû Zehrâ, 531
Muhammed Ekrem Nedwi, 340
Muhammed el-Bâkır, 108, 164, 319
Muhammed Raşit, 433
Muhammet Yılmaz, 340
Muhbir-i Sadık, 491, 492
muhkem, 425
Muhtasaru'l-Kudurî, 252
Hz. Musa, 130, 164, 166, 195, 379, 402
Musannef, 67, 266, 267, 318
Muska, 406
Mustafa İslamoğlu, 228, 524
Mustafa Sabri Efendi, 103, 106, 158, 159, 166, 223, 296, 331, 461, 474, 477, 478, 479, 481, 501, 512
Mustafa Sungur, 514

Mu'tezile, 106, 107, 108, 110, 139, 142, 150, 173, 174, 175, 176, 181, 182, 189, 256, 263, 264, 269
el-Muvafakat, 209
Muvafakatu'Ma'kul, 132
el-Muvatta, 58, 62, 235, 270, 318
Mücessime, 115, 116, 148
Müctehid, 258
Müfti, 258
Mü'min, 23, 189, 269, 414, 424, 498
Münazarat, 485
Münyetu'l-Müftî, 394
Mürcie, 107, 108
Müslim, 45, 57, 58, 62, 72, 85, 88, 95, 99, 130, 134, 137, 139, 163, 262, 270, 394, 529, 533
el-Müstesfâ, 532
Müşeebbihe, 148

N

en-Nâblusî, 483
Nafile, 247, 356
Nahle, 87
Nakdu Merâtibi'l-İcmâ, 132
Nas, 31
Nâsıruddîn el-Albânî, 125
nazar, 360, 400, 485
Nazım Büyükbaş, 497
Nazım Kıbrısi, 460
en-Necaşi, 196
Necm, 424
Nefis tezkiyesi, 530
en-Nehai, 92, 211
Nemika Sultan, 480, 501
Neml, 424
en-Nesâî, 57, 85, 88, 91, 267
en-Nesefî, 53, 54
en-Nesevî, 53, 54
en-Nevevî, 53, 134, 137, 269, 392, 396, 551
en-Nihâvendî, 475
Nimet-i İslâm, 245
niyet, 128, 159, 242, 243, 246, 320, 323, 402, 403, 404, 426, 427, 482, 488
Noel, 31
Hz. Nûh, 424
Nur cemaati, 468, 498
Nurculuk, 473, 477, 507, 512, 513, 514
Nureddin Cerrahi, 447
Nurettin Topçu, 530

O

Orhan Çeker, 338
oruç, 105, 202, 217, 228, 275, 277, 278, 279, 280, 387, 388, 389, 409, 417, 510
Osman el-Bettî, 107
Osman Keskioğlu, 546
Osman Turan, 501
Osmanlı, 39, 97, 237, 296, 340, 393, 398, 399, 450, 470, 473, 474, 480, 481, 482, 500, 511
Osmanlıca, 172, 471, 495, 497, 513
Oy kullanmak, 156

Ö

Hz. Ömer, 48, 67, 69, 70, 85, 86, 99, 100, 132, 211, 262, 266, 318, 319, 347, 402
Ömer Nasuhi Bilmen, 315, 347, 382, 384, 535
Ömer Tuğrul İnançer, 447
örf, 218, 219, 329, 330

P

el-Pezdevî, 53, 108, 109
Polen Yayınları, 137, 539
promosyon, 309
putperest, 417

R

Rabıta, 110, 432, 450
Ramazan Ayı, 279, 416

Rasim Özdenören, 530
Raşid Ahmet Gangohî, 235
er-Râzî, 149, 150
Receb Ayı, 65
Recm, 22, 26, 28, 29, 30, 31, 98, 99, 100, 425
Reddü'l-Muhtâr, 316, 324
Ref' ve't-Tekmîl, 55, 59, 107
Ref'ul Yedeyn, 210, 212, 530
Rıhle, 261, 338, 421, 422
Rıza Tevfik, 480
rızık, 140, 142, 179
Risale-i Nur, 168, 336, 473, 477, 478, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 494, 495, 500, 503, 504, 506, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 520, 521, 522
riya, 144
Riyaz's-Salihîn, 134, 533, 539
Ruhu'l-Furkan, 533
Ruhu'l-Beyan, 377
Rûhu'l-Ma'ânî, 545
Rum Suresi, 385
rükû, 210, 271, 272

S

Saadet-i Ebediyye, 523
Sabah namazı, 245
es-Sabuni, 535
Sa'd b. Ubâde, 214, 215
Sadaka, 391
Safer Efendi, 448
Safvetu't-Tefasir, 533, 537
Sahih Buhari, 215, 529
sahur, 277
Said Havva, 461, 462
Sait Halim Paşa, 530
Sait Nursi, 470, 471, 472, 478, 480, 481, 488, 489, 490, 494, 495, 498, 502, 511, 512
Sa'lebe b. Abdirrahman, 69, 70
Sâlihiyye, 262, 263
Saltanat, 398, 399
Sâmm-ı Ebras, 91
Satranç, 270, 271
Sedd-i Zerayi, 483
Seferilik, 275
es-Sehâvî, 82, 83, 129
Selçuklu, 393
Selef, 49, 96, 109, 114, 115, 124, 133, 146, 395, 397, 433
Selefî, 110, 115
Semiha Ayverdi, 448
es-Serahsî, 234
Seyfüddin el Muvahhid, 152
Sırat, 447
Siirt, 476
Sîretu'n-Nebeviyye es-Sahîha, 552
Siyaset, 253
Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ, 68, 83, 84, 457, 458
Sözler Yayınevi, 497
Suriye, 60, 61
es-Sübkî, 85, 109, 458
Hz. Süleyman, 68, 192, 211, 271, 274, 295, 450, 473
Süleyman Hilmi Tunahan, 295, 450, 473
Süleymaniyye, 262, 263
Sünen-i Hüda, 47
Sünen-i zevaid, 47
Sünnet, 23, 26, 27, 28, 29, 30, 37, 46, 47, 48, 49, 56, 83, 96, 98, 103, 104, 105, 108, 109, 110, 111, 112, 114, 115, 122, 129, 145, 161, 165, 194, 212, 213, 217, 221, 246, 255, 260, 261, 263, 279, 337, 348, 387, 393, 425, 431, 434, 457, 467, 483, 484, 488, 521,523, 529, 532, 541, 542
Sünnetullah, 187, 535
Sütannelik, 354
es-Süyûtî, 55, 70, 85, 189, 261

Ş

eş-Şa'bî, 125, 271
eş-Şafiî, 207, 208, 252, 257, 259, 260, 261, 270, 271, 323, 325, 329, 333, 358, 492
Şafii Mezhebi, 540
şahit, 84, 202, 319, 348, 475, 509
eş-Şâtıbî, 459, 532
Şerafettin Gölcük, 543
Şerhu Hadîsi'n-Nüzûl, 132
Şerhu Musnedi'l-İmam Ebi Hanîfe, 67
Şeriat-ı Muhammediye, 491
eş-Şevkani, 227
Şeyh Ahmed Yasin, 433
Şeyh Nazım, 433, 460
Şia, 110, 112, 150, 163, 164, 165, 186, 202, 255, 261, 262, 263, 264, 496, 522
Şifa Tefsiri, 533
Şii, 61, 85, 164, 202, 263, 264, 317
şikak, 26
Şu'abu'l-Îmân, 546
Şu'ayb el-Arnaût, 82
eş-Şumunnî, 235
Şura, 27

T

Taaddüd-i Evâdim, 161, 162
Tabakâtu'l-Huffâz, 458
Tabakâtu'l-Kurra, 458
Tabakâtu'ş-Şâfi'iyye, 458
et-Taberânî, 67, 122, 266, 267, 268
Taberî Tefsiri, 38
Ta'cîlu'l-Menfa'a, 58
et-Taftazani, 535
Tağut, 151, 152
tahayyüz, 118, 121
Tahir Paşa, 476, 477
Tahiri Mutlu, 514
Tahiyyat, 133
Takva, 400, 453
talak, 323, 324, 325
tanrı, 171, 192
Tarihçe-i Hayat, 475, 476, 482, 486
Târîhu Bağdâd, 59
Târîhu Dimaşk, 84, 475
Tasavvuf, 431, 432, 447, 448
Tavla, 270
Te'nîbu'l-Hatîb, 55
Tebe-i Tabiin, 104, 114
Tecrid-i Sarih, 539
Tecrîdu Esmâi's-Sahâbe, 553
tecsim, 108, 109, 128, 179
tefakkuh, 131
teflik, 259, 260, 261
Tefsir, 127, 164, 189, 215, 220, 444, 471, 479, 488, 489, 512, 533, 537, 542
Tefsîru'l-Beğavî, 545
et-Tehânevî, 55
Teizm, 320
Tekfir, 151, 193
tekvin, 109, 142, 179
telfik, 210
Telhîsu Usûl-i Fıkh, 532
Telif hakkı, 293
Tenzil, 21, 67
Tesbih namazı, 246
tesettür, 219, 322, 335, 347, 348
tevatür, 496
Tevessül, 132, 133
tevil, 21, 37, 56, 105, 110, 125, 127, 146, 147, 150, 160
Tevrat, 24, 25, 174, 186, 401, 402
Tillo, 536
Timurtaş Hoca, 197
et-Tirmizî, 57, 67, 91, 127, 163, 212, 266, 339, 530
Tuhfetu't-Talebe fî Tahkîki Meshi'r-Rakabe, 234
Tu'me b. Übeyrik, 38
et-Tûrbeştî, 396
Türkiye, 50, 158, 250, 255, 274, 283, 289, 290, 295, 296, 297, 304, 327, 345, 382, 407, 410, 416, 422, 446, 447, 449, 523

Türkiye Cumhuriyeti, 159
Türkiye Gazetesi, 523
Tv5, 161

U

Ubeydullah b. Abdillah b. Utbe b. Mes'ûd, 100
el-Ukaylî, 87
Uluvv li'l-Aliyyi'l-Azîm, 553
Usul-i Fıkıh, 110, 168, 483

Ü

Ülke Tv, 99
Ümmet-i Muammed, 149
Ümmi Mektûm, 84, 85
Ümmü Seleme, 345
Ümmü Sübyen, 406
Ümmül-Kitab, 138

V

Vahiy, 45, 150, 167, 178, 386, 449, 487, 497, 521
Van, 476, 477, 499
Vatan-i aslî, 276
Vehb b. Cerîr, 122, 123
Vehbe ez-Zuhaylî, 332, 391
Vehhabiler, 393
vitir, 245

Y

Yahudi, 84, 108, 167, 169, 177, 186, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 258, 320, 399, 417, 427, 479, 517
Yahudilik, 166
Yahya b. Selâm, 56
Hz. Ya'kub, 38, 123, 124
Ya'kub b. Utbe, 123, 124
Yaşar Nuri Öztürk, 22, 87
Yemâme, 132
Yemen, 255, 261, 263
Yeni Asya, 497, 514
Yezîd b. Semure, 84
Yusuf Bennuri, 235
Yusuf Kaplan, 530
Yusuf Kerimoğlu, 222, 223, 400, 467
Yusuf Özcan, 538

Z

Zâhid el-Kevserî, 262, 449, 450, 474, 477, 478, 512
ez-Zehebî, 55, 68, 84, 124, 125, 395, 396, 457, 458, 475
Zekeriyya el-Ensârî, 252, 338
Zekiyuddin Saban, 213
zelle, 150, 509, 521
Zerdüşt, 318
Zeydiyye, 164, 255, 261, 262, 263
zina, 22, 28, 29, 30, 31, 98, 202, 265, 321, 389, 402, 416
ez-Zührî, 83, 104, 211
Zübeyir Gündüzalp, 514
Zwingli, 217